

**ȚĂRANI, BOLI ȘI VINDECĂTORI
ÎN PERIOADA COMUNISTĂ**

Mărturii orale

Volumul I

Elena Bărbulescu
(coord.)

Constantin Bărbulescu, Mihai Croitor
Ciprian Pavel Moldovan, Alexandru Onojescu, Alina Ioana Șuta

ȚĂRANI, BOLI ȘI VINDECĂTORI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

Mărturii orale

Volumul I

EDITURA MEGA

Cluj-Napoca

2010

Lucrare finanțată din grantul CNCSIS, tip Idei, cod: 1647, cu titlul
„Receptarea modernizării sistemului sanitar în România comunistă
de către lumea rurală (1948–1989)”

© Autorii, 2010

Tehnoredactare:
Crina Sincovici

ISBN GENERAL – 978-606-543-118-8
ISBN VOL. I – 978-606-543-119-5

Editura MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

INTRODUCERE

Volumul de față concentrează în paginile sale o serie întreagă de mărturii culese prin metoda clasică a interviului, privitoare la un subiect neabordat până astăzi: ce cred țăranii despre sistemul sanitar din perioada comunistă. În plus tot acest material, sunt câteva sute de pagini, poate constitui cu succes o arhivă pe un subiect dat. Acest volum este primul dintr-o serie de două și conține de facto o selecție de interviuri efectuate în trei sate din județul Cluj. Așa cum a fost gândit inițial, au fost luate în calcul în primul rând persoanele vârstnice din satele respective, cele care aveau aproximativ douăzeci de ani la momentul instaurării comunismului în țara noastră; în al doilea rând însă, ne-am gândit să încercăm să obținem și informații de la persoane mult mai tinere care deși astăzi la vârsta maturității în acea perioadă erau copii sau adolescenți.

Din punct de vedere metodologic, am preferat metoda anchetei orale directe, în acest scop, împreună cu Constantin Bărbulescu, am purces la redactarea unui chestionar privind problematica în discuție. În mod real însă chestionarul a fost gândit și folosit mai mult ca un ghid general decât într-un sens de aplicare ad literam. Așadar am ajuns astfel ca metoda anchetei structurate să fie foarte mult combinată și chiar să lase un spațiu foarte larg istoriei de viață, desigur având ca focus o problemă de sănătate din trecutul sau prezentul apropiat. Spun acest lucru întrucât atunci când persoanele intervievate au ținut să povestească un subiect relevant din punctul de vedere al temicii cercetării noastre, dar care făcea referire mai mult la perioada de după 1989 am lăsat totuși acea povestire să fie relatată, de dragul subiectului relatat și mai ales al relevanței acestuia.

Avem astfel în acest volum narațiuni care conțin experiențele proprii sau ale apropiaților persoanelor intervievate cu referire directă la situațiile de boală și vindecare, dar și a actanților principali implicați în aceste procese. Sunt prezentate legăturile țăranilor cu un sistem medical impus de la centru, dar și cu un sistem paralel pe care-l putem numi pre-modern. Toată această încercare

a regimului comunist de a-i face pe țărani să apeleze la medici sau instituțiile sanitare create în această perioadă ne apare la o simplă lectură a acestor narațiuni ca fiind sortită eșecului. Deși tot acest arsenal comunist a fost în genere destul de bine gândit în acțiunea lui, dezavantajul a constat pur și simplu în ignorarea deliberată a background-ului cultural al acestei clase sociale. Aici se află cred eu principala cauză a eșecului. Impunerea prin forță a unor deziderate nu poate avea consecințe majoritar pozitive. S-a ajuns astfel în această situație, la o rezistență din partea țăranilor la tot sau aproape tot ceea ce venea prin această filieră normativă, de la refuzul vaccinului ca să dau un exemplu cât mai la extremă, până la refuzul unor tratamente sau a spitalizării chiar și în situațiile cele mai dramatice, cum ar fi nașterea sau cancerul. Avem așadar multe relatări ale unor nașteri ce au avut loc acasă, de multe ori parturienta fiind chiar singură acasă; avem relatări despre persoane care au refuzat să fie internați în spital chiar dacă sufereau la momentul respectiv de o formă gravă de cancer. Chiar dacă aceste lucruri par șocante pentru generația de astăzi, ele făceau – în unele cazuri încă fac – parte dintr-un univers cultural rural pre-modern. Persoanele intervievate care au trecut prin aceste experiențe sunt cele care au ales să *reziste* unui sistem abuziv, chiar dacă acesta venea cu măsuri gândite ca fiind benefice. Pentru femeile dar și bărbații de la țară, educați după alte principii, toate aceste măsuri constituiau o impietate la adresa însăși a modului lor de existență. De aceea au ales să refuze. Cum au trecut peste acest refuz? Cu foarte multă greutate unii, iar alții după cum vă veți convinge după lectura unor interviuri, nu au trecut nici astăzi peste el.

Pe de altă parte, toată această modernizare medicală forțată, pentru că în realitate despre acest lucru este vorba, a 'răscolit' din temelii foarte multe alte aspecte: relațiile din interiorul familiei, viața de zi cu zi, negocierile matrimoniale, alimentația... În sine tot acest sistem nou vine cu impunerea unor noi perspective față de tot și toate, față de percepția bolii dar și față de modul în care aceasta poate fi tratată și vindecată. În plus, aceasta aduce și o nouă perspectivă asupra corpului, asupra propriului corp în general, asupra corpului bolnav în particular. Tot acest trend de sus în jos încearcă și reușește chiar la un moment să *creeze* bolnavi, dacă privim cu atenție relatările. Înainte erau sănătoși, astăzi sunt bolnavi. O răsturnare mai serioasă de situație nici că se putea produce.

Evident, toată această paletă de acțiuni venite dinspre regimul comunist se constituie într-o amenințare și este privită ca atare. De aici apare contrareacția. Rezistența. Persoanele refuză intervenția medicului dar o caută în continuare, sau încep să o caute pe cea a vindecătorilor populari: moașa, preotul, descântătoarea, vrăjitoarea. Aceasta nu se întâmplă numai pentru că așa le este mai comod, ci tocmai pentru că vindecarea din această direcție vine ca

un răspuns în aceeași cheie de înțelegere a problemei de rezolvat. Boala lor nu este o *defecțiune* așa cum ar putea fi privită prin prisma abordărilor mecaniciste moderne în care corpul este asemenea unui mecanism, ci este cu precădere o pedeapsă divină. Pedeapsa survine însă atât în urma unor greșeli personale dar poate fi și rezultatul unei greșeli colective de genul „lumea este rea astăzi și de aceea Dumnezeu trimite boli pe pământ” ceea ce duce vindecarea la un nivel în care totul devine imponderal. Mai mult, boala poate fi rezultatul unei acțiuni negative, a vecinului, consăteanului, prietenului etc. care au fost la rândul lor deranjați de acțiunile bolnavului, sau din invidie, transferând astfel boala dintr-un cerc corporal, singular, individual într-un cerc colectiv al relațiilor sociale. La acest capitol însă cele mai multe situații sunt cele oferite de vrăjile de dragoste, în sensul că protagoniste sunt majoritatea femei și sunt de fapt victimele altor femei care le râvnesc bărbatul.

Indiferent de cauzalitate, cheia de înțelegere a situației de criză este cu totul alta decât cea oferită sau cerută de sistemul medical modern, făcând astfel ca legătura de comunicare între cele două lumi: medicală și țărănească să fie întreruptă sau chiar tăiată complet la un anumit moment dat.

Volumul conține un număr de 35 de interviuri ce corespund mai multor infomatori întrucât în interiorul unora dintre aceste interviuri discuția se poartă cu două sau mai multe persoane aflate de față, cu multe situații de dublete soț-soție. În această situație am optat ca persoana care vorbește cel mai puțin să aibă relatarea redactată cu caractere subliniate, în vreme ce interlocutorul considerat principal are relatarea redactată cu caractere normale. Întrebările și intervențiile anchetatorilor sunt redactate folosind caractere italice. Denumirile localităților și numele persoanelor intervievate, din motive deontologice, sunt redactate prin inițiale dar nu cele reale ci altele alese în mod aleator. Atunci când se menționează numele unei localități urbane din apropiere în care au ajuns de obicei la spital am preferat să transcriem simplu prin cuvântul *oraș* tot din rațiuni de păstrare a discreției. Am optat pentru acest lucru întrucât experiențele relatate sunt extrem de intime în foarte multe cazuri dar și unice, ceea ce le face recognoscibile pentru persoanele ce locuiesc în aceeași localitate. Pe de altă parte în câteva situații a fost chiar opțiunea persoanei intervievate de menținere a discreției privitoare la identitatea povestitorului. Din punct de vedere formal am încercat să păstrăm cât mai nealterat vorbirea locală, fără însă a reda vorbirea printr-o transcriere dialectală, care ar fi îngreunat lectura. Atunci când povestitorul are frânturi de cuvinte sau elipse în propozițiile pe care le formulează și care sunt inteligibile pentru o situație de comunicare orală dar neinteligibile pentru varianta scrisă, am optat să scriem între paranteze drepte cuvintele care ajută la înțelegerea sensului. Am renunțat la liniuța de

dialog întrucât interviurile s-au desfășurat mai mult asemeni unor discuții libere decât unui dialog bazat pe întrebări și răspunsuri.

În concluzie, acest volum, rezultat al unei munci de echipă¹, în care anchetele de teren și transcrierea materialului rezultat au fost realizate de Elena Bărbulescu, Constantin Bărbulescu, Ioana Alina Șuta, Alexandru Onojescu, Mihai Croitor, Ciprian Pavel Moldovan, deschide noi perspective de cercetare. Sperăm ca în viitor, cercetătorii ce-l vor folosi în realizarea subiectelor lor să se aplece cu onestitatea științifică și mai ales cu delicatețea necesară având în vedere natura cât se poate de intimă a unor relatări.

ELENA BĂRBULESCU

1. Volumul este realizat de membrii grantului tip ID 1647, finanțat de CNCIS

INTERVIUL NR. 1

Femeie născută în 1941 O vecină, născută în 1946

Intervențiile vecinei sunt subliniate în text

Dumneata când ai fost mică, ai fost bolnavă?

Am fost. Am avut aprindere de plămâni și numa' cu sirop de zmeură m-o vindecat. De la un preot. Nici de-ala nu pe găsei că nu era zahăr, nu era ... și după ce o dat aia, apăre zahăru' și-aiesta merem și cumpăram câte două sute de grame, două sute cincizăci de grame de zahăr. Un sfert de kilă. Și câte două sute cincizăci de grame de ulei. Cine-și permite să margă să cumpere ca și amu, baxuri întreji și tăți spun că li rău. Nu li rău! Mai bine nu le-o fost de când o făcut Dumnezo lumea asta. Numa' la Craciun videm orez la sarmale. Numa' păsat. Din cucuruz făcem. Era o răjniță. Da' numa' una era pă tăt dealu' aiesta. Ș-ave didisupt o ptiatră și deasupra altă ptiatră. Și era o botă. Deasupra era o grindă. Ș-acolo în grinda aia era o gaură. Și în gaura aia băga o botă lungă și ptiatra deasupra iară ave' o gaură. Ș-apo' tăt țapai câte o mână de porumb. Era o huduță acolo ș-apo' tăt mânai, dap-o cotai numa' pă sărbători, dacă nu te pregătei mai din timp trebuie să stai la rând acolo până-ți vine rău. Cine ave'... du-te vezi-ți de treabă! Coptiile mnici cu dulciuri și cu... Tu gândești că pune carne tocată în sarmale? Da, știi ce punem? O bucată de... o bucățică de clisă. Sclănină. Atâta ni, în fiecare sarmală, puneți o bucățică de sclănină și noroc. Și făce răntaș pă el ca și pă o supă. Ca pă zamă. La oraș nu să pe obijnuieste răntașu', da aicea să obijnuieste. Să făce untură din porc și prăjem ptită pă sobă, dragă, ș-atâta frecam cu ptelea aia di pă untură pă ptită până o mânca baiu'. Numa' amninose a untură, da' nu că să unje. Da' să vezi că ce bună era. Eee, da dragă nu avei tu să-ntinzi pă ptită atunce, numa' frecai cu ptelea aia pă ptită până o mânca baiu'. Un pic să să ungă. Da, da. O fo' gre viața.

Ați zis de siropu' de zmeură...

Cu sirop de zmeură. O mărș mămica, Dumnezo s-o ierte, era un preot care, no, țâne. D-apoi io mai țau minte că cine o fost? Și o mărș la el și știu că i-o dat un juma de kil, de sirop de zmeură și îmi tăt dăde dimineața așe pă stomacu' gol, da' nu îmi trăbuie nici să mănânc. Și cu ala mi-am revenit.

De câți ani erai atunci?

D-apoi eram. Eram de zece, douăzeci ani. Eram.

Prin cincizăci și...

Cincizăci și ceva. No. Cam așa. Din patrușunu îs născută io. Știu că lucram la fîn, nu uit în veci. Și merem cu mama p-aice pă gropa asta că aice lucram la fîn și așa eram de sclabă de de-abde mă aduce înapoi câtă casă. Mă țanem de ie ca să poci ieși înapoi câtă casă. No. Și-așa m-am vindecat. Ce să facem, asta o fo' viața...

Nu v-ați dus la oraș la doctor, la...

Da' doctor! Da' cine te duce? Atâte coptii mure! Socră-me, nu vreu să exajerez, dacă întrebați pă cumnatu-mneu, el ști sigur câți o murit. O avut șaișpe de tăți. D-apoi io nu știu câți o trăit numa'. Restu' o murit. Și n-o măs nime cu ei nicării că n-avei unde mere cu ei. No, n-avei unde mere cu ei. Da' nici nu-și da nime interesu'. Că doră amu-i bolnav și să-l ducă, more și... amu numa' un ptic dacă îi oarice una, două gata că-i gripa harambelului, că-i... Era beteag și mure și-l îngropa și... Da, da. No păi pă urmă, io forte tânără m-am căsătorit, am avut pă fată, dup-aia n-am mai avut zece ani de zăle, la zece ani am mai avut încă băiatu' aiesta care o fost cu dumnitale.

E, da' dumneata o ai făcut pă fată când ai avut cînșpe ani, nu?

D-apoi eram trecută de cînșpe ai. Da, forte tânără am fost. N-o avut casă, n-o avut nimnică. Stătem înt-un grajd. Înt-o, avem un grajd așa cu două poieți. Înt-unu' stam noi și-nt-unu sta vacile. Aci, nia, am avut. Nu. El o vinit aci.

El o vinit la dumneata...

El o vinit aci. Chiar aci dinsus de căsile ăste nouă avem poiată, cum zăcem noi. Și era cu două poieți. Și-ntaia din jos stam noi și-nt-asta din sus sta vacile. No, și-apoi muncește de-acole și te-apucă și-ți fă. Amu zăc că li rău că tulai că nu le dă tăta lume. Ce să le deie? Să lucre! Lucre! Că dacă lucră și astăzi îți faci și ai. Io vă spui, io-s femeie bătrână da' Domne feri dacă ptici la un pat și nu te mai poți scula și nu mai poți face nimnic, atunce într-adevăr că îi o situație forte gre și nu mai ai posibilitate să faci, da' până te poți clăti, nu mori de fome. Aice un cartof dacă vrei să ți-l sameni, nu să-l sameni de vândut. Să sameni personal, pentru tine. Un morcov, o ceapă, o vacuță poți să-ți tâi, un porc, și-așa că poți să te descurci. Dacă vrei să lucră. Numa' no, dacă meri la poiată te murdarești cu gunoi, dacă meri la porc amniroși a porc. Și așa că, asta e. Amu-s forte, forte fini. Forte fini tineretu' de-amu. S-o dus la Cluj, când o vinit acasă dejeaba l-ai mânat să margă la poiată, c-o zăc că mnirosă. Amu nu-i așa. Nepoata cât de mnică era săraca. Nepotă-mea asta care îi în străinătate. Mai mult o am crescut io. De mnicuță, s-apoi o apucat a mere la Cluj și no cu tătu c-o fost ie la mine, da' când o măs prima oară la școlă la Cluj nu i-o vinit să creadă nimănui că ea o

crescut în vârvu' muntelui. Mămică-sa s-o tăt gîndit. La o săptămână s-o dus la școlă, care-i treaba cu fata, cum să descurcă, ce-i cu ie? Forte bine. Zăce mni-o fo' frică, zăce că nu s-a adapta, zăce că ia, o crescut socră-me de mnicuță, zăce și tăt cu ie o fost. Zăce, fata o crescut la țară? Da, de mnică o crescut la țară. D-apoi ie și când vine acasă mulge o vacă, dă la un porc, lucră la fân, mere la sapă. La aia nu i lene. Când zăci cătă ie că ai face oarece, vai așe-s de obosită de... Buni, aia nu-i discuție că nu să pote, numa' că nu vrei.

Așe-i, pune bine problema. No ați zăs că pe fiica dumneavoastră, ați născut-o la cinșpe ani...

La cinșpe jumate cam așe o fost. Da.

No, apo' cum o fost. Unde ați născut-o?

Acasă. Da. Acasă, domnu' dragă, acasă o am născut și n-o fost nici mama lângă mine, nici tata, decât soțu' o fost și bunica lui. Trăie bunica lui, chiar aci dinsus sta, și aci era alte căsi și chiar aci pă locu' aiesta o am născut-o. No. Și o moșit bunica. E, bunica. Da, bunica. Ai de mine! D-apoi și coptilu' l-am născut acasă. Și l-am făcut la zece ani după ie. Păi cu coptilu' am crezut că și mor. Păi tri zăle tăt bolnavă am fost și nu m-o dus nime nicării. Dureri încontinuu. Înainte de a mă lua durerile am fo' de am strâns niște lemne. Și tăt scotem lemne în spate până unde era locu' de car, să putem mere cu caru'. Că nu putei să te baji oriunde. Și într-o zi de cu sară tăt am scos lemne, tăt am scos, și când am țapat așe un lemn din spate am sâmtăt așe păstă șele și pă su' burtă că mni să rupe cu tătu. Ș-apoi gata am fo'. De mniercuri până sâmbătă dimneța numa' tăt durori am avut. Bărbatu' mneu lucra la benzinărie, el de-acolo nu pute' vini, acasă n-avem pă nime cu mine și am răbdat, ș-am răbdat. Vecinile este două o fost cu mine și când tocma' am născut o vinit, l-o moșit, o vinit tăt o vecină bătrână de-aci. Și pă fata me, tăt ea o moșit-o. Și l-o moșit și m-o ajutat Dumnezo alduitu.

Și ce înseamnă că l-o moșit? Ce face moașa?

Păi i-o tăiet buricu', l-o spălat, l-o împăpușet în cârpe. Nu lăsa nime ca și amu să ieie costum. Așe îl lega în niște cârpe de gândeii că... Așe-i oble pticiorele. Le lega ca și cu sârma. Da, da. Zăce că să-i hie pticiorele drepte. Și la căpuț. Să știi că pă undeva o avut dreptate bătrânii. Sânt mulți coptii cu capu'... Alunjit. Lunjit așe, știi? Da' atunce prospăt, ave' de cânepă. Așe-l strânjei. Din cârpe îi făce năfrămuță. Și așe-l trăje fain așe și îi tomne urechiuțele și îl pune și îl strânje cu năfrămuța aia... Și mânuțile așe, pă lângă el. Așe, ni, lua cârpă de-aice ni, o cârpuță care o pune pă su' spate și o băga ia p-aci pă su' mână, și i-o duce înapoi de până i-o băga iară su' spate să steie drept cu mânuțile. Să nu... fie libere. Nu că liber, da' să nu Domne feri, crud așe mai știi că pote rămâne oarecum? Da' așe îi culca de fain.

Da' era periculos, adică erau copii pe care nu-i înfășau bine și aveau probleme cu mâinile sau cu picioarele?

D-apoi aici la noi nu s-o întâmplat. Nu. Nu, că era femei bătrîne care născuse câte șapte, opt copii erau obișnuite care mereu... Nu le spusăi că și io am făcut opt.

Și ai zâs că trei zăle o fost. Și ce o făcut femeile alea trei zăle acolo cu dumneata?

Păi sta, se uita că ce să facă? Ce ar pute' face? Mai da câte o gură de ceai. Apoi baie mi-o mai făcut și asta, vecina asta de-aci chiar de-aprope că tăt zăce lelea. Râdic-o ia, așe sus ș-o lasă jos că da-de... mă tăt ridica bdiata vecină, Domne dă-i sănătate, că o dată o-ntrecut o beșină.

Așa, să vă ia așa pe la spate?

Am fo' gre.

De subsuori așa să vă...

E, așe di pă la spate și să mă zguțăie un ptic. No. E, da' le făce mai demult, mnie îmi spune măicuța, le făce să zboră di pă scaun jos... Nu, aborat mni-o făcut așe. O adus niște semințe de fân și le-o pus așe-nt-un ciubăr mare. Ș-o fiert o oală mare de apă ș-o băgat acolo și m-o acoperit așe c-o pătură, să stau așe la aburii aceia, la căldură. Așe cu capu'și așe cât putem cu corpu' ca să stau. Nu, da' că nu mai putei sta călare. Cum să stai Domne? Nu erau șanse de stat. Nu, nu. O fo' greu no, da' o trecut. Am și răcit și io tătă viața am muncit forte mult, puteți să întrebați pă nepoată că v-a povesti ie. De mnică. Am fo' forte, forte chinuită. Da, forte chinuită. M-am căsătorit tânără, am avut pă fată, tăticu' mneu o fo' cam bețiv, mămica cât o putut o făcut d-apoi no, așe o fost cum o fost. Am avut casă aice, o vândut. S-o dus la alt sat ș-am rămas fără casă. No, ș-apoi după ce am apucat a mă învrednici un ptic și cu bărbatu' mneu, apoi lucră cu zî, cu nopțe, cu zî, cu nopțe. Am făcut prima dată căsuțele este. No, când le-am făcut de bucurie că avem și noi casă, vă spun că aice pă pod, jos, ne-am culcat de bucurie. Adica nici n-avem dormeze și condiții că să... oriunde merem nu vedem nimnică, numa' casă. Unde videm o casă faină numa' mă înfoie plânsu'. Că oare, ave-oi casă până îi lume? Pote că n-o să am casă niciodată, mă gândem. No, și m-o ajutat Dumnezo c-apoi pă urmă no, el o tăt lucrat. E. El o mărș la servicii, io am fost acasă. Acasă am ținut animale multe, porci. Și tăt am făcut bani. Jițai. Jițai, da. Avem și câte două, tri scrofe cu purci. Da, forte mult am muncit. Forte, forte mult. Ș-apo' am făcut casa asta mare, barăm dacă nu s-ar fi dusă coptilu' din țară. Mă tem că n-or mai vini.

Ați zis că ați avut atuncea când erați pe la zece, doișpe ani ați avut aprindere de plămâni. Altceva ați mai avut? Ați mai fost vreodată bolnavă?

Am fost bolnavă amu încoce. Dup-aie. N-am fost bolnăviciosă așe, să am vo' bolă. Io draga me, io trisprezece ai m-o durut stomacu'. Am stat, în tri rânduri

m-am dus în spital în oraș. Că știi dumnitale, ș-o vinit o dată o comisie de medici de la Cluj și era încă și de-ai negri, știi, vine mai mulți. E, studenți de-ai. Ș-o vinit on medic la mine și face câtă mine: „Domnă, dumneata nu schepi dacă nu stai la operație. Semnezi că vrei să te operezi?” „Lasă-mă să mor, că io nu stau la operație”. Am zâs câtă el: „Lăsați-mă să mor că io nu stau la operație”. Ș-am vinit câtă casă și nu m-o operat nime și nici nu m-o mai durut stomacu’. Bicarbonat am băgat, cred că o carosată de bicarbonat am băgat în mine, că nu era bicarbonat atunce. Nu să căpăta nici de-ala aice. Și-am avut două surori în T. și tăt câte trizăci de punji îmi trimite câteodată, de bicarbonat. Da’ nu l-am băgat cu oțăt. Îl punem ia-șe ni, în nădraji mnei, ca și cum mere bărbatu’ cu țăgările în jeb, așe merem io cu bicarbonatu’. Și îl punem i-aci în palmă și dacă era un tău în drum băgam bicarbonatu’ în gură și luam o mână de apă și îl înghițem. Păi nu conta, că îi în drum, că îi în șanț, de unde o fost apă. Da, jop dint-ala. Pot să mănânc și lemne, numa’ atâta că n-am dinți. Pă urmă amu-ncoce am fost căzută o dată di p-o căruță, m-am lovit la, tăt mni-am zdrobit jenunți. Și atunci am stat o lună de zăle la Cluj. Înainte. Înainte de optzeci și nouă.

No, și cum o fost în spital?

Forte bine m-o îngrijit. Da. Doctoru’ T. El. De patru uări m-o operat. M-o curățât. Că mni s-o băgat nisip și oricât mă curățe, să mă... să dau pă bine numa’ videi ca iară puroiază înt-altă parte și coce. Ș-apo’ a patra oară atunci m-o curățât și dup-aia nu m-o mai curățât altu’. No, pă amu-s doi ani am fost operată de varice. Numa’ sânguruță am fo’ ș-atunce, cu Dumnezo alduitu. Încă muieruța asta mni-o făcut o fârcitură i-aci. M-am dus la Cluj, că nu mai putem de durere. Apoi am fost dezastru cu pticioru’ aiestă. Și am avut ulcer de două ori, deschis, și ce să fac, ce să fac? Nu mă duc că oi muri, că nu știu ce. Coptilu’ dus acolo, era în iunie. În iunie o fost. Pă nouășpe iunie pare c-o fost. Și m-am dus la Cluj, o avut băiatu’ pă cineva care lucră la urgențe, ie-i contabilă. Ș-o sunat, zâce: „ia, mămica-i cam rău, zâce, și nu te ocupi tu de ie până când vinim noi acasă, zâce, că nu mai pote de durere cu pticioru’ ala și te rog din suflet, ai grijă de ie”. M-am dus la Cluj, aia-i femeie cumsăcade, nu pot să... Domne dă-i sănătate! Umblat-o cu mine, da’ mă dusă dimineața la doi doctori, și zâce unu’ dintre ei prima dată: „Da’ tu C., tu cine crezi că s-apucă de bunica asta în halu-n care-i?” Am fo’ rău. Merem la altu’, tăt așe. Băgat o frică ș-o spaimă-n mine de tătă bine tremuram. No, oi muri și pruncu’ nu-i acasă și cine mni-a umbla de rând și vezi că fata nici ie nu-i sănătosă, nici ie, nici băiatu’. Și zâce ie câtă mine: „E a hi el oarecine”. Numa’ văd că ie telefonu’, sună, o sunat pă profesor, pă S. Zâce: „Hai cu ie la mine s-o văd”. Mărsărăm la el; zâce: „Să nu te mai duci acasă că până acasă poți muri, zâce, înt-ala halu iești”. Ți s-o blocat, zâce, sânjele pă vene și nu mai circulă. Așe rău eram. Da’ m-am gândit, lasă-i de voie că mai

vorovesc ei și doctorii aieștie. M-am dus cole în față la catedrală la farmacie și-avem o farmacistă cunoscută acolo și mă căii câtă ie și-mi dădu, da' vezi că nu mi-aduc aminte ce medicamente mi-o dat, de șasă sute. Zâce: „Cotă să le iei regulat”, că am zâs că să poci amâna până în august când vine pruncu' acasă în conced să hie și iei acasă. Mă dusăi, îmi dădu medicamentele și îmi dădu apă și beui una acole. Așe o început sânjile să circule de și ia p-aci pân buricile jejetelor sâmțem cum pulsează. No, mă luai și vinii câtă casă. Nici vorbă că să stau. Ș-ave vecina asta fân ia p-acole ni, am sosât nu știu cu ce-am vinit, că nu mai țân minte, devreme, și mă dusăi cu ie la fân și până sara lucrărăm la fân încontinuu. Și băgarăm fânul în șură, și dimineața avui io aicea o grămadă de bodi și împrôștierăm și ne-apucarăm de lucru și cam pă la, o fost unu oare? N-am mai putut mere. Ia di p-aci ni, nu mă mai lăsa. Ia, di p-aci. N-o fost unu. Cam trecut de unșpe îmi pare că numa'. Cam așe. Am zâs câtă ele: „Amu îți face ceva. Tât am mai lucrat io ce-am lucrat, da' când era vorba să cobor un pic în jos, mă secera cu tătu durerea. Ș-apo' tăta noptea n-am mai putut dormi. No, amu dimineața cu ce să mă duc? Că n-avei cu ce mere. Cu nimnica. M-o scos cu căruța până acolo în deal. Zâsei câtă vecina asta: „Du-te spune-i la I. să prindă calu', să mă ducă la lăptărie că tăt din șoseauă a da Dumnezo ș-un uom bun care i-a hi mnîlă de mine și m-a lua. M-a vide în bote, io zâc, și tăt m-a lua oarecine. S-apuc a ajunge, i-o zic, să mă duc la doctor”. Ș-apoi mni-am adus aminte că să sun io pă P. Când am fost aicia în deal o venit P. la mine: „Ce-i mămuță?” Ia care-i treaba, dragu' mneu. Zâce: „Io până în C. te poci duce mămuță, da' din C. nu mă poci duce că nu mni-s plătite, știi la mașină” și no, s-o temut. „No, io zâc, să ajung în șoseauă apoi nu mă cânt io”. Numa' bine am avut număr de telefon de la coptiia aieștia a vecinului. Cum am ajuns în C., am luat telefonu', i-am sunat și cam la un ceas și jumătate am fost în Cluj. D. o vinit după mine. No, ș-apoi mă dusără. Zâce asta când m-o văzut: „Vai tanti, ce ți-am spus să nu te duci acasă? Amu te bate doctoru', zâce. Nu știu cine te-o mai bătut o dată în viață, da' aici aiestă te bate, că l-ai văzut că-i forte sever”. Și S. zâce îl chiamă da... mă dusără, mă dusă la el, vai zâce: „Da' oare ce minte ai avut, ce te-ai putut gândi când te-ai pornit în halu' în care ești pă drum”. No, ș-apoi cu mine la analize până sara, păstă tăt pă unde o trăbuit. Zâce: „Să nu mănânci la dimineață că la ora opt te băgăm în sala de operație”. Ș-așe o și fost. Ș-apoi până la unu o lucrat. Atâta de rău am fost. No, apoi nu știu, no, că când m-o dus de-acolo mni-o dat ei de m-o amorțât numa' aicea, da' m-am pierdut și io. N-am mai știut când m-o dus în salon, n-am știut nimic. Numa' când un pic am deschis uăchii, o cumnătă de-a noru-me numa' o am văzut lângă mine la pat. Ș-atunci m-o umplut plânsu'. Și atâta știu că am zâs câtă ie: „M. să spui la T. să aibă grijă de B. și de M. că io mor”, am zâs câtă ie. „Da' nu mori cuscară, nu tii

teme”. O sunat ei din străinătate, la ei, că să vie la mine să vadă că ce-i cu mine. Amu și ei o fo’ gândiți. El numa’ bine mașina care o avusese o vânduse. Cealaltă nu-i vinise, să potă vini. Apo’ o vinit el cu fata dup-aia, că fata scăpase de școlă. Cum o vinit, i-o vinit mașina, o pus fata în mașină ș-o adus fata acasă. Apo’ cu fata m-am descurcat, că fata făce tăti celea, nu mai avem probleme. Nu putem, numa’ în bote merem. Am fo’ forte rău. Nici nu m-am gândit io că mni-oi mai reveni io să lucru cât lucru amu iară și și zăcem acolo: Domne, iartă-mă că nu-i bine să zăci. Zăcem: Domne, satură-le vaci și porci și tăte că nu mai țau nimnic în veci! Până o vinit. Când m-am văzut în halu’ ala, atâta de sclabă și ... că amu nu-s, da’ am fost femeie vrednică, așe mai puternică așe, și nu mai țau nimnic în veci. Amu iară le țau că nu-mi place fără ele. No, fără lapte. Io zâlnic mănânc lapte. No. Zâlnic mănânc. No. Ce să fac, asta-i viața.

No, și la doctor n-o trebuit să dai nimic, o fost bine?

No, bine dară amu! Amu tăte o fo’ roz. Io le-am spus de la bun început. Am zâs: „Domn doctor, să nu credeți că dacă-s sângură să lucrați numa’ în bătaie de joc. Io ce mă costă vă plătesc. N-am soră, n-am frate, n-am tată, n-am mamă, n-am bărbat, n-am pă nime. Numa’ pă Dumnezeu’ deasupra me. Să lucrați... Ș-un coptil îi în străinătate. E. Să-mi lucrați cum trebe, io cât mă costă, aice-i C., io zăc, și să nu vă gândiți că oi rămâne de rușine.”

E da’ să-ți spui io, domnule. Ie când mere, deschide ușe cu capu’ nu cu mânurile. No spuie ie, mințasc?

Io forte mulțumnită am fo’ de cătă ei. Apo’ o vinit pruncu’ acasă ș-apo’ am mărs la control cu el. Da’ ș-atuncea, ș-atuncea am umblat rău o dată. M-am dus și era dus în concediu doctoru’ principal care m-o operat, S. Era numa’ mandrafățile lui. Ba nu. Anestezistu’ o fost acolo și no amu nu-i pot zăce la cela. Rediz...

Rezidentul?

E, rezidentu’. Și vorovii cu el și no: „Că cum ești tanti, cum ești?” „Bine, zăc, d-apoi totuși ce părere aveți despre mine?”. Aice ni pă partea asta ni, în două tri locuri, tăt cure. Băiatu’ mneu o fo’ veterinar și să vide niște ațe și niște noduri și numa’ tăt îmi curge. Și zăce: „Mămică, rebzi?” Nora cu fata o și fujit din casă. „Mămică, rebzi?” „Răbd. Mni-o fo’ dată doctoru’ când am vinit tăte cele cu ce-aș pute lucra, știi, de aș vide că îi oarice și aș vre să fac io. Mănuși, niște forfecuțe, o cleșcuță de-aia cu care...

A, să scoată ața...

E. No ș-amu lucruse pruncu’ și le scosese. Am răbdat de le-o scos așe pă viu. O fost înnodate și atâta o fo’ mult până o tăiet nodu’. Că când o tăiet nodu’ ie o dată o ieșit. No și io i-am spus lui și bine. Vinirăm de-acole să vinim acasă, vinirăm acasă, la două tri zăle iară am fo’ mai rău. No: „Nu-i, mămică, nimică

că merem înapoi”. Mărsăram înapoi, numa’ bine că n-o mai fo’ nici unu acolo. Mărsese și iestalalt. Și îmi dădu doctorița de-aice, că m-am dus pă la asta, un bilet de trimitere la ponclinică la un doctor care să mă vadă, să videm că ce părere ar ave’. Când mă duc la fișier, că unde trebe să mă duc, zâce: „Trebe să te cobori jos, tre să meri pă stradă înapoi de cum ai vinit pă a Moțâlor, la numără’ trizăci și tri”. Când mă duc acolo, ce să vezi. Lucra pă dinți. Și io eram în două bote. Io zâc: „Mă, T., fereasc-o Dumnezeu că nici în mama ei când o făcut n-o spălat cum o spăl io pă aia de la fișiere amu”. Până la aia m-am dus la ponclinică iară. „Îți bați joc de-o muiere bătrână? Îți bați joc? Io-n bote și mă mâi la dinți? Pă mine de io nu poci mere de pticior și mă mâi să mă cote-n gură, la dinți? Cine drac te-o pus aice?” Coptilu’ o ieșit afară de rușinea me, ce-am făcut cu ie. „După ce te-o pus oarecine aice? După ce te-o pus? Să porți oaminii bolunzi? Tă-tă-tă-tă vânățase numa.” No: „Că dă-mi biletu’ înapoi”, că nu știu ce, să văd ce... Îmi dădu biletu’ și mă trimasă jos, la subsol, da’ nu mai țau minte la ce cabinet. Acolo era pântu programări. Ș-apoi vinii din nou la ie. A doua tură. „Ai de mine, Domne, zâce T., mămică dumneata mă faci de tăta mninune.” „D-apo’ mă coptile, cum te fac, mă, dacă ele nu știu unde să mă duc, io o muiere din vârvu muntelui, să știu unde să mă duc? După ce o pus aice? Dracu’ o pus aice, o cine o pus aice?” am zâs cătă el. Și o liftieră m-o văzut plângând și năcăjită în halu’ ala și zice: „Auzi, tanti, hai încoce. Hai că io te duc la o doctoriță ca lumea, zâce, da’ cu ie nu faci ce ai făcut și cu asta. Vă spui drept. Pă aia n-o speli”. Ia așe o zâs cătă mine. M-o văzut năcăjită păstă măsură. Io zâc: „Cum să fac, scumpa me, io zâc, d-apo’ doră își bate joc de mine, io zâc, mă portă de la un cabinet la altu, io zâc, și chiar unde nu trebe, io zâc. Mă mână la dinți, io zâc, și io-s operată cu pticioru’ aiestă și iestalalt mă dore de nu mă pot duce, și mă mână să mă cote-n gură?” O zâs că asta nu-i normală. Mă pusă pă lift și mă sui până la etaju’ tri ș-acolo m-o dus la doctorița, nu mni-aduc aminte de ie, cum o cheamă... Apo’ am mai fo’ io de-atunci. Ș-amu fac tratament tăt de la ie. Fără bilet de trimitere la ie, fără nimnic. Și când m-o văzut în halu’ în care eram, că eram distrusă complet. Îi și o femeie de milioane. „Tanti, zâce, de mult aștepti aice?” „Ia ce-am pățat domna doctor în zâua de astăzi”. „No, hai cu mine”, zâce. M-o dus, m-o dezbrăcat, tăta tăt m-o dezlegat, că amu eram pansată până aice sus. Vo’ trizăci și cinci de tăieturi am avut. Mă desfăcu tăta tăt, mă legă înapoi. Zâce: „Stai liniștită, zâce. Bine că ai pticat pă mâna me”. Ș-așe o și fost. Ș-apo’ mni-o dat ie tratament, de-acole, și și în zâua de astăzi mă țau de tratamentu’ ei. Și cu mult, cu mult m-am sâmțat mai bine ca și de la oricare. Prima dată mni-o dat Antrostop, am făcut două luni, o lună nu dup-aie; dup-aia am făcut tri luni și două luni nu, ș-am făcut tri ture d-este. Și dup-aia o zâs că să-ntrerup. Și mnio dat Alfa, calciu, pântru osu’ mole. Ąla și amu îl ieu. Și când am fost amu

în primăvară la ie, în loc la Antrostop, mni-o dat un fel de praf, niște pliculețe Dona. Că ale nu mi le compensa nime și era forte scumpe. Forte scumpe. Aieste mi le compensează. No. Și amu mă simt mai bine. Mulțam la Dumnezo. Nu că nu mă dor, și-amu mă dor. Nu m-ar dure dacă n-aș munci atâta. No, nu m-ar dure. Da, îi...

Cât o fost ie de hotărâtă când o fost acolo, că nu mai țâne vaci și porci.

Era o asistentă din partea H. și atâta grijă o avut femeia aia de mine. Tăt zâce: „Tanti A., mai țai vaca dacă meri acasă?” Avem două atunci. „Nu mai țau, io zâc, nu mai țau nimnic că le vând și nu mai țau altu până-i lume”. Și de vine T, atunci de pute vini, să margă la târg cu ele, bune vândute era. Atunci n-avem bai că eram forte ... hotărâtă.

Da' io nu cred că stăte ie fără ele. Nici io nu cred. Nici io n-o las (...) aice nimnică. Știi cât lucră? Cât zece bolunzi. Nu normali, bolunzi pot să zâc.

Apoi vă spusăi. Am fost săraci, am fost lipsăți, ș-am văzut că din ce-am putut lucra tăt am mai adunat, cât una, cât alta, și o fo' ș-ambția asta în mine. Fiecare om io zâc că are un dar de la Dumnezo, altu' pă lucru, altu' să învețe, altu'... fiecare cu daru' lui. No.

Da' să vă spui io oarice. Ia așe ni când vede ie că nu-i place la oarecine ceva să vezi tu cum îți spune, ce ordine îți dă A. Îți dă ordine că ce să faci, ce să lucrî, cum să lucrî. Întreab-o, mințâsc?

Păi da, pânce îi dai o vorbă bună, îi spui o vorbă bună la om, io cre' că nu faci rău.

Știi ce, cum o fost? Io vă spui ia aci ni, sântem patru oamini. Nu mi-am fo' văruiță cam de mult în casă. „Tu face, ce hire-i în tine? Da' pune mâna!” Mințâsc?

Nu, nu.

No amu io cum să zâc, io și io am vinit la ie când o avut oarice.

O vinit ș-atunci. O vinit sara ca bogat când nu mă putem scula și m-o ajutat.

Orice o avut și orice când are numa' îmi zâce cătă mine. Sâmbătă n-am vinit să-ți ajut la bodit că mni-am tăiet porcu'.

Am auzât, am auzât.

Orice, oricând zâce cătă mine, io viu. Orice, Domne ferești că doră nu-s de pădure.

Ce să facem, cotă să ne ajutăm unu' pă altu' până trăim.

Așa e. Am vrut să vă întreb, ați avut în familie pe cineva bolnav?

Mama me.

Și ce boală a avut?

De nervi. Pă bază nervosă. Pă bază nervosă. Nu c-o fost să zâc că ... Să zâc c-o fost strâcată de cap, decât că ș-a mneu îi sclăbit nervu' de la inimă până la

maxim amu. Câte o trecut și păstă mine. După ce-o murit soțu' mneu mni-o ars șura și-apoi sângură apucă-te la lucru și fă-o iastalaltă. No. Și la mămica tăt la inimă o fost sclăbită.

O fost bolnavă psihic, știi cum s-ar zâce.

Da. Da' nu că o fost Domne feri să...

Nu că n-o fo' bolundă.

Să hie. Decât asta... No, să mai pterde ie vorovind așe. Amu bătrână, da' tânăra nu s-o pterdut niciodată.

E, da' amu bătrână să pterde.

Amu pă când o murit, amu să mai pterde săraca. Cum să zâc? Vorbe bine, bine și...

Pă moment să pterde.

Pă moment gândeai că să pterde. Da. Da. Opt luni de zâle numa' în brațe o am purtat-o. Și-am avut un scaun la ie și avem o oală mare su' scaun și cotam s-o spăl zâlnic. Zâlnic. Și n-o pe putem. Numa' că n-o fost nu știu cât de mult, da' atâta era de gre' de tătă bine mă rupe. No, tătă bine mă rupe.

Și soțul dumitale, ce-o pățit?

Io cre' că tăt din obosală o fo' și la el. El o paralizat. E amu când o murit, da' el opt ani de zâle o dus bola asta. El o avut cu inima, cu ficatu', mai multe. Pticiorele îl dure și pă el.

Da' cum, de la ce o avut bolile astea?

Da' tăt de la obosală. De la lucru. De la lucru. Tăt de la obosală. Tăt de la obosală. O lucrat opt ani de zâle la... benzinar. O făcut naveta asta, să vă dați sama, din C. pă jos până aice. Dup-aia s-o mutat la vale și-apo' fă chestea asta zâlnic. Mere dimineața, trebuie pă șapte să hie în vale, pă la tri ieșe, ieșe; pune straița jos, hai la cosă, hai la lucru, hai la una, hai la alta. Și-apoi s-o-mbolnăvit de la un timp. Două luni de zâle, atâta o stat în pat. Mai mult nu. Nu, că dor aci acasă o murit. Am fo' io cu el la Cluj și atunce până când l-o apucat atunce, a doua zi de Bobotează. Am și mări cu coptilu' cu el și l-am internat și am mări la doctorița care l-o tăt tratat. Că el opt ani de zâle o făcut tratamentu' aiestă. Și nici n-o fost discuție că nu ne-a lăsa, că trebuie să ne trimată sus la neurologie, știi cu bola asta că o fost un ptc paralizat. Da' am mări la Medicala unu că acolo o fo' doctorița care... și nici n-o zâs nime nimnic, că doră nu l-or primi acolo o oarice, dacă am spus că ia, îi pacientu' la, nu mai țtu minte cum o chema. Și-apo' dimineața o vinit ie la spital și-amu știi cum mărg ei la raport în fiecare dimineață numa' o am văzut că vine la mine în salon la el. „Care-i treaba domna A., zâce, ce-o pățit domnu'?” „Da' numa' până în Crăciun o fo' de s-o internat, făce apă multă”. Asta tăt de la inimă o făcut-o. Forte, forte multă apă făce. Și zâce ce bine s-o sâmțat când o mări acasă”, zâce cătă mine. „Da, domna doctor,

d-apoi ia cum o fost, io zâc. Sara, i-o zâc, am mâncat de cină, am stat de povesti și io m-am dus că ne fătase o vacă și m-am dus s-apuc jițălașu' ala și când am vinit de la poiată, zâce cătă mine, tu când îi muri, în poiată-i muri. După ce te duci atâta acolo, că atâta începuse un film de fain la televizor, și tu numa' tăt știi să stai în poiată". „No, păi apo' amu, io zâc, o să stau până găt", am zâs cătă el. „Hai numa' un hir lângă mine în pat, i-aci". Pote că s-o sâmtât el nu bine, numa' n-o zâs cătă mine. Și era aci ni pă patu' aiesta. Și el era acolo și io m-am pus aci și o băgat mîna ia așe pă su' capu' mneu și m-o tras cătă el. Și atunci o tușit o dată. Când o tușit dintîie n-am zâs nimnică, când o tușit a doua oară, amu da' ce-i baiu? În veci n-o mai vorovit cu mine. În veci altu, no. Gata o fost. Când m-am ridicat și m-am uitat cătă el deja i se sucise gura. Da' stai ca deabde l-am scos din casă ca să-l putem pune pă mașină să merem. Domne că nu vre. Își băgase pticioru' după pat, ia-aici ni, și nu vre nicecum pă fața pământului. N-o vrut să margă de-acasă nicecum. No ș-apo' am stat acolo cu el, amândoi cu coptilu', am stat, o lună și mai bine. Ș-apo' acasă nu mult o trăit dac-o venit. Ne-o spus doctoru': „Treaba vostă, zâce, da' să știți că more".

A, l-ați luat acasă?

Da, da. C-apoi de acolo ne-o mutat la neurologie, sus cu el. Și de-acolo apoi l-am adus acasă, și aci acasă o murit. Atunci când o fost iarna aia groznică. No bărbații o făcut ...

Io i ce omeți era!

Bărbații o făcut cale până la cimitir. Că nu l-am putut duce.

Era pân-aice ni omeții. [umeri]

Da. O vinit și un șogor de-a pruncului de-acolo de la M., o grămadă de bărbați o vinit. De-o făcut pân zăpadă cărare de l-am putut duce.

Să-l potă duce la cimitir.

Da, da.

Deci n-o mai putut vorbi, de-atunci de când ziceți n-o mai putut vorbi...

În veci n-o mai vorbit altu.

Că doră io am zâs încă cătă lelea A. atunce, că amu el o fost învățător, el o știut să scrie, că amu dacă n-o putut vorbi am zâs cătă ie că de ce nu i-o dat un pix, știi să...

Da' că i-am dat noi, da'... Da' no mai ...

Doră io pă clasa întâie și pă clasa a doua el m-o învățat. Am căpătat două în palmă de la el pă clasa a doua că n-am știut tabla înmulțării pă sărite.

În orice caz, cine o învățat la el ...

E, da' era și ... Da, era fiica lor. Era la școlă și ie. Da' n-o proteja că îi fata lui, că încă mai tare o acuza pă ie ca pă noi.

Nu ti teme. Că de-aia o fost și nepotă-me, aia știe că tăt zâce educatoarea ...

Da' știi ce? Ala când să băga în clasă, la noi, ala nu trebuie să ne sfădească numa' să uita căta noi.

O fo' forte sever.

Atâta să uita de...

Da' și cu mine. Nu că numa' cu ei, o fost un bărbat forte, forte sever.

Atâta să uita de urât căta noi, și noi îi purtam frica că să uita căta noi.

N-o fo' rău. O fo' forte bun, da' pă ala n-o trebuit să-l mințăști, ce-o fost aia, de-o fost bine, de-o fost rău, să-i spui adevăru', să hii cam punctual cu tăte. No, o fost forte sever.

Îți spui, două-n palmă am căpătat că am știut tabla înmulțării, da' așe la rând, da' pă sărite nu o am știut. O zâs căta mine, da' nu nu numa' io, că am fost mai mulți de nu o am știut: Dacă n-o știți, pă mâine vă mânânc!" Așe o zâs căta noi. Și io tăta noptea, că numa' să-ți spuie măicuța, io tăta nopte pân somn io tăt spunem, tăt zăcem... Tabla înmulțării! Da' atâta o am citit dragii mnei de pă când o fost nopte io n-am mai știut nici cât am știut. Nici pă rând nu mai știem. Atâta mă năucise de cap. E, da' în ceea zî m-o scos acolo în față, da' nu numa' pă mine că mai mulți am fost: „No, cât face cinci ori cinci? Cât face șasă ori cinci? Cât face tri ori doi? Cât face doi ori doi? Nu ti teme, că până-i lumea, pân-oi muri o știu! N-o-am mai uitat.

Nu, nici cu coptii acasă el...

Da' io coptii mnei io cum îți spui...

Nu că i-o bătut nu știu cât, da' așe...

Io coptii mnei când o fost la școlă o știut tabla înmulțării da' după ce-o gătat...

Acea n-o avut îndrăzneală să zăcă căta el că nu m-oi duce, o n-oi face.

Gândeai că nu mai știu, da' io o știu. O trebuit să zăcă nu.

O că asta nu-mi place, o că... nu, n-o încheput discuții de-astea. L. măritată, T. însurați, cu coptii amîndoi, da' acie nu i-o călcat pă cuvîntu' lui niciodată.

Cum să juca cu nepoata cu zaruri de celea, când era mnicuță.

Atâta îi era de dragă, c-o vide că imediat o prins orice i-o arătat. Și să scrie, și să citească, și să..., tăt. Zăce educatoarea de-aice: „M. dragă, B. p-antâie nu știu ce-a trebui să-nvețe. Că îi cumpărase caiete, crione, pântru clasa-ntâie tăt, tăt ce...

Stilou de-ala fain i-o cumpărat.

„E, zăce, să v-arăt pă primăvară ce scot din B, zăce. Asta vreu să v-arăt. Ce scot din B. până la primăvară”. Apo' o murit săracu'.

„Ei hai, făce căta mine. Ei hai să vezi ce face B. me. Hai B. dă-i cu zaru.” No c-amu io mai vinem la ei aice la lucru ia, așe ni. Era și fata o fost ambițiosă. Ajunje mult treaba asta, ambiția omului. Forte, forte mult ajunje. Și la un năcaz mare, când ești.

Părinții dumneavoastră, mama dumneavoastră, sau tatăl dumneavoastră, au avut vreo boală, au fost bolnavi?

Nu. Nu. Mămica când o apucat bola asta, tăticu' o fost vânzător în cooperativă, cum să spune atunce. Ș-o ieșit c-o lipsă forte mare. Și ie săraca s-o năcăjit păstă măsură, s-o dus la medic și ș-o revenit, no. Ș-o revenit.

Da' era medic atuncea?

Da' o dus la Cluj. Doctorița S., până mor n-o uit. Aia o tratat. Da, aia o tratat-o. Și pă mine, și io am fost internată dup-aia acolo, doctoru' B. Io cre că am și moștenit pote și de la ie, să pote. Da' și năcazurile aieste. O avut coptilu' probleme, s-o asociat cu cineva, și o mâncat di pă el o grămadă de bani, dup-aia o murit soțu', dup-aie mi-arse șura, o fost niște lucruri care o mârș tăt una păstă alta, știi, și să știi că năcazu' aiesta te, și mai ales că ești sângur. Dacă ești doi, mai împarți. Unu spui una, unu' spune alta, și trece altfel, da' când ești sângur, de-aia vă spusăi că și noptea, te pui sara să te culci, și când am lucrat pă șură aice, mă tăt gândem, cum m-oi pute descurca, o muiere sângură. Cum m-oi pute descurca? Ce-oi face? Ș-atuncea eram, tocmai bine avem aice ni, ulceru' aiesta deschis.

Da' pe vremea părinților dumneavoastră, se întâmpla să fie cineva bolnav, și să zică că i s-o făcut ceva de către cineva ca să fie bolnav?

Apoi de-aieste bănuiele de-aieste fost-o destule. Oamini bolunzi și fără ...

Vraciuri și E. Da, farmece.

Da' așa se zicea, farmece aicea? Nu...

Vraciuri. Vraciuri. Zâce.

D-apoi io nu știu să hi murită nime de-aceie. La N., nu v-o spus de-o soră de-a ei, nu? Aceea tăt zâce de-o soră de-a ei că doră de na hi murită de-aceie. D-apoi p-aci nu. P-aice care-o murit, o murit de beteșiguri nu de vraciuri.

De beteșiguri. Ș-o fo' oamini munciți aice și chinuiți. No. Aieștia încă rezistă.

O mai vorbit ei oamini d-apoi pote că n-o fost adevărat. Ce știu? Nu știm noi.

Aia nu poți să știi. Nu poți să știi, că dacă nu vezi, și nu știi sigur.

Și ce vezi, poți să nu vezi câteodată. Nu poți să... asta nu poți să acuz pă nime. Nu, p-aice n-am auzât. Nu știu.

Nu, nu. Domne feri. Mai sânt, să tăt aude și la televizor spun aieștia bogat. Că sânt care fac rele că fac așe, că fac ce știu?

Amu p-aice nu mai sînt de-ale. Le-o cărat Dumnezo. Le-o dus Dumnezo în Rai.

Credeam că pe vremea mamelor dumneavoastră...

D-apo' amu, atuncea nu le-am luat noi tăte-n samă.

Am fost mnici noi atunce'. Nu mai știm că ce-o fost.

E, ști pă truda!

Atuncea să-ți spui dragă, și măicuța me-mi spune de strâji. Că sânt strâji. Păi nu că strâjile îți duce laptele de la vaci, te făce să umbli bolund nopte. Nu contează ce ești.

Amu mă-sa-i bătrână tare, pote că ...

Măicuța-i de opzăci și cinci de ani.

No vezi, pote că ști mai multe.

O avut acolo unde o stat bunicii mnei, acolo. Ave' cânepă sămănată acolo din jos. Și s-o dus mama N. T. la poiată, le fătase o vacă. Și s-o dus noptea la poiată. Și, Domne iartă-mă. Da-mi spune măicuța ș-amu. Alea nu-s minciuni. P-o rotă de car, umbla prin poiată. Și mama N. T. o umblat s-o prindă, știi rota. Ș-atuncea s-o făcut măt. Ș-o prins măt' și l-o băgat într-o budie. Ave' budie, știi. Și l-o dus în casă ș-ave (...) și l-o băgat pă bunicu' mneu hieru', vătraru', în sobă o zâs: „No, lasă ca te știu io mâne că cine ești”. C-o zâs că-i pune pă frunte, îl însămnă cu hieru'. Ș-o zâs atuncea măt': „Nu mă-nsămna, că până-i lumea n-oi mai vini la tine”. Da. Măicuța, numa' să vorovești cu ie, că-ți spune. Și s-o dus de-acole dragă ș-ave cânepă, acolo din jos de poiată, unde ave' lelea U. cânepiștire. Tătă tătă i-o pus cânepa nopte, la pământ. Tătă bine o fleciuit-o, o călcat-o. Strâjile. No, și s-o dus untu' I. T. Untu I. T. și bunica me, cu mă-sa lui. S-o dus acolo, nu știu unde, la D., nu știu unde era un păr, și s-o dus ei după pere noptea. Ș-apo' ăla o fost năcaz pă ei până o vinit acasă și i-o zâs. Numa' să-ți spuie măicuța c-amu aia nu mințește, și nici io nu mințasc, că cum mni-o spus ie. Un iepure nu s-o mai lăsat de ei pân-o vinit acasă. Că zăce că păru' ala nu știu a cui o fost și s-o blăstămat pântru el. Pântru el. E, și-o zâs cineva a cui o fost, o zâs că dracului să hie ala păr. Ș-apo' dracu' o pus stăpânire pă el. Nu ti teme, că n-o mai adus pere în veci nime. Nu. Că untu numa' n-o murit atuncea. Da. Da' n-o mâncat, că n-o ajuns să mănce. Că i-o fugărit ala necuratu'. D-apo' amu nu să mai aude de treburi de-alea.

Amu i-o nu știu, io n-am auzit no, nu pot să vorovesc dacă nu știu.

Nu, da' amu nu să mai aude. Io n-am mai auzât. F. I. zăce, Domne iart-o, zăce că pă ăla V. în strâji.

De la L. acolo, dincolo unde-s tufle alea. Unde-i casa secretarului aie nouă.

Acolo. No acolo zăce că umbla strâji. D-apoi nu știu, nu le-am văzut.

Vorbe goale. Amu io-s de-acolo de la, pă dâmbu' ala acolo dinjos. D-apoi io cât am umblat, c-am umblat și io, și noptea p-acolo, d-apoi n-am văzut nici un strâg. Mai și vorovesc oamini. Ioi dragă, de câte ori m-am dus io era trecut de-amniază nopte, sângură până la a noști c-așe o fost treburile. N-am văzut nimică, n-am pățat nimică că ia, aci-s. În viața asta multe petrece omu'. Și

bune, și rele și grele și ușore. Ce să facem, asta e. Apoi nu m-am dus niciodată noptea de bucurie.

No, așe-i.

Așe-i cum îi.

V-am întrebat dacă ați fost bolnavă când ați fost mică, copilă?

Da, da. Am avut aprindere de plămâni, că v-am spus ș-atuncea.

Ne-ați zâs atuncea.

Da, da.

Da' până la aprindere de plămâni n-ați mai avut s-aveți probleme sau ceva, sau după?

Nu, n-am avut probleme. Nici după aie. V-am spus amu, târzâu, multe năcazuri s-o aglomerat.

Da, da. Ne-ați povestit. Da' de nașteri ne-a povestit domna?

Cu copiii? Ba da v-am spus.

Unde i-ați născut?

Acasă. Pă amândoi. Pă amândoi i-am născut acasă.

Numa' doi copii aveți?

Numa' doi am.

A, ne-ați zis așa pe scurt, îmi aduc aminte că ați zâs așa repede, repede. Da' acuma mai pe larg așa, cum v-aduceți aminte când ați născut? În zâua aia, ce-ați făcut, cine-o fost cu dumneavoastră, cu ce v-o ajutat?

Apoi, cum să zâc, cine-o fost cu mine? Vecinile, cine-o fo' chiar în timpu' când am născut, da' în restu' zâlelor am stat sângură că am fost vreo tri zâle bolnavă cu băiatu'. Cu fata, când am născut-o pă ie prima dată, n-avem numa' cinșpe ani jumate. Soțu' mneu era dus, să făce' niște mânere atuncea la un strung. Înt-o sâmbătă dimineața o am născut pă fată și el s-o dus la ptiață cu ele că acolo numa' sâmbăta era ptiață, și no, ca ș-un coptil, că și io eram coptil la cinșpe ani jumate, ce poți să zâci că eram nu știu cât de matură. Mai plânjem, mai stam, ș-apoi el o avut o bunică care o stat aci dinsus de mine și ie o tăt vinit la mine, bunica lui. Și ie o și moșit-o, mai ușor am născut fata decât băiatu'.

Da?

Da.

Păi și cam când v-o luat durerile atuncea?

D-apoi vineri de sară și până sâmbătă dimineața.

Da' în vinerea aia ați lucrat ceva, ați fost la lucru?

Da, tăta zâua tăt lucruri aicea că și dacă chiar te mai dore n-ai ce face no. Trebe să faci oarice că n-are cine. Care mai au bătrâni cu ei, mai au pă cineva. Părinții mnei o fost duși, n-o fost aice cu mine, să steie cu mine.

A, deci nu o stat aicea?

O stat ei un timp, da' tăticu' s-o dus acolo la un gostat, la niște uăi ș-o apucat p-acolo, și-o rămas acolo și eram numa' sânguri. Nici nu știe nime atunce' de atâte', că ce să faci, cum să faci. Nici de doctori nu pre' vorove nime, da' când am născut băiatu' no era mai târzie vreme, la zece ani după fată. Atunce' nu știu cum de nu m-am dus de-acasă că atunce' tri zăle am fost bolnavă. Tri zăle.

Durerile?

Durerile.

Stați un pic. Deci ați fost născută în patrușunu, la cinșpe ani, în cinșasă fata, și-n șaișasă băiatu'.

Da, băiatu'.

Da' era dispensar aicea?

Da, da.

Da' nu v-ați dus.

Nu m-am dus.

Da' de ce nu v-ați dus?

D-apoi ni n-ave' cine mă duce. Bărbatu' mneu lucra la benzinărie, era acolo, eram numa' sângură, apo' animale, apo' porci. No, tăt să rebzi, să nu meri că n-avei pă cine lăsa nici acasă. Să lași pă cineva, no, amu las pă cineva acasă și-s bizuită că le grijește și, n-avei pă cine.

Păi și dumneata când ai avut durerile ai grijit de animale?

Da. Mă dure', așe mă dure' de nu mai știem ce să fac și când mă lăsa un ptic durere merem și mai făcem oarice. Când vine altă durere iară stam pă loc, iară merei și mai făcei oarice.

Și nu mai trăie, bunica?

Nu trăie ie atunci. Atunce nu trăie. Nu.

N-ați chemat pă altcineva?

Ba da. Tăt o bătrână de-aci mai dinjos, da' nu o am chemat numa' în momentu' după ce am născut ca să moșască.

Păi cum ați chemat-o după ce ați născut?

Da, o mărș asta ni, vecina asta de-aci o fujit după ie și...

E da' vecina o fost aicea când ați născut.

Da, da.

Deci ea o fost cu dumneavoastră.

Cu mine, cu mine. Am fo' rău tare cu băiatu', Domne.

Și cum, sta așa cu buricu' netăiat până vine cineva?

D-apoi când am văzut că gata c-amu nasc, o fujit după ie. Da, o fujit după ie. Da' crede-mă că ieșise capu' și nu mai avem atâta forță. Nu mai avem atâta forță nice cum să mai pot să rezist un pic. Cât trăiesc n-am să uit. Îmi pusese

o perină su' jerunți și stam în jerunți. Ș-așe nu mai putem, tăt zâcem cătă M. asta: „M., mor. Vecină, îs gata că nu mai pot sufla, zâcem cătă ie. Nu mai poci altu”. Și și noi am fost proste că, acuma no, și tinere să hi tras un ptic de el careva, știi? Da' nu s-o-ncumetat nime să se leje de mine să... no, și o ajutat Dumnezău alduitu. No, păi dup-aia n-am mai avut probleme. La tri zâle după ce l-am născut am pus oala cu cartofii pă sobă, am fiert-o, am luat-o, am dus la porci, am muls vacă. Da, că n-am avut ce face.

Și nu erați slăbită?

Nu, am fost forte... tătdeauna io și, nu c-am fo' numa' tare, o am fost o fire mai... coptiții nici unu' nu samână cu mine.

Nu?

Nu?

Nepotă-me a pruncului, da. Ie tătă-i în fire me.

Ie tătă-i în fire me.

Da, că ne-ați zis de ie.

Ieri, când am fo' după medicamente, vă spui c-așa am avut o bucurie-n suflet. Nu știu ce mni-o vinit mnie să mă uit io acolo pă un tablou, la școlă, pă coridor. Numa' o văd acolo c-o țâne' educatore în brațe, de când era la grădiniță. Așe m-o umplut un plâns. M-am gândit: „Ioi, puiuț dulce, uite unde te văd io!

Și pe fată cine... o moșit-o, bunica?

Bunica. Bunica lu' bărbatu-mni-o.

Și pe băiat l-o moșit până la urmă...

Tăt o vecină de-a bunicii. O murit și ie amu, nu trăiește. Aice nu mere nime la doctor atunce când năște.

Nu?

Nu.

Da' nu venea asistenta p-aci?

Da' vine' pă naiba! Cu băiatu' am avut mari probleme. După naștere, de la patru luni înainte. Pân-o-mplinit un an atâta am umblat cu el pă la spitale, de groză.

Da' nu ne-ați zis asta.

Nu v-am spus asta. L-am născut în septembrie, în zece, și la Anu Nou și la Crăciun, no tăt o vinit cât unu, cât altu că tulai că... Și ave' bărbatu' mneu atâte prietini, atâte. Și o mai băut câte un pahar de pălincă, ba o mai fumat în casă. Dacă am zâs cătă ei că să nu fumeze, io n-am fost lăsată până acolo să fumeze aice în cameră cu mine, cu coptilu'. Ba o mai umblat pă ușe, ș-o răcit. O fo' coptilu' grijit, ș-atunce l-o prins o răceală. Și tătă iarna am suferit cu el. De tri uări am fost internată la Cluj cu el. No, păi la dispensar nici nu mai vorovesc, de câte uări m-am dus cu el. Și era doctoru' care era atunce aice, P., sau nu știu cum

îl chema. O zâs căta nănașe-me de-aici din sus: „Apo’ amu până dă primăvara, zâce, că nu mai trăiește el, zâce. Păi da’ atâte medicamente, da’ io i-am tăt dat țâță până o fost de un an și patru luni. Și asta l-o salvat mult. Și la Cluj cât am stat cu el, no amu ne mai obliga și să merem d-ingă ei, că era dormitor pântru mame, știi, separat și no tăt le mai dădem una altă și nu mă ducem d-ingă el nici un moment. Nici nopte. Avem un scăunel ia, de-aiesta și lăsa de la pătuțu’ lui scara în jos, și dormem acole cu capu’ pă dungă la pătuțu’ lui. Avem un teptăraș așe frumos și îl punem la capu’ mneue așe, pă dunga la fieru’ ala, și de câte uări să treze numa’ îi băgam țâța-n gură. Aia mult, mult l-o ajutat. Țâță am avut destulă și alte mîncăruri n-o mîncat ș-apoi de-acolea o-nceput cu laptile. Domne feri, Domne că n-a hi putută trăi cu el fără lapte pântru lumea asta. Bem lapte fest, fest. N-am mai avut treabă cu el de-atunci mulțam la scumpu’ Dumnezo’ alduitu și să nu grăiesc înt-un ceas rău. N-am mai avut probleme cu el.

N-o mai fost bolnav sau...

Nu, nu. Amu o mai fo’ el răcit așe, o gripă, oarice, da’ așe să am oarice probleme, n-am avut cu el. Nu.

Da’ dacă se răcea și făcea gripă, îi dădeați medicamente sau îi dădeați întăi alte lucruri mai...

Păi nu pre-i dădem nici medicamente că nu mere nime’ una-două după medicamente. Mai un ceai, mai un sirop de zmneură, mai de afinele, mai lucruri d-estea, da’ nu pre medicamente așe. El nici amu și când îi răcit el nu pre’ folosește așe. Paracitamol, sau așe ceva, da’ nu pre’. Nu, n-am avut probleme cu el, mulțam la Dumnezo’. Nu, de-atunce...

Și cu fata?

Cu ie am avut. Nu amu mare, ie cred că de-acolo o și rămas de n-aude bine bine. Părinții mnei după ce o-am născut io, și-o vândut casa de-aice. Și n-avem unde șide nici noi. Ne-am dus cu ei. No, și ne-am dus cu un scop că n-om mai vini înapoi de-acolo, ș-om sta acolo, că-i lume mai bună și să nu mai stăm aici pă dealurile aieste și să merem. Și când ne-o dus acolo unde o cumpărat casa, era, no, dezastru, no, ca și când îi o casă pustie. Am stat la cineva o săptămână. Ș-aceie o avut vo’ tri, patru coptii și aceia ave’ tusă măgărească. Ș-o luat și fata. Ș-am stat cu ie aproape două luni de zăle în spital. Și i-o tăt făcut streptomycină. Și amu nici nu să mai face streptomycină. Și oriunde am mărs cu ie dup-aia tăt aia mi-o spus, că aie i-o atacat auzu’.

Da’ cât de mică era când v-ați dus cu ea acolo la spital?

D-apoi ave’ vreo opt, nouă luni. Era mnicuță. Da’ dup-aia nici cu ie n-am mai avut probleme.

Deci n-o mai fost să fie bolnavă sau să...

Amu-i, sāraca. Vezi că amu are treabă cu rinichii, cu câte tăte amu.

Da?

Da.

Da' cum de are așa multe acum?

D-apoi io nu știu cum s-o legat și de ie atâte, no. Și de tânără că amu și io ieu medicamente destule, da' io amu numa' la o vârstă mai înaintată, no că mai am doi ani și șeptezăci, ce mai poci aștepta de-amu-nainte? Încă-s veselă la anii mnei. După cât am muncit, și după cât... da' că trebe să le analizezi pă tăte, că io mă tăt gândesc că cât am muncit și cât am stat, câți ani am trăit tăt sângură. Patruzăci și tri de ani, el tăt la servici' o fost ș-am fost tăt sângură. Ce-o vinit? O sâmbătă sau după o masă acasă, două, tri ceasuri, în rest dă-i și dă-i și dă-i și dă-i! Ș-am fo' forte săraci. Am fo' forte săraci. Ș-apo' tăt să-ți faci casă, să-ți faci șură, să-ți faci, să-ți iei loc, tăt să muncești, să faci, să hii și tu-n rând cu tătă lume. No, noi am fost forte săraci. Și care o fost atunce gazde, amu-s mai rău decât mine cu mult.

S-o schimbat...

Băutura asta.

Băutura? Nu-i bună...

Amu-i bună ie, cine-o be cu... cu rânduială câte-un păhărel și să mănânce și să-și vadă de treburile lui, da' nu să bei să dormi zăle-ntreji. Nu mai știu de capu' tău că ce faci. Păi aia nu-i viață.

Da' s-o-ntâmplat să fie aicea oameni bolnavi de la băutură? De la faptul că beau prea mult.

No, aia be cu zî cu nopte. Îi distrusă deja. Nu mai pote nici să muncească, nici să... așe, numa' pân' casă ce mai pote face.

D-apoi băutura cam bărbații...

Be și el și be și ie. Ș-apo' unde beu doi înt-aceeași casă... Ș-asta care o fost aci cu dumneavostă. N-are rost. Încă ceelaltă în casă nici nu îi rău tare, d-apoi la asta care o vinit aci, n-ai văzut că o spus că am avut treabă cu ie că doră era-n casă mă că-ți era scârbă să te baji la ie! Un mniros! Vine de la poiată plin de gunoi, vai ș-amar, să pune pă haine-n pat, păi nespălați, apoi nu știu. Apo' m-o prins înt-o zî, nu știu după ce-am mărș după el să vie să-mi ajute să trag cu calu' aici din jos, nu știu ce. Când i-am aflat acolo-n casă așe am zâs: „Mă, da' cu voi ce Dumnezo îi? Ce-i cu voi mă? Pă voi trebe scos Sanepidu', mă, aicea”. „Apoi no, lasă să vezi lele că am să-mi văruiesc, am să-mi văruiesc, am să-mi pui la punct”. Amu ș-o văruit un ptic, d-apoi tăt ie îi. Asta-i viața, Domne feri. Să nu ne lase Dumnezo la minte aia, io așe zâc.

Am auzit, dacă tot vorbim de băutură, am auzit când am făcut interviuri, că în general la femeia gravidă, după ce naștea i se dădea pălincă pentru că era considerat că era cel mai bun medicament după naștere...

Da, da. No păi șa-asta, și copiii tăți bine îs bețivi. Tăt timpu' o tăt băut, o tăt băut și cred că o intrat la coptii.

A, deci se transmite...

Da. Tăți membrii, fata nu. Fata nu. Are o fată căsătorită. Fata-i forte bine. Și cuminte, și nu be, și are familie bună. Da' băieții... are unu' amu, aproape de-un an de zăle nu be. S-o mai stăpânit. Amu de mai be mure. Da. Are unu' acolo, pă celălalt dâmb acolo din jos. Frate cu aiesta, l-o crescut bunică-sa. Ala ferească-te Dumnezo! Ferească-te bunu' Dumnezo! O bate și pă bunică-sa, o scote din casă, face niște lucruri și niște prostii... Și io cre' că tăt de la ie s-o retras, dacă ie o beut tăt timpu' când o fo' gravidă. Io cre' că de la ie să transmite și la băieți. Da, da. Io cred că. Și un copil când s-o zămislit înt-o femeie el hrănește hrana mamei. Io așe cred. Cu ce să hrănește ie, să naște el pă urmă. Era o dată, o vinit aice o mașină care să facă niște analize și i-o spus atuncea o doctoriță: „Du-te cu copiii la doctor că i-ai născut plini de-alcool. I-ai născut plini de-alcool. Și dacă nu îi griji coptii de mnici”. Apoi du-te-n treabă. N-o mărs nime! Da' nici n-o interesează-n primu' rând că pleacă astăzi, vine mâine.

Da' totuși era și curativă, adică ți se dădea un pahar sau două după ce nașteai. Fără să aibe efect asupra copilului. Că erau strânsori, că nu mai ai strânsori după ce naști. Să bei un pahar de pălincă că nu ai probleme după ce ai născut.

Io drept că spui că io cu asta n-am... N-am făcut că n-am obișnuit să beu în viața me. C-am beut io un păhărel, sau la o nuntă.

Nu, la asta mă refeream, că un păhărel nu că ați băut nu știu cât...

N-am obișnuit treaba asta. Și ni nu ne-am permis. Dac-am avut un ban n-am știut unde să-l împărțăm. Ce să ne facem? Ne trebe asta, ne trebe asta, trebe să ne cumpărăm, trebe să ne facem, tre să grijim de bani. Pă când căpăta bărbatu' mneu salaru' era împărțat în zece lături. Vă spun drept. Da. Era, casă n-avem, nici aci, nici asta nici nimnic că stam v-am spus, înt-un grajd, înt-o poiată stau vacile și-nt-una stam noi. Ș-atuncea îți vine să meri să bei? Ioi că tăt zâc cătă coptilu' mneu: „Dacă te-ai lăsa de fumat, face mămica pântru tine orice!” E că așe zăce cătă mine: „Amu mămică până amu nu m-o deranjat. Apoi ce vrei să te lași când îi hi bolnav, mă? Lasă-te tu când ești sănătos și ești în viață bună”. Domne, cacă-le Domne! Că mai bine stă fără pâine pă masă ca și fără ele. Da, da.

Da' chiar, înainte se fuma aicea? Părinții dumneavoastră, bunicii...

Da, da să vedeți cum fuma, domnă scumpă. Era aice cum, unde v-am arătat io că să vede... Acole mai jos îi pământ de-a nostu. Ș-acolo era niște tufe, ș-amu sânt. Și, că nu era voie, sămâna duhan.

Tutun.

Da. Săpa acolo pântre tufile alea unde era un loc așe mai liber și mere și-l sămâna. Și-l îngrije, ai de mine cum cota bătrânii de el!

Cine, bărbații? Bătrânii?

Bătrânii de el. Ș-apo' să făce niște frunze mari, ș-apo' l-aduce acasă, îl pune să să uște, ș-apo' tăie, lua câte-o frunză de-aia și lua un fund și dă-i cu cuțātu'. Tăie. Tăie duhanu' ala. Ș-apo' lua ziar, da' nu pe era ziare atunce, nu era atâta hârtie ca și amu. Lua hârtie de-aia din ziar ș-apo' făce câte-o țigară ca jejetu' mneu de gros. No, po' aia era și tare. Apo' pune bătrânii-n gură, apo' era un bătrân aci ni, după ce trăje din ie de oarecâte uări, desfăce hârtie și-l pune ia aci-n palmă, numa' videi că-l țâpă-n gură. Ș-apo' tăta zâua ca ș-aieștia care tăt rod pă gumă. Numa' tăt mesteca pă duhanu' ala, tăta zâuța. No.

Da? Chiar mă întrebam că înainte nu se fuma. Da' femeile fumau înainte din asta așa...

Nu, nu. Nu, aia nici vorbă. Aice la noi mai ales. Apo' la oraș ce-o fost, aia nu știu io. Da' aice la noi Domne feri să fi văzut o fată, o nevastă cu țigara la mână! Era de râsu' lumii! Da' vorovește! Ori dacă să căsătore, de era bine, de era rău, nu mai închepe discuție că trebe să se despartă de soț. Da.

Deci nu se putea despărți.

Nu. Trăbuie să tragă așe cum îi. S-o cununat, în lejea lu Dumnezo alduitu, nu mai ave' obrazu' ala că să își lase bărbatu', sau bărbatu' să-și lase nevasta. Nu. Apo' amu n-au bai. Amu la o săptămână două, stau până fac dragoste de oarecâte uări și de nu-i convine, cu Dumnezo' să-ți ajute! Apo' și nici nu contează că au coptii ori ce au, nu mai contează. Nu mai contează. Nici nu ne dă Dumnezo după cât am merita! Câți coptii is destrăbălați în zâua de astăzi fără părinți și fără mâncare și ca vai de ei! Că io am zâs c-acea părinți să hie puși la un zâd și cu o pușcă mitralieră tă-tă-tăt să-i zdrobdească! Da' după ce-i fac? Steie în șuară să-i mănânce și nu să căsătorească și nu-i facă. Nu-i lase de năcaz pă lume. Un copil atâta suferă, io nu uit cât trăiesc de nepoată cât o fost a lor duși fără de ie. Vine acasă și cu tătu că ie să simțe bine cu mine și o grijem, da' când mere câte-o zî și-o nopte și noptea aia nu durne, așă să-ntorce în pat, așe ni. Zăce la un Crăciun câtă mine: „Buni, zăce, de ce-s pedepsâtă io de Dumnezău să trăiesc fără părinții mnei?” Ia acolo eram culcate amândouă. „Di ce, buni?” „No taci, puiuțule, că doră or vini acasă și îi mere la ei or vini ei”. „Da' io te-ntreb amu, di ce io-s pedepsâtă?” zăce. Io di ce nu trebe amu la sărbători să hui alături de părinții mnei?” Numa' că era mnicuță săraca. Da' ie totuși sâmțe. No, ie totuși sâmțe. Doră și când u o dus acolo că u o dus p-a șeptea o fost, primu' an l-o făcut p-a șeptea. De tri ai îi dusă ie. P-a șeptea. O terminat a șasa, o luat premiu' la Cluj, bine mersi, pfuai bucurosă mă, ș-a lor și ie. „Bună, amu mă duc în vacanța asta la părinți, să văd cum o să fie ș-acolo. Da' nu rămâi, bună, să hii sigură că nu rămâi acolo”. Să dusă, stătu cu ei tăta vacanța, viniră înainte de vacanță, adică înainte de a porni de-acolo, cam cu două săptămâni de-a-ncepe școla. O zâs că înt-o bună zî numa'

zâce cătă mă-sa: „Mami, te rog frumos să umbli să mă înscrii la școlă aice că io nu mă mai duc sângură la Cluj”. „Cum, cum te-ai hotărât așe dint-o dată?” „Nu mă mai duc, mami. Io nu mai stau sângură”. No, M., dacă ie o văzut că are ambiție să rămâie: „Da’ ti pute’ descurca?” „Oi încerca. Trebe să mă descurc, zâce. Io fără voi nu mai stau”. Viniră acasă, no nu mni-o spus una-două că ce-o sosât. Viniră acasă, no io bucuroasă c-o vinit, buni, vii cu mine la Cluj, că amu i-am promis că dacă nu rămâne acolo, vând vacile și tăt și mă duc și stau cu ie. Dat-a hi Dumnezo să mă duc, batăr nu mai lucram atăta de-atunci! D-apoi io tăt că vezi cum ești legat, tătă viața ai muncit aci, ți-ai făcut tăt rânduială, ce-ți trebe, oarecum gândești că după ce bătrânești te dore și sufletu’ să le mai lași. Vezi că rămân năpustite așe. Am văzut că soțu’ mneu o murit; mei o zi-două de-acasă și știi cum îi lume. Astăzi îți dispăre una, mâine alta, poimâine alta, numa’ te afli că nu mai ai. Gânei că nu mă lasă sufletu’ să mi le las să mă duc. „Vii cu mine la Cluj?” „Apo’ amu să văd ce-oi face. Da de-oi vini”, am zâs cătă ie. „Nu mai trebe să vii. Merem la Cluj să-mi scot fișe și mă duc la I. la școlă”. „No lasă”. „Dacă-ți spui. Mă duc buni, zâce, nu mai stau fără a mnei. Nu mai stau”. „Di ce?” „Așe m-am hotărât. Io dacă viu la Cluj, ia așe o făcut cătă mine, viu la Cluj, bună, ș-apoi, ie tu cheltuiești, ie tu curățanie, ie tu mâncare, ie tu școlă, ie sport” O făcut și sport. Ș-amu face, hanbal. „Tăte bine-s în capu’ mneu. Fac curat păstă tăt, vin de-ai lu’ mama, că mama ei îi din M., vin la mine apoi zâce nu contează că unde mîncă, apo’ nu contează că unde aruncă o mizerie, io tăt de două tri ori pă săptămână, zâce, că dac-aș fi numa’ io de capu’ mneu, io-mi fac curat în ceie cameră, zâce, și-n camera unde stau io îi altă treabă. Da’ la mine nu trece două zăle până iară cot să fac curat din nou, zâce, păstă tăt. Altu’ vine să dormă, altu’ așe, altu’... să nu îi las zâce mni rușine”. No amu mni-o dat de gândit. Io zâc M. chiar vorovește serios? „Da, mamă, o zâs că nu mai stă fără noi nicicum”. No ș-apo’ să dusără la Cluj, scosără fișa, no pă când o vinit o plâns. Și ie și mă-sa așe plânje. Zâce: „Nu m-am gândit că țin tăți profesorii la mine în halu’ în care țin”. O zâs cătă M.: „Ai o fată de mnilione. Noi pterdem un elev forte bun, dar voi câștigați o fetiță forte cuminte care o duceți cu voi. No, apo’ s-o dus ȣuc-o mama. Apo’ ș-acolo îi tăt premiantă, tăt bine-i”.

Da’ cât o stat aicea? Câți ani o stat aicea fără părinți?

Tri ani o stat sângură. Tri ani, sāraca.

Și cât era, în clasa a patra când o plecat?

A patra. Da. În clasa a patra.

Mică.

Mnicuță sāraca.

Și-o stat singură la Cluj?

Da. Domne feri că tăt acolo. Nu mă voi pute culca înt-o sară să n-o sun, nici pāntru tătă lumea asta. Dacă nu mă suna ie, de multe ori mă punem în pat

și mă gândem: „No, amu în sara asta n-o sun”. Mă gândem: „Ioi Domne, oare închie-și fata bine ușile, închisă-și p-acolo păstă tăt, Domne păzește-o Domne să nu vie oaricine păstă ie”. Mă sculam și-o sunam: „Ce faci tu?” „Învăț”. Zăcem: „Închis-ai jamu’ de la bucătărie, încuiet-ai bine ușe, ce faci țucă-te mama?” No, bună, nu tă-ți face griji. Nu-ți tăt face griji”. Ș-apoi o vinit până la urmă o fată. Ie era educatoare, o fost aice, ș-acolo la Cluj, io nu știu până-i lumea unde-o lucrat. Și n-ave unde sta. No cu aia îți spui că cu aie încă am avut un mare noroc cu fata aie. Ș-apo’ stat doi ani cu ie. Anu’ ala și-ncă unu’, până și-o gătat ie facultate. Aia nici dacă eram io sau mamă-sa nu putem s-o educăm mai bine. Da. Ș-o duce la mănăstiri, o duce la biserică-n tătă dumineca, o duce cu ie păstă tăt. „B. merem la o piță?”, sara, i-așe ni, după ce-și găta temele. „Merem”. Când le sunam: „Ce faceți?” „Bine, bunicuță... bine, bunicuță”, că și aia tăt bunică îmi zăce. „Bine, bunicuță”. No’, cu aie am avut mare, mare noroc cu fata aie.

M-am gândit și io că era totuși micuță, cum să aibe grijă de ea...

Da, era. Cu fata aia mare, mare noroc am avut. Și n-o fost o fată care să umble așe. Era și ieșită mai, la vârstă ie era, s-o căsătorit c-apoi de-acolo o apucat de-a vorovi cu cineva și s-o și căsătorit. Da’ io dat Dumnezo. Că tăt zăcem: „M., ție trebe să-ți deie Dumnezo’ un om forte bun, că ești pe sufletistă. Amu o fost bine, mulțam lu’ Dumnezo. Numa’ doru’ aiesta mă mână de ei rău.

D-apo’ amu vin două săptămâni. Vin două săptămâni, pă când mă mai obijnuiesc un pic cu ei, iară să duc. No, iară să duc. Ș-apo’ și când vin nu stau liniștiți. Că n-au baia gata acolo din jos de căsile este. Și o lucrat anu’ trecut pă ie și nu o terminat. Amu numa-mi tăt spun că am vrut să mai ieu io niște faianță. „Nu, nu lua nimnică, că vreu să mai modific ceva acolo”, zăce. Și amu are bai să-și ghetе acolo baie, bucătărie, că vă și duc până acolo să videți.

Da’, de obicei, cum erau îngrijiți copiii aicea-n sat, cine avea grijă de copii când erau mici?

Păi cum să zăc, unde era bunici mai grije și bunicii. Atunce nu pe mereu coptiii tăți de-acasă. Și rămâne cu părinții. Grije și mama adevărată, grije și bunica, și care era de lucru, care cum pute ajunje. Da’ no, care erau oameni cumsăcade grije coptiii cum trebe. Nu și lăsa. Amu nu că, nu era atâte pempersuri și atâte ca ș-amu să... da’ să făce scutece din pânză. La noi din pânză s-o făcut cele mai multe.

Din pânză de...

Din pânză de cânepă și de in. No, avei anume pânză, albă ca cașu’, c-o ducem acolo la vale la vâltori. Și o țâpai acolo-n apă, ș-o băte, ș-o făce frumosă, c-așe era ca, ca lacrima era. Ș-apo’ dint-aia să făce scutece. Da’ știi ce bine putei să-l culci în ele? Era mai, cum să zăc, nu era așe, așe moi. Era mai țâpănuțe un pic. De putei să, nu lăsa nime’ copiii ca ș-amu (...). Că v-am povestit și-n cela

rând. Ave, ave' cârpă mare, păstă aia mare vine una mnicuță până p-aci ni, și era una mai mnicuță, care numa' pă su' mânuțe. Și puneai ia așe păstă mână și ia așe-i legai mânuța. Și băgai cârpa-napoi su' spate. Și cealaltă vine păstă mânuțe și dup-aia cealaltă păstă ie. Și avei o fașe, un năsturel la capăt și chiar aice ni sus o băgai pă su' el și acățai năsturelu' și merei rotă cu fășiuta aie și la pticiorașe băgai pă după ie ca să nu scape. Așe-l luai ca și cum ieio telecomanda asta. Ia așe-l putei țâne.

Și pân' la cât îl înfășai așa?

Până la un an aproape.

La un an se dădea cămășuță?

Da.

Când începea să meargă...

Da.

Da' atunci cum învățau să meargă?

Cum îi învățai? Și L. pă T tăt așe l-o învățat, fată-me. Pune ia p-aci ni o haină, așe lungă, pă susuoări p-aci ni, și-l țâne din-apoi. Așe mere ca pârjolu'! Păi da, era cum o fost și L. și a vecinurilor aiestea, o avut băieți, mai mari și dup-aia o avut fata. Păi era cu rotiute băieții până la câte de tri ani. Tăt cu rotiute. Nu ave' pantaloni și câte tăte pă ei. Da, ave' truda! Sau atâția chiloți și atâte... du-te lasă-mă de voie! Amu i-o domnie. No și tăt' să plâng. Tăt' să plâng, că tulai rău li! Și nu li rău nici astăzi nici dint-un punct de vedere nu-i rău. Merem la sapă la Cluj, pântru bani, că n-avem un ban de unde face de nicării. Și te ducei dimineața, cu nopte de ducei și până sara și îți tăie pâiniuța câtă vre' oștezanu' ala, că era ungur. Îți tăie o felie de pâine, așe până la jumătate pâine, dimineața, și ne dăde' o bucățică de sclănină cam atâta ni și ala-ți era prânzu'. Nu mai avei de la cine să ceri să-ți mai deie mai mult. Și la amniază-ți aduce, îți aduce, no, la amniază mâncare fiartă d-apoi câteodată era bună, câteodată nu. Să știi, era plină de viermi, că țâne cionte de-ale de porc până să strepeze, să făce în ele de când videi pă deasupra luai pâine golă ș-o mâncai și te ducei la sapă și nici nu-ți vine să te uiți câtă mâncare. Da' amu nu-i nime nevoit să facă treaba asta. Care vre să muncească. Era zăle de nu căpătam de lucru. Și merei și stai pă la... pă unde să vinde pâine și era câte-o domnă cu suflet, că era pâinea pă cartelă, și ne tăie câte-o, câte-o literă din cartela ei și ne da de ne luam câte-un sfert de pâine. Nu căpătai. Putei să ai banii la tine să meri să cumperi că nu-ți dăde nime. No.

Nu se găsea pâine.

Da. Nu uit cât trăiesc de-atunce cum așe ne rugam câte de-o domnă: „Dă-ne, dragă, că nu mai putem de fome”. Și tăie, tăie din cartela ei câte-o literă, ce știu că nu mai țau minte cum erau literele și ce era? Și merem și ne da câte-un

sfert de pâine. Nu ti teme că așe o-mpărțem noi între noi, câte eram câte tri patru. Nu mâncai numa' sângură. Mâncam tăte, să trăim.

(...)

Cu fetile știi cum o fo' mai demult aici? O fată trebuie să știe tă-tă-tăt ce trebe-n casă. Să facă curat, să facă, să știe să torcă, să știe să ășasă, să știe să puie lucrurile la punct în casă, să fac-o mâncare, să spele, tăt. Asta p-o fată, asta erau cotate fetile, amu...

Și de când începea? De când ați început s-o învățați pe fata dvs. să facă în casă?

Și pă nepoată o am învățat și când o fo' la grădiniță. Da. Am învățat-o să spele o farfurioră, punem într-un lighenaș mnic acolo și niște farfurii mai mnici. Da' să știi că-i intră în suflet traba asta. Era până n-o măsă la școlă, da chiar ultimă' an de grădiniță. Viu într-o zi cu vecina asta în casă și luase di pă paturi tă-tă-tăt, și țăpase di pă plapumă fețele, di pă perini, ia acolo ni, făcuse grămadă. „B., puiule, ce faci?” „Schimb patu', să fac curat”. De exemplu ie, și cât o fo' mai mnică, dacă să scula dimineța și nu eram în casă, că io de mnică n-am avut probleme cu ie, da' drept că mă sculam nopte ș-o punem o dată pă uăliță. Și la ora aie ie întătdeauna să treze. M-am sculat în oarecâteva nopți ca până s-o apucat a obișnui și n-am mai avut probleme cu ie, să facă pișu-n pat o oarice. Să scula ș-atâte haine lua pă ie dacă era sângură-n casă până nu mai pute lua pă ie. Da. Și lucram pă căsi aice ni și mai ieșe c-avem meșteri cu moltăr și cu câte tăte, numa' un ptic dacă să stropțe: „Îs muldală, vai is muldală!Ț. Vine-n casă, tătă tăt le țăpa di pă ie și lua un lighean și hup cu ele-n lighean.

Da? Și se pune ea să le spele?

Da. Da' nu le spăla ie, da' numa' nu-i plăce să să vadă că-i murdară, deloc. Și io cred că face o, forte bine o ajută și p-o fată că o pui de mnicuță să facă. Nu să-ți facă ie nu știu ce, da' să să obișnuiască. Să s-obișnuiască. No, obișnuința asta. Ș-amu poți să bagi de samă, că de multe ori zâc vecinele estea cătă mine: „Să vede că tu o ai crescut pă B”.

De ce, c-ați învățat-o să facă multe?

Da, multe. Multe. Păi ș-amu când vine acasă, cu tătu că-i în altă țară ori c-o fost în Cluj, la ie n-o contat. O vinit acasă o dat la porc, o muls vacă, o făcut curat, o făcut mâncare, la ie nu contează. Am zâs cătă ei amu: „Aduce-ți fata și coptilu' acasă dacă scapă fata de școlă, să mă stâmpăr un ptic cu ei”. „Bine, bună, că M. asta zâce, dacă nu mă vede acasă, de mă-sa o zâs, M. asta dacă nu-s o zi acasă parcă n-are pâine pă masă” zâce.

De mă-sa o zâs. Păi io zâc: „Di ce-i zâci M.?” Da, că nu mă lasă zâce, numa' io tăt acasă trebe să stau, zâce, cu puiutu' aiestă”. Da' ie și-o și dorit mult să aibă, de surioră o avut baiu. Ai de mine să hie fată. Cred că pfuai...

Și mai are, mai au copii în afară de B?

Da, au un copilăș de-un an și, în mai în nouășpe o avut un an.

Să vă trăiască!

Mulțumesc. Da, las' că v-aduc poza să-l vedeți. Că-s amândoi acolo, ni. Am poză cu ei. Acolo-i țai p-amândoi laolaltă, țucă-i mama. Și de L. o grijit buna când o fost mnică. Era mămică-sa dusă. Ai de mine că nu-l dă pă tăta lumea asta! Merem la biserică cu ie aici ș-ave părintile, nu era mă-sa gravidă, ave' și fătută are și băiat. Și când vide fătută pân' biserică, făce cătă mine: „Ioi bună scumpă-i! Dup-acee o avut coptilașu'. Dup-aie ș-atunci: „Vai bună scump îi! Da' ie forte mult o iubit coptii și îi iubește, da. Domne țucă-mni.

Când erai dumneata copil, și tânără, ză-mi cum era cu păduchii că io am auzât povești cu păduchi. Nu de la dumneata neapărat. O fost păduchi?

O fost. Într-adevăr o fost, da' cum să zăc, noi în familie aci n-am avut. Da' o fost. O fost că erau oameni care-i mânca cu tătu. Soțu' mneui, dacă ar trăi, Dumnezo să-l ierte, o dacă mereti la cumnatu-mneui, c-ați fost la el, să vă povestească ala de paduchi, râdeți de mureți! O fost scluji, că ei o fost șaișpe frați, da' o murit, n-o trăit tăți. Și i-o dat părinții sclugă. Ș-acolo unde era sclugă atâte păduchi era, de-o zăs că să suie zăua, acolo cătă M o fost, câte int-o sâlhă de-aia de molid, ș-o zăs că să gânde ei că dacă ieu de-acolo di pă ei și i-aruncă jos, mor. Săracii de ei Domne! O zăs că tăt lua până număra câte o sută. Di pă ei, di pă haine și di p-aice di pă unde era. Și după ce număra câte-o sută o zăs că zăce: „Amu o fo' destui, dă-i în căne, hai să ne dăm jos de-aici”.

Da' ei erau copii atunci?

Da. Copii. Ș-acasă n-ave cu ce să-i îngrijească că era mulți.

Da? Da' io știu că păduchii se luau foarte ușor, de la unu' la altu'.

Da. Zăce bărbatu' mneui că o fo' sclugă în B. ș-acolo pă el îl culca în poiată și era plin de păduchi și-n casă era două femei. Atăta aveu o curățanie de, estraordinar! Ș-o zăs că ce s-o gândit el înt-o zî: „Mânânce-vă sărăcie pă voi! D-apoi voi înt-atăta curățanie și pă mine nu mă puteți spăla, să mă culcați undeva să nu mă mânânce păduchii?” O zăs c-o luat o cutie de chibrite, golă, și tătă zăua acolo, stând la ciurdă o strâns pă păduchi. Și i-o băgat în cutie. Și ce-o făcut el sara? S-o gândit: „No lasă, că vă fac io și voi să fiți pline de păduchi ca și mine dacă voi nu mă spălați pă mine, un coptil”. S-o dat și s-o dus și-o zăs că ave' o plapumă cu o față albă pă pat, ș-o zăs că el s-o pus așe pă dunga patului și o luat cutie cu păduchii și o desfăcut și uo țapat în pat din ie și cutia o luat-o înapoi să nu să observe că doră el a hi dusă cutia acolo. La două tri zăle zăce că numa' vede pă muieri că scot din casă, spală, dreje-te, s-o gândit: „No lasă, c-așe sânteți voi bune! Dacă voi nu mă puteți spăla pă mine, lasă să vă spălați pă voi amu”. Apoi zăce: „Nu mă tem că nu umblară ele!” C-aceie dacă apuca mai ales

și la plapumile, cum o fo' cusute cu mâna, s-apuca acolo a face ouă apoi cu greu scăpa de ei. S-o gândit no lasă numa' de voi, că pă el îl culca înt-un Țol. Luară Țolu' de-acolo din poiată de la el și-l opăriră cu apă hierbând. Că „No, așe vă trebe, să mă spălați și pă mine, nu numa' voi pă voi să vă spălați”.

O gândit că de la el, că el o fost în casă și le-o adus.

Da, le-o adus. Că amu-l chema în casă de-i da mâncare, știi? Și cu atâta o avut noroc c-o mai scăpat și el de ei. Da' i-o mâncat păduchii pă ei până nici ei nu știu cât. Da, da. Da, aia ciupeu urât de tăt. Era pureci până-i lume. Pureci și io am avut. Da. Aie-s negri. Aie era, ave' muierile atunce nu umbla nime cu atâte rochii de cumpărat, ave' făcute din pânză, de in, pole. Așe le zăce. Apo' sara pă când să culca muierile, tăt să cota. Apo' la pole, le desfăce di p-aice cu brăcinariu și tăt cota tăt rotă pă lângă ele să nu rămâie că mușca nopte de te frije. No, da, da.

De nici un fel n-ați avut niciodată?

N-am avut. Păduchi n-am avut. Mămica me o fost o femeie forte curată. Forte curată.

Și pe cap cu ce vă dădeți? Că femeile să dădeau pe cap ca să nu să facă păduchi.

Cu petrol da mămica de multe uări. Da, da. Cu petrol. Mă unje așe ni, pă cap și ... da' nici n-am avut probleme. Da. Da, da. Amu nu să găsește nici de-ăsta. Ba cineva mni-o adus înt-un flacon da' amu-i pă terminate. Când vine vreme gre' nopte, nu-mi place să Țau becu' aprins. No și mai aprind lampa. Și când să ie curentu' iarna.

Așa... da' nu știu dacă dumneata ai prins, ploșniță. Alea cum erau?

Da. Ale erau mai spurcate și ca păduchii și ca purecii.

Ale după ce stânjei becu', lumnina, să pune pă uom grămadă. Da, ale așe mușcau de rău de să te ferească Dumnezo'! Și era mărișore. Da. Mai, și așe spre vișiniu închis. Când aprindei înapoi lumina așe mere mă, ca vârteju' mă, să s-ascundă iară. Pă la pat, pă unde își vide, p-acolo pă la încheieturi p-acolo să băga.

Și cum scăpai de aia?

Păi o fost soluții, o fost fel și fel de medicamente care, amu nu cred că are nime, nu știu. Da, am văzut tocmai la vecina asta, la M., nu știe ce să să facă cu ele. Și la blănille ușilor. Da, da. Ș-acolo pă la blana uși. Era ceva soluție și era niște pompuțe care pompai așe de la mână. Și cu ale o tăt pompat și-o cumpărat soluții ș-o scăpat de ele. O scăpat de ele.

Da' de păduchi cum scăpai?

Păi păduchi auzi că n-am avut în casă, nu știu, no. Era la M un om care-i zăce C., ala făce ce știu ce. Da. De plojnițe am vorbit.

No cum ai luat dumneata? Povestește-ne despre răie.

D-apoi nu știi di pă cine-am luat că nu eram numa' io plină, că era pote pă tăt satu' aiesta coptiii plini. No, și tăt omu' ala de la M. făce ceva unsore. Și te unjei și am scăpat de ie. No. Am scăpat de ie. Da' aie, vai ce te mai mânca ptelea! Ferească Dumne... nu trăbuie să dai de multe uări. De tri, patru uări numa' după fiecare cum dădei, trebuie să te speli. Știi, să iei altă haină curată; și iară când te unjei din nou iară trebuie să schimbi hainile. Avem cam zece ani. Gata, am scăpat.

Cum era cu spălatul hainelor că săpunul... ?

N-avem săpun. Nu pre avem săpun. Punem apă la foc, și să-ncălze și băgam niște cenușe și-o strecuram, și le băgam de-a moi înt-aie. Și dup-aie le-așezam înt-un ciubăr. Și punem apă să fiarbă și punem pă ciubăru' ala cenușer, așe să zâce, tăt de cânepă. Și punem cenușe multă acolo. Și când clocote apa aie, când fierbe-n clocot, luam apa aie fierbinte și băgam pă ele. Să făce o leșie de tăt îți mânca dejetuțile ia p-aice ni. Ș-apo' merei la fântână. Ș-avei acolo (...) ș-avei mai, mai ș-amu am, ș-apo' fiecare o luai în parte ș-o bătei cu maiu' și de tri patru uări. Prima dată dint-o apă, a doua oară dint-alta, în tri ape o tăt bătei cu maiu'. Și după aie o limpăzei numa', știi? În apă așe înt-o trocă mare. D-apo' să spăla hainile, ai de mine Domne, că nu le speli amu nici nu mașina mașinilor mai bine! Tă-tă-tăt p-aci ni, așe-ți curje sânjele pă când gătai câte-un ciubăr de-ala. Păi stai că erau oamini mulți. Erau câte șapte opt oamini înt-o familie ș-apoi tătă săptămâna cota, în fiecare săptămână să-nmoi câte-un ciubăr de-ala de haine. Și să faci pâine-n cuptor că nu căpătai. Merei la moră cu măgariu, aducei făina, o cernei, făcei sara un fel de plămădeală, aluat, așe-i zăcem, pă dimineată era dospit aluatu'. Ne sculam dimineata, frământam, dup-aie băgam lemne-n cuptor, să făce o scumpă de pită că nu știu, amu gândești că nici pita nu să mai face așe bună. Da' oare di ce? Pătu atâte stropituri, io mă gândesc, de la grăuri. Da, da. Ș-atâta era de dulci și cartofii când îi mâncai, parcă era zahăr pă ei. Amu gândești că nu mai au nici un gust, bun, așe.

Acuma, ce să crede că să transmite de la părinți la copii? Hai că luam pă exemplul dumneata. Când ai născut fata, nu te-ai gândit, cu cine samână, aia era prima întrebare. Cu cine samână? Cu cine o sămănat?

Cu tată-so.

Da după ce ți-ai dat seama că samână? La ce samână cu tată-so.

Păi da' nu mni-am putut da sama chiar așe de mnicuță, mnicuță. Da' după ce-o crescut și figura ei samână la tata-so și și firea îi a tată-so. Tată-so o fost un om forte dur, forte sever. Coptilu' samână cu mine. El îi mai, cum să zăc, oarecum mai sufletist. Și la figură el samână cu mine. Și la figură. Da. Și la figură. Fata-i mai brunetă, tată-so o fost brunet. Fata de exemplu samână cu mama me. Cu mama me. Cu mama me. La figură.

Da' la ce te uiți când zâci la figură? La nas, la ochi, la ce?

La tăt așe, la statura ei, nu numa' io spun, că mulți o spus, că totă-i ca și mămica me'. No, și la fire pote că samână un ptic cu mămica.

Da' dumneata cu cine ai semănat?

Nu știu. Nu știu cu cine am semănat că mămica ie o fo' mai hiretică decât mine, tăticu' no, cum să zâc. Nu. Nu pre zâceu. N-am pre semănat cu ei.

Da' se-ntâmplă să nu samine deci cu părinții, să semine cu bunicii.

Cu bunicii, da. Da.

Da' io am auzât pe aice o poveste. Că dacă, dac-o femeie măritată, face un copil, nu cu bărbatu' ei cu altcineva, a altcuiva, ăla este fix ca ăla. Samână leit cu ăla cu care...

Să mai întâmplă. Să zâce, să zâce. Aci nu pre sânt. Nu.

Parcă să se vadă că cine-i tatăl...

Da, da. Da samână. Da' câte nu să-ntâmplă! Câte nu să-ntâmplă!

Da' zâcei dumneata că dacă sunt bețivi, ea sau el...

De mamă depinde. De mamă, dragă. De mamă. Da, de mamă. Că un tată el îl samână și de-acolo nu mai beneficiază din corpu' lui de nimic. Să him forte obiectivi că asta îi. Da' mama, ie mama.

Și altceva, ce alte boli se mai transmit sau nu neapărat boală, de la mamă...

Păi da' nu vezi, chiar amu am fost, ieri cand am fo' după medicamente, cumnatu' mneu o fo' și el numa' că le luasei io când o vinit că n-am știut, vine, nu vine... Și i le luasei io de la ăla și fică-sa, nevasta lui, ie o fost paralizată da' amu se pote purta și decât îi cam neconștientă un picuț. Și fată-sa, asta tăt timpu' o avut o tensiune extraordinar și chiar ieri o zâs asistentu' câtă cumnatu-mneu zâce: „Să știi, zâce, să nu țâneți” (...) cu fică-sa, cu fica cumnatu' mneu. De tri sute și ceva i-o adus niște medicamente. Zâce: „Să ieie, zâce, medicamentele aste că cu ie zâce nu-i jucărie. Duce bola mămică-sa. Duce bola mămică-sa”, zâce. Păi că zâce c-o zâs bdiata: „D-apo' așe de tânără?” „D-apo' ce să faci dacă, să știi zâce că o să sameni cu mămică-ta, zâce, și o să suferi”. D-apoi multe boli are omu-n lumea asta. No amu gata, dacă de exemplu o paralizat mămica la careva sau tăticu' când o ajuns coptiii la o vârstă înaintată și i s-o întâmplat ceva: vezi c-amu samână cu mămică-sa sau cu tăticu-să sau mai demult nu zâce nime paralizie, aice să zâce, l-o lovit guta. Așe zâce. L-o lovit guta. Nu mai zâce nime c-o paralizat... nu, l-o lovit guta.

Amu știi cum îi în zâua de astăzi: nici unu' nu-i așe harnic cum era copiii mai demult, că nu-s nevoiți. Nu sânt nevoie. Nu-i nevoie, dragă. Io vă spun că asta îi. Că cum vă spusei înainte. Înainte când căpătai un bănuț era până nu-l căpătai, era planificat că ce să-ți cumperi, ce să-ți faci, cum să te poți gospodări. Da' amu ei nu-s mai nevoiți să facă treaba asta. Că părinții o muncit pântru

ei de au alte condiții. Da. Au alte condiții. Și ce zăce părintele? „Dacă io am muncit atâta, lasă lui să nu-i mai hie așe de greu”. No, dreptu-i? Io vă spui drept că io, dac-ar fi putută sta și el acasă că n-o fost în situație să n-aibă ce-i trebe. Da’ după ce-am văzut că cât am chinuit io și cât am muncit și mai ales atât sângură că el atâția ani la servici, m-am gândit: „Mereți coptii unde vă duc uăchii. Numa’ să vă hie mai ușor”. No și ș-amu io atât zăc câtă ei să vie acasă, da’ dejeaba zăc. Vai de mine. Și așe de bine m-am împăcat și cu noră-me. Vă spui drept că n-am avut cu ie două vorbe de când îs laolaltă cu coptilu’. Și ie așe povestește cu mine, că ie zăce: „Mamă, io cu mămica me nu pot povesti tăte ca cu dumneata”. Dacă vin amu acasă, apo’ cre că două nopți nu le durnim.

Vroiam să vă mai întreb de copii că ați zis că lucrau înainte copiii și lucrau din greu. Cam de la ce vârstă începeau să lucreze?

Apoi aice când da să potă mere un ptic să lucre, lucra fest. Nu-i țâne nime să să uite. Aice de la tri, patru ani, dacă nu-l pute pune la lucru îl mîna cu o vacă. Să margă să o grijască. Și pă fete și pă băieți. Care era. Nu țâne nime să steie, numa’ așe. Io de mnică am grijit de vaci. Și știi cum grijem de vaci? Acolo pânt-o pădure, după dâmburile ele p-acolo-n jos ne coborem până acolo pă vale cu ele. De de-abde scotei straița-n spate când ieșei de-acolo. Erai mort sara. Te mai prinde și câte-o ploie. Aice-i o viața forte gre. Să știi, forte gre. Numa’ de-aie îți spui drept că n-a hi avut așe, n-am avut bai să-și facă casă bună aice. Or vini vara, or vini. Da’ ca să steie definitiv aice n-aș fi vrut. Da’ la Cluj aș fi vrută că erau aproape de mine, no (...) Și la jug atâta le-am prins sângură și-am umblat cu caru’ aici pă gropă până mă mnir că nu mni s-o așezat pticiorele. Da, le prindem, și nu le putem prinde. Și știi ce făcem? Că n-avem ajutor, și după ce-o murit el. Le ducem aci la gard și pă una o legam aici și pă iastalaltă dinco’, ș-atâta distanță lăsam între vaci cât să mă poci băga cu jugu’ io. Ca să le poci băga, să le poci băga-n jug. Înțeleji? Păi da’ nu sta. Că nu le putem. Ș-apoi dacă era-n jug, caru-l scotem afară acolo ni și la car cotam o proptă. Să țâie ruda ridicată. Și punem propta jos și ridicam ruda ș-atunce merem cu jugu’ și le băgam acolo, la rudă. Și merem sângură și-n pădure, și cu gunoiu’, și scotem legume, și scotem fân, și scotem de tăte. Păi amu cum să zăc, și plânjei, atâta plânjei acolo pân’ pădure, până te săturai plânjei (...) D-apoi era mai mulți da’ ei mere p-acolo și io trebuie de cu sară să viu sângură aici în partea asta, câtă casă. Apoi mere, apoi nu putei mere, apoi eram încălțată cu optinci și eram tătă zăua plină de apă că zăcem că ne dor pticiorele, doră musai să te doră. Nu putei traje pticiorele după tine sara de udă și de, de obosată și de... Punei o sticluță de lapte cu tine și niște pită de ... bugăt și cu mălai făcută. Așe era. No. Ș-amu dacă are de tăte un coptil, asta nu-i bună, ceie nu-i bună, ceie nu-i bună.

Când ați învățat să toarceți?

Cam di la opt, nouă ani. Torcei de ți să duce ptielcuța di pă jejete. Îți da niște, bătrânile torceu fuioru', ala mai bun, bucii. Apoi era cu pozdări. Tătă tătu-ți mânca jejetuțâle. Cănepă. Da. Aice n-o fost ușoră viața. Deloc. Fără pantaloni am umblat până m-am măritat, mai de șaișpe ani. N-am avut pantaloni pă mine. Iarna era înghețate polile pă mine și pticiorile, ia p-aice ni, gândeai că cură sânje, plezne ptielcuța. Că era zăpada mare și cum merei încălțat cu optinci și cu obdele până ia p-aice pă la jerunte, să băga zăpada ia p-aice pă su' rotie. Ai de mine că ș-amu îmi pare că...

INTERVIUL NR. 2

Femeie născută în 1968

Bărbat născut în 1961

Intervenția femeii este subliniată

Intervenția fiului este redată cu bold

Intervenția vecinei este redată cu bold subliniat

Asta s-o-ntâmplat lângă Crăciun, era în săptămâna ...

Miercurea Crăciunului.

În miercurea Crăciunului când m-am tăiat ...

Aici o zăpadă foarte mare, c-aicea iarna, nu mai umblă numa' avionul, poate pe sus. Acuma, hai că se mai dezfundă drumurile, față de cum era înainte. Și-am dat telefon după Salvare, care-i H. ăsta ...!

Băiatul o crăpat toată ziua lemne ... și-o mai rămas câțiva butuci ...

Și-o rămas niște butuci, de-acolo din colniță, și-am zis câtă el: „Lasă dragu' tatii, nu crăpa tu să te tai tu cumva, lasă că crăp eu, să mă tai eu!!!”

Și toată ziua i-o dat ..., să ai grijă! Să ai grijă, să ai grijă!

Am avut o masă în spate, care toporiște cum o fost la săcure între picioare, că așa crăpam, și cu o mână țineam, am atins picioru' ăla la masă și o zburat săcurea și mi-o prins mâna câtă butuc. Asta o fost tăietura.

Nu ți-o atins mâna, ci ți-o prins degetu'!

Nu, că mâna, aici ...

Păi da, degetu' l-o tăiat, sigur!

Am ascuțit-o. Și asta o fost problema! Să mai spun și de salvare? Nu puteam să dau telefon pentru că nu aveam unități pe telefon, și băiatu' zice: „Lasă că dăm, ori la poliție ...”

Nu! Eu făceam baie, că atunci nu aveam baie, aici în casă. Băiatu' dormea dincolo, în bucătărie. Băiatu' mare! Care are acuma 21 de ani. Ce-avea atunci? 14–15 ani?! 14 ani? Și am zis: „Hai scoală-te dragu' mării, să te duci undeva să cauți o mașină, că ia, uite ce-o pățit taică-tău!” „Măi oameni, voi sunteți bolunzi de cap!” așa o și zis! „Voi sunteți bolunzi de cap!? Unde mă duc eu la 12 noaptea în sat, să scol oamenii să îl ducă pe tati la Cluj? Cine vine acuma?” și face: „Hai, încercați, și dați telefon!” Da' nu sunt cenți pe telefon. „Încercați la Pompieri, la Salvare, cineva vă face legătura, până la urmă!” Și el deja o sunat, că nu mai

știam atunci, de speriată, nici de la Salvare, nici Pompieri, nimic. Și el o făcut legătura, și: "Hai vorbiți!" Da', am vorbit eu!

Cu cine ați vorbit?

Cu Pompierii! La Pompieri,

... o fost un ofițer.

Că Salvarea n-o răspuns! Cum o fost? Ne-o răspuns Salvarea din oraș și oraș... nu, greșesc!

N-o răspuns Salvarea, că ne-o făcut ei legătura cu orașu' și pe urmă automat...

Nu, nu, nu! Ne-o făcut legătura cu Cluju', și Cluju' ne-o spus că, în Cluj trebuie să vorbim pe cenți. În oraș era gratuit, că aparțineam de oraș. Și atunci am vorbit cu Pompierii și ne-o dat legătura, prin Pompieri, cu orașu', am vorbit cu asistenta, sau ce-o fost, de gardă. Și m-o-ntrebat cum o pătit, ce-o pătit, câți ani are? dacă poate ține mâna-n sus, dacă nu-i amețit, lucrurile astea importante. Și... l-am... Într-adevăr, atunci nu... Acuma nu mai dispăre tifonul sau fașa, sau lucrurile astea din casă,

N-aveați atunci?

Nu, nimica!

Da de unde! Acuma, stă la... Doamne ferește să-mi trebuiască!

Cu niște prosoape am legat mâna.

Repede ca și oricare om, un prosop nou sau ceva ai în casă! Am început a împacheta într-un prosop plușat de ăla mare de baie, deja ieșise prin prosop!

Păi da?! c-aici îs tendoane! O fost tot!...

Știți cum o fost? O venit cu mâna, eu mă spălasem, aveam vană de-asta, ciupă sau cum se zice? mare aci, și eu mă spălam și fac către el: „Haide, vino cu mâna să văd cum ești? Hai să te spăl!” Și aveam într-o cratiță de patru litri apă cum îmi turnam și mă limpezeam, și o mai rămas. Când l-am văzut cu mâna, că ținea mâna asta pe palma lui și când o început să-și tragă mâna și-am văzut că deja dejetu' cade aici jos, și de aicea pușca sângele... am zis: „Nu nimica, nu te mai spăl, repede legat, schimbat, că tu nu ai ce sta, că dacă în timp de două ore nu ajungi la spital, rămâi fără deget!” „Da, că nu mă duc, că nu știu ce..., că nu mă doare, nu nimica!” (soțul). Bine, și dup-aia am dat telefon la Salvare și ne-o spus că ce și cum, no, o venit...

O venit numa' până la, până pă partea la..., acolo, în urcarea aia...

Până la urmă am reușit, și-am vorbit cu Pompierii, ne-o dat Cluju'. Am vorbit cu Cluju'...

Nu cu Cluju'! cu orașu'!

Ba da, cu Cluju', A.! Cu Cluju' și dup-aia, ăștia de la Cluj o vorbit cu orașu'

A... da!

Că trimite Salvarea din oraș ca să ne ducă în oraș, unde e mai aproape. Și după ce am pornit de-acasă, da, ei, Cluju' ne ținea nouă legătura. Când nu puteam să vorbim, să vedem dacă vine sau nu, noi sunam pe asta cu Pompierii că știam că îi de gardă și știam că ne răspunde. Și-o zis el ca să îl sunăm, că nu-i nici o problemă. Și după ce ne-o spus că ne așteaptă și vine Salvarea și-i pornită pe drum, noi am pornit de-acasă, după ce s-o schimbat ori s-o spălat, într-adevăr, numa' pe mână nu! După ce l-am legat cu prosopu', încă cum erau baticurile alea, da' nu bătrânești, cum aveam noi mai tinere, da' numa' jumătăți din alea plușate albe, am legat și cu ăla, da' deja ieșise sângele. Era conștient, nu avea nimica.

Și cum? Nu vă dureau?

Nu!

Era mâna amortită toată!

Atuncea nu simțea! Am ieșit, era o zăpadă, un viscol, ger! Tot îl întrebam pe drum că mă gândeam că Doamne feri! Că leșină sau ceva ...

Simțeam în putere că deja mă clătinam, da' nu aveam ce să fac! Trebuia să mă duc! Și la o distanță de trei kilometri m-am dus pe jos cu mâna ... ! Trei sau patru kilometri, cam așa.

Am ieșit până la magazin. Când am ajuns la magazin, am dat telefon din nou. Și ne-o spus, dacă știți unde-i poarta P.?

Și mi-o spus că nu poate să iasă Salvarea!

O fost o Salvare de-asta de oraș, nu de teren.

Și am zis că hai să pornim, că dacă în caz că merge ceva mașină pe drum, ne ia și ne duce, că orice om te ia când îi Doamne feri ceva! Sau dacă vine Salvarea, îi facem cu mâna și oprește și ne ia! Și, no, n-o reușit să vină, am ajuns noi până la Salvare acolo. Eu îl țineam de brațe, tot să nu mai cadă, că Doamne feri să se mai întâmple ceva! Îl tot întrebam: „Ești amețit? Ți-i rău?” Alte cuvinte nu aveam! Da', a lui care era faza?! Nu se gândea ... ! El o zis: „Doamne feri! Numa' să nu rămân ciung de deget.” Ca să nu rămâne să n-aibă degetu' la loc!

Dacă rămâneam în oraș rămâneam fără deget!

Când ne-am dus, ... în fine, am ajuns la Salvare, i-o luat tensiunea, da' mai slăbită și mai înfricoșată mă simțeam eu ca el, că ... I-o luat tensiunea, pulsu', tot, o zis că ești bun! Ești de-aviator! Mai mare tensiune aveam eu!

Dimineața la 6 sau la 7 ...

Ne-o luat Salvarea, ne-o dus la oraș, la oraș deja i-o făcut ceva injecție, și l-o cusut din mare.

Contra infecției.

Da, ți-o făcut! Și l-o cusut, i-o prins clar tendoanele ca să nu fie moarte. Și ne-o trimis la Cluj.

Da' sângele nu l-o oprit! Sângele, o zis că nu au voie să-l oprească, că putea să rămână pe vine și să...

Am avut noroc că în oraș o fost de gardă o asistentă foarte cumsecade și-o zis că dacă rămâneți aici, s-ar putea să rămâneți fără deget! Da' avem Salvare și mai avem o urgență, dacă vreți, vă trimitem la Cluj. L-o și trimis la Cluj, la doctoru' cutare, l-o trimis la Cluj. Când am ajuns la Cluj, era de gardă și gata! L-o dus, nu știu ce? ... ce ți-o făcut acolo? Și-o venit cine o fost pe Salvare cu el...

Mi-o făcut o injecție.

I-o făcut o injecție și nu cred că... te-o mai cusut sau ceva?

M-o descusut! Mi-o tăiat sârmele alea automat și o dat drumu' la sânge. O zis că nu-i voie să-l oprească nici de cum, că se poate să rămână în vine, să...

Cheagu' de sânge.

... că ăsta ni, atunci era mai cu cântec! Alte probleme! ... ș-apăi dimineața pă la 7, mi-o venit o amețială în cap!

N-o fost 7!

Da' cât o fost? 5?

O fost pă la 3, 4.

Erați și dumneavoastră cu el?

D-apăi io nu-l lăsam! Cum m-o lăsat el pe mine!!!

Și am vrut să mă duc la toaletă, cum se zice.

Da', cum o fost? L-o curățat tot, tot doctoru' și s-o dus în camera lui să se odihnească, A. a rămas singur și mai era încă unu' ce și-o tăiat mâna cu drujba! Da' ăla într-adevăr era beat, avea alte probleme! Și eu stăteam pe hol și i-am zis: „Stai și te liniștește, poate adormi.” Eu stăteam în picioare răzămându' și ușa era deschisă că era cald, că în spital e cald că-i iarnă, că-i vară! Îl supravegheam de pe hol să văd ce face? Cum? Se ridică și face: „D., vreau să mă duc până la baie!” Mă duc repede să-l ajut să se ridice din pat, să meargă la baie, face către mine: „Mi-i rău!” „No, hai-napoi!” „Îs amețit de cap!” „No, hai-napoi și te lasă-n pat!” Și-atunci m-am dus, cu toată rușinea, da' deja curgea sângele că l-o-mpachetat din nou în fașă, tot, avea un teanc de fașă cât mai cât! Și deja se vedea sângele cum ieșea prin pansament!

În orice caz, am pierdut mult sânge!

M-am dus, cu toată rușinea, am sunat la doctor, am bătut la ușă, n-am sunat c-am bătut la ușă, și-am zis: „Vă rog frumos, domnu' care-o venit cu degetu' are o problemă!” No, o și venit! Și i-o făcut, ți-o făcut injecție.

Da, injecția aia mi-o dat putere automat! Și pă urmă m-am dus!

I-o făcut injecție și pe urmă și-o revenit! Și dup-aia, dimineața, o venit doctoru' și l-o început a-l... Da' nu!... în dimineața aia te-o operat?

Da, dimineața! La 5 după-masa m-o operat!

Da!

Că o venit alte chestii mai urgente!

Și noi am zis: „Da’ cum, nu-i urgent?”

O venit și cu mânuri tăiate, în pungă băgată! Vai ș-amar!

No, da’ în fine, degetu’ era deja un pic mai fix, nu era lăsat în jos!

O zis către mine când m-o operat (că m-o făcut numa’ aci la mână) când m-o pus pe masa de operație zice: „Întoarceți capu’ d-acolo!”. Da’ io de unde! Să-ntorc capu’, eu am vrut să văd că cât mă taie! Când am văzut câtă tăietură mi-o făcut pe mână în sus, și ăsta, m-am întors și i-am dat pace! După ce m-o gătat, zăce către mine: „Poți să te scoli?” „Da, cum să nu!” „Ia să vedem!” M-am sculat, „Poți să te duci până în salon?” „Da!” Am coborât pe scări cu perfuzii-alea în mână și cu totu’ de-acolo m-am luat! Și zăce: „Încă așa ceva n-am văzut, să nu-l ajutăm!” Zic: „Mă duc eu!”. Numa’ sânge, pierdusem, în orice caz, pierdusem foarte mult!

Deja era alb ca varu’! Era cu perfuziile la mână când...

Eram cu ele la mână. (...)

Nu, sânge nu. Era vorba că o să-i bage sânge și că nu știu ce...

Grupa mea se găsește da...

Da’ el nu o vrut că o zis că sunt atâtea probleme, că nu vrea să-l omoare cu zăle. El nu vrea, că lui îi e frică de sânge!

Nu, nu n-am vrut, lasă-mă! Că o mai rămas atâta sânge cât să trăiesc! Mi-o dat perfuzii...

No, bine! După ce s-o terminat cu operația, eu am venit deja acasă că noi, nu știu dacă am luat, nu am luat...

Tu ai venit dimineața.

Bine, dimineața, ba da înainte de operație, noi n-am luat nici buletine, nici nimica! Așa era de... Noi până atunci nu am avut probleme așa mari de urgente. Vin acasă, nici bani n-am avut la noi, vai și-amar! Da, da și m-am dus cu buletinele, cu toate hârtiile, și m-am dus.

I-am promis și eu ca fiecare om!

Și după ce m-am dus de-acasă, i-am dus și...

Nu pot să supăr pe Dumnezeu că n-o lucrat! Foarte bine o lucrat! Că puteam să rămân fără dejet liniștit, da’... bun-înțeles că nu..., aicea mai trebuia să mă duc o dată să mă opereze da... și am zis că gata, nu mă mai duc!

Îi era frică că să duce și-l taie din nou, că două operații o fost!

Că o zis că...

Nu l-o legat cum trebe. Mi l-o legat prea scurt, ca să-i deie drumu’ la dejet și să-l pot îndoi. Tât apasă că doară s-a duce el! Am tât apăsât io, da...

Trebuia să meargă... Bine, m-am dus, i-am dus hârtiile, i-am dus bani, am lăsat ceva bani la doctor, doctoru' nu era mulțumit. În ziua următoare când o venit la vizită, doctoru' nici nu l-o băgat în seamă...

Acolo am văzut că-i bai!

Și-atunci o venit, și încă nici n-am ajuns acasă, eram acolo pe deal, mi-o venit să mă sune: „D. îi bai! Că nu m-o băgat în seamă! Nici n-o vorbit nimic cu mine!”. „Bine mă A., dacă cumva îl mai vezi, mai promite-i ceva! Lasă că facem ce putem și mai aduc și mai dai!”.

No, într-adevăr, după ce o mers a doua oară, deja o fost mai supravegheat, și: „Cum ești cu mâna? Poți mișca degetu'?” îl strângea de deget, îl...

No bine-acuma, așa îi, că așa-i moda!

Făceam ce puteam de bani, luam împrumut, nu conta că n-avem bani în casă, nu conta!

La doctorița de o asistat operația, nici... nimic nu i-am dat! Decât i-am dus câteva ciocolăți! Atâta tot! Da' asta la oricine dai! Aia nu! Era de peste Prut...

Acuma, de oriunde era! Și...

Era foarte... n-ave' vreo 22-23 de ani, da' era foarte specialistă, atuncea ieșise și o ducea să asiste la operație.

Era plăcută și ochilor s-o vezi! Să-ți asiste, să-ți caute mâna, să vadă de poți mișca degetu' ori nu!

Lasă tu așa ceva!

Da chiar că mai era... la cine ați zis că vă duceți, era încă cineva în spital, acuma...

Aia o avut un accident cu mașina! Aoleu! Vai, ferească-te Dumnezeu!

Și i-o zis să bage degetu' undeva că se vindecă!

Da... bolunda ce era!

Da? Bătrâna?

Nu! Fată-sa. De-abia își mișca picioarele și mâinurile, și îi mai trebuia să... I-am zis: „Du-te! Vai și-amar de capu' tău!” Pă aia o ținut-o: curaju', că altfel, dacă era altu' se ducea... vă dați seama! Tot, tot, tot, mâinurile picioarele, spinarea... Tot... Între Deva și...

Făceam ce puteam de bani și mergeam la el la spital, cumpăram tot ce avea nevoie, să nu se simtă bolnav, că el e om sărac și nu are! Ca să aibă tot ce trebe!

Am stat patru săptămâni. Am stat două săptămâni prima dată și-am venit și-am stat o săptămână acasă.

Și dup-aia, mai mult, ți-o scos firele, ți s-o vindecat...

Mi-o băgat o placă de argint și aia mă supăra, aia deja mă supăra și-o trebuit să mă duc să mă opereze din nou să mi-o scoată!

Și după ce i-o scos, o trebuit...

Da' aia o fost mai cu cântec, când mi-o scos-o!

Aia l-o durut cel mai tare!

Am gândit că prin creier mi l-o băgat! Toată... Păi nu știu ce s-o întâmplat atunci, că cred că...

La a doua operație am fost acolo!

N-o fost bună anestezia?

Cred că n-o fost, da' atâta... că deja... numa' curgea apa pe mine! Când m-o atins acolo de mi-o tras afară, și mi-o prins și mi-o tras-o așa dintr-o dată, și o fost ceva șurub sau ce o fost băgat, nu știam...

Ti-o fi prins carnea!

Atuncea am zis, no, nu mai vin la operație altu'! Nu mai îmi trebe! Cotați-vă...

Și-o venit acasă și-o zis: „Ia apa și săpunu' și dezinfectează!”

Păi asta mi-o zis! Apă și săpun!

Altceva medicament nu i-o dat!

Nici un medicament!

Tinctură de iod?

Apa...

Nimic, nimic, nu avea voie să pună așa ceva.

Apa și săpunu'!

Ce-o pus ei!

Făcea baie, dimineața, seara cu apă caldă și se spăla, și făcea masaj, și trebuia să meargă să-i facă, da...

O venit profesoru' și zâce: „N-ai voie! Apă și săpun, atât! Să nu pui cumva altceva, da' să fie caldă apa”, c-amu' iarna era frig.

Nici caldă!

Nici caldă păstă măsură, să fie normală; și săpun, ala, și încă săpun de casă! numa' și nu fie sodă sau... Āla să știi că îi de āsta... curățā.

Într-adevăr că era foarte deștept!

O stat cam vreo trei săptămāni, aveam datorii cūplite! Și-am zis: „Vānd porc! Vānd ce am și... mă descurc!” O stat cam trei săptămāni, nu aveam nici lemne de foc! M-am dus aci în pădure și cu pruncu' cel mare, că atunci n-aveam nici drujbā, și făceam lemne, să nu-l lāsām să iasā din casā afarā, și-aduceam în spate și ne descurcam. După trei săptămāni, o început sāracu' să munceascā!

Normal, dacă era să plătesc la zi, cu tot, tot, tot, cum mi-o făcut socoteala, îmi trebuiau, mintenaș, vreo 50-60 de milioane! Āia trebuia să-i pun jos!

(...)

O mai fost când o fost când o avut o hemoragie.

Și aia când am avut, și când m-am născut normal, la nașterea mea, m-am născut, noi am fost doi frați gemeni și m-am născut cu hernie; și hernia mi s-o tras. Da' o adus taică-meu, știu că îmi dădea ceapă prăjită

Leac bătrânesc!

Leac bătrânesc și nu știu ce o adus el, aia nu mai țin minte de la ceva doctor? sau de la ceva babă care știa să facă? O adus și mi-o băgat în ceapa aia. Și-n moment, de la un timp, mi s-o tras hernia! În veci și până-i lume, n-am mai avut treabă! Că aici în burtă am avut, în interior. În veci și până-i lume n-am mai avut! S-o tras ea de măgan! Și tot asta-mi era, să-l întreb pe taică-meu, că de unde și cum o adus? Da', degeaba că o trecut anii, o murit și: Salut! N-am mai putut să-l întreb! Ceapa prăjită da. O prăjai ca și cum... Ziceai că-i un medicament foarte grozav. Da' o băgat ceva tot în ceapă, s-o băgat, nu știu ce s-o băgat!

Da' ce vârstă aveai dumneavoastră?

Da' păi ce aveam?! Aveam cinci ani sau patru ani! Mă durea, țin minte că mă durea că mă urcam pe scară la pod, că atunci era scară la pod, mă durea de nu mai puteam! Așa dureri aveam! Nu. N-aveam umflătură nimica, numa' mă durea. Pe interior. No, și taică-meu, era no, îi era oricum milă de mine. Și zăce: „Lasă dragu' tatii că o să umblu până când o să rezolv treaba asta!”. Și așa o și făcut! Și ce-o adus el, nu știu în veci, numa' știu că era o sticlură cam atâta ni, da' era ceva ceai, ceva ce știu eu ce soluție, și-o băgat, stropea când îmi dădea. Stropea dimineța, stropea seara, la amiază. Da' asta o fost vreo două-trei săptămâni de zile flux continuu, și pac, îmi băga! Și după ce-o trecut alea trei săptămâni cât mi-o dat el, s-o tras, când o fost a patra săptămână, durere io n-am mai avut de-atunci, în veci! Și nici de-atunci n-am mai simțit! O mâncam cu pâine, că nu... numa' și pâine... mai mult goală că îmi plăcea! Că o prăjea maică-mea cum se prăjește ceapa. În ulei. Da', și aia m-o scăpat. Asta am avut când m-am născut!

No, și ai zis că ai mai avut o altă injecție?

Aia am avut-o, ce să vă spun... aia am avut o durere de rinichi. Da' asta nu știu, că numa' de la rinichi o putut să pornească, exact pe urinare. Am lucrat într-o zi, am lucrat foarte mult și am băut apă rece; și duminica m-am dus aici, la un văr de-al meu. Un moment, stăteam acolo afară, numa' am văzut că dintr-o dată îs plin de sânge în față. Ce să-ntâmplă? Ce să-ntâmplă? Simțeam eu ceva! M-am sculat, mi-o și fost rușine să mai zic către cineva; și-am plecat de acolo și-am venit acasă. I-am spus la nevastă.

Eram amândoi.

I-am spus la nevastă: „Uite care-i problema cu mine!” atunci m-o dus părintele. M-o dus la oraș. Nu mi-o făcut injecție nici atunci! O lăsat sângele să

curgă. O zis că în caz că dacă se oprește sângele, pă moment, pot să mă termine. Și la a doua zi mi-o făcut ceva injecție, nu știu ce injecție, că nu am întreat eu! Și pă urmă, am stat vreo trei zile, cât o curs sângele. La vreo trei zile s-o oprit sângerarea.

O fi pornit ceva piatră de la rinichi...

O zis că nu pot să-l oprească că-i ceva de la rinichi că-mi blochează rinichii!

De la efortu' pe care l-o făcut.

Asta o fost care-am mai fost eu! În rest eu n-am mai fost! Eu nu mai știu de-așa ceva!

De-aia nu știe ce-nseamnă greutatea! Și-atunci, ce-o stat șase săptămâni?!

Ăăă, 6 zile!

Și-atunci am stat 6 zile în spital, și-am plecat de-acolo! Am zis că: „Io aici nu mai stau!”

Nu vă plăcea în spital!

Aicea mi-o fost teroare! Aicea nu! Acolo o fost numa' țâgănime! Și lasă-mă! Și trai rău! Și curățania vai și-amar! Acolo am zis: „Gata! Aicea nu stau mult! Că îmi faceți ieșirea, că nu mi-o faceți, eu tot plec!”. Pân' la urmă mi-o focut ieșirea și-am venit acasă. Și-o zis să mă duc înapoi. Nu m-am mai dus!

Era mai bine la spital în Cluj decât la oraș?

No, bine! Era cu totul altceva față de oraș, cu totul altceva! Curățanie, poate îi dublă!

Da în oraș îs mulți țigani?

Păi, aicea-i șatră de țigani în orașu' ăsta! Apăi acolo toți țiganii se duc! Ș-apăi țiganii tot țigani îs!

Și eu când am fost internată prima dată cu D., avea atunci 9 luni și mamele nu aveau voie la mâncare! Nu că... Era trecut de 9 luni.

La masă, numa' copilu'.

Aducea lapte pentru copii și mâncare. No, într-adevăr, ne dădea și nouă, da' așa, numa' ca din scârbă. El de-acasă nu putea să vină, bani nu avea, de-acasă nu putea să vină și dacă putea, n-ave' timp! Asta era problema cea mai mare! Și...

No, ziceți!

Și vă spun că mi-era și sâlă, nu sâlă de mâncare că măcar era un pic de supă, să mă duc cu... era o unguroaică care dădea mâncarea, să mă duc cu castronelu' ăla să-mi puie un polonic de apă chioară! Că altceva nu era! Un pic de supă de-aia și cartofi și-ncă așa lua pe jumătate ca să rămână să-l arunce sau... ce făceau...

Nu-l aruncau sigur!...

Da' aruncau?! Îl duceau la porci! Ce să-l arunce? Sigur aruncau...

Când am ajuns, eram no... și stresu' ăla! Când am ajuns și m-o trimis cu el la Cluj ca să-i facă analizele să vadă din ce cauză tot face roșu' în gât și febră mare, de ce face? Am ajuns și m-am dus la Cluj, vă spun că-mi era pur și simplu, că eram io mai rău eu ca și-o țigancă când m-am dus în Cluj, era jos sala de mese și m-am dus jos la sala de mese, avem castronelu' care-l aveam în oraș și n-o să uit niciodată! Era supă de varză, că nu cum se face la noi cu lapte, cu smântână, ciorbă de varză! Ciorbă de varză! M-am dus, mi-am pus o dată și m-am dus a doua oară! Așa eram de flămândă! Și-am zis la cine era acolo la servit: „Vă rog frumos să nu vă uitați! i-am spus, că uitați ce s-o-ntâmplat, am fost în alt spital și am răbdat foame și nu știu ce” „Nu-i nimica, dacă mai simți nevoia, să vii să-ți mai pui!” o zis către mine. Și-atunci m-am gândit uite diferența dintre om și om, sau spital și spital.

No bine! În oraș îi dezastru! N-are cine să-i puie la punct! Aia-i tăta problema în oraș!

Bine, că n-o zâs: „Aicea îi supă să se servească câtă vrei”. Numa' felu' doi era porția, la felu' doi. Și-atunci, deja în Cluj, io făcusem gălbănarea.

Ați făcut dumneavoastră? De la stres?

Da, da, făcusem de la stres! Deja am făcut gălbenare! Am stat cu copilul, plângea de frica de spital, de injectii, că era înfundat de injectii în fiecare zi! Vine soțu' la mine, la oraș; io nu eram în oraș, că atunci nu aveam telefoane cum îs acuma! Vine la mine la oraș...

Caut-o la Cluj!

Mi-o spus de la oraș că-i plecată la Cluj.

S-ar putea să o opereze!

Stai, că de-abia o vrut să mă ieie șoferu' de pe Salvare, că mergea până-n Cluj, să mă ducă până-n Cluj. „Dom-le, vă plătesc, duceți-mă până-n Cluj!” „Ce? că nu știu ce! Că aici numa' bolnavi!” „Domle, nevastă-mea cu băiatu' nu-i bolnav?” (A.) Nu-i nici una, nici alta, m-am urcat în Salvare!

Forțat s-o urcat în Salvare!

Zic: „Nu mă duceți? Stăm noi de vorbă în Cluj, nu stăm noi aici în drum! Doar, ajungem noi în Cluj!” Doar am zis către el: „Știi ce? Lasă că o dată și-o dată om face alte probleme!” M-am dat jos afară și m-am dus. Nici nu știa să-mi spuie nici medicii aiștea unde o dus pe nevastă-mea cu copilul! No, coată tu pân' Cluj! Du-te-n colo, dute-n coace! Nu mai știam, gata! Pur și simplu! Era dus acolo jos, spre gară! Îți dai seama ce oameni și ce medici?! Din Cluj ei n-o știut unde o trimis-o! Șmecheri! Și m-am dus acolo, când am ajuns la nevastă-mea, acolo, de pe scări de-acolo am auzit copilul plângând sus!

Deja-l cunoștea!

Era acolo, era ... rămăsese copilul singur, nu mai era nimeni cu el, era vai și-amar!

Cum o fost? În Cluj el făcuse crize. În salonul în care erau copiii mici nu erau numai pătuțurile lor și scăunelele cum erau la grădiniță. Mama așa era arestată dacă vroia să stea acolo cu el. Că io am zis că mai mult înseamnă sănătatea copilului ca și-a mea. Da' deja m-am dus la Conferențială, și mi-o zis: „Nu doamnă, că trebuie să te duci să te operezi” că io deja făceam crize de la fiară, „să te duci să te operezi că o să apară complicații mai mari!”. Și-am zis: „Nu mă interesează pentru mine, mă interesează pentru copil!”. Că între timp, io am făcut crize, un pumn de medicamente, nu știu ce medicamente, 9 pastile, vă dați seama! Că nu vă mint! Să nu fac ceva infecție mare sau... Mă duceam că la mine în salon eram încă cu o ungueroaică, așa se întâmplă câteodată, și mă duceam din salon, mă duceam în baie, cred că gălbenirea asta așa se manifestă, cu un somn cumplit! Mă duceam în baie, nu mă duceam pentru strictu' necesar, mă duceam și mă puneam cu spatele în ușă și închideam ușa să nu vină cineva și mă puneam acolo jos; și dormeam acolo jos ca să mă pot liniști, ca să mă pot... Veneam înapoi în salon. După aia iară m-o trimis, că m-o trimis de două ori, prima dată m-o trimis cu Salvarea și eu înapoi, nu mi-am dat seama! Cu capotu' de spital, cu ce mai aveam, cu șlapii, eu ca o bolundă veneam cu microbuzu', cu troleibuzu', cu auto...

Cu troleu!

Dup-aia mi-am dat seama că cine m-o fi văzut pă mine, ce-o zis? „Măi, ce bolunda amarului îi asta! Umblă pe troleu în capot, că era vară, era cald!” chiar așa era și ăla, fără mânecă și în cămașă de noapte! Cu șlapi!

Păi ce!? Asta era moda!

Și până la urmă v-ați operat?

Nu că n-am lăsat-o io!

Nici în ziua de astăzi nu-s operată!

Io ce-am făcut, io când m-am dus...

Prima dată, m-am dus, m-o ținut de dimineața și până seara. Am stat acolo la Urgențe, mi-o făcut injecții, în fine, că făceam deja crize, nu mai puteam să respir de durere, de somn! Fiara! Parcă eram pe altă planetă! Veneam seara înapoi și-apoi în ziua următoare iară-napoi; și-am făcut crize din nou și m-o trims iară. A doua oară când am venit eu de la Chirurgie, sau nu mai știu, când am venit, m-o trimis iară cu gălbenirea, cu fiara, că io de la fiară făceam crizele, nu de la gălbenire, m-o trimis 'napoi, numa' ce-am ajuns în salon și m-am pus pe scăunel, copilul era... parcă și-acuma-l văd... avea așa o șalopetuță albă cu tălpici așa legat de pantalonăși, murdar! Vai și-amar! Și cât am lipsit eu în ziua aia, trei mese, erau trei sticle de mâncare pe masă. Unguroaica aia nu s-o

apropiat să-i dea, să se gândească că îi un copil fără vină. Și nu m-o lăsat sufletu' și-am zis: „N-ai putut să-i dai?” „Da' că... nu știu ce, că plângea, că n-o vrut!” Și de la doctoriță nu vroia să ieie bibironu' în gură să înghită lapte! Vă dați seama ce idei o avut el, la cât era la 9 luni! Era frica asta de spital! Și l-am schimbat, i-am dat să mănânce și m-am pus pe scăunelu' ăla, m-am liniștit. Mă gândeam: „Ce greu e să n-ai pe nimeni!” Între timp, o venit o asistentă și mi-o spus că m-o căutat cineva. I-am zis că pe mine cine să mă caute? Că nu am pe nimeni. N-are cine să mă caute, că soțu' nu ști și n-are cine să mă caute! Și între timp aud pași și am tresărit: „Ăsta-i soțu'!” Că și-acuma când vine de undeva di pă scări îi cunosc pași că... calcă într-un fel! Sigur! Sau mai ales când îi amețit un pic, calcă în alt fel! Numa' că de 10 ani aproape, nu mai bea țuică; calcă mai finuț. Și știe să-și grijească ușa să intre direct pe ușă! No, și dup-ăia vine soțu' la mine și face: „uite, hai că te-am scos să vii acasă! Aicea nu mai ai ce sta! Că tu deja ai gălbănare, tre să te duci să te internezi!” și într-adevăr gălbănarea asta îi o boală infecțioasă înre copiii acolo nu aveam cum să stau! „Și tu trebuie să...” o și fost, o și vorbit cu un anumit doctor pentru operație, pentru fiară. Și tu deja..., mergem acasă să meri să te operezi sau să te internezi. Noa, ne-o făcut ieșirea, hârtie de mână, scrisă cu pixu' că era sâmbăta. Vin acasă.

Am venit cu auobuzu'.

Cu copil cu tot!

Că atunci umblau autobuzele, deja era...

Nu mai știu cu ce-am venit, asta era. Am venit deja acasă și, vă spun, nu mă puteam... dureri... și nu mă puteam... Eram... după ce vin acasă, face soțu' „Ce să-ți fac de mâncare?” Nimic altceva: ceai, că amu' știam că am hepatită, nu știam că ce-i voie să mănânc sau nu! Așa m-am pus să dorm și m-am liniștit, parcă n-am dormit de ani de zile! Deja am dat telefon la soro-sa ca să caute, să grijească de copil că io trebuia să mă internez. Duminica ne-am dus 'napoi, sâmbătă noapte am am durmit și duminică ne-am dus 'napoi.

Da' mi-o spus doctoru', cum ajungem acasă trebuie să te întorci înapoi că tu faci gălbănare.

Da sigur. Era încă în faza de început, că seara mai tare pe mine m-o... o durat...

O durat o zi sau două, că o zis s-o las s-o opereze cu laser să-i scoată fiara! I-am zis că n-o fac că știam că era cam... deci dacă amu' se cam dusesse din mână de la noi. Am zis că nu fac asta o dată, am zis om vedea cu medicamente nu s-a putea trata?! Ba, da, am zis...

După ce-am ajuns la soră-sa la G., copilu' nu vroia să mănânce! No, soră-sa are porc, cu nepoată-sa. Nu vroia nimic copilu' nici acolo!

Și pă urmă am dus-o la Bolile Contagioase.

Umbla cumnata cu el în brațe, săraca, absolut nimic! La nepoată-sa are căsi mare, zugrăvite în alb. Când l-o dus acolo, plâns continuu! Îi era deja frică de alb! Ca cum îi frică acuma de noapte! Da' să vedeți ce...

Mie de noapte nu mi-i frică!

Da își ia beculețu' de la brichete și îl pune acolo că el doarme dincolo! No, și după ce... între timp o trimis scrisoare, nu? Sau telefon? De la, de la a noști.

Telefon am dat.

Și maică-mea săraca, Doamne iart-o, o trimis pe frate-meu și încă pe un vecin, că io nu puteam, să vină, ca să vină după copil, să-l ducă la ei. Pe mine deja duminică după-masa m-o dus la Urgență, m-o internat, gata că rămân internată și vine frate-meu cu mașina, îl duce pă copil.

Pă amândoi i-o dus, pă cel mare și pă ăsta.

Mie deja îmi făcea tratament să mă trateze de gălbănare. L-o dus maică-mea acasă, că atuncea erau medicamentele cum să-aduceau de dincolo de tot să aducea cu Revoluția; și maică-mea o avut. Doctorița care era și a noastră și a copiilor era bătrână și o mers mami cu el în brațe la dispensar, nu mânca nimica. Credea că moare! Așa era de rahitic, amărât, ca un copil din spital. Nu vroia să mănânce nici la noi acasă, îl ducea, aveam și noi gospodărie, îl ducea maică-mea în căruță, îi dădea să mănânce și-l ducea la animale la poiată să-l păcălească, să-i mai bage câte o lingură de mâncare în gură să mănânce. Și o nimerit ceva... da' stați! Că între timp o zis către mine că trebe să mă duc cu copilu' să-i schimb aeru', să mă duc la mare. Unde să mă duc la mare și io vai și-amar de viața mea!

N-o fost bun aerul de munte!

Să mă duc să-i schimb aeru' la copil, să mă duc la mare! Îl duce maică-mea, no, într-adevăr, i-o făcut tratament, da' n-o fost o zi internată. Noi, dup-aia corespondam prin scrisori. Săraca, de câte ori ne scria că copilu' îi bine, că n-are nimic, să stăm noi liniștiți! Când m-am dus acasă, era în căruță cum noi înainte aveam vaci și, dup-aia o luat părinții cai, era în căruță cu fundu' gol ca un țăgan, cu buchetu' lui soră-mea care amu-i în Portugalia în mână, să juca acolo. Avea un păruț blond! Am zis: „Mă, oare-i copilu' meu, ori îi a țăganilor?” Așa de bine arăta! Grăsuț, frumos, și știa...

Doctoru' de-acolo i-o făcut?

Da, doctorița din sat.

I-o nimerit pe medicamente!

Nu știu ce medicamente i-o dat, numa' că gata, n-o mai avut ... gata!

Sigur! N-o mai avut probleme! N-o mai avut probleme! Într-adevăr după ce l-am adus acasă, după ce i-am făcut... ne-am revenit din greutate, i-am adus acasă, nici atuncea apa rece n-o putea ... el deja știa că n-are voie să bea apă rece,

o punea acolo pă dunga de la fătii, se-ncălzea din casă, și și acuma dacă-i răcit un pic, face febră mare! Acuma de trei ani, n-o fost răcit să avem probleme! Da' și n-am știut... nu știm nici în ziua de astăzi că din ce cauză o făcut, că ca o mamă, ca un părinte mă gândeam că Doamne feri! Am ajuns și am întreat: „Are ceva boală incurabilă? Are ceva în sânge?” Nu, nu, nu-mi spunea nimeni nimica! Nu-mi spunea. Noi ne gândeam: „Doamne feri ceva are copilu' ăsta dacă face febră și nu se tratează!” Ne așteptam la ce-i mai rău! Și-amu' Doamne fii lăudat! Când o fost în spital, mergeam, plângeam lângă el! Plângeam! Mergeam să mă bag să-l văd cum îi face injecții. M-o scos de la Urgențe, m-o scos afară ca să nu-l văd cum îl chinuia, într-adevăr că trebuia să-i ieie sânge din vene, nu-i mai putea lua că de-aicea din cap... Da, da. De-aicea din cap, din vena capului! Și zice că vena aia-i mai groasă și mai bună și mai groasă ca să-i facă, să nu-l tot chinuie să-i ia din mâini. Da, și nouă ne-o fost frică că va ajunge copilu' un handicapat, că deja și după ce umbla în picioare și era mare, aici avea o gaură! Am ajuns de m-am dus cu el la dispensar, c-am ajuns de-mi făceam griji și făceam către doamna doctor : ”vă rog, spuneți-mi, îi ceva, că uitați!”. „Nu-i nimica, asta-i normal, nu!”

Aici la dispensar?

Da, aici, m-am dus dup-aia, că-l țineam supravegheat, că mă gândeam, Doamne ferește! să nu facă ceva complicații! Când o ajuns el săracu'... și de învățat, învață mai greu. Trebuie să repete o lecție sau o poezie, acuma nu mai învață! Acuma o învățat faza că copiează!

Păi, mă rog... dacă-l prinde profesorul!

Are asta, că îi cuminte; și dacă-i cuminte, nu-l deranjează nici profesorul și el cu cumințania lui să descurcă. Da' cel mai mare îi aspru, da' mult mai inteligent! Aista-i mai...

O lăsat, era mai ușor la minte! Altfel!

Ala mare citea de două ori o poezie și zâce: „Da' io o știu!”. „Da' cum o știi mă copile?” „Mami, io o știu! Ascultă-mă!” Dacă vă spun, cât era la grădiniță, el, că o avut o educatoare și-i cam plăcea să beie, și venea acasă și: „Mami, io nu mă mai duc la grădiniță!” „De ce măi A.?” „Nu mă mai duc, că educatoarea numa' ne-nvață să bem, să fumăm!”

Și unde o făcut grădinița, aici în sat?

Da, aici. Și s-o dus, acuma nu mai îi că educatoarea aia o murit, se ducea el la grădiniță și educatoarea îl punea pă catedră și el le explica la copii, îi punea să scrie. Și noi ne așteptam la inteligența lui, care era, că va ajunge mai no... Nu se știe niciodată, că cel mare zâcea către ăsta mic: „Mă prostule, mă prostule!” Io zâceam, că-mi era ciudă: „Ai grijă, dragu' mami, să nu ajungi tu deștept, cu timpu' să te rogi de ăsta prost!”. Și dacă io-l tot amenințam și vedea că nu-i dădeam putere să-i mai zică prost, nu mai!

Și dumneavoastră cum ați scăpat, până la urmă, de gălbenarea aia?

Cum am scăpat? Am fost internată în Cluj nouă...

Trei săptămâni.

Mă, nouă zile, măi!

Trei săptămâni!

V-aduceți aminte, chiar că o venit, și-acolo o venit! Tu să taci! La ăștia cu gălbenare nu dă voie să iasă, îs încuiați. Îs ca arestați acolo! Și nici pe balcon nu ne prea lăsa să ieșim, da' când era vizită, noi ieșeam pe o intrare, pe-acolo prin spate, ca și când mergi la un bolnav, când îi duci de toate cele! Cu mâinile în buzunare! „Alo D., unde ești? Ce să-ți aduc?”

Da, de-acasă ce să aduc? Că nu știam!

Da' vizavi de Gălbănare este un magazin de...

Nu ți-o părut bine că m-am dus și-am luat de la magazin?

Ce să-mi... Nu-i adevărat! Că mi-ai lăsat bani și-am ieșit eu când am... am urmărit când o fost ușa...

Da, da...

Băi, am urmărit când o fost ușa! Da' după aia mi-ai lăsat bani, și-am urmărit când o fost ușa deschisă, că mai rămânea, că erau muncitori ce lucrau și-am fugit la... și mi-am cumpărat. Și parizel, și ce să putea mânca. Da', vă spun, când l-am văzut că vine la mine, parcă nici acuma nu-l uit. O păreche de pantaloni ca cafeaua în lapte și-o cămașă nici spre cafeauă, așa galbenă, roz...

De ce spui tu costumația?

Că asta vreau să termin, când l-am văzut, parcă l-am văzut pă înjeru' păzitor, îmbrobodit cu toate cele, care-mi aduce. Bine și...

Să-ți pară bine c-am venit! Și ți-am lăsat banii.

Într-adevăr, mi-o lăsat bani! După ce s-o dus el, mi-o spus doctoru' că joia, în fine, în ce zi era, joia îmi dă drumu' acasă. I-am spus: „A. să vii să-i aduci!” că doctoru' îmi tot spunea că îmi dă drumu', da' aștepta să-i dau ceva! Simțeam eu că așteaptă! Că: „Nu vine domnu'? Nu vine domnu' să te ducă?”. Că i-am fost promisă că n-o să-i rămân... Da', că vine domnu'. Nu vine domnu'? și după ce... Domnu' n-o mai venit! Așa o fost! Și după ce i-am promis, m-am rugat: „Domnu' doctor, vă rog să-mi faceți ieșirea”, că dacă nu-mi făcea ieșirea, nu-mi mai făcea până luna din spital. Îl așteptam pe domnu'. No, mi-o făcut ieșirea și i-am promis când mă duc... că trebuia să mă duc la control, atunci mă duc io, nu mai vine domnu'! Și bani am fost avută cum mi-o lăsat și deja mi-o făcut ieșirea din spital și vin la soră-sa în G. Și îmi spune soră-sa că: „Ia uite, vine A. de la munte” și vine la mine. O venit, într-adevăr, cu ce să-i aducă. No, n-o venit cu mâna goală, atuncea n-o venit Și m-ascund după ușă ca să-l vedem. „No, soră, gata sunteți? Hai că mă duc la nevastă!” „Păi unde mai meri?” face soră-sa.

„Doară mă duc că iasă din spital!” Da’ lasă, nu te mai duce!” „Ba mă duc!” „Nu te mai duce că nevasta îi aci!” „Da’ păi cum futere o ajuns aci?” Ții minte? Astea parcă-s lucruri tipărite, care nu le-oi uita. Și-am ajuns mai repede ca și cum o vrut...

Am vrut io s-ajung mai iute!!!

No, și după ce m-am... cine...

Doamne ajută!

De la soră-sa de-acasă și-am venit acasă, și-așa o fost!

Mi-am făcut lucru!

M-am dus, după nu știu cât timp, m-am dus la control, și numa’ nu vinea doctoru’ cu care trebuia să mă-ntâlnesc, era în concediu. I-am lăsat ce-o fost trimis, și bun lăsat o fost! Nu m-am mai dus. Și-am scăpat fără operație! Nici în ziua de astăzi.

Deci, ați avut gălbenare și v-o tratat?

Am avut gălbenare și-am avut probleme cu fiara.

Ficatu’ o supăra, atunci o făcut gălbănare automat. Că mi-o spus doctoru’! Asta știam!

Și-acuma nu mai aveți probleme cu fiara?

Știți cum îi... acuma când obosesc peste măsură, da...

Cum să vă spun, fiara îi mai moale, îi mai puturoasă!

Am pe lângă ea nisip, că mi-o zis, nisip, pământ într-o parte, îi mai leneșă.

Și faceți ceva? Luați ceva?

Nimic.

Nu faceți criză, sau ceva?

Nu, când văd că nu mă simt bine de la ceva mâncare, sau la sărbători nu pot să mînc și supă și salată și sarmale. Dacă mînc acuma supa și pireu, gata! Până la masa următoare nu le mai combin că dup-aia îs probleme.

Și dumneavoastră, nu aveți probleme cu fierea?

Eu cu așa ceva nu am, că mi-o zis doctorița: „Domnule tu ai o tensiune de aviator!”

Ba are și el probleme, când nu are câte o bere!

La tine nu-i. Io nici n-am avut niciodată! Io n-am fost bolnav! Decât cu mâna ce mi s-o întâmplat! Să fiu cu stomacu’, așe că mai greșesc eu câteodată cu altceva, că-l deranjez. Da’ asta-i o nimica toată! Da’ așa să fiu bolnav, io n-am fost! Io n-am știut ce-i aia boală!

Nu, am avut noroc, la cât de greu ne-o fost și săraci am fost, am avut noroc c-am avut sănătate și-am putut munci să putem cât de cât.

Numa’ cum o fost înainte, că noi aicea nu mîncam cartofi stropiți cum îi amu și tăte porcăriile. Amu să mîncă... Atunci lapte de oaie, lapte de capră,

orice lapte, ala era medicament! Acuma vezi că toate... sucurile astea îs vai și-amar, și alte și-alte mâncări.

Da' părinții dumneavoastră or avut vreo boală?

Nu!

Taică-meu o avut hernie. Și din familie, cam pe toți o mers hernia, pă toți patru.

Maică-sa, săraca, o avut probleme că o avut o scurtă la un picior și...

Aia...

Un picior mai scurt ca celălalt, când o fost mai tânără...

Era mai scurt cu 3 milimetri ca celălalt.

Da' n-o fost să se trateze. Când i-o născut pă voi, ori pă...

Pă noi.

Pă voi? Când i-o născut pe ei o fi căzut că nu se știa. Așa-i L.?

Aha.

Păstă o stâncă o căzut.

Și ea nu s-o mai dus la tratat.

Nu o mai tratat-o nimeni

Și nici nu erau medici. O tot șchiopătat, o tot șchipătat până i s-o făcut... cu 7 centimetri i-o fost un picior mai scurt ca celălalt. Că de unde știu eu? Am fost cu ea la Cluj la doctor, să-i fac hârtiile, să ajungă la un pic de pensie.

De handicap.

De handicapat. Și care era problema? Ei, când erau copii, soacră-mea nici certificat de naștere n-o avut!

Ba o avut certificat de naștere! Buletin n-o avut!

Păi, n-o avut, puiule, nu și certificatu' și buletinul' le-o scos frate-său din satu' vecin?

Nu, numa' certificatu' l-o scos, că buletinul' l-am făcut la oraș.

No, în fine.

Deja certificatu' era la primărie, nu l-o scos părinții.

Nu-ți poate face buletin până n-ai avut certificat.

Ee, da' nu de la primărie l-o scos din M., că acolo o aparținut?

Și ne trebuiau hârtiile, spuneam Doamne feri! să-ntâmplă ceva, no, n-o reușit să apuce la un pic de pensie, până nu u-am dus-o, și am internat-o în Cluj, a rămas internată, i-o făcut analizele, i-o măsurat picioru' și-o reușit să ajungă la un pic de pensie. Da' n-o reușit să o folosească, cât? Trei, patru luni

Când o trăznit grajdu' de acolo, n-o mai...

Da! Când o fulgerat

O fost singură acasă, și-o băgat un lipideu de fân și-n momentu' când o băgat lipideu', atunci o dat în grajd. Nu cred că era înăuntru, cred că era afară,

c-o căzut. Ea zicea c-o căzut jos la pământ. Și după ce s-o trezit, o strigat ea să vină oamenii s-o ridice.

Eu eram la soră-sa și el...

N-am fost nici unu' acasă.

El era aicea la un om din sat, să vie să ne văcălească căsile că era muncă pentru muncă.

O fi curentat-o, da' nu mai ținea minte.

Soacră-mea o rămas singură acasă și aici în fața căsî era cum am cosât un pic de iarbă; și ea să-l bage în șură. Și-atuncea zâce că atunci o fulgerat, da' nu mai știe ea săraca, că cum o ajuns ea în fața căsî, că ea tot așa zice că s-o tot tras așa târâș, de o auzit-o lele A. sau care o auzit-o de-o venit la ea; și d-atuncea nu i-o mai fost bine! No, după aia, io am născut, nu puteam să grijesc de ea că aveam, cum am născut prin cezariană. Ea, într-adevăr, o ajuns, era pe pat și nu se putea ridica. O dus-o cumnată-mea, o îngrijit-o acolo, nu i-o plăcut acolo, că ea era învățată aici. Dup-aia o dus-o cumnatu-meu, o dus-o de acolo, că i-am zis că până botezăm, că așa ziceau bătrânii, că Doamne feri să fie dacă se-ntâmplă ceva, până botezăm. No, după ce o auzit săraca c-am botezat, gata, n-o mai vrut să steie. Și-i aicea aproape la cumnatu'. „Mă duc! Duceți-mă acasă! Duceți-mă acasă!” No, o și pus-o cumnatu-meu în căruță și-o adus-o. Nici n-am știut. Da' de gura ei săraca, n-o mai putut. O pus-o acolo în bucătărie. No, într-adevăr, eu, operată, nu puteam să iau de ea, să ridic, s-o ridic să-și facă treburile. Striga după soțu' : „Oo A., hai ridică-mă, hai întoarce-mă, hai!” No, într-adevăr, dup-aia zicea lumea în sat, că mă duceam la ea săraca, o ridicam sau îi mai dădeam apă, că cerea apă multă că deja nu mai putea să mănânce. Amu-i mai trebuia că n-o fost mîncată la cumnată-mea că n-o mai putut și când o venit acasă, am întrebat-o că așa-i firea mea: „Mamă ce mănânci? Hai mîncă ceva! Ce să-ți fac?” „Apoi dragu' mamii, un pic de supuță, așe...” „Da' cum, mamă? Cu carne?” „Nu, cu poprică și cu ceapă (că așe zicea ea) cu un pic de pîrgălaș și tăiețai.” Io n-avem tăiețai făcuți, că n-oi uita în veci, m-am dus la Lele A. și i-am zis: „Lele A., dăm de-o mîna de tăiețai!” N-oi uita în veci, încă într-un castronel roșu de tablă, i-am adus, cât io trebuit ei? Un pic! Și cu aia o și murit soacră-mea! I-am făcut și „Mîncă! Mamă, mîncă că numa' așe te faci bine!”, io zâceam. „Mîncă că numa' așe te faci bine dacă mîncânci!”. Și-o mîncat săraca și cu aia mîncare o fost. O mîncat, cum îi astăzi, după aia soțu' s-o dus de-acasă și în ziua următoare nu știu unde trebuia să meargă soțu' de-acasă și-am rămas acasă eu cu ea acasă. Făcea: „Hai ia-mă jos (făcea), hai ia-mă jos! Pune-mă jos din pat!”. „Mamă nu te pot lua jos că dacă io te trag jos, io nu te mai pot ridica să te mai pun în pat,” și zâceau bătrânii că dacă o luam jos, atunci și murea jos, că alții nu pot să moară în pat! Zâceam, Doamne Dumnezăule ferește-mă să n-o

găsesc io moartă! Să nu... să n-o văd io când moare sau să n-o văd io moartă! No, noi stăteam în camera aia, dincolo, că asta nu era gata numa' văcălită; și o stat soțu' și cu unchiu-său că bărbatu' lui lele A. și cu tata lor o fost frați și-o stat până dimineața până pă la trei. Eu m-am dus dincolo, am fost adormită. Da' stați, că înainte când o ridicam și o schimbam și o puneam, o legam la batic sau ceva, într-adevăr că mă duceam să mă spăl pe mâini, într-adevăr, că asta am început să vă spun, că eu de la ea bătrână, nu știam ce are săraca, sau bolnavă sau nu știu ce, într-adevăr mă duceam, că așa-i firea mea. Mă spălam și mă dădeam ori cu spirt ori cu apă ori ceva. Și lumea deja spunea: „Oo, uită mă, că de câte ori mere la bătrâna și-i dă să mănânce sau ceva, se spală că nu știu ce!”. D-apăi degeaba că erau povești făcute și cumnatu'...

Era cu copilu'.

Da sigur, du-te tu de la om bătrân și bolnav și vai și-amar, la un copil de 6 săptămâni! Pune-i și dă-i să mănânce! Și o și zis cumnatu-meu, că deja cine o fost aci mă duceam și mă spălam, mă făceam cu spirt și mă duceam la copil. Și cumnatu-meu: „Că tu jingașă ai fost! Că și măicuța cât o trăit și-o fost pe moarte, tu trebuia să te speli pe mâini!” O., că lele A. știe poveștile alea, așa am fost eu și așa am simțit! Și gata! Și dup-aia m-am dus, m-am dus și-o stat soțu' cu unchiu' până dimineața pe la trei, lângă..., cu mama. O fost venită lele A.! O fost venită lele A., o fost venită nănașa din sus, bătrâna, bătrânica care-i a bătrânului, că ea l-o botezat și de-aia se țin de nănași! Că atunci când o născut soacră mea nu n-o dus nicăieri ca să-i nască! Ea săraca i-o moșit cum se zic, moașele, ea i-o moșit!

Ea o tăiat buricu'!

Și-o venit la soacră-mea înainte, no, era... Seara o venit! (Iele A.)

Seara o venit, că era acolo în pat cu sticla că atunci nu erau sticle de plastic! Sticle de bere de-aia că nu o să uit niciodată, sticlă maro, sticlă de sticlă!

Uiagă! (Iele A.)

Că noi tot mergeam și i-am zis: „Mamă, ți-o pun aci și când ți se uscă gura o iei și-ți uzi gura!” făceam către ea. Și era într-adevăr, no, ca și când vine la un om bolnav, ții curat. Și că nu vine; și tot ții curat, da'... Fereastra era deschis, ea se căia că îi era frig. Da' era... de Cuvioasa Paraschiva, atunci, că atunci o murit!

Toamna! (Iele A.)

Era toamna, vremea... după ce am cules de la câmp, am fost sămănată de două zile aci. Eu eram cu copilu' în brațe că trebuia să te duci pe sămănătură. Eram cu copilu' în brațe și striga: „A., hai întoarce-mă, A.!” că nu se putea mișca. Mă lăsa cu copilu' în brațe și mergea și o-ntorcea. Și nu ajungea bine înapoi că iară trebuia să meargă să o întorcă: „A.!” că săraca nu putea! Și no,

ziceam, că se mai enerva, într-adevăr, și ziceam: „Măi lasă!” „Au, că nici nu pot semăna!” „Taci, că nu știi când îi ultimul moment” am zis către el! No... și sara o venit lele A. și cu nănașa care i-o botezat copiii și-o stat și ziceam sara... da' era curat, ușa... fereastra era deschisă da' simțeam că te strânge ceva de gât; un aer... înțepător așa... simțeam că ceva îi problemă. Ții minte, nană A.? Cum ziceați și voi?

Suflatu de la el.

E suflatu' de la el, și-apoi no...

Cine știe ce! Doctoru' nu ne-o spus nimic!

După ce s-o dus ei o venit unchiu', o stat cu ei până la trei dimineața, unchiu' o zis că no, o fost luat ceva țuică, o băut bătrănu' două-trei pahare de pălincă, o mai și dus, cred că și unchiu' s-o dus că era obosit și o zis că să duce să se culce. El o mai rămas un pic că copilu' dimineața la șasă se trezea că trebuia să-i dau să mănce. Era la trei, la șase, așa că din trei în trei ore îi dădea. Și pe la trei s-o dus unchiu' că atunci am fost dată la copil să mănânce și eu m-am pus 'napoi lângă el. Și după ce s-o dus unchiu', eu am mai adormit și... dă câtă ziuă și între timp... o zis mama către el: „Du-te dragu' mamei și te pune și te odihnește un pic că oi adormi și io!” Soțu' dormea, m-am trezit și eu că acuma mă trezeam înainte de a se trezi el; primu' lucru: să vedem cum îi mama, ce face? Eu când am ieșit de acolo din camera de dincolo ea era... patu' chiar pe lângă geam în bucătărie, da' ei nu i se vedea fața, eu întotdeauna mă uitam să văd dacă... că ea când sufla i se mișca stomacu' ori pătura și m-am uitat. Cum am ieșit de acolo din cameră, pe prag, să mă uit la ea ca să văd: suflă? Mișcă? Nimic. Da' io nu m-am uitat la fața ei să văd că dacă-i moartă sau cumva... mă duc... „A., A. hai te rog scoală că deja mama o murit.” „Tu ești bolundă?” face „Că ia că amu am venit de la ea!”. „Că doară cum, n-are cum să moară!” A., mama nu suflă (zic către el). Vine, se scoală repede, săracu' somnoros, se bagă la ea în bucătărie și zice: „Mamă, mamă!” ; „Doar îi caldă!” Io atunci când o zis că îi caldă și am crezut că nu îi moartă, m-am da la ea să văd: „Mamă (fac io)!” „A., mama-i moartă!” și după aia zice soțu': „Într-adevăr, îi moartă”.

Mai pulsa ceva sânge!

Da, pulsa! Instinctu' ăsta de frică a mea, ca să nu dau eu de... deja mi s-o făcut rău ca să cad jos. El lasă pe mama cum o pipăia să vadă că-i moartă, mă ia pe mine... mă ia și pe mine și... că deja nu mai aveam putere. Mă ia și mă duce în ceea casă... „No, hai, revino-ți!” Și îmi dă un pic de apă și mi-am fost revenită. Și... și după ce o murit, era chiar de Cuvioasa Parascheva. Astăzi o murit și mâine o fost Cuvioasa Paraschevă. Aveam instinctul când ieșeam afară, că aveau oi în vecini și behăiau oile pe afară și eu aveam instinctul că strigă: „Hai încoace, hai ridică-mă!” că-i mai puneam perini. Vai săraca!... no și...

da' ea nici nu putea, după ce o fulgerat. După ce o fost cu șura nu mai putea să mănânce că zicea că ea așa zicea că se înfoaie, că se umflă, se balonează.

Da' cât timp o fost de când o fulgerat-o?

Da' vă spun eu...

În același an?

Sigur!

Stați, stați... stai așa un pic... în august, în 17 august.

Da' când o trăznit și-o fulgerat?

Stai așa un pic... înainte cu două luni. Iunie-mai.

Iunie.

Iulie-august, mai în mai așa, până în mai. Iunie-iulie așa... în mai o fulgerat în sură că io aveam șapte luni atuncea. Eram însărcinată cu D. Că mama o stat aici după ce m-am dus io în M. Ții minte? Eee, și că era nervoasă mama cu banii că i-o mers pensiuta acolo. No și,... că eu am fost angajată și deja îi venea pensia la soacră-mea, no și-apoi n-o reușit să... în vara aia, în prima că io eram gravidă. Apoi m-am dus cu ea prin Cluj și n-o reușit să ieie, nu știu, patru-cinci, până la șase luni o luat. Și-o luat pensioara că încă se bucura că are și ea... că săraca muncea și nu avea de unde. Se ducea, cum și acuma, culegea afinele, făcea ce putea, mai mergea torcea la bătrânei d'ăștia care nu puteau să toarcă și mergea săraca să facă... și torcea și... ce mai făcea?

Una alta!

Da câți ani avea ea?... Aproximativ.

O avut 72 cam așa o avut, da' păi acuma nu mai știm sută în mie când s-o născut. Că atunci când s-o născut poate n-o fost nici înregistrată la primărie, ce știu io; și certificatu' nici n-am dat aci de el. Normal că s-o născut în M., nici de cum aicea și certificatu' era pe M. Da' nu-i puteam găsi actele, asta era problema. Și unchiu' știa că e aici la primărie.

N-o avut 72 lele A., mama 60 și ceva o avut... 70 n-o putut să aibă... nu cam 65 îmi pare că... Dacă aș căuta după certificat, eee da...

72 de ani o avut.

Eee, da' mama n-o avut, A., 60 și ceva, 65.

Și cine o murit înainte: mama sau tata?

Tata

Tata dumneavoastră o murit înainte?

Da io nu l-am cunoscut!

Nu?

O fost o diferență între maică-mea și taică-meu, cam vreo 20 și ceva de ani. De asta zic că maică-mea n-o putut să aibă atâta.

Ba o avut.

Că cum o fost. Io am lucrat în alt sat...

O fost după ce m-am liberat io din armată.

Să ne spuneți dacă vă amintiți cum a murit tatăl dumneavoastră?

Taică-meu o paralizat! Taică-meu. El normal o fost cioban la oi; și la oi, o venit acasă, într-o duminică o venit și s-o dus înapoi și altu' nici n-o mai venit că o paralizat direct! Când l-o adus, l-o paralizat prin cap, prin mână, pe partea stângă și prin cap! Nici n-o mai putut vorbi! De acolo s-o terminat, tot! Oricum, deja nu mai, gata! Și o trăit, cât o trăit? 6 zile, cam așa, o săptămână! Da' ala nu, nu o stat pe pat! Da' nici nu l-o atins toată viața lui, da' ala nici nu o fumat, nici nu o băut! Poate așa la sărbători mari câte un ștempeleu de pălincă! Sau cafeaua? Ala nu o știut ce îi cafeaua! Sau pălincă de prune? Ala nu, nu o consumat niciodată! O avut hernie și nu s-o dus să se opereze!

Ala știa ciobănie! (Lele A.)

Hernia o fost lăsată în jos, nu o fost ca la mine în burtă să se tragă! Așa o umblat! Așa era bătrânii! Poate nici nu o cunoscut școală! Că o avut două clase sau trei clase, cam așa ceva! Degeaba, că asta înseamnă să nu cunoști școală! Școală prinde că îi școala vieții! Și destul, că s-o dus în pământ! El o prins războiu', parcă ceva din război o prins! La granițe, aici pe valea R. cu ungurii, aici era, spunea taică-meu, da' degeaba, că trebuia să fac o istorie, s-o scriu ... Asta-i că era foarte frumoasă! Ca să se știe din bătrâni. Sunt din sat care au istorie făcută! De asta vă spun eu! Că are istorie cu tot tot tot de când s-o înființat satu' și până acum; și aia merge din fii în fii, dacă nu se întâmplă ceva, Doamne feri! Numa' că toată treaba o fost că tata de la 12 ani, el n-o știut numa' ciobănie! Altceva n-o știut! Ala n-o știut să cosească! N-o știut să facă un coteț, sau mă rog, ceva la un porc, nimic! Adică, și dacă știa, mai bine își băga un meseriaș și făcea! Asta i-o fost la taică-meu, el o știut atâta, să plece la oi, să-și coordoneze oile! No, într-adevăr, asta o fost meseriile! Care cum și le-o ales! Da' mie nu mi-o plăcut! Câțiva ani am iubit oile, le iubeam, dar totuși, mie asta îmi era să mă duc să fac o meserie, că vedeam că deja cad, cad, cad! Și totuși o meserie că de acolo puteai să ai o pensie.

Da stai liniștită!

Și mie de aia nu mi-o plăcut! Mie mi-o fost drag să viu, să am servicii, să fiu acasă, să stau liniștit, să viu să dorm o oră, să mă odihnesc, să mă odihnesc ca lumea! Dar vezi că așa o fost! Și puteam să mă duc la școală!

INTERVIUL NR. 3

Femeie născută în 1960

Când ați fost copil, când ați fost mică, ați fost bolnavă vreodată?

N-am fost bolnavă deloc, nu, am făcut până la clasa a opta la bunica meșcoală că aicea trăbuie să merem la internat la centru să stăm. Și părinți no că la internat i frig și no am trecut acolo și pe urmă am vinit și tăt în centru am ajuns a noua și a zecea, no. Că, în fine, am fost la Cluj la examen și să intra forte greu la examen atunci și n-am intrat și nu știe: taică-mi-o o mărs după dosar da' pute să-l ducă la alt liceu, da' el bdetu mai bătrân, mai ăsta, l-o adus acasă. No ș-api s-o făcut a noua și a zecea că atuncea să făceu zece clasă obligatorii atunce. Și am fost la centru, n-am fost bolnavă deloc. După ce am terminat a zecea (...) E, aice am ramas, aice am ramas. No, m-am căsătorit și la on an după căsătorie am fost operată la apendicită.

Ați avut apendicită, cum o fost, cum ați pățit?

Am pățât că era iarna și no ceva durere aici, burta; băiatu' era făcut, era micuț și, no, n-ave' ce să fie ceva apendicită ne-am dat sama că poate fi. No, ne-am coborât jos în vale, bărbatu-mio lucra șofer, era mașina aci, înt-o duminică sara așe m-o apucat și ne-am dus la Cluj luni, ne-am dus de frică sau de ce nu s-o mai calmat durerea. No, m-o consultat, în fine ne-am dus, mi-o făcut bilet de trimitere că era iarnă și încolo spre centru nu prea putei și no la Urgență la Cluj. O fost sara. Sara am intrat la operație, el o vinit acasă. Am avut noroc, on medic forte bun, țâu minte mai bătrân, P. îl chema și dimineata m-am trezât: „No, ești operată forte bine” și după masa m-am sculat că n-o fost numa' șasă așe, copci cum le zăce și i-o dus bărbatu-mio niște pești, că altceva nu. Nu, că o fost forte de ominie și parcă celelalte din salon erau invidioasă pă mine că în fiecare dimineată, șapte zăle sau opt cât am stat acolo, forte bine trece și până în ușe apăre în ușe: „Cum i domna, bine?” și să duce mai departe. Ș-api gata o fost, am vinit acasă și în afară de cât am născut, no bine iarna răceli, da' așe, internare, nu.

Pentru răceli ce faceați?

Pântru răceli, ceai de mușetel. Ce mai facem? Mai facem când p-aice sâmtâm că ăsta ni mai adună, io mai adun semințe din fân și le aduc așe într-o găleată și torn apă clocotită pă ele și pun pă cap o haină și ăle is bune. Și no, ce mai facem? Acuma nu în ultima vreme, da' când nu mai folosâm și antibiotice și d-estea când ni mai rău, da' mai înainte socră-me, Doamne iart-o, cu pticeoarele în apă caldă și cu sare ș-ala era un fel, că zâce că răceala te ie întâtdeauna de la pticeoare iarna când Ț-i frig. Și no ce mai foloseam? Copiii, fata deloc n-o fost niciodată internată da' bine cred că și aeru' și mâncarea asta și asta o ajutat-o sau nu mai știu ce. Băiatu', când o fost în armată, el atuncea o fost și el o avut ceva apendicită, da' așe n-o fost cu ei, n-am avut probleme. Ie chiar zâce, socră-me o fost operată la stomac și mai merem la ie și o mai ducem și pă fată cu mine la Cluj ș-api no sigur că i ducei la bolnav apăi era micuț nu știe; „Tu, mică, zâce, io așe aș vre să fiu bolnavă să știu în spital să viniț' cu bunățăț' la mine, da' să nu mă doră nimnica”, i să păre frumos.

Da' soacra dumneavoastră, de ce era în spital?

Ie ave' cancer la stomac, ceva ereditar sau cum să spune așa o..., de-aia o murit și tată-so și la doctoru ăsta care-i din Centru, el la Medicală trei, no io făcut operația. Da' și ie cu vreo doi ani înainte așe zâce: „Vai ce mă arde, vai ce mă arde, parcă am pă dracu' acolo!” Api nu s-o dus amu, no, asta ni... api la un moment dat o început să o doră mai ăsta. Și amu, cum îl cunoștem și îl cunoaște tăta comuna ăsta la el am apelat, mai vine la vânătoare aici, no sigur că ne-o servit și ăsta ș-apăi o băgat-o la operație și zâce n-am putut să facem mare treabă, da' o băgat-o la ecograf prima dată și o zâs că stomacu' i atacat, da' ficatu' nu să vede, dacă nu-i atacat ficatu'. No o tăiet din stomac acolo ș-api până la urmă când o deschis-o era atacat și ficatu'. No și o zâs că mai trăiește vreo două-tri luni și am adus-o acasă, că bărbatu-mio era numa' sângur, api numa' noi ne-am ocupat de ie și o mai trăit din februarie până după Rusale așa mai ăsta ni... și parcă o mai veselit-o om pic după operație. Și era un preot într-un sat de-aici, mai mere mai multă lume, acuma cred că s-o dus la Cluj, da' mere mai multă lume la el. No, și ie ca și cum meri la țară o făcut prescuri și no s-o dus la preot și cred că și ideea asta că să va face bine o mai..., no, și o mai mârș de mai multe uări, o dus-o soțu' cu mașina și o vinit de acolo: „No gata, am scăpat, făce, am scăpat de ce o fost rău și mă fac bine” și așe și așe. No bine, noi știem că nu-i cale de întorcere, da' așe mă gândem că, no, vez' omu' când i la rău și cum să gată de orce ș-apăi, no, o fost așe vreo două-tri luni mai bine ș-api spre Rusale tăt mai slab. N-o mai putut mânca, tăt zâce s-o mai ducem, am mai dus-o de vreo două uări, o mai Țănut-o așe de formă o mai Țănut-o în spital câte o săptămână, câte patru zăle ș-apăi ultima dată tăt o zâs că: „Mai

ducețâ-mă!” N-ave’ rost s-o ducem ș-apăi i-am spus. Api zăce: „M-am gândit io” că era forte conștientă până în clipa în care o murit. Doră avem acolo, cum cobori spre lucrare, ceva teren acolo și era și o căsuță bătrânească unde mereuiei acolo și fân făceu. Și io am apucat să fac un pic, da’ dup-aia nu ne-am mai dus că era greu și bărbatu-mio o mărș până acolo să vadă, ni-o poruncit cineva că ni-o spart acolo și avem fier acolo adunat di pă șantier și l-o furat, no bine ca și unde-i casa părăsâtă și s-o dus și ie era aproape: no, ne gândem, două-tri zăle sau cât mai are... și era în camera de dincolo și avem un geam acolo numa’ l-am înfundat acuma c-am făcut baia. Și nu tot timpu’ stam cu ie, mai merem până la geam și mă uitam și în zăua aia nici un pic n-o durmit. Mai durme, mai ăsta, că nu pre’ o avut dureri așe mari, că no bine ave’ și calmante. No de câte uări mă uitam pă geam mă vede, no până la urmă m-am gândit mă duc să stau mai mult cu ie. Ș-apoi o zâs ie: „Cred că astăz’ mor. Da’ unde-i I.?” no i-am explicat, de fapt știe ie, da’ cred că uitase de dimineata, zâc ia s-o dus până la, și tre’ să vină. Până n-o vinit, așe dorință o avut de el și până n-o vinit și după ce o vinit el, zâc du-te că zâc ia tăt o întrebat de tine, amu no sigur că io tăt am făcut una alta pă aicea că amu videm că asta. Și s-o liniștit după ce o vinit el, o primit o privire fixă în tavan și tăt mai ăsta... și s-o dus.

Api bărbatu’ mieu n-o fost el ce-o fost, el o fost o... o fost la vânătore aice în zona nostă și sara sigur că s-o întâlnit aci la nănașu’, tăt la on vânător. Și la on pahar de pălincă no, nu știu ce o ieșit din casă să iasă afară, au nește scări înalte sau trepte cum să le zâc, și o călcat pă lângă și s-o dus. Și ș-o rupt costile, ș-o rupt costile, o stat așe mai o zâ-două, tri. No, hai du-te la medic. Ce să faci? S-o dus la medic, o nimerit p-on medic nu știu ce să zâc, io nu l-am văzut pă medic, măcar că m-am dus dup-aia în tătă zî la el, da’ nu l-am văzut și l-o pus în ghips până aice. No, mânil nu, da’ așe ni un pieptar de ghips i-o pus așe. Și-ntr-o săptămână atâta de rău i-o fost subt ala și cald, că era vara, de o crezut că more. Și io mă gândem: „Domne feri de mai stă cu ala pă el!” Da’ nu să mai pute, cred că intrase și în minte chestia asta, nu să mai pute odihni, nu mai pute durni, no și io vinem acasă și nu eram liniștită, iară merem zăua următore, iară merem, „No, nu mai pot, zăce, noptea mă strânje și nu mai pot, io dacă mă mai țâne aice și mă mai țâne cu ăsta io mor”. No ș-api până la urmă s-o rugat de medic că să-l lase acasă că no i bine și așe și că mere să îl ieie jos când zăce el, no mai trăbuie nu știu vreo unșpe zăle să-l țâie. No ș-api o ieșit din spital și frate-mio stă acole în Cluj, că copiii nu erau încă în Cluj, s-o dus la el și primu’ lucru nu știu cu ce clește amândoi sau cu ce l-o tăiet jos și-o vinit (...). Și-n viac nu s-o mai dus, nu s-o mai dus. No în fine i-o trecut până la urmă că nu s-o făcut, n-o făcut chiar așe mare efort, și ăsta, o mai stat mai așe mai liniștit și i-o trecut. No,

mai punem și de-ieste băbești, frunză de varză ni, și tăt stăte așe ni. Crudă o bați, așe crudă, o bătem și o punem acolo, no, nu știu cât i alina sau nu, da' no.

Deci se obișnuiește dacă-ți rupi, deci dacă-ți rupi o mână sau la picior așa să se pună frunze de varză sau (...) ceva?

Amu la picior e, la coste mai ales la coste așe pun, iarna pun murată, murată, vara când i prospătă, baț' frunza bine și mai pui. Mai este ceva, frunză de potbal, no și aie, sau când îți coce ceva la dejete sau ăsta... te leji cu d-ae. Cu frunză de potbal, zâce că traje așe.

N-o mai avut alte probleme, pe urmă domnu'?

N-o mai avut, numa' cu nu-și găsește o soluție să să lesă de fumat, aia numa' dacă nu se sânte bine, nu pe să sânte bine acuma, de vreo lună o mai redus ceva din ele, da' trebe tăiate. Da' io i-am explicat, dacă nu să hotărește deloc: „Nu merge că reduci”. No vine vesel sara: „N-am fumat astăz', numa' tri țigări am fumat”. Vine aci jos, apăi numa' văd că gată una, stă două minute, aprinde alta. No zâc: „Câte țigări ai?” Dacă totalizez câte, de la ale tri păstă zăuă, sara fumează vreo cinci-șasă până să culcă apoi tot acolo îs, no. Tușește, tușește, no sigur bine nu-i. Io m-am mirat că le-o redus, m-am gândit că ceva... No amu ni nu pre' spune el, că io de când îs tăt cu gura așe, lasă-le, lasă-le, lasă-le, da' no taică-mio de la țigări o murit, o lucrat la Cluj acolo, la cură..., nu la curățânia orașuli, da' tăt cu străzâle ceva. Mulț' de aice o lucrat că lucrau cu săptămâna, și o săptămână i lăsa acasă și-și făce treaba acasă. Și-i duce periodic, de fapt periodic cred că în tăt anu la vizite medicale, no, și i-o găsât și lui la plămâni. No, și i-o spus: „Domnu L., dacă mai fumez', nici on an nu mai trăiești”. Și n-o înțeles, no bine că și noi tăt i-am zâs, pi el să înerva: „Ați vre' nici să nu fumez nici să nu, numa' să lucru.” No, noi copiii, când i dam on sfat, știți, no și tomna era și am cules cartofi, o sâmânat de tomnă și l-o apucat un fel de aprindere de plămâni, da' nu știu ce fel de aprindere de plămâni o fost că până la urmă el o avut la cap, no vez' că nu știu cum să-i zâc? În fine, era bolnav de aprindere de plămâni, da' nici nu vorbe, am observat că ceva i dereglat și la, că doră și soțu' l-o dus până în Cluj cu mașina și o zâs că tăt traseu nu o scos o vorbă. No s-o gândit, cine ști, pote îl dore sau i supărat de ceva sau nu știu ce, no și l-o dus acolo, chirurgie, nu chirurgie, în fine, la TBC acolo. La TBC l-o dus și i-o făcut ceva antibiotice tari, tari și cancer o avut la plămâni, cu siguranță cancer o avut că i-o ieșit în sus și numa' că tre' să-i facă la cap, să-l baje să-l vadă dacă n-are ceva la cap, tomografie. No și după ce i-o făcut-o, i-o găsât acolo și i-o făcut citostatice, i-o căzut păru' bietu', da' nu l-o durut, nu l-o durut până în clipa când o murit, nu-l dure, așe tăt să îl videi că să capătă, că să dă așe ni: „Te dore capu'?”, „Nu mă dore”. Mai stăte iară cu astalaltă mână și mai no, vorbe, da' atuncia cât o fost în spital nu mai știe, făce pă el și ăsta. Și după ce i-o făcut

razile ale și ăsta ș-o revenit, 'pi aci acasă o murit, de tomna și-n februarie, no da' el pute s-o ducă mult și bine dacă lăsa fumatu', da' i-o spus, nu mai pui țigară în gură..., n-o ascultat și cam la on an de zăle, mai mult n-o duci de on an de zăle dacă mai fumez', da' o dus-o vreo doi.

Și câți ani avea, era bătrân?

Da' prima... o lună o luat pensie, șaizăci și doi de ani, numa' că să pensionase și o lună, no bine că i-o rămas la maică-me jumătate din ăsta. Asta e.

Mama dumneavoastră a fost bolnavă cu ceva?

Maică-me, maică-me nu. Ba ș-o rupt un picior și pă noi, pă tăț', acasă ne-o făcut. Io-s ce mai mare no și dup-aia frate-mio la cinci ani, ceialaltă soră la șapte și ceialaltă la doi, patru sântem. Io eram de vreo cinșpe ani când erau astelalte două mici no. Și chiar asta ultima, când o fost gravidă cu ie, barbatu-mio vine la noi, no ne înțelesesem. Și-i era rușine, vă daț' sama, n-o știut nici nu să făce nimica și nici n-o știut. O, bdiata o păcălit-o cum zăcem noi și nu era curent aicea în sat atunce. No, io eram acasă, avem lampă, da', no, stânjem de tăt lampa. Aie mijlocie era micuță de on an și ceva și ne, no bine că io eram de vreo cinșpe ani, mie mi să păre totuș' că are burtă pre' mare, îș da jos, o cămașă sau cu ce rămâne când să culcau, ave' pole sau, și no să nimere câteodată că nu durnem io când să culcau și ie să pune în pat. No doră tăt înt-aie cameră că unde? Și tăt mi să părea mie că măicuța, că io așe i zăc măicuță, măicuța no. Apăi bdeata să nu fie pă nime' ce o fost pă ie, câtă groză să ne spuie și cât i de bine acuma că ia și îs bine, apăi după ale, pă frate-mio, numa' bine atunce duceu bărbați la concentrare, așe un fel de concentrare, taică-mio chiar în sara aie o vinit de la primărie și c-o mașină să-l ducă. No bine, io eram de cinci ai, țău minte și era, o apucase durerile și o zăc: „Io nu mă duc nicări până văd dacă scapă sau nu”. Dacă nu pote să nască să o ducem undeva, no, ș-api o născut și era o moșe aci în sat l-o moșit pă frate-mio și pă taică-mio l-o dus. No bine, o aveam și pă bunica, pă mama ei și no o mai avut grijă de ie. Da' și io i-am făcut acasă, mai în epoca mai încoce.

Când ați născut băiatu'?

Baiatu' la un an jumate după căsătorie în șapteșopt și era în..., la sfârșitu' lu aprilie, la întâi mai și era Paștile și avem doctor în comună, da' forte bun doctor. Ș-o venit tăt timpu' când am fost ăsta ni o vinit și ăsta și mi-o spus: „După Paști, nu mai stai nici o clipă acasă”. No bine că doră bărbatu-mio lucra pă mașină avem cu cine să mă duc nici o problemă. Pă Paști probleme no: curățenia no, nu știu ce lucru, cred că de-aia sau nu știu, nu știu n-o vrut să mai steie acolo. O fost că no am terminat sara treaba, la doi era Înviere, de obicei la doi vene aice la noi la înviere și am pus ceasu' să sune pî la doișpe sau nu m-am culcat, nu mai rețân bine. Numa' că mai de cu sară ceva fulgerături pân burtă, știi no,

și pântru ce m-am obosât și ne-am sculat și avem altu' dulap aici și m-am pus așe jos lângă dulap să caut haine să merem la Înviere. Căutam niște șosete că restu' erau pregătite, ceva șosete. Și no, socră-me s-o dus, soțu' nu s-o mai dus la Înviere, socră-me s-o dus, oricum pă ie n-o supo..., nu că n-o suportam că forte bine ne-am înțeles și mi-o fost dragă așe că mi-o fost, că țâne la mine, da' de jenă sau no... și o mârș și i-o zâs la măicuța și o zâs: „Cred că S. i bolnavă” (...) Că amu ele bdietele cu uăchii la ușă, că mă duc la Înviere sau nu mă duc, știi că amu nu m-am mai dus c-api dureri și dureri. Și no, măicuța, dacă o văzut că nu mă duc, o vinit aci la noi no în casă jos și o ieșit copilu' cam pâ la tri, tri jumate. No am avut așe dureri puternice, așe repetate, de, să mai ieșem pă afară mă mai plimbam mai nu știu ce și auzem slujba acolo la biserică. Api o vinit maică-me, apăi no ie știe rându' dacă, no, ie i-o făcut acasă. No tât m-o liniștit: „Nu ti teme, nu ti teme, nu te năcăji.” No și l-am făcut, l-am făcut și nu m-o mai dus nime nicăieri c-api o vinit aci femeia aia care i moșe pă tăț' bine, o mârș după ie. No bine că amu hăinuță și de-ieste și de înfășat le avem noi pregătite, că amu, no totuși. No ș-apăi am rămas acasă, o venit doctoru', no vinit în prima zâ, mi să pare, că în a doua. Și o fost bine copilu', o fost bine, o fost, ave' patru kilograme. No, api lapte nu pre' am avut. No, eram mai slabă mai, no fost bine că nu m-am dus. Dup-aia la a doua naștere am dedus io că n-o fost bine. Ș-apoi vreo șasă săptămâni l-am alăptat, păi dup-aia am început cu lapte de vacă și cu ceai așe jumi-juma. Apoi dup-aia așe s-o făcut. No bine, că socră-me, și ie m-o ajutat și am avut grijă de el no, da' așe am rămas aci. Pă fată cu chestia că nu mai stau acasă, Domne feri, Domne feri! No amu o trecut cinci ai între iei doi, da' nu că nu să, aș fi vrut să apară și mai repede da' n-o fost să fie. Am rămas însărcinată iarna, în ianuarie trăbuie s-o nasc. No, era doctoru' aice. Apăi dup-aia s-o dus el la Cluj de o făcut chirurgie. Bine și el, bine nu pot să zâc și era să citim douăzâci și tri sau cum o socotit dumnealui. „No, nu mai stai acasă, te duci”. Era duminica. No luna trăbuie să mă duc, era iarna, amu trăie să mă duc, da' oricum numa' cu ceva sanie până la Centru, cu caru' că nu era deschis drumu' dimineăta. Orcum eram pregătiți, no pâ la patru începură durerile și unde să meri nopte și iarna, așteptăm să să facă zăuă. Da' ce să să facă zuă că M. pâ la opt o ieșit. No ș-apăi l-o sunat pă doctoru' și doctoru' o vinit el cu sanie. Nu mi-o ieșit placenta ș-apoi până la urmă o sunat și o vinit Salvare. No greu da' o vinit și m-am dus la oraș și bine o fost, bine o fost că m-am dus no ș-apoi o fost bine că cred că și pă salvare tât mișca, tât nu știu cum ș-apăi numa' m-o apăsăat pă burtă când am ajuns. Și dup-aia o ieșit și, no, o fost bine. Ș-api acole o fost cald bine, odihnă, fără... Aci la Paști, api atâta musafir, api unu mere, unu vine, no api alta cu mâncare alta cu... Api tătă lume care vine cu mâncare o litără de pălincă șartă că așe să duce la femei când nasc sau plăcinte sau care

ce. Una ți-i șină, una ți-i nănaș, îț' trăbuie liniște. Api acolo bine o fost că fata o duce, o aduce, numa' la alăptat și, no, odihnă. Ș-api am avut lapte de i-am dat on an de zâle.

Da' ce-am vrut să zic, la primu', la băiat, v-o ieșit placenta?

O ieșit, o ieșit, îl verifică moașa de aici din sat să vadă dacă-i tot.

Da' știați că trebuie să iasă tot și să nu rămână nimic înăuntru?

Nu știem, no bine, problema i că dacă ți iese, atunci ți iese bine. Da' când ți rămâne mai multă vreme atunci i problemă să nu să desprindă tot, știi, să... din câte știu io, doctoru' o verificat că o zâs că i problemă, no când te apasă și asta să rămâie ceva lipit undeva, da' când iese el de bună voie nu pre' să întâmpla să...

Vi s-o părut totuși mai bine la spital decât dacă stăteați acasă?

Mai bine, mai bine, io-s ferm convinsă că dacă merem și prima dată și stătem liniștită era mai bine, te odihnești și-ți dă și tratament. Io așe țâu minte, că dacă avei ceva pân' burtă ți' da ceva de calmare.

(...)

E pântru tusă. No când ești răcit și ai o tusă așe, i on fel de goro..., noi i zâcem goron de miriște, să zâc așe ni, cum i asta la gladiolă, așe de înaltă crește și are niște flori galbine și de o parte și de alta. Și să face pă locu', pă pășune unde pasc oile și la sore. Și le strânj' florile ale și le pui la uscat la umbră ș-apoi iarna, dacă faci on ceai, tare bun i la tusă. Nici tabletele nu-s așe bune. Sau de ceapă, no, pui o ceapă, pui să zâc două mere că-i mai ie gustu' ala. No și fierbi bine și ceai de ceapă și la copii când erau răciți. Și ce mai făcem iarna? Amu cu bolile și cu ăsta mai merem la medic cu ele, da' cu răcelile ăste cine să duce pântru? No bine, io am avut forte mult probleme cu gâtu', nu știu de la ce și astă primăvară s-o dus soțu' și dintr-o dată sara m-am culcat și dimineața am puroi în gât, nu putem înghiți. No mi-am făcut gărgare cu apă cu sare, câte o dată parcă să curăță și schepi, da' no nu mi-o trecut. No ceai, ceai de mușețel, ala mai pui pă aice pă dinafară, mămăligă caldă, faci mămăligă caldă și o pui așe într-on tifon no și așe, și o vinit și în oraș nici o farmacie deschisă, era sâmbăta. În comuna astalaltă deloc, până în Cluj, amu el ave' mălai în mașină, era încărcat cu mălai și crezi că o vrut să-i deie ceva antibiotic de la farmacie fără rețetă? Nu i-o dat și i-o dat ceva șprei, este on fel de șprei și pulverizez acolo no, da' i forte, ți vine să vomți, no io nu pre' pot, da' ala i bun și la nas ți desfundă și nasu'. No și m-am mai dat cu ala și cu d-este băbești, da' greu mi-o trecut. No 'api am băut niște ampiciline, o fost forte bune.

Ați mai luat ampicilină și ați văzut că avea efect?

Am luat, am luat, am luat azi-iarnă iară, dintr-o dată, da' atunce parcă, n-o vez', am uitat de el, de la ce: da' știem de la ce, și când mergem cu mașina și-i

un geam deschis, forte sensibilă îs și dintr-o dată și no cum era iarna mare n-o venit acasă. Zâc nu mai vine, lasă că-mi trece, mai ieu io ceva pă aicea ceva ceaiuri, ceva ăsta, și-mi trece, nu-s rău, nu-s rău. Mai avem ceva aspirine și sara no, m-am pus mi-am făcut ceai, no, să-mi fie cald și dimineața cre' că, o, o, s-o infectat dintr-odată, n-am mai putut vorbi și o vinit băiatu' și m-o dus la Cluj. Am fost la Intervisan și acolo în gât țințuri erau, na. Și nu m-o internat că dacă am avut unde sta și-am stat șapte zile și am mârș la injecții, ampicilină cu nu știu ce mi-o mai făcut, două-tri feluri, no, și mi-o mai dat ceva moldamin acasă, vreo tri săptămâni sau patru, nu mai știu, două pă săptămână făcem.

Da' avea cine să vi le facă aici?

Este, nănașu' no le face, le face bine, forte bine. Bine o fost după ele, m-am sâmtât bine, ast' primăvară iară o tură de-asta. Și așe-i cu bolile noastre. Api, no bine, noi și de lucru ne mai dor așe ni osăle, și de climă, și de ploie, plouă mult. Apăi când vin femeile cu lapte dimineața, apăi fiecare cu sâmturile ei, zâce: „Ce mă dore un piceor, nu durează mult cred că mâne plouă”, alta o dore ceafa, alta no, fiecare are câte on... No bine, bola i bine s-o spui; mai este și mentalitatea asta care ascund, no, că mai demult era o rușine să și bolnav. Amu oricum este tratamentele aieste naturiste, n-au cum să-ți facă rău. Oricum, ori de ce le-i lua nu poț' să greșești, te ajută ori într-o parte ori în alta. Și mai strâng, da' nici nu ne strânjem pă câte sânt, forte multe vin și, măcieșe, ceaiu' iarna de măcieșe cât îs de bune. Mai multe, no.

Sunătoarea o folosiți la ceva, pentru o boală anume?

Adică noi, sânt, sânt aci în sat, și asta ieste o vecină aci mai încolo stă ie și face tât mereu ceai de sunătoare, ie zâce că-i bună la ficat, ceaiu' de sunătoare. Apăi în ce fel o ajută pă ie sau ce o dore și-i trece, dacă n-o fost la medic... Da' zâce, io îmi fac ceai de sunătoare. No păi care mai fac de măceșe, zâce că-i ajută și la vedere, no și de smeuruș, și la răceală și de smeuruș și sirop de smeură. De fapt, aice tratamentu' mai demult... nu să lăsa nime' fără on pic de sirop de smeură. Că amu nu aveu medicamente sau ăsta. Țău minte și măicuța... și era musai pă vreme smeuri să aducă și dacă o uală de tri kilograme și-ș făce' rost de zahăr și ăla nu-ți da să-l bei când vrei tu sau când îți trebe ție. No ala pă iarnă și când așe ni îți făce ceai și îți pune sirop de smeură că ăla-i forte bun la plămâni. Probabil că și era no, ei cu mentalitatea asta trăieui. No, mai forte bun și siropu' de pin, de muguri de pin, ala-i forte bun, de ăla am dus și io la Cluj la fete, mai be și noră-mea așe un pic. Le băga ast' iarnă în ceai, da' era bun no, și o dus o sticlă. Nu exagera ie, da' așe când le ave' la îndemână le pune în ceai. No acuma mai strâng chimion, no, este, mai cumpără și din farmacie, da' no, dacă este destul no, ăsta pote-i și mai aromat, no, și-i scump totuși dacă faci ceai zâlnic. Chimionu', ie i face la fetița asta, că amu dac-o înțârcat-o, i face din ăsta. Mâncă și mâncărică,

da' cu sticla cu ceai adorme, no și dacă o văzut că chimionu' cam constipă, dacă o văzut că nu are fata probleme, de ăsta i face că o văzut că i sănătos și-i bun, no.
(...)

... Apăi forte conștincioasă, tăt o luptat să aibă lapte la fetețe, știi. Și de nu i-o trăbuit, o băut sucuri, lapte ce ăsta. Apăi, oricum bine că ie nu fumează, nici cafele așe nu pre', da' nici n-o beut nici on medicament până o alăptat. Dacă o dure' capu', nu știu, mai răbda, mai ăsta. Ie nu pre', no antinevralgic să bee că no, mai citește cărți pântru îngrijirea copiilor, știi no. Și-api, mâncând bine, o mai pus și aici ni pă părț', amu i bine și no, zăce că amu o mai redus mâncare să mai șie bune și hainele...

(...) Maică-me atunce' când ș-o rupt picioru'..., bine că ie o alunecat, o alunecat, era iarnă și mere de aci de la noi no. Și acole mai încolo, cum era drumu' și o înghețat noptea și trecuse ceva mașină și lăsase așe între roți o ăsta ni, ș-o fost nopte, aci ni și l-o rupt, aici ni. I-o ieșit forte urât, i-o ieșit. În fine, no, o am dus la Cluj ș-o operat-o, la ortopedie și am stat lângă ie pă rând cu soțu-mio acolo, oare cât? Vreo zece zăle. N-o mai fost niciodată în spital și nu era atentă, să treze dimineața și vree să să ridice, da' nu era voie, nu era voie să calce nici să-l miște și ăsta no, și eram în situație s-o legăm de pat. No, apăi visa, de dimineața și ăsta dac-o liniștem iară mai ațâpe. Api vaca zăce, astăzi n-am dat la vacă. No, ce știu, până ce s-o liniștit, vreo tri-patru zăle o fost mai greu. No, ș-api dacă-i sângură, am adus-o aci la noi și șasă săptămâni nu... No, i drept că nu o am lăsat, că, asta ni, nu o am lăsat să să dee jos din pat numa' după cum mi-o spus medicu' și ăsta. Și de doi ai are, d-api i-o îmblănit și zăci că nu i-o fost piceoru' rupt și... ăsta ni... s-o făcut la loc. De multe uări, când i de ploie, zăce, ioi ce mă dore picioru', no, de la operație, și zăce ăstalaltu', nu ala, știi are reumatism. Sigur că are, că doră are șeptezăci și doi de ai. De ăla nu să pre' vaită, tijile ăle is acolo, o fi trăbuit să merem să le scotă, da' nu pre' vre' ie. Api zăce că n-are nici un bai, că n-o deranjază cu nimica.

No așa, credeți că erau mai sănătoși oamenii înainte? Decât acuma? Generația părinților sau generația bunicilor?

Bunicii, io mă gândesc că n-om fi așe sănătoși... No probabil că erau, ce să zăc io, aici în sat nu pre-i mare diferența, aicea toți îmbătrânesc. O fost cazuri c-o murit, o murit și tânere, ce să zăc? Am io o verișoră ce o murit la vreo patruzăci și doi de ai, acolo la capătu' satului. O vinit ciurdaru' cu ciurda și ie era căzută lângă car și mortă. Ceva infarct o făcut că lume' povestește, așe cum povestesc la sat: băiatu' iei a fi făcut ceva fată gravidă pă la Cluj și n-o vrut s-o mai ieie și s-o fi năcăjit și tensiune', no. O mai fost aci iară la vreo cinzăci și tri, iară vreo două cuscre, erau ele vreo cinzăci și tri, cinzăci și cinci de ani, cam așe, o avut ciroză, ciroză no. Pote o băut no, ce să zăc? Da' ăsta-i adevăru',

și le-o spus să nu mai, să nu mai, și no, n-o pre' ascultat de medic și de-acolo, sigur. Dup-aia și de bade V., lelea L., că doră v-o povestit el c-o murit și ie așe, o avut tensiune și ie cred că... Știu că ave' magazinul' acolo, că lucram pântru coperție, ș-o o fost la fân, o fost la fân și o fost cald-cald. Ș-apoi poveste' badea V., și o vinit cineva acolo la magazin și zâce: „Haidați că more L. a lu' T.", Domne feri. Și când ne-am dus acole la iei na, era pă pat, cred că mai ave' ceva puls da' slab no. O vinit Salvare sau nu mai știu io ce mașină, repide o dus, da' nu pre' mai avei pă cine să duci. Apoi no, totuși, el să fie cu sufletu' împăcat, no pote o salviază, mai știi, pote-i face ceva resuscitări sau cum să zâc, ș-o salviază, da' văd că n-o mai putut. No, amu aia nu știu ce, tât ceva infarct sau di la tensiune. I s-o ridicat tensiunea la cap sau nu știu ce s-o întâmplat așe dintr-o dată că o fost o veste așe șoc. Pă când la aie, și la aie de dincolo, aieste o fost pân' spital, o fost mai ăsta, mai atenționate de medic, mai nu știu ce, da' no. Și maică-me povestește chiar amu într-o zî poveste' că o soră de-a lu bunicu', de douăzeci și doi de ani, și-atunci mai mureu tineri, știți, o murit și... No, aie nu știu ce zâce c-o fi avut, ceva cancer, ce or fi avut și aie, bdiata... Atunce' nu erau atâte'. Aia și tata ei, bunicu', o murit la vreo cinzeci și opt de ai, da' el o făcut, el ave' batoză de îmblătit, știți ce-i aia batoză de îmblătit? Batoză de îmblătit și mai mulți ai și iarna și frigul' și plămânii și și el s-o dus. De aice din zonă multe trăiesc totuși și acuma, nu știu nu cred că ai așe, așe morte așe mai tânără, nu știu ce procent sau cum îs, da' no. Acuma aice ce bine ar fi să fie măcar un punct de farmacie no, și no meri la Centru, meri la Centru... Măcar când era autobusu', era altă treaba, nu mai i nimica, nu mai circulă. No bine, că amu dacă vezi un vecin care are probleme, care are mașină, sau își sună copiii, copiii și, no, tât i bine că-i drumu' bun și vine' și-i duce și-i aduce... Și vecini s-o înscris la medic de familie la Cluj, no, le face fata rețeta acolo, le cumpără și le trimite că no, să facă ei drumu' până la Centru și apoi dacă n-au mașină aicea la dispoziție... No, să interesează copii de ei, da', no, vă dați sama... Și badea M.... Câți ani are?, câți are? Șeptezeci și trei no, și cosește, nu mult no... În vara sta n-o cosât: „No, în vara asta nu cosăsc”. Anu' trecut exact așe. „Vara asta nu nu mai, așe mă sânt greoi aș durni, aș...” Ș-apoi încet-încet, s-o luat, s-o luat, și până cre' că, nu știu dacă o zî-două sau pote și o bagat cosaș sau ăsta. Mai cose' câte o claie de-asta de fân, mere, o usca, o făce... No iară: „Tre' să vând vacile, că nu mai pot”. „No lasă că și vara trecută, bade M., așe ai zâs și anu' aiesta ai fost mai sănătos ca iarna trecută”. Apăi iarna n-are somn că sara să culcă devreme, bine că să mai uită la televizor on pic, da' adorme un pic și la noi la grajd să duce dimineața, mere la a lui ș-apoi io nu mai ies să asta ni și mă uit dacă este urmă pă zăpadă, o fost badea M. api nu mă și duc. E. Mere, le dă o mâncare, le bagă o mâncare de fân, no-pi când ăsta ni, ne întâlnim: „No, ai văzut c-am fost?”. „Am văzut, am

văzut”. No, ne place că-i aci, da’ aice’ în sat nu știu, cred că-i o atmosferă, nu pre’ sânt sate să șie așe o atmosferă. Nici nu sunt mulți, da-i mai plăcut așe, nu știu, io i văd aci, vin cu lapte, vin aci la magazin, vin ăsta, pote că mai este invidie și nu să arată așe și asta, da’ nu îs... nu îs... măcar la on pahar de băutură, nu că nu să mai ceartă ei, da’ din altă privință, da’ așe nu nu nu, sânt liniștiți, îs așezați. Nu știu, parcă îs mai cizelați ca în alte locuri când auzi că s-o certat, s-o bătut sau mai știu io ce, no.

Când erați copil, ați pățit sau nu... neamuri sau știu eu... erau, cum i zice?, păduchi, o fost?

Pureci, pureci și io am avut, pureci și avem pureci nu puteu să schepe de iei, nu mulți, da’ no. Și erau fetele micuțe și așe te mușcau și îți rămâne pată, cât să zâc io, micuță, cât on butonel de ăsta, era roșu. No și două-tri lângă olaltă te mușcau așe no și doră sigur că să vide, te mușca de gât, te mușca de mânuri de unde apucau ei no și spăla și maică-me și ăsta, da’ nu pute să... nu pute să schepe de tât de iei. Api de merei într-o casă unde erau copii mai mulți și așe mai minzerie, api erau mulți. Merem la moră, acolo să aduna lume multă, merem la moră ș-api cu piceorușile gole și vara și ăsta, api așe să urcau pă piceore. E. Și dădem și ăsta, da’ nu. Da’ bine că nu era o rușine, că tătă lume ave’. Avem pă bunică-me la B. și o mărs taică-mio, o mai vizita așe la sărbători și i-o dat Verde de Paris... Era lichid, da, otravă așe-i zăceu ei, Verde de Paris, probabil că verde era și știu c-o adus o pană de găină ș-o dat pă la paturi și p-acolo păstă tât și de atunce noi nu am mai avut, no și dacă mai ducem noi copii din alte căs’ da’ nu nu am mai avut probleme. Da’ păduchi, în schimb, am avut acuma încoce. Ne-am dus la C., ave’ socră-me un frate și o murit mai tânăr așe, și era fata, fata era... Nu era fata, nu era fata... Era băiatu’, ce să zâc io, de vreo cinci ai, c-api imediat am rămas gravidă cu fata, și de unchiu’ ala o rămas șasă fete și și micuță între ele, și și mai mari. Și le-am adus noi două pă vacanță aice, că era așe ni unde o murit, di la ei, da’ di la ei nu pre’ cred io, di pă tren, cred că di pă tren i-am luat și săpam la grădină și am dus fetile cu noi, fetile erau totuși mai mari ca băiatu’, șapte, opt ani, cam așe. Și ne-am dus la grădină și no mai stam așe mai făcem pauze, ne punem acole jos să bem apă, să ne odihnim, și ăsta ni, și fetele și noi. Și zic la băiat: „Treci aici”. Da’ nu mai văzusem, nu mai văzusem da’ ave’ o linie, noi o, lindini, ouă de-ale și țău minte și numa’ o văd pă socră-me că numa’ zăce că ale nu să ieu di pă păr că dacă te scarpini așe cade, da’ ale să țăn de păr. No și dau și dau și ăsta. „Tulai, ai păduchi!” Când cot, și fetele, când mă uit soțu’, el i chel, el nu ave’. Când ne uităm, și noi: „Vai, avem păduchi!” No amu cum să vorovim cu cineva, Domne ferește? No ș-apăi cu șprei de muște l-am tratat. Bine, am dat sara cu șprei bine și ne-am acoperit cu o basmauă, no vreo două-tri seri la rând ne-am dat și ne-am spălat și dup-aia n-am mai avut probleme și

fetile și nu știem așe pă moment. Probabil că la farmacie este pântru păduchi. No bine, unde nu te cunoște, te duci. Amu io să mi să întâmple și mai rău fără nici o jenă no, cu petrol no, numa' cu ce să ne dăm. Nu pre' am spus noi, bine că dup-aia am mai povestit dup-aia așa că ce să întâmplă, că amu din tren i-am adus sau de acolo i-am adus no. Tătă lumea avea, ca amu n-am luat așe sama, da repede să știți că s-o înmulțât. No, era și vara, era și cald, api repede pe la vreo două-tri zăle după ce am venit noi de acolo, numa' am început să ne scărpinăm. No ș-api cu ce să ne dăm, cătă cine să spunem no? Că-i rușinos, cum să nu șie rușinos? „No hai zăc că ne dăm cu șprei de muște, că cum more o muscă și on păduche more”, zăc. No ș-api ne-am dat unu' pă altu' și am scăpat de ei. Da' pureci, mai multă vreme am avut pureci și să adunau cum aveu ismănuțe și unde erau așe, unde stă haina așe ș-api când scotei ori săreu ori, da' mai aveau ceva, stelniță, stelniță. Am auzât. Da' ale umblau pă păreț', pă la paturi, io n-am văzut, da' măicuța. Api erau ce erau, erau leagănele la copii, în leagăn și erau paie. No și vara la câmp aveu leagăne de mereu la câmp și puneu paie și învălitate cu paiele erau învălitate cu un cearceaf no, mă rog, din pânză ce era și te ducei la câmp și țanei acolo astupat. Nu știu ce, da' când ajunjei acolo și ajunge musca și depune ouă acolo în pișu ala, în paie, un-doi apăreu viermișori. A noști nu, generația asta nostă, că oricum era mai încoce, da' la surori vara că nu trăbuie mult d-api tăt la două-tri zăle trăbuie să schimbe paie. No bine, că cârpile și ăsta cu care le învăle le schimba și ăsta, da' atâta tree să șie atent acolo jos la leagăn că no ave' leagăn în casă de ăsta mai mare cu care le legăna. Apăi tăt ne țane să-i legănăm. Apăi țai minte că taică-mio nu ne pre' băte, da' era aspru așa, așa la gură și purtam frică de el. Primile pălni care le-am primit – m-o pus să leagăn pă soră-me și era re, așe o fo' de re' aia prima, și tăt o legănam tare tare și nu mai adurne. Apăi coptii erau pă afară la joacă, api io să stau acole să leagăn, ș-api dăi și dăi și dăi până s-o dus leagănu' cu tātu. Apăi n-am fost atentă și s-o dus leagănu' și o picat din... cu tātu s-o dus cu leagăn cu tăt, cu paie cu tăt. Nu s-o lovit, da' tăt o plâns, el o fujit de afară, ei aduceu fân di pă hotar și făceau acolo în ogradă clăie, o auzât plângând și o fujit. Când o văzut acolo în mijlocu' căsî ce am făcut, api mi-o dat două pălni de de ioi, mi-o trecut. Mai râdem când ăsta ni. No că mai încordat cu leagănu' sau ăsta... Ni, amintiri de-aieste mai...

Bine că mai demult putei să faci un avort, cine pute să facă, nu că nu putei. Pote că să mai făceau doră n-aveu bani betele femei, n-aveu bani, n-aveu cu ce să să protejeză, n-aveu nimică, erau jocuri în tătă duminica. Erău, no, chestii care duc la asemenea treburi și îl făceau no, supărate, supărate, nu mai povestesc de așe... și vreu să să omore. O făcut copii, țau minte, o fină de-a nostă de aci, mai de departe, da' ie zăce că cu bărbatu' ei, da' n-o mai vrut nicicum, știi. No ave' unu mai mare, ave' doi gemeni și o apărut una mai mică și no poveste ie că

ar fi vrut orece să facă și aveu niște lădoie, lădoile îs nește cutii mari să zăc în care pune grâu, hambare no hambare și tăt sta ie biata cu burta păstă, că era gol, era gol și sta cu burta acolo că oarecum, oarecum, e să avorteze no, și i o fată blondă și frumosă și-i de ajutor amu și no. Da' așe era situația, greu, erau săraci și ăsta de care spun era om de casă stăte' cu copiii și cu on bătrân, cu socru-so no și ave' două legăne în casă de la gemeni no. Da' amu asta i mai trăbuie, n-ave' ce face no, și acuma le prind bine copiii numa' că no, maică-me parcă ar fi vrut no și la șapte ani după ce s-o căsătorit m-o avut pă mine prima dată. No amu ei așe vorbeu, pote n-or ave', pote no dup-aia la vreo cinci ai pă frate-mio. No, doi, destul îs doi, dup-aia o mai apărut două fete. No, da' ce bine-i, da' totuși noi ne înțelegem forte bine, no. Da', păi nu le-ai da pântru nimica. No, da' ie ce bucuroasă îi acuma, acuma io îs om pic invidioasă pă ele că io dacă-s tăt aci cu ie tătă zua parcă pă mine nu mă apreciază atâta. Da' vine aicea, no săraca L. No bine că io mai glumnesc cu ie că mai este cineva aice apăi mai glumnesc cu ie să să mărite, știi. Crede glume că sânt care să supără știi așe apăi amu într-o zi chiar bătrânul ăla-i duce nește cireșe, știi. No, zăc, da' mi-o zăs: „No, amu i duc și la maică-ta câteva”. „Du-i, du-i”. Api când o vinit pă aci no, zăc: „Ce cadou ai primit astăz?”. Zăc, „da' ți-o adus cireșe?” No api cu bărbatu-mio tare bine să împacă no și ie mai be câte-on păhărel, no pi decât să ieie medicamente i sănătoasă așe și ăsta. No socră, bei un pahar de pălincă? No pi dacă îmi dai. No hai să bem. No iară vă apucaț'. No zăce soțu', n-o lua în samă, las-o. No bine că io mai zăc și în glumă câtă iei, da' bine no, știi ce bine te sâmț' când vez' că i dă omenie la bătrâna și chiar el o îmbie și ăsta că... Da' aci socrii ăște mei o fo' niște oameni forte buni no. L-o avut numa' pă el și țau minte după ce m-am măritat aci că doră totuș' i din șapteș șapte no, șapteș șapte, douăzăcă și tri și cu și cu nouă trizăci și doi de ani. No i demult și fetele, cum v-am spus, erau micuțe, no bărbatu-mio lucra, atuncea să începuse șantieru' la vale, ăsta mai scote ceocolăț', mai ăsta, mai mocine, nu era ceocolată pă tăte gardurile. Da' nu ieșe' o dată să nu le aducă și lor, cât de micuță și ăsta, știi, și fetile s-o atașat aci la noi și maică-me totuș' o fo' cam bătrână pântru ele așe no și o vinit vreme de o mărș la liceu la Cluj, că o făcut amândouă liceu, încă asta mai mare o făcut economicu' că forte bine o învățat. No, ș-apoi vineu aci că nu le era groză că măcar erau socrii mei. Nu le era așe greu de ei. Vineu. Apăi pă când să duceau lune dimineața sau duminică sara mai umblau mai așe ni, mai făcem prăjitură, să nu margă să nu... Bine, ce știe ie, niște plăcinte mai ăsta ni no, și totuși io când stau să mă gândesc, bine o fost. Am dus o viață liniștită aci cu, dacă am văzut că apreciază familia, no fetile, să sâmțeu bine, no. Nu zăceu no, după ce vin o sau să văd că l-i ciudă la bătrâni că le mai dau, că le mai dam și bani așe ni că nu știu ce, așe no, bine. Că ele oricum s-o revanșat, și asta din vale și are

pensiune și ăsta ni api și normal ie ști când mi zâua, ie ști tăte cele, nu, no. Da' no bine și când o terminat liceu no, nu o fost problemă no. M-am dus la ele și ăsta, că puteu să șie mai răi un pic, știi, să nu... Nu, da' o fost forte de omenie, forte buni, forte buni no. Și și ele cu copiii no, mai vineu, mai grijeu de ei, mai e... Chiar după ce o murit socră-me și ăsta, vineu și bine o fost, așe mari neplăceri (...). No, sigur că-i greu când îți pierzi părinți și ăsta ni, da' o trecut.

INTERVIUL NR. 4

Bărbat născut în 1930

Spuneți că erați în spital. Erați în spital și ziceți...

Io am muncit cu tâmplărie în timpu', cînd eram de trizăci de ani și totă munca me' o fost din grindea și din fierăstrău, manuală știi, că nu avem circular, n-avem nimic și muncem acolo din greu. Tata cu mama și cu soție mereu la câmp. Io facem un bănuț pă tâmplăria aia. Și din munca aie cam pre' brută mi-o apărut o ecsemă. Datorită faptului și că mîncam slănină multă și cumpărată de-atunci niște slănină era așe cu păru' opărit, știi? Mai era și rîncedă. Mîncam de-aie cu slănină că îmi plăce' și mi s-o cam îmbolnăvit ficatu', nu i-o plăcut la ficat și am dat înt-o ecsemă de pțiele. No. Mersăi să trateze ecsema am văzut p-acolo pă la dermatologie fel și fel de oameni năcăjiți; no, mni-o dat de gîndit. Tratam ecsema și nu să vindeca. O mîncărime pă piele mama mia! Și ecsema, pot să spun cum o fost? Prima dată o apărut aici la părțile păroase. Pă urmă pă subsuoră, p-aici, și și aici câte-un pic, știi? Și erau niște medicamente atunci puturose, ferească-te sfîntu'! Și mă tratam cu soluție din-ale și mi-era frică să ies din casă că așe mirosem. Și și dacă mă spălam tot mirosem că intra tare în piele. Da' ecsema nu să vindeca. Ș-atunce' un medic din Cluj o hotărât că mi slăbdit organismu' și din cauza aia am ecsema. Și mni-o prescris o injecție, insulina. Aia să dă la diabetici. Ca să o fac în două săptămâni din injecția aie; da' normal trebuie înainte de injecție să mănânc, ș-apoi să-mi fac injecția aie. No, și m-am dus la medicu' din comună. Pretin bun cu medicu', mai băncurem mai nu știu ce, hai că-ți fac io, cutare, și medicu' îmi făcu una și nu sîmțai nimic. Da' nici nu am mîncat. Între timp el s-o dus și-o spus la moșă, că era o moșă acolo, zăce, vezi că la V. trebe să-i faci injecție și să tragi numa' atâte mililitri din seringă. Da' nu i-o spus că vezi că io i-am făcut acuma și ca să-mi facă mai ulterior. O vinit moșe cu injecția și îmi face și ie. Ș-am căzut în comă pe pat. Și de-aci m-am dus opt kilometri și când să viu înapoi m-o adus cu căruța, așa-m fo' de bolnav. Și de-acole apoi n-am mai putut, cum mîncam cum vărsam. Mi-o

distrus sistemul nervos de aici de la stomac, de la ficat, de la ... că într-așe am tremurat și un cearceaf mni-o băgat pe gură ca să nu îmi rup dantura. Și cumva m-o tăt spălat ei cu apă rece, ce-o făcut cu mine acolo și mni-am revenit și pă urmă am venit acasă. Și-apoi slăbii și slăbii și nu mai putem, no. M-am dus la Cluj. Am spus că ce-am pățat d-apoi nu m-o crezut. Tăt am mers, și-acuma, și-apoi până zăce un medic cătă mine „Mă băiete, zăce, ia mai încearcă tu și cu alte treburi că mai știi io ce ai”. No și stând în spital, îmi spune un bolnav de acolo: „Mă, zăce, să meri tu la mine în comună acolo”, că în satu’ de lângă comuna lui este acolo un călugăr și ăla știe tote. Bine. Mă duc când ies din spital, mă duc, trec un deal acolo și departe de la Cluj. Și m-am dus până la el acasă, el era în grădină, săpa acolo în grădină cu hârlețu’ și acuma io cum m-am dus la spatele lui mni-era frică că o să să sperie când zăc bună zăua. Am făcut așe știi cumva, să-l atenționez, știi? Pă urmă s-o-ntors așe chioruș așe cătă mine și cu barba aie parcă așe ni, și mai știem și că-i vrăjitor și cu emoții, no. Și zăc „Bună zăua.” „Bună ziua, V.” Zăce: „Vii din spital”. „Da.” „Ești bolnav de trei ani.” „Da.” „Tata tău îi N.” „Da.” „Ai un frate I.” „Da.” „Ai o mătușă M.” „Da.” „No, hai înăuntru.” Mă duce înăuntru și mă duce acolo într-o cohe din-aia, o căsuță de vară. Acuma el își ascunde’ cartea aia c-o fost anchetat de două-tri ori, l-o dus poliția, l-o dus cutare, o mers civili, jandarmii sau poliția, mers civil la el. Să-și cote și ei de noroc. Și le-o zăc: „Di ce v-ați dezbrăcat? Di ce n-ați venit în haina veste? Vreți să mă urmăriți?” Și aie n-o mai avut nici un chef de ... No, în sfârșit, numa-l vād că-și suflecă o mână așe ni și-o bagă așe ni, cum aș băga-o io aici așe ni și de-acolo scote o carte. Și mă pune să o deschid. Începe să plângă el. „Vai de capu’ dumnilale, zăce, ce năcaz mare ai” și ce cutare și cutare. Mă mai spăriei și io. „Să-mi aduci, zăce, trei kilograme de lână, apă de la nouă izvore, de-aici de-acasă, și să vii săptămâna cutare”, mi-o spus el. Zăce: Lâna să nu crezi că-mi trebe mnie. Trebe s-o dau la niște femei s-o torcă într-o vineri sara sau într-o marți sara, nu mai știi io cum, s-o torcă ele pentru dumneata”. No, și m-am dus și păi zăce: „Să mai vii, păstă câtva timp”. El o zăc că-mi face slujbe și ce știi io ce-o făcut. Nu mai știi io că nu mni-o mai explicat el că ce-mi face. Când m-am dus a doua oră deja o fost poliția la el. Nu mai prime’ pă nimeni. Și-am auzât din satu’ vecin, zăce n-ai ce mere că zăce, zăce iară l-o arestat și nu mai primește pă nime’. Și m-am dus nopte păstă un pășunat pântre niște spini, m-am dus nopte până la el acasă. Acuma știem cum am fost dus, și am bătut la ușă, nimic. Am bătut la un jeam, nimic. Și-acuma el ave’ peste drum o femeie cu care, mă rog, nu știi, nu-i era femeie, da’ să zic de servicii. Ie-i spăla, ie-i făce. M-am dus la femeia aie, i-am bătut la ușe și „Vai de mine, da’ ce coți aici?” și cutare. „Păi iată că am mai fost la părintele și mni-o zăc să mai vin”. „D-apoi nu mai vini”, că nu știi ce. „Păi zăc, știi ce, acuma dă-mi ceva, o pătura, oareunde să mă culc și

io”. „Păi cum să-ți dau și dumneata te duci cu pătura și io rămâi”. „La aci-ți las buletinul pă masă, zic și mă duc să mă culc”. I-am lăsat buletinul pă masă. M-am dus într-un pod de coteț și m-am culcat și din podul de coteț să vede la căsuța aia în curte, unde stăte el, la căsuța aia de vară. Și dimineață, când o-nceput să se facă dimineață dimineață, am văzut că vine un domn cu un gentoc mare și intră în căsuța aia. Și stau la pândă și zăc acuma când iese ala mă duc și io. Și când l-am văzut că iese, automat m-am dus jos din coteț pă o scăruță și mă duc și io. „Bună dimineața, zăc, părinte, nu vă supărați că io am fost azi-nopte și am bătut la jeam”. „Păi di ce n-ai zăc că ești de la R., că te lăsam. No, bine”. Și dragă numa-ncepe dă haina jos, dă cămașă, dă maieu ce ave, dă pantalonii, dă și chiloții, ca un injer în fața mea io așe tremuram și mă uitam su’ sobă că era acolo un coș cu lemne. Era oarecum, ce vre’ omu’ ăsta cu mine, știi? Zăce no, acuma îi rându dumitale. De-aie m-am dezbrăcat să nu-ți fie rușine de mine, te dezbrece așe la pielea golă, gata. Și îmi și pune mâna aici. Zăce: „De aici ți-o pornit tot necazu’ pe care îl ai. Ai făcut injecția insulina și nu trebuia”. M-o dat gata. Și mai zăce: „Ce-ai avut cu F. de la R.?” Când am fo’ în armată, am fo’ cu fratele ei în armată și vene’ cu coșuri din ale cum umblau și vine’ la frate-so și ie ne-o dus în oraș. Ne-o dat de mâncare, no ca pă militari atunci pă timpurile alea. Și i-ar hi plăcut de mine la F., știi? Ce știu, am mai povestit și io, ba i-am trimăs și-o scrisore și da’ asta o fost în timp de, ce să zăc, aproape douăzeci de ani. Cinșpe ani or fost în orice caz. Zăce să faci ce poți să mni-aduci ceva de la ie. No sărăcie, altă bocănă. No, viu acasă, spui la soție, cum să facem, ce să facem? Și mă duc la târg la G. Și numa’ aud dint-o căruță, o căruță cu harneu, cu acoperiș așe era, acolo era o voce, ce faci V., că așe zăce. Mă-ntorc io, iacă F. Să dă ie jos, numa’ i-am făcut la soție că asta e podoba. No ș-apoi să dă, povestirăm noi acolo, soția: Uită mă, da’ ce jerseu frumos ai!” Nu știu ce și-o luat atâta ni ceva și le-o păstrat și alea le-o adus la preotu’. Da.

N-ați mai fost dup-aia?

Am mai fost d-apoi n-am mai povestit de chestia aia. Numa’ că cum mă sânt, și-o mai făcut niște slujbe el și apoi s-o terminat povestea cu el ș-apoi tăt nu scăpam de necaz. Avem niște tremurături așe și mâncam și vărsam, mâncam, iar vărsam și slăbii în organism. Mergem la medic, pă când ajungem acolo n-avem nici pă naiba, nici nu știem ce să-i spun. No, între timp după ce-o vinit șantieru’ aiestă aici, am vândut un porc la un maistru din ăla. Dar înainte de cu porcu’ o vinit un doctor care mă trata, el era neurolog. S-o împrietenit cu un verișor de-aci și am mers la iarbă verde cu el, am tăiet un ied și l-am prăjit acolo și doctoru’ ala mni-o zăc, zăce: „Auzi V., tu nu schepi de bola asta până când nu te duci de-acasă. Fă bine zăce și te du și te-angajează. Că ai să vezi că o să fie mai bine”. Neurologu’ o zăc. N-o fost psihiatru, da’ o fost neurolog. Ș-apoi

cum spun o vinit un maistru și o cumpărat un porc de la noi și zăce: „Mă, d-apoi tu nu vii aici la noi la vale, că așe-i zăce, te-angajăm aice și pă tine”. „D-apoi că ia io-s și cam bolnav și ce știi io”. „Mă, zăce, hai că io un-doi te angajezi”. No și m-am hotărât să mă duc să m-angajezi. Apoi la plâns și soție, mama, că tata murise, că mă duc și le las și ce-or face ele și avem atâtea animale și nu știu zău cum de m-am rupt să mă duc. Și pân' ce m-am dus acolo în comunitatea aia cu oameni cu ce-i acolo nu avem niciodată slăbiri în organism. Când vinem acasă iar mai avem, și încetu', cu încetu', cu încetu', o dispărut bola. Și-așe mni-am revenit io, da' asta o durat aproape douăzeci și cinci de ani. Totă povestea asta.

Periculoasă insulina asta.

Da. Luată de două uări.

Și doctoru' o plecat atunci? Când i-o zis la asistentă?

Păi el o plecat da. Nu i-o spus că i-am făcut acuma și mi-o dat două doze dup-olaltă. No, și așe. Așa am petrecut-o cu vrăjile. No acuma judecați și dumneavoastră. Îi vrăji sau nu-s vrăji? Io nu cred în vrăji, dar am trecut pân niște momente. De unde pute' știi ala? Hai să fi povestit. D-apoi și de-o mătușă din S. și fratele din S., de tată, numa' de mama n-o zâs nimic, nici așe, nici așe.

Da' v-ați simțit mai bine când v-o citit el acolo, sau ce-o făcut. În perioada aia v-ați simțit mai bine?

Nu. Nu atunci pe loc. Nu v-am spus că treptat, treptat. Călugăru', medicu' să m-angajezi.

Da' călugăru' nu v-o zâs de boală că ce să faceți, nu v-o zâs nimic.

Nu. Numa' că ti-i face bine, lasă, ai răbdare, da' cu timpu' ti-i face bine, no.

No, păi așa o și fost. V-ați făcut bine.

O avut dreptate că v-ați făcut bine cu timpul. Da' mult, că ați zis că vreo douăzeci și... Când a început tărășenia asta? Deci sunteți născut în treizeci, în anii șaiszeci, ați zâs că aveți vreo treizeci de ani când a început boala și cam prin șaiszeci înseamnă.

Da, păi asta mai înainte încă de șaiszeci. Că în șeptejdoi m-am angajat. Și-apoi din șeptejdoi o mai durat un an, doi apoi am scăpat de bola aia. M-am născut aci-n sat. Cum m-am născut nu știu io, numa' din povești. Cum povesteu părinții și nu era doctor, nu era moșe așe, numa' vecina sau vecinu', cum erau. Și-apoi după ce m-o născut trebuie și să mă boteze. Nu era preot. Și m-o dus de m-o botezat în D. Tăt spune moșe care, că ie m-o dus, mama fiind bolnavă n-o putut mere, știi? M-o dus până acolo și când o vinit s-o apucat o ploie de-aie torențială, cum o fost acuma ploile ăstea. Și o zâs că sub polă acolo și sub un fag o stat, da' merge apa peste vale, știi? Și no, m-o adus acasă și am supraviețuit și fără doctori și fără, no. Apoi pă lângă părinți. Grădinițe nu erau atunci, pân' ce am ajuns până pă la etatea de șasă-șapte ani, p-aci pângă casă, pângă părinți. Școlă iară, numa' de-atunci construită. M-o trimis la școlă când am fost de șapte ani.

Ca să spun de medici de nu știu ce, n-am ce spune că nu erau. Nici n-am avut oarice evenimente importante până la ce-a mere la școlă ca să am ce povesti. Dup-aie, când am început să mă duc la școlă, o-nceput și războiu'. Și o fost aci un învățător cu care o reușit ș-am făcut două clase. Dup-aie i-o vinit și lui ordin și l-o dus în armată. Da' totuși el o-ncheiet și anu' trei școlar. Da' fără să frecventeze școlarii, știi, numa' o-ncheiat anu' școlar. Și s-o dus și pă urmă am lipsit un an, doi pînă o vinit alt învățător ca să termin școla a treia ca lumea. Ș-ala o stat numa' două săptămîni. Și l-o dus și p-ala. No, acumă cum să fac clasa a patra? O vinit o învățătoare de pîn R. di p-acolo, lume' era săracă atunci și n-ave' ce mânca aici și cutare, și cutare. Noi, vecini aci, mai vine să-i mai dăm câte o mîncare mai nu știu ce, părinții mă trimeteu la uăi acumă, nu mai, gata. „Du-te la uăi, du-te la vite”. Învățătoarea era mulțumită cu atît că ave' pat, da' cu paie în pat, fără nu știu ce și ie nu-și știe aranja paiele. Io-i făcem patu' dimineața și mergem la uăi pă urmă. Cu ie am terminat clasa a patra. No, acumă ce să mai povestesc io?

Dacă ați fost bolnav când ați fost mic. Ați fost vreodată bolnav când ați fost copil?

N-am fost. Când am fost mnic, n-am fost bolnav. Nu. Adica... Da. Apropo, da. Avem o durere în picioare aici, o bolă ereditară s-o numit aia. Așe o avut mama. Pulpele estea. Și noptea nu putem dormi până nu le tot frecam. Și așe s-o produs și la fică-me, la asta mai mare. Tot aceeași bolă. Da. De picioare. Atîta bolă am avut, până mai încoce.

Da' v-o făcut ceva mama dumneavoastră sau vreo bunică, sau să vă descânte că vă durea piciorul, sau să vă pună ceva pe picior?

Nu. Știu numa' că tot, atunci eram și m-o durut o măsea rău și s-o umflat și s-o umflat; apoi la medic unde să te duci? Că no. Ș-apoi o vinit o babă de-aice și o zăs că-i zgaiba. O descântat acolo, ce știu, m-o dus acolo lângă un gard lângă un stîlp de-ala, o săpat acolo nu știu ce și o descântat ea acolo, da' nu mai știu io că ce-o descântat. Apoi practic o fo' că buba o spart, știi? Păi nu, o copt și o spart. Apoi nu știu că din descântecu' ala sau, da' așe s-o petrecut. O trecut pă urmă. O trecut de la sine. No.

Și dup-aia, mai încolo ați mai fost bolnav?

Apoi amu asta vine mai încoce, mai.

În perioada de dinainte de Revoluție, ați fost vreodată bolnav?

Da, păi da sigur, încă mult. Numa' că aș vre' să povestesc despre cum am trăit, cum mni-o fost viața, după ce, ce s-o-ntîmplat. Ș-apoi închipuie-ți aicea am trăit așe cum am putut. Adică mergem la lucru, avem numa' trișpe, paișpe ani, m-o trimis la lucru la, să făce un drum aici pă M. și mergem acolo și lucrăm pîntru câțiva leuți. Ducem o pâine, brînză, slănină și acolo stătem o săptămînă. Deci o fost o, am trăit o viață forte, forte gre'. De-acolo din S., am fugit prin

faptu' că o început ungurii să-i bată pe români. Și mai ales trebuie să vorbești ungurește și nu știei ungurește. Și noi am avut norocu' că am avut un vecin ungur și am fo' pretini înainte. Și ca să nu, că vene noptea și îi znope pă români. Îi băteu. Noi dormem la ungur noptea. Ș-apoi pă motivu' ăsta ne-am refugiat de-acolo și am venit aici în România. Tata o rămas cu frate-mneu acolo, io iară am vinit aici, no. Ș-apoi am început la muncă aice. Mergem cu mama, știu c-am semănat un pământ de orz și la etatea aia io l-am tăiet cu cosa; io l-am treierat cu două lemne, bătem pă el până, și din ăla făcem pită. Mai avem și secară, grâu mai puțin. Da. Mergem la defrișat de pășuni. Ș-acolo tăt pentru bani. Stătem câte-o lună, și-n vârful V. am fost la curățat de pășune. Tăt pentru bani. Pe urmă ce să spun. Când am făcut casele este am avut un tâmplar care o lucrat și pân Rusie, o fost prizonier, și un tâmplar bun și o vinit și mni-o făcut geamuri și uși aci la casa asta și mă pune și pă mine să meșteresc cu el și am învățat meseria, să fac și io geamuri, să fac uși și pă urmă m-am dat la tâmplărie și lucrând pă chestia aie v-am povestit. Mai e nevoie să repet?

Ne-ați zis cum o fost, ce-ați pățit cu injecția și cu povestea...

Totă chestia asta o fost că o vinit în comună primu' medic, în comună. Și io eram deputat la primărie. Sfat, așe. Și ne-am împrietenit. Și când o vinit primu' medic în comună nu era dispensar. Și era acolo pă vale, o casă ș-acolo s-o instalat și acolo mergem la tratamente. Și asta o fost pân anu' o mie nouă sute cincizăci și tri sau patru. Da. După ce am vinit din armată, m-o și înhățat ăștia să mă duc ca deputat. No. Chestia o fost, chestia aia ca să v-o, să v-o mai spun, muncind aci zî și nopte m-am îmbolnăvit cu ecsema aia asta o fo' prima bolă a me. Păi de asta n-am scăpat până hă, hă, încoce. Da, da. Da' înainte de-a mă angaja tăt cu boala asta. Că v-am spus că am avut un medic neurolog, ăla m-o trimis la Neuro, la Psihiatrie. Că nu mai știe. Că bolnav nu eram, nu-mi găse' nimic. Numa' nu putem merje pă lume de slab. Și tremuram, mâncam, vărsam, deci din injecția aie greșită mi s-o distrus nervu' la stomac, la ficat. Am rezolvat-o cu preoți, cu medici, cu no.

Da' după ce-ați scăpat de problema asta, ați mai avut probleme?

Am mai avut probleme că tot, încă nu se terminase povestea asta, venind de la medic din Cluj, am venit pă la C. și am căzut jos acolo de la C., între C. și D., am căzut jos și am rămas inconștient și un bdiet de om, era șantieru' acolo lucra și s-o dus la șantieru' ala și i-o spus la un inginer că uită un om s-o îmbolnăvit, o căzut acolo jos și nu știe de el, no. Ș-apoi înjineru' i-o dat o mașină la om, un șofer cu o mașină ș-o vinit și m-o luat și m-o dus la medic în C. No, ș-acolo când o început să mă viziteze mi-o pus aici aparatu' ala și o fost rece, atunci m-am trezât, da' asta o durat vreo două ore și ceva, am fost inconștient. No, și după ce m-am trezât era nopte și vroie să mă deie afară să mă duc de-acolea. „Mergi

și-ți caută loc”. „Păi domnu’ doctor, iată care-i treaba” și-apoi i-am zâs la colegu’ ala „Du-te cotă-n buzunar la haină și ie acolo o sută de lei și-i dă”. Și-apoi gata, pă urmă mni-o făcut o injecție, m-o acoperit cu o pătură și-am rămas acolo până o vinit o căruță din D. și m-o adus. No. Tot asta bolă am mai pățat-o iară de vreo zece ani. Da. Am mers cu legume-n oraș și de obosât, de nu știu ce, iar am căzut în piață acolo. Și-o vinit Salvarea acolo și m-o luat de-acolo și m-o dus la spital și acolo m-o trezât în spital. No și-acolo o durat iară tri-patru ore. No. Și odată am căzut aici, tot așe. M-am dus la spital la Neuro păi zăce că dacă-i cu capu’ ceva, știi și nu mi-o găsât nimic. Mi-o făcut tomografie, mi-o făcut de tote și nu mi-o găsât motivu’. De-aia nu știu io încă precis că m-am făcut bine? Nu știu, de la medici, de la preoți, de la vrăjitorii, nu mă pot pricepe de unde numa’ că mi-am revenit și no acuma tensiunea, chestii din astea de bătrânețe.

Și v-o plăcut doctorii acolo? Și la Neuro, ați stat mult?

Apoi acolo o fost o poveste mai lungă. Că medicu’ neurolog care m-o trimis, m-o trimis la psiholog acolo; și-acolo m-o ținut o săptămână, m-o ținut două, m-o luat la întrebări și mă examina, deci să vadă cum vorbesc. Și-apoi o-nceput o doctoriță să mă întrebe: „Cu femeile, zăce, cum stai, di ce nu ai copii mai mulți? Că n-avem, numa’ o fetiță atunce’. Și am spus că iată ne ferim că să nu avem copii, no. Păi zăce câtă mine, să știi, „Ai citit Scriptura?” „Am citit”. Zăce: „Păi ai citit că ce-i a Cezarului să-i dai Cezarului?” „Am citit”. No păi zăce: „Și ce-i a femeii trebe să-i dai femeii că s-ar pute’ și din cauza asta să fii ajuns aici”. Apoi cu doctorița o fost alt necaz că io arătam bine la patruzăci și ceva de ani. Doctorița și ie de etatea aia și-ave’ bărbatu’ de șeptezăci și, de vârsta me. Deci bărbatu-so o luat-o de la o casă de copii și-o învățat-o, o făcut-o doctoriță și-o luat-o de soțiaie. Și ce știu io cum o fo’, ce-o fo’, că i-o plăcut de mine. Pote ni n-o trebuit să vorbesc. M-o chemat în cabinet și m-o luat la întrebări cutare, cutare mai tot să băga pă femei, cutare, cutare da’ s-o pus așe pă un scaun, pă mine m-o pus acolo și chiar pă timpu’ ăsta era, știu că i-o dus soția afine. Și o tras haina aia așe sus, fără chiloți și pă mine m-o pus acolo și tăt mai poveste’ să mai nu știu ce, nu știu cum. No am rămas io uimit no și s-o terminat povestea. Da’ între timp numa’ aud doi bolnavi zicând, zăce unu cătă celălalt: „Măi, zăce, amu i s-o dus, s-o externat zăce gajicu’ pă care l-o avut. Să vedem pă cine-și mai ocupă amu”. Vorbeu ei. Io n-am luat așe tare, pă urmă la două zăle iar mă cheamă. Io rușinos, pă ie tăt în poziția aie, tăt să no. No o văzut că nu, și-apoi m-o chemat acasă. Să mă duc să-i fac curat acolo. Un motiv, că să-i fac curat în pod. No apoi acolo o fo’ de tătă groza podu’ ala. Ie câte haine le-o avut murdare așe n-o mai spălat niciodată numa’ le-o aruncat acolo. Pă mine m-o pus să le sortez haine, sticle, borcane tă-tă-tăt acolo și-apoi oarecum mi-o fost și greață de... Da, da’ pă urmă am rămas pretini. No, ce să faci? Și așe că m-o ținut șase săptămâni acolo. Mi-o

zâs că păstă o lună-două să mă mai duc iară, ș-apoi nu m-am mai dus. Eram căsătorit ș-avem copii. Și pă baza asta că mni-o povestit că zâce: „N-ar trebui să te mai retragi să mai faci un copil, doi”. Și pă chestia aia am făcut-o p-a doua fetiță, la șasă ani de zâle. Așe s-o-ntâmplat cu Neuro mneu.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi?

Da. O fost ei bolnavi da’ nu o avut așe o bolă tebecistă sau reumatică sau, dar taică-meu o murit așe, l-am găsit mort în pat. Pă motivu’ că io eram bolnav rău și de necaz că îi era frică că mor. Am fost într-o situație forte urâtă. No și o făcut un atac de cord cre’ că și o murit. La șaizăci și șapte de ani. Mama o trăit optzăci și șasă de ani. Da, o avut o viață, pot să zâc bună. Cu tensiunea o avut și dumneaei, d-apoi o murit de bătrânețe.

Deci n-o fost să fie la pat?

Ba da.

Da? Și cât o fost la pat?

Un an și ceva. Am dus-o și la medic. Avem un medic bun în satu’ vecin și vine și pă sat și tătdeauna vine la mine aci și eram pretini buni. Zice „Nea V. n-are, zâce, bătrâneța, zâce, n-avem ce să-i facem”. O fost conștientă până, da. Da. Numa’ că nu să pute’ scula, numa’ ajutată.

Și soția dumneavoastră?

Soție me’ o avut tensiunea. Soție era aprigă tare pă lucru și o neglijat tensiune și o făcut o hemoragie cerebrală. În două ore o fost gata. Am vinit de la fân, ne-o vinit animalele și ie duce două găleți. Io am vinit de la fân, ie o vinit de mai ‘nainte și io am rămas mai în urmă. Când o vinit ne-am întâlnit aci la portă vinem de-acolo de la fân, ie cu două găleți de apă în mână și zâce „Ie-le și le du tu că trebuie să le dau la un vițâl”. Zâce „Mă duc că n-o vinit măgărușu”. Cre’ că s-o simțât atunci. Ș-atunci io-am luat gălețele, m-am dus la grajd, ie nu s-o dus după, numa’ mi-o zâs mnîe. O ieșit din sus de casă. No ș-apoi tât am stat acolo acasă, înc-am dat drumu’ la radio și o trecut o oră, o trecut două, ce Dumnezo că nu mai vine sus ie. Era, să pregăte’ și-o nuntă. Mă, zâc, să hi dus p-acolo pă la nuntă. Ș-apoi ie o căzut acolo jos. No. Ș-apoi am început să caut pân casă, pă la grajd, străgam p-aici după ie. Nu, nimnic. Și vinind de la grajd pân gard așe, pântre, parcă am văzut un șorț alb așe. Când m-am dus la ie numa’ cât mai sufla. O vinit aci o mașină, am pus-o pă mașină și fuga la Cluj. Io tât ținem aci, băte inima da’ după ce am ieșit din sat nu mai. No zic merem până-n Cluj, da-de, da-de. N-o fost bine. Da. Mni-o zâs că i-o făcut autopsie, o zâs că și dacă era ... Așe hemoragie o avut pă creier.

Fetele dumneavoastră, ați avut probleme cu ele când au fost mici. Să fie bolnave să trebuiască să...

Aia mai mare numa’ cu picioarele.

Da' de mică, de când era copilă?

Da. Și acum s-o îmbolnăvit de doi ani. Acuma are, acum are patrușapte de ani. Nu s-o căsătorit, din cauza stresului. Așe zăce, c-o prins-o o bolă, artrită, nu știu cum dracu-i zăce. Cert îi că ș-acuma ie injecții și la tri luni ie o injecție. O aprobat-o prin Minister. Anu' trecut era optzăci de milioane, acum îi o sută de milioane, injecția. Da. Și săptămînal face injecție așe cum fac io la femeia asta. Că și femeia asta are tot asemănătoare bolă.

Da' ziceți că-i o bolă ereditară. Dumneavoastră nu faceți injecție, nu?

Asta-i altceva, da. Da.

Din câte știți, și din câte ați trăit, vi se pare acumă că, cum sunt oamenii acumă, față de când erați copil. Mai sănătoși, mai bolnavi?

Ce să spun, înainte erau bolnavi și numa' zăce c-o murit și mulți nu știau că de ce. Acuma viața omului s-o prelunjit cu atâte medicamente oricum, știința asta o înaintat. Io mă presupun pă mine. Dacă n-aș fi sub tratament, hă de când aș fi în pământ! Deci io așe zăc că-i mai bună față de cum o fost, no. Dup-aie la, să zăc așe, făceu atâția copii pă timpuri, nu-i duce nime' la medic. Apoi c-o murit de cutare, o murit de cutare, no. Alții abe așteptau să moră că făceu alții. Cunosc o personă că făce' la copii de numa-numa și îi mureu copiii. „Apoi cum de ți-o murit?” „Da, s-o bată Dumnezo zăce, doră muierea asta dorme ca o vacă și s-o-ntors și s-o culcat pă el și o murit”. Dup-aie am dedus din el că născuse o fată, ficioară știi și era rușine că pântru ce, doră n-a cota de el. D-apoi ce-a face cu el? D-apoi zăce că numa' un pic îl strângi de gât și more și, înseamnă că el opera chestia asta. O femeie gravidă dacă era cine o mai lua în evidență? Apoi și copilu' nu-l înregistra. Stăte' cu copilu' până să vedem că trăiește, o nu trăiește. Ș-apoi porunce' pă cineva: „No trece-mi și mie un copil acolo că mi-o născut femeia și așe”. Deci o fost niște timpuri. De exemplu, cine ave' cu plămânii, mure de plămâni. Era sanatoare atunci să margă să steie la sanatoare să să trateze? Mure de tânăr. Acuma de bine de rău, că tăt zăce lumea că îi rău, îi rău, adevăru-i că nu chiar după pretenții, da' îi cu mult mai bine. Cu mult mai bine. Aparatură specială, atunci dacă te cota cineva la o, era mare minune, doră m-o cota la raze.

Aveți încredere în doctori?

Da. Dacă dai șpagă. Da, păi numa' așe.

Altfel n-aveți încredere...

Altfel nu. Nu, nu. Da' ni nu te tratează altfel. Văd că și ei îs plătiți cam rău, d-apoi unii beneficiază de niște treburi pre' serioase, alții, de exemplu, rezidenții așe, apoi ei săracii muncesc acolo și le ie șefu' banii. Și dacă nu dai banu', te țâne acolo. Cu mulți să-ntâmplă că îl țâne acolo până când achită suma.

Ați auzit povești d-astea...

Păi am auzât dară.

Așa era și pe vremea cealaltă, înainte de optzeci și nouă?

D-apoi tăt cam așa o fost. Șpaga n-o murit și nu va muri. Numa' că acuma-s mai, mai învățați medicii. Necazu-i că care prinde și să-nvață bine fuge din țară. E o păcăleală pă stat. Statu-l învață, înainte îi învața pă de gratis, nu? Și când ăla, el o lua razna. Părerile-s împărțate. Și bune și rele. Sânt medici cu suflet că luptă pentru. De exemplu, fiică-mea asta are un medic forte, o doctoriță, forte sufletistă. S-ocupă, s-o ocupat de ie, altfel să duce pă apa sâmbetei.

Da' i-o dat șpagă sau se ocupă așa că.

S-o ocupat, s-o ocupat că n-o vrut să ieie nimic. Acuma ce s-o-ntâmplat, că după ce n-o vrut să ieie nimic, am pă jinerele ala pictor ș-apoi i-o făcut niște tablouri, știi? Apoi cât o luptat pentru ca să-i facă pân Minister să-i aprobe actele alea ca să-i vină tratament așa de scump.

Da, da, da. Aicea la dispensar ați fost?

Am fost, acolo am primit injecția aia.

A, da. Da, da, da. Că ne-ați zis data trecută. Da' lumea așa, se ferea să meargă aicea la dispensar?

Da. Mergeu, mergeu. Stai, pă timpu' comuniștilor o fost mai organizată treaba. Avem o dată pă săptămână aci punct sanitar și vine medicu' aci, deci bătrânii numa-i vedei la punctu' sanitar. Mai aduce și medicamente și mai face rețetă ce nu, și așa. Apoi o vinit Revoluția, s-o terminat cu tote, punct sanitar, ba aproape că n-am avut nici medic pă comună până mai încoce. Nu multe treburi bune ne-o adus Revoluția asta. Și bune, da' și rele destule. Acuma văd că este, da' și acuma numa' câteva zâle îi pă săptămână. De ezemplu io am avut medic la întreprindere și când am ieșit în pensie nu m-am mai, deci mi medicu' de familie în Cluj. N-am trecut aice' prin faptu' că aici ești bolnav, medicu' nu vine, că până-n zâua cutare. Meri la el îți face rețeta, vii acasă iar te duci cu rețeta nu știu unde, nu știu cum și să-nvârtesc treburile așa. Așa acuma când io, de ezemplu dacă îs bolnav, drept la Cluj. Mă duc la medicu' de familie, îmi face trimitere la specialitatea de care trebe să mă trimită și mă duc acolo și rezolv problema. Care au, îs aici la medicu' de familie, o duc mai greu, mai să steie până când vine medicu' luna, sau joia sau când vine, sau de două ori pă săptămână, nu știu cum vine.

INTERVIUL NR. 5

Femeie născută în 1935

Vroiam să vă întrebăm de boli, dacă ați avut vreodată vreo boală, sau dacă ați avut mai multe boli?

N-am avut boală atâta așa de mare eu, când am fost operată de 40 și nu știu câți de ani, aici la Bazidoc, da' se cunoaște, ni.

Da, da, da... Și cum a fost atunci, ne povestiți cum v-ați dat seama că... ?

Cum o fost... cum să fie... Mi-o făcut injecție să m-amorțească când m-o dus la operație și-o ținut de mine, d-apăi nu m-o amorțit așa tare, ș-apăi dacă m-o dus acolo, m-o dus la operație, m-o pus pe scaunu' ăla, un scăunel ui atâta ni, să te sui pe masă de pe scăunel... apăi eu am suduit scaunu' ăla.

Da? Cum l-ați suduit? Ce ați zis către el?

Da' ce știu eu cum am zis... „Doamne bată-l ăista scaun că mare-i!” No ș-apăi m-o suit pe masă, ș-apăi o pus un cearșaf peste mine, și p-aci mi l-o tăiat roată... cald... și ei s-o dus, c-apăi după aceea am aflat de la alte cazuri, ei s-o dus s-o apucat și s-o rugat lui Dumnezeu, numa' c-atunci pe vremea lui Ceaușescu nu... da' doctorii s-o rugat...

Și i-ați auzit cum s-o rugat?

Sigur că i-am auzit!

Adică s-o dus... tot în camera aia o fost?

Tot acolo... da' s-o rugat, ș-apăi s-o apucat. Ș-apăi una o venit cu un cerc de sârmă și mi l-o pus ui aci, și-o ținut de el și cearșafu' peste mână, ș-așa m-o operat. Numa' făcea... No, zi Ană, Ană"... am zis de două, trei ori. Amu nu mai zice altu'... Da' făcea către mine: „Te doare”? Mă doare, eu zic, un pic, nu așe rău, că numa' aci m-o obosit...eu zic...nu mă doare așe rău. D-apăi mai zi odată Ană. Am zis de trei-patru ori. Iară mă întreabă „Te doare”? „Nu mă mai întreba că așa strig de tot s-aude din salon deasupra”. Așa am zis. No, păi mă durea.... Că mă operase și apăi numa' simțeam că m-apasă așa... trăgea de bobitele alea, că era așa ni ca alunițele ni, c-apăi le-o pus într-o lădiță ui așa ș-apăi mi le-o arătat. Da' nu m-o amorțit, numa' aci.

Da' cum v-ați dat seama că aveți Bazedov?

Nu s-o cunoscut, da-mi atacase inima. De abea m-am dus până la spital.

Și cum, ați făcut criza de inima sau cum?

Nu am făcut criza, numa' așa atacase și tremuram ui așa și mă durea capul.

Și unde v-ați dus, v-ați dus dumneavoastră direct undeva la doctor, sau aici la dispensar?

M-am dus la doctor la oraș, m-am dus la ... m-o operat... o fost, atunci trăia și bătrânul, da' nu m-o operat el, el numa' o asistat, bătrânul. Ș-apăi când mi-o stricat o vână aici ni, da' amu nu se cunoaște, așa ca un fir de grâu juca ... apăi numa' o făcut „hi”. Ș-apăi am zis „no omorâți-mă” eu zic, că rămân patru prunci, ba' cinci, că cinci aveam, că pe fata asta... amu o făcui la 11 ani și jumătate... nu ti teme... și m-o ținut o săptămână și mi-o dat drumu' către casă

Ș-acasă ați mai avut nevoie să faceți ceva sau v-o mai deranjat?

Nu... Numa' iarna m-o pițigat frigul și s-o făcut două bubuțe galbene pe aci ni, pe operație, știi? Și m-am dus înapoi la ei și mi-o dat niște unsoare și atât. Apăi așa cu alte de alea să fiu internată în spital n-am fost de când îs. Numai atunci, două săptămâni.

Două săptămâni ați stat? Și cum vi s-o părut, or fost drăguți cu dumneavoastră sau... v-o plăcut asistentele, doctorii?

N-ăpăi o fost de treaba, sigur. Păi eu n-am fost așa rău să stau în pat, numa' atunci am stat un pic ... și eu n-am mai fost internată în spital... decat amu mă doare un picior, m-o mai durut ... atâta.

Și faceți ceva la picior?

D-apăi amu... ce știi eu ce-oi face? Dacă mi-ar trece așa ... poate când oi fi rece.

Mai e până atunci, mai încolo...

Nu știu.

Și injecții ați facut?

Numa' aci mi-o făcut injecție... când m-o operat, după ce m-o internat mi-o dat ticuri[picături], că tremuram știi? Ș-apăi mi-o dat când m-o internat ticuri, ce știi ce ticuri mi-o dat apăi tremuram ui așa ni... Venea o soră la mine și cu doctorul și mă întrebau „De ce te temi?” Eu zic: „Nu mă tem,” „Păi de ce tremuri?” „Ce știi eu de ce?” Ș-apăi am spus ce am, că eu m-am internat cu mandulele. Știu că de la bazidoc, știu că de la inimă, nu știu de la ce tremur. Îmi dădea ticuri ș-apăi așa tremuram, nu tremuram când veneau ei acolo, tremuram până Ș-apăi mi-o schimbat.

Tremurați mai tare de la ticuri?

Da. Ș-apăi mi-o schimbat și mi-o dat alții, ș-apăi mi-o trecut. De la doi ticuri până la 25, când am avut 25, luna m-o operat și-n ceia lune mi-o dat drumul către casă. Atâta am fost internată în spital.

Da' aici vă mai amintiți, era ceva medic, dispensar în comună?

Venea din comuna vecină.

Venea din comuna vecină? Ce venea, doctor sau asistenta, ce venea?

O doctoriță o fost, apăi ea venea.

Și cât de des venea?

Da' ce știu eu cât de des... da' cine o băgat în seamă?

Da' v-ați dus vreodată la ea?

Nu m-am dus, numa' când o fost omu' ăla bolnav, de l-o internat în comuna vecină, de acolo l-o dus la oraș când o fost rău, într-o seara și atâta.

Ce beteșug o avut?

Eu ce știu ce beteșug? Cu inima, cu stomacu', cu... nu știu, că acuma de murit, o murit.

Atunci când l-ați dus o murit?

Da, atunci... 16 ani o fost astă iarna, mere pe 17 ani.

Dumnezeu să-l ierte. Și cum, de la boală o murit sau... ?

Eu știu că de la boală... O fost dus la Cluj, internat la Reanimare, după aceea i-o trecut, l-o mai mutat în alt salon, din alt salon i-o dat drumu' acasă. Ș-apăi o șezut la pat în Cluj, ș-apăi l-o adus acasă și la o săptămână dacă l-am adus acasă, o murit.

Da' o stat pe pat în săptămâna aia?

Da, sigur că o stat... cu căruța m-am dus până în deal la mașină.

Și înainte de Bazedoc, nu ați avut vreo boală sau ceva, să vă supere ceva, sau să luați ceva?

Nu, nu....

Când ați fost copilă n-ați fost bolnavă?

Când am fost mică? Atunci nu știu cât am fost de beteagă. Bine că, când am făcut copiii...

Așa repede i-ați născut?

Una doua, numa' pe fată am făcut-o la dispensar, în rest tot acasă i-am făcut.

Unde ați născut, pe pat sau lângă pat?

Unde am nimerit. Pe ăla dintâi l-am făcut... m-am sculat din pat și numa' l-am simțit că mere jos. Pe celălalt l-am făcut în pat într-o, ziua de Paști... no. Și fetele tot în pat le-am făcut, și pe fata asta am făcut-o în pat la dispensar, da' face asistenta aia, face „Mă duc după moașă?” Ba nu mere că no... numa' o auzii plângând... „No ce făcuși lele?” „Făcui o fată”. „Păi destup-o că moare”. „Nu ti teme...”

Da' când vi s-o părut mai bine, când ați născut acasă sau la dispensar?

Mai bine o fost acasă! Acolo când am născut la dispensar, apăi o vrut să mă ducă la Cluj, da' nu m-am dus... „Fac ce vrei”, zic către doctor... D. era

atunci. „Eu nu mă duc la Cluj și gata”. „De ce, trebuie să meri”... O făcui iute da’ am fost și bătrână, apăi numa’ m-o vazut că... Apăi o țipat o găleată de apă pe mine. Am zis „Vai, Doamne bate-vă” că așa o fost rece...

Da’ cine o fost? Ați născut numa’ cu asistenta până la urmă?

Sigur, i-am arătat, m-o și moșit.

I-ați arătat cum să vă moșească?

Sigur, să-i lege buricul la fată să nu moară.

Da’ când ați născut acasă, cine o fost, cine i-o moșit pe ceilalți pe care i-ați născut acasă?

Pe unu’ măicuța, apăi ceilalți, eu.

Cum, singură, singură?

Apăi singură, cu ața și eu i-am putut lega dacă o picat jos, ori ce...

Și cu ce i-ați tăiat?

Cu foarfecele, una-două, nu le-oi tăia cu foarfecele, una-două, nu cu cuțitu’, amu tai și cu ăla când n-ai cu ce. Am pus foarfecele într-o mână, ațuța să leg buricul și așe.

Deci numa’ singură ați fost acasă?

N-am fost numa’ singură, am fost și cu el, cu bărbatu’, da’ el numa’ se uita către mine.

N-o îndrăznit să lege el?

D-apăi și venea către mine!

Și cu copiii ați avut probleme când erau mici, să fie bolnavi, să aibă ceva?

Nu am avut, ai mei n-o avut nici bube pe ei cum avea alții.

Alții aveau bube?

Avea prin cap, ce știu eu ce fel de bube li se făcea, tot scoarță era pe cap.

Da astea erau bube din alea de la femei necurate, sau... ?

Ba nu de la femei necurate, ce știu eu, de la femei necurate. Știi cine o avut bube? Poștasul aista de la Centru. Io i-am dat leacurile alea de s-o tămădit...

Ziceți cum o fost...

Ce leacuri i-am dat?

Da și cum...

Io am avut fată și el fecior ș-apăi am făcut un prunc și poalele alea nu le-am spălat ... și pe la doctor o fost cu el și tot tot tot era rană și pe chiele și peste tot și s-o tămădit. Și acum umbla cu ... ne da bani.

Da’ așa trebuia, de la femeie care naște băiat să ...

E ... și fată și el fecior, dacă nu o mai avut parte de altul.

Deci când ați avut dumneavoastră fată ați dat poalele?

Da, sigur. No ce să vă mai spui? Nu știu ce să vă mai spui, le-am uitat.

De răceli, nu răceau copiii când erau mici?

Apăi că amu răcea dacă ieșea afară.

Și le dădeai ceva?

Le dădeam să mănânce și apă și ceai.

Ce ceai făceai?

De chimin, ăsta era mai bun.

Era bun, de raceala? De leacurile astea băbești mă gândeam dacă știți

Eu nu știu de leacuri băbești.

Nu? Da' ce leacuri folosiți?

Io nu folosesc, întrebați pe omul aista că-i aci ... pălincă folosesc.

Aia de ce îi bună?

De leac la omu' beteag. De aia și bolânzăști dacă bei multă.

Da' ce înseamnă multă? De la o jumate de litru?

Odată... Atunci bolânzăști când bei mai multă.

Da' de părintii dumneavoastră vă amintiți să fi fost bolnavi, să fi avut ceva, sau vreun accident?

Accident nu o avut. Măicuța mea o avut treabă cu inima și numa' o picat jos și o murit, da' o căpătat baterea de inimă Atunci umbla pe la căsi să taie cota de carne. Aveam cota de carne, omu-so era în armată, era porcu' priponit dinaintea căsiei, ș-aveam o junincă beteagă, mușcată, nu știu ... Și-o vrut să ne ducă și juninca și porcu'... Apăi ea s-o necăjit, se necăjea iute, ș-apăi am[o] zis, „Știi ce ... n-o duceți nicări că vin cu oi ... și bag oi în locu' la junincă, ce dau la pruncii ăștia de mâncare?” Apăi o dus juninca, m-am dus și am adus patru oi, și m-am dus cu ele de aci până în oraș, nu numa' eu am mers ... vreo 20, cu miei, cu viței care ... Era cota de carne și de lapte și era musai să dai. O căpătat batere de inimă și încă n-o fost o jumătate de an până o murit. Încă am fost cu ... la apă că n-aveam fântână acolo peste deal, unde-i acoperit, acolo am avut fântână. Amu o făcut ăștia din jos de și-o băgat apă ... Când am venit plângea pruncii și picase de pe scaun pe un copil, pe G. și nu știu cum l-o lovit cu cotul aici cum o picat, pruncu', tot ce-o doare, ce-o doare și s-o dat unu' dincoace, unu' dincolo „Ce te doare mamă, ce te doare?” ... Și-o picat de pe scaun pe prunc ș-apăi cu ăla am avut necaz că s-o făcut cât un ou subsoară plângea pruncul noaptea ... No ș-apăi i-o trecut, îi puneam ceapă friptă să înmoaie bubuța aceea, ș-atâta. La orice bubă dacă te doare și pui ceapă friptă te îngăduie și coace.

A, pusă pe sobă?

Păi sigur, că atunci o poți și mânca.

Și accidente, sau?

Accidente n-am avut, numa' fata asta o avut.

Ce accident o avut?

De mașină.

Amândouă picioarele i-o fost rupte p-aci. Degetul mare de la piciorul stâng nu-l are, o avut, câte operații... 24. Da. La un picior 18 și la celălalt mai puține.

Da' cum s-o întâmplat, unde o fost?

De opt ani sau nouă? De nouă ani și când merg pruncii la școală... cum o venit de către ...amu nu îi pot zice, de către Banat, o venit cu mașina, între Deva și Orăștie o fost.

Și unde o fost la spital, acolo sau?

Acolo o fost... că dacă știa să vie în Cluj la Recuperări... Da' o stat acolo până i s-o înnegrit degetul... Ș-apăi aici n-o mai avut ce-i face.

Ș-apăi o venit și aici la spital? Ș-ați fost la ea la spital?

Am fost o dată că tot zicea că am o fată la Banat măritată și aia o venit la ea când o avut accidentu'. Ș-apăi tot zicea că-i mai bine, mai bine... Am închis toate în casă și m-am dus și apăi când m-o văzut era cu picioarele în greutate peste dunga patului și zice: „După ce-ai venit?” No... atâta o fost... M-am mai dus, după ce-o ieșit din spital, acolo la fată, la sora-sa. Acolo o stat la Cluj până s-o făcut mai bine. Tot o mers și la spital și la tribunal. Pentru accident.

De tatăl dvs. vă amintiți dacă o avut vreo boală sau?

De făcătură o murit,...

Și de asta ziceți ... de asta ați știut că... Cum se fac astea?

Știe să le mănce capu' cine le știi face... Eu cred că și de alea ați auzit...

Am auzit ceva, da' n-am știut așa caz concret... Da' cum s-o manifestat când o murit sau ce s-o întâmplat?

Numa' o zis către bunicu' ca să aibă grijă de noi și eu eram mai mare, am fost trei fete.

Și unde s-o întâmplat, în casă o murit sau afară sau ... ?

În pat o murit. N-o făcut nimic, numa' o murit.

Și bănuți pe cineva, sau vă gândiți cine i-o putut face?

Aia o murit, s-o pocăit și o zis că după-ace' s-o pocăit. Facea „Oare ierta-ma Dumnezeu dacă am făcut atâta rău?” „D-apăi, ce-ai făcut tu atâta rău să nu te ierte Dumnezeu?” „Numa' la cine n-am putut, n-am făcut.”

Da, așa o zis? Deci o venit și v-o zis că o făcut?

Da, o venit pe la noi, ș-apăi după ce s-o pocăit: „Oare ierta-ma Dumnezeu”... că o fost bătrână amu. „Câte am făcut”. „Apăi tu știi, îi vedea tu dacă te-o ierta ori ba”.

Era femeie sau bărbat?

Femeie.

Femeie? N-o zis de ce o făcut?

O făcut ea ... păcatu' s-o mănca. Numa' zice că la cine nu o putut nu făcea. Așa era făcută.

Da' era un fel de vrăjitoare?

Da, era vrăjitoarea dracului! Nu știa nimeni că-i vrăjitoare, nu spunea la nimeni ce face... poate avea ea gașca ei, da'...

Da' dumneata de unde ai știut că ea îi?

Am știut că... păi dacă ea îmi spunea, și tata o murit de făcătură, ce să mai...

Și stătea aproape de dumneavoastră, sau?

A, în partea astalaltă. Și-o fost muiere stearpă, n-o avut copii. O avut vreme să lucre.

Da' aici era femeie care strica copiii?

D-apăi eu nu știu. Era, da ... Da' aia era după vale, din jos, C. îi zicea, n-ați mai auzit de ea, nu v-o mai spus cineva?

Ba da, ne-o zis cineva că era una, da' nu știm exact de unde...

De pe valea din jos, da' acolo nu stă nimeni amu.

Nu mai trăiește?

Da', o dus dracu' demult.

Ș-aia strica copiii?

Și murea și muierile.

Da' se ducea ea la femei să le zică sau... ?

Ea se ducea.

Cam când, înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Da, înainte și de Ceaușescu, de 54 de ani, 55 de ani, atunci, nu mult o mai trăit. Apăi era omu' aista în armată și aveam un copil, ala mare, și omu' mi-o fost din altă comună, barbatu'. Mă duceam acolo și face către mine „Tu nevastă hai la mama”. „Da' de ce?” „Hai să-ți spui oarece” „Ce?” „Câți prunci ai?” „Unu”, eu zic „E, și te agheți de altu'?” „Hai la mama cu el și nu-l face”. „Dă-mi pace”. Ș-atâta vorbă o fost cu ea, ș-apăi o și murit, n-o mai trăit mult.

Da' o fost femei de aci care s-o dus la ea și le-o stricat?

Da, cine ți-o spus?

Nu mai țin minte acuma exact. Cred că și lele M., Dumnezeu s-o ierte, mi-a zis că era o femeie...

Aci o fost din jos de casă, de noi. Atunci merea cu furca una la alta sara, miercuri sara, joi sara, luni sara mereau una la alta, ș-apăi după ce o făcut, o venit C., că așa-i zicea, o venit la ea, o fost fată mare, apăi o murit și ea. Ș-apăi o băgat vina pe tata meu că i-o țiptat vraciuri. Ș-apăi dacă o băgat vina pe tata că o țiptat vraciuri... Ăștia o avut doi frați aci, el, barbatu' ei și zice că s-o dus la S.,

o zis către S. „Măi S., eu nu las fetele să strige pruncii lui, că avea nouă prunci, să strige pe fetele mele”, noi am fost trei fete, zice „Mă duc după doctor în C., că atunci era doctor în C., și-l aduc să vadă că ... Ș-apăi o venit barbatu' ei aci, și-o plâns, ăi-o zis că să nu meargă nicări că n-o striga pruncii după noi, nici n-o strigat. No... no... o rămas patru fete și cinci prunci, nouă, și ea s-o dus.

De la cum i-o făcut...

Și nu i-o făcut nimeni nimic... că poate dacă merea tată-so și venea doctorul de prin C., pătea și bărbatu-so, o ducea și pe ea, da' așa, tot o murit.

Da' aici v-amintiți dispensar când s-o făcut, sau este dispensar?

Sigur că îmi amintesc, am și lucrat la el. Păi cum să nu. Acolo în vale.

Și ce ați lucrat?

Da' mai știu eu ce am lucrat... am mai făcut moldăr cum lucra bărbații acolo.

Și când s-o făcut, acum câți ani?

Da', că eu mai țin minte! Nu știu.

Da' înainte de Revoluție sau după?

Înainte.

Și mergea lumea acolo?

Și amu merg, numa' că amu e o curvă de doctoriță din Cluj, face și în D., face și aici. Îi numără numa'. Am zis către G., „După ce nu-i faceți vânt de acia? „Degeaba lele, că noi n-avem facultatea care o are, noi facem ce zice ea”. Ea vine o dată ș-apăi G. tot aicia stă.

Da' G. ăla cine e?

Ăla din... Felceru', așa-i zice.

A, felceru'. Și merge lumea, ziceți că?

Da, mai mere.

Da' înainte de Revoluție, se duceau?

Sigur că se duceau.

A, de fapt ați zis că ați născut-o la dispensar pe ultima, aici?

Aici.

Și cine era asistenta atunci?

Era una din alt sat cu bărbatu', umbla pe la bolnavi, vizitiu era și una M., aia-i în Cluj, o fost după un milițian măritată, el o murit, ea o rămas. Că am întrebat-o pe V., „Mai trăiește care te-o moșit pe tine?”, zice „Mai”.

Păi și când ai știut dumneata să te duci acolo? Sau cine te-o dus acolo?

Eu m-am dus p-aci jos, până în vale, ș-am ieșit pe vale în sus până acolo.

Singură?

Singură, când am fost acolo la cășiile alea, unde-s cabanele alea făcute din jos, mă sună[îmi spuse]socru-meo că ni amu și dacă l-ai face tot vin oameni.

Da' auzeam oameni p-aci că îi pățit, nu-i pățit, că amu umbla numa' cu mașinile roată, n-o mere nici dracu' prin pădure.

Înainte mergeau?

Da... meream da. O vrut el să vie cu mine omu', d-apăi nu l-am lasat. Aveam cai, am zis „Lasă că mă duc eu, stai cu pruncii acasă”.

Și v-ați dus singură, singurică?

Da! Și vi[deți] aci îs...

Și cât a durat până l-ați născut?

Până am ajuns acolo și am stat un pic și una, două l-am făcut. Eu una, două i-am făcut pe toți.

De ce o vrut să vă trimită la Cluj? Ați zis că o vrut să vă trimită la Cluj.

De ce o vrut? După ce am făcut, s-o pornit sângele pe mine și am început ș-am ... De aceea o țipat și apa pe mine, ș-apăi o zis că numa' la Cluj. „Nu mă duc nicări, ș-aici aveți injecții să-mi dați dacă vreți, dacă nu, nu-mi dați, las' să mor”. Ș-apăi n-am avut țâță la față, ș-apăi la două-trei zile mi-o dat ceai și biscuiți și i-am băgat în pahar până s-o făcut subțire și i-am dat să mănânce.

Și o mâncat?

Da' cum să nu, ca lupu'. Și m-o văzut femeia de servici' „Domnule doctor, hai la, că dă de mâncare la față. „Ioi” zice, „De ce îi dai, s-ar putea să moară fata asta”. „Apăi oi face alta, zic io către doctor”.

Da' atunci nu era doctor când ai născut dumneata?

Ba era.

Și n-o venit să asiste?

Da' că el o mai știut, că el dormea, dracu' l-o mai sculat pe doctor, era om de treabă. Na, ș-apăi dacă m-o văzut că-i dau de mâncare, zic „Dacă n-am țâță, ce...” Apăi o venit într-o zi la mine și face „Să-i dai țâță, că vine ea țâța”. O tinzui acolo să sugă fata, apăi de unde țâță? Tot tot tot eram răni țâțele, buburuzu'. Și de a muri îi dau biscuite, îi dau chită dacă nu-i dau biscuiți. Apăi până o fost țâță și trecută de un an tot venea, avea cal, venea tot de două ori pe săptămână să vadă fata, apăi era grasă ca un burete că doară mânca fata, dormea și buna ziua.

Ei veneau p-aci, făceau ture cu calu'?

Păi sigur. Amu umbla cu căruțele și cu mașinile. Da' și amu mai este calu' dispensarului.

Și știau să călărească?

Sigur, și-o făcut casă colo în vale, ș-apăi o murit, și-o ținut oi, mă întâlneam cu el și când meream la Cluj. „Ce faci?” „Bine”. „Ce-ți face fata?” „Bine face, crește”.

Și până la urmă ați avut lapte?

N-am avut decât cu ala dintâi, cu aștialalți n-am avut.

Da? Dup-aia n-ați avut, numa' la primu', când l-ați născut pe primul, cum o fost, unde erai dumneata?

În pat, în casă, unde să fiu, că nu i-oi face pe paie în șură!

Și cine o fost cu dumneata?

Era, măicuța mea o fost, și bărbatu', nu vă spusăi ca ea l-o moșit pe ala.

Da' mama dumneavoastra sau mama soțului?

Ba nu, mama soțului o fost moarta. Mama me'.

Și cum de nu v-ați dus la dispensar?

Atunci nu merea nimeni, numa' care era rău le ducea la oraș.

Și de unde știa care era rău?

Care era rău o pune pe căruță și se ducea cu ea. Și doctorul nu era aici, numa' în C. și în M. și în oraș. Nu era atâtăia mâncători de bani cum sunt acum, cum îi și G. aista, mai este moașa aia care o fost ș-aia, îs bogați... Aia numa' atâtă că vine și dă comanda. [doctorița]

Nu face consultații?

Face, numa' pe hârtie.

Da' așa să vă asculte, cu ăla, nu?

Nu. Poate că ascultă pe alții da' pe mine nu m-o ascultat, eu nu m-am dus că îs beteagă, m-am dus o dată de mi-o luat tensiunea. Am avut tensiune mare și face către asistentă „Scoate și dă o pilulă roșie să ție pân' acasă, că asta a muri până acasă”. Așa tremuram, când ai năcaz, ai no... Ș-apăi mi-o dat o pilulă de aia și zice „O ții în gură, aci nu mai avem altele să-ți dăm, să-ți cumperi, îs scumpe”. Zic „Îmi cumpăr un pahar de pălincă când ajung în Centru”. „No auzi-o ce face, ce vorbește”. Apăi, n-am băut pălinca, o băut dracu', numa' așa am zis, am băut eu acasă, nu acolo pe drum.

Da' v-ați revenit de la pastila aia roșie?

Da, ca și când ai pune-o subsoară.

Da' nu era bine după ce nășteai să bei niște tărie, niște pălincă?

Și de aia mai beam, da, făceam pălincă de secară.

Da' după ce nășteai, să te lase strânsorile din burtă, nu?

D-apăi mai beam câte un picuț.

Și locu' o venit de fiecare dată, l-ați scos ușor?

Da, da. Câteodată iese singur, câteodată trebuie să tragi.

Da' ăla la cât timp vine după ce ai născut?

La un ceas, două.

Și cum, tre' să stați în pat sau în picioare, sau nu contează?

Te întorci în genunchi în pat și tragi de el cu o cârpă, tre' să știi să nu-l rupi, c-apăi dacă se rupe rămâne acolo ș-apăi mai rău îi.

Și cât vă fereăți după ce nașteăți să nu munciți, să ...

Până te sculai, că trebuia să dai la porc, să dai la vacă, să mulgi vaca. La două-trei zile în picioare.

Și dacă n-ați avut lapte, ce le-ați dat să mănânce la copii?

Zamă, și ce-am mâncat eu și biscuiți.

Atunci, așa de mici?

Zama, la 2–3 luni, îi dădeam biscuiți și ...

Și lapte de vacă nu le-ați dat?

Da' cum să nu le dau? Lapte îngroșat făceam, gris cu lapte.

Și ziceți că n-ați avut probleme cu ei să fie bolnavi când or fost mici?

Nu, n-am avut.

Sau răceli mai grele...

Apăi, mai grele n-o fost, răcit un pic, i-o trecut.

Am auzit ceva de sirop de zmeură...

Ala îi bun, siropu' de zmeură. Când ești de aprindere de plămâni, dacă bei din ala, da' nu gol, pui apa jumate și îi bun. O venit una și aveam sirop de zmeură, da' acru, neîndulcit, că atunci nu se căpăta miere și i-am dat un pic, că murea fata. Eu zic: „Pune jumate apă și i-o dat și s-o tămădit fata. De aci până în C. până ajungeai, putea muri de zece ori.

Acolo era dispensarul...

Da, și-n comuna vecină.

Și de când s-o făcut dispensarul ăsta din vale, avea lumea încredere să meargă aici?

Da, cum să nu meargă?

Da' cine lucra la dispensar, era de aici din sat sau erau din altă parte?

Felceru', îi zice' la ala și amu îi... din sat.

Și era în fiecare zi cineva acolo sau numa' în anumite zile?

Era și doi, nu unu', d-apăi dacă mergi de zece ori într-o săptămână numa' tot pe unu' îl afli și pe L. care o fost moașă. Asta numa' de două ori pe săptămână vine de la Cluj aici, tot G. îi acolo.

Și el știe ce să facă dacă are cazuri mai... ?

Știe, mai bine ca și ea. Că și doctorii veterinari, mai bine știu ca ce știu doctorii, numa' că îi doctor, ce vrei.

Da' ce credeți, erau înainte oamenii mai sănătoși decât îs astăzi?

Era, și muierile, amu nu mai fac prunci. Eu am gândit că tot oi face până oi fi de 70 de ani, și-o mai fost una aci, și socru-so făcea către ea „Doamne, bate-vă... tot faceți voi copii...”

Deci ziceți că erau mai sănătoși înainte, și femeile erau mai sănătoase?

Vedeai o muiere beteagă cum vezi amu? Știe-le dracu' amu, ori îs betege, ori se fac.

Deci acuma ți mai bolnave femeile ziceți?

Mai, le-o bătut Dumnezeu!

Că nu mai fac copii?

Da.

Deci dacă faci copii ești mai sănătoasă, sau?

Păi mai, că sângele ala se schimbă ori, ce? Amu zice că numa' dacă vreau fac copii, da' înainte ...

Aici ce aveți, chimin pus?

Chimioni, l-am strâns.

Și îl uscați?

Se uscă, și-l punem, facem zamă de chimion și ceai.

Ați trăit altfel, nu ca noi...

De aia zic că n-o fost ușor, că așa zic că amu îi rău, amu nu-i rău, a veni și mai rău, Doamne feri, da', a veni... Nu ti teme, or ajunge ăștia tineri mai rău cum am fost noi, meream de aci cu șapte ... de tort și le vindeam, meream în ...și cumpăram grâu și aduceam și făceam pita, dacă nu căpătam grâu, luam orz, făceam mămăliga și făceam mălai din pită de mălai. Când meream la lucru la Cluj apăi ... majun, mălai, așa-i zicea la mălai cu ciorbă de caralabie, apăi lucră la sapă. Noi n-am fost atâtea, numa' trei fete.

Trei fete? Și au avut probleme, celelalte surori ale dumneavoastră, cu sănătatea, ceva?

Una o murit la doi ani după ce s-o născut.

Păi?

Așa bine, ș-aia o murit de făcătură.

Și cum v-ați dat seama?

O murit din călcâi de la un picior, c-o durut-o, ș-atâta i-o fost toată moartea, eu nici n-am fost acasă când o murit, că am fost dusă... N-ați auzit că l-o trăznit pe popa din ...? Și-o fost pentru ea acolo și i-o spus „Ați venit prea târziu, dacă nu moare până ajunge acasă, tot moare”, ș-așa o și fost. De făcătură. Așa le-o spus.

Da' ați bănuit ș-atunci pe cineva, sau v-ați gândit cine, de ce ar fi putut face?

Femeia asta de care vă spusei.

D-apăi asta ce avea cu toată lumea de făcea?

Așa era făcută, să facă.

S-au certat pe pământuri, pe ce?

Da. Îs puși pe rele.

Și dacă s-ar fi dus mai repede cu ea ar fi putut-o tămădui popa? O fost cu ea, sau numa' el o fost?

Numa' el o fost pentru ea că ea era pe pat.

A, și popa o zis că nu poate să-i facă...

O zis că „dacă nu moare până mereți acasă, moare la o zi, două”. Și așa o și fost.

Deci popa o știut asta fără să o vadă?

O știut dară.

Unde ai zis că s-o dus popa?

La ăsta de l-o trăznit, era la ... Era acolo în vale.

Da' cine s-o dus la el?

Soțu-so, bărbatu-so.

Ei o bănuiră că ... ?

Ei o bănuiră că mamă-sa o văzut ce lucra de pe fereastră, din spatele căsii o luat rodina ...

Făcătoarea la ea acasă sau la sora dumneavoastră acasă făcuse? De la sora dumneavoastră de acasă ziceți că luase oarece? Ce-i rodina?

Apătos ... De se face un fir de iarbă rotundă, îi zice pipirilă.

Și de acolo luase ceva?

Nu luase. Acolo s-o dus și o îngropat.

Și cealaltă soră?

Cealaltă soră îi în, în oraș, aia nu o fost beteagă, i-o zis doctorul că are cancer, d-apăi i-o făcut injecții și îi mai bine, amu o zis că da-de a veni la mine că omu' i-o murit, o avut cancer la plămâni.

INTERVIUL NR. 6

Femeie născută în 1941

Da, numa' patru clase am făcut și api după aceea am mai făcut așe nu, știi c-am mărș și am dat examăn aicia la Centru fără... No și api m-am măritat la vârsta de 16 ai, la 17 ai am avut on pruncuț, numa' unu. Da, on singur copil și pă mine numa' singură m-o avut mama...; Nu, tot, și măcar atât a și vrută să mai am și o fată da' am grijit de o fată, de o nepotă... Nu, nu, nu mi-o zâs; el s-o dus în armată și no n-am mai, n-am mai, nu s-o mai legat no și după ce o vinit, atâta a și vrută să mai avem o fată, batăr. No și n-o dat Dumnezo, că alții, altile fac câte tâte să piardă, să cele, da' io n-am făcut asemenea probleme că am tăt vrut să mai am că dacă io n-am fost numa' sângură, n-am o soră, n-am pă nime', no așe-i.

Și unde ați născut?

Băiatu'. Nu aci, ia acole ni unde-i cabana aialaltă, nu asta, aialaltă, acolo era casa părintească. Am născut, da.

Și cine o fost cu dumneavoastră când ați născut, vă mai amintiți?

Da. O fost mama me, numa' cât vinise că era dusă la spital, în ceea zi vinise de la spital. Am tăiet on porc și am făcut cârnați până la miază-noapte, ca amu, atuncia nu era atâta să tai, mașină să tai cărnurile, să le faci, no și cârnați numai, cu nu era, no probleme atunci. Și api după aia numa' m-am sculat, m-am trezât în dureri groznice și api am mânat, era aci o bătrână, no se pricepe' mai oarecum cât, mama me zâce' că ei i groză numai sângură. No, și aia o moșit.

Deci, numai ele două o fost?

Numai, și bărbatu' meu.

Și cine v-o tăiat buricu'?

Aia, bătrâna aia. Da. Aia o murit.

Și s-o făcut ceva anume cu copilu', l-o spălat, sau l-o, ce se face imediat cu copilu'?

Da, l-o luat de acolo cred că, ha, și l-o spălat și l-o culcat, da.

În pat ați născut sau în genunchi lângă pat?

În gerunți. Da, și nu m-am sculat nici de jos până am scăpat de tăt. De loc,

de tăt, da. Și api atunci, no atunci cred că mi s-o fi dereglată ceva de n-am mai avut copii. Nu știu că nici mama mea n-o avut, numa' pă mine m-o avut. D-api nu m-am simțit rău, numa' nu eram normal. Nu, eram la 10 săptămâni, da' până la 10 săptămâni nu eram așe curată, știi? Că era, trebuie să și până la ș'a săptămâni, da' nu eram curată.

Ați zis că ați născut acasă și că o fost mama dumneavoastră și cu o bătrână, bătrâna era moașă, moașă de sat sau?

Da' nu era așe moșe de sat, nu că moșe de sat era alta, da' eram mai departe, știi? Aia se pricepe'.

Da' cum de ați născut acasă, nu era dispensar aici sau maternitate?

D-api nu era și cu ce să meri așa repede, una-două no până în ziua, o fost gata cu tăte eram până în zăuă, nu era zăua albă. Nu, nu, nu.

Ați născut repede?

Da, una-două, d-api am fost muncită că umblam după vite, umblam după... Da, da, da și numai io eram acasă și cu tăte, cu cinci-șase vite avem și mama mea la spital, o fost tăt bolnavă. Da, cu inima.

Dumneavoastră ați fost vreodată bolnavă, așa mai?

Am fost și io destul.

Da'... ce boală ați avut?

Am avut piatră la rinichi și api mi-o făcut cu laseru' și mi s-o infectat și api după aia m-am dus iar. Am fost internată o săptămână la oraș, acolo o zăs că îmi trebuie iară operație no și api m-am, am vinit acasă și nu am mai avut scă[pare], de nu o vinit băiatu' și m-o dus una-două că amu el era la Cluj, no, și amu-i la Cluj și m-o dus. De n-ajungem nu știu cât, murem.

De ce, de la piatră la rinichi?

Da. De la piatră, de la infecția aia, mi s-o infectat urina.

Deci, după ce v-o făcut cu laser sau înainte?

Da, după, după.

După v-ați infectat?

După, după ce știu cum, ce-o făcut, o fost profesoru'. Țla mi-o făcut operația și aici ni.

De la buric în jos m-o...

Și prima și a doua oară tot el v-o operat sau, prima dată cu laserul tot el v-o făcut?

Da, da, da, tăt, tăt.

Ă și a doua oară, v-o făcut aici la burtă?

Da, m-am sâmtât bine; api după operație nu o fost așe.

Și n-ați mai avut probleme după aia?

Nu am, atât mai să mai face ea cât un pic, da' mai beu ceaiuri, știi. Piatra aia atât că care are piatră atât să mai face. De code de cireșe, de tăte felurile. De sunătoare, de no.

Luați și medicamente?

Nu, din cauza aia nu iau medicamente, medicamente iei de tensiune. De când am fost operată, atunci cred că am primit alt sânge, știi. Da, atunci (...)

Cât ați stat atunci în spital?

D-api am stat atunci înainte o săptămână, după aia iară am stat mai mult vreo două-tri săptămâni.

Cum vi s-o părut în spital? Cum vi s-a părut că au avut grijă de dumneavoastră?

No, că o avut, o avut grijă, n-o fost rău când începe' să mă doră vine una-două și îmi face' cela calmante, știi, una-două.

Da, și când a fost asta? Când v-ați operat, acum câți ani, vă mai amintiți?

Ioi, nu mai țin minte.

Înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte.

Înainte de Revoluție o fost?

Înainte, înainte, da.

Da, și așa vi s-o părut că s-au purtat în general bine, medicu' cum vi s-o părut?

Da, da, bine, bine.

Mai bine decât asistentele sau?

Și asistentele erau forte...

Nu v-o fost frică să mergeți la spital?

E nu, api ce să faci când îi rău co' să, co' să mergi. No.

Așa, dacă vă, când vă simțiți rău sau așa, vă duceți repede la doctor sau vă gândiți să... ?

Da, mă duc aci la doctoriță; da' și acuma am zâs că să îmi deie o trimitere să mă duc. Și după ce încep să lucrez, atât lucrez și așa cum îs.

Și mai sunt amorțite?

Da, da noaptea, noaptea. Da, noaptea vai ce durere o fost și asta mai des pă când vine ploie. Domne, ce mă dor atunci, da!

Și faceți ceva, luați ceva ca să nu vă mai doară?

Da' mi-o dat niște prafuri și am luat de două-tri ori și nu, absolut nimica, doctorița. I-am spus că nu, nu de nimic, mi-am luat un fel și fel și un unsore de aia și nu...

Da' prafurile astea cum le luați?

Da' cum, într-on păhărel cu apă. Da' nu-i nimica. Nu.

Când erați mică ați fost bolnavă de ceva?

Amu mai eram io așe da' nu pre' să șiu, nu eram.

Vă amintiți cine avea grijă de dumneavoastră când erați mică și dacă erați bolnavă?

Mama mea, mama mea.

Mama dumneavoastră și vă amintiți ceva ce vă făcea, știu eu dacă erați răcită sau dacă vă loveați?

D-api nu îmi aduc de-aminte ce îmi făcea no, nu era atâtea medicamente, nu era. Da' de unde, ni nu prea luam io medicamente că și de durere de cap. Nu pre' luam io că zăcem că no, numai stau la stomac. și acum mi-o dat că mă ăsta ni stomacu', da' mi-o dat un fel de pirule, umerol așe le zăce, știi. De le ieu că de aeste de tensiune, de la o vreme și astea balonează la stomac de atâta az' ni nu luai. Da' luai niște ceai, este ni de păducel. De flori de păducel, de acela ați auzit?

Da.

No, de ăla ieu.

Ăla îl luați pentru tensiune?

Da, îl ieu așe ni și așe oarecum mă sâmt mai ușoră, mai no.

Deci, dacă vă răceați când erați copil vă făcea ceva anume mama dumneavoastră, vă dădea ceva?

Nu, nu, ia așe ni, sirop de zmeură. Ba. Medicamente nu prea, ni nu, nici amu nu ieu medicamente. Ieu de răceală. Da' ni nu am fost răcită așe să șiu nu știu cât să stau io răceală, gripă de aia; n-am în iarna asta nu. Nu, nu.

Și altceva în afară de sirop de zmeură – ceaiuri, sare, țuică?

Da, țuică, draci!

Nu se dădea la copii țuică dacă erau răciți?

Nu.

Sau frecție cu țuică?

Nu. Ni nu am. Nu, nu.

Adică nu știu cum se zice aici palincă sau?

Palincă, da' nu. Nu, da' vorovești!

Copilul dumneavoastră o fost sănătos?

Da, o fost sănătos.

N-ați avut probleme când era mic să aibă ceva boli sau?

A, nu, nu era că nici, nu m-am dus nici cu el la spital.

Cât o fost mic n-ați fost niciodată la... ?

Nu, mai era numa' la vaccin. Știu că acolo pă valea aia de la dispensar mai în sus, așe îi zăce acolo, în brațe că doră n-aveai cu ce mașini, nu era atunci. De acolo îl căram în brațe, da. Da, de acolo din vale, da' de mai în sus pă vale în sus; pă valea aia mai în sus. Nu era, după aia s-o făcut aicia dispensar, da.

Vă amintiți?

Mânce-l amaru' să-l mănce că nu l-o făcut, că batăr aicia nia la Centru să șie. Atâta mi de groză până mă duc acolo și ies de acolo, no. Trebuie să mă duc la lună după medicamente.

Vă amintiți când o fost făcut dispensaru', când o fost făcut de... ?

Nu, nu știu, dacă nu ști tata. Am uitat.

Și medicii care era, era medic aici sau cine era la dispensar era numa' asistenta sau era și doctor?

Da, era ni și doctor și D. cum îi zâce.

Și mai era cineva cu el?

Mai era nu știu ce asistentă și on, ala stă în C. așe-i zâce, B. E. No, altceva nu mai știu.

Și ăla ce era?

Ăla era felcer așe-i zâce.

Felceru' ce făcea?

No, făcea injecții.

A, el făcea injecții, deci felceru' și cu doctoru' erau atât, două persoane acolo?

Da, și era, nu că făceu, era și moșe, mai...

A, da, și moașa ce făcea acolo?

D-api mai demult no, făce' că mai mere' acolo care ave' timp, știi, care cela acolo de nășteau.

Și cum aveau o cameră sau ceva pat sau cum nășteau?

Aveau, aveau. Da, doră acum n-ați fost acolo, la dispensaru' ăsta? No, acumă să mergeți să vedeți acolo că sânt acolo; da' amu nu, că amu numa' te tremete la oraș.

Deci nu-i nimeni aici care să le... ?

Amu numai femeie de serviciu, și fel... da' și moșe este și amu așe-i zâc, da. Și cu doctorița și cu încă unu' iară ala mai vine de ni, le aduce medicamentele batăr aicia.

Vreau să vă întreb tot așa de copilul dumneavoastră dacă se tăia și curgea sânge?

Nu, nu, l-o-i lega și atât. Cu o de cânepă zâce că să-i facem de cânepă că aia îi mai ăsta, nu-i așe veninosă și cela, da' nu se tăie. Cârpă, cârpă de cânepă și amu nu era no de aesta ni pansament, de aeste atâtea tifonuri și ce au.

Hm, și era bună cânepa, adică oprea sângele sau se vindeca?

Da, da, da.

Da' numai cârpă puneți sau mai puneți și altceva înainte să puneți cânepa?

Numai cârpă, punem ceva dacă punem, da' nu știu așe odată, nu știu să și tăietă.

Da' în familie cineva, ați avut vreodată pe cineva bolnav?

No amu o fost tata, o fost bolnav, așe da' n-o fost să șie, să steie, o stat on pic în spital. Api o vinit și nu știu ce-o avut aicia din; o fost acolo ni, la pădure. Și api l-o bătut cineva, și l-o bătut aicia păstă burtă, o ce știu io! Pe aicia pe la ficat.

Da' la ficat o avut probleme?

Da.

Și cât o stat în spital, nu vă mai amintiți?

Amu io nu știu, o stat două, două săptămâni, mai mult nu o stat. Api cum o vinit, n-o trăit o săptămână, da.

Câți ani avea, vă mai amintiți, când o murit?

Șaizeciși șapte, nu mai așe mă uit acum, nu știu. Așe uit tăt acuma, nu știu di ce, no. No, amu după ce o vinit no, o stat la pat. Și mama mea, nu prea no stăte, da' nu, n-o stat să nu să potă scula batăr pântru ea, cu oarece, cu nu ...

Hm, adică, și mama dumneavoastră vreți să ziceți că o fost bolnavă la un moment dat?

Da, o fost ani mai mulți cu inima, da' tăt s-o sculat, tăt o no. Nu, nu, nu, nu la pat nu am, amu mâncare și cele, cele da, n-am ce-i, mai spălam hainile așe, da' nu. Murdărite, știi.

Ea lua ceva pentru inimă?

Da, lua, îi dăde, mere la aicia la, și îi dăde medicamente. Și, și ea avea tensiune, nu știu cine n-are. Da, nu știu că amu tătă lumea mai are. Da, prea; da' io până nu eram, tăt sub tensiune. Până nu m-am operat, da.

Și deci după operație ați avut, credeți că de la operație?

Nu știu.

Hm, da' așa v-ați simțit mai bine după operație decât înainte sau?

No, da cum să nu? Sigur.

Da, nu vă pare rău că ați fost operată?

Nu, nu, c-am scăpat, nu.

O fost grea operația?

No, amu o fost un pic, da' nu m-o durut atuncia. Atuncia n-am sâmțât nimic, numa' a doua zî; mă, mă dure; până nu m-am operat după aceea no, mai bem calmante, mai ... Mi-o spus și doctorița că să nu mânc untură și cu de alea, da' pi cum să mânci numa' cu ulei și dacă lucrezi?

V-o zis să mâncați margarină?

D-api mai mănânc, știi, că nu mănăcăm Domne cum îi și astăzi vinerea. D-așe în astea zile nu defel, no atuncia câte un pic, numa' am auzât la ăsta, la televizor.

De margarină sau de ce?

E.

Că-i bună sau cum?

Ba nu, că-i făcută din plastic. Nu? No aia, vezi.

Și de aia mâncați acuma mai puțină?

Da, da, da.

Hm, da' ulei aici nu se făcea ulei din ăla presat?

Ba, făceau mai demult de ăla de in; pui de in și de, no.

Cum vi se pare că era mai bine din punctul ăsta de vedere al doctorilor, al îngrijirii, al sănătății era mai bine înainte când erați dumneavoastră copil?

Da' mai bine pă sărăcia, mai rău era! Doră n-aveai, n-aveai ce să mănci și când am fost ăsta, n-aveam ai de mine! Că de abia am așteptat după ce am tăiat porcu'. Știi ce mi-o, după ce am născut ce mi-o trebuit? Pâine prăjită și unsă cu untură, cu untură, cu ... Că nu mai avei nimic că nu tăiem numa' câte on porc, amu tăiem câte doi, tri, patru c-amu no, am tăiet și am luat doi și a nost' o perit. Să tăiem no, că amu le dăm și la copii și on picior, da, no, de aia mâncăm – mâncăm numai lapte și ia așe ni niș' cum putei, le mâncam da, n-avem ce...

Da, cum credeți erau mai sănătoși oameni înainte decât acum sau mai?

Nu știu, cred că nu știu. Apoi era că nu mai mere nime' la doctoriță sau spital nu mereu atunci.

Și acum îi mai bine că să merge la spital?

Api mai bine, hă, hă! :tiu că-i mai bine în lumea asta că ai ce-ți trebe da' ia că nu cutezi a mânca și dacă ai amu nu putem. Când am cutezat n-am avut ce. Da, nu?

Și cum, imediat după ce ați născut ați vrut să mâncați pâine prăjită?

Da, pâine prăjită, să-mi prăjască pâine că îmi era fome. Pâine cu untură de aia cum fripsese jumările de aia știi? Ioi că așe era de bună! Da' nu mne-o trebuit alta. Da, după ce m-am pus în pat, am mâncat. Și pālincă tocma' atunci, tocma' atunci, nu după aceea, după aceea api că putem bea, câtă vre' că nu mă îmbătam. Nu, amu era pālincă de aia făcută. Făcută de săcară, amu nu mai facem. Păi zăce că se oprește, trebuie să margă, că aia oprește. Da, să te curățâști. Da, și locu', nu m-am sculat de jos până am scăpat, m-o făcut să suflu' într-o sticlă. Da, am suflat. O ieșit, locu' tăte și apoi m-am așezat în pat, da.

Și atunci, după aia ați mâncat?

Da, da.

Și atunci ați putut și să beți pālincă sau ceva?

Da, n-am băut. Da' ni n-am avut. Era plămădită și api după ceea m-am dus io, știu că o fiert omu' ăsta și m-am dus acolo unde o fiert, mi-am luat on pic. Da' nu-s obișnuită, știi, pālincă să beu. Nu bem io atunci pālincă. Nici amu nu beu așa, alejesă când la oarece ăsta de beu un pahar, nu. Dacă bei medicamente, nu poți. D-api io așe mă gândesc că îi mai bine... că amu no, când era Ceaușescu

nu găseai nimic, nici salam, nici nimic, că tăte bine era ... Nimică. Amu de tăte, numa' poți să...? Pulpe de tăte bine, no, de astea de pui, de tăte ce-ți dorește numai bani să șie, ha, ha! Pensia îi cam mică că numai tri milioane amu și la tri. Că a me-i de țăran că bărbatu' meu are, d-apăi și el o fost vânzător. D-apăi și io acolo tăt cu el am fost multă și n-are, n-o avut mai puțână ca mine amu i-o mărit și lui cu ... la tri milioane no, șase milioane E, puțâni dacă n-am mai munci să avem, numai mai am muncit, să mai avem niște ... și ia așe ni facem cum putem. Da' de unde bani?

Vă amintiți cum o murit tatăl dumneavoastră acasă?

Da.

Adică cum s-o întâmpnat exact sau mă rog ce vă amintiți?

D-apăi, no, două zăle așe nu s-o pre' sculat, nu. No, numa' am mărs să-i ducem de mâncare și mânca ce mânca da' nu pre, nu, atuncia o murit. Când o murit, sara o am văzut noi că o zăs cătă ca să nu steie numa' soțu'. Pe mine nu m-o lăsat să stau cu el. Și mama no. Pi n-o murit noptea că o murit de zăua, dă dimineața; i-am dus niște carne friptă și așe că o murit cu carnea în gură. Numa' s-o întors cătă părete și o ... Păi și mama m-o, da' m-am dus no la ea, i-am ăsta no. „Amu ce să îți fac?” da' nu pute' sta culcată pă pernă numa' i-așe ni sta răzimată așe în pat i-așe ni. „No, hai pune-te, zâc, pă pernă”. „Amu ăstă că amu te ascult; m-oi pune, amu oi sta pă pernă”. No și viu, „Da' ce să îți aduc, să-ți fac de mâncare?” „Da', păi îi vede tu” și nu mi-o răspuns așe nimică că să-i fac ceva. Da' n-am stat cam de când vinirăm ia aci ni, amu a doua oară. Până... era unu' iară și ala tăt pă la noi, frate de a li tata o fost da' numa', numa' de maică, api tăt la noi o stat; noi l-am și îngropat și ... No, mai îmi cota când cota de vite, mai i-așe ... Apăi m-am dus, vine' ala „Hai, hai hai că nu mai vorovește”. No, da' la moment no; numa' nu mai o vorovit, s-o uitat așe și nu o mai vorovit deloc. N-o mai putut și gata.

Și da' n-o muțit atuncia, ați zis că, când v-ați întors n-o vorovit nimic cu dumneavoastră?

Nu, nu, nu.

Și atuncia o și murit?

Atunci, atunci; mai întorce' așe cu cela da', da' n-o mai vorbit și nu mi-o spus. Numa' aia mi-o părut rău că nu mi-o spus nimică că ea, ea cotă că io mor, io. Numa' atăta o zăs că amu oi sta așe cum zâci tu. O stat atuncia în pat, nu pute' sta că se înădușe' săraca îți dai seama de la inimă, ști. Era umflată în piept. S-o lăsat pă perină, no. Amu mă gândii: că amu s-o liniști, s-o odihni. Încă i-am spălat on pic acolo pân casă că s-o sculat. O fost sculată și no amu o fost făcută ea oarece treburi pă acolo.

Celălalt fratele ați zis că o stat cu dumneavoastră. El, el n-a fost bolnav sau o fost?

Ba da, l-o apucat la tri zâle, la tri zâle l-o durut ia pă aci ni, și i-am tăt făcut ceai, i-am făcut. Api cine și-o adus de aminte că more? Io m-am dus la piață la Cluj. Le ducem cu autobuzu' no. Și eram mai rău de bani atunci a căpăta, he. No și când am vinit murise no, i-am făcut ceai, i-am făcut, da' haida be și cela, măcar să beie de acole', nu l-o mai lăsat durerea. De la sto[mac], de aci; ce știu? De la ficat, o nu știu de la ce, no.

Vă amintiți ce ceai ați făcut?

De aeste ni, de sunătoare. Da.

Da' la el nu știți de ce, de la ce o fost problema? Și el cât o trăit n-o avut nici o bolă sau așa probleme, mai vreun accident, ceva... ?

Api era așa silichii, așa numa' de cap știi. Nu era normal bine. Știi cum îi? Nu te puteai așa ... Da, o fost operat la ... aicia jos. La așa cum îi zăce nu, era pornit tăt în jos no; o fost operat api s-o tămădit.

Hernie?

Hernie. Da, aci, aicia era ia așa ni. No și s-o tămădit.

Da' el când o fost operat, înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte, că-i demult, de ... Chiar înainte de Revoluție.

Și vă puteați înțelege cu el că ați zis că... ?

Puteai ia așa ni câteodată.

Și în rest cum vă înțelegeați cu el sau cum?

I-așa ni, nu te înțelegeai, că nu biziiei la nimic. Nu că dacă ... atâta sta, niciodată nu să deie la o vacă, dacă merem oareunde mere' să întrebe pe vecini, trebuie să deie la vacă, vreme-i? Dacă-l mânai la vaci cota cât cota, nu le lăsa ...

INTERVIUL NR. 7

Bărbat născut în 1938

Acum dumneavoastră ați zis că ați fost câți, câți frați ați fost și copii la părinți?

D-apăi de tăți am fost zece, da' tri o murit. Și pă urmă, doi-tri o murit sau patru< nu, nu, nu mai țin minte că o murit și io am rămas de mamă de on an jumate.

A murit mama?

A murit mama.

Păi cum o fost, no, povestiți-mi?

Nu știu care o fost că, de unde să... O fost însărcinată și ce știu io? Din cauza sarcinii, pă când să... De la naștere o murit. Ș-apăi tata s-o căsătorit pă urmă de vreo două ori că cu una nu i-o... o luat una din satu' vecin, își băte joc de copii no, și adică atunci nu eram numa' doi că numa' doi am fost de prima mamă. No și pă urmă s-o căsătorit și api cu astalaltă o avut [copii], da' din-taia o murit; și înainte o murit unu' din-taia, o murit tri și apoi mai, mai sânt, că ala mai mare o murit, mai sânt încă frate-mio mai mare care a fost frate adevărat. Eștialți, mai am tri, trăiesc. No, trăiesc și is căsătoriți fieșcare nu, nu, nu o duc rău până amu, forte bine.

Ce voiam să vă întreb, când ați fost copil dumneavoastră ați fost vreodată bolnav?

Am fost, am fost când am fost pă clasa a șasea. M-am dus că era internat acolo pă vale, așe-i zăce acolo. La Centru, acolo da' mai sus acolo cătă F, acolo, acolo ne-o cele și ne-o făcut internat, ne-o dat mâncare acolo și dormitoare ca să șim grupați să nu unu' din, cum să zăce, unu' dint-on deal, într-altu'. Lipsei de la școlă și asta. Ș-apăi acolo ca copiii ne-am dat cu schiurile și o fost frig și am răcit. Condiții de căldură era slabe că îngheța apa în găleată noptea și cu păturuța pă tine și am fost, m-o atacat la plămâni atunci, știi, răcit. De atunci n-am mai fost.

Da' cum v-ați tratat, cum v-ați vindecat?

M-o dus la spital. La oraș.

Și cum o fost la spital, vă aduceți aminte?

Cum să zâc? N-o fost rău tare, numa' no, io am avut on unchi acolo și vine' în tăță zî la mine și no. O fost pă urmă unu' nu știu ce bolă o avut și... că pe mine n-o trebuit să mă țăie vreo tri, patru zăle că numa', n-am fost răcit așe păstă măsură; da' nu știu ce bolă o avut unu' acolo și apăi ne-o mai ținut o săptămână în carantină. Și pă urmă de acolo m-o dat afară și pă urmă m-am dus, am continuat școla n-am ăsta, n-am lipsât mult de la școlă și de învățat am învățat bine.

Da, ziceți când, asta o fost boală, deci asta când ar veni, a șasea era înainte, 38 în timpu' războiului cam așa ceva?

După, după război o fost. După război o fost că războiu' s-o terminat în '44. Da, și api șase, șapte și-am întârziat on an că nu știu care o fost situația, n-o fost școlă, n-o fost învățători aicia și am întârziat on an de ăsta, e. Când am fost bolnav o fost, eram pă clasa a șasea, clasa a șasea eram de paispe ani. D-apăi, atunci io tare nu am fost, adică cum să zâc? Eram atăcați cu, cu mâncărurile că n-avem, nu găsei mâncare și am mâncat pâine de mălai multă vreme și până, până când am ajuns la școlă și tata o fost dezertor, deci nu s-o dus pă front cu ungurii atunci o cu nemții. Nu știu cum o fost, cum n-o fost că o stat aicia pân colți aeștia, pă acolo o stat ei mai mulți. Api după ce umbla jendarmi să-i prindă și o! Multe s-o întâmplat, nu le... Nu l-o prins niciodată, c-o scăpat că pân, cum să zâce ca prin urechile acului, da. Și api după ce s-o ăsta, țin minte că apăi s-o prezentat la ăsta și o stat io nu știu câte luni o stat și pă urmă l-o eliberat. O fost ei mai mulți, nu numa' tata, că acuma tăți is morți aceia.

Da, da, acum ce voiam să vă mai întreb când erați; ați mai fost bolnav așa?

Api amu odată am tușit, odată ăsta, da nu...

Și cum, cine vă trata? Cum vă tratați, cum?

Numa' ne-o dat de ajuns, no, am fost cum să zâc și din mâncare și din trai și din ăsta și părinții trebuie să meargă pă Banat la holde și la ăsta și la seceră și io am fost și ducem mâncare și ăsta și am avut și scarlatină; am avut și păduchi.

Așa, povestiți-mi cum o fost când ați avut scarlatină? Când ați avut și cum?

Api scarlatina am avut cam când am fost de șasă-șapte ai cam așe, da' numa' odată.

Da, și cum v-o tratat, unde, v-o dus undeva?

Nu, era on doctor acolo în comuna vecină, a C. așa i-o zâs și nu știu ce, din ce făce' niște soluție și apăi cum să zâce, scarlatina aia te mânca, unde ne-o făcut tata de ne-am derat așe cu asta și tăt, tăt, tăt am luat scorță unde era; amu nu era păstă tăt fel și api ne-o uns cu de aia, o usturime de aia de nu să... și numa' de două ori și gata o terminat. O trecut, da' nu de la farmacie sau de la doctor uman de la ăsta, de doctor de aesta cum să zâc băbesc, cum să zâce. D-api ala

era, nu era doctor că era, că era primu' de crâșmar. Și el făce' soluțiile alea nu știu din ce buruiene și din ăstea și cu ele mere'. Scăpa de ele.

Și numa' din astea făcea sau mai avea, făcea de tăte, de mai multe?

Io cred că era și la... d-apăi nu știu io precis că eram mic, nu avem io dezvoltat vocabular să știu că care ce face. Era el și doctor în C., era și doctor de ăsta d-apăi era uman, alea trebuie plătite. Și lipsa de bani și sărăcia nu te lăsa să meri să dai bani pă medicamente că trebuie pâine și alte lucruri, no. Și aesta dacă mere și lucra, că ala era și gazdă și mere și lucra o zi pântru medicamente și nu-i trebuie bani. No. După acea o fost și dispensar veterinar și doctori, și doctor de aestalalt după ce...

Cam de când?

Imediat după război. Și api cu timpu' s-o înființat și aicia dispensar la Centru. Numa' nu l-o pus bine, nu l-o pus bine. Că l-o băgat acolo în valea aia și doră o fost condiții aicia și să aibă și apă că amu bineînțeles că oarecât o zăs că apă. Da' nu te poți duce cu o salvare cu ăsta, nu te putei duce, amu mai mere, că o făcut on pic de drum până acolo. D-apăi doră un bolnav să zâc te bagi în râpa aia cum te duci. Hâ, hâ! Trebuie să facă un dispensar aicia aproape și de consiliu și de ăsta de, ca de Salvare de treburi socoteli, nu acolo.

Acuma ați zis ca v-o murit frați și no cum o murit?

Nu știu din ce.

Mici o fost?

Mici, care știu io că o murit și înaintea mea, care ăsta și sub un an și păstă un an. Așe o murit, o fată o fost aia, o fost mai mare aia, o fost de la frați aeștia care, frați pă urmă cu al doilea soție; aia o fost mai mare, 4-5 ai o avut. Parcă o cunosc un pic, da.

Da' ce o avut?

Că vezi că ne-o mai dus neamurile și eu am stat la o bunică a me un an doi cam așe; frate-mio celălalt iară și api după ce am mai crescut să știm, întru nouă ai ne-o băgat sluji; ne-o dat sluji, da' la neamuri, nu ne-o dat nu știu unde. Io la bunicu', la tata lu' tata. Acolo am stat vreo tri ai, o' patru și api care cum, că nu era condiții de, nu era condiții de a trăi, no. Și numa' unu' să câștigi și nu câștigi, nu câștigai. Și io am fost, că la vârsta de 15-16 ai, la 16 ai am fost la coșă la Cluj cu oamenii. Nu așe, câte 7-8-10 în echipă cota să trag, mă dure pă aicia, mă dure pă cole, da' n-avem ce face, cota' să mă duc nainte. Așe că... N-o fost ușor, vreu să spun și din cauza aia și m-am căsătorit așe de grabă știi; mi-o picat fata asta, numa' pă ea o fost la părinți și n-o fost nici ei așe să zicem de gazdă că ăsta numa' no. Ne-am împăcat bine, nu ne-am despărțit în veci, adică nu până în momentu' de față; mi-o murit socrii, mi-o murit părinții adică mama me' o murit, îți spun io.

Da' tatăl dumneavoastră cum o murit?

Nu mi-aș pute' explica cum o murit da' la vârsta de șeptzeci. Io am fost dus cum îți spusăi cu lucru, la lucru aicia unde-i uzina. Acole, și am vinit acasă că mai murise unu', da' tânăr: ce știi ce-o făcut ce n-o făcut? Că s-o băgat sub un tractor. Și am vinit de acolo și mi-o fost, că o fost nepot la unchiu, la on unchi de-a meu și am vinit de acolo să mă duc la înmormântare și când am ajuns acasă, că-i mort tata. O mârș ca și cum ai mere aici pă câmpu' aesta să întorne niște vaci să nu meargă înt-a vecinului, știi, să aibă no, să le întorne înapoi și s-o pus p-on mușuroi cum să zâc cu capu' și-o pus palma sub cap și acole' o murit. Înseamnă că ori o avut infarct, o' l-o prins, că o avut reumatism, tât îl strânge piciorile, știi, reumatismu' și l-o ajuns la inimă, nu știi. No și apăi măicuța, că noi măicuța i-am zâs la asta, asta o trăit nouăzâci și doi de ai, o' nouăzâci și trei de ai. Ultima soție a lui tata. Ea o mai trăit mult după el, numă' și ea o fost, o durut piciorile și nu să pute' duce numă' cu bota și no; o cotate-o, o cotate fecioru' și cu noru-me, feciorii că stau, unu' o stat cu ea, ala mai mic, înt-aceași gospodărie și unu' mai în jos, și o ajuns mai, io am fost mai departe de ei.

Da, acuma, când o fost făcut dispensaru' ăsta aci?

Dispensarul... numă' să sămălesc odată, în orice, din '50 încoce. Api în '51-52 cam așe, că s-o amânat, că el, că o strânsă piatră de fundație acolo de la Consiliu cum meri spre dispensar să zâcem, acolo o strâns. Și-api ce știi io? O fost M., o fost primari de la sau președinte cum îi zâce atunci de la M. și că-i pre departe de M. și api l-o ..., și l-o băgat acolo în valea aia. Că amu din '50 încoci. Vine', că amu când am fost la școlă vine' doctorii la tăta ăsta și făce vizită la școlă no și apăi când avei nevoie de pirule de oarice când după ce s-o ăsta, merei acolo și te trata. O fost și ăsta, cum să zâc, casă de maternitate. Numai condiții, că vine mai bolnavă de acolo ca și când mere, ha, ha! Cam, cam nu era, era cum să zâc, laude mari și atunci', da. Nu era condiții și doctor vine' nu stabili, o fost unu de o stat, ala o stat mai mult aicia da' încoce, încoce. Api vine' de pă la Cluj mai sta în chirie, mai sta pă la școlă pân li ăsta, mai pă la Consiliu și ce să mai...

Da' dumneavoastră ați mai fost vreodată în spital?

Nu, nu.

N-ați mai fost niciodată?

Nu, nu; am fost io că muierea s-o, tât dor piciorile, o avut, o avut treabă cu rinichii, o avut piatră la rinichi, o fost operată de două ori. La Cluj, la Cluj o fost da. Prima dată, ce știi io cum, atunci a apăruse laseru' și o operat-o cu laseru' și i-o zgâriet vezica, vezica. Și apăi o mârș, am mârș și am internat în oraș. Din oraș, ce știi ce ăsta și după aceea o vinit și apăi soțu' i-o fost supusă să ne ducem și o zâs aia de acolo că tri ore de n-ajungem mure'.

S-o, acolo unde o zgâriet vezica, o făcut o zgârietură și s-o infectat și-o spart în momentu' ăla și-o curs urina. Și api atunci o operat pă corp deschis

o' cum să zâce. O operat-o și o ăsta, o tăiet no, și apăi n-o mai fost operată de atuncia da' tăt mai face piatră, are reumatism, are tensiune. Io m-am dus cu ea la policlinică aicia de ăsta, de și doctori cunoscuți acolo, ști că nu din cauza spitalului, că mi-am adus aminte de ceva vorbind acum. O zâs că n-am nici o tensiune, n-am nimic și api după ce să mă duc. No, amu îs mai slab oarecum, nu mă poci ăsta face eforturi mari, că vă spun am mai fost în spital, o dată. Din ce cauză, am prins, am avut o mână și o am prins la căruță și am coborât pe aici în jos, amu cine mă aude, cineva ști că P. îi acum, am zâs io cătă frate-miu și mi-o fost pusă un deaplou cum se cade și o ieșit chișanfău' și mându' o dus ea, și api zboră din caruță și direct păstă un răzor, acolo unde o fost un pietrar. Am dat bine de pământ și înt-on moment m-am zgâriet aicia în cap într-o piatră. Da' nu știu, că o zâs doctoru' că capu' nu-i bai, da' zâce toracicu' ăsta de la piept, zâce că-i minge de fotbal internațional și am stat tri-patru zâle acolo și am vinit înapoi cătă casă. La oraș, acolo am stat, mi-o dat niște injecții, ști.

Da' nu v-o trimis ăștia de la dispensar, n-ați fost întâi la dispensar?

Nu, că atunci era Salvare, ști, și o fost un părinte aicia l-am avut din B., el și amu îi în C. preot; atuncia s-o dus, de aia pă când o fost Revoluția ce știu io ce, cu cine nu s-o înțeles și i-o făcut și o mârș în Dobrogea și o stat acolo nu cinci, șase ai și api o vinit în C. și apăi părintele aicia o avut doișpe ai când o mârș. Domna aia preuteasă ne-o, ne-o auzât și l-o, o vinit și o văzut cu sânge pă cap, o curs sânge că ia aici o fost, să cunoște'. Imediat o dat după Salvare la oraș și m-o tratat și am vinit din nou acasă. Era tomna pă timpu' ăsta când să cose, ști. No, ce să faci?

No acuma, no ce vrem să vă mai întreb, acuma, cum vi se pare dumneavoastră, că dumneavoastră ați trăit mult, ați trecut prin multe, ați văzut multe față de perioada copilăriei și a tinereții dumneavoastră, oamenii acuma îs mai sănătoși sau mai bolnavi decât în trecut?

Ce vreau să spun, perioada aia gre' care o fost înainte care am prins în copilărie și ăsta încetuț, încetuț o mârș tăt înainte și o mârș până în zî de astăzi; deci rău nu poți să zâci că-i. Să zâcem că-i rău, da' înainte pă timpu' comunismului laude și minciuni o fost destule și și amu sânt no, unii ieu două sute de salare și unu' ieu unu' amărât, adică acelui amărât două sute și ăsta. Și nu pot să zâc că, dar nu-i și noroc că nu-i război și nu-i ăsta și alte ăsta, că acum să zâcem că-i rău, nu-i rău, pentru că găsaști de toate. Îmbrăcăminte găsaști, alimente găsaști, însă nu-s, nu-i venit de bani. La unii îs mai categoria slabă api tot slabă îi. No, că care are cum am și io treișpe ai plus armata, ba nu mi-o trecut doi ai de acolo de la C. nu mi-o trecut în ăsta; capăt acuma tri milioane, tri mii o tri sute. Tri sute cum îs banii noi, și muiera tri sute și șase sute de lei căpătăm într-o lună. Da' curentu' îi scump și televizoru', plătește și atâtea șpese,

vin pe multe și pe multă democrația aiasta, cum să zâc pe mulți contabili, pe multă birocrație de asta pe multă, că dacă meri să-ți faci on act trebe să meri la zece care s-ar pute descurca, batâr doi-tri. Plus de asta cum zâc tote îs scumpe, munca nostă de la țară nu se cam plătește. Dau laptile io cu patru cu cinci și cu șase, cum vreu ei mi-l plătesc și el îl vinde, vinde și cu șase sute de lei o litră că dacă ai mers la o cofetărie să beu o cafeauă îți cere, îi ceri dă-mi lapte pentru cafeauă, cinci mii, adică cincizăci de bani îți cere pă laptile ăla, și el dintr-o litră de ala face două sute de, de ăsta no api nu-i, nu-i ăsta. On legumă nu poți vinde, numa' la bișnițar că trebuie să ăsta. Da' bișnițar' de ce nu-i tras la răspundere, că zăce că cetățeanu' are voie, agricultoru' să-și vândă marfa pă piață no, no cu condiții, cu carnet de producător da' bivnițaru' vinde sute și mii de tone și nu cultivă on legumă no, și apăi pă ala îl învață hoț și pă mine, pă ăla îl învață hoț și pă mine să mă fure. Vinde și ie de la mine cu șase mii de la mine și mere până în Cluj și duce două, tri kilograme, o' patru, cinci, o' zece după cum are mașină și el le vinde cu tri prețuri. No.

Zice că te poți îmbolnăvi dacă îți face farmece?

D-apăi io cum să zâc, ca preotu' nu ști nime', că aicia să spovedesc la ăsta...

Nu, da' zăce că te îmbolnăvești dacă face farmece, și te îmbolnăvește, te îmbolnăvești; ați auzit de cazuri de astea?

Am auzât, am auzât da' n-am, n-am acia, n-am auzât cazuri să și fost. Am auzit că o fost la ceea cum să zăce, pă aicia făcătură și ăsta. O fost în satu' ala una și doră o tăt vrut tăt să prăpădească și n-o putut prăpădi că s-o descoperit cine o făcut. Da' a li M. așe le zăce. O fost multă vreme bolnavă, multă vreme. No și apăi ce știu io, o fost pă la popti.

Da' mai trăiește?

Ea trăiește, el o murit, el o murit, o murit. Îi văduvă, îi văduvă; o avut, are și copii. Apoi de aeste că o auzât oarecine pă, că dealuri vineri sara sau marți sara strâgând pote o strâgat și on om care o vrut să facă un ban sau să îl cheme oarecine da' s-ar pute și de ala să șie. N-am pățit, am fost odată cu taică-meu când eram mic la uai și acolo la pășune băgați de tomna să-i cotăm după ce o ieșit stagiul de vară. El strânge oile și, și ăsta, noi păstorem la ele și atunci acolo era o bătrână și era o vreme într-o sară, într-o vineri sara, și o lună ca zăua să vede. No vine aia; staulu' era aproape de casă cu ăsta, am mâncat de cină în casă și zăce, vine bătrâna aia de afară și zăce: „Care n-ați auzât strâji haidați și auzăți amu”. No, am ieșit afară și era păstă apă de ceea parte la C. de la M. Țâne de comuna ceea, acolo apăi aia zdera ceterași și decăntece și hori acolo pân' pădurea aia, pân' muruna aia, numa' o putut și, ha! Da' când zăce că zâc, o zâc bătrânii că când le auzi și ăsta să le dai pace, să nu strâji după ele, să ăstă niciodată. Dacă le înjuri, le inervezi bineînțeleș și o albină dacă o... te mușcă.

INTERVIUL NR. 8

Bărbat născut în 1939

Când ați fost copil dumneavoastră, ați fost bolnav vreodată?

Am fost bolnav de hepatită sau galbenarie cum îi zice, în '50, unșpe ani. Până acuma eu n-am fost bolnav.

Cum s-o întâmplat cu boala aia?

Am fost, căutam de vite, la un cetățean aici, ș-apoi îmi puneă slănină în straiță, ș-avea strepezi slănină; cum zicem noi, m-am ciurmulit așa, nici acuma nu pot să mănânc slănină, măcar acuma îi de cinșcinci și de ani de atunci și nu pot să mănânc slănină așa bine.

Da' ce avea slănină, ce a-ți zis că avea?

Strepezi, așa-i zice.

Ce-i aia?

Niște viermișori pe lângă ...

Ș-ați mâncat din-aia?

Păi trebuia să mănânc, îmi puneă în straiță și toata ziua vara la vite acolo. După aceea nu am mai mâncat că am fost bolnav, am stat vreo trei săptămâni în spital și după aceea mi-am revenit, da' de atunci nu mai pot să mănânc slănină așa cum ... Am fost, tot slugă am fost până la 18 ani cand m-am căsătorit. Am rămas de părinți, adică de mama am ramas de cinșpe ani și tata era paralizat, vă dați seama: și de tata trebuia să am grijă. Frații s-o dus care cum o crescut, s-o dus într-o parte, într-alta, am fost șapte.

Dumneavoastră ați fost cel mai mic?

Am fost în mijloc, trei mai mici, trei mai mari, ăi mai mari s-or dus, s-apăi am ramas eu cu ăștia mai mici, ș-ăștia mai mici s-or dus pe urmă, eu am rămas aci.

Cum v-ați dat seama că era hepatită, sau cine v-o spus?

Gălbenarie.

Se manifesta cumva?

Am fost la spital și au spus că e de gălbenarie, hepatită.

Da' cine v-o dus la spital?

Taică-meo m-o dus la spital, la oraș.

Nu era dispensar aci?

Nu, atunci nu era dispensar aci, nici în comuna vecină nu era, era numa' la oraș, până în oraș meream pe jos

Și cu ce v-ați dus?

Călare pe măgar. Și când am venit înapoi am venit pe jos. Am pornit de dimineața din oraș și până pe seară am ajuns... am mai stat, douăzeci de kilometri și ceva pe scurtătură am venit, mai mult decât până unde îi șoseaua acum.

Ați stat în spital atunci?

Trei săptămâni.

Vă mai aduceți aminte cum era în spital atunci?

Am fost de vreo trei ori internat. Odată am avut risipil, așa-i zice, de m-am umflat aici la față, la nas, și odată am fost la operație la hernie, ș-am avut hernie de disc, atunci o fost mai greu, în '83.

Hernie de disc? Unde ați fost atunci?

În Cluj, la policlinica doi am fost. Am stat vreo opșpe zile, ș-apăi am mai fost pe la băi și mi-am revenit, acumă îi de douășase de ani de atunci. De lucrat, am lucrat până când am ieșit la pensie, în '69, în '99.

Da' cum vi s-o părut la spital? Deci... ați fost o dată în Cluj și în rest ați fost la oraș?

La oraș n-am fost numa' atuncia când... tot la Cluj am fost.

Și cum vi s-a părut la spital, cum au fost medicii?

Bine o fost, m-o făcut bine și... da' eu am fost pe timpul lui Ceaușescu, adică când am fost la operație, la operație am fost prin '93 cam așa ceva, după Ceaușescu, am fost la operație, atunci era mai rău.

De ce?

După ce o trecut comunismul, n-aveam nici haine cum să vă spun, trebuia să-ți duci toate, ba trebuia să-ți cumperi și medicamente dacă n-avea spitalul toate necesare.

Și pe vremea lui Ceaușescu ați pățit așa ceva, să nu aibă medicamente sau?

Nu, n-am pățit. Atunci n-am pățit, numa' ș-atunci dacă nu, tot dracu' ăla era.

De la dumneavoastră din familie a mai fost cineva bolnav, să aibe vreo boală sau să moară cineva de vreo boală?

D-apăi amu o fost, și frate-mio o murit de la șaispatru de ani. Reumatism o fost, de acolo o devenit toate bolile ăstea, din răceala de... crescuți bine de mici, știți? Șapte, da' am fost mai mulți, nu-i știu pe toți, o mai și murit dintre ei, am fost vreo zece, doișpe, cam așa.

Da' de care v-aduceți dumneavoastră aminte bine, cum o murit?

D-apăi nu-mi aduc aminte nici de unu' că n-o trăit mai mult de trei-patru luni cel mult, numai o fată o trăit vreo patru ani, la patru ani o murit. Dacă erau bolnavi, nu aveau unde mere la doctor, unde să meri? Să-l iei de aci să-l duci în Cluj? Că, când umblam la școală o întrebam învățatorul: „Știți care e capitala județului, cum îi zice?” „D-apăi, nu știu”. „Da' nu știți unde merg părintii voștri și stau două, trei zile?” „Păi la Cluj”. Apăi la Cluj, la Cluj trebuia să meri sau la oraș, la oraș, așa era pe timpuri ca și cum îi aici acum... era un spital acolo.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi? Mama dumneavoastră...

Mama mea a murit la patruzeci de ani

Dumnezeu s-o ierte. Păi cum?

O avut și nașteri multe și o fost și în timpul războiului, greutăți, ce să zici? N-aveai condiții cum îs acum! Pe timpul războiului nu aveai, mereai, o fost granița pe aici pe la M. ș-apăi n-aveai de unde, n-aveai nici ce mânca, numai mălai și vai de capul meu... M-am născut în bătlie în '40. '41, '42 până prin '46 până ce s-o cedat Ardealul ai fost izolat complet aici... la Cluj nu puteai merge, numai la T., aicia peste munții ăstia, ce știu pe unde meream, eram mic, nu știu, pe acolo îmi spunea tata că meream la T.

Ș-atunci cum, s-o îmbolnăvit... sau?

Păi amu se îmbolnăvește omul, sigur că se îmbolnăvește dacă îi și traiul rău și muncă multă și ... Tata o zăcut vreo patru ani, la șaișpatru o murit ;i el, numai că o murit tânăr, am ramas șapte copii, rău o fost destul. La toți le-o dat Dumnezeu, toți au familie, acum io-s mai mare între ei, mai sunt două fete.

Și tatăl dumneavoastră de ce a zăcut la pat așa mult?

O paralizat la patrușopt de ani, așa o paralizie, nu așa, știți? Mai putea să facă, tot așa o mânat până când, o fost și pe la spital da' nu prea mult. O fost paralizat pe partea stângă, mâna asta nu putea, numa' ce o ținea și când mergea. Păi o făcut și războiul și toate. Când am fost eu mic el mergea la război, când o vint acasă eram mărișor, nici nu m-o văzut până nu fugeam pe aici. O stat vreo trei ani. Maica cu cinci copii, eu am fost al patrulea și o mai fost încă unu' după mine, al cincile... Cinci copii... și trei ani de zile îți dai seama sau mai bine, cât o stat în război.

Câți ani aveai când a murit mama dumneavoastră?

Apăi în '54 o murit: cinșpe ani.

Știți când s-o facut aci dispensar? Vă mai aduceți aminte?

Știu, da' cum să nu. Că doar lucrat-am acolo.

V-o chemat primăria, sau?

Primăria, că atunci făceam munca voluntară. Dispensaul, cam prin '60, '62 s-o făcut (...) Era unu' doctoru' D., și-o pus niște braz' acolo fain, acum io tăiat că era să pice pe dispensar. Atunci în '60, '65, în timpul ăsta s-o făcut.

Și după ce s-o făcut dispensarul cum o fost?

Păi atunci o fost mai bine că l-o făcut și meream, atunci nu era așa departe știi. Meream ori cu căruța, cu mașina nu meream că n-aveam nici noi, cu căruța meream până acolo. Cu copiii că am doi copii, fata asta și încă unu' care e ofițer, numai doi ani între ei, cu ei meream. Cu copilul am mai fost, fata nu prea o avut probleme, și el o mai răcit, odată te duci cu el aci, d-apăi atunci mai înainte, Doamne ajută! Când am fost mai mici, erai un picuț bolnav și te duceai până în oraș, mai ales iarna, iarna nu puteai mere.

Da' vă amintiți, vă trata cumva mama dumneavoastră? Vă dădea ceva să beți sau să mâncați?

Da, ne mai trata, ne făcea aburar, puneă într-un ciubar din ăsta apă caldă, niște pietri înroșite ș-apăi stai acolo la aburul ăla. Făcea care făcea, care făcea copii mulți, nu pea бага așa mult în seamă, se duc' unul vine' celălalt.

Ziceți că dumneavoastră ați fost mai mult cu băiatul la dispensar?

Cu băiatul am fost de vreo două-trei ori aci la dispensar. Am unul mai mic din '73, ăla-i primul. Cu ăla am fost, atunci era când lucram aici, cu ăla am fost la dispensar, o fost răcit un pic. O fost înainte, pe timpul lui Ceaușescu, erau și internati aci, sunt două camere.

Da' o fost internat?

Sigur, erau și copii mici, apăi după Revoluție s-o dus dracu' tot... o venit o doctoriță, de două ori pe săptămână să facă rețetele, doctor de familie.

Da' înainte, pe vremea lui Ceaușescu, ăștia veneau și prin sat? Doctorul, sau el stătea acolo?

Venea, veneau în vizită. Avea doi cai, om angajat, veneau mai mereu și mai ales fete, veneau pe la femei gravide.

Da' nu se mai fac așa multi copii acum aici?

Aici cine dracu' a face dacă nu-s...? Nu, cea mai tânără familie aci, e vecinu', din '58 născut, cinșunu' de ani, are copii mari. Aci la noi, cea mai tânără familie...

Aveți pe cineva în familie, sau nepoți, copii care să fi avut vreun accident vreodată de vreun fel?

Nu, accident nu.... Să aiba accident nu, da' om blonav mai sunt... am la, un nepot, îi bolnav la spital, accidente nu.

Tatăl dumneavoastră s-a recăsătorit după ce a murit mama dumneavoastră?

La opșpe ani m-am căsătorit.

Dumneavoastră, dar tatăl dumneavoastră s-a mai căsătorit?

Nu.

Ș-atunci cine a avut mai departe grijă de copii, numai dânsul?

Noi între noi, unul pe celălalt. Vreo cinșpe ani eu am fost, o soră era măritată aicia la D. și frate-mio era pe la, ăla mai mare, ăsta al treilea era învățător

aci în sat, el avea opșpe ani și-apăi s-o căsătorit, da' s-o căsătorit aci. :-apăi eu ce-am mai avut grijă de ei; și-apăi după aceea fata aia mai mică a dus sora-mea și astalaltă o stat aci până la șepțeșpe ani și-apăi s-o căsătorit la, acolo stă la ...

Și soția dumneavoastră?

Soția îi de aici, a treia casă.

Dar sănatoasă? Ați avut vreodată probleme cu ea?

Îi bolnavă rău, de vreo zece ani îi bolnavă, avea treabă cu tensiunea, inima

Da' o venit așa pur și simplu sau s-o necăjit de ceva?

Nu, în '99, atunci... în '98 atunci o fost bolnavă, adică o avut un fel de paralizie și am dus-o la spital și de atunci doctorița o ține tot cu pilule de atunci... din 2 noiembrie '98.

Și e mai bine cu pilulele?

De lucrat așa, să lucre la câmp nu, dar acasă o făcut treabă așa până astă iarnă, de astă iarnă nu o mai putut face nimic. O fost de două ori internată, acuma e acasă.

Unde a fost internată la Cluj sau la oraș?

La Cluj.

S-au purtat bine cu ea în spital, sau... ?

S-o purtat, că o avut o doctorița, tot la ea o fost din '98.

Ce credeți, că erau mai sănătoși oamenii decât acuma?

D-apăi... zice că erau mai sănătoși, dacă apuca câte unul sănătos era sănătos până murea, la treisćinci, patrușćinci de ani... Erau și care apucau mai sănătoși. Dacă avea un accident nu-l mai trata nimeni. Unde să meargă? Bunicu-meo o murit la treisćopt de ani.

Da' ce o pățit?

O fost cu boii de o dus niște lemne și un bou n-o tras bine, era mai slab și n-o putut ieși cu carul. I-o dat un pumn la bou și i-o rupt trei coaste și-apăi s-o pus el și de acolea o scos carul da' nici el n-o mai fost de treabă: la trei, patru luni o murit...

Deci erau doi boi, unul n-o tras și s-o pus el în locul bouului, i-o dat una la bou de i-o rupt trei coaste și-o ieșit cu lemnele, nu?

Pe aci am auzit de la mai mulți, d-apăi nu știu, că se îmblonăvesc oamenii de la făcături, că sunt care fac... și calci acolo și...

Și eu ca dumneavoastră am auzit. Cumnata asta a mea care e aici... apăi, nici n-am băgat de seamă de ele, nici nu le-am, de auzit am auzit, dar de pățit nu am pățit, da' nici nu am băgat în seamă. Bunica, nu le-am luat în seamă niciodată... am mai auzit că o pățit una, că o pățit alta, că îi făcătură, de multe ori am pățit când m-am îmbătat, o fost făcătură...

Dacă nu puteau explica era făcătură, sau?

Da.

Da' s-o întâmplat dintr-o beție să pățească cineva ceva?

O mai picat dintre ei, apăi nici bine nu-i mere, bea azi, bea mâine și doarme în șanț. Se mai întâmplă că și eu de multe ori m-am îmbătat în viața mea, de dormit în șanț n-am dormit. De picat am mai picat, am picat, m-am sculat iară, m-am mai dus, până am ajuns.

Tot aici ați stat tot timpul?

Tot aici am stat, numai că, numai eu mai stam acolo, mai lucram de noapte sau iarna mai ales nu prea veneam amu în toata ziua. Pe timpul lui Ceaușescu nu aveam atâtea zile libere; eventual o sâmbătă pe lună, sau două, cam așa era, nu că vineri îi zi scurtă și sâmbătă liber, duminică, luni iară până mai târziu, că nici iarba nu crește lune'. Nu știu cum o fost, cum nu o fost, da' mie mai bine mi-o plăcut pe timpul lui Ceaușescu. Cu toate că nici n-am umblat în străinătate, nici acum nu mă duc, da' așa ca asta mai bine îți făceai treburile și la lucru.

Bunicile câți ani aveau când o murit?

Cam în jur la opzeci, una o avut vreo opștrei, opșpatru.

Da' o fost bolnave?

Nu o fost, dacă o fost trei, patru luni; sigur la bătranețe îi musai să, mori așa oarecum. De exemplu, cuscru, nenea la fata asta, o fost la vaci și s-o pus colea pe un mușuroi și o stat și numa' nu s-o mai sculat, o avut șapteșapte, șapteșopt de ani. Apăi tot când mori tre' să fi bolnav un pic.

Vroiam să va întreb dacă știți, mama dumneavoastră v-a născut la spital pe dvs. sau acasă?

La spital! Nu năștea la spital. Nici a mea nu a născut la spital, nici una. Acasă.

Și venea cineva la ea, medic sau cineva acasă?

Da' știu că veneau, veneau moașe. Femei mai bătrane și mai tinere. ... Una noaptea o născut și dimineața o mers cu vacile la ciurdă. Pe cuvânt, nu o știut nimeni din sat că o născut. Nu o avut nici moașă, nimic, o născut... și pentru aia o făcut unșpe, toți o fost bine și sănătoși. Apăi, se mai întâmpla cum se întâmplă și acuma, când erau ținuți așa de să aibă fătul așa mare ca să poată naște.

Și ați fost de fiecare dată când o născut sau n-ați fost acasă? Ați fost acasă când i-o născut pe copiii dvs?

Când o născut fata am fost, când o născut copilul am fost în armată, când l-o născut pe ăsta al treilea am fost la lucru, da' tot acasă o născut.

Și dvs. ați fost să chemați moașa?

Da, o venit femeii de aci.

Da' v-o lasat să stați acolo sau v-o scos afară?

D-apăi, ca io am stat acolo! Da' după două, trei ceasuri după ce l-o născut o poruncit să..., deci numa' dimineața am ajuns, cum l-o făcut joi seara, numai vineri dimineața am ajuns acasă; până noaptea ce mi-o spus că, o venit la lucru și era cu telefonul...

A, deci erați la serviciu, nu erați acasă?

Da, eram la servici. Când l-o făcut pe al doilea am fost în armată.

Și când l-ați văzut?

După ce îl botezase. Eram în tabără atunci, ș-apăi până am mers s-o făcut 24 martie, ș-apăi până în iunie n-am venit. Dacă n-am venit atunci, am fost în aplicații și din aplicații nu-ți dă drumul așa, nici nu am știut până prin mai, nici telegramele nu le primeam că eram în aplicație. Târziu, 24 martie, prin aprilie am aflat. Am fost din 15 martie până în iunie în tabără acolo la ... Ați auzit, cel mai mare poligon din țară e acolo.

Și l-ați văzut în iunie ați zis?

În iunie.

Și apoi ați plecat înapoi?

Păi da, zece zile am stat, am mai venit iară în toamnă când a împlinit anul. O fost făcută ceva de Sânzienne când am terminat școala, ne-o dat cînșpe zile concediu. Până la anul, Doamne ajută.

Deci ziceți că și soția dvs, și pe toți copiii i-o făcut acasă?

Toți.

Dar la ultimul, ați zis că ultimul e în '73, nu era dispensar pe atunci?

Ba da, era dispensar, cum să nu fie? Și mai mereau, d-apăi dacă nu-i rău nu se mai ... I-o venit rău, în două ceasuri-trei, o fost gata. Unde să meargă dacă nu am fost aci? Dacă n-ai căruță și mașină, degeaba ... Amu, dau pe salvare, că poți comunica. D-apăi atunci dacă vroiai să dai un telefon trebuia să meri în Centru. Ș-apăi o băgat după aceea telefoanele din ăstea fixe. Amu s-o desființat ale. Și eu m-am înscris, apoi după-aia o apărut ăstea de le porti în buzunar. O zis o femeie că venea copilul și vorbea la telefon și tot făcea cu o mână și zice femeia către bărbat: „Mă, copilul ăsta-i bolând. Uite, ține o mână la cap și cu una tot așa face”. Când o apărut astea ... apăi când îl vedeai pe unu' ziceai că-i bolând, vorbește singur. D-apăi is bune, da' știi ce rău îi fără ele, mi s-o terminat ... apăi am fost la vecina să-i dea telefon la copil la Cluj să mi le încarce ... mi-l încarcă, are cartelă.

INTERVIUL NR. 9

Bărbat născut în 1950

Acuma noi am zis c-o să vorbim despre boli și lucruri din astea. Când ați fost copil, ați fost vreodată bolnav?

Nu, nu, nu domnu' n-am fost bolnav ca să fiu în spital. La unșpe ani mi-am rupt un pticior, da' atunci am fost în spital. Apăi rău o fost, n-o fost...

No ziceți, ce-ați făcut.

Că ne duceam unul pe celalalt în spate, știi, o joacă și io am luat pă altu' mai mare ca mine și alții s-o urcat în spate la ăla, ș-am căzut și mi-am fracturat pticioru' ia p-aci ni, toate trei ose că trei ose-s acolo. S-o, s-o rupt și-apăi, așa, așa pticioru', m-o dus până la dispensar și de acolo la oraș. De la oraș, acolo mi-o făcut operație, am operație. Și pă urmă am venit acasă, șapte săptămâni am stat cu ghipsul pă pticior și pă urmă iară mi-o mai prelunjit încă patru și pă urmă mi l-o luat și șapte săptămâni iară n-am avut voie să calc pă pticior. Ș-așa că s-o dus o vară! No, de primăvara, di prin martie, cam așa o fost timpu' și până toamna n-am putut să calc...

Cum o fost la spital, la... ?

Apăi no, în orice caz, n-am stat în spital două săptămâni numa'. Știți, m-o operat, era un medic, B., așa-i spune, o fost mare medic chirurg, pă timpurile alea. No, no, și cam ăsta o fost bola, în schimb altă bolă nu am avut.

Răceli?

Nu, nu, nu!

Nu, serios aicea la munte?

Nu păi, asta-i o răceală de iarnă, aia-i nimica toată dacă nu ești bolnav. N-am fost internat, n-am fost până în armată. În armată, acolo am avut o operație în armată... acolo mă...

Ce ați pățit în armată?

Am făcut hernie ș-apăi m-o operat acolo de hernie, ș-am dat păste un medic cam, cam prost așa, nu pre' o știut... Da' vina me' o fost, că io am făcut armata la pompieri. Ș-acolo, ăăăă..., cum să vă spun? Escaladam garduri, știi,

și la un gard de trei metri escaladai pe scară și te dădeai peste el, știi, și am, și s-o..., no mă rog, am făcut și-o zâs câtă mine ca să mă duc la Spitalu' Militar în București. Și mi-o fost frică; și o zis comandantu', zice: „Cunosc io un medic bun aicea și te duci aici!” Da' ăla o fost cam păcătos. Amu nu pre' o fost răușite operația. No, un pic o fost cam probleme, da' pe urmă s-o rezolvat toate!

Ce probleme ați avut?

O fost probleme mai, mai grave. No, asta-i și de atunce' mulțumesc lu' Dumnezeu. Ce să vă spun? Pă urma iară-am facut hernie ș-apăi acuma numa' de tri ani m-am operat iară și-o dat drumul iară din nou.

De hernie?

De hernie, da, din cauză că, no, trebuie să muncim și să... Vina că dacă nu muncem nimic, da' încă pensie nu-i. Știți dumneavoastră cum îi, no! Așa că apoi, no asta-i viața, asta-i viața no! Nu putem noi, că dacă nu muncim o zi să cunoaște.

Când ați fost, știu eu, ați fost descântat vreodată, adică descântat, deocheat?

Nu, nu, niciodată; am știut din astea: dacă îți stingea cărbuni, da' mie niciodată! Nu, nu. Așa se spunea că puneai, luai pticuri în gură, că-ți puneai aicea pă piept, în cap, nu știu cum să făcea cruce, da' io niciodată. Am văzut, am văzut descântând așe de deocheat, da' de, mie nu, niciodată. Nu, nu n-am avut.

Știți ce înseamnă deocheat asta?

Da, cum să nu! Ai o durere aicea, mă rog, te ie o durere așe, știi. Păi când dure' capul mai demult să vă spun, zicea că o făcut buba în cap și buba la cap, știi, și când îl dure aicea rău zicea că o făcut buba în burtă. Așa spunea... bătranii, mai demult, mă întălejeți dumneavoastră? No, așa vorbeu bătranii mai demult. În schimb, io nu, n-am avut probleme! Am văzut da, no.

Așa, dar de boli din astea din farmece ați auzit?

Io am auzit, da' n-am crezut și nici nu cred niciodată. Vă spun sincer. Da, păi da' io n-am crezut și nici nu... Babe din astea spuneau că aia o făcut, că, nu, nu d-estea. N-am crezut, nici n-am văzut ca să spun realitatea! Deci și-n zâua de astăzi se vorbesc despre... dară dumneavoastră știți! Da, în schimb io, nu știu, n-am crezut în de-astea, nici nu cred niciodată și nici nu le dau atenție! Vă spun așa sincer! Țsta-i adevărul, no!

Dacă stă cineva la pat multă vreme, se crede că din cauza farmecelor?

D-apăi asta să poate, da, da nu, nu știu io, da' poate sunt oameni care cred, care cred în asfel de lucruri, io nu zic că nu... ce sa vă mai spun io d-voastră...

Da' p-aci e cineva care să zice că ar fi bolnav de la farmece?

Nu, nu, nu, nu... Că acuma știința e mare, diagnosticul se descoperă la orice om și poate că sunt, poate anumite femei, mă rog, da' io nu, nu știu, nu știu să fie! No, Doamne, Doamne!

Da' acum merg repede la medic dacă sunt bolnavi?

Păi bunu-nțeles, sigur că da, sigur că da.

Înainte, se duceau?

Înainte nu mergeu. Apoi tata o avut optzeci și șasă de ani când o murit. Să vă spun... și nu o fost nici un ceas la medic! Spunea că o fost în Primul Război Mondial pe front și o fost luat prizonier în Rusia, și o stat acolo șasă ani. Și acolo, ce să vă spun, o dat o bolă de el, o mâncat un pepene, el așa o spus, de la un pepene; și o dat o bolă, friguri. D-apăi aia, ce să vă spun... O zis c-o stat trei săptămâni acolo în spital. Da' după ce-o venit aicea, io am trăit treizeci de ani împreună cu tata, da' n-o fost nici o, nici o zi internat în spital.

Și cum o murit?

Apăi, mă rog, pă la adânci, pe la optăci și șasă de ani, adânci bătrânețe, o făcut o paralizie, pă partea... stângă și în două săptămâni...

Dar ați zis ieri că nu se zicea paralizie, nu?

Se zicea că l-o lovit guta și-o căzut la pat. Da, ș-acuma se mai știe de boala aia, guta, din cauza reumatismului. Aia să produce din cauza reumatismului, să știți dumneavoastră! Și o avut reumatism, că o spus c-o fost pă front și cât o stat pă front acolo era zăpadă prin, cum spunea... Galiția, ce știu io, p-acolo pân și stătea în tranșee de zăpadă. Era zăpadă de tri metri, s-acolo aveu tranșee, acolo stătea noaptea. Bunu-nțeles c-o avut reumatism, o avut, o avut! Tot de la cauza reumatismului.

Da' cum credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte decât acum?

Bunu-nțeles, bunu-nțeles... Păi, nu știu, era, nu făce'... Esces atâta de grăsime. Dacă tăie un porc la Crăciun, ajunge până la celalalt Crăciun. Știți d-voastră, făcei untura ceaia, trăiei, nu pre' cu, no. Și nu se mânca atât de gras, grăsimile... distrug organismul!

Acuma se mănâncă mai gras?

D-apăi cum să nu să mănce? Sigur că da! Acuma tai doi porci și n-ajung, că mai cumpără și de acolo de la supermarket! Da, da, da, da... De asta-i, da, dumneavoastră, doară spune și medicii, spun că, carnea îmbătrânește, carnea îmbătrânește și oamenii cel mai mult mănă. La aer liber, la ce, la grătar, la carne iese! Nu iese la cartofi pai! Ce să vă spun dumneavoastră, asta e, no!

Și-ați mai zis ceva de-o boală ieri, că-i zicea? Cum se zicea pe bătrânețe? Cancer?

No, apoi boala, beteșug uscat, așa-i zicea bătrânii, beteșug uscat, asta e la plămâni sau tuberculoză, care se mai numește, asta așa-i, zice că o murit de beteșug uscat. Nu mai știe nimeni că-i cancer pulmonar, ăsta era! Numa' atâta știe, aprinderea de plămâni și așa, nu spunea de pleumonie în timpurile alea, nimeni, aprindere de plămâni și beteșig uscat, când era de... cancerul

pulmonar, asta așe să nume' pe timpurile ale. Asta-i ce știu și tata foarte mult îmi poveste'! Că dacă vă spun că am trăit treizăci de ani împreună, el o avut optăcișisă de ani când o murit. Și mama tăt la optăcișisă de ani o murit. Și nici maică-mea... Da' maică-mea o fost... și-o rupt on pticior, o călcat-o junincă... o mărș s-o lege și o călcat-o pă un picior, aicia ni, la o... Atăta o stat, da' altu' nu o fost în spital nici maică-mea defel! Nu, nu, no și tăt la optzăci și șasă de ani o murit. Și tata o murit mai repede, că mama o murit în, maică-mea o murit în mai și tata o murit în februarie. Asta o fost diferența între ei, dar tot la aceeași vârstă.

Acuma, câți frați ați fost și surori?

Noi, nouă. Una o murit, doi o murit de... Una o murit la patru ani. I-am întrebat pă părinți d-apăi, o fost bolnavă, nu știu... Dar astalaltă știu, asta la șaptesprăzece ani care o murit, una, o soră de-a me', aia de plămâni, de tu... cum s-ar spune de beteșig uscat. O răcit la pămâni și-o dat, mă rog de plămâni o murit, d-apăi că o avut cancer? Nu pot să spun eu! Dar îmi spunea că cu plămânii, o răcit și nu s-o tratat. Că nu mergeu la medic atunci. Aia la șepțeșpe ani. Șapte am trăit, dar acuma nu mai trăim șapte, că doi frați o murit amândoi, no. Un frate inima, l-o lăsat inima, o cedat; mă rog, o avut și inima și plămânii o fost afectați. Când o mers la medic i-o spus: „Omule dacă vrei să trăiești să nu mai lucrî nimic că numa' treisćinci la sută îți lucrează inima! Înțălejeți dumneavostă cât îi treisćinci la sută? O măncat de cină, o stat de vorbă cu soție-sa, i-o tăiat o conservă de pește la nevasă-sa acolo la masă și o zis că merge, mă rog, la toaletă și nu s-o mai întors altu'. No, deci la șepțesunu de ani... No, un frate iară am avut, ăla o fost dus, s-o dus de aicea, pân șepțezăci și cinci la T., acolo într-un sat aproape de T. Ș-ăla o avut probleme, o avut hernie și probabil o dat peste-un doctor, cam cum să spun, cam nu cum trebuie. I-o fi atins acolo ceva pe acolo, o murit, o murit și el.

După operație?

După operație, da, după operație. No, asta e! Și acuma mai trăim, mai am trei surori care trăiesc și io, patru.

Copiii dvs au fost vreodată bolnavi?

Nu, nu. Băieții au avut amândoi hernie, amândoi o fost operați. Și ălălalt în amândouă părțile. Din naștere-o fost și ăsta și ăla! Și ăsta numa' de-o parte și ăla de amândouă părțile; da' l-am operat când o fost mic și n-au probleme! C-o facut liceul sportiv și n-are probleme. Și ăsta-i tot acolo, tot la liceul sportiv îi ș-ăsta. Aici o fost făcut primul an. În schimb, înainte cu Dumnezău, ce să zic?!

Aicea dispensar de când e?

Da, dispensaru' îi facut di prin cinzăciși... nouă, cam așe știu io să, sau mă rog, sau mai târziu cu ceva, mă rog, chiar sigur nu-s. Da' știu că nu era numa' acolo pă vale, în sus la o casă era oarece dispensar ș-apăi s-o făcut dispensaru'

nou acolo în vale. Poate că l-ați văzut și dumneavoastră? Dar în schimb, ce să, să spun? Avem doi medici de familie parcă, p-acolo și un asistent, o moșe... Dar nu, nu, internări așe, știți, să se facă, înainte mai mergeau femeile, da' acum nu, mergi, mă rog, când, cine are nevoie. No, știți dumneavoastră, la medicul de familie!

Dar înainte de '89 mergea lumea aici la spital?

Merge! Atuncea o fost și cameră de gardă, înainte de '89! O fost cameră de gardă, știți dumneavoastră, cum trebuie să fie de servicii, unu' de servicii dacă să întampla noaptea ceva... vinea, dedea de la Salvare, știți de acolo că nu era telefon aici, și dădea de acolo și anunțai acolo la dispensar, și dădeai după Salvare și venea, era de gardă. Dar după '89 nu, nu se mai face.

Era mai bine din punctul ăsta de vedere, cu dispensaru', înainte de '89 decât acum cu medicul de familie? Ce credeți?

Ce să vă spun dumneavoastră? Tot ai noștri o fost și atuncea, tot ai noștri sunt si-n ziua de astăzi! Știți dumneavoastră cum o spus? Zice câinele l-am împuscat, dar lanțul o rămas! V-am spus, asta e, ăsta e adevărul. Poate că și dumneavoastră știți ca și mine, poate știți mai bine. Sunteți, mă rog în privința asta mai... cult, da' în schimb asta e problema! Asta e viața, no!

Ați zis povestea asta ... ?

Cum o fost? O fost un bătrân și tot mergea la medici. La medici când te duci nu poți merge cu buzunarul gol, știți dumneavoastră! Și o avut un nepot era medic, și i-o zis: „Auzi unchiule, nu mai merge și-ți cheltui bănuții pe la medic, haidați la mine că vă fac eu consultație și nu vă costă”. Dac-o mers i-o spus: „Auzi unchiule, știi care-i treaba, de acu-nainte să nu mai mergi la, în sus numai tot în jos.” No, asta e viața! Râd. Obosăsc organele, inima, plămânii și asta-i tăta treaba. Ce să faci? Asta-i viața aici pe meleagurile noastre... Apăi nu-i ușor, nu-i ușor! Și vedeți dumneavoastră, țăranu-i coloana vertebrală a economiei naționale, ca să vă spun, țăranu', țăranu'. Da' țăranu-i cel mai apăsător, cel mai nebăgat în samă, cel mai nebăgat în samă. Înțelegeți dumneavoastră? Îți dă pă un chil de lapte șasă, șapte mii de lei, știți d-voastră. Vă dați seama cum am ajuns! Și ce să vă spun, de unde un ban, de unde? Trebuie să muncești și să..., da, da. Și asta dacă tot așa o să continue n-o să fie bine. Aduc, aduc, aduc de la turci, știți dumneavoastră, bagă în noi, de ale, câte stimulente, câte... Știți dumneavoastră? Aduc de la turci... A nost' nu-i bun nici cartofu', a nost' nu-i bun nici morcovu'... Aduc de la unguri morcovi, că-s mai buni, castravete, că-i mai bun ș-al românului stă și să strică! Știi cum îi, poate că asta-i economia de piață, caută tot mai ieftin, știți, dar în schimb calitatea lasă de dorit. Asta e... dar totuși aicea la noi ar trebui să pună un preț mai, mai...

INTERVIUL NR. 10

Bărbat născut în 1936 Femeie născută în 1943

Intervențiile femeii sunt subliniate în text

Cum nu v-ați lovit?

Nu m-am lovit deloc, și numa' s-o umflat ia așe ni, și m-o durut. Tomna-tomna un pic n-am dormit deloc și numa' tăt cu frunze, tăte muierile aieste cu frunzăle lor: frunze de cutare, frunze de cutare. Și amu tăt de alea.

De aieste băbești.

Ce frunze ați pus?

De varză, de ...

De flori de ălea de înfloresc în grădini.

De la un timp nu m-o mai durut și mi s-o tras umflătura. S-o tras umflătura și numa' am văzut că să vede cole galben; n-am zâs nimnică numa' s-o luat pielea de acolo tăt rotă, tăt rotă, și de curs n-o curs absolut nimică, cât o fost umflat s-o luat pielea, să vede pă unde... Da îi vorba că mă doare.

Tăt să mai lovește, să lovește, știi?

Mă tăt lovesc la el și cu lanțurile când leg bivoli ori vaca, dacă pui oarecum mâna pă lanț imediat mă lovește, aci ni, apoi atâta de rău mă dore, Doamne!

V-o fi mușcat ceva.

Nu, nimnic, nimnic.

Nu-i mușcătură?

Nu, nu, că doră amu, nu-i mic să nu cela, da, cine știe, o reumatismu'...

Mă dor oasăle aieste, cu cât fac așe, mă dor la tăte bine și mă dor și de 30 de ani de când tăt mă dor, da' tăt m-o ascultat... mânurile până amu, da' amu mă tem că... cam anevoie mulg, și-o vacă mulg și... mă dor, ce să fac dacă așe mă dor! Și la astalaltă... așe mă dor și văd și la altele. O femeie de p-aici... i s-o umflat de p-aicia ni, și la două femei, la M. lu F. i s-o facut niște... Doamne ia pă aici pă degete, da' o fost și pă la doctor.

Aia-i de pă reumatism.

S-o umflat așa?

Da și la mine, pă mine vezi? Și io am, da' de când îs aieste ni, ia, ni.

Da, da, de la reumatism îs?

Așa o zâs că de la reumatism, așe s-o făcut înainte, da' nu mă dor, așe s-o făcut. Și-apoi m-am dus că m-o durut aicea-n spate, atâta mă dure' spatele de nu putem sta de durere și amu m-o dus fata, m-o dus la Cluj la doctor și tăt nu vream să... „Ia arată palma!” „No, lasă-mă a de voie!” zâc cătă el. No păi i-am arătat: „No, gata zâce, că tre să-ți facem injecții acolo” „Ba io nu, io nu!”. Zâce doctoru' ăla: „Tre să stai, că a veni vreme că ia așe s-or face degetele, și-apoi degeaba îi veni la mine, că nu ți le-oi obli, că nu le mai poci obli altu”. Și-apoi mi-o făcut de tri ori; mi-o făcut injecții așe în ele, da' și de atuncea nici nu s-o mai făcut, așe stau, da', no, mă dor. O trăbuit să mă mai duc, da' nu m-am mai dus, na.

O trăbuit să să mai ducă.

Și acuma hai c-o luăm cu începutu'. Mata când ai fost mică, ai fost bolnavă?

Am fost.

Povestiți cum o fost, cum v-ați tratat.

Numa' mi-o spus mama și soră-mea de cum am fost, nu știu cam de câți ani, că eram mică, dacă eram de doi ani, știu io? Cam așe... M-am culcat sara și n-am avut nici-on bai, dimineața o zâs, când m-am sculat, că mi s-o fost liptită ochii, nu-i mai puteam dezlipi, tăt o încălzât cu apă și o dat cu apă caldă așe, și dezmoțâtă așe, și mi i-o dezlipit. Și apoi o început să mă doră capu', și-apoi să-mi cure urechile, știi să... mi-o curs din urechi. Și-apoi o zâs că numa' mă purtau ele, că nici de mârș nu mai putem mere că mă țâne; și o zâs că mă purta așe, cum să zâce, pă laviță, no. O zâs că plânge, zâce că poate așe oi rămâne, cu durere de cap și cine știe?

Da' nu v-o zis ce v-o făcut ca să vă treacă?

E! Că numa' cu leacuri băbești, pomată de aia făce, din pânză, știi pânză cum țesem, făce așe on... de ala, așe ni făce, și apoi ce știu io ce praf mai pune acolo și apoi ala îl aprinde și apoi cu ala te face pomată, așe zâce.

Cu ala face pomată, îl aprinde că ala trage afară, da' tomnea aici să nu ardă. Am văzut și io la o femeie, nu ei, și io pus, nu știu ce zâce că pune acolo în cârpa aia și făce sul așe, și apoi o aprinde la cap și zâce că aia trage din ureche, aia.

Deci o țâne aprinsă în dreptul urechii.

Tomna c-o scotea afara; aia ni, o băga acolo, o făce sul și apoi acolo ni, la celălalt cap o aprindea și să vezi cum sâmtai cum vine fumu' ala, cum arde, să vezi cum sâmtai cum să băga pă urechi.

Nu să băga, trăge de acolo.

Să băga, ce știu ce, da' sîmtai acolo. Și cu mușețel hierbem, stam pă abori, stam pă abori acolo cât mai mult, ala-i forte bun. Și de atuncea în tătă sara mă spăl cu apă de aia de pă mușețel, îmi pui să hiarbă și-n tătă sara stau cu pticiorele.

Auzi domnule, să o fi văzută pă asta când o fost mică așe, nu zăcei până-i lume că asta s-a mărita, să... Doră, cât de slabă era și nime-n satu' aiesta nu era cum era tată-so, să aibă în timpurile alea, cum au amu oamenii. Atuncea tată-so într-un timp ave', că el ave' o meserie, de meserie făce opinci, de astea de... și el ave' și trăie bine. Nime nu trăie-n sat ca ei, nime! Ia aci am fost vecini, no că, da' așe era ca... ca o comedie. Și după ce s-o căsătorit cu mine și când ne-am căsătorit, apoi așe era: ia, p-aci ni, că o puteai cuprinde ia așe ni. Și dacă am avut copii, amu-i grasă. Dacă am avut copii, gata: am avut copii, s-o... nici nu ne-o fost rău, niciodată.

Dacă am avut copii, după ce-am avut copiii, gata: m-am îngrășet pre-pre, nu-mi place.

Și tot timpul ați fost slabă?

N-am, n-am fost așe grasă niciodată, că așe eram în... cum îs p-aci, așe eram ia p-aicea ni; tăte pă mine... umblam cu mânecă pân-aci ni, avem din ce să-mi fac și no, îmi cose' mama, că știa. Mi-am luat bani să mă duc la joc, da' când mă uitam – „Apoi io nu mă duc așe!”, mi-am luat alta păstă „Doră or râde oamenii de mine că numa' floce ca pă câni!”

Erați prea slabă și de aia?

Mi-era rușine.

Vă luați cu mânecă lungă?

Să-mi astup mâna, să nu vadă nime; amu... am ce duce amu.

După ce ați fost atuncea bolnavă, de ați avut doi ani, ați mai fost când ați fost copilă bolnavă de ceva?

Ba, io n-am fost nici de... cum zâc? Zapor, de alea, cum le zâce...?

Pojar.

Da, da. Nu, n-am fost, așe să hiu: nu. Amu, amu îi bai.

La bătrânețe.

M-am dus și m-o operat la ochi și nu m-am cela că... dup-aceia m-o operat și la picioru' aiesta de varice. Tre să număr de câte-s operată, că amu atâtea, atâtea am avut! Nu știu, nu cred că n-am avut 20 de ațe aicea ș-apoi amu de tătă minunea: mi să umflă amu... Păi de durut nu m-o durut, numa' o ieșit ala aci nia; o ieșit de ala aci ni, într-o noapte, ca o nucă mi-o ieșit și mi-o albăstrit acole. Și când să margă fata pă la 5 la servici, mă scol și zâc cătă ie: „Tulai Doamne, nu-i bugăt că tre să mă duc să mă opereze mâine la ochi? Ia, uite ce îi!” „No lasă, nu te năcăji!”. Ș-apoi după ce o vinit de la servici m-o și dus, la Cluj că acolo sântem noi la doctor de familie, m-o dus acolo și i-o arătat la doctor și: „N-o, lasă că-i programată să se opereze, să să opereze, că nu-i problemă dacă stă aci în Cluj. Și de să sparje și-i aci, dă după Salvare și repede... nu ca și când ești nu

știu până unde, că îi periculos, să mori dacă să sparje una de aia!” Na. Și apoi după ce m-o operat la ochi, 2–3 zile m-o operat și la picior.

Da’ la ochi ce ați avut?

Cataractă, tre să mă opereze la aiestalalt; numa’ la unu’ am fost operată, la aiesta nu. Cu aiesta mai bine am văzut și când am fost la operație. Cu aiesta foarte rău vād, amu nu știu cum a fi la toamnă: nu-i voie să lucri șasă luni, șasă luni nu-i voie să lucri.

Dapoi că nu-i lucra, ce!

No, cum îi și amu, ni: nu lucra. Și ceia dată, când am fost operată cică nu lucra. Ce să mă fac amu? Că vād că trebe făcută mâncare, trebe făcut foc, trebe una, trebe alta. No, de tăte tră! Nu-i ca și cine are cine să puie mâna, că numa’ și ea îi cu bărbatu’, cum sântem și noi numa’ amândoi. Că ș-aci io am stat două luni la Cluj ș-am vinit; no, mi-aduce’ și făce’ foc și... îi era și fome. N-oi sta pă lângă casă flămândă! Era și lui fome: no, păi am cotat să mă duc să fac de mâncare, no.

Numa’ cu asta nu mă poci descurca, tăte cele le fac io: cu vitele, cu porcii, da’ io mâncare nu-mi place să fac.

De mâncat ar mânca, da’...

De mult v-ați operat la ochi?

D-apoi îi de mult amu, cred că de nu este de vro șasă ai – șapte și atunci n-avem la aiesta. Că și la aiesta, tăt cataractă am și no, atunci o zăs că no... o fost forte... da’ vezi că să moștenește, că și maica me’ o avut și m-o întrebat că din părinți avut-o cineva?

Și se moștenește?

Da, să moștenește cataractu aiesta, o avut mama me, o avut și... și și varice, că o zăs, zâce „Aia-i tăt moștenire”, da.

Io-s de 73 de ani și ș-amu citesc fără ochelari, ia am avut cartea asta, na, și bat coasa...

Și o avut și mama dumneavoastră varice?

Da, tăte le-o avut și ie, că te întreabă când te duci: că părinții ce o avut? Și, no, da. Că și amu, m-am dus cu picioarele. Nu m-am dus că să fac io analize, m-am dus că no, tă-tă-tă eram... crepate acolo tălpile și, no, am stat mult și tăt o zăs fata cătă mine că să mă duc. No, tăt nu m-am dus. Păi dup-aia o zăs că oare nu cumva am diabet că îmi dă un fel de pilule; o zăs că astăzi să nu ieu, tre să beu de amu, una pă săptămână și... dacă cumva am diabet atunci... nu-i voie să, să beu pirulă de aia. No ș-apoi mi-am făcut analiză. Mi-am făcut acolo la Cluj. Apoi că nu iese bine într-on fel, că nu iese bine într-altu: mai la ficat, mai iară la stomac, mai câte tăte. Și apoi dup-aceie mi-o făcu iară din nou, mi-am făcut, am stat patru zile, adică patru zile... c-am stat mai mult. O zăs

că să mă internez, apoi io am zâs... n-am vrut să mă internez și apoi merem în tăță zî la... cum dracu-i zâce? Unde-i I., acolo o fost și L. Bărbate, cum îi zâce la spitalu' ăla lângă piaț'?

La Medicală III?

E-e-e, la Medicală III. No, acolo m-am dus și acolo mi-o făcut analize și mi-o băgat ș-ala pă gură să vadă că... am și ceva la stomac. O zâs că am gastrită, o zâs că: durutu-mo la stomac? Pă mine nu m-o durut, am putut mânca orice, nici nu m-o durut, nici n-am cela, absolut nimic. Apoi „Cum așe că nu te-o durut?” „No, nu m-o durut”. Mi-o dat medicamente și-am făcut tratament... No, la ficat iară îi cam pre gras un pic: să țău regim, sare nici un pic. D-apoi tăt mă scăp; n-ar trebui nici el sare, nici io.

Da?

Nu, nici el. Apoi gândești că nu mănânc, geaba fac, gândești că nu mănânc.

D-apoi cum o zâs doctorița de familie, de câte ori mă ducem la ea: „Să nu mânzi slănină, să nu mânzi...” „Doamna doctor, nu mă năcăji atâta! Am zâs cătă ie, pote știți dumneavoastră ori pote nu știți de ați fost mai tânără, că v-am mai zâs: cînd am fost copil, vrem mîncare și n-avem ce. Așe o fost lumea, din o lingură de lapte, ce-avei, că cine cumpăra atunci pulpe, ori cumpăra mie carne? Și tăiei on porc pă Crăciun și cu ala erai până la cela Crăciun, oricum era porcu': că era mare-mare, că era... păstă vară nu. Amu tai porc și la Crăciun, tai și peste vară, cumpăr și pulpe. Vaci am două, bivolițe cu lapte am, de tăte cele avem: și amu nu mânca! „Am mîncat și cînd n-am avut n-am mîncat. Io să vă arăt căte medicamente am aci și căte am, da' le ieu. Da' de mîncat mînc ce-mi place mie. Decât beutură, aia nu să leagă de mine, nu-mi trebe nici un fel de beutură.

Ni să vezi, felu aiesta ni: două sute de mii îi, astea nu le-o dat compensate. Patru milioane cinci sute, mi-o trimis copilu' cum mi-o cumpărat medicamente, no.

Da. Și la mână ce ați pățit?

La mână cînd am fost micuț, nu erau paturi de aieste, erau paturi făcute... și omu' și-l făce' din scînduri. Și nalte, nalte ia atâta ni de înalte, și mama o... cum torceu femeile mai demult, o hiert tortu' că ala după ce-l torce... apoi și tort de ala n-am mai văzut, amu nu mai face nime. Îl torce' și apoi îl făce' acolo băgat într-un butoi și-l hierbe' tortu', să-l facă alb; și mama s-o dus la niște vecine acolo, ave' acolo unde o pus butoiu' că nu ave' unde-l pune, era o căsuță acolo, o cuptorâște, așe-i zâce la noi, și mama s-o dus acolo să hiarbă tortu', să lucre acolo: făce' foc și lua apă, leșie de-aia, și băga pă el cu cenușe, cu ce știu io căte pune' acolo?

Să să facă fain.

Io, ca copiii, i-am fost drag la tata, cum îs copiii dragi la părinți, numa' că n-am fost io primu', că am fost al trielea. S-o culcat tata în pat, o fost iarnă și io am zâs să mă lase pă mine pă margine, el m-o ascultat. Ce știu io cum am dormit, cum m-am întors că am căzut din pat jos. Și mi s-o mutat ou' aiestă, de aice s-o mutat, o sărit de la loc; și tata m-o luat și m-o pus înapoi și am durmit iară, da' o zâs că tăt am mârâit și am plâns. O vinit la mama și zâce cătă ie: „La pică copilu' din pat și nu știu că... numa' tăt mârăiește, probleme...” Vine mama, cum vine repede mă ie în brață să vadă că ce-i cu mine, atuncea am zbierat, no, m-o durut mâna. M-o dezbrăcat, când m-o dezbrăcat deja mâna să și umflase. Era on om aice, ala știe trage mâna, nu mai mere' nime la doctor. Ce știu cum o trăge'... La doctor nu te duce' nime în timpurile alea. No, ce făcui: mă suiem pă laviț', umblam în casă, mă agățam cu iasta mână, de coborât nu mă putem coborî; năcazuri ce-o mîncat și pă mama și pă... cu atâța copii! No amu m-am pus pă vatră, că așe era atunci căsăle aice', era casă mare de cinci metri, naltă era, ș-apoi cuptoru' era-n casă și lângă cuptor era plectăr, nu sobă: așe îi zăcem plectăr.

N-ave' ușă atunci, băgai lemne pă...

Și, cu plectăr de ala, am deschis așe înainte, numa' o tablă pă deasupra, și acolo unde puneai oalele și aicea pă mijloc băgai lemnele. Aicea era pusă ca o cărămidă și dincoace una și băgai lemnu' p-acole și-l puneai pă ala. Așe era la tăte căsăle, că numa' că mi rușine să spui că așe era.

Cărămidă, pistrii erau, că așe era atunci.

Și acolo, cuptoriu de la ceie parte era o vatră așe, și încă era un cui de la cuptor, un fier așe-i zăce', cuiu' cuptorului îi zăce', cum l-o făcut acolo cu legătură. M-am pus acolo și o ieșit un mât negru din cuptor și m-am spăriet și iară am căzut de pe vatra aia, iară am căzut și iară m-am lovit la mână: atâtea năcazuri o mîncat pă mama cu mine de...! Cu mâna. Ș-apoi într-o vreme m-am tămădit, m-am tămădit, s-o tămădit și mâna. Cu asta am avut noroc.

Câte luni ați stat așa în... ?

O gătat armata.

Da' cu asta i-am putut păcăli pă... colo la armată. E. Ia aci, el o înțăles că m-o mușcat vaca, m-o crezut.

O zâs că-l dore.

Io am zâs că nu, nu poci s-o îndoi ia așe ni, așe ni. Unii zăceu cătă mine: „Aice de-i face tu oarece și dacă te prind, zăce, că ai facut oarece, te bagă la armată unde îi mai greu” zăceu. Da' unu' de mi-o fost ala nănaș, de o fost el vânzător, o fost frate cu muierea lui M. ala și cu muierea me' o fost văr și no, mi-o fost nănaș, și o zâs: „M., el vinise din armată că-i cu patru ani mai mare ca mine, nu știi tu că ce-i armata, da' numa' de poți face să schimbi...” Am

mărs acolo când ne chema atuncea, atunce' când ne chema ne chema solăzaș, așe zâce', așe zâce' atunci, și m-am dus acolo și... m-o văzut la mână. „Ce ai la mână?” I-am spus. „D-apii nu te-ai dus la doctor?” „Nu, nu m-am dus că nu mă duce' la doctor”. „Da acu' dore-te?” „Nu mă dore, din umăr nu mă dore, numa' nu poci s-o... nu poci numa' așe s-o țâu, așe ni”. Zâce „Întorce palma” să vadă că am mușchiul ăsta aici în palmă, când lucrul mult să modifice. Și întorc palma, să uie în palmă că eram la oi la turmă, la oi eram cioban cu frate-meu, no bine. M-o dezbrăcat aci, în camera asta vo 20 în pielea goală acolo și de acolo ne chema pă ușa asta în lontru: aicea era comisio, doctorii, comisio aia și aicea m-o chemat încă cu unu' de la noi, pă doi odată. Zâce cătă mine că să nu mă uit: „Nu te uita acolo”, tăt îmi purta mana: o mână o țâne' aici și una aici și tăt o purta ia așe ni, și dintr-o dată umbla să mi-o... și io am strâgat că „Tulai! că mă dore!”; nu poci, țânem așe și... am scăpat – îmi dă drumu' afară de acolo. Viu din ceia cameră, no, să mă îmbrac, cum eram numa' c-o mână: cămașa, pantalonu', cămașa, izmenele, pantalonii, luasem cămașa cum o luam pă mine, da' tăt eram atent și io la ușa asta, să nu să deschidă și, când o dată numa' s-o deschis ușa și erau pantalonii pă mine și amu avem bai să-mi trag un ciot de lână și bocancii că era iarnă. Da' no: „Mă, o vinit la mine, tu poți să-ți miști mâna, numa' nu vrei” și acole între tăți bine că căți o fost din comuna noastră, 20 căți o fost dezbrăcați acolo, tăți erau: „Mă, da', dacă am ieșit afară în stradă, mă M. ce-i cu tine mă? Doră n-am știut ce-ai mă...” Ei crede că chiar așe-i mâna, nu, n-o poci îndoi: mâna n-ave' nimnică. C-așa-i amu ni, nu mă dure', ș-apoi când m-o mai chemat o data, vara, așe mă chema de toamna numa' pă mine, p-aieștialtți cu care am fost deodată nu; m-o chemat la comisariat, de acolo m-o trimăs la o doctoră acolo în capătu' orașului, acolo mi-o dat unde să mă duc și... acolo m-o pus p-un scaun așe, cu spatele încordat așe, și tăt mi-o purtat mâna așe, și umbla și io: nu și nu, io așe o țânem.

Tu așe ai apucat stilu' tău.

M-o și lovit cu pumnul în umăr și o zâs că am tulai ce-am putut face, prostie mare! Am fost foarte năcăjiți că am făcut io treaba aia. Ș-amu, numa' când ne mai chema toamna la verificare, no: io vizitat pă tăți și mie mi-o spus atuncea, după ce-o terminat cu noi, ne-o bagat doamna doctor pă toți într-o sală mare și-o țânut ședință cu noi acolo. Și zâce „Păste tine îi tras cu cruce roșie, îi tras cu primă roșie peste tine, nu mai faci armată”.

I-ai putut prosti, cât o fost de deștepti!

Da' nu i-am prostit că era bine să... era mai deștept un pic care era prin armată, care...

Căți ani aveai atuncea?

D-apoi la douăzeci, cam așe. D-apoi și frate-meu n-o făcut nici un ceas de armată, el o fost mai mare ca mine cu patru ai, n-o făcut.

Păi el cum o scăpat?

Pă el l-o durut mâna aicea ni, o mână de n-o putea, nu, n-o putea ridica așe. Da' o trăit până la 72 de ani, n-o pute' ridica așe sus și din cauza aia ...

Da' pe el de ce îl durea mâna? Pățise ceva?

Ț-oi spune de ce, de ce atâta am fost de săraci, de vara merem cu frate-meu... am fost, prima dată până am fost mai mici, am fost la ciurda de vaci sterpe am fost, la cele cu lapte am fost. După ce ne-am rădicat un pic ne-am băgat la oi, era tri turme de oi aici în sat la noi; toamna, când dam oile, ne băgam la capre, erau 170 de capre aici și apoi în fiecare zi le țâpau oamenii că nu aveu fânuri așe cum au amu, atunci țâneu vite.

Că era frig, că era cald, că era zăpadă, ei mereu în tăță zi...

În tăță zi merem cu caprele. Primăvara când trebuiau să margă oile afară la turmă, caprele le băgam între oi atuncea, iară ne băgam amândoi la oi.

Și nici n-ave' haine să să îmbrece.

Ia așa am trăit; și-apoi haine, haine să avem haine de de-a patului: era țol da'... tăt spune un cumnat de-a meu unde am avut o soră măritată, tăt spune: „De ce nu vă faceți bonde pă voi?” Zăce căta noi că era soră-me măritată acolo, ei ave' d-aceie, bondă. Zăce: „Cu bonda, zăce, te pui pă neauă și dormi în ie”. Eram uzi tă-tă-tă de ploie, nu era on nailon în timpurile alea, nu era o pelerină, nu era cizme de gumă, de-este de cauciuc, opinci cu curele, și-apoi în coste, să întorce pă picior ți să rupeu curelele! Apoi cu oile... primăvara-s prăpădite, nu stau la muls, fug, alta-i tânără, mioară, o fost la prima fătare... Și-apoi înjura și frate-meu, era mai bătrân ca mine cu patru ai, într-atâta înjura... și-apoi ploua, turna încet „Mă, taci mă, nu zăce așe! zăcem căta el, mă, taci mă, nu înjura!”. Zăce că „Ce-i?” Ia așe să uita în sus: „Domne, trăznește-mă ia aci!”

Atâta le-o mârș de bine!

De năcaz, de greutăți, niște greutăți de... Și-apoi mă căsătorii cu asta. Când mă băgai la oi c-o fost nopte de n-am dormit, ca și cum nu pot dormi aci, și-am fost cu cioreci de lână pă mine și cu șubă da' o fost ude, de afară. Și-o dat un vânt rece și dacă n-ai bondă făcută la cioban la... de aceea au și ciobanii bondă pă ei, de aceea așe o fac. Când m-am căsătorit am dat on țol de ala la făcut de piei și l-am pus în colibă pă jos și păstă el punem căte un lepedeu cearceaf și pă mine am pus bonda. Să fi fostă ce frig a hi și cât de ud era, după ce mă băgam acolo la un pic de timp așe te încălzei de... Și normal că tata n-o putut face de alea că tata o fost tăt beteag și operat și l-o durut stomacu' și numa' tăt mere' în Cluj la doctori și vine' și n-ave rând să facă că aia costa, trăbuie drese pieile, trăbuie duse la om să le facă. Și-amu când nu-i tomna când dau oile, când strânjem bani, mere tata la târg și cumpăra doi viței și când erau mai mărișori un pic, junci, îi vindea și cumpăra pământ că n-avem pământ; și-amu crește pădure pă el, pă tăt îi... nu l-a mai folosî nime în veac!

Dar ce boală avea tatăl dumneavoastră?

Tata o avut, cum nu mai ave' pă nime, că am fost cinci care, șapte copii o avut, numa' doi care i-o făcut mama primu' o fost gemeni și-o murit amândoi. Nici nu mere' la doctor că pote nu mure'. No, ș-apoi după aceea o mai fost cinci; să înțelegi: mama și-o măritat fata asta care o fost măritată mai mare ca mine cu vreo tri ani, o măritat și după ce-o măritat-o și iară o fost gravidă. Și fată-sa era gravidă și mama era gravidă. No, ș-apoi pă tata l-o durut stomacu', o zâs că numa' pătime'. Ș-apoi, tăt o mârș că-i ulcer, că-i ulcer și n-o scăpat de el până când n-o fost dus acolo, unde mere' mai demult oamenii, acolo la Cojocna, s-o dus la holde; și unu' da cu cosa, unu' lua mănunchii și unu' lega. El lega și atâta l-o durut de rău până când o perforat, atunci o și căzut pă holdă, așe. No, zâs-a ceie cu care a fost, că ei o fost cumnați „No, du-te, șogore, că așe zâce, du-te în sat”. S-o pornit să margă în sat, îl întâlneau oamenii că hotaru' îi departe unde-i mare satu' și comuna, nu-i numa' cum îi aci la noi, că meri până cole ni, pân' la pământ; și veneu oamenii cu căruțe, nu era mașini „Bade, ce-i cu dumneata?” „Păi îs bolnav și...” „Hai în căruță!” o zâs cătă el. El s-o urcat în căruță și când o pornit căruța gata o fost, o strâgat: „Tulai!” o fost musai să-l lase jos, că nu pute' sta dacă... Și-o vinit de acolo vreo 4-5 km până-n sat și-ntr-o noapte numa' așe o stat proptit de-on părete și pă fân așe, nu s-o putut să să culce. Și dimineața s-o dus oamini de la noi ce-o fost p-acolo, o fost mai mulți la holde, s-o dus la un șoferi, o lăptărie de asta să-l ducă-n Cluj și-o zâs că ce să-i deie să-l ducă? Nu era mașini, mașini mici, numa' te iei și te duci o dată. Și n-o vrut să-i mai ieie nici pă unu' decât pă el și, l-o adus în Cluj, l-o lăsat în mijlocul Clujului. Gata o fost, să să tragă cătă-on spital și o zâs că trăbuia să margă, amu cunoște' el Cluju' c-o fost de sute de ori, trăbuie' să margă și pă unde trebuie' să treacă să margă la spital o zâs că era un concurs de motociclism p-o stradă și era miliție și pă nime' nu lăsa să trecă. Ș-apoi o mârș până pă la... capăt, rotă s-o dus și când s-o dus l-o și băgat acolo, s-o băgat la un spital. Cum s-o băgat, cum s-o adunat doctorii ca la minune și l-o și cătat la, cum zâce, la raze, și, o zâs că „No, îi perforat stomacu', gata: aiesta pă masa de operație!” Și noi de acasă nimic, nime de la noi. Și o venit o femeie de acolo de la holde și-o spus. S-o tăt dus frate-meu, l-o găsat.

Și-o scăpat.

Da. Da, o scăpat. O vinit acasă și după-aceea o mai avut fata aia mai mică. No, așe o fost. Ș-apoi lucră copile! Și io și frate-meu! Așa am chinuit până m-am căsătorit și io cu muierăa asta, cu asta, cum să zâc. Și noi am avut, am tăt cumpărat pământ, da' tăt am fost mulți, da' ea: i-o dat socru' două juninci de bivoli de le-am putut pune în jug și-o vacă de asta albă și porc și oi și pământ, de tri-patru ori cât am avut io, io dat. Ș-apoi așa am trăit și am tăt cumpărat apoi

pământ, am făcut niște căsi colo din jos, le-am demolat, am făcut aici și-amu nu mai are bai nime nici de pământ nici de nimica. Și-amu tre să mă gândesc să țăp acoperișu' aiesta, să pui altu' că ploie, că nu, nu-i de treabă țigla asta. No, așe o fost. Am tras cu frate-meu de numa! Încă io nici nu rău tare după ce m-am căsătorit, da' frate-meu de la un timp să băga el sânгур la o turmă de oi, cu femeia, cu femeia: când mere', când nu mere'; mere' să-i ajute la muls, atâta. Da' el le grije, sânгур. Atâtea l-o mâncat și pă ala! Poi am mai avut tri' surori și frate-meu și am muncit cu frate-meu... Ele, fetele, nu le-o fost greu ca nouă.

No și pân' la urmă s-o operat, s-o tămădit, o vinit acasă. Apoi o fost noroc că știe' el face mâncare, că el ne făce' și nouă mâncare, da' lui tăt aparte, tăt aparte și nu era voie să mănânce pită de cum era atuncea: pâine de secară ori de mălai. Zăce doctoru': „Să nu mânce numa' pâine de grâu”. No, îi făce' lui mama pâine aparte, no, că cumpăra și grâu, cumpăra și o țără pune'. Da' făce el de mâncare; amu el sta în casă iarna și... făce' mâncare, făce' cum zăce doctoru'. E, da' amu, după aceea iară, la 5 ani iară o fost operat de încurcătură de mațe, și-o trăit până la 76 de ani, tata, no.

Și când a avut ulcer cam câți ani avea?

D-apoi amu io nu eram pă lume atunci când l-o avut, da' o zăs că numa' doi copii ave', patru, da' doi murise când i-o născut și-l mai ave' pă frate-meu, o fost mai bătrân cu patru, soră-mea cu tri, mai bătrâni ca mine. Și apoi io am fost după soru-mea la tri ai și după mine iară am avut o soră la cinci ai. Și-apoi dup-aceea s-o măritat fata aia mai mare și dup-aceea iară o mai avut una la 11 ai după, o avut altă fată. Mama, te miră că n-o nebunit de năcaz, că s-o văzut ie cu fată măritată și ea iară îi gravidă! No, și-acu' după aceie o zăs că nu l-i năcaz că o au, că ne-o fost tare dragă fata și vine la noi colo vara așe, după ce o crescut un pic mai mărișoară, numa' o vedem că vine la noi până unde eram cu oile or stauru', vine că îi era dor de noi la fată și-apoi ne era dragă că o mâncat cu frate-meu și tăt o săruta așe nia, ne era dragă și-o crescut, s-o măritat.

Deci când o fost bolnav tatăl dumnevoastră prima dată de ulcer dumnevoastră nu erați născut?

Nu, d-apoi, el și... ce știu io? O zăs că nu știu ce ulcer are el... și el o auzât vorbind doctorii că dintr-iestă el a ave... din-tr-aiestă vine racu', atunci nu-i zăce' cancer ca amu, zăce' din ulceru' aiestă devine racu' și el tăt de aia să teme'. O trăit până la 76 de ai.

Când ați fost mic, erau păduchi?

Oi, ioi!

Apoi tăt n-o fost de aceia...

Ba tăt!

N-o fost de aceia părinți să aibă; pureci, pureci era, da' păduchi nu, că umblam pă la școlă și tăt opăre' hainele. Numa' când am umblat la școală, n-am umblat aici, noi am fost duși, tata după război o mărș colonist la Bistrița și io acolo am umblat la școală; am fost de nouă ai când am mărș. Și-aci am umblat un pic la școlă, apoi ne-am dus acolo și acolo am umblat la școlă. Și apoi când o fost o dată, cum vii din Bistrița, acolo într-on sat lângă Bistrița, o vinit doctoru' la noi și ne cota pă haine. Da' să înțelegi, io amu mă gândesc, era on om acolo, ș-amu îi știu numele și ave' doi copii, și, ne făce' directoru' școlii să punem mâna așe pă bancă în tătă dimineața și să vadă cum îs spălat pă mânuri, cum îs tăietate unghiile și o batistă să ai faină și-o puneți pă bancă și cu mâmurile pă așe... vine de te căuta. Batistă ca copiii aceia și cămăși pă ei ca la aceia, la nime! Și de câte ori vene' doctoru' din Bistrița, pă ceie întotdeauna afla păduchi, doră țâpa hainele de pe hurloi și cota. Aia o fost după război și... ca copiii ceia mai curate haine nu vedei, tătdeauna afla, da' n-am pățat să găscă păduchi pă mine, niciodată.

Ăăă, la noi și dacă nu avem noi și erai spălată, dacă umblai cu alți copii...

Ș-apoi o vinit o dată, doctoru' acolo...

Da, tomna a me, fata aia mai mare, o vinit o fată aci, s-o jucat, ce ști-o și ce-o făcut? Și s-o prins, e, păduchii. Încolo numa' o vād că să scarpină în cap, da' ce? Cot, numa' vād pă ia! Ioi, credem c-amu și bolunzăsc de năcăjită!

Și cum ați scăpat de ăia?

D-apoi... era prafuri de-ale și fotoghin, petrol, petrol și punem petrol de-ala, punem cârpa-n cap și...

Gata, o scăpat.

Acolo la noi, o vinit doctoru' din Bistrița și ne-o cătat pă haine, tă-tă-tăt, ș-on țâgan ave' haină, o cămașă re', re' de tăt, de asta de pânză, ș-o răs copiii de țâgan că... „Nu radeți, o zăs doctoru', că-i curată și n-am găsat păduchi pă ea” Și după ce ne-o cătat pă tăt bine, o fost o pompă cum avem noi pompă de asta de stropit cartofii cu așe... un fel de tub de ala și l-o țânut așe în spate și la tăți bine ne-o băgat și p-aicea pă la izmene, și pompa o făcut on aer de ala, acolo-n clasă, de apoi n-ai mai văzut păduchi, nici pureci.

Da' la oi nu făceți păduchi, că acolo nu era... ?

Căpuși.

Căpușele, acelea-s pă oi.

Caprele, făceți și ele păduchi.

E caprele, da, da. Oile numa' căpușe, da' caprele fac păduchi și ele, dacă trăiesc înăuntru păduchii le omoră pă capre. Da' nu, nu prea am făcut; frate-meu, el ave' des, ave' în cap, da' nu de aiestea de haină nu, doră ne schimba mama hainele, ni le tăt schimba, nu le lăsa să să murdărescă.

Da' și cum o făcut atuncea, cum o scăpat, c-ați zis că a avut de cap?

Domne bate-i cum! Să pune' on ziar, o hârtie pă masă și apoi luai pieptenu', ș-apoi tăt dai cu piaptănu' ala, tăt dai, tăt dai. Azi tăt dai, mâine dai și dispăre' dacă te tăt spălai pă cap și te dai cu piaptănu' dispăre, no. Și ne tundem de tot câteodata, ne tundem ș-apoi, no.

Și cu căpușele cum era, de la oi?

A, p-aia, dacă să pune căpușă de oaie, aia nu stă pă om.

Și bivolii au păduchi și nu-i bine să stai aproape cu capu', da' nu stăm, numa' sâmtăști, sâmtăști că cela așe... da' nu, nu stau pă om.

Îl sâmt repede, ala de bivol.

No, ala-i mare.

Ș-amu am văzut pă bivoliță când o băut apă, aceie îs mai mari nu ca și când erau păduchia aieștia; atâta-i de aspru ala de bivol, așe umblă. Și pă porci este păduchi, da' pă oameni amu nu mai este. Din cauza necurățanei erau păduchia, altfel de ce?

Da' la oraș, și amu sânt bărbate, la oraș și amu sânt de au păduchi.

Da' pă dracu!

No lasă-mă! Când am fost io, n-am auzât vorovind? Da, o zâs că l-o căpătat pă unu' în școlă, încă de domn așe, că încă nu-i de hie-cine, nu-i de țăgan o' de cela, cela o căpătat.

Ce am am auzât io că mai erau p-atuncea, ploșnițe?

Alea erau rele, alea atâta trăgeu la care aveu copii mici!

Io! ce-i mușca, vaai, așe-i pișca noptea!

Da atâta de iuți era alea, când aprindei lumina așe fugeau alea de repede.

Și pă ăla pat, pă acolo unde era numa' on pic de crepătură, p-acolo, să băga p-acolo ș-apoi când stingei lumina să trăgeau la copii; apoi atâta îi mușca de rău, tătă noptea nu durne. Ala, cum îi zâce? Când o fost șantieru' aicea jos în vale, de acolo o tăt mărs cu de vândut știi că noi n-am avut, am tăt mărs cu de vândut.

Și cum le... ?

Cu o pană de găină, mi-o dat cineva Verde de Paris, așe-i zâce, nu știu cum îi zâce amu. De atuncea nici purec, nici de aia, nici nimnică pă fața de lumea asta n-ai văzut într-a noste casă!

Ai dat cu din ăla.

Da' o zî și-o nopte n-am dormit acasă, n-o fost voie să durnim. O dat, că ei o dat, bătrânii: mama, socră-me ea o dat prin casa, s-o legat la gură și apoi ea o dormit la fată-sa și noi am dormit aici la părinți. N-o fost voie să... apoi n-am mai avut treabă, leac de pierire. Mai era un fel, cum le zâce? Alea erau mai lungi, astea ni, erau mai micute,

Alea erau mari.

Da' ale era ia așe de lungi. Când apridei lumina, numa' vedei colo pă, că nu era tavan, scândură, grinzi.

Alea nu mușcau. Numa' știți cum am scăpat de alea? Ne-am dus de acasă iarna când o fost mai mare geru', și am lăsat ușa zâua deschisă și o fost ger mare-mare și numa' așe ne-am scăpat de ale.

Că nu știem de Verde de ăsta de Paris.

Că alea să bagă pân... dacă lăsaî pâinea pă masă să pune pă ea, în oala cu mâncare dacă nu o acoperei bine și umbla pân casă așe, nu mușca deloc.

Alea nu, n-ave treabă să muște copiii.

Erau un fel de gândaci.

Îs așe mai lungi, roșietice, așe roșietice; amu nu, nu mai sânt.

Și le-ați înghețat.

Nu mai avem treabă. Că ei nu o avut, numa' noi am fost două familii în două casă: într-una eram noi și într-una era on văr de-al mamei. Ș-apoi, no, n-am avut cale încotro că n-am scăpat de ele până am, era cum îi aia cum s-ar zăce la cuptori, era făcut acolo de lemn vatra aia apoi pă unde era, adăugam lemnu' așe, unu' peste celălalt, l-o pus acolo, era crăpături de ale, să băga pân ele, nu le puteai scote de acolo.

O înghețat ele.

Mama dumneavoastră a fost bolnavă de ceva?

Mama? D-apăi o fost dară că ea n-o murit de sănătoasă, ea o fost bolnavă de o avut tensiune, o avut... mai la urmă c-on picior și ea, ce i-o dat doctorii: că să margă acolo la Mangalia, acolo la frate-meu. Frate-meu l-o durut un picior și el s-o dus de aici c-o văzut că tăt greu i-i, s-o dus, s-o dus la Bănat, și acolo și-o cumpărat casă acolo. Și l-o pris a-l dure' on picior și s-o umflat picioru' și o mârș la doctor cu el și unu-l trimite încoace, unu-l trimite încolo, unu-l trimite încoace, unu-ncolo. Îl dure' tăt mai rău picioru'. Ce-o făcut? S-o întâlnit c-o doamnă pă cursă sau ce știu? Și odata-i făcu o hîrtie domna aia și-l trimasă... că să-l mai țâie, că ia, coleg de drum ori ce știu ce o zâs ea, și te rog frumos să-l ajuți. La on frate al ei îmi pare c-o zâs. Și o mârș la el și ala zăce „Cu asta durere tu nu schepi numa' dacă meri acolo, la Mangalia, acolo la băi”. Și i-o făcut doctoru' hîrtie. Dup-aceea s-o dus acolo; dacă s-o dus acolo, oamenii cum vorovesc, ia așe ni: că io am așe, ba io am așe, că și io am... O zâs că ia, cât bai am, o zâs frate-meu cătă unu' care era bolnav acolo, și no, ave' situație acasă de ceva timp da' nu i-o spus la doctorița. Doctorița: „Măi V., să-mi dai niște bani împrumut”. Frate-meu o vinit acasă și cu bărbatu' la doctorița și i-o dat banii și s-o dus. Și ce l-o pupat doctorița! Și l-o făcut bine, l-o făcut bine. Î-o mai trimăs din bani,

o zâs că să margă în tăt anu', să mai margă. N-o mai mârș că l-o făcut bine, că s-o ocupat de el.

Ș-apoi mama dumneavoastră a mers și ea?

Ș-apoi și pă ea o durut picioru'. O fi zâs că doctoru' „Că mai ales dacă aveți cunoștință acolo...” „Că am”. Biata mamă n-o putut sta acolo, n-o putut sta în clima aia nu, o fost să moră acolo: o apucat-o de-o curs sângele tăt pă nas și gata o fost, o zâs că nu mai îi pentru ea acolo. Pentru picior era bine, da' nu era pentru organismu' ei. Și o fost soră-mea la școală, ce știu unde? La Buzău, aia mai mică, și o adus de acolo și apoi o tăt tras așe cu picioru, cu tensiunea, cu ...

O avut și ea și varice. O, atâta era de rău!

O tăt tras așe. Apoi o murit, o murit la 67 de ani, o murit mama.

Cum îs io amu.

Da' o fost bolnavă pe pat când o murit sau... ?

Numa' o săptămână numa' nu s-o sculat, o săptămână; da' de mâncat o mâncat, veneam și-i dam io. Tată-so o fost mai rău.

Da, ne-o povestit. Când o murit vreți să spuneți?

Atuncea, înainte. O lună de zăle și-o pierdut mintea.

Apoi el deja nu mai era normal, nu mai ... Da aia, mama, o fost tăt nomală până... era conștientă, da' cu tata de la un timp nu te-ai mai putut înțelege, nimic. Apoi cu a ei părinți am avut noroc într-o privință.

N-o cătat de ei.

Că sara, ia cu pălincă, ia aci ni (...) să mă duc în casă să beu pălincă și era beut, nu tare o fost, și dimineața când vine o vecină de aicea, ni, să merem iute că more. Până am vinit era paralizat, pă la 11 o murit. Să căpătăm căruță, să căpătăm ... să merem cu el: o murit acole-n pat, gata o fost. Socra iară o ieșit de aicea afară să steie la sore și numa' s-o tras într-o parte.

O fost internată ea la oraș și i-o spus, că să nu iasă, mai ales când îi sore așe, și sore și înorat, c-atuncea îi cel mai periculos c-o avut tensiune, să nu iasă. Și noi am fost duși în pădure, el o fost la lucru și o fost numa' fata aia mai mare aci și o spălat, o periet și s-o culcat în camera aia mică, i-o dat medicamente și o văzut c-o mâncat și o lăsat durmind și ea s-o dus aci la vecini să întoarcă niște fân și când o vinit numa' era așe ni, o' pă să spate. Apoi numa' o străgat și o vinit vecinii și i-o ajutat și o bagat-o în casă și o fost gata... O vinit fata după mine acolo unde am fost după lemne: „Haida că o murit mamă-ta”. N-am putut nici plânge, nici zăce absolut nimică, ca și când îți leagă Dumnezo graiu', no.

Ș-apoi cela, pă la patru s-o trezât și o zâs că-l doare capu' și că să mă duc pântru mine și s-o dus și n-o apucat să să bage în veceu, o picat acole înaintea lăiți. O stat mama ce-o stat și o văzut că nu mai vine: „Da ce-i baiu?” Și s-o dus acole și numa' o străgat, ea o plâns acolo, o zbierat și apoi o auzât alți vecini și

apoi o vinit la ea și o ajutat să-l tragă în casă și dup-aceea o vinit la noi, o vinit și ne-o spus că „Haida că ia, more tată-to”. No, n-am, n-am avut treabă cu ei.

Să grijim de ei pă pat n-am avut.

Tata nu știu ce presântări o avut, nu știu, tăt așe zâce’: „De mine nime n-a cota, lasă că-ți vedea voi: de mine nime n-a cota că io așe oi muri și de mine n-a cota nime”. Și apoi așe o și fost, no. (...)

Da’ de ce-i doare? Că nici o greutate n-o avut copiii mei, nici unu’, nici o greutate: așe i-am grijit și i-am purtat la școlă și n-o fost păstori, n-o fost nici la oile noastre, la vacile noastre, n-o fost nici on ceas, no.

Nu te poți căi de cela, că-s tineri, amu lasă-mă în nevoie, că doră nu te poți căi de ceia tineri, apoi că unu’ are bai, că unu’ are altă.

Nu-mi place de ele, de fete mai ales, pân’ ce s-o îngrășet așe grozav, amândouă. Și asta care-i mai mică de-i după... ce-i milițian, șef de post aici la M., apoi atăta-i de grasă... D-apoi cealaltă mai mare, ș-aia Doamne-feri! Io îs gras amu, da’ io când am fost de vârsta lor n-am fost așe, putem io umbla pă costele aieste de tri ori pă zî până-n vale, p-aici pân coste după oi: la amiază muls, iară înapoi; sara iară ieșei. N-am fost gras, io amu m-am îngrășet, de un pic de vreme.

Pe aicea, io am auzât că sunt oameni care știu face lucruri și te poți îmbolnăvi sau poți să mori.

Io de alea nu cred.

Noi nu credem în asta.

Bine, da’ știu că nu credeți, da’ sunt? Ați auzit? Cineva care să fi fost bolnav, că i s-o făcut de altcineva ceva. Să zică că o fost bolnav că i-o făcut... ?

La aceia nu li-i bun capu’...

Sau că îi blastă mă popa, că afurisenie la popa și... dacă o furat... ?

E, no, de alea mai vorovăsc ei.

Io în de alea nu cred... io și amu, tăt vorovăsc... ăla nu-i căsătorit... o avut familie în capătul satului, acolo unde am avut noi casă, dindărăt. Și are doi feciori... tată-so o murit, s-o răsturnat o mașină... și ei îs cu mă-sa. Ăla mai mic îi deodată cu a mieu, și a mieu are... și a mieu s-o căsătorit amu’ bătrân și are fată de unșpe-doișpe ai... și el nu-i aici; și ăla mai mare, ăla-i de cincizeci de ai trecut. Ăla tot zâce că i-o făcut farmece, de acolo, o femeie... zâce că aia i-o făcut... i-o fi făcut Dumnezeu, o’...

Da’ ce i-o făcut?

Că o zâs că ea o avut fată și că lui i-o luat fata. Doară că fata nici n-o avut bai di el, că fata... că fata o fost deodată cu a noastre...

Fata n-o vrut să steie ...

Să ascundea, nici la joc nu vre' să meargă să joace, niciuna: nici a noastre, nici aceie nu vre' să joace cu el. Nu că să aibă bai... nu i-o făcut nime', numai amu' are bolunzâile lui în cap!

Îi altceva ...

Cică umblă gadina... umblă gadina pân el... Da. De făcături.

De aia, că nu s-o căsătorit decât târziu?

Da' nici nu s-o căsătorit! Nu, nu.

Niciunul.

Nu, niciunul.

Da' o zâs o dată mă-sa cătră mine că „Io nu mă tem! Că io m-oi duce cu ei unde-oi vre io”. Că amu ei era foarte înstăriți...

Amu, no, ei era mai...

Era mai... ave' loc mult, ave' vacă... (...) nu serviciu. Să să fi făcut batăr un șofer, un șofer să să fi făcut și lucra pă un autobuz, ori pă o mașină, ori... și ei îs așa, acasă. Amu are tractor, are...

Da ălalt nu, ălalt nu...

Celălalt nu, nici servicii, nici nimică. Ei o gândit că dacă ei îs gazde... Și pă Crăciun, pă Paști, când să pregătiește un pic omu'... să facă un cozonac, să facă... ei atâta știu să facă niște plăcinte, cum faci așa, într-o sară...

Gogonele de alea, știi, mici ...

Și ei numai așe, numai râdea de eștialți care făce cozonaci și făce prăjituri, că ei îs gazdie și îs...

Câți copii aveți?

Tri. Două fete și un băiat. Maică-sa la fata asta ce o fost amu cu noi, și băiatu și apoi fata ce-i în M. amu. El îi șief die post în M.

Și unde i-ați născut?

Acasă!

Și cine o fost cu dumneavoastră când i-ați născut?

Poi, maica.

Maică-sa.

Mama soacră cum ar veni, nu?

Da, că mama nu o avut răbdare, nici să steie pă lângă casă, să o știu... Ferească-te Dumnezeu! Nu. Mai ales că... m-o apucat die marți, și până miercuri după-amiazăzî numa' am născut pă aia mai mare. Apoi, nici nu ... i-am spus ... „Du-te și spune-i să meargă de aci, că io, până nu... io așe mor!” „O zâs fata cătă mine că să te duci” „Nu mă duc nicări, nu mă duc nicări!”. Și apoi ... o nănășă și mă-sa.

Și cine o moșit-o pe fată? Cine o moșit-o?

Doară o femeie! Numa' o mârș și o chemat și o moșit, și ...

De abia o așteptat! Că plăteai!

Plăteai, îi da de mâncare când venia, îi da palincă... erau de astea, mai sărace, mai ...

Și după ce o moșea, mai venia vro câteva zile, de ea o scălda, o spăla, să nu să scoale.

Da, da, venia, vro tri-patru zile venia, ca să nu ...

Ie, da-i plăteai, plăteai oarece, îi dai ...

Ați stat în pat trei-patru zile. Nu v-ați ridicat ... ?

Ie, da' cine o stat în ... ? N-am lucrat io nimica, da' io și în zâua când am născut m-am sculat! Da.

Unde ați născut? În pat sau lângă pat ați născut?

În pat.

În pat ați născut?

Da.

Că am auzit că era mai ușor să naști în genunchi.

Amu așa zăcea oarecine ... da' io tăt în pat i-am născut pă tăți.

Da? Pe toți i-ați născut în pat? La al treilea, la băiat, cine o fost? Cine v-o moșit?

Alta, nu moașa care mi-o moșit fata.

Aia nu o fost acasă, nu știu ce o fost cu aia.

Aia nu o fost acasă, care mi-o moșit fata. Apoi, m-am dus de aci, într-o marți sara, di la a noști ... și făcu-se zeamă die fasole și o zis că nu mănânc? Mie îmi plăcea bine zama de fasole. Și nu știu cum mă simțeam așe ... Nu, am zîs că nu mănânc. Și când m-am dus, mărgând, era sară ... nie țanieam încă așe de braț și zăc cătă el: „No, io în noaptea asta nasc!”. „De unde știi tu?” „Las' că vezi tu.” No, m-am dus acasă, mi-am cotate ... că cine? N-avei nici chiloți, n-avei ... din niște haine mai rele apoi te dai și făceai poale, cum zăcem noi ... și apoi de alea, să le iei, no ... și apoi, pă cole ni, să îmi pot face un lipideu mai rău, să pui sub tine și tăt ... să vezi tu chiloți, or să vezi tu voal, să vezi tu ... că și dup-aia numa' maică-sa ... când am făcut pruncu' ... că m-o apucat de pă la unu', cam așe ... am adurmit sara și apoi numa' m-am trezit și apoi iar am adurmit. Și pă când cânta cocoși, pă când o cântat de ziuă, atuncea am făcut pă prunc. Și apoi astalaltă iar o fost la nașă! Că maică-sa o fost dusă la dispensar, nu știu după ce tre' să meargă și s-o dus la dispensar. Poi io am crezut că vine după-amiazăzi ... și apoi o vinit nănașa. Nănașa, ea o fost lângă minie. Apoi, după ce o am făcut, o făcut păpușă nănașa ...

Ea i-o tăiat cordonu'?

Ea, că no, nu era nime' pă acole. Apoi ie o luat acela și o făcut păpușă și ... Că așa zăce', că dacă fac fată ... acolo unde am stat, în capătul satului, mai încolo

era un răzor ... dacă fac fată, când nu oi și io în casă o lua și o zvârli păstă răzor că lui îi trăbe fratie, nu-i trăbă soră. No, după ce o făcut păpușă și ... „No, hai în casă, hai la nănașă, hai să vezi! Hai să vezi ce frățior ai!”. No, o vinit în casă „A, io zăc, că nu-i frate, că-i surioară!” „Amu, nu-i bai, pântru aia, că-i faină; uită-te cât îi de faină!” Atâta era de albă și de roșă în obraz, faină și albă la obraz ... atâta era de faină la obraz. Apoi, ceie mai mare nu cota de ie, numa' el! El cota! Mă ducem la lucru ... dacă să scula, o lua de acole, îi da de mâncare, o punea în scaun, că era scaun de ăla de umblat, nu cum au amu domnii aieștia. Și apoi n-ave rochie pă ie și venia și mă striga: „Măicuță, hai acasă, că-i tră de mâncare și numa' tăt plânge și – să iertați – stă cu curu' acolo și vini un câine și o lins-o pă picioare, și pă cur, tă-tă-tăt” Un cățal, o vinit cățălu' și l-o lăsat în casă și tă-tă-tăt o ... da' fata tăt plângea „Hai măicuță acasă!” Apoi am vinit acasă, i-am dat țăță, am mâncat și apoi m-am dus iară înapoi. Atâta o cotate de ie și atâta îi era de dragă! Da' ceialaltă mai mare, ea tăt merea cu copiii pă la broaste, p-acole, pă la tău, nici habar n-ai ... nici nu te puteai lăsa în baza ei. Degeaba o fost mai mare și apoi între ei numa' ... între aia mai mare și între prunc o fost ...

Tri ai ...

Tri ai. Și între prunc și între asta o fost șasă ai. No ... cu șasă ai, atâta o fost mai mare ca și ... Da el, el cota, no ... De multe ori tăt am zâs: „Și-apoi, știi ce-ai zâs, dragu' măicuți? Ai zâs că i zvârli păstă răzor!” „No, măicuță, că și știi io!” zăce.

Da fata, prima fată, avea grijă de băiat?

O avut cine, că am avut bătrânii acole.

Nu ea o cotate ... da de multe ori să scula noaptea, și nici nu știe nime nimică și o schimba ...

Ave leagăn de ăla, de o legăna așe ... nu cum îi amu. De ăla de lemn, de scândură. Și apoi îl pune' lângă pat și apoi adurme... era întinsă ... Plângea fata, să scula mama ...

No, când plângea, mai cela, mai viniam și io ...

Venea și îi da mâncare; nu i-o pre dat piept ...

Că n-o vrut să sugă!

N-o vrut, n-o vrut!

Ba, am avut, da' n-o vrut să sugă!

Și să scula mama și îi da mâncare și o cota, să vadă nu-i udă, o schimba și o legăna mama și noi nici nu știem ...

A, dormeați toți în aceeași casă!

Da, dormeam tăți. Tăți, dară ...

Da' copiii au fost bolnavi când au fost mici? Ați avut probleme cu ei ...

Nu prea. Fata o fost, la șaișpe ai o avut astmă, la șaișpe ai ...

Și ce ați făcut? Cum ați descoperit?

D-apoi, numa' într-o noapte ... că ie nu poate, că nu are aer, că nu are aer. „Măicuță, deschidie geamu'!” No, îi deschis, numa' nu ... Și apoi el o luat-o în spate și o dus-o în spate, o dus-o pă aice, cătă vale pă o cărare ... și s-o dus acolo ...

Și apoi din vale, autobuz ...

E, din vale era autobuz.

Și m-am dus cu ie la Cluj, m-am dus cu ie la doctor și ...

O stat pă pat o lună de zăle ...

Și zâce „Are un fel de astmă!, zâce cătă mine. Amu, de boală de aia nu mai scapă!”

Că s-o ducem pă la băi, s-o ducem ...

Apoi o stat cuminte, o mârș pă la doctori, s-o tăt dus pă la doctori și și-o tăt cumpărat medicamente și amu ... amu de la un timp încoace, amu nu mai ...

Și amu, când am fost cu ie pă la spital, multe o cunoște', și o doctoriță tăt zâcea „Vai, mă tăt gândesc unde te-am văzut?”

„Când ai fost tu internată...”

De câte ori o dus-o Salvarea moartă! Că numa' nu mai ave' aer.

Și amu nu mai are treabă!

Amu n-are triabă!

Nu, că să grijește!

S-o dus tăt di două ori pă an.

S-o dus la băi!

Și amu o zăs că ... die când o fost dusă în Italia, că o stat în Italia. De atunce nu o mai avut nimica, de când o stat în Italia. De atunce nu o mai făcut crize. Nu o mai făcut crize de atunce.

O! vai de capu' nost ...

Pruncu' și el o fost ... și el o avut gălbănare ... hepatită. Tocma' când să își ieie BAC-u'. Două săptămâni, înainte de a-și lua BAC-u' o fost, n-o fost rău ... și lua primu'!

Și unde l-ați dus?

La medic, era la școală.

Și era la școală în Cluj?

Da, da, da, era la școală în Cluj. Și o zăs că o mâncat niște cartofi și cu castravete ... și o zăs că nu știu cum ... nu i-o ... nu s-o simțit el bine de la ... și s-o dus la școală și o zis că numa' i-i rău. Și apoi o zis că s-o dus și l-o și dus ... numa' ne-o poruncit că să ne ducem, că el îi internat. Tocma' atunci pă când să-și ieie ... Da', tăt nu ... tăt o luat al doilea. Amu' lua primu' de nu era beteag.

Aha. Și ai fost la el, la spital?

Da, fost, da' cum să nu?!

Io am auzit p-aci, de boli din farmece...

Aci?!

Da, că și acolo

Acole o fost mulți.

Da io nu cred în de alea.

Îți face Dumnezeu ...

Da.

Da și boala vine de la Dumnezeu?

De la Dumnezeu vin tăte. El ne dă și bune, și ... (...)

Apoi după aceea, tot o adunat bani. Ei tot o adunat bani, ăla cu tractoru'. Că ară, stropește, discuiește, își face bani bine. Ălalalt mai mic, ce știi io? Tot o avut prieteni, pă unu', pă altu' ... Ce știi? Cică le-o furat o grămadă de bani.

Vreo tri sute de milioane o zâs. O tăt plătit ... plătit-o la beserică ... plătit-o ... Mie nu mi-o furat nici un leu! Că și când... i-am pus bine și când n-o fost duși la CEC, i-am pus bine, nu i-am lăsat ... nu mi-am adus tăt ...

O dat la biserică afurisenii?

Nu știi ce a fi dat. Popa ăsta nu știe să facă afurisenii.

Da, că tu știi!

Nu, nu o zis că ...

Ei așa gândiesc, și popa ... Ei o crezut că banii mintien vin ... așe o crezut.

Zăce mă-sa: „Că păstă două-tri zăle ne vin banii, ne vin banii înapoi!” N-o vinit, cum n-o vinit tata din mormânt!

Io nu mă prind cu popa. Îl ascult, da' nu că dacă mi-o furat cineva ceva, a face popa ... io aia nu cred! Îi spui la om în față!

Da', ce credeți? Înainte erau oamenii mai sănătoși decât astăzi?

D-apoi ...

Cred!

Și astăzi ...

Când erați copii, de exemplu. Erau mai sănătoși oamenii ca amu?

Apoi, care-i sănătos îi sănătos. Care-i beteag îi beteag!

Nu știa atunci! Dacă ave' oarece la burtă și cela ... că doară „O avut mălinu' în pântec” Și de ave' încurcături de mațe, de avea la ficat, de avea ... „O avut mălinu' în pântec!” Ei așe știau...

Doară că cutare o murit și o rămas patru copii ... și i-o murit bărbatu-so. S-o măritat cu altu' și o mai făcut cu ăla patru. Și o murit ea! Așa o fost, da' amu' nu să mai întâmplă! Că te opera de apendicită și ... nu țanea nici două zăle: era mort.

Că zăcea căta mine: „Ia, că să postim tot postu” „D-apoi, hai să postim, că amu avem cu ce posti!” Atâta m-am simțit de bine și de ușoară, de nu ști nime!

D-apoi, n-a fi voie să mâncăm multă ...

Cât de ușoară mă ... Odată și de mă îndoiem și ... No, vezi! Ce ajungem! Nu, că doară tot mâncare bună am făcut și poți să zici că, no ... Da' degeaba, numa'... n-am mâncat carne, n-am mâncat gras, și o dată o fost. No, amu' bine dară ... ce știu io, după medicamentele astea, or doară după ce?

Ziceți că erau mai sănătoși pentru că țineau toate posturile?

Da, da! Ținea, ținea posturi atunci! Tăte posturile le ținea mai demult!

Că ne spunea bunica, ne spunea bunica – mama tatii – că ...

N-ave unsoare să ...

Că la începutul postului o zâs că spăla tăte vasele – nu era atunci cu ce să le speli – o zis că cu cenușă le spăla. Tăte vasele le spăla și până să găta postu' nici la copil ... O prostie! Prost ...!

Nici la copil dacă era ...

Nici la copil de doi ai de zăle nu-i da în post, măcar o ligură die laptie, că ave' că vacă tăt ținea fiecare, o vacă, două! Da' nu-i da, că acolo ... Și pă mine, atâta m-o necăjit maica, de ... Doamne, Dumnezeu! Așa mai mâncam ... numa' așteptam să-mi deie, numa' lapte cu pită, da' nu-mi da!

În post nu?

Nu, nu, în post nu!

Nu slănină, nu ouă, nu, nu. Da' nici n-ave'. Că amu' zăce că am postit postu'. Amu' cumpără pateu. Că zăce că-i pateu de post! Poi, că io mă gândesc că numa' ... că nu-i ăla de post!

Este, că-i ... este ... și este salam ... De aia am mâncat ...

O făcut sarmale cu ulei. Cu ulei mie îmi plac mai mult ca și cu unsoare că pune pă ele ...

Și cu soia! Și cu soia! Apoi, câte o oală die opt litre ... de alea!

Făcea o oală ...

No, de ăla am mâncat și io mai de mult. De ăstaltalt mâncam o dată și nu mai îmi trebuia. De ăla, până gătam, tă-tă-tăt mâncam, o mâncam amândoi. Și rece! Atâta era de bun! Atâta am mâncat în postu' ăsta sarmale de ...

Sarmale cu soia?

E ...!

E, și amu fetile, fetile, jinerii, ei nu mănâncă, ei nu mănă ... și când vin amu, și vinerea ei mănă ...

Ei mănâncă de dulce și dumneavoastră nu mâncați de dulce?

Nu, nu. Când îi post, nu mâncăm nici miercurea, nici vinerea. Când nu-i post, miercurea mai mâncăm, dar vinerea nu! Lor le fac, lor le fac de dulce. Da, apoi, na ... Este, este ce mânca ... Da' cât de bine m-am simțit!

Deci alte motive nu credeți că erau ca să fie mai sănătoși înainte decât astăzi?

Murea destui! No, și aci, din ce știu io, batăr numa' douăzeci care numa' de apendicită o fost! Și murea! Nu, nu cu operație ... Și apoi s-o întâmplat că o fost unu' de aci, operat de apendicită. Și l-o operat și l-o ținut acasă ...

Eee, după ce-o mai ...

Da' aci, batăr douăzeci o fost de apendicită ...

Și mai mulți ...

D-apoi o fost unu' care nouă ne-o fost neam! Și ăla o fost dus pă coastă, la fân. O! Poi o făcut ei povești că o murit, că o mâncat zeamă de cartofi, că o mâncat ... l-o mâncat apendicita p-acolo și gata o fost! L-o dus, l-o ... o murit!

O murit! O perforat! O leșinat acolo.

Și apoi o dată s-o deșteptat oamenii și s-o dus la doctor și ... Și care o murit ... era fată! Fată fecioară! Și o fost operată de apendicită! Două era! Ea și o femeie de aicea, operată de apendicită! Nici nu știa nime'! Amu, altu' zăcea că îi ... cum îi zice ... de făcătură ... doară cutare, că-i de făcătură ... făcătură de la Dumnezo! Du-te-n treabă! Eu nu ... în de alea, în făcături, eu nu! Mie mi-i urât! Când îi auz, că se adună mulți laolaltă, mai ales femeile: „Că doară ia ce zăce popa la beserică! Că sânt făcători de rele!” „Tu nu mergi la biserică?” No, spune tu! Că popa zăce că sânt făcători de rele, că făcători de rele, de orice. Și io, dacă ... m-am dus în pădure și mi-am cătat un car de lemne. Pă când m-am dus lemne nicăieri ... ăla-i făcător de rele! Da' nu că dumneata mi-i face mie să fiu io beteag și chiar oi muri! Io nu, io ... Poți! Mi-i băga oarece în mâncare! Aia nu zic că nu! Da' că numa' așe' mi-i face și io oi muri! Alea ... aia nu. E, și popa amu așa zăce, că sânt, că ... doară popa ce vre'? ... să meri la el, să-i dai bani, să ... că „Lasă, că îți fac io!”

Pe vremea lui Ceaușescu aici era dispensar?

N-o fost niciodată aici! La Centru.

La Centru? Acolo? Și ați fost în perioada aia? Ați avut nevoie?

Ea o fost!

Da, io am fost!

Eu am fost beteag de tânăr! Io de ... nici nu m-am gândit io că m-oi căsători io până-i lume! Când am fost ... nici nu știu ... de vreo douăzeci și patru de ai, cam așa, și numa' m-am trezit că mă doare stomacu'. Ioi, ce m-am necăjit! Că uită-te tata, cât s-o necăjit să ... mă doare la stomac: hai la doctor, hai la doctor! Unu' o zăs că am ulcer la stomac, să țin regim și să ... mi-o dat medicamente. Altu', am mărș la el cu un cumnat a meu că mă duce la un doctor la care o fost mă-sa la doctoru' ăla ... el cu mă-sa ... m-o tăt cotat la raze, cum zăce' atuncea ... o zăs că, zăce: „Nu știu cine o spus că ai ulcer la stomac, poate că-i pă cale să facă, da' tăt îți dau niște medicamente, îți dau niște injecții! Are cine ți le

da?” „Poi, zâc, n-are cine mi le da” Și nu știu oameni ... cum îi și V., el dă! Și fata noastră, aia mai mare! Și mă duceam sara și luam una și una dimineața ... la dispensar! Și mă culcam acolo și viniam pă jos ... acasă, de acolo! No ... și le-am luat! M-am grijit! Dacă nu mi-o plăcut beutura, nu mai beu! De mâncare, dacă nu mi-o plăcut ceva, n-am mâncat! Și nu mă mai doare; decât că m-o apucat alte baiuri ... de tensiune, de ... No, am fost operat de tri ori!

Unde v-ați operat?

O dată am fost operat ia aci, ni! Mi s-o făcut niște carne ...

La Cluj, tăt la Cluj o fost operat!

Niște carne ... ia aci, sub piele. No, oameni de ăștia, care o văzut zăcea „No, aia-i hernie! Aia-i hernie!” zăcea cătă minie! M-am dus la Cluj, la doctor, și zăce: „Cine o zis că îi hernie aia? E, aia-i un zgârcki, un ... no, trebe să te operăm!” Și m-o operat! Și o scos de acolo ... m-o dus la operație, m-o pus pe masa de operație și mi-o lăsat ... oglinda era acolo sus ... amu' mă videam, tă-tă-tăt mă videam ... mi-o ridicat un cerc aicea, așe ni, și o țâpat un cearșaf păstă el, păstă cercu' ăla. Și vine doctoru' la mine ... ce știu cu ce m-o freat acolo, vine la mine și zăce: „Să nu te miști, că îți fac câteva împunsături de ac!” Io am dat ... când mi-o făcut! Atuncea o tăiet! O tăiet și o fost ca ... și o pus acolo ... și, după ce m-o descoperit, încă era ... videm operația și cusut acolo. O cusut și dup-aceie o vinit un sanitar de ăsta cu pansamentu' și mi l-o pus acole și gata! Zăce: „No, meri pă picioarele tale!” „No, domnu' doctor, v-ași ruga frumos să văd ce mi-ați scos de acolo!” „No, hai că-ți arăt! Ți-am scos un coi!” o zăs cătă mine. No, și m-am făcut bine! Decât operația aia ... și patru ai o am sâmțât. O am sâmțât! Așe îmi părea ca și amortită, așe, oarecumva ... da' o dispărut de tăt, nu mai ... No, dup-aie, am fost operat la uăchi, așa-i?

E, și dup-acei la limbă!

Am fost la uăchi! Mi s-o făcut așe ni, aice! Mi s-o făcut ... și să cunoște pă dinafară ...

Da' s-o făcut dinluntru!

D-apoi, am fost la tăiet la holdă și m-am obosit și m-am pus jos ... și s-o pus și ie în cur lângă mine și m-am lăsat pă spate. Zăce: „Mă, ia să-ți întorc io ochiul ăla, nu să vede dinlăuntru oarece?” Pă pleoapa ochiului ... că așe o zăs doctoru' „Nu să vedie oarece?” Zăce: „Mă, să vezi ce ai, nu pă uăchi, pă pleoapa asta, mă! Dinlăuntru! Să vezi ce ai, și încă-i negru, așe, ca o prună când îi coaptă!” Și vine doctoru' din R. ... că ... Ba, doctoru' care o fost la noi în comună s-o mutat aici la șantier în vale, la șantier și m-am dus la el și întoarce ochiul și zăce: „Care au tensiune li se face de aiestea!” Îmi cotă o tensiune, coată niște foarfeci și zăce cătă mine: „Hai! Hai!” Că să și taie!

Să taie cu foarfeca acolo!

Că s-o înțeles cum o fost! „Nu, nu, nu, domnu’ doctor, vă rog, pă frigu’ aiestă, în februarie!?” „Apoi ce? Ce-i aia?” „Nu, domnu’ doctor, nu mă las, oi vini de altădată!” Vine doctoru’ din comună, o vinit aici pă la soacra, că soacra îi așa un pic beteagă, și zâce... și face cu capu’ ... zâce: „Io nu mă apropii acolo!” Îmi face bilet și ... „Meri la Cluj!” Mă duc la Cluj și m-o tăt cotate în uăchi cu fel și fel de becuțuri și analize ...

Raze die alea!

Și zâce: „Trăbe să te...” M-o trimăs ia, acolo: „Să meri și să te operezi!” Și m-am dus, și m-o operat și după ce m-o operat și o pus pansamentu’ acolo, în uăchi. Dup-aceie, atâta o lăcrămat, că sâmțeam io, sâmțeam acolo când o lăcrămat după operație! M-o operat și o cusut acolo și pă când am vinit acasă o scos ațale de acolo și am văzut amu acolo ... No, m-o operat și m-am făcut bine, no! La vro câțeva vreme, mi se face o bubă pă limbă. Mi să cunoaște de unde o tăiet! Că di ce nu ... că di ce nu ceai de mușețel, că di ce nu așe? Fata aia mai mare: „Tăticu, ascultă de doctori!” Și m-am dus: numa’ operație și operație! M-o tăt cotate doctorița de familie, că de la doctorița de familie m-o trimăs la cea de ... die dantură, de dinți! M-o tăt cotate cu diegetu pă acolo, zicea că nu mă supără de la oarece măsaună? Așe era ... țapănă și ... cât să zâc? Ca o prună! Și ... nu! Tăť m-o cotate: „Trebe să meri la operație!” M-o operat, da’ atuncea m-am temut bine! M-am temut de operație! Da, mi-o ajutat Dumnezeu și m-am făcut bine!

Da de ce v-ați temut atuncea mai mult?

M-am gândit că a fi cancer, m-am gândit ...

Ai vorovit.

Apoi, dacă n-am vorovit ce trăbe! Și-am scăpat de tăte și amu’ ... Da’ de câte ori am fost internat! Am fost o dată ... am avut o pată pă plămâna dreaptă și o fost beteag unu’, lucrăm la pădure atuncea... și am fost la pădure, acolo, în vale, departe. Și-am mâncat pită, era vinerea mare și am mâncat pită prăjită și mi-o pus ulei pă ie și zahăr. Aia mi-o fost mâncarea de amiazăzi! Da, no ... o vinit un om, de aici, din satul vecin, care lucra împreună, cu o badoacă de asta cu compot de struguri. Că el l-o cumpărat. „Nu vi-l dau la oarecare?” „Ia dă badoaca încoace, că îți dau io banii pă ie”. Și am beut de ăla. Nu știu, o fost răce, or de tare ... când numa’ am sâmțât, numa’ am sâmțât gātu’. Sara ies și mărg acasă; sâmbătă n-am mai măs la lucru, că ne-o dat liber, până după Paști. Sâmbătă am băgat fănu’ în șură; no, să belesc un miel, să ne facem carne de Paști și sara zâce muierea căță mine: „Mă, tu meri la Înviere?” Io, că nu mă simțasc bine! Mă durea picioarele, de numa’ mă lăsau jos... da’ nu eram bine, așa ... Și ma pui cole’ pă pat. Când mă trezii, nu-s nici două ore... Ea încă nu să culcase ... No, mă sculai cu un junghi, cu o înțepătură, de nu m-o lăsat să suflu: „Ioi,

ioi!” Ce știu io ce tablete o cotate ie repede și mi-o dat. Măi trecu vreo... zăua de Paști ... așe, tăt beteag, mă tăt dure’ și no ... „Amu unde-i mere de Paști la doctor? Stăi până când să termină Paștile” Dară că am mai stat! M-am dus la lucru și am prins a tuși, tușeam! Ce mi-o vinit mie? Că de la un timp, după ce tăt tușești, de la o vreme vin mucii de aceia ... nu știu ce îmi vine să scuip: era fain alb, fain, alb, da’ în mijlocul lui ca și cum ai pune un pumn de cucuruz ... galbăn ... și când m-am dus la doctor, la Z. ... că m-am dus la doctor, nu mă simțeam bine ... și i-am spus, tă-tă-tă, cum m-o apucat: ie, așe ni ... Și zăce: „Da’ tușit-ai?” „Tușit, da!” „Da, țipăt-ai mucii?” „Da, țipăt!” Și ia cum o fost, ia cum o fost! Zăce, acolo unde-i punctul ăla galben, acolo să face gaură. Așe m-o și trimăs la Cluj și la Cluj, nu m-o cotate – m-o și internat! Numa’ că n-am vrut, că nu o știut muieră, că am vinit numa’ la doctor de familie ... Poi zăc să mă duc acasă! Nu m-o lăsat! Și am mărș la... acolo, la Cluj, și i-am spus să-i spuie unu’ la muieră că îs internat! „O lună de zăle te țanem aici!” Și mi-o dat medicamente după greutate! De două ori pă săptămână. Da dimineața una, sau două, și sara. De două ori pă săptămână îți da după greutate! Așa luam, și luam pă tăte o dată! Și la două săptămâni numa’ ce ... când o vinit comisia cu doctorii acolo, că venea la câteva zăle ... no, zăce: „Meri acasă, și lucră, și când vii, vii cu gaură în plămâni!” De aceea mi-o fost mie tare ... și aud de unu’, de altu’, că numa’ o mărș la doctor și o avut gaură în plămâni. „Poi cum ai avut tu gaură așa în plămâni, nu te-ai simțit mai din timp că nu ești bine?” De nu mă duceam – că nu mă dure’ – și puteam lucra. Da’ un pic mă sâmțeam că nu ... nu-s cum trăbă ... și de aceie m-am dus. Și m-o făcut bine, na.

Dup-aceia o făcut apă la plămâni!

E, și apoi, dup-aceie, când m-am așezat, că nu mai poci sufla! De la un timp încoace!

E, da’ multă vreme ... la mulți ai o fost aia.

Mă duc la până la băiat, vin di la poiată ... nu mai pot. Și cum m-am dus, o vinit nepoata a ficioru-meu ... fata asta; și o vinit fata la mine, apoi la fecior, și cum o vinit la mine ... și numa’ o mărș la Urgențe – nepoata! Și cum am mărș acolo, doctorița la care am intrat și cu asistentă, prima dată ... no, numa’ cât m-o văzut zăce: „Ai apă la plămâni! Ai apă la plămâni, la dreptu’!” Și zăce: „Meri sus, la profesoru’ R. și să îți facă”. M-am dus și m-am pus pă un scaun de ăsta, pă ceie parte, cu mâinile așe și zăce doctoru’ cătă mine: „În salonul doi, zăce, te duci, etaju’ doi”. Și zăce: „Te împung amu, amu te-a durea!” Și m-o pus acolo și m-o ... o băgat aicea, ni ... acolo! Și o fixat acolo ... și o scos apa. Da, internat. „La două zile, tri – zăce – tre să te mai împung o dată!”, zăce doctoru’, că o mai rămas ceva acolo! O vinit și ... el numa’ o pus aia ... o băgat aia acolo și s-o dus ... o rămas o asistentă ... și asistentă acolo, la masă. Stau io

vo douăzeci de minute și zăce: „Te mai împung!” No, m-o mai împuns o dată: atunci n-o ieșit mai aproape nimica! Da’ când o dată, stând așe pă scaun, oare ce mă gândeam ... mie îmi părea că oarecum nu-i bine. Da’ zăc io câtă iei, că era acolo, la masă, zăc io câtă ei: „Mai stau un pic, da’ parcă nu mă sâmtesc bine”, zăc io câtă ei. M-o observat ei. Cum m-o observat, atâta o sărit amândoi de la masă: unu’ m-o prins de o mână, unu’ de alta și repede m-o luat de acolo și m-o dat așe câtă pat, să mă puie pă pat. Zăce: „Stai pă pat!” Pă când am fost la pat, deja începuse sudorile, transpirație ...

Poate că o stat pre mult și nu o mai fost apă de unde să tragă!

Nu știu ... n-o trăbuit să mai steie aia acolo.

Să poate ăla lucru!

Ei mi-o cotate o perină, repede o cotate cearceafu’ și m-o tăt șters de transpirație ... N-am mai avut până în ziua de astăzi nimica! Decât amu când fata – cum o fost ie tăt cu apa – tăt umblă pă la doctor, s-o întâlnit cu doctoru’ de la TBC, acolo o fost ea poate că, și i-o spus la doctoru’ că ia cum o fost tăticu, cum o avut apă la plămâni. Da’ aiestă care mi-o scos apa mi-o zis că „Ai mai mult probleme cu plămânu’ ăla”. O știut că am avut apă pă el. O cunoscut! Ce știu io? No, și acum fata o zăs câtă mine, mi-o dat telefon, că ia, pă data viitoare să mă duc, că pă data viitoare mă și internează. O zăs ăla: „Adă-l aicea, că îi fac io acolo și îi fac io tăte analizele, tăte celea!” O zăs ... amu i-un an, amu i-un an.

Amu-s doi ai ...

Și nu m-am dus ... da’ trăbe. La vro câteva zăle, iar dă telefon fata, și m-am dus! M-am dus, m-am dus și m-o și internat. Și m-am dus și mi-o făcut tăte analizele. O zăs fata câtă el: „Domnu’ doctor, d-apoi pântru prostată pute-i-i face?” „Da!” Mi-o și făcut bilet și m-o trimăs la doctoru’ cu prostata ... La inimă, la tăti cele! Zăce câtă mine, la urmă zăce – ăla cu prostata mi-o dat o tabletă, aia o ieu în tătă zăua – zăce: „La plămâni n-ai absolut nimic! Decât inima ... ar trăbui să bată sută la sută și bate numa’ patruzăci și cinci la sută ... și îți dau ia, medicamentele aiestea și te țai de ele”. Amu am tăt de alea!

Oh, Doamne! Cică capeti pisia, d-apăi poți tăt căpăta, mult amar de bani ...

No, uita-te, no, aiestea ... îi drept că-s pă tri’ luni ... Și aiestă, scrie pă el că de două ori ...

Și mi-a dat și mie ... Patru milioane cinci sute!

D-apoi, fata ... tăt aia s-o luptat să nu mai lucrăm! Tă-tă-tă să vindem. „Hai, zăce, dacă vreți, o vacă să țineți. Vreau să fac să vă fie ușor!” Da putem?! Da’ amu, da’ de om vinde ... Nu mai putem umbla!

Ce să mai zăcă?

Medicamentele: dimineața iau tri' tablete și ăsta ... sara o tabletă și șpreiu.
No, așe trăim!

Da' ... ce vroiam io să vă mai întreb ... Io știu că copiii seamănă cu părinții!
... sau cu bunicii, sau știu io ... ?

Și-și, și cu bunicii ... și cu bunicii, că așa zic și doctorii! Când te duci și te
întrebă: Bunicii cum o fost?

Fetile? Seamănă cu mine, amândouă! Da, și grase, și ... El, copilu' ... ie o
sămănat la tată-su, ie, muierea ...

El îi înalt!

Copilu' samănă la socru, tă-tă-tăt.

Samănă la tata!

Îi mai înalt, mai mare ca mine copilu' și ... îi bărbat!

Îi înalt, înalt ... tata o fost înalt ... și și tată-so o fost înalt.

O avut un cap, copilu', când o mărs la școală ...

Și ele o fost mai mici ...

Numa' că n-o fost la grădiniță nici un ceas!

După ce o mărs la școală, pă la Cluj s-o făcut cam prăpădit și o făcut el cum
o făcut liceul ... și ...

Nu că prăpădit, da' nu, nu ...

Că i-ai dat pre mulți bani ...

Da' zăcea diriginta că mergeam la ședință, zăce': „Ar pute' și mai mult, da'
... nu să cam ține de școală!” Nu merea ... nu merea să facă oarece, să ceva ...
numa' nu, știi, nu învăța, așa ... E, da' tăt premiu o căpătat!

Să facă facultate ...

El, el prindea bine ... fata care-i mai mare atâta tăt citea și atâta tăt să
zbăte', că ia zăce', zăcea cătă el: „A., numa' o dată o citește!” Dacă citea o lecție,
el, copilu', atuncea o învăța. „Da' atâta tăt cetesc și numa' nu intră în cap!” O dat
la facultate, atuncea, știi când o fo' beteag, de o dat și BAC-u' ... cum o fost și
beteag. Da' noi dacă îi băgam un profesor, atuncea intra la facultate!

Așa o fost, că tăți li-o băgat!

Și-am avut bani, da' eram proști! Nu știu! Eram proști! Atâta tătă treaba,
că eram proști, n-o fost că să nu avem bani sau să nu putem noi purta, da' ...
am fost proști!

Da' aveți nepoți, nu?

Avem, da, cinci nepoți avem!

Să vă trăiască!

Mulțămim!

De la fete?

Aia mai mare-i di la fată ... Fata mai mare are o fată.

Aia ce o fost la mine ...

Și copilu' are fată și copil: fata e de vreo zăce-doișpe și copilu' ... mere la școală copilu'?

Mere! Mere, pa-ntăia! Pă a-ntăia amu. Or pă a doua.

Și astalaltă, de-i cu polițariu ... asta are copil de șaișpe și fata-i numa' de patru.

De patru. De patru ai.

Bun ... hai să-i luam la rând! Cu cine seamănă? Fata la fata cea mai mare?

Cu cine seamănă?

Cu tată-so!

Cu tată-so!

Aia care o venit aicea?

Cu tată-so seamănă!

Da? Și la fire și la față?

Da' la hire ...

Ba nu, că și tată-so ...

Ia așa ni o fost un bărbat!

O fost un bărbat bine, și harnic! O lucrat dacă venea aici!

O! Atâta lucra și ... nu poți să-i bai de vină ... o mână bună de lucru, da-i bai că s-o dat cu beutura ...

E, și-apoi s-o despărțat de el și ie o rămas cu fata ...

Și la fire cu cine seamănă?

Cu fata!

O plătit ie și noi apartamentu' și o întâbulat pă ie ...

Și cu noi, aici, că s-o-nvățat fata aicea ... și acolo, în Italia tuluai, Doamne, Dumnezeu! Nici să fie fata lor și n-ar avea atâta grijă di ie ... și le place de ie ...

Patronu' acela care ... Patronu' acela la care lucră!

Așa ... Dup-aia ... ai băiatului dumneavoastră ... fata cu cine seamănă?

Cu el! Cu tată-so!

La față?

Îhî ...

Și la fire? La fel de a fi?

No, îi cam prăpădită, no; amu îi copil, nu poți zăce să nu ...

Copilu' samănă la mă-sa ...

La bunicu-so mai mult!

La bunic. La tata mâni-sa.

La tata norei.

Băiatul?

Ea seamănă aicea cu noi ... mai mult seamănă cu aia mai mare, cu fata noastră ...

Cine? Fata băiatului seamănă mai mult cu fata dumneavoastră?

Da, cu mătușa!

Cu mătușa, da, cu mătușa ...

Samănă cam ... așe ...

Copilu' îi mai alb ca celelalte. No, astalaltă ... mai mică fată ... fata, no ... zăci că samănă ...

Tăți zăc că samănă cu tată-so ... oarecâți zăc că samănă tăt cu mătușă-sa, cu fata noastră cea mai mare. Zăc că asta mai mică, fata noastră, asta-i mai ... nu-i ... nu-i ... cam samănă cu mine ...

Aia mai mare, aia-i brunetă un pic, da asta, asta-i mai albă; asta mai mică îi mai albă la față. Poi are o fată ... la toamnă are patru ai, d-apoi îi pre' grasă ... Doamne! Că atâta-i ca ... ca un tului îi!

Ca tată-so ...

Ie o mai avut și apoi o pierdut ... Ie o mai avut o fată și o pierdut. O fost aci la noi într-o vinere și încă sta ia acole ni, pă dormeză și zăce cătă mine: „Așe gândești că ia, p-aci nia, așe trec ... cum, ca o furnică, ia, p-aci, pă...” „No, amu zăc, cred că mișcă, că ...” Prima dată zăc cătă ie: „Îi ave' fată!” „Poi, de unde știi, măicuță?” „Las că-i vide!” Că apăi fată o fost!

Da' mata ... nu zăceau părinții că semeni cu unu', cu altu' ... ?

Apăi io, io samăn mai bine cu tata; io cu tata am semănat, și și la hire mai, mai aspră, mai ... Numa' de înaltă, de înaltă, nu! De înaltă, nu, nu ...

Și dumneavoastră ... cu cine zăcea că sămănați?

Eu la mama. Da!

Și la fire ... ? Și la fire și la ... ?

Io n-am avut fire ... io am fost ...

El o avut altă fire, el o fost mai șiret, mai ...

No, ia: vezi ce picioare am? Așa o fost și mama, micuță așe la picioare și tă-tă-tă io am sămănat, tă-tă-tă cu mama ... tăă hirea.

Da, da, da. Da' io am înțăles pă aici că uneori seamănă cu bunicii copiii!

Sânt, sânt ... și-a meu samănă ...

Cu unul dintre bunici ...

Sânt, și a nost copilu' ... I-am dus la vale că lucrăm la pădure și am fost de pază, de sâmbătă și până luni că îmi da zile libere, să pot lucra. Copilu' și-o făcut acolo ... noi într-un vagon ne culcam. Și zăua m-am dus acolo pă la niște căsi și mă întâlniesc cu o femeie ce o fost mutată aici. „No, unde meri M.?” „D-apoi că...” „Da' fecioru' ăsta a cui îi?” „D-apoi io nu știu, zăc, a cui îi că-i de pă drum

...”, zâc de copilu’ meu. „Hei! Că-l cunosc io, că samănă cu S.!” că așe io zâs la socru.

Așa îi zîcea la tata – S.

Că-l cunosc io, că ...

Dacă l-o cunoscut pă tata ...

E, oricine, oricine ...

O cunoscut și copilu’. Și o fost copilu’ a nost, n-o fost a tatii. E, da.

Zâce: „D-apoi, unde mereți?”, zâce cătă mine femeia ceia. Zâc: „Merem pă aicia la...” „Da, da, da, zâce, du-te, du-te că la ... ăla are fete faine!” Da’ copilu’ o cunoscut, no! No, și apoi venea copilu’ cu autobuzu’, aici, pă vale și o femeie din M., o fo’ de aici din vale, da’ măritată în M.... doară ne cunoșteam bine, venea la joc aici, jucam ... deodată cu noi o fost: „Mă, mă copile? A cui ești tu? Nu ești a F. și a M.?” – că nouă așe ne-o zâs – „Ba da!”, zâce. Vine copilu’ de la M., zâce: „Ia, ni, ce m-o-ntrebat!” Da’ io, dup-aia, la câtva timp, m-am dus la nuntă la M. și m-am întâlnit cu ea. Zâce: „M.! Spusu-țo copilu’? Că ți-am văzut copilu’ pă autobuz și ia ...” „Spus! Da’ știu că tu ai întrebat!”

Da, da ... Și io am mai auzât o treabă, poate și p-aci, da’ asta-i mai mai dincolo. Zâce că dacă un ... o femeie măritată face un copil, da’ nu cu bărbatu’ ei ...

E, cu altu’!

Cu altu’ ...

Cu altu’! Zâce că copilu’ ăla samănă leit cu ăla care o făcut copilu’!

Și aicia sânt! Da’ tăt atăta, că nu ști nime ... că o făcut doi!

Doi? Și cu cine seamănă?

Amu doi copii o făcut, da’ tăt cu ăla ... Și tă-tăt samănă cu ăla. Nu samănă nici cu ie ... bătră dacă sămăna cu ie ... Nici cu ie nu samănă, nici cu ...

Bărbatu-so ...

Că samănă cu ...

S-aude, e ...

Apoi, o auzât, nu cred că ...

Nu. Io altcumva am auzit! Că zâce că femeia când îi groasă. Gravidă – că la noi așa îi zâce, că îi groasă – când îi gravidă, ea ori la ce să uită, zâce că să își aducă aminte că îi gravidă. No, te vede pă dumneavoastră frumos, înalt, să uită, nu-și aduce aminte: samănă copilu’ cu dumneavoastră. Așa zâc aici.

Da, alea-s povești, alea-s povești de aiurea. Apoi că dacă m-oi uita io când am fost gravidă, m-am uitat la cine ști, no: ăla mi-o plăcut, că o fost fain și ... Samănă care-i semănat!

Io de alea n-am auzât ...

INTERVIUL NR. 11

Bărbat născut în 1940

Da, de aici, născut aici, școala aici, școala aici am făcut.

Câte, câte, câte clase ați făcut?

Am făcut opt clase, șapte clase am făcut, frecvent normal și a opta clasă am făcut fără frecvență sau nu știu cum am fost. Înțelegi, am plecat într-o iarnă și am mai completat una, știi, că no, și a doua o fost tăta treaba și pă urmă în continuare altceva.

Ați lucrat, ați fost angajat?

N-am fost angajat nicăieri. Am lucrat particular. De când mie mi-o apărut o bolă, să știți că nu-s căsătorit. Din ce cauză pot să vă explic. Din cauză, io, știi, am fost on băiat forte bun, muncitor. Din posibilitățile care le-am avut, io știi, numa' o fată bună puteam, să luați, să ieu. În felul următor m-am gândit că io nu știu viața mea în viitor cum va fi și ca să fac năcaz la o fată, nu m-am căsătorit și am rămas așa. Da' îmi pare rău că n-am făcut treaba asta că pă urmă s-o mai remediat, nu complet, știi? Treburile așa și așa și așa și așa și până la urmă cum îți spun, îmi pare rău că n-am făcut treaba asta. Prima dată la treișpe ani, cum să spun, am avut probleme cu piciorile, am avut cred că ceva accident sau, știi, ca copil despre bolă îi vorba. Io după ce mi s-o întâmplat chestia aia, aastia cu accidentu', cu genunchii, am avut ceva probleme, am mărs la M. cu nește lemne, cu boii, nu știu ce treburi socoteli, pă urmă cred că urcându-mă în car și atunci nu era tăte, sărăcia era mare, știi, ca să aduci on... de grâu, să tai o căruță de lemne sau nu știu ce. Eram cu taică-meu, avem nește, io nu știu, nește junci de aeștia care era cam zburători așa, nu erau obișnuiți ca boii bătrâni, după ce am vândut lemnile, pă când să ieșim din ocol, știi, l-o lovit cu ruda în spate, cum să zăce țărănește. Bătrănu' cum era el furios, nu știu ce io atins, o dat 'napoi, mi-o prins genunchii și m-o afectat. Hai că on an-doi de zăle o mărs mi s-o făcut ceva lichid și avem o articulație, așa ni umbla piciorile, știi, ca și că... Crede-mă și pă urmă stând ani de zăle, că îmi trece, tăt am umblat pă la doctori, mai pă la băi, mai cât încoci cât încolo, și la Techirghiol am fost

la băi și în tăte părțile, pă la medici: nici cum, nici cum. M-am dus la sanator, m-o trimăs de la oraș, no, de acolo să mă trimeată, io știam că am ceva lichid, io am vrut să fac io singur operație mă înțelegi ca să îmi iasă lichidu' de acolo, numai știi, cum pă viu ca să faci personal îi cam complicată dacă n-ai anastezie sau nu știi ce treburi socoteli și m-o trimăs de acolo de la...; am stat vreo opt luni de la B., nu știi dacă știți, Maramurăș. Da, acolo o fost o stațiune de TBC, cum să spun. Era și cu plămâni, și de osoși, era o secție, știi. No de acolo, io tătdeauna, indiferent că, unde am fost la spital, nu știi ce, am fost forte căutat; ascultați-mă ce vă spun io. Indiferent că am fost în B. sau că nu știi ce, de acolo să mă trimeată la București, știi, să îmi facă operație, o vrut să îmi facă acolo, io n-am vrut să îmi facă operație acolo ca să îmi anchilozeze picioru, să-l puie drept piciorile, ști; n-am vrut nicicum. No, lasă că te trimetem la București. M-am dus la București, la Foișoru' de Foc, acolo la spital tăt așe aveau legături, știi, spitalu' de la B., cu... cu Bucureștiu'.

Cu cel de la București?

Da, și m-o trimăs acolo, no, am stat acolo, știi, doctorii în timpu' de vară să duc la mare, știi, nu știi ce am stat și acolo vreo șapte luni, pă urmă o vinit de la mare doctorii, știi no, și pă urmă m-o operat, nu știi ce și mă cumva-cumva s-o, mi-o tras lichidu' de acolo di pă la genunchi sau treburi socoteli. Da' totuși, probleme mai am, știi, nu-i ca și când no... și așe mai departe. Și api asta am dus viața așe, sângur.

Câți ani aveați când ați făcut operația la București?

Hă, când, în '66. Și api... Da, no.

Și deci de la 13 ani când ați avut accidentu' cu genunchii...

Da, treișpe ani.

Și până la douășase sau când v-ați dus prima dată la spital?

Cum să vă spun, câțiva ani am tăt, am mărs prin spitale nu știi ce treburi socoteli, tratamente că-i așe, că-i reumatism, că-i... nici io nu știem care-i șmecheria sau care-i treaba. Da' atuncia tânăr dacă eram, imediat după întâmplarea cu accidentu'. Dacă mă ducem să mă opereze, știți. Pote că era altă treabă, eram tânăr, știi, vorba acea la treișpe ai să nu știi ce, pote că să, cu antranamente, cu ala...

N-ați putut merge, nu? Puteați merge?

Da, am mărs, câțva ani de zăle am mărs numa' în cârji. Înțelegi, no și și-a acuma că am probleme cu genunchii, nu că picioru' stâng mi, pot să, pușan care am articulație la el. No, dreptu' merge până la patrușcinci de grade. No, și asta-i viața și apăi...

De asta nu v-ați căsătorit?

De aia nu m-am căsătorit; ascultați-mă că io în orice caz o fată bună numa' putem lua și io gândindu-mă așe ca om, io nu știi cum să vă spun, să vă explic.

Cu suflet mare, decât să-mi bat joc, io n-am știut viitoru' cum va fi, înțelegi, viitoru' cum va fi, decât să duc o fată bună numa' să-mi bat joc de ea sigurat, că cu un copil, doi sau aia, și după aia să rămâie pe undeva, no și asta o fost chestia. Și pă urmă după operație, nu știu ce, la câțiva ani no am început să, mergeam la lucru no, într-o parte, într-alta știi, cum îi ca să trăiești, fără pensie, fără salariu, fără numica absolut. La unu', la altu', mă ocupam cu tichinigia asta de acoperitu' căsilor, încetuț, așe mai jos, mai merem cu alți care și cela și făcem treburi faine, făcem știi, și fiind, știi, nu bețiv cum se spune, nu fumător, banii care căpătam, puțani câți era, îi folosem unde trebuie cum se spune. Io și căsile ăstea când le-am făcut, vedeți, nu că m-o costat bani mulți, da' le-am făcut io cu mânușile mele. Încetuț, cu oameni bineînțeleș că zidăria și nu știu ce, am avut meșterii mei, da' io când m-am apucat de treabă o fost plătite și meșterii și tăta treaba, înțelegi. Le-am ajutat, m-au ajutat, le-am ajutat, m-au ajutat și așe mai departe, știi, să nu gândiți că banii fac treburile aeste, și banii io înțeleg că alții dispun de bani, io n-am dispus de bani, da' am pus mâna și am făcut.

Până la 13 ani, până ați avut problema asta cu picioarele, ați mai avut vreodată, să fiți bolnav de ceva?

Nu, am fost forte sănătos. Eram cel mai bun băiat, cum să spun, cel mai simpatic, cel mai sănătos băiat, de nu aveai probleme cu treaba asta. Nu, până la treispe ani, de acolo în acolo s-o schimbat tăta treaba.

Da, voiam să vă întreb când v-ați lovit la genunchi și ați venit acasă n-au încercat, nu era aici femei mai bătrâne, n-or încercat ele să vă facă ceva la picior, să încerce să?

Tăți bine, am încercat, strâns-o furnici să puie pe picior, fel și fel de medicamente.

Cum, cum o fost? A da, asta, asta, să ne ziceți, cum au făcut cu furnicile? Ce au încercat ca să facă, cum?

Nu mi-o rezolvat nimic.

Știu, da' povestiți-ne cum au încercat?

Cum au încercat? De exemplu, din furnicare. Fel și fel de frunze de mesteacăn fierte, puse la fermentat, știi, chestia îi și de bolă, aicia mie mi-o trebuit de prima dată, mi-o trebuit operație. Asta o trebuit, io după ideile mele. Da, acum mai bine știu să le spun ca și când atuncia când am fost de 13 ani. Că ce mi s-a întâmpla, io nu știam că viitoru' și cum ce, cum v-am spus că la ce mi s-o întâmplat asta la 13 ani, la on an, doi la paispe ani sau ceva avem o articulație uite așe, umbla parcă. Știi, așe mere piciorile, numai, știi, lichidu ăla mi-o deformat osile. Strâmb ani de zăle, până la operație, lichidu' ăla mi-o deformat osile, înțelegi. Că n-am, mi-o dispărut, și atât.

Da' ziceați că v-o luat, da' cine v-o tratat cu mesteacăn, cu?

Bătrânii. Taică-meu și... Nu aicia n-o fost chestie de babe sau nu știu ce chestie. Dacă era reumatism, să fierb nește frunze de mesteacăn, mai legam sau furnicare sau fel și fel de semințe, de... Le fierbe', făce' ceaiuri, și...

Și puneă acolo pe genunche?

Pe genunche, da.

Da' cu furnicile cum făcea, că?

Pi, și furnicile le strângea și io nu știu cum să spun, atuncia tăt așe, le învălea aicia, știi.

Da' erau vii sau moarte?

Nu, din furnicarul ăla, gozu' acela care era strâns de alea, un fel de, era ca un fel de, că ele, știi, au un fel de oțet sau nu știu cum să spun, dacă vreți să... No.

A, și deci nu furnicile, numa' mușuroiu' ăla, îl... ?

Nu, nu, e mușuroiu' ăla din furnicarul ăla, no.

A, da' am crezut că furnicile le puneă.

Nu, da, furnicile, da' cine le, no semințe cum era prin grajduri, cum avem semințe rămase de prin flori, fel și fel de flori de acolo, știi cum. Le fierbem, și cu ceai de ăla. No și api atâte și decât atâta... și ar vrea și le-ar da indicație la care li s-ar întâmpla parcă ar și un medic, io aș ști pântru el. De la bun început, io la mine o fost pre târzie vremea cu treburile cu bola.

Păi, cam la cât timp după ce v-ați accidentat ați ajuns la medic de să vă zică că trebuie operat?

Păi, la doi, tri ani.

Doi, trei ani?

Da, am umblat pă la curățat de pășunat, no știi, tăt cu chin, cu vai. Știi? Era lumea săracă atuncia în timpu' ăla.

De fapt n-ați avut bani, să mergeți la medic?

Păi, n-am avut de unde.

Da, prima dată când v-ați dus la medic după ce v-ați accidentat când ați ajuns la medic, unde ați fost?

La oraș, da, la oraș, Domne dă-i noroc la doctoru' B. era on chirurg, era și unu' cum să spun C., acela era tăt de TBC, da' era unu' de interne bătrân, era forte cumsecade, știi. Oriunde am fost m-am împăcat forte bine cu medicii, cu surorile, cu...

S-au purtat frumos cu dumneavoastră?

Forte frumos, ascultă ce-ți spun io și io m-am comportat cu ei așe. Cum o umblat după mine și la București când m-am dus ni nu mi-am dat io seama, te-ai dus tu țăran din munte să te duci în București sau pă nu știu pă unde. Io și

pă la B. cât am fost acolo era o stație de amplificare, știi, de dedicații de aestate, nu știu ce, pântru salonu' meu tătdeauna era muzică și muzică și una și alta. Ascultați ce vă spun io, io nu știu cum am fost așe. Comportările nostre din salon și așe mai departe, la București, iar înt-ăla altfel și acolo, da' eram membru de partid atuncia știi și la București, și directoru' de la spital de la Foișoru' de Foc dacă ați auzit, acolo m-o operat. Orice ședință de partid era, nu, era musai să particip și io acolo, mă ducem în cârji, cum mă ducem, da' mă ducem, mă ducem și pă mine.

Erați membru de partid dumneavoastră?

Da, atunci în timpu' ăla. No și forte bine la, io spun sincer, știi, că amu atuncia nu cu ciubucuri, cu nu știu ce treburi, da' io mă gândem așe știi, înainte de operație, no mâine trebuie să mă operez, zăc: „Domn doctor aș vre' să vorbesc cu dumneavoastră ceva”, știi, nu așe. „Din tăta sărăcia me am strâns tri sute de mii”, ai cuvântu' meu, am avut o ominie la doctoru' ăla indiferent, cele mai speciale medicamente și cele mai căutate, no. I-am dat tri sute, știi. Că știi omu'. Asta o fost tăte treburile no și forte bine m-am împăcat orice pă fața pământului ar și făcută pântru mine, și api no am mai vinit, am mai fost internat, am avut ulcer la stomac, știi, din tăte baiurile, am avut hemoragie de sânge la stomac. Oriunde m-am dus, la oraș sau indi[ferent] unde m-am dus tăt, știi, am fost forte, forte căutat de medici. Și le mulțumesc forte frumos.

Asta cu stomacu', cam câți ani aveai, când ați pățit cu stomacu'?

Câți ani avem?

După ce v-ați operat la picior?

Da, bineînțeles, știi, mie îmi plăce' muncă, muncă la câmp, nu știu ce, și într-o toamnă așe cum să spun, la... ca să recoltez..., nu știu ce; culejem câte o găleată, două nu mai putem, trebuie să mă pun jos. Da' io nu știem că am hemoragie, înțelegeți? Până la urmă am ajuns că nu mă putem, nu m-am dat, nu m-am putut da jos din pat pântru mine să mă duc și am observat făcându-mi, mă scuzați, în găleată, și am văzut că-i sânge, sânge. Și atuncia am plecat la medic. O vinit cineva, mi-o adus din M. o remorcă de, de scândură, știi. Să le dau, le-am dat săcară pântru ele, și i-aci ni, io ca om, știi, la mine indiferent cine vine on pahar de țuică, sau îl servesc așe ominește io, nu că să șiu, nu știu ce, servindu-i acole am coborât săcara din pod, le-am pus ia acole ni și nu știu ce, să beie câte un pahar de pălincă, așe eram atuncia cu hemoragia știi; mi-o vinit o slăbie, numa' m-am dus jos. De nu era acolo frate-mio și de nu erau oamenii aia din M. care să mă scole, să arunce apă pă mine, de când aș fi dus.

Da, și cine v-o dus înăuntru?

Da' io am fost să mor odată și crede-mă, ia uită aicia avem un pat că era făcute căsăle aestate, știi, acuma am zugravit vezi pă aicia tăt. Și m-am trăzit,

m-am dus la doctor și Domne dă-i noroc la N., anestezist o fost el, s-o strâns tri-patru doctori, să uitau în ochii mei, știi, atâta eram de palid, de uscat, de tăt sângele s-o scurs din mine, știi, așe că amu de felu' meu nu-s cela. Să uita face unu', nu știi care... Trebe sau care face nu-i nici o problemă, fii atent s-o uitat în ochii mei, știi. Parcă ei știi că ce văd, știi. Face „Nu-i o problemă”, m-o luat N. la el, la Recuperări cum s-ar spune, anestezist, m-am dus acolo din momentu' când o început să-mi facă tratamentu' la două zâle am fost altu', parcă zburam, mi-o și băgat sânge, bineînțeles; atâta o umblat doctoru' ăla, nu să găsește sânge, știi, tătdeauna, știi, că-i criză de sânge. Pân Cluj noptea când l-o apucat, ala până când m-o făcut așa parcă zburam, înțelegi, că zâce că altu' nu e[ia] sânge că face că nu știi ce. Domne, dă-i noroc așe mi-o potrivit sângele, înțelegi, parcă... Parcă înviem așe oarecum, știi.

Deci, sânge v-o băgat, nu perfuzie?

Sânje și perfuzie.

Sânge și perfuzie.

Sânjile, când l-o dat sânjile nu-mi da perfuzie, da. No și mi-o băgat vreo două, un kilogram jumate, două sau nu știi câte sferturi că cu sferturi era, știi.

Asta când o fost înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte de Revoluție.

Înainte de Revoluție o fost. Și v-o apucat de ulcer pe urmă?

Nu, m-am dus la Cluj, m-o programat în felu' următor, că vă spun și la cine, la doctoru'... Am fost la, cum îi zâce, la clinica Epresso, sau. Tăt așe mă duc într-o tomnă, no, fac un tratament, stau o săptămână, nu știi ce, no, m-am sâmtât bine oarecum zâce trebuie operat, trebuie operat neapărat. M-o băgat la fel și fel de analize nește, cum să spun cu becu' mi l-o băgat în stomac acolo mi-o făcut fel și fel de cela. Domn doctor să mă opereze știi, m-o propus pântru operație, domn doctor io nu stau, io avem de recoltat, avem de cosât otava, io nu stau dacă puteți să mă amânați o lună de zâle până îmi fac treburile aeste și pă urmă viu la operație. În timpu' ala mi-o dat o rețetă de niște medicamente forte scumpe – șapte tablete, știi, o fost în, da' forte scumpe, ni nu ș-o dat sama că io le-oi cumpăra, știi. Face îs forte scump', nu că el nu mi-o spus prețu'. Da' când m-am dus la farmacie, face cam scumpe numa' acolo erau puse ho, ho, știi, tabletile. Din ce am luat tabletile alea mie mi-o dispărut tăte, nu m-am mai dus până-i lumea nici la operație, nici, și astăzi îs aci, no.

Și n-ați mai avut probleme cu stomacu' de atunci?

Cum să zâc trebe să-l păstrez on pic, știi, că sântem oameni. Să știi că ce să mânzi și ce să nu mânzi și n-am mai avut probleme de atuncia și mulțam Domnuli, na, cu stomacu' aeste îi chestia, îi chestia medicinii. Persoana respectivă care îi în situație, dacă nu, să știi degeaba bagi în el numai hai dăi, dăi

și una și alta, și una și alta și beutură și treburi și eu beu ascultă ce spui io. Da' beu cu, calculat când îmi trebe o bere, o beu, o bere dacă o beu întreagă, dacă nu o beu, on pahar din ea și așa mai departe, știi, după cum îi, îți cere organismu'. Pă mine nu mă deranjează că îi beutură, io am beutură până-i lumea indiferent dacă vrei să serviți o afinată, o vișinată că... Că io numa' vă întreb știi. Ascultă ce vă spun io, no, asta îi treaba și așe o trecut viața uite am ajuns la aproape șeptezeci de ani, no. Mie îmi place viața asta, știi, da' lumea asta îi rea, ascultă ce vă spun io.

Poți să fii bolnav rău sau poți să și mori dacă-ți face făcătură sau aruncătură?

Io, crede-mă, cu făcăturile aesteia io ni nu mă pui contra, da' ni nu cred în ele. Făcătura, știi care îi – fiecare om și-o face el, ascultă ce... Io, crede-mă, mie nu-mi spuie că io dacă am mâncat ceva ce nu-mi pică bine sau am băut ceva ce nu-mi pică bine, nu beu și io mă duc la crâșmă mă cheamă câți tăți, că io cu tătă lumea is, cum să zic om între oameni indiferent că-i primar, că-i poliție, că acela, da' io atâta servesc până cât gândesc io că-mi pică bine și de acolo încolo, de plătit le plătesc, nu trebe să-mi plătească ei.

Da', n-ați auzit de asta sau ați auzit?

Cum să nu? De făcături de aesteia. Io înțeleg că vin, io după mine cred în felul următor cu treburile aesteia cu oameni, cu făcături și cu nu știu ce treburi: este s-ar putea întâmpla, io nu mă opui nici, crede-mă io și cu pocăiții că zăce că pocăiții lui Iehova și că ali penticostali și cu... Io cu tătă lumea mă împac bine, înțelegi. Și mă iubesc și îi iubesc, care is oameni bineînțeles și de acolo încolo pă mine nu mă deranjează nimica. Nu, nici io nu știu că zăce că unu' așe, că mărg la popți, că nu știu ce treburi socoteli, nu-s dacă nu ești vinovat cu nimică și dacă n-ai pată nu te pote deranja nici cum. Rău îți pote face ai de exemplu, am în gospodărie nu știu ce, vine cineva, un techergheu sau îmi dă un medicament la o vacă, more sau știu io ce treburi de aesteia, sau pote și personal știi, nebagând de samă te pote deranja cu ceva. No.

Și asta îi făcătură sau?

D-api că amu făcătură, zăce omu că-i făcătură. Asta îi făcătură de rele, omu rău care vre' să te deranjeze, asta e. Da' io în treburi de aesteia, ce să zic? S-ar pute întâmpla, io nu zăc că nu sânt făcături de rele; sânt făcături de rele. Ascultă ce-ți spun io, dar așe dacă nu ești vinovat s-ar pute întâmpla să nu se întâmple nimic.

Vreau să vă întreb când ați făcut prima injecție, vă amintiți prima dată?

Păi, da, când era copil pă la școlă, atunci ne făce injecții. Vaccinuri, treburi socoteli.

Nu vă era frică de injecții?

Mie nu. Mie nu, niciodată, n-avem probleme cu o înțepătură, io așe am fost corajos. La mine nu conta că mă duc noptea, am mărs până în D. aici prin

pădure, noptea uite așa mă ducem cu mâna să nu dau în crenjile lemnilor: negură, ceață mă ducem la motor sau mă ducem la spital la Cluj și nu era mașină numa' din D. ceva. Știi, ca să nu mă duc pă jos și treburi de aestate, da' n-am fost fricos de nimic și nu știu ce și am vinit acolo tăt noptea, auzem noptea luptii acolo în muruna cea la ... că ieșea noptea, știi cum urlă ei. No, nu m-o deranjat, am ieșit până aicia în murună, m-am pus jos, am stat și i-am ascultat și am vinit acasă liniștit; n-am fost așa, api când se întâmplă să, când îi să se întâmple să întâmplă indiferent că ...

Am vrut să vă întreb că ați zis că dumneavoastră n-ați vrut să vă căsătoriți că ați avut problema asta.

Din probleme alea, da.

Vreau să vă întreb vă amintiți când s-o făcut, aici o fost dispensar, vă amintiți când o fost făcut?

Nu știu în ce an, eu am fost și deputat aicia la sfat. Vreo cinci ani de zăle și atuncia s-o rezolvat multe în timpu' când am fost io, pă vreme' comunismului zăc io. Dispensaru' atuncia s-o programat să șie acole știți, unde-i Centru. Acole dincolo trebuie să să facă fiind centru de comună, în vale acolo la căsile alea. Amu el știi, fiind acolo tăt mai de la M. nu știu ce ști, o fost și on om oarecum înstărit nu știu ce, oarecum avea putere pă undeva. No, ca să-și vândă terenu' acolo, nește stânci acolo, nu știu ce no. „Acolo facem dispensaru', acolo așa și așa”. No, l-am făcut acolo, da' ne pare rău și la tătă lumea. Și îi forte izolat. Măcar ar fi bun să șie acole, apă este, o fost de unde să bage și nu știu ce treburi, da' degeaba dispensar era bun aicia mai acolo mai sus undeva, mai nu să intre apa, no și așa mai departe.

Acolo ați fost vreodată când ați fost bolnav sau ceva?

Cum să nu. Am fost și internat câteva zăle, am fost la dispensar, înainte era altfel. Când am fost io cum să spun, eram forte respectat înainte, da' nu era aeștia care-s acuma.

Adică înainte de Revoluție vreți să spuneți?

Bineînțeles no, înainte de Revoluție era. Este trei-patruzeci de ani de când eram pă acolo.

Și cum adică ați fost internat acolo, cât ați stat acolo?

Pi stam câte două-tri zăle, pă urmă mă trimeteu ori la oraș ori la Cluj, ori ...

Și erau, cum erau medicii atunci comparativ cu medicii de acuma?

Io cum să spun...

Era mai bine cu medicii ăștia de atunci de dinainte de Revoluție, decât cu cei care sunt acuma?

Mă, cum să spun, dacă erai om cu ei. Te căutau forte bine și pă mine tătdeauna. Io nu m-o interesat de altu' că cum să comportă cu el sau, asta o fost tătă treaba.

Da' ce credeți înainte erau oamenii mai sănătoși decât astăzi sau?

Avea o viață mai lungă, acum au mai multe stresuri. Înțelegi, acum vezi, ia uită, aci pă dealu' aesta, mintinaș dacă te duci din casă în casă este câte o văduvă sau câte un om sângur și aia tăți nenorociți unu înt-on fel, unu înt-altu' și oarecum să-și mâie viața așa cum îi.

Și înainte nu era așa?

Nu. Înainte era mai distractivi oamenii, ascultă ce vă spun io. Vine' iarna, știi. De exemplu no, ca orice gospodar numa' și copiii era acasă. Care ave' doi-tri copii sau unu sau doi sau trei, era acasă. Tânăretu' să strânge, făce șezători treburi socoteli, altu' la tors, altu la cusut, altu'. Și era o distracție, uite pă cuvânt dacă nu o veselie de nu-ți puteai da sama parcă întinere' înainte; acum nu știu că nu să mai văd unu cu altu' sau așe disperați; așe nu, pă fiecare îl interesează numai nu că să mă intereseze pă mine că ce faci dumneata, să te ajut când nu poți sau acum nu mai mărg treburile astea.

Înainte se ajutau mai mult?

Se ajutau mai mult, ascultă ce-ți spun io, zburai unu' pântru altu' sau și vara la câmp lucru' câmpuli sau nu știu ce, terminai mai repede, una-două zburai la mine să mă ajuți dacă acela sau zburam io dacă... Știi, erai mai cum să zâc era mai atrăgători oamenii unu' cu altu', da.

Vreți să spuneți că acum sunt mai singuri oamenii decât înainte?

Forte singuri, forte disperați, io nu știu, nu mai au dragoste unu' de altu', ascultă ce vă spun io, amu io urmăresc nește treburi așe numa' între mine și alții și alții; că io așe am fost: orice fac pântru oricine că mă pricep la orice știi, să fac, da' văd așe o... io nu știu cum să zâc, orice ai cere orice, orice aș face io nu-i păcat, da' io ce cer în schimb îi păcat. Știi, no asta e, fiecare ne facem treburile noastre și merem mai departe. Asta-i viața, știi.

Părinții dumneavoastră cât au trăit?

Bătrănu' opșase, mamă-mea vreo șapteșase, cam așe ceva.

Și cum?

Io i-am îngrijit, io le-am făcut, o stat și bătrâna săraca vreo doi ani, io am căutat de ea.

O fost la pat?

Da' să știi că n-o fost ușor, uite, io am avut o inimă, on stomac așe oarecum de fier, știi, da' la doi ani de zile. Ascultă ce vă zic io, cu chestia asta oricât ai și de curajos sau oricât ai și de ala, on bolnav de aesta te dăramă. Ascultă ce-ți spun io, îți pierе pofta de mâncare, nu mai știi ce să faci, nu știu ce, cum să zâc, îți vin fel și fel, oricum ai fi de curajos, la treburi de aeste să te ferească Dumnezeu să nu îngrijești pe oarecine să steie la pat!

Și doi ani de zile o stat pe pat?

Da, taică-meu mai puțân, vreo două luni, sau cam așa ceva.

Și pe tatăl dumneavoastră tot dumneavoastră l-ați îngrijit?

Da' cum. Aici o fost amândoi, camera din colo, acolo dorme' ei, io dormem aicia în asta casă. Ne-o ajutat Dumnezeu. Zăcea oamenii, știi, că să nu le dau de mâncare, știi, că amu știi, să făce... mă scuzați. No, amu ca omu' care nu pote să plece, să făce pă ei, nu știu ce, treburi socoteli, mai mă scuzați, lua cu mâna să mai scula și arunca pă ici, pă acolo, nu știu ce, tăt îmi murdăre'. Io n-avem, îl luam, îi băgam în lighean că baie n-avem, îi făcem să se țâie de masă și bagă-i în lighean și spală-i, știi, și am avut curaju' aiesta și așa mai departe. Decât hainele și treburile le spăla cumnata mea, știi, nu le spălam eu, no. Da' ce-o fost greu, da' scolă-te nopte' după ei și așa mai departe, n-o fost ușor.

Și de ce vă spuneau oamenii să nu le dați de mâncare?

De ce? Să nu facă pă ei. Da' io fiindu-mi părinți, știi, amu io aicia și la credința la, ca părinte să nu-ți dau de mâncare; știi, ce gândești așa să nu-ți dau de mâncare. Le dam cât le poftă' inima, le dam și ce vre' pântru că ei m-o dat pă lumea asta și amu io să-mi bat joc de ei. Nu, când a vini vreme'.

Da' cum, ce-o avut tatăl dumneavoastră, cum o murit?

Bătrân, din bătrânețe. Și el o avut treabă cu ficatu', cred că o fost el bolnav de, cum să spune, de gălbănare sau de cum îi spune acum.

Hepatită?

Hepatită, da. No, și o fost internat pă la oraș nu știu ce treburi asta o fost, o avut treabă și cu ficatu', no ce să spun. O fost forte muncitor bătrănu'. Măcar o fost numa' on om, atâta de mic. Ha, da' o fost furnică, știi, o fost slugă până la trizeci de ani, o fost slugă la unguri în M. El o știut tăt, tăt, tăt că ce să facă și ce, tătă lumea ave' încredere în el de pe aicia, nu tătă lumea, vreau să spun de aici din jurul nost', el o fost forte bun gospodar și orice să pricepe', ori la ce. Și din el am învățat și io tăte lucrurile bune. Da.

Și deci ziceți că de la gălbănare s-o... ?

Nu că așa crede, că amu altu' o trecut o perioadă de la bola care o avut-o, o avut treabă și cu un picior, cu șoldu' aicia îl dure', știi. O avut ceva no, io mai știu ce fel de bolă o avut, no, trăge' picioru' după el așa. Da' ala n-o stat, continuu mere în pădure, scote' câte o creangă de lemne sau vine', da' ala nu sta deloc absolut. Vorbem cu alții cu nește învățători: „Mă, cum Dumnezeu bătrănu' ala mere și vine și abde mere pă drum”. Da' viața te țâne; muncind, umblând dincocă-încolo, făcând un pic de efort, crezi că-mi lungesc viața, ascultă ce-ți spun io. Așa nu trebe gata, dacă ai te dore, or tulai Domne că stau acolo, fâ on pic de mișcare. De poți să vezi că îți lungești viața, nu trebe să te gândești numa' la bolă că nu, te duci no: amu de făcut de asta, mă gândesc la lucrul ala să-l fac,

nu la bolă. Tulai Domne, io mintenaș mă duc pă aci încolo, mor sau nu știu ce, la ala nu trebuie să te gândești, când vine te duci și așe și așe. Io nu mă gândesc în veci, numa' să nu chinui să stau pă pat, io atâta îmi doresc, da.

Și mama dumneavoastră nu știți ce boală o avut de o stat pe atâta vreme pe pat?

Și ea o avut, cum să zâc, ea o avut ceva, ceva o avut la on picior, știi, i s-o făcut o plagă aici, știi, și nu se vindeca. Ce cauză sau cum, nu știu ce-o fost, și pă la dermatologie și... Da' n-o putut vindeca, știi, treburi socoteli de aestate, api că ce-o apărut ce. No.

Și de la chestia aia o stat doi ani pe pat?

Nu, alte treburi, slăbie și bătrânețea și ea o și muncit, o fost forte muncitoare, ascultă ce vă spun io, o femeie de asta în juru' aesta..., era când era înainte cu comunismu' de o apărut comunismu' și știi, pă ea o băga bucătărească. Ea o fost pă la Consiliul Popular deputată și ea. Era o femeie extraordinară, ascultă ce-ți spun io, și ave' o mână de lucru, știi, atuncia să torce', să făce' pânză, treburi socoteli să, pă urmă amu mai târziu o început să să facă socașe. Nu știu ce aia, măcina câte o pânză înt-o zi și o noapte o termina de șaptezeci-optzeci de metri, așe o fost o șire în ea, forte harnică o fost. Domne dă-i noroc numa' chestia la bătrânețe m-o deranjat on pic no. No, d-api asta îi viața la fiecare, nu ști nime' că ce, pă viitor că ce va deveni, știi, nu știi, nici io, nici matale, nici unu', nici altu'. Mergând pă drum nu știi ce ți se întâmplă.

INTERVIUL NR. 12

Femeie născută în 1975

Ai fost vreodată bolnavă când ai fost mică?

Am fost, Am răcit de la sanie.

Și ce ai făcut?

Am stat două luni în spital. În Cluj, la Spitalul de copii. Singură, la șase ani
Și cum ți s-o părut? Cum a fost în spital?

Când vinea maică-mea la mine plânjem, plânjem și că „Vreau acasă, vreau acasă”. Am răcit la rinichi, de la aia am făcut infecție urinară, de la aia, infecție urinară; pe lângă aia am avut și vermișori la ficat și uite așa... Păi m-o ținut vreo două săptămâni până mi-o făcut analizele că nu știu că ce am. Mă durea burta de num’ așa stăteam în două și dormeam noaptea și am mers la oraș, la oraș. N-o știut ce am și m-o trimis acasă, si pă urmă am mers, dus la Cluj... și la Cluj îți spun, vreo două săptămâni numa’ la analize m-o ținut.

Nu ți-o fost frică?

Nu mi-o fost frică, că atunci ce am știut io?

De injecții?

Nu, să știi că nu. Așa un ptic când videam acul că vine la mine, la început am ținut un pic dar pă urmă, nu. Veneau și seara la zece, când io dormeam, întorceam și făcea și pleca, ... am făcut multă, asta doare, penicilină. Oai! Și cum eram eu seara mai adormită nu țineam mușchiul mai relaxat, îl ținem mai centrat și dimineața nu mă puteam mișca, rămâneam blocată așa, și apoi numa’ pe lângă pat așa, cu copii mici, pâna-m’ dădeam drumul.

Cum ți s-au părut asistentele sau doctorul sau ce ai avut, doctoriță?

Doctorița o fost de treabă, că nu avea copii, așa de simpatică era, da’ tare îi plăcea de mine. Fetița ei îmi zicea.

Da? Și asistenta?

O asistentă era mai, doamna F, era mai nu știu cum, mai aspră cu noi., mai severă, daa.

Vă jucați în spital?

Ba, nu! De seara ... erau alea două becuri ... că așa-s și amu, unu' mai tare și unu' de ăla mai roșu ... Punem pă becul ăla roșu și apoi să vedea mai rău, să ne jucam de-ascunsa printre paturile acelea. Eram vreo zece într-un salon, zece coptii oare? ... sau dacă nu mai mulți, și câte doi într-un pat eram. Și-apoi așa eram pă picioare, ia aici ni ia, vânăta ca pantalonii de pă dumneata, cum ne loveam de la fierale alea de la paturi. Îți dai sama, că doară când fujem să ne ascundem. ne băgam unul într-altul, buf în paturi! Ce facem! Ioi, ioi! Și mai erau pă hol, sacii ăia mari de rufe și apoi mai luau cearceafurile și le puneau pă pat și rămânea sacu' mai gol și în sacii ăia ne băgam și ne ascundeam.

Și vă găsea acolo?

Mai erau două asistente, asistente? Sau femei de servici erau alea, două așa mai în vârstă care probabil aveau și alea coptii acasă ... Alea se mai jucau cu noi, puneau sacii după ele la spate, și no, merem și mă bagam acolo în sac, și strângeau sacul la gură și pune' acolo după ele și io stăteam acolo după ele și veneau și cotau după mine, ... nu-i aicea ... ce digană eram io, zice' că nu mă află.

Șase ani ai zis că aveai, nu?

Șase ani.

Abia ai așteptat să vii acasă ... ?

Oai! Apoi am stat acasă, nu știu cât am stat, o lună, după o lună m-o dus la control. Și am avut și ceva bube pe picioare ... dar nu știu de la ce. Și când m-am dus la control mai avem ceva urme de la alea și no, o vrut să mai ție o zi, două, nu știu cât fac ei analize da' n-am vrut să mă mai las, m-am prins de gâtul lui maică-mea și nu mai m-am lăsat, „Io nu mai rămâi și nu mai rămâi”, și o zis maică-mea către asistentă că mere cu ... O făcut o foaie acolo și o trimis-o pă maica-mea jos cu foaia aceia și o zis mămica că merem cu foaia și ne-am tăt dus. Da' ce plâns am băgat, nu mă mai lăsam de ea ferească Dumnezo, că nu mai rămâi și nu mai rămâi ...

Era mai bine acasă?

Și da, da, era mai bine dacă stăteam, să mai ... că totuși vedeau că ... Nu m-am simțit, da' ... Zic și eu poate era mai bine, un control în plus nu strică.

După aia ai mai avut vreodată probleme?

Nu, n-am mai avut de atunci n-am mai avut.

Da' în familie e cineva bolnav?

Nu, numa' tăticul' ce are cu diabetu', da' nu.

Da' când o făcut diabetul, de mult?

Dee, hî, de când suntem noi aicea, de cinci ani.

Da? Dar nu știi cum s-o întâmplat, cum a făcut diabet, de la ce?

Nu știu, numa' noi zicem că de atunci-o fost primăvara, o fost cu un vițel la târg la oraș și o fost și soțu', cu frate-mio și o vândut jițulul și-o pus banii în

buzunar și o mers să ieie făină să ducă acasă. O luat făina și o pus-o în mașină, și o venit în Centru să-și ieie salam sau nu știu ce să-și ieie și când s-o uitat la bani, nu avea banii... i-o furat cineva banii. Atuncea s-o speriat și câteva zile așe, de zicei că, vorovei cu el, dar el cu gândul era în alte părți. Și apoi asta o fost în februarie și apoi prin mai, deja o slăbit de..., foarte tare o slăbit. Și-apoi o mărș la oraș și o aflat că are diabet.

Și i-o dat ceva tratament?

Le pirule... ie câte o pirulă.

Și mama ta, mi-ai zis ceva că are, la ochi ai zis?

Are, de mică. Zâc doctorii că are boala de când o fost mică.

Da' ce boală are?

Nu știu dacă, orbu' găinii... nu, da' așe mi se pare.

Și asta ce înseamnă?

O zis... Vede, da' foarte rău.

Și când o avut nașterea aia a doua, a avut durerile alea mari și de acolo s-o activat boala. Înainte de naștere n-o avut nimica. De la efortul ăla mare... o născut și greu, acasă, nu o mers nicăieri... și...

Asta cine era a doua naștere? Tu ești prima naștere?

Da, P. ăla, care-i căsătorit.

Și face ceva tratament pentru asta sau o făcut ceva?

Nu.

Sau nu există tratament pentru asta?

Nu.

Da' nu se mai agravează de acum încolo, sau nu se știe?

Știi cum îi, medicii zic că nu, da' ea zice că de ce trece anul, din ce parcă vede mai rău.

A, o născut acasă? În ce an era asta când o născut acasă?

În 1981.

Și cum o născut acasă? Nu o putut să meargă?

Ba da, o putut, da' nu o vrut să meargă.

A, nu a vrut ea să meargă? Și cine o ajutat-o la naștere?

Bunica, mama lui taică-meu, o murit. Nu mai trăiește. Atâta, ele două numa'. Și o mers taică-mio după moașa de o venit și i-o luat placenta, sau nu știu cum îi zice. Știi, când naști trebă să iasă și locu' ăla în care o stat copilul, și n-o venit, că o fost răcită. Și o venit moașa și i-o luat-o, și...

Da' cum, i-a scos moașa din-năuntru?

Da, da.

Cum adică, a băgat mâna înăuntru?

Da, da.

Și altfel nu o mai avut probleme atunci la naștere, sau așa?

Nu.

Tu câți ani aveai atunci?

Șase.

Erai mărișoară și tu? Și tu ai fost acasă atunci, nu?

Eram la școală. Ba da, s-o agravat boala, atunci o început... să

Ea știa de dinainte? Atunci o aflat că are boala?

Atunci o aflat că are boala. Bine, dacă mere' la spital îi dădea injecție și nu... Pe ea o apucat-o cum e astăzi, noaptea, și până mâine la unșpe-doișpe...

A și ea o și fost răcită? Se face ceva dacă ești răcită?

Naști mai greu.

Da' există, ceva, vreun leac, sau să faca moașa ceva să naști mai ușor dacă ești răcită?

Nu... păi este injecții de dilatare să te dilați mai tare, este injecție de forță ca să ai forță să împingi mai tare.

Dacă naști la spital?

Dacă ajungi la spital, așa, aicea nu este.

Da' era dispensar aicea?

Da' era pâna amu, așa era și atunci.

Dar nu puteai să naști aici la dispensar?

Când m-o născut pe mine... atunci.

Pe tine aicea te-a născut?

Da, da, aicea m-am născut, atunci era, zice că nu știu, n-am întrebat-o nici io ce doctori erau, da'...

Da' tu te-ai născut acolo. Dar tu de unde știi de injecții, de fapt?

Da' de la mine le știu, îți bagă că-ți pun perfuzie când intri în sala de naștere, îți pune perfuzia în mâna, cu calciu și acolo în perfuzie îți dă și bănuiesc că ceva de forță, n-am întrebat, da'...

Tu cum ai născut, că ai născut la Cluj?

La Cluj.

Cum de ai născut la Cluj, în mod normal nu te trimite întâi la oraș?

Ba da, la oraș am fost, și la oraș nu era doctor de gardă ginecolog și doctorul de gardă care o fost, nu știu... o zis că nu mă asistă, să merg la Cluj, mai bine-o fost așa. Acolo măcar o fost doctori care se pricepe'... la

Da' cu doctor ai născut?

O fost și doctoru' prima dată, și pă urmă o ieșit din gardă și pă urmă am rămas cu moașa până s-o schimbat ei.

Cât a durat până ai născut? În cât timp ai născut?

O oră jumate, două, din ce-o apucat, da.

De când te-o apucat durerile sau când s-a rupt apa...

De când mi s-o rupt apa, cam o oră jumate.

Și după naștere?

*După naștere, trei ore, n-am avut voie să dorm, a trebuit să masez burta
tât continuu.*

Și ai putut să stai trează?

*Da, că am avut telefonu' și am tot sunat. Cu o mână eram pă telefon și cu
o mână pă burtică și atât dăi și dăi... Și acuma i-am povestit lui soțu', că nu știi,
nici el n-o știut. „Mă, tu știi atuncea după ce am născut ce am făcut io?” „Ce?”
„Uite așa, cu o mână stăteam...” Nu m-o durut, nu știu.*

Nu o venit cineva să stea să te țină de vorbă? Te-o lăsat singură.

M-o lăsat singură. O mai venit moașa la mine din când în când.

Deci n-ai voie să dormi? Nu te-o lăsat să dormi?

Tri ore nu-i voie după naștere.

O fost bine aici la Cluj, adică medicii, asistentele?

Da, o fost de treabă și drăguțe cu tine... și femeile de servici.

Și cum îi înăuntru? Curat?

Da, e curat.

La oraș cum arăta?

*Și la oraș îi curat. Și aici am stat o noapte, la oraș, dar și aicea s-o comportat
fain.*

Și când o ajuns soțul după ce ai născut, la cât timp?

Atuncea dimineața... era acoloa când am născut, la poartă jos.

Dar nu l-o lăsat să intre?

L-o lăsat să intre până la mine, da' o ieșit înapoi.

Dar nu o asistat la naștere? Nu o vrut sau nu ai vrut tu?

Da, nu l-o lăsat.

INTERVIUL NR. 13

Bărbat născut în 1975

Când ai fost copil boli o fost? Bolnav.

Păi boli ca la tăta lumea. Bolnav n-am fost, da' răceală. Tăta iarna eram la sanie, la schi, la mama dracului (...) Cu ce să te tratezi? Cu ceai, cu sirop de znieură, ala era tratamentu' die la răceală aicea-n zonă. Sirop die znieură câti-un păhărel mic, dimineața mai un ceai... știți cum să zăcie, că răceala tratată trece în șeptie zăle, netratată într-o săptămână. Tăt acolo ești. Da' o dată am avut aprindiere die plămâni.

Cât de mic erai?

Eram pă clasa a șasa. Nu știu cât die mic eram, da' ȝau mintie că eram pă clasa a șasa. Și tomna era într-o iarnă, o murit bunica. Bunica asta di-aicea de jos, mama lu' tata... Și părinți mniei erau acolo ca și no, treabă cu mortu', pregătiri die-nmormântare, de priveghi și io ce făceam? Jucam fotbal pă zăpadă.

Cu cine jucai fotbal?

Cu, p-aicea erau copii no, nu era... noi doi-tri deja formam, din tri erau două echipe. Ăla mai bun juca sângur și aia mai slăbuți jucau doi contra la ăla mai bun. Și jucat fotbal și pă zăpadă, nouă ne plăcea cum aluneca mingea, știi? Era... ș-am stat așe ud la picioare, cu adidași bine-nțales, iarna... chiar dee... era după, după Revelion. Și m-am răcit. Ei erau p-acolo, foc în casă nu era, io meream di-afară încălzât die la fotbal și am stat o' m-am culcat, nu știu; am făcut aprindere die plămâni. Și m-o dus și m-o internat la Cluj la spitalu' die boli contagioase. Am fost sus, am fost suspect die meningită, die-aprindiere de creier, da' n-o fost cazu' că o fost numa' aprindiere die plămâni, da' o fost grav, grav die tătului. Mă deranja, ȝau mintie că mă deranja lumina, amețeam din orice poziție, eram beat, da' beat rău și am stat acolo o săptămână cu curu' la injecții, la penicilină. Și ȝau mintie că așe nie dădea niște penicilinie die nu mai puteam nici mere pă pchicioare. Pfuaai, te durea mușchiu dup-aia, șoldu'. Și la un moment dat eram cu un băiat tăt di-odată cu minie în salon și mai era o doamnă c-o fetiță mică... erau patru paturi în salon și pă urmă pă doamna

aia nu știu, o dus-o la ceva contrale, era, fetița era bolnavă nu, nu doamna. Și noi ne-am gândit că cum să evadăm di-acolo din spital. Și am luat cearcefurile di pă, di pă paturi și le-am, le-am, că nu ne-ajunjeau patru cearcefuri până jos, și le-am tăieat în două. Le-am tăiet, dintr-un cearceaf am făcut două bucăți și l-am răsucit așe noi și le-am răsucit și le-am înnodat di-olaltă; tăt înnodam și le lăsam până să videm di pă jeam până unde-ajunje. Da' n-ajunjeau nicicum până jos. Și pă când o fost să evadăm, o vinit femeia de sârviu sau nu știu, cred că femeia die serviciu, habar n-am io atuncea ce era, da' amu-mi dau sama c-ar fi fost femeia de sârviu fiindcă făcea curat. Și noi eram concentrați acolo la geam, legasem die țeava de la calorifer, cum era su' geam o legasem binie ș-o pusesem păstă geam ș-amu aveam până jos, zăceam că sărim că nu-i mult. Io îi zăceam la băiatu' ăla, ăla tată-so era colonel... Și zăceam: „Io dacă evadez di-aicea și dacă fujim di-aicia din spital, undie mă duc?” Zăce: „Vii la mine.” Știu io să, în pijamale, îți dai seama? Mintie die copii, și-n păpuci die casă, doară hainele ni-erău acolo la garderoba aia. Când ne-o dus, ne-o diezbrăcat, ni-o dat automat hainie die spital și ne băga la injecții, la tratament, la perfuzii, la no, ce ne-o dat acolo. Io țau mintie că n-am pu[tut], reușit să evadăm c-o vinit femeia de servici ș-o văzut paturile fără cearcefuri, cearcefurile tăieate pă lung în două. A, ș-apoi pă urmă nu ni-o mai... o fost, o fost scandal diestul die mare acolo, după câtie-mi aduc io amintie, c-o vinit niște muncitori die la-ntreținere ș-așa ne-o-nchis geamu' de nu l-am mai putut deschide. Și (râde,) pă urmă, tăt am încercat să fujim da' ne-m dus pă scări, p-acolo pă scări ș-am reușit până la poartă. Și la poartă nu ne-o lăsat să ieșim. N-aveam dreptu' să ieșim numa' noi dacă nu eram însoțâți de cineva. Atât-am stat, o săptămână. În rest...

Da' de ce vroiai să evadezi tu di-acolo?

Din cauza durerii die la injecțiile care le primeam. Ne dădea o injecție dimineața ș-una sara. Și erau foartie, foartie dureroase. Și am zâs că nu mai stăm să răbdăm atâta durere că nu știeam că-i de binele nost', că noi numa' așe ne facem binie. Dară... asta o fost. În rest boli d-estea am mai fost bolnav... cu capu' tăt timpu'!!!(râde) Da' am avut ceva crize de rinichi. Nu știu de la, tăt die la frig, die la cum lucram pă la pădure cum meream, cum mă udam la pticioare, cum transpiram, dup-aia vineam pă căruță și cum era ude hainele chiar și tăt timpu-n pădure-am plecat tăt cu șelele goale, să făcea o infecție urinară. Ș-aveam niște crize grozav die tătului, die mari, die... Și dup-aia am fost die două ori internat cu crize d-estea. Da' numa' așeee două zăle. Am fost aicea la oraș.

Ș-acolo cum o fost?

D-apăi nu mai țau io minte cum o fost exact, da' ne dădea, ne-o făcut tratament și mi-o scris rețeta acasă, era... Piafen? dacă nu mă-nșel. Piafen. Și

luam o pastilă di-aia și dup-aia am ținut foarte mult timp așe Piafen și când simțeam că doare oar..., luam o pastilă. Și am fost iară internat o săptămână, atuncea când m-o tras caii pă după sub căruță. Die mi-am spart capu'. Eea, atuncea-am fo' grav. Grav, grav die tătului.

Cum o fost cu căruța și cum te-o tras caii?

Pfaai! I-o poveste-acolo mă, atâta die urâtă... G. ăsta, văru', ș-o fost luată doi mânzi. Șii... nu prea știea el rându'. Le-o, o fost la târg la oraș, le-o luat di-acolo hățuri di-alea, diapleaie cum le zăcem noi, pântru doi care-s cu, îi crac di-ăla die meare die tragi din dreapta, îi activează p-amândoi caii în dreapta, tragi die stânga, să-ncrucieșează aceea di pă spațiile lor die la hamuri, di-acolo, mere unu' păă ala-i mai scurt, o parte, care meare la calu' din dreapta; și celălalt îi mai lung care meare tât în dreapta, la căpțițaua calului, din stânga. În momentu' când tragi de ăla, amândoi trag îi traje die nas în dreapta. Și el cum o fost cu cătărămnile alea acolo, le-o pus chiar invers. El când trăjea, ieșea cătărama. Nu să țină cuiu' să o pună. Noi nu ne-am uitat, ne-am dus laa... căuaci; să mearem la căuaci să-l ajut să-i potcovească și acolo undeva pă..., mai aveam cam, ce să zăc io...? Un, nu un kilometru până la căuaci am văzut că caii nu mărg bine. Ș-am văzut că unu' dintre hățu' ăla s-o deplasat p-ălalt naintie și trăjeam, da' trăjeam numa' amu numa' calu' din dreapta sâmțea când trăjeam dreapta, când trăjeam stânga, numa' ăla din stânga sâmțea. Și... io m-am suit pă rudă între ei. Să reglez io. I-am oprit. În loc. Și m-am suit între ei pă ruda die la car care era-ntre ei, io am crezut că-s caii mei și-s bănzi ș-or sta. La un moment dat, ooo... No, și io acolo meșterind să reglez io n-apoie hățurile că normal trăbuia să fie o distanță. C-așe să cerea la hățu' care merea la calu' din stânga, la hățu' di pă dreapta trăbea să fie o distanță die douășcinci die centimetri, ăla să fie mai lung. Fiindcă ăla era pă stânga și capurile le erau o formă, da' cât făcea diagonala aia trăbuia să fie mai lung. Prima dată să se deplazeaze ăla, știi?, și pă urmă să simtă ălălalt că dacă nu să calcă unu' pă altu' pă pchicioare. Dacă-l tragi pă ălălalt prima dată, ăla atuncea dă să ieie curba. Să se-ndrea, să-și schimbe sensu' die mers. Și-l calcă pă ăla. Deci ăla din dreapta tre' prima, primu' să simtă comanda și pă urmă când să dăpărtează cu ăia douășaci die centimetri cu cât îi mai lung automat îl trăjea, știi? Îs niștie lucruri țărăniești, da' gândite pân la urmă. Estea-s făcutie pă proprie ptieale. Că nu-i binie așa, facem așa. Și io stând acolo, o bătrână die după o tufă die alun își făcuse și ieia treburile acolo, cu hainie negre, s-o ridicat di-acolo cum o făcut ieia pișu', ști-o truda ei ce-o făcut, și mânzii fiind tineri le-o tresărit și s-o speriat. Când s-o speriat, o luat-o la goană. Io am stat pă rudă, acolo, între ei, o bucată bună die vreme că m-am ținut die hamuri, și die unu' și die altu', da' mereau așa ca-n filme, nu așe. Și ce mi-am dat sama la un moment dat? Da' și die frică și nu, doară putieam să sar pă

unu' călare și di-acolo să sar, di pă el, că nu să-ntâmpla nimic. Io m-am, mi-am făcut on vânt să mă duc, G. țânea din căruță die hățuri, bărbătieaște, da' nu mai avea că îi, pă ei îi trăjea-n laturi. Deja nu-i mai oprea. Unu' merea-n dreapta, unu' merea-n stânga; că ălea dintre ei, care să comunice întră ei să ieie în stânga sau în dreapta, să duseseră-n nainte și să, și făcuseră distanța aia mai mare die douăzeci die centimetri și nu mai avea efect. Caii mereau așe... cât le...

Depărtați.

Eea, cât le permitea opritorile alea cu care re..., le era legați die vârful ruzii că ș-aia avea o toleranță. Știi? Și odată mi-am făcut un vânt. Io nu mi-am dat sama că io-s între hățuri. Și cum țânea el cu dreapta și cu stânga, io eram între ele. Și io când mi-am făcut vântu' să sar, m-am dus cu, chiar cu spatiele în hățu' ăla din dreapta sau din stânga, în cie parte și ăla m-o adus înapoi. Și m-o adus înapoie și m-o băgat cu capu' în jos, în timp ce ei mereau, la unu' dintre cai între, pântre lanțurile die la chișafău, care, die care trăjea căruța, și curu' calului. Ș-atâta m-o bătut ăla cu picioarele-n cap până m-o băgat pă su'... pă su' prima osie. Și la prima osie cuiu' din dric care merea pân fergheteu și pân irmă, lemnu' ăla care sau fier sau ce îi, ăla care țânie partea din spatie-a căruții cătă aia din față, tileaga din-napoie cătă tileaga din-naintie, așe pă termeni populari, era ieșit cam cu atâta. Și ăla mi-o luat di-aicea, mi-o rașchetat di-aicea din osu' ăsta die la cap. Chiar... da' nu m-o prins aci, ș-amu deci io nu pot să mă tund la zero c-am aicea o cicatrice di-aia... Și mi-o rupt și mi-o luat tătă pthiealea asta așa, di-aici așa, mi-o tras-o și mni-o venit păstă ureache. Deci nu mi să mai videa ureachea. Ș-am avut chimiru' ăla, cureaua aia lată la mine, și cu ăla m-o atins... aveam și niște pantofi, țâu mintie, di-ăia fără șiret, că numa' așe tip sandale de numa' băgam picioru-n ei. Unu' mi-o rămas acățat pă la fierele alea pă su' căruță ș-unu-n picioare. Și io când m-am trezât, m-am trezât cu spatiele la el, în picioare. Deci cum m-o dres pă mine p-acolo, în picioare și cu spatiele. Când m-am întors, pă el l-am văzut io orientat, io băgat înt-o fârcitură; cu fân. Unu' cum îi distanțase, cum aveau efect numa' stânga și dreapta ăia dintre ei, i-o condus, așe i-o condus, unu' să scape pân dreapta die fârcitură ș-unu pân stânga. N-o mai scăpat că pân la urmă ruda die la car o intrat exact în fârcitură, o-ntors o fârcitură așe roată, ăla care-o scăpat din stânga parcă era în față, ș-ăstalalt era pă lângă fârcitură și cu gātu' așe sucit, știi? Cum o... p-ăsta-l împachetase amu în fârcitură, pă unu' dintre cai. Acolo i-o lăsat G.-n fârcitură, o fugit la minie. Când o fugit la minie io nu mai am, nu știeam io că ce bai am, numa' am sâmțat cald pă față și când am dat așe cu mână, țâu minte c-am luat așe o mână die sânge, o mână, exact o mână. Înc-așe ni stătea sângele, era cuagulat așe, deci nu, deci nu, numa' particule curgea, die așe bucăți să rupea din el. ăsta când o vinit și m-o văzut, o leșinat. Io știeam die la școală că, din câtă putiere-am mai

avut, știeam die la școală că din leșin dacă nu-l trezești, moare. Învățasem noi la școală ceva.

Să-i dai tu primu' ajutor acuma...

Și amu era până la drum, era o distanță cam die... șaizăci – o sută die metri; că s-o-ntâmplat așe pă un câmp cosât pân... C-am ieșat din drum când manevra aia, știi? Și pă mine cât m-o târât, m-o târât acolo pă iarbă. Am avut io nisip di... ș-aicea dacă ieaste sau ceva hâri o fost scoase die hârciog, am dat c-am avut nisip în cap. Și l-am luat și l-am tras, greu, foarte greu țau minte că l-am tras, și-n drum erau niște belți așe, cum s-adunase apa din ploaie pă urmile pă unde-o mărs căruț... Și l-am băgat cu capu' acolo-n belți, în apa aia și s-o trezât, s-o diezmeticit, ș-o revenit. L-am lăs[at], am zâs: „Bă, cum ești?” „Îs binie”. „Ești binie?” „Hai că viu cu tinie pân-acasă.” „Du-tie dracului, io la tinie-n căruță io nu mă mai sui.” „Nu, că-i las aicea, zâce, să-i ieie dracu”. S-o speriat enorm când m-o văzut. Eram desfigurat total, ca și după bombardament; când explodează proiectilu' lângă tinie pă front, numa' pă la filme pân Vietnam am mai văzut așe soldați desfigurați cum am fost io. Ș-am vinit di-acolo pă pticioarele mele până aci acasă. Dar ce s-o-ntâmplat? Asta s-o-ntâmplat aicea-n partea asta, spre M. Meream la Căuaciu, acolo unde stă. Ș-am trecut părau', n-o fost problemă, n-am știut io, n-o fost problemă până ce am coborât. Când am urcat, am urcat cam în forță că parcă auzeam tât timpu' că fiearbe ceva, ca și cum ar fiearbe o apă, o oală cu apă pă sobă. Da' numa' apa. Așe, așe auzeam, exact sunetu' ăla.

No, și-am vinit pân acasă și când am dat să urc la deal o-nceput să-i, să curgă sânge, da' să curgă, așe curgea cioroi; cioroi, cioroi, nu picuri, cioroi, cioroi curgea. Și m-o dus la oraș și...

Cu ce te-ai dus la oraș? Cu ce te-ai dus?

Am avut, o vinit la P. i-o adus îi bărbatu' lui V. ăla din M. avea o mașină di-aia, nu cre' că n-o ați văzut-o. Ați prins tip buburuză di-aia lungă așe, străină. Ca un Trabant construcție, da' lungă. Și m-o dus cu mașina aia pân la oraș m-o dus, m-o curățat, mi-o pus copci, mi-o pus tub, m-o cântărit, mi-o făcut analiza, mi-o zâsă ea la vreo tri zăle că un kil și optsute die grame die sânje-am pierdut. Așe o făcut de un, un calcul la greutatea mea și la cât sânge-ar fi trebuit io să am și nu știu cum.

Dar ți-o făcut transfuzie de sânge?

Nu, nu. Nu. O fost că, da, pă când am ajuns la oraș începea să... Știeam, da' nu știeam prea multie. Da' știeam ce s-o-ntâmplat, da' așe aveam niște iluzii di-estate, deliram așe, nu știu cum să zâc. Îmi vinea să...

Da. Ș-acolo ai stat la oraș? Cât te-o ținut acolo?

O săptămână. Trăiea să mă duc în armată. Asta o fost... cam pân august și io-n octombrie mă, m-o recrutat. M-o recrutat, m-o tuns ăia la zero, când o văzut ce cicatrice am în cap... Ș-apăi am avut io noroc c-am profitat die

cicatricea aia că mie scotiea, am făcut armata la pompieri, ș-aveam alarme di-alea die exercițiu, câtie două-tri pă noapție. Ș-apăi io când n-aveam chef să ies la alarmă, ieșeam, mă-mbrăcam și când coboream pă scări numa' mă prindeam die balustradă și mă lăsam jos. Și când era numa' două-tri scări așe mă orientam, mă lăsam jos și mă dârgoleam păstă alea două-tri scări. Aieștia să uitau la minie, tăt am crezut că m-or recicla și m-or trimitie, nu m-or fra ... Nu, nu m-o iertat. Nu m-o iertat, da' mai trăjeam mățu' die coadă cu poveastea cu cicatricea. No, ș-atât.

Deci țau minte că prima dată-n viața mea am leșinat când am avut paișpe ani die mi-o tras sânge să-mi facă grupa sanguină la buletin. Am leșinat. Știu cum mi-o tras sânje cu săringa din venă, intru așe-nt-o crispăre că și când îmi fac vizitele medicale tre', noi tre' să le facem anual, știi? Șoferii eștia profesioniști. Deci numa' un an die zăle-s valabile. Mie iea sânje, mie ... trage cu siringa, nu lasă să curgă că dac-ar băga acu' sau dacă mă tai un pic la un deajet le cură sânje cât le trabe lor, încă și mai mult. Și nu știu di ce nu-mi iease când vrea să-l tragă din venă. Trăjea ăla, țau minte că, ăla o murit, doctoru ăla D., o murit în accident; o fost un accident la Ș. Trăgea și când apăsa die ăla, die capătu' ăla die la siringă, făcea siringa apăi tup! Aașe vid să forma. Și tăt, tăt mi s-o-nvinețât mâna, așe ni. Și când ne-o tras sânje, încă eram cu șogoru', o vint cu mine la policlinică, când o fost gata să-mi tragă sânje am leșinat, mi-am pierdut conștiința. Nu cred. Nu știu di ce. Da' era ș-o dureare destul die groaznică în momentu' când trăjea și nu venea sânjele. Mi-o trecut pân venă și mi-o tras din mușchi?

Nu ți-o tras, nu ți-o tras că de obicei se trage, se trage ușor, nu simți aproape nimic.

Așa și io-am vinețât, ș-amu am fost, mni-am făcut înt-un an la două firme analize medicale. Când am lucrat o lună acol' la autostradă, la Bechtel mi-o făcut analizele ei acolo, mi-o luat sânge la ei, acolo la cheampu' ăla aveau dispensaru' lor și m-o trimis și la Cluj și mi-o luat sânge. Și mni-o luat și dint-o mână și dintr-alta, amândouă mânil mni-o vinețât. Șî-anu' trecut mi-o luat sânge și i-am spus la asistenta aia, c-o vinit cu siringa câtă mine pregătit, eram diezbrăcat pân la brâu acolo pă un pat, îmi luase tensiunea și ... o vrut să mă-nțeape cu siringa ș-am zâs „Nu. Vă las să-mi luați sânje, dar fără siringă, doar cu acu'”. Păi că nu. Dacă nu, nu. Uitați care-i problema și mă vinețâsc și nu putieți să luați. Și s-o dus înapoi la medic acolo, în cabinet, și io zâs: „Uită, băiatu' ăsta nu mă lasă să-i trag”. „Păi, zâce, țapă-l numa' cu acu', să curgă”. Apăi curgea sângele mai tare ca și cum ar fi trasă cu siringa. No, da' nu mi s-o-nvinețât, nu mi s-o-ntâmplat absolut nimic. În rest, ce să zâc? Pot să mă zâc c-am fost un om sănătos tun până la ora actuală. N-am avut probleme-așea. De vreo două ori mni s-o-nfundat o ureache, aia cre' că tăt die la ceva răceală. S-o făcut dop die

ceară, da' mă duceam aicea la dispensar, puniea doi picuri die ulei, și mă lăsa așa un pic să stau o juma' die oră, și p-ormă cu o seringă di-aia mare cu apă calduță și cu puțin ceai die mușețel, dacă nu mă-nșel? Făcea spălătură ieșea câte-un dop die ceară, așe cam cât un filtru die țăgară; așe auzeam gândeai c-atuncea m-am născut. Că era G. ăsta asistentu', die la M., a lui M., a lui fosta mea învățătoare. Și zăceam, el mai trăjea p-aicea pă la el pă deal, pă la crășme când merea câtă casă die la, mai eram tovarăși die pahar. Și zăceam: „Hai, fă-mi și la astalaltă c-apăi deseară când vii dau o beare; sau dau două-n plus numa' să aud și cu asta ca și cu astalaltă când”...

Tătă gura mi s-o făcut praf, io n-am știut ce-i aia durearie die măseale. Io nu știu. Mi s-o cariat, mi s-o rupt, mi s-o și umflat să zăc așe parțial, da' io nu pot să mă plâng că tulai pă mine m-o durut măsealele nu știu cât die rău, că-i aud pă alții că că-i groaznică-i durerea die măseale. Nu știu din ce cauză. Ș-acuma circul, geamu' deschis, am, n-am treabă; nu mă dor măsealele, nu mă... Mă cam supără clima aia din mașină, aia îmi uscă gātu' și die multie ori prefer să circul un pic cu geamu' deschis și dau drumu' și la climă totuși, da' numa' pă prima treaptă. Să bage-on pic de aer recea, da' foartie, foartie puțan și numa' la pticioare, să nu mă bată-n față. Altceva? Mâini așe să mă doară...

Rupte picioare și mâini?

Nu, nu; numa' lovituri d-estea deee... am avut lovituri, da' alea... nesemnificative. Deci cam un pic așe dacă on gerunche s-o dus ptiealea, s-o refăcut 'napoi. Sau odată am fost aicea la pădure și cepuieam un lemn di-ăla die molid ș-am dat așe cam serios cu săcurea, că erau două cepuri crescute dintr-o, dintr-un loc. Șii ele-s tari în momentu' când, dacă dai la, pă lângă lemn, da' io-am dat c-un pic die carne din lemn, ș-o trecut și s-o oprit aci. Ș-amu am semnu'. Pân cizmă, pân două părechi de pantaloni, ce-am avut io, cioc die lână, obială, s-o băgat colțu' die la săcure. Și când am ajuns acasă... acolo nu m-o durut. Am vinit câtă casă, am mai stat p-acolo că până mi-am terminat treaba, când am ajuns acasă ș-am dat cizma jos era plină de sânje. Da' am fost mni-am făcut antitetanos și die la antitetanosu' ăla m-o durut umăru' foartie, foartie multă vreme. Nu știu di ce. Și m-o durut câțiva ani die zăle și-n special când, vara când coseam și când să schimba vremea. Durea aicea... umăru'... cum mni-o făct antitetanosu'. În schimb așe nu, nu știu no. Probabil c-am mai hi avut io oarece. Di-estea, die boli di-estea venerice n-am, m-o ferit Dumniezo, di-estea n-am avut probleme, nici nu vreau să am. Boli die ptiele iară n-am avut, bube și di-elea. Am avut când am fost, iară țau mintie, cum făceau copii urion sau oreon sau cum să zăce? De să umfla aicea gātu', amigdalile. Nu știu, am fost o săptămână, cam așe țanea boala aia. În rest, ... nu prea știu. Nu-mi amintesc. Aestea o fost cam tătie peripețiile mele le-am avut așe, pe caz die boală.

Și ai tăi? Părinții tăi?

Părinții mei amândoi o suferit die inimă. Deci părinții mei o murit, tata o avut infart înainte de-a mă naște io. Da, preinfart. Preinfart, că normal infa... infartu-i... Mama o fost bolnavă, nu știu... îi, s-o umflat. Avea apă-n organism, o fost pă la medici, medicii o zâs că din cauza pancreasului. Tata o avut preinfart, o trăit foartie mult... Și... ei așe, așe, așe s-o dus. Mama s-o dus din cauza umflăturii aia c-o ajuns apa la... și i-o blocat rinichii. Deci ea ș... ei ave', o avut și varice pe-un picior, ș-acolo în zona varicelor undie era la vedieare, undie era expuse, o-nceput să să spargă, s-o... Cred că s-o putrezât țesuturile. Și mai curgea așe lichid di-ăla, apă di-aia.

INTERVIUL NR. 14

Femeie născută în 1957

Doi bărbați, clienți în bar – intervenția lor este redată subliniat

Când ați fost copilă, bolnavă ați fost?

Nu prea, n-am fost. Nu-s, doară să vedie pă mine. N-am, nu. Doamnie fereștie, da' când ești bolnav nu-i binie.

Da' așa de răceli sau... cu ce vă trata mama dumneavoastră?

Apăi așa de răceală cu ce nie, să nie tratăm? Cu ceaiuri. Eu tăta iarna beu ceai. În special. Nu, nu contează, ce am la îndemână. Da' dimineața cum obișnuiesc alții beu cafea, io nu beu cafea, io beu ceai dimineața. Beu ceai în loc die cafea, îmi țap acolo ce am, ... mai strâng așa: sunătoare di pă câmp, din astea. Ori die soc, die ... Și siropu-l fac, mni-am făcut die vișânie, die căpșuni, am sămănați căpșuni; îmi place să trăiesc din gospodăria proprie.

Da' nu de zmeură zăcia că-i bun?

Păi și die zmeură da ... Mie atâta ... pă timpurile alea nu era, cum să zăc? Nu era curent, ș-apăi dacă nu era curent n-aveai un aparat deci să-ți țai ș-o carnie, o țâniea bătrânii să făciea streapezi cum să zăciea, din aia, așe mâncam ... Mă ducieam la bunica că no, bunica avea pensie. I-o murit un băiet în război și avea pensie. Dumniaei avea pensie, ș-atuncea cine avea o pensie era cineva. Aveai o cartelă, cum să zăc? Că și produse nu căpătai numa' pă cartelă și-s foarte greu. Ș-apăi zăcea: „Hai la mami! Hai la mama!”, zăcie, „c-am făcut mâncarea”. Apăi nu conta că doară aia dacă n-verzea să no, mureau că (râde) că dacă no, făciea cu smântână era bună. O mâncai că die foame ce să faci? Și bărbatu-mnieu are un văr die la Oncologie, îi asistent medical Și lucram la ... laa, așa-i zăciem, la soacra. Lucram la fân, ajutam și pă dumneai c-amu era mai în vârstă, rămăseasie die, die bărbat și o ajutam la coasă. Viniea cumnatu' ăla și lucram împreună, îi ajutam. Și nie mai făciea dumniaei de mâncare. Apăi îmi zăcea, mai lua cu lingura, mai arunca și zăcea: „Hai tu, să mâncăm tu, cie dracu' nie facem, că murim die foame.” Ce făcem? Mâncam că nu era nici jing ... Apăi binie, nu nie, nu-ți plăcea că no, din moment cee videai un vierme p-acolo și ceva, nu-ți

plăcea. Daa acuma să le dai din, la, la cineva din ăstea ... da' asta era situația. Era greu. Apăi cât umblam desculți ... când am fost copil tăt diesculț am mers, așe pă drum din ăla tăt diesculț umblam die ne era crăpatie picioarele pă tălpti; cât umblam diesculți. Amu să porți unu' diesculți, vai die minie! Ce-ar zăcie? Era greu; o fost o viață grea. Meream la oșezeani la lucru, no ș-acuma ...

Ați prins?

Am prins, ș-acol' am fost. Păi tie trata: sara tie culca pă rogojână jos, dacă erai pă jos (râde) ș-așe-nt-o cameră nici nu era foartie rău înt-o bucătărie atâta ni. P-acolo pin poduri, cum culcăm noi țâgani acuma care vin la legume. Da' noi nu-i tratăm chiar așa. Stăteai înt-o căldură, p-o căldură sara așe-ți era mânila umflatie. Punieam la ceapă tătă zăa ș-apăi pus la ceapă trebuia să stai toată ziulica acolo aplecat la pământ ... Eea, la pus la ceapă. Ori știu punie io la ceapă ori nu! Să vidieți ce-am în grădină, ce ceapă am și am învățat să, să pun zarzavat și să fac așa la mine.

Ați văzut la oștezeni.

Da, acolo am învățat ceva. Ne mai dă, dădea și mâncare, da' mămăligă cu lapte din pungă, mămăligă doară ... no, carne așe nu prea videai. Așa câte-o supă ... supe făceau bune. Punieau zarzavaturi foartie multe, făceau supe bune. No, da' viața grea. Când am venit de-acol' odată, în veac n-o să uit, era să mă mână. Erau niște inundații cum o mai fost acuma.

No, da' tatăl dumneavoastră, tatăl dumneavoastră o fost bolnav?

Taică-meu, el o fost bolnav că el o murit din cauza băuturii.

Bărbatul: O murit din cauza aie?

Da.

Dumnezo să-l ierte! No cum o fost? O băut așa mult?

O fost beutori într-adevăr, o fost, i-o plăcut băutura și o căzut la bufet, așe ni. O băut, nu știu, ș-o căzut dă p-un scaun ș-o dat cu capu' jos de beton și i s-o strâns sânge la creier ș-o fost gata. O, o lună die zăle o durat, da' n-o băgat în gura lui nici apă, nimic. Numa' c-o stat așe-n comă. O intrat în comă, ș-apăi l-o operat și n-o mai avut salvare. Ce să faci?!

Da' cât de tânăr era?

D-apăi era de șaișeptie die ani tata. Putiea că n-o fost, on om sănătos beton. Ala bea un litru die țuică, îți dai sama? Că cine poatie bea așa ... îi rezistent. Numa' din cauza alcoolului s-o degra[dat], ăștia care consumă alcool să cam ... Asta e.

Bărbatul: Omu' când îi mai bătrân ...

Celălalt bărbat: Da' c-am beut și io și n-am beut așe mult și m-o operat die pancreas, cea mai gravă boală. Unu' la o mie scapă.

De la beătură o fost asta?

Celălalt bărbat: Nu, de la stres, die la treburi die genu' acesta.

Bărbatul: Stres, da...

Celălalt bărbat: Șaizăci die zâlie am stat în spital.

Și die la beutură.

Celălalt bărbat: Am mărs la Felix să mă distrez... și distracția o fost, di-acolo m-o luat.

Bărbatul: Șaizăci die...

Celălalt bărbat: Unu' la o mie scapă die ea.

Ș-acum nu trebe să țineți regim dacă... ?

Celălalt bărbat: Nu țau, nu. Deci băutură nu bag dieloc și regim. Atuncea un picuț, atuncea... Și primile seri, primile luni n-am băut.

Bărbatul: Io știu o treabă.

Celălalt bărbat: Când am mai mult die lucru; când o venit soția din Germania am băut un pahar die bere, die exemplu, sau cevaa da...

Mama dumneavoastră a fost vreodată bolnavă? V-amintiți de ceva, vreun episod așa care?

Nu.

Și să se fi tratat cu ceva?

Acumaa no, are șaptezăci și unu die ani.

A, trăiește?

Daa, atâta-i, parcă mni-i soră. Dumneai îi și blondă die felu' dumneaei. Chiar i-am zâs că io seamăn mai mult în păr, partea taică-mieu. Da, i-am zâs: „Vai, tu mămică, că nu-mbătrânești dieloc.” „D-apăi, zâcie, blonzii nu-mbătrânesc.” Mai îmbătrânesc numa' că nu tât...

Celălalt bărbat: Nu s-arată.

Nu tăți la fel trăiesc viața. Dumneaei stă la oraș, la Cluj. N-am vrut să mă duc atuncea, o vrut taică-meu să mă ducă la școala die muzică că am avut un glas extraordinar. Și die dansuri și am fost pă primu' loc. Da' m-am apucat die plâns că no, pă, die pă clasa a cincia o vrut să mă ducă și ... că zâcieam: „Ce-oi facie io în Cluj și p-acolo? Și m-oi pierde și m-oi ... ferească Dumn[ezeu]!” No, așa era ... nu știu cum. Era ... Ș-apăi uită am rămas aici. Și dac-am rămas aici; și dac-am rămas aicea, atuncea pă vremurile alea, fetile să mărita că tât zâc de astea, die ... tinere di-estea că, no, umblă cu băieți și, no. Da' la o vârstăa câtie douăzăci și cieva die ani... pe la opșpe ani l-am avut pă băiat, la șeptișpe la, numa' cât îmi făcuse buletinul, și de-aici iarna m-am măritat.

Celălalt bărbat: Atuncea mai diemult așe era.

Atunci să măritau fetile, da' nu tie măritai tu ca, cum să zâc? Din dragoste și ăsta. Tie măritai, tie măritau părinții pântru...

Celălalt bărbat: Interes.

Bărbatul: Pântru interes și, no...

Ceva die genu' ăsta. Și că îi di-a cui i și că-i die gazdă și die, no, să nu-ți lase ... nu știu cum să zăc.

Bărbatul: Moștienirea; ce știu io mai ce.

Eea.

Bărbatul: Știu că și io am pățat.

Și era niște chestii atunci. Care-ți impunea, no, trăbea să te duci. (râde) Mie mi-o impus taică-meu, io nu, nu l-oi uita-n veac. „Dacă nu tie duci, tie bat.” Noa dragă, și io nu-l cunoștieam pân-o vinit să mă ducă, pur și simplu. C-atuncea nu stătea fetile cu băieții.

Bărbatul: D-amu iară.

Da' și când merea că făcea joc, atunci să făcea jos, da' jocu' să făcea, deci începea la ora doișpe sau la ora unu-doi și când era în, până nu sfînțea soarile trăbuiea să tie prezânți, să hii acasă. Atunci nu că-ntărzii și cum să-ncep discotecile amu, și noaptea și chestii d-estea.

Bărbatul: Da, da.

Atuncea dragă, la, până nu sfînțea soarile trăbuiea să fii acasă. Atuncea, fata când să mărita trăbuiea să fie fată.

No și cum l-ați cunoscut pă soțu'?

Cum l-am cunoscut? Noi am copilărit împreună c-aveam locuri pân, pâng-olaltă p-acolo aveam locuri pâng-olaltă și împreună am copilărit. Și așe că îmi zăcea, noi eram copii și-mi zăcea că el m-a lua dacă l-oi aștepta pân-a vini din armată, no. Când o vinit din armată, cum o vinit, cum zăua pă la amiază o vinit la minie. Atăta i-am fost dragă, cum să zăc? M-o-ndrăjit. Așa-am fost harnică. Io nu prea mă laud, da' ce să vedie numa'. Cie ni-am făcut împreună și no.

Bărbatul: Făcutie după ureachea...

Eea, că, cum zăc.

Bărbatul: femeii.

Că când am vinit aicea era nimic.

Bărbatul: Nu di-aci, îs din...

O avut casă, era zeacie la părinți ghietu', nici haine pă el n-avea. Atăta-mi era die milă, c-amu io când-cum zăc că taică-meo o fost die la paișpe ani, dumnealui o avut serviciu și pă vremurile alea conta; era ceva. Pă noi nu ne-o purtat cu opinci. Io n-am știut die opincă și die chestii d-estea. No binie. Ne luase, țau mintie, nu l-oi uita cât oi trăi, canadieni, așa le zi, numești; cu blană și pă timp die iarnă așe, atăta nie îmbrăca die frumos! Și no, dumnealui avea servici' și avea bani și, no, nie-mbrăca, d-apăi când am vinit aicea ș-am văzut ... și nu eram obijnuită și ... vai mamă! Tătă noaptiea nu puteam să dorm.

Ați zis că n-ați știut cine-i soțu'. Cum n-ați știut?

D-apăi am știut, numa' că binie, am știut și die ăstea, die situație, că ce situație are. Da' io l-am luat pentru faptul că o fost, îi foarte inteligent și die treabă. Am zâs că nu ieau unu' sângr la părinți că ala... Nu mă pot înțaleaje sau nu știu. Ceva de...

Da' stați un pic. Părinții dumneavoastră o vrut să vă căsătorească cu altcineva de fapt, nu? Nu cu soțu' dumneavoastră.

Amu binie!

Nu asta vroiați să ziceți?

M-ai spăriet. Avea o, să-ți spun cum era: avea o mamă rea die gură cum să, cum să zâc? O, căpitan, vai cum să zăciea că îi plăcea să coordoneaze, da' era și dumniecei, că die la dumniecei să trăjeau tăți binie. Are un nepot, P., care-i, cum să zăc? Unu F. Și tăt, tăți binie o fost inteligenți, numa' că nu chiar pă tăți i-o putut școlariza că pă vremurile alea era foartie greu să-l școlarizezi un băiat sau o fată, ce era, ș-o avut foartie mulți. O avut foartie mulți copii, da' o avut ce le trăbuie cum s-ar zăcie. No, nu era foartie săraci, da era greu că era copii mulți ș-atuncea cu copii mulți era foartie greu. No, ș-apăi o școlarizat pă băieți, pă tăți, în afară de ăsta. Ș-apăi p-aiesta mnicu' l-o lăsat aicea ca să coatie, c-așe ză, să zăcea atuncea că...

Celălalt bărbat: S-o aranjeaze ea.

Unu' mnic trăbuiea să coatie die bătrâni, să steie cu bătrânii. Am stat douăzeci die ani împreună. C-o și trăit bătrânii, trăiea atuncea optzeci și ceva die ani. Apăi amu nu știu di ce nu mai trăiesc oamini. Serios vorbesc. Și traiul era cum era. Da' atuncea nu aveai nici colesterole, n-aveai...

Celălalt bărbat: Atâtea chimicale ș-atâtea măgării.

No.

Celălalt bărbat: Ș-atâtea...

Așe era dragă, soacră-mea era la vârsta die șaizăci și ceva die ai, cum îi bărbatu-mnieu acum, la anii lui, are cincizăci și...

Celălalt bărbat: și... șasă.

Cincizăci și șasă. Cincizăci și șasă și exact tată-s, taică-so la vârsta cum îi P. l-o făcut pă el. No.

Și era...

Celălalt bărbat: Bărbat!

Era, cum zâc, bătrân când am vinit io aicea și încă douăzeci die ani am stat împreună. Am fost, cum să zâc? Avea o viață perfectă bătrănu', da' acuma nu știu. Acuma la vârsta... îs tineri și au probleme die sănătate.

Socrii dumneavoastră n-au fost bolnavi, n-au avut probleme de sănătate?

Am avut un bunic, mai ales din partea, maică-mea; die fapt amândoi bunici o fost aproape la, da, aproape die nouăzeci die ani când o murit. Sănătoși perfect. Da, da.

Dar n-ați avut în familie cazuri de, știu io, socri sau părinți să fie bolnavi la pat?

Nu, di-estea n-am avut nici un caz.

Ați zis că soțul dumneavoastră au fost zece, nu? El o fost al zecelea. Toți au trăit de mici sau au fost și cazuri în care-au murit de copii?

Apăi unu' o murit mnic, la tri ani. Nu știu ce-o avut ala, ce, cum ce s-o-ntâmplat, da' unu' o murit atunci.

Celălalt bărbat: Mai diemult care trăiea, trăiea

Eea.

Celălalt bărbat: Până la optzăci, care nu-i, murea die mic.

Ș-apăi ăștialaltî, ăștialaltî n-o trăit atâta.

Celălalt bărbat: Bunicii așe zăceau.

Da și frate-so ala I., ala o fost profesor doctor, doctoratu' l-o făcut. În B. o stat. Care are pe băiatu' aiesta die la poliție. No, nu-l are numa' pă el că tăți au numa' câte-un copil că doară dac-o făcut ei bătrânii mulți, aieștea s-o axat... că și io, io am vrut să mai am copii,

Bărbatul: No că-i tăt așa, nu vezi? Nici unu'.

Da el o zăs că nu-i mai trăbă, c-o fost el mulți, c-o fost năcăjâți și lui nu-i mai trăbe.

Bărbatul: Hai că numa' tăt ... muncă pă dejaba.

Mnie mi-o fost dragi copiii, mnie atâta mni-o fost die dragi copiii, extraordinar!

Bărbatul: No lasă pă doamnă c-amu ...

Da o zăs că lui nu-i mai trăbe că el o fost foartie mulți și le-o fost greu.

Bărbatul: Domnă dragă, o cafea, o' oarice.

Și lăsa la băiatu' lui să-i facă on pic die situație mai bună. Să se schimbe situația în comparație die cum o fost el... No, ș-așa. No, ș-apăiii c-așa, o trecut. A mai treace și cela puțân, cel mai mult o trecut și...

Celălalt bărbat: Di-amu'naintie.

Numa-i amu foartie greu, da.

Bărbatul: De aici'naintie îi cel mai greu. Oai die...

Amu, dacă bătrânim, terenu' nu-l mai lucrează nime' că ăștia tineri die la oraș nu vreu să vie să mai puie mâna pă nimnic absolut. Nu mai lucrează. Când ne-am dus noi...

Celălalt bărbat: Nu mai lucră nimeni pământu'.

Deci aicea la noi îi ultima generație; a noaste. Când ne-am dus noi, de p-acie, cre' c-or crește mesteacenii, or fi până-n vârvu' căsâlor.

Celălalt bărbat: Oa.

Bărbatul: Așe-i.

Aicea-n ocol.

Celălalt bărbat: Bunicii n-o lăsat nici o, o, un pai sau ceva să crească, un mesteacăn, o ceva.

Bărbatul: Mă, ea o fost casă cu copchii, mă acela n-o să facă ninica, întăleji?

Celălalt bărbat: Acuma pă lângă casă lucră pământu' și-l facie...

Bărbatul: Nimică n-o să să facă.

Că nu mai au atâtea animale, nu?

Celălalt bărbat: Da, acol în T. îs trei sutie sau patru sutie die familii; cătă T. îi. Acol', di-acol mni-am luat o soție acuma. Da' vă spui sincer, nu lucră pă[mântul], d-apă' nu până-ii cât vezi cu uăchii nimeni nu lucră nimic. Nime' nu lucră nimic.

Apăi acolo numai niștie schini, cătă a... acățari, așe le zăcie.

Celălalt bărbat: Și pământ di-ala mai lutos, nu mai lucră.

Și pământ di-ala die prostă calitatie.

Celălalt bărbat: Ș-am întrebat pă socrii ăia: „Di ce nu lucrați?” „Că nu sânt bani, apăi nu sânt ceia, sântem bătrâni, ceilaltî îs duși pă la școli, pă la, tineretu nime-nimic.” Gata. Pa.

No, tătă lumea, să vă spun o chestie: t'Tătă lumea zăcea că Ceaușecu o fost bun. Da' io tătdeauna l-am acuzat. Treburile aiestea care, care-o reieșit amu, die la situație le-o făcut Ceușescu. Ceaușescu o desfințat biserici, o desfințat satile, amu de, de mai trăiea, die-l lăsau ăștia, tăți binie-am fi la cazan, tăți ne-am situa în chestia aia. Și aicea nu știu ce-ar fi... păduri. Că până la urmă tăt așe, că amu să transmitie de la generație-n generație. El o făcut chestia asta cu tinerii că nuu... i-o dus pă tăți, i-o strâns acolo și dragă-amu s-o-nvățat die nu mai lucră. Și die stă și batie bulevardu' tătă zăua, nu mai lucrează.

Celălalt bărbat: Nu vinie mă, nu vinie.

Nuu, la țară n-o să vie. Ăștia care-o-nvățat discoteci și chestii d-estea? Nici-o-da-tă, nici-o-dată.

Celălalt bărbat: La toamnă vinie cât meare gazonu', vin. Când erați? O vint în vara asta R. la tinie?

Da... vinie.

Celălalt bărbat: N-o vint. Vezi? La toamnă când să dai banii și stă nănașu-n piață, îi binie?

Când știi că am.

Celălalt bărbat: No... asta e.

Doară banii mai vin. În rest, bate-l.

Celălalt bărbat: Apăi zăcie: „Nu poot că-s die serviciu după-masa”.

Eea.

Celălalt bărbat: Sau soție-sa, copilu' că să coatie de el. Na, na, na, na și nu știu ce.

No, tăt asta-am spus și amu i-o zâs P.: „D-apăi”, zâcie, „dragu' tatii, nu-i vini să mă ajuți două zâlie?” „Da' tată nu pot, no”, c-amu el ști ce servici' are. No, nu prea, daa cu asta-l înțeleji. Amuu când își ia um pic de concediu o zâs că pleacă cu nievasta la mare.

Celălalt bărbat: Atâta-i tăt.

D-apăi fă-ți fănu' și fă-ți treburi. N-ai ce-i face, asta-i... N-ai cie face că nu tie poți să tie sfădești și chestii d-estea. Da' ți-s și dragi copiii și nu poți să le zâci nimic. Dacă nu vreau, nu vor. Te ceartă ei după ce umblii nu, nu mai știu di ce. Da' mnie tare, ș-amu am avut meșteri, acuma am cheltuit vreo două sutie die milioane; mni-am băgat apă, mni-am făcut aici camere, mni-am... Zâce acela: „Mică ce mai vrei să faci?” Mni-am parchetat acolo sus să fie ce cameră mai, mni-am făcut foartie frumos. Da' cinie-a sta aici? Nu știu, nu știu.

Bărbatul: Ai băgat apa? No, io... îs ce? Azi dimineată nici vorbă. Și io-am băgat, daa no.

Și nu meare?

Bărbatul: Hea?

Nu meare?

Bărbatul: Mni-o băgat apa...

Da' câții copii aveți?

Tri-patru. Da' unu-n Cluj.

Numa' unu? Să vă trăiască!

Îhîm, absolut. Am un băiat așe cum doresc mulți. Și o nepoțacă. Și nu vrea să mai facă nici copii. Tăt i-am zâs, da' nu vinie o dată.

INTERVIUL NR. 15

Femeie născută în 1929

Ș-așe, domnu', am trăit. Și nie făceam rându' die bucatie pă iarnă și meream la moară și măcinam s-avem tăță iarna să facem pâine-n cuptori. Așe ne-am crescut copiii. Cu greu o fost, nu o fost ușor, numa' ce să faci? Așa o fost lumea. Amu-s domni. Amu-s domni și coptii și bătrânii is mai... nu-s așa amărăți ș-așe năcăjâți. Mâncam pâine die cu săcară, grâu, tătie cinci cupe di-un fel; și mălai. Și mâncat-o mălai diestui și bogați. Care era mai săraci și mai bătrâni făcea mult mălai în cuptori. Și încă puniea un pic die zahăr în ea, o făciea dulce. D-apăi era ca și asta albă acuma.

Noi eram la părinți, am fost șasă. Nouă-o născut mama mea. Și tri o murit: unu' die șasă ai, unu' die șasă luni și o fătută die șasă săptămâni. Atuncea era... betieșug din ăsta, pojar, zapor cum zăceam noi. zapor. Și... n-aveam unde, nu știea nime die doctor; să margă la doctor. Io am fost ș-înc-on frate, pă noi o ieșit în afară, pă ptiele. Tăt, tăt, tăt jubre și roșiiie înfocatăă, roșâie ptielea pă mine. Ș-așe că noi am scăpat die moartie, da' unu' die șasă ai, ala o murit. Așe o fost lumea noastră. Bătrănu' mni-o murit amu... die cinci ani. Ierte-l Dumniezo, să hodinească. Tare-o fost muncitori și... da' o avut... batoză die îmblătit, ș-o avut motor și tăiea trunchi, lemnie. Zi și noaptie, când vinea și-l chiema, să scula din pat și hai. Așe o fost lumea atunci. Cu pchicioru' nu putea mere, cu pchicioarele era așe ni, strâmbe din gerunchi. Și era di-ala mitic, așe pitic di-ala. Aicea era diezvoltat, era ca uoricie bărbat, nu era să șie slăbuț. Ș-apoi... o murit bătrănu' și locu' l-am vândut, aci-s c-un pic die grădină.

Dumneavoastră când ați fost mică ați fost vreodată bolnavă?

Când am fost mică am fost atuncia die rujelolă, o cum îi zăc doctorii? Noi îi zăcem zapor. Și di-atuncea n-am fost, mulțam lui Dumniezo. Nici când nășteam copii nu aveam, nu durau: ori o zi ș-o noaptie oo... gata era, afară. Și la dispensar aice unde-am fost n-am, numa' p-aiesta mnic l-am avut, al patrulea acolo. Tăt acasă i-am născut.

Da' ... no ia zi dumneata la primu', băiat ai avut prima dată?

Băiat tăți patru.

Câți ani aveai dumneata când ai născut prima dată?

Douăzeci și tri.

Douăstri de ani. No, și-ți aduci aminte cum o fost atunci când ai născut?

Mi-aduc. Că omu era-n armată și io am avut la casa asta, aci mai încolo die asta cu caprile, păstă părauașu' ăla, acolo o fost părinții mnei. Și io eram acolo că n-am stat aicea sângură, m-am dus acolo la ei. Și mulțam lui Dumniezo c-o fost um ptic cu greu, da ...

Da-n zăua, în zăua când ai născut ce-ai făcut? Ai stat în pat sau ai lucrat ceva?

Nu am stat. Am fost la, ia aci la on vecin, la socru' la femeia asta, la A. o, l-o nmormântat. Și mni-am adus cheie di-aci, die la casă, die la casa asta a mea, că die văd că era că mă mai pișca așe pă sub burtă (râde) Ș-am crezut no, de vine rău ș-a, mă duc și mă bag în casa mea. Ș-apăi ... n-am ...

Ați sâmtât atunci ceva?

Da, aveam dureri pă sub burtă, așe pin șeale roată.

Unde erați când vi s-o rupt apa?

Acolo la maică-mea. Acolo am născut. Era o bătrânică aci la casa asta cu galbân; aia era die moașe. N-aveam moașe la despinzari, nu era despinzar, dup-aia s-o făcut.

Și cum te-o ajutat moașa asta?

Nici cum. Până când o auzât că îi jos. (râde)

Nu ți-o făcut nimeni nimic?

Dumiezo alduitu' numa'.

Da' am auzât că te prinde cu o năframă pe aci și te...

Apăi nu știu, io n-am avut nevoie die ajutor, die nimică, io mni-o pus maică-mea acolo, un pchieptar, așe să zâc, die pchieale die oaie; ș-în jerunchi, și m-o pus în jerunchi. Ș-acolea odată l-am ... scos afară. (râde)

Și cu ce te-ai sprijinit, cu mânilor?

M-am ținut die o vatră die cuptor, așe ni era. M-am ținut așe ni cum. Umblam pân casă când mă mai lăsa durerea, dup-aia când vinea: Ioi!, Ioi!, Ioi!, Ioi!, Ioi!, Ioi! (râde) Și mă punea'napoi acolo ... die vo două uări, die tri uări ș-o fost afară. Dup-aia m-o luat și m-o dus în pat. Și m-o pus în pat și ...

Și cu ce-o tăiat buricu' la copil?

Cu foarfeca.

Foarfeca? Moașa?

Moașa aia.

Și cu ce o legat... cordonu', sau cum să zâce, buricu'?

C-on pic die fir... die ață. Da.

Și locu' o venit bine?

Da.

Și cu locu' ce-ați făcut sau ce-au făcut ele?

D-apăi ele o mârș și ce știu io ce-o făcut, l-o, o făcut o hudă-n pământ și l-o băgat acolo.

Așa să făcea cu locu'?

Da, da. Placenta-i, amu zâc placenta. Eea, locul.

Și ceilalți unde i-ați născut?

I-am născut doi aici acasă, unu' aci, unu' sus, în casa aia și ăla mare acolo la maică-mea și cela mai pă urmă, al patrâlea, la dispensar.

No și când ați născut la dispensar cum o fost?

Da' mă vede aci ni pă jos... cu soacră-mea și, mama bărbatului, când am ajuns acolo mni s-o rupt apa și una-două m-am, m-o pus acolo în pat și odată... el o mârș să, nu era curent... să speale-n vale sticla die la lampă. Și numa' l-o strâgat să vie'napoi că copilu' era afară.

Și cine era aci la dispensar?

Era un sanitar. Așa ca cum îi G. aiestă. D-acol' de la C. tomna era.

Da' cum de-ați născut la dispensar și nu i-ați născut acasă ca pe ceilalți trei?

Apăi nu m-o lăsat bătrânile. C-o zâs că mai îs bătrână și să nu vine copilu' cumva și să nu, să mă duc acolo. N-o fost, o fost neam de-a nost' și n-o fost om de oi.

Cel care lucra la dispensar era om de-al dumneavoastră?

Da, da. Neamuri. Așa l-o și chemat și pă el G. ca și pă noi.

Dumneavoastră cum vi s-o părut? Unde-o fost mai bine: când ați născut acasă sau când ați născut la dispensar?

Ori unde-o fost bine dac-am scăpat una-două... Și A. o făcut, numa' unu' o născut. Da' acasă. Da' ea vai cât s-o văietat: ioi!, mori!, mori!, mori! și umbla pân casă roată fest. (râde) D-apăi...

Dumneavoastră nu? Nu v-ați chinuit cu nici o... ?

Nu ne-am chinuit tare, nu. Amu am fost răbdurie ce-i dreptu'. N-o vint nime să nască fără dureri... nicării; ori în spital, ori acasă. Da... m-o ajutat Dumnezo.

Și pe toți i-ați născut în genunchi?

Da.

Și la dispensar?

Și.

Da' am auzit p-aicea, după cee, după ce nășteți și zăcea că îți dădea ceva să nu mai ai strânsori... după ce naști, să nu te doară burta, ce să dădea?

Da' nu mni-o dat nimică; ceai die chimin, din ala, di pân iarbă, chimin din ala.

Șii din asta, tărie, nu vă dădea?

Pălincă, ba da. Da, da, da, di-aia zăcea că să bem. Și o juma' die kil înt-o noapte. C-apăi dup-aia n-aveam scurgere. Așe o fost. La tri zăle nie sculam din pat și spălam copilu' și cârpile, scuticile, c-atuncea le zăceam cârpe. Că n-avea atunci ca și-amu chiloți și pantaloni și costume din costume și pampersi. Nu! Nici nu știea muierile de di-ale. Făceam din haine, din cămeșa bărbatului, din izmene, din așe ni, die pânză, numa' die pânză că și noi tăt, tăt, tăt aveam în casă, și față die perină și cerceaf și tăt, tăt, tăt știe, știurguri die șters pă față nu mai aveam prosoape ca amu. Numa' din pânză. Tătă toamna melițam, culegeam cânepa, ș-o puneam și iarna torceam. Și primăvara hierbeam tortu', meream acolo-n vale cu el și-l clătieam binie și dam cu maiu' pă el... și vineam acasă și-l puneam la uscat. Urzeam pânză și puneam pă război și țeseam. Și făceam haine la copchii, și la copchii cămeașe lungă așe, întregă. Așe o fost pe vremurile noastre.

Și copiii, copiii dumitale au fost bolnavi de lupariță?

Da, o fost. Ala mare chiar o fost rău. Și o mârș bărbatu-mieu până pă D. și-o căpătat uăș die lup ș-o vinit acasă cu el și l-am, pă un capac de uală, jar din sobă și l-am pus acolo și s-o ars și cieniușă di-aia punieam pă buburuzu' țâții. Și dam să sugă el apoi. Și dup-aia așe da din el așe ca iarba, verdie, tăt, tăt, tăt scutiecile să făcea verzi. La ăsta din jos i-o copt jeajetu' ăsta mare die la jeajet și ia așe i s-o crepat.

Tot de lupariță?

Da.

Și nu l-ați înțăpat acolo?

Nu. O copt, s-o vindiecat el. A, nu știu ce-am mai pus acolo, da' nu, nu am fost la spital cu el. No aiesta al patruea o avut lupariță pă mână. O avut aci on buboi... cât un ou die puică. M-am dus la oraș cu el, ia așe l-o crepat... în patru. L-o prins, o strâns așe nia, o zburat cât colo gunoi.

N-ați încercat tot cu os de lup?

Nu, n-am mai avut că n-o mai, n-o mai mârș omu', o... (râde) Că nu prea era, numa' așe o fost că o prins lupu', l-o găsât mort sau l-o pușcat sau nu, nu știu ce o fost, cum o fost. Ș-am auzât așa din muieri, dint-unu' – altu' că să-i dai os die lup c-atuncea să vindiecă, o dă afară. Ș-așe o și fost. Așe dureri avea pân burtă, ș-așe să strângea și da cu pchicioruțale și și n-avea somn și n-avea liniște nici nici mu[lt], nici puțin.

Da' cât de mic era?

D-apăi era cam di-o lună numa'.

Și ăilălți cât de mici au fost când au făcut lupariță?

D-apăi era câtie die doi ai, die tri.

Da? Făcea așa la doi-tri ani lupariță?

Da, da, da.

Da' de la ce să zăcea că vine boala asta?

Di la cum umblam, care femeie care-i gravidă umbla și călca pă urmă die lup. Ș-aicea luptii vinea, că ia aci o vinit să să țape după câne să-l ieaie să-l prindă. Și numa' o ieșit bărbatu-mio ș-o străgat și așe s-o dus, n-aveam poartă așe, și n-aveam gardu'; numa' un gard așe mai mic. S-o luat și s-o dus pe drum încetut, nici nu tare, nici nu s-o silit. (râde) Da' amu die nu ieșea afară, apăi cre' că ni-l prindea pă cânie.

Deci veneau lupii până lângă casă.

Vinea, vinea, iarna vinea. Vine și o prins câni. Și la pruncu' mnieu' ăla al patrălea. Di-acolea din ocol, din curtie l-o prins. O fost vo' patru-cinci; s-o văzut urmile pân zăpadă. Așe l-o-mpărțât... tăt sânge-o făcut cu el până mai departie, ș-acolo o stat în loc și l-o mâncat.

Acuma mai vin lupii?

D-apăi mai vin ș-amu, da' nu, amu nu știu, nu să bagă așe. Îs mai spărioși, c-amu tăt o mai umblat vânători ș-o pușcat, o mai tras după iepuri, după capre, după... s-o mai, mai spărit și...

Da' nu să zăcea și la lupariță că dacă dădeai, să nu i se facă, tot pe sfârc, cred, cu miere de albină?

Ba punieai și mieare de albină, da' tăt nu, care era să aibă o avea.

Da', pă băiatu' dumatiale care i-ai dat cu os de lup acolo, nu să zăcea pe urmă c-o să aibă probleme cu oamenii, că strigă oamenii pe el ca pe lup?

Nu, că ala când o gătat clasa a opta di-aicea din Centru ș-o luat gentuța și p-aci pă drum 'nainte. Și s-o luat s-o dus la Cluj. Ș-o dat igzamin și n-o răușit unde-o dat; la Tehnofrig. Ș-o vinit acasă năcăjit și plângând și cela, ș-o urmărit ș-o aflat în ziar că angajează la L. Și s-o luat și s-o dus iară, din nou, la L.

Da', la copiii mici, ce le puneai în scaldă?

Apă sfințită die la biserică. Până la șasă săptămâni. Și până-l botezam. Dacă-l botezam mai iute, punieam die aia die la botez că rămânia așe înt-o... uăliță sau înt-o cantă die sticlă sau... Ș-apăi di-acolea tăt punieam tătđianuna când îi făcieam baie.

Și altceva?

Lingură de vânt?

Nu, nu, Doamne ferești. Numa' care era oarecum, era... io di-alea n-am pus niciodată.

Da' ai avut dumneata din alea?

Ba.

Da' ce sunt alea?

Aia-i o... on lemn sucit die vânt; ori îi lopișcă așe, ori îi sucit așe, învârtit așe. Știi că-i... die vânt.

Zăcea că nu-i bine să usuce hainele afară?

Nu, șasă săptămâni zăcea că să nu le punem afară. Că... să-ntâmplă di-estea: vinie vânt, vinie boală, vinie... beteșig, bolnav. A, tătie... era altfel, nu ca amu. Amu la tri zăle îl spală și le pune-afară.

Și să puneau copii-n niște scaune,...

Da, da, da. Am. Mni-are patru botie, tăieat așe roată undie băgam coptilu' și diedesubt iară are un ptic die poduleț; ș-acolo sta cu pchicioruțale. Ș-aicea era doțca aia de nu să putea... să se lase-n jos, să, să sta el să baje, da' nu putiea că nu, nu-l lăsa di-aicea. Mănuțale, mănuțale nu să, nu să putiea și nu știea să le baje p-ângă el.

Deci practic stătea așa în picioare, cum ar veni.

Da.

Da' când îl băgați prima dată în scaunul ăla, câte luni avea?

D-apăi era vo' șasă-șapte luni, cam așe. Până când sta el bine și să huțuța-n brațe și să scutura el așe. D-apoi no, zăceam c-amu i tare-n pchicioruță și îl pun.

Da' și cum era-mbrăcat... când îl puneți în scaunul ăla? În cămășuță sau cu pantalonași?

Cu cămeșuță, cu rochiuță-aveam, îi făceam așa die stambă; aicea era cusături, cu mașina, pe mijloc. Și i-am mai făcut și pantalonași, numa-i făceam crepați acolo-ntre pchicioare. Dacă să să poată pchișa, să nu să pchișe pă ele. Metode și feluri și feluri die lucru.

Și nu v-o fost copiii bolnavi când au fost mici? În afară de lupariță n-au mai avut alte probleme?

Poate orece răceală un pic, da' nu, n-o avut.

Și la răceală le făceați ceva anume?

Nu le făceam, că-i țâneam numa' așe-n casă și nu-i scoteam pă la aer. Le trecea. Era tri-patru zăle, o săptămână și dup-aia...

Da', soțu' dumneavoastră, o fost bolnav vreodată?

N-o fo', n-o fost în tinerețe, da' acuma la bătrânețe o fost. O fost operat la stomac, o avut cu pticioarele, nu i-o circulat sânjile, opt ai o stat numa' aci-n curte și-n casă și p-aci pă drum merea um pic, da' la lucru nu. C-avea... cu pticioarele. Vinile nu-i circula și l-o operat și i-o băgat vână die plastic. Ș-o fost pă la tăte spitalurile din Cluj. Tăt l-am dus și l-am adus și... opt ai die zăle o durat. Amu când o murit, o murit în oraș.

Și de ce-o murit?

Die o diarie.

Păi cum așa?

O fost așa die bine că amu noi vinerea nu mâncam de dulce. Ș-am făcut cartofi așe... cu uloi și cu ceapă, poprică, ș-am făcut, ia așe era vara, făcut mujdei die șălatie. Am cules șălatiele, le-am spălat binie și dup-aia le-am frecat cu sare binie, binie până s-o muieat. Le-am tăieat mărunț, le-am pus în blid ș-am pus apă, uățăt și usturoi. O mâncat die vo' două uări binie, binie, cartofi așe; vinerea. Ș-apăi sâmbătă numa' o începutu' i-a meare burta. No, sâmbătă hai că i-a treace. I-am făcut ceai die chimin, i-am făcut die mușețel, no. Nu i-o trecut. Ș-ap-o mai stat duminică că n-am avut cie face că dacă n-am avut die la despenzari... Duminica nu-s aicea eștia și nu ne-am dus la oraș la spital. Apăi ne-am dus luni pă la amiaz' după ce-am mărș și i-am făcut trimitere de de-aici die la despenzar ș-o stat așe până vineri, tăt în pri, ăsta ni o făcut... no, asta cum să zâce?... perfuzie. Tăt în perfuzii o fost. Vineri demineăța, no amu la spital, vinie control, vinie femeia die servici' care facie curățânie ș... ș-o mutat că din dreapta i să umflase um pic mâna aci cum era perfuzie; i-o mutat în stânga. Și după ce i-o mutat cam la, nu s-o durat un ceas, hai să hi fost un ceas, numa' o făcut. Zâc: „Da ce-i baiu? Ce-i cu tine? Îți vinie să verși?” „Eea, o zâs, eea.” Amu noi așe vorovim. „Eea.” „No, io zâc, stai! Na, na batista!” I-am luat batista die su' perină și zâc: „Na, țâni-te die gură un pic să fug la...” dup-o tăviță din aia să și-o puie. Că numa' acolea era în cela salon doctorițale, cabinetu' lor. Și când am vinit, să uita înt-atâta die urât die numa' albușu i să videa... cătă tavan. Io zâc: „Tulai Doamnie, că aiesta moare amu.” Mai era acolo că era... nu știu, patru paturi, o cinci, o șasă, nu știu câte mai era acolo. Și zâce asistenta: „Cum să poate, bunică?” Io zâc: „Moare.” Vine ea die la cela bolnav, die la cela pat: „Bunicule! Bunicule!” Bunicu nimică n-o mai zâsă veac. Io, tăt așe mni-o fost, poatie mni-am făcut și păcatie, da' numa' o intrat aer pă furtunu' ala și i l-o pus, acu' i l-o băgat în mână și i-o... nu, nu i-o... și-o fost aeru' ala acolo băgat pă... cablu' ăla. O' o fost să moară, Dumniezo ști. Ș-apăi o fost bun mort, no amu cie-i die făcut? Io m-am apucat die plâns, amu o vinit două asistentie, c-o mai vinit una di-afară, că era holu' așe chiar ca cum aci să hie saloanile și p-aci era coridoru'. Și vinie și mă iea. Una die o partie și una die alta și „hai cu minie!”, pă ușă-afară. „Nu-i voie să țâpchi aici bunică, nu spăriea bolnavii.” Și m-o scos afară. Dup-aia o vinit doctoru', s-o băgat acolo, o ieșit 'napoi, numa' om pic o stat, numa' l-o văzut și... „Noa bunică, zâcie, am pierdut pă bunicuțu.” Când m-am dus înapoi m-am băgat și io înlontru, era astupat cu un cearceaf acolo pe cap. Ș-apăi l-o dus colo jos la morgă, doi băieți și o zâs doctorița că îl lasă acoalea până vinie, c-o dat telefon aicea la sfat, ș-o vinit, că pruncu' ala avea mașină și celălat dincolo, mai mic, iară mașină... zâcie: „Cât durează?” „O oră dacă durează, cel mult o oră.” „Noa, zâce, atunce-l lăsăm aici.” Eea, da' o vinit doi băieți zâce: „Nu-i voie să lăsăm aice mortu.” L-o dus acolo. Numa' sângur

era, nu era alții ... ș-o vinit pruncii, o vinit aiesta de-aci ș-o vinit celălalt di-acoli din jos ... Și mni l-o dat apoi și l-am dus. Am mârș ș-am luat copârșeu, cu ce-o trebuit ... Ș-apăi am vinit și l-am pus acolo, cu el. Acuma-s cinci ai.

Câți ani avea domnu'?

Avea șeptezăci și patru.

Dumnezeu să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

Cu doi ai îi mai mare ca mine. El din douăzăci și șapte și io din douăzăci și nouă.

Părinții dumneavoastră au fost vreodată betegi?

D-apăi ...

Mama dumneavoastră a fost vreodată beteagă?

Nu, n-o fost. Numa' o fost ea, că o avut atâția copii ... nouă, o trăbuit și bolnavă să mai hie.

Da' n-o fost să fie la pat sau să trăbuiască s-o-ngrijească cineva...

Nu, nu.

Nici înainte să moară? Sau nu?

Înainte să moară o am grijit noi. Noi fetile că ... băieții unu-i în A., unu-i în T., M., aicea din afar' die ... Și unu' o fost acolo, dincol' die băiatu' mnieu die la stație, ș-ala o murit ... mai diemult. Apăi că noi am fost tri fetie și tri băieți care i-am trăit.

Ș-o stat la pat?

N-o stat nici un ceas. Nu. O fost chiar la Paști. Și-n zâua die Paști no, o mâncat, o beut un pahar de vin și am mâncat die cină și io m-am dus în spatile căsii la ceia vecini că le murise un neam, și-mi era și mie neam și și lor. Și am zâs că merem la 'nmormântare; l-o-ngropat atunci, a doua zî, ca pân-amu. Când am vinit di-acolo di la cela, zâce bărbatu-mnieu, că el era-nt-un pat și maică-mea-nt-altu ... Zâcie: „Hai nevastă că mă-ta vărsă.” Zâcie: „Zăsă c-o doare pă la capătu' chieptului.” No, am mârș la ea, am întrebat-o: „Amu gândești că nu mă doare tumna așa rău”; da' o vârsat. Dimineața nu era rău, să zâci așe rău-rău. Numa' zâciea că nu-i binie și că o doare pă la chiept. Și nu s-o mânat două ceasuri că nu era ... că atuncea mereau oaminii la biserică. Am avut popă aci la biserica asta la noi, ș-o vinit pruncu' ala mai mnic, care stă acolo al patrăle', stă aicea la noi în casă cu nievasta și avea mașină. No, vinie la minie, „No, măicuță, zâcie, vii la biserică?” Străgă die la fereastră numa'. Io zâc: „Nu viu că ia-i biteagă mamă-ta, nu-i bine.” Până să, mai stătură ei um pic, să gătară, nu știu ce, să-mbrăcară și marsără, când ajunsără la biserică numa' dădurăm telefon că muri; să tragă clopotu'. Numa' să, o vrut să să deaie jos din pat și cu plopon cu tătu' o vinit jos, m-am dus ș-am luat ș-o am pus înapoi în

pat... și io, adică pă dormeză, da no, și noi așa zăcem pat. Ș-apăi, no, io strig pă soră-mea, că soră-mea stă dincolo la căsăle alea păstă părau' ala, acolo unde-s căsăle alea fainie... și una iară stă aicea mai în jos... die băiatu-mnieu,... Ș-apăi el spusă: „Du-tie, zâcie, mătușă, du-tie la mama că îi biteagă, că măicuța nu, du-tie la biserică că-i biteagă mama.” No, ș-acolea-am fost tăți binie: noi tătie fetile și tăți bărbații noști. Ș-acolea o-nchis uăchii, între noi. N-am avut ce-i face că moartea-i moarte. (râde) Apăi o am dus acasă și, acasă la casă la ea, și acolo am făcut mormântarea.

Și tatăl dumneavăastră?

Tata nost' l-o tunat. Era pă timpu' verii și s-o dus la vaci... și era mai mulți... și unu' cu uăile; și ei o stat la un mesteacăn, da' s-o arăduit di-acolea. Ș-apăi numa' o văzut că dă o dată tare die s-o spăriet tăți, unu' o mai, înc-o pticat jos. Da' pă el l-o atins; drept așa ni p-o parte. Și cămeșă era arsă pă el tătă.

Da' cât de tânăr era atunci?

Patrușcinci die ai.

Era tânăr.

Da. Pruncu' i-o rămăs mnic, die un an numa'... care-i ultimu'; care-i la A. amu. Ș-ala o pățat rău, săracu', amu cu muierea. Că îi bolnavă și nu-i conștientă și nu, numa' stă pă pat, și nu își poate mișca nici mânuri, nici picioare numa' dac-o țânie die iea să margă um pic pin casă. Greu i cu ea. O avut patru copchii și el: tri ficiori ș-o fată... și tăți is acolo cu el, în A. Au căsî, au ce le trebe, numa' probabil că să năcăjasc de mă-sa. Vin p-aicea, ș-amu o fost doi... duminiecă-o fost săptămâna. Au acolea căsăle alea păstă părau' ala, acolea dincolo die copchilu' aiesta a meu cu caprile.

Și stați! Că mi-adusei aminte de ceva: la copiii mici, ziceau că dacă dădeau așa din umeri și parcă să zicea că să le mulgi țâță... să-i freci pe umeri cu lapte, cu lapte de țâță, ș-atunci le ies așa ca niște pene.

Da. Da, da. Știu, știu. D-apăi io nu știu că io am, i-am muls, da' io n-am văzut să... die diecât un pic die păr așe, da' nu mare, nu... Cătieva hire numa'.

Și ce-ați făcut cu ele? Le-ați scos sau cum?

Da' nu le-am scos, or trecut ele, o pticat, o ce știu ce s-o ales.

Și cum le zice la alea așa, care ies?

Aripti. Da. Muljeam așa în mână, așa ni muljeam țâță și punieam acolea și frecam așa ni roată.

Și-i trecea.

Da... și punieam acolea.

Și cum, cum era copilu'? Cum știai că are aripi și... ?

Nu-i mai să freca așe cu spatile, cu...

Da' tot așa când erau mici, mici?

Da. Până la on an.

Da, da, da, da. Și îi zăceți că frații dumneavoastră, c-ați fost nouă și că...

Da. Am fost nouă născuți, da' tri o murit.

Da' cum o murit ăștia trei?

Aie: unu' o murit de zapor, die vărsat din ala, era die șasă ai. Da. Și unu' era die șasă luni. Ala nu știu cum o murit că nici nu țau io samă binie. Da' fata știu că era die șasă săptămâni și i-o făcut băiță sara, și nu era năcăjită și o supt și cela ... și numa' noaptea o murit. Acolea-n belceuașu' ei că, știți, noi aicea-i culcam die nu-i punieam în pat. Că s-o mai întâmplat că muierile trăjea plapuma și numa-i ajunjea pă gură la copchil. Și copchilu' dacă era, că mai diemult îl lega acolo, îl înfășea și ia așe, tăta noaptea sta ca ca-n la pușcărie... cu mânurile legate. Amu nu-i leagă, amu lie dă drumu' acolo că auu sfetăraș, au costume. Și numa' să trezăște maica: „Da ce nu să trezi fata asta? Cum doarme ea așe?” că ea să trezeza tăt din oră-n oră. Să uită la ea c-amu era lângă patu' ei cu belceuașu' ala, ... fata nu mai mișcă. O prinsu', o-nvârți, o suci die obraz, die cela, o fost bună moartă; o murit și Dumniezo s-o ierte! Da.

Era botezată fetița?

Da. Era, că maică-mea nu-l țânea, două săptămâni dacă-l țânea niebotezat. Nu-i plăcea. Că era și bătrânii și zăcea că să nu... îl puie-n pat cu ea și să să-ntoarcă cu spatile câtă el că-i miroasă gura.

Dacă se-ntoarce cu spatele?

Da, da. No, tăt boscoane și... sfaturi di-aiestea.

Miroase gura la copil.

Da, la copil. Să-ntoarce mama lui cu spatile.

Da' cine zăcea că primele trei zăle după naștere nu ai voie să stai cu spatele la copil? Așa să zăcea?

Da, da.

Numa' trei zăle?

D-apoi alta țâniea tri, alta țâniea și o lună.

Dumneata cât ai țânuit?

Io nu țânieam mult că i-am botezat tătdeauna iute; două săptămâni, tri săptămâni, mai mult nu.

Aa, da. Că zăcea să nu se-ntoarcă cu spatele ca să nu schimbe copilu'. Că schimba copilu'.

Nu știu, n-am auzât. Nu, nu s-o făcut p-aicea pă la noi treburi di-alea. Nu s-o pățât.

Zăcea că povesteau bătrânile că avea...

Eea, că vinie și-i aduce altu' copil și-l duce p-a ei și... Io știu di-ale? Nu știu să să hi-ntâmplatu' p-aici. Nu să-i ieaie copilu' ei și să-i ducă altu'! Diecât

în spital zăciea că să mai schimbă. Că nu știu nu le punia așa aia la mână, numărul? O ce știu ce făcea colo. Lumea o fo', atuncea n-o fost așa conștientă ca amu. Era mai... redusă, mai...

Când ai fost dumneata tânără erau păduchi?

Era domnu', diestui... și râie.

No, cum e cu păduchii?

Nu era binie. Și bube-aveam aice pă cap și când era vorba să mă perie fujeam; numa' așa că puneam mâna mama pă mine și mă țânie: „No, te periu' ia amu.” Că era puroi și să făcea scoartă. Nu știu. Că așa era lumea. Și alții avea pă barbă din alea. Io zăceam bube dulci. Ș-apăi atâta mă cela și m-o tuns tăta aicea ni pă partea asta în spatie.

Și-ați scăpat de ele?

Scăpat.

Da' cum scăpai de păduchi?

Die păduchi? Tie periei tăt mereu, tăt mereu și mai puniei alții fotoghin, alții ce știu io cie DTTu și di-estea, minuni di-estea.

Da' dumneata n-ai avut când ai fost?

Ce?

Păduchi?

Da' cum să nu? Am avut diestui... M-o tuns c-aveam bube și să făcea acolo scoartă și să lipchea păru'. Ș-apăi mă durea, mă ustura die... mă pișeam pe minie, să iertați, nu altă. Păi fujeam când auzeam și nu-mi spuniea că mă, vrea să mă perie. Mă durea și mă ustura acol' când da cu chieptenu' apăi tăt, tăt, tăt îmi lua coaja aia. Acuma nu o ținut mult, c-apoi dup-aia să tămădea dacă umblai după ea, tie spălai, tie chiptânai, tie...

Și cât die mică erai când aveai astea?

D-apăi nu eram; vo cinci-șasă ai.

Da' păduchi de haine n-o fost?

Da' n-o fost la dracu'! Fost-o bugăți când nie ducea... (râde) ni-aducea și bărbați că merea la lucru. Și pă tren era. Di-acolo aducea păduchi tăt ca caii, di-aia mari încă. Și când ajungea acasă numa' zăcea: „No, să-mi coți hainie să mă spăl, să mă schimb că am păduchi până-i lumea.”

Și bărbatu' dumitale o pățit di-alea?

Da, bărbatu' meu; și a vecinii și celălalti p-aci rând, că merea tăți binie la lucru la schini, scotea schinii și-i plătea, dup-acee merea la holdie, la tăieat la grâu... le da grâu și-avea bani să-și aducă acasă. Dup-aia vinea acasă cosea, cosea și făceam fân la vitie și dup-aia merea la mălai.

Și dumneata n-ai fost la lucru?

O dată-am fost la holdie, da' nu m-am mai dus în veci.

De ce?

O fost greu.

Unde-o fost la holde?

La Banat. Eea.

În zona aia. Și n-o fost păduchi p-acolo?

Da' n-o fost pă dracu'! Știu că d-apăi nie culcam afară, numa' pe-acol pân șoapre pă oreunde nie mai lăsa și nie culcam. Rău, rău o fost atunci ... tare rău.

Și cu râia cum era?

Râia tie mânca ptielea die, io n-am avut. Da' o avut vară-mea și ei tăta casa o avut. On unchi di-a meu, fratie di-a tatei. Apăi îi mânca die, die, die-și trăjea ptielea die pă ei, așe să scărchina. Ș-apăi să spăla cu chiatră pucioasă, nu știu cu ce sărăcie. Apăi numa', numa' nu murea die dureare, die usturime. Fugea pă, pă lume, pă câmp... așe-i durea. O avut, și-n casă la noi o fost on văr a mnieu, mă-sa o murit, o fost soră cu tata, ș-o murit din naștere. L-o născut pă el și la on an o la mai binie o... rămas gravidă ș-o făcut pă altu'. Ș-atuncea ea o murit după naștere. Și l-o crescut mama bătrână, bunica. Ș-acolea-n casă cu noi el avea râie și io n-am avut. Și nici unu' di, di-a noști. Îi jubre', îi jubre-așe numa', ș-apăi să scărchina ș-apăi să făcea rană.

Da' cum de nu s-o luat de la unu' la altu'? Nu se spune că se ia?

Ba zăcea că să ia, d-apăi io nu știu, nu ne-am culcat laolaltă, nu..., ni-am ferit și nu ne-am, nu s-o lipchit pă noi. N-am avut. S-o licuit. Așe cu pchiatră di-aia pucioasă... și nu știu cu ce. Era medicamentie la farmacie pentru râie.

Ne-o zis cineva că să se scalde-n apă de Bobotează? La Bobotează că să făcea în gheață gaură și să duceau, să băgau acolo.

Nu, aicea nu s-o făcut așe. Aicea nu să băga-n ghiață nici... mai ales prunci d-eștia hai vara, c-așe cum îi amu cald și cela mai merea acolo la vale. Daa... unu' s-o dus băiatu' la femeia asta, la A... cu socru-so, era căsătorit ș-avea o fată. Și s-o dus la lac acolo jos la vale-n jos. Și s-o băgat în apă și nu l-o mai văzut nimeni, nu l-o aflat în veac altu' până în cee zî. Atuncea o mărs scafandrii și l-o aflat, aflat ei. O fost oarice vârtej di-ala, oarice gaură așe mare și l-o întors acolo și l-o băgat în apă. Și macar tăt o zâs că nu meare. Cu socru-so o mers, cu nevasta, cu cumnatu-său cu nevasta,... și ei s-o dus că no, îi vară și mărg și mărg la vale la... apă. Ap-o aflat unde-i și l-o adus acasă. Atâta era de îmfoieat sâracu'! O fost coleg cu băiatu' mnieu ala din jos, di-acolea. O fost învățători.

Da' stelnițe nu erau?

Ba era unde era căsăle pe, tăt cu scânduri era podite acolo deasupra. Apăi era crepat bârnie, meșteri grindă-avea, avea o poliță așe pă hol. Apăi când făciea pită, țucu-ți morții tăi, die nu durnieai noaptia aia așe tie mușca!

Când făceai pită?

Die să-ncălzea-n casă tare, acolo die, că da căldură cuptoriu' ăla acolo, ș-apăi pe-acolo pă diasupra cuptorului, p-acolo sta. Fost-o bugatie; și păduchi și râie și stealnițe și die tăte cele.

Și erau mai sănătoși oamenii 'nainte? Sau nu?

Apăi tăt așe. Poate nici așe, da era, no. Nu s-a, atuncea nu trăiea așe... c-așa mai mult. Mama mea o avut optzăci și patru die ai. Soacră-mea o avut septiezăci și șasă-șeptie... maica lu' bărbatu'. Ea o murit die cancer. Die cancer; o avut la on picior tăt o, s-o lovit cu o ptiatră. Ș-apăi o-negrit ș-o vinățât și tăt s-o făcut puroi acolo și să... tăt lega ea acolo că era umflat picioru'. Die la o vreme i s-o urcat în sus, i s-o făcut aicea-n față on nigel, așa ca on nigel. Și ea o tăt mai lucrat la el și tăt s-o mărit, când o fost odat-o fost era ca o alună... aicea. Apăi o și murit, n-o durat mult.

Da' n-o fost la doctor cu...

Nuu... No-o fost. O văzut ea că ce-i. Așe mirosea die rău ca, ca mortu'.

Ea în sine sau acolo la rană?

Nu, acolo la rană. Că ea să tăt pansa, să tăt lega acolo și țapa cârpile alea și să lega cu altile curatie și... Ș-apăi o avut și la burtă... c-o avut ernie. Bolile era ș-atuncea pă oameni ca ș-amu. Ș-amu sunt bogatie și die sânt doctori și ăă... mileorează ori mai sânt tratamentie, mai opresc boala um pic, d-apăi tăt... mor ș-amu.

Da' nu v-amintiți, puneă ceva pe cârpele alea?

Nuu știu.

Sau numai se lega cu cârpă simplă și-atât?

Ba puniea, puniea, nu știu cie puniea.

Deci nu erau mai sănătoși oamenii nici înainte, ziceți că...

D-apăi nu era nici atuncea, că ș-atuncea bătrânii murea, tânerii îi... era și ei mai bolnavi, mai... Nu era așe... ..

Da. Da' dumneata zăci c-ai avut patru copii.

Da.

Cu cine-o sămănat?

(râde) Cu părinții, cu cine-o sămăna?

Da' ia-i pe rând. Cel mai mare cu cine sămănă?

Cu tată-so. O fost exact ca el. Și ș-aiesta de-aci, aiesta die are caprile, și la păru' din cap îi creț ca la tată-său; că tată-so așe era die creț gândeai că l-ai sucit cu fusu'.

Și ăilalți doi?

Ăialalți doi – unu c-un bunic și unu cu minie; ăla al patrălea. Ala la unșpe ai l-am avut după aiesta de-aci.

Și ăla care o semănat cu bunicu', ăla cu care bunic? Al mamei, al tatălui, al dumitale?

Cu, cu tată-său; chiar tată-său, nu cu mini.

Ai zâs că unu' o sămănat c-un bunic. Sunt doi cu tatăl, unu' care seamănă cu dumneata și unu' o semănat c-un bunic.

Eea.

Care bunic?

Bunicu ... la ... tata mieu. Și, și de-aicea păru' i s-o dus de pă cap așe o fost chel.

Așa era și tata dumitale?

Da.

Și cum samănă copiii cu? Ziceai dumneata că cel mai mare seamănă cu tatăl, cu cu tată-so, cu soțu' dumitale.

Eea, cu soțu'. La față, la față.

Da' la fire nu samănă?

Nu. Mai tare seamănă aiesta.

Deci poa' să nu semene, da' la fire să nu semene.

Nu, samănă tare aiesta de-aci din jos cu tată-său. Și die nas, și die, la păr, la ... Și la hire. Îi mai calm, așe-i mai... No.

INTERVIUL NR. 16

Bărbat născut în 1950

Soția participă la un moment dat și are intervenția redată subliniat

De când sunteți aci în sat?

De trișcinci de ani.

Din șaptespatru parcă ați zis.

Da, șaptespatru.

Din șaptespatru. Oamenii, aici, din experiența dumneavoastră de treiș cinci de ani, când se-mbolnăvesc, apelează și la preot?

Apelează. Nu este unu' care să fie bolnav sau să aibă probleme și să nu apeleze prima dată la doctor... sufletiesc. Sânt mulți care să spovediesc, tie rogi pentu ei și p-ormă să duc la, la spital. Sau dacă îi grav... ceva grav, atunci s-o dus la spital, vorbim pă... în regimu' celălalt, unde nu era preotu' la spital. Și după ce putea să vină, vinea să spovedea și te rugai păntu el. Da' de multe uori ei plecau la spital și rămânea copiii, soția, frați, surorile, care miercurea, vinerea vinea și spunea: „Uită, părinte, s-a îmbolnăvit Iuăn, sau Gheorge, sau Ana, hai roagă-te pentu el.” Și este slujbă specială pentru bolnavi; la liturghie ca să te rogi. Și sânt molivelnic în agiasmatară sânt... rugăciuni pentu bolnavi.

Da' cum ați remarcat dumneavoastră față de perioada mai veche, la începuturile carierei să zicem, veneau mai mulți la dumneavoastră pentru cheștiile astea cu boala, ș-acuma mai puțin sau invers? Cum? E o evoluție? Să pierde sau câștigă teren?

Aicea nu... nu. Am prea mulți. Păi dacă aș pu[tea], dacă, bine, acuma dacă ai putea s-o faci, aș putea s-o fac în fiecare zi... liturghie și pentru bolnavi, pentu... Da, crediinciosi destui ca să fac pentu ei. Da' fac miercurea și vinerea. Și așe sâmbăta, iară mai fac; și duminică până încep niște sărbători așa. Da' miercurea, vinerea asta-ii... die triș cinci die ani m-am rugat pentu bolnav'. Numa' păntu' bolnavi, da... e și pentu călători, pentu elevi, pentu studenți, pentu...

Da' cei care vin și vă zic, de exemplu, că Gheorghe, Ion o fost bolnav, să faceți, să vă rugați pentru el', vă rugați atunci, miercurea și vinerea, nu?

Miercurea, vinerea timp de șeptie săptămâni, timp di-un an die zâle, nu numa' că... păi nu? Păi cât vrei. Și de multe, io am bolnav care, de când sânt aicea, în fiecare miercure, vinere, duminică, sărbătoare, mă rog pântu ei. Câ sânt care boala de când, de trișcinci de ani o duce. Cum o duc și io a mea die, ia, mintinaș die douăzeci și... așe o fost: optășpe-nouășpe ai.

Da' vin și vă roagă pentru un bolnav indiferent dacă știu sau nu că va trăi sau va muri? Sau vă roagă pentru... deci numai pentru boală să se facă bine?

Nu, păi nu, pentru orice... pentru că să o facă bine. Da' practic nie rugăm și i-am învățat, ca să vină să-și găsească omu'. Nu că vine Dumniezo acuma și ia boala sau... Ei să să-ntâlnească cu omu' de care au nevoie. C-o fost die multie uori die tre să tie duci, no doctoru' să uită la tinie, spune că aia asta, nu potrivește medicamentu'; asta e! Se duce la alt doctor, ala-i dă alte medicamente, nu-i binie! Și numa' la al treilea sau la a patrâlea sau... Acum am avut uniele cazuri acuma, știi? Da' învățându-i să să roage pentru omu' de care au nevoie, după ani de zâle, deci s-a întâlnit cu un, să dau un exemplu: s-a dus la un spital și s-o întâlnit cu un doctor ani die zâle, care n-a zâs absolut nimic cătă el, numa' „Bună zâua!”, știți, cum am trece noi pe lâng-olaltă, ne cunoaște, știea că-i bolnav acol'. Și după câțiva ani de zâle să-ntânește omu', să ducie înapoi, că-i la spital; că sânt care deci ani de zâle se duc la spital. Cum mă duc și io: două lu[ni], două săptămâni în fiecare an, acuma tre' să mă duc. Și la câțiva ani de zâle dacă s-a întâlnit cu doctoru' respectiv și zâcie: „Să vii la mine la cabinet să văd ce ai.” Și doctoru' ăla îi găsește ce boală avea. Ei bine, acuma dacă stai die vorbă cu cineva care nu crede, care așe, el zâce că îs povești de-adrumit copiii. Asta-i realitatea. Da' pe vremea la Ceaușescu, nu acuma pă vremea asta că s-a întâmplat ș-am avut la noi aicea. „Părintie, om care m-o văzut die ai die zâle, da' ala n-o zâs o dată cătă minie hai să te controlez și io să văd ce ai.” Și după ani de zâle „Ia vino”. S-a uitat la el, că sânt doctori care numa' când să uită la tine și deja-și dă sama cam ce boală ai și cum ești. Cela: „Că nu ești bolnav de asta. Dumniata ai asta.” S-o făcut bine. Bine în sensu' că o mai putut lucra, o dus-o pă picioare și și-n zâua de astăzi trăiește. No. Și-n zâua de astăzi trăiesc.

Și..., vin dup-aia oamenii să vă mulțumească?

Păi întâteauna, ei întotdeauna vin și după ce să fac binie de pot vini și mai lucră. Binie, sânt boli care tre' s-o duci, să tie obișnuiești cu ea; să-ți iei medicamentu' și să te duci. Da' tâteauna mulțumește la Dumnezeu că ș-o găsat leacu'. Ș-asta i-am învățat întotdeauna: te rogi la Dumnezeu, îți găsaști leacu', îți spune că ai asta boală cu ficatu', cu stomacu', cu inima, cu plămâni, iei

medicamentele astea și te gândești și mulțam la Dumnezeu ca să fie de folos tratamentu'; așa ne rugăm.

Nu ne povestești dumneavoastră un caz din ăsta de vindecare sau care-au apelat la dumneavoastră într-o problemă de sănătate?. Da' să ne povestești mai în amănunt: care-o fost boala, cum o fost, pe unde-o fost; care v-o impresionat cel mai tare sau... care vi se pare dumneavoastră mai spectaculos, mai... știu io. Un caz.

Sânt câtieva, sânt câtieva cazuri cu femeile astea care sânt bolnave. O fost operatie. Deci femei care-o fost operate. Boala lor, boala de femei acuma. Acuma dumneata poți să scrii ce zâc. Ce să-ntâmplă? Și le-o trimis acasă. Cât? O lună, o două, tri. Ele-o venit acasă, io mă rugam și înainte și o, ni-e rugăm tătdeauna reușată la operațiaie. Adică să le-ajute iubițalor doctori, să le deie înțelepciune, cum să spune aicea, mintie bună, putiere, ca să-ndepărteze boala și nieputința die la dânși. Da' Dumniezău să puie, cum spunie unii doctori, degetu' acol'. Să vindiece boala. Ei taie, cum spunie unii doctori, zâcie: „Io-ți tai, scot di-acolo tot ce trăbuie, acuma Dumniezo cu, cu mila.” Ș-o venit, ne-am rugat, să facem masluri, câtieva masluri, ne-am rugat și și-n zâua de astăzi, ș-o trecut cred că mai mult de zece-cinșpe și douăzâci de ani sânt. Femeie care este aicea. Putieți mere și la dânsa dacă vreți no, io nu pot să spui că p-ormă dacă tie duci acolo, p-ormă zâcie că vorbim die, ș-asta-i... Și trăi[este] și-n zâua de astăzi încă.

Și la G. este o prietină de-a noastră care tăt așa o fost bolnavă și odată i-o zâs că are cancer, ce mai. O operează, da' nu garantează nimic. Și iată c-au trecut vreo... cre' că vreo cinci-șase, sau dacă nu opt ani. Ș-o ducie cu picioarele. Și merge la servici' și îi binie. Ne-am înțâles no, acum tre' să țâie tratamentu' și n-a face care-a fi mai... că celelalte cu picioru', cu stomacu' și cu ăsta ăă, l-o operat, s-o făcut binie și, da' asta o fost care, practic, i-o trimis acasă; să să pregătească... Bine'nțâles că s-au dus la control și au făcut și... Amu cum să miră doctorii, ei știu cie fac acolo și, no. Așe... cazurile; altfel... Că cu stomacu, cu ficatu, cu fiara și cu operații d-estea câtie s-o făcut acoo... n. Da' cele mai grave astea au fost. O fost și care numă' o durat on an die zâlee, doi ai die zâle, ne-am rugat și a plecat... Da' astea care-o vinit așe, zâc, una, o fost, vro trei care mai sânt, care trăiesc și-n zâua de astăzi. Și die multe ori vorbim la biserică și când cânt cu credincioasele, că le știu că doară... Să roagă și credincioasele care vin la biserică die multe uori pentu ăia care sânt la operație, care sânt bolnavi așe grav; cum avem ș-acuma pe ăla care cântă la taragot. Dacă-ți auzât. Ne rugăm pentu el, da. La stomac cre' că are el. Spune că are cancer. L-au operat acuma, ne rugăm: da' die-l țâne Dumnezeu până să, are nuntă la fiică, la fiică-sa. Da' Dumniezo este bun cum am zâs și Dumniezo nu șt... El Îi Bun. El vindiecă, nu noi. Noi numă' nie rugăm. Acuma că nie rugăm asta-i, e un secret a fiecăruia.

Nu pot s-arate că credința asta nu poți să zâci cum mă rog. Die multe ori îmi spuneau: „Cum mă rog, asta-i ce-o simte omu”. Că ei vin die multie ori după ce vin de la spital să le facă dezlegare, slujbă, la ce maslu... cel mai puternic a bisericii noastre. Liturghia, slujba și p-ormă taina, sfânta taină a maslului.

Când ați venit în șaptezeci și patru, era dispensar aici?

Da. Era, era dispensari, era casă de naștere, doamna o născut aicea tri copii.

Daa? Și ceilalți trei? Ceilalți, mai mulți ați avut...

La spital.

La Cluj, la oraș. Păi acuma, cel mare e născut aicea la dispensar; era aci sală die naștere, era... unde stăteau mamele după ce nașteau și dup-aia să duceau acasă. Pă al doilea l-a născut la o vecină. Când am venit la dispensar n-o mai putut. Ș-a născut la o vecină și p-ormă ne-am dus acasă. Al treilea l-a născut la A. Mergând spre oraș în, di-acolo... Dacă e cu Salvarea. Vine Salvarea atuncea nu mai ca ș-amu, nu discuta pro... Ca cieru' die pământ, putieți scrie acolo, îi asistența sanitară și medicală sau cum vreți să-i spuneți. N-are, noi nu discutăm. O fi ea democrație da...

Multe femei ne-au povestit c-au născut acasă.

D-apăi io? Io n-am?

Și n-o murit nici una.

Io și pe Salvare am născut ș-într-o... aicea, într-o casă. (râde)

Și n-o murit nici unu'. Și când vezi că...

Ș-acuma la medic merg...

Medic domnule, și când văd că ce-l... medicu' lângă el, s-o dus acolo ș-o murit, asta nu mai a, nu accept. Doamnă iartă-mă!

(...)

Dacă e timp. Dacă îi ceva grav, care-l prinde așe, știi? că sânt dureri care te prindie noaptia sauu zâua, nu mai apuci să vii pă la biserică să tie mai spovediești, să... tie duci și fă. Poti tie ducie la spital acuma, acuma să spovodiește acolo dacă cumva îi grav așe, știi, da' noi îl luăm și p-ormă vii înapoi, tot la, vinie la noi la biserică și zâcie: „Părinte, m-am spovidit acol', da' vreau să închei.”

Da' înainte de optzeci și nouă, când era probleme totuși, cu religia, așa să zic, oamenii se mai ascundeau ca să meargă la biserică din câte-mi amintesc eu...

Da.

Vi s-a întâmplat s-aveți un caz, sau cel puțin un caz, de cineva care să fie foarte grav bolnav și într-un fel sau altul familia să vă roage să mergeți la Cluj la el la spital?

Pă vremea lu' Ceaușescu io n-am fost la spital niciodată. Numa' acasă. Măi, io la spital, amu sincer să vă zâc, așe când ne-am dus la spital, am dus credincioși la spital, am dus copiii la spital. Știi că mergând cu molitva îl, îi vezi. Copiii. Este unu', un copil care a avut o boală; de când l-am văzut că era diezbrăcat, după

cum umblă și ... m-am uitat la el și mi-am dat sama că-i ... îi bolnav. Ș-am zâs: „D-apăi nu ați fost la doctor?” „Păi undie să merem?” „Aia nu-i bună!” tăt era. Ș-am vorbit cu domnu' doctor T., m-am dus la spital, ș-am vorbit cu dânsul. Ș-am zâs: „Uită, am văzut un copil, uită! La teti, testicol.” Domnule, avea ceva, domnule, m-am speriat când l-am văzut. Am zâs: „Domnule, nu-i binie. Ceva s-o întâmplat. Ala-i o hernie di-aia die...” Când o auzit zâcie: „Doară trăbe să-l aduc acuma”, că deaja avea un an sau poate doi; doi și ceva. Păi să-l aduc aici. Am venit, am vorbit cu ăla și ne-am dus, n-aveam mașină, cine-avea mași[nă] ... Și l-am dus, l-a operat și astăzi mulțumește că, el s-o mutat la A. pă urmă, s-o mutat acolo și ... așe m-am bucurat când, avu nuntă, deci io nu l-am mai văzut; că la uon an die zâle s-o, după ce a fost operat și s-a făcut binie ș-așe, s-o mutat la A. Și când s-a căsătorit o trebuit să-i dau certificat die botiez, ș-o venit maică-sa și zâcie: „N-am uitat, părintie, ce-ați făcut pentu noi. Mulțumesc!”, zâcie. Da. Ș-apăi n cazuri o fost atuncea. Am avut și cuscu care iară era bolnav rău și nu, nu vrea să margă la doctor. No, ne-am dus și l-o operat, da' era cam, cam prea târziu. Tot dânsu' l-o operat, tot ... Și ne-a spus, zâcie: „On an-doi ... va merge.” Ș-așa a spus: „Mergi la, cam la doi ani die zâle, doi și cieva a muri.” Da' a mai dus. Altfel cre' că o lună-două era gata. Și nu i-a promis doi ani die zâle. I-a zâs el că on an, zâcie amu... da' zâcie: „Poatie sânt șase luni die zâle.”, știți cum îi cancieru' ăsta. C-am mai avut tăt așa așa un consilier tot cu stomacu'. Și abie l-am făcut să meargă la ... Io tot m-am rugat, io tot timpu' m-am rugat pentu bolnavi, da' am învățat acolo la C. unde-am făcut seminaru', la călugării care-o ... învățam acolo, spuniea: „Întotdeauna, zâcie, să-i înveți pe credincioși dac-o să ajungi preot, zâcie, să margă la doctor.” „Uită! Io-ți fac slujbă, îți fac dezlegarea asta; da, că sânt rugăciuni care poți facie pă el, și tie rogi: Dumnizeule ajută-l să găscă omu. Și să-și găsească leacu' vindecător.” Și s-a dus, da' ala a fost mai rău, i-o scos stomacu' afară și i-a făcut dint-un intestin. Ș-a dus zece ani de zâle dacă a mai trăit. No, ș-apăi și el săracu' mulțumește „N-am știut c-oi mai putie lucra, că n-am putut.” Că nici n-am, n-o știut c-așe bolnav. Deci care o ascultat. Care nu, no, o fost și boli din estea care incurabile nu ... la gură, la nas, la urechi, la no, câtie boli am văzut n-are rost să discutăm. Sau la prostată; bătrânii eștia. Păi atuncea înaintie nu prea-i ... cam mai puțân care mergeau la operație. Da' o fost și care s-o dus la operație. Da' sânt care o dus-o așe până când ... a murit.

Ziceți că, ați povestit acuma cazurile, că n-o vrut să meargă la doctor. Nu vroiau să meargă?

Nu. Amu ia așe, știi, până merge pă pticioaree, știi? Ideea, și asta-i și zâua die astăzi și io recunosc că asta e; dacă te duci la doctor să nu crezi că vei avea numa' o singură boală. În zâua die astăzi oricine s-a dus, dacă o venit, domnule daca-i știi câtie boli am, zâcie. Și cu ficatu', și cu stomacu', și cu aia, și cu cealaltă,

și cu aia și cu cela. Sau femeile, știi?, că să ducie cu una și să trezește domnule, are încă două-tri. Și-atuncea îți dai seama cum vinie di-acolo încărcat cu o diesagă die griji. Așe spun io: „Maică, lasă straița aia jos! Dă-i pace!” Da. Io nu m-am dus așe? No, mni-o găsât că am diabet, vai că am la prostată, că am la ficat, că-i grav, că nu știu ce, că nu știu cât is die gras așe, d-apăi nu știu ce-o văzut doctoru' așe... la mine că o zâs că să mai slăbesc. Am zâs: „Nu. Dacă mai slăbiește mâna asta ce fac? Și pticioarele estea?” Păi su', păi asta așe îi. P-ormă ș-o dat sama că hernie aici. Deci... pelița care țânie asta, apăi io am căzut că n-am, am făcut judo și am căzut și de-atuncea am luat-o. Că dacă stau pă spatie nu să mai cunoaștie nimica. Ei, când mă ridic, așe să ridica. Și-atunci primu', un singur doctor care m-a văzut și m-a controlat, că de-aia spui că... ai, că depindie și die doctor care cazî pe el. Dacă îl interesează, te vedie ce-ai. Dacă nu, ai aie, ceea, nu știu ce, pă pă. Păi io mă duc la doctoru', n-am bai cu ei că cinie. Că cu prostata amu mni-o fost frică, că amu la prostată am răceală. Cum am stat în jenunchi, fără foc în biserică, mi-a făcut socoteala câtie ore am stat în atâția ani de zăle. O, on singur doctor. Și m-am dus să văd cum stau cu prostata; c-am luat medicamente, clar. Domnule, ăla ce o avut el că io m-o dus pă loc la prostată să mă cautie, că el să uita la ficat. Ș-o zâs că cât beu? Cât fac? Cât cela? A, domnule, cât beu? „Tăceți, că-s preot”, io zâc. No, într-adevăr, pă vremea lui Ceaușescu vinu' era sub orice critică, n-avea rost să-l pun la biserică, știi? Cumpăram noi sticle, da' era făcut din... n-are rost să povestim. Să nie tât criticăm atâta că p-ormă iară nu-i frumos. Și din cauza vinului, probabil, ne-am produs greață. Deși știeam că-i trupu' Domnului, sângiele Domnului. Da' probabil că... și-atuncea ficatu' o fi făcut oarice nazuri acolo. Și el s-o uitat la ficat și m-o lăsat cu prostată cu tât. Mni-o dat acolo și uite ce-i șî... Așe m-o supărat, îți spui drept, păi nici dacă eram cel mai mare bețiv cre' că nu să lega așe de ficat. Deci el o gândit c-atâta beu, probabil, nu știu ce s-o gândit el c-avea... cum să vă spun? Ă, livadă die pruni, știi? Cum au alți preoți și-așa mai dieparte. Și încă o doctoriță m-a controlat și ș-aia. (râde) Die văd că mă controlează p-aiea di ce, ș-aia s-o legat, zâcie: „Nu știu ce-i cu ficatu' aiea că nu știu ce.” „Lasă domnule ficatu' ăla. Pe mine mă interesează prostata că asta-i mai...” Da' la noi preoți dacă te vedie, te dă, te dă jos. Păi mă duc opt ore-n biserică. Io nu mă mai duc afară cum mere muncitoru' și ăla care... la unșpe mîncă și-așa mai departie. Mă duc la șeptie și ies la doi sau la tri. Mai ales cum îi în Postu' Mare, șeptie săptămâni asta-i lejea. Și zece ore, și doișpe ore stau. Io afară nu m-am dus în trizăci și cinci de ani; douăsprăzecie ore. No, tie gândiește cam cum. Ș-apăi am văzut. Cum îți spun: m-o supărat. O trăbuit să mă duc di-acol', ș-am plătit, am plătit cu doamna șeptiee sute die, die lei erau amu; după Revoluție. Șeptie sutie de lei era un salar' di-amu. Și am vinit pă urmă la,

Doamne dă-i sănătate!, care-o fost doctor la noi și m-o dat pă mâna lu ... îi tot un doctor care are cu rinichii, cu prostata, cu ăsta. Am zâs că n-o mai țău ... Tot Medicală 3. Ș-ăla o fost așe de drăguț, zâcie: „Mâni dimineată vii”, zâce, „și tie controlez”, ș-ăla m-a trimăs la cabinetu’ dânsului la ecograf iară, și domnu’ ăla care mă controla zâce: „Nu, aveți răceală, zâce, într-adevăr îi mărită”. Păi și normal că dacă douășpe ore tie duci acole cam cum? „Nu-i, nu-i, nu-i grav, zâce, nu așe-i la cincizăci die ani”, c-atuncea aveam cătă cincizăci de ani și facie: „Văzând, așe-i uman.” Și-am luat-o și m-am dus. Asta îi. Ș-atuncea mă, m-am gândit io: „Dacă io ca preot, m-o controlat așe, apăi pă badie I. Săracu’ ce facie cu el?” Io asta, asta m-am gândit într-una; asta m-am gândit. El mere cu o boală ca a lui, că io, io cu di-eie m-am dus, nu cu ficatu’ și cu aia. Nu mă durea, nu m-o supărat niciodată ficatu’, nu m-o deranjat; decât aicea, no aicea am avut dureri. No, ies di-acolo, mă duc cu ele, că doară tăt ei, tăt dânși m-o trimăs, Doamne iartă-mă! Tot di-acol’ die la Medicală m-o trimăs acolo. Că-i cel mai bun, că nu știu ce, că cutare. Când să uită pă aie, zâce: „D-apăi nu scrie nimica”, zâcie, „despre prostată, numa’ diespre și die”, nu știu ce-o mai găsât el p-acol’, ce-o mai ... Domn’ doctor io am vrut să spui și m-am supărat. Nu mă trimeteți că nu mă mai duc. Și să, că vreți să ... n-are rost. „Păi io nu v-am trimăs ca să vă facă, zâcie, la prostată”. „Păi da’, io la prostată m-am rugat. Și i-am pus, și i-am dat hârtia”, că doar dânsu’ o dus hârtia cu ce-o scris. Da’ el s-o legat că nu știu ce am la ficat. Păi da’ mă doare ficatu’? Păi nu mă doare, doar i-am spus că nu mă doare. O zâs că-i mare, că-i în grăsime, că-i nu știu cum i s-o părut. În fine. Asta, ș-atuncea mă gândesc la feicare ce gânde’, ce și cum. No, ș-acuma, no, mă duc la control întătdeauna, cu diabetu’ ăsta și n-am nimica. Deci singura care am diabetu’; restu’, colesterol sau alealalte, că cie aduce acolo o hârtie ... Zâcie: „Nu-i. Mă răscolesc, colesterol”, zâcie, „la vârsta dumnitale să nu aveți, zâce, n-am văzut; n-am întâlnit. Și mai ales dacă îi, are diabet.” Că vezi că tre’ să mâncăm multă carne, asta e. Păi da’ io mânc fructie multe. Numa’ așe că n-am, restu’ ... Ș-atuncea primă dată odată die când a apărut omu’ pe pământ el s-a rugat la Dumnezeu ... prima dată. Și nădejdea o fost la El; că El îl vindecă ș-așe mai departe. În Cartie scrie: „Cinstește-l pe doctor că Io l-am făcut, i-am dat înțelepciune ca să tie vindiece die boala care-o vinit peste tine.” Știi? că dacă omu’ a greșit în grădina Raiului, nu L-a ascultat pe Dumnezeu, a venit boala, neputința, năcazu’, stresu’, c-amu asta nie omoară-n primu rând: necazu’, grijile, că de-acolo începe, dragă, să știți, și la ficat și la stomac, de la stres. Ș-atuncea tre’ să-L cinstești. Da’ tie duci la Dumniezeu, dacă poți bun înțeles, acuma sânt, nu vorbim, amu dacă, Doamnie fereștie!, un accidient apăi ce? Îl iei pă omu’ ăla și tie duci la, și-i faci un maslu’ și dup-aia tie duci să-l operezi? Îl duci îl operezi, să spui că îi urgență, așe mai departe și a doua zi te duci: „Uită: hai, te roagă

ca să fie de folos operația care-ai făcut-o.” Da câtie operație? Sânt care kaput. Deci întotdeauna omu’ a crezut în Dumnezeu. Și tre’ să crezi. Dacă nu crezi, n-are rost. Și p-ormă tot în Cartie, în Sfânta Scriptură spunie Mântuitoru’ și Dumnezeu că ce-i cu nieputința la oameni, îi cu putință la Dumnezeu; ce-i cu, așe mă rog și io die multe uări, mai improvizez rugăciunea că, domnule, mergem înaintie nu tât, rămâniem la aceeași rugăciune care s-o scris acum o mie cinci sutie die ani; o mie șasă sutie die ai cum sânt lui Mari-Vasile cel Mare. Și multie rugăciuni care sânt di-atuncea, dragă. Ș-atuncea tie rogi la Dumniezeu „Ce-i cu nieputință la noi oamini, la doctori, îi cu putință la tinie Dumnezeule. Hai fă de folos și fă reușită operația care se face lu’ Gheorghe, lu’ Oana, lu’ Mărie, ș-așe mai departe, s-o ajute să găscă leacu’ vindecător și așe mai departe.” Cam asta e. Apăi boli sânt, da’ nu este nici un om, cred că, pă fața pământului, da’ nici la noi, să nu-l doară ceva. Dacă-s boli care le duce omu’, știi? că nu-i...

Voiam să vă întreb de copii atuncea chiar mai pe la început, prin șaptespatru, ș-așa. Cum tratau, sau cum se gândeau când copiii erau bolnavi? Voiau să-i ducă la medic sau apelau numai la dumneavoastră?

Nu. Nu. Nu. C-atuncea ... da’ și astăzi; ș-atuncea întotdeauna o apelat la doctori. Deci și la noi, prima oară te rugai pântu ei, pântu somn, c-asta eraa, somn că nu puteau dormi; este rugăciune pentu copii pentu somn; pentu odihnă, creștere bună și zdrobire die boală, die nieputință. Tie rugai pentu ei și pe urmă, dacă era mai gravă, așa întotdeauna. Da mai ales la copiii mici vinea doctoru’, vinea, cum îi spunie? asistenta, venea în fiecare lună: greutate, cum îi, cum să? Altă viață, altă straiță. Asta e. Dispensaru’ avea căruță, cal. Și să puniea doctoru-n căruță cu asistenta, avea om de servici care conducea și lua pe rând satele ... asta era. Deja era moft atunci, nu mai era problema că „Mă, oare coptilu’ meu de ce suferă și ce face?” Deci în fiecare lună, la două luni, diepinde cum no, și bun înțăles dacă-n timpu’ ăsta era mai grav sau așe mai departe c-am avut ș-așe de nu s-o dus la doctor când au trăbuit, ei au vinit pe la noi, la biserică, no trăbea să-i fac slujbă că n-avem cie face. No, și p-ormă a găsit leacu’ vindecător, știi? Da’ dacă mai întârzâia, dacă io-i spuniem să margă acasă, era cea mai mare greșeală poatie în viața mea. Da’ io l-am văzut pe copil că ceva nu-i în regulă. Ș-atuncea am zâs: „Uită: îți fac acuma o rugăciunie, tie duci și după cie vii, îi facem.” No, și s-o dus și p-ormă i-o gășât. C-avea, cum îi spune aia? Respirator.

Astm.

Nu putie respira. Nu putie să respire doară. Dacă l-o dus acolo o pus ... Da, păi m-am uitat la el, videam că nu putea, nu respira el cum trăbe. Era atuncea, no, era autobuze, știți? Nu știu acuma că sânt la, tât la a tria casă este mașină, numa’ așe că o băut omu’ și nu să duce. Vezî cum îi? Că dacă nu-i preg[ătit] ...

Deci nu, aicea noi n-am avut probleme cu, că nu mere la doctor; că nu s-a dus la doctor acumă tăă zăua, cum să spunie, numa' că l-o durut ceva, gata! Hai la doctor. Da' întotdeauna ș-au găsat leacu' și la doctoru'. Adică io așe i-am învățat.

În general n-ați întâmpinat rezistență. Pentru că, de exemplu, deja sunt foarte multe persoane, e adevărat, înainte de șaptezeci și patru, care povesteau că au avut accidente, când erau mici, la mâini, la picioare și nu-i duceau părinții la doctor. Deci povestesc că îi duceau la descântat.

Da, da, da.

Știți? Și ne arăta la un moment dat că ș-acuma unii dintre ei aveau anumite probleme.

Că are optzeci die ai ăla? No bun. Nu prea să duceau dragă, o fost cazuri aicea, înainte de-a veni io, care-o avut, cum îi spune? La stomac ... per...

Ulcer perforat?

Ulcer perforat. Și până l-o adus la spital cu căruța a murit. O fost ș-aicea, tot așa, acumă la noi; s-a lovit și cre' că s-a spart ... hmm, cum îi spune? Fiara. Și el avea dureri, știi și cum, no, încă no mai și băuse, probabil. Și pă când l-o adus, dragă, dimineața, c-apăi n-o mai avut ce face și pă când s-o dus, îți dai seama ce-a făcut ... cum îi spune? De la fiară ... Da ... aia o făcut ravagii. O spălat ei, o făcut, da' degeaba.

Deci n-a mai trăit?

Nu. L-o adus ... în sicriu. Amu nu-i vina lor, știi, că n-o știut, nu și-au dat sama, știi? Că asta vreu să spui că de multe uări omu' zâcie mă doare numa' um pic și mă duc și mai lucru și p-ormă uită, pă când tie duci s-a terminat. Da' întotdeauna ideea principală e că își caută leacu' vindecător și tătdeauna, da prima dată au încredere în ... asta e; în Dumnezeu. Deci cu nădejdea și nu la care mărg.

E foarte probabil ca dacă dumneavoastră n-ați fi insistat ca ei să meargă la medic, poate că nu se duceau. C-am observat la ei, cel puțin la persoanele cu care am vorbit, că evitau foarte mult să meargă la doctor. Cum să vă zic, e un fel de lipsă de încredere...

Da. Da. Ă, și încredere, probabil, și cum să spui? Un fel die rușinie. Să tie diezbraci, să faci, da' dacă tie duci la doctor nu iei șeptie hainie pă tinie și stai acolo-n fața lui și ... Ș-atunce vinie ... rușânia aia, știi că no, da mai ie-ți-o; no păi și la prostată, no, acumă-i die spui. Tie duci și spui, domnule, doară ia uită aicea, ce să fac? Asta îi. Sau femeile, îți dai sama. Amu unde să-ți bagă să să diezbrece și să facă aie și ... ș-atuncia s-o dus numa' în ultima clipă, c-așe o făcut și femeile astea. No bine, ele s-o dus um pic mai repede, di-astea tinere. Da' o fost femeie, femei mame, care la ultima naștere sau la prima naștere n-o curățat-o doctorii pă ... O greșit, sau o fost acasă, ș-așe mai departe și di-atuncia

n-a mai fost femeie niciodată, da' ea n-o spus la nime' patruzăci die ani ea n-a spus la nime' ce boală are. Și noi am aflat numa', c-amu nu-i bine să spui, da' acuma nu spuniem că cine îi, la spovedanie. Și când s-a dus la doctor, n-o mai avut ce-i face. Știi, că copiii o luat-o: „Maică, hai!”, „Acuma ești bătrână, te ducem acolo să videm ce ai.” Păi da' era ultima...

Da. Era deja prea târziu...

Da. Da' io i-am spus că să margă, da' nu s-o.... să să ducă și fiind la spovedanie n-ai voie să spui, ș-atuncea n-aveam cum să fac. Să zăc: „Băi, ia luaț-o pă maică-ta că mă, de când ti-o născut pă tinie, are probleme.” No. Ș-atuncea ei au aflat după, când îi pă patu' die moartie ș-o spus ea die patruzăci die ai die când avea durerea, de când... no, și o lucrat, și arăta binie, nu putieai să spui, domnule. Ș-o dus boala patruzăci die ani...

A dus-o pe picioare.

E. Și-n zăua die astăzi, cum o operează, cum nu știu ce, unele numa' vezi că s-a terminat. Ori că mărg prea târzău, ori no, și încrederea-n Dumnezeu. Io asta mă duc pă principiu. Am văzut mulți oameni care s-o dus pă targă ș-o vinit și s-o dus încă douăzeci, trizăci, patruzăci die ai. Și încrederea, și-n doctor că, da' și-n medicament, că dacă n-ai încredere-n medicament... sânt doctori care spunie: „Acuma dacă n-ai încredere-n minie, lasă-mă-n pace!” Sau dacă nu ai încerdere în medicament, numa' ie medicamentu' ăla ca să nu zăcă că nu-l ie; nu face nimica, să știți. No. Ș-asta i-am învățat întădeauna, știți, să margă la doctor, să, io n-am făcut slujbă la nime' la boală, la neputință, așe să nu-l trimăt, sau să nu-l întreb. Stai că vin acuma mulți die pă, știi dumniata cum îi, că nu boli vin ca... m-am rugat păntu cutare și cutare, știi dumniata cum îi, c-amu la spital s-audie multie. „Du-tie c-acolo, zăcie, c-apăi să vezi numa' cie binie tie faci.” Apăi dacă vii la minie, apăi io nu-s făcător die minuni, măi fratile mnieu. (râde) „Da' doctoru' cie țe-o spus?” „Îl trag die limbă, „cie țe-o spus?” „Păi aie, aie, că nu știu ce.” Uită: nie rugăm la Dumniezo și El îi bun. Și într-adevăr sânt, vă spui, care încrederea aie... Și uitați-vă și la chinezi, tot la japonezi, nu spunea? Autosugestia, domnule, asta tot; că ai cancer? Păi îl ai, domnule! Că nu-l ai, să duc. Sau îl duci pă pchicioare. Asta îi! Ș-atunci dacă poți să-l înveți pe om să aibă această încredere că nu-i bolnav, că i-am mai învățat și pă credincioși câteodată să, să zăcă așe, știi, că mai m-am uitat și io pă la televizor, am mai citit și io cărți c-amu dacă nu citesc, nu fac ni... când n-ai ce face, în loc să tie gândiești la boală, tie țai ș-așe zăci: „Nu-s bolnav. N-am nimică. N-am aia, nu-s cutare”. Asta! Tot timpu...

Să gândești pozitiv.

Gândești pozitiv. Și energia aie, cum o ză[s], cum spun domnii acuma, sânt unii domni care tăt vin pă la mine, știi, da' nici io n-am știut că, că-și încarcă

bateriile, domnule. Și nu știeam, tot îmi dădea telefon: „Părintie, vreau să viu să-mi încarc bateriile”. „Mă, ce baterii?” Bine, io acumă m-am gândit io la haru’ Duhului Sfânt, cum spuniem noi, știi? Da’ el îi spunie „Să încarc bateriile cu energie pozitivă”. Da’ după ani de zile am aflat că la o doamnă, doamna mni-o spus. Tăt discutam și zice: „Am venit, zice, ș-acumă, zice, să încarc bateriile cu energie pozitivă”. Și tăt îmi povestea die una, die alta și îmi spunie că s-o întâlnit nu știu cu cine, nu știu ce și s-o încărcat cu energie negativă și pfuai! Și p-ormă mni-am dat sama. Am zâs: „Măi, să știi că ăștia din cauza asta viu”. Păi di cie? Lucrau la bancă; cei mai mulți... Bancă și servicii di-estea: patroni care au firme mari, care mărg, care au, acumă nu mai funcționează, așa mai dieparte, și ei făcând..., interviuri, contracte ș-așe mai departie, să întâlneau cu fel die fel die oameni și să-ncărcau negativ. Sânt oameni, ați văzut, domnule, când îl vezi, numa’ că-l vezi și îți strică dispoziția. Nu tre’ să, nici să vorbească, numa’ să îl vezi.

Da’ nu pă... Ascultați-mă! Păi să duc la minie, vinie su[părat], la slujbă. Da’ a doua oară nu mai vinie. Că nu o mai primesc. Apăi dă, no; nu, deci, practic, nu tie poți ruga păntu el. Deci nu poți să suu, să faci legătura între el și Dumnezeu, să te legi, să tie legi die... bine, o taină. Ș-atuncea m-am gândit, am zâs: „Stai mă, că oamini ăștia să-ntălnesc cu oameni di-eștia, domnule, care să încalcă așe, care le stracă dispoziția”, ș-așe mai departe și venind, stând de vorbă cu ei, ș-așe mai dieparte, haru’, așe-i spuniem, energie pozitivă, da-i haru’ lui Dumnezeu care să coboară pă el stând de vorbă... Știi că am o vorbă: „Cum stracă un cuvânt, o vorbă nepus la locu’ ei casa, familia, nu stracă nimica.” Nici banii, nici mașina. Mașina o cumperi, banii îi faci, dar cuvântu’ care l-ai auzât, șoapta care-o vint pă la ureche ț-o tăiet piuitu’ și fericirea, așa mai dieparte. Ș-atunci exact așe, oamini le-o străcat casa, da’ l-o străcat pă el. Deci, practic, nu mai putie lucra, nu mai putie face nimica...

Ați avut cazuri de persoane care au venit spunându-vă că sunt bolnavi pentru că le-au făcut alți ceva ca să fie bolnavi?

Da, no asta e, asta-i la ordinea zilei, dragă. Asta-i dă-i și la ordinea zi, asta-i la ordinea zilei... care spunie că aia, că l-o blăstămat, s-o certat, s-o făcut, ș-așe mai departe, da’ tot energia aia negativă, știi? Noi certându-ne amândoi, dumniata ești mai tare și ai gura mai mare diecât minie, io sânt mai moale, mai așe nu știu ce, și pui la suflet. Ai pus la suflet, ș-a terminat-o. Că nu poți durni, nu poți mânca, nu poți aie, ș-așe mai departe, ș-atuncea omu vine: „Părinte, nu mă simt bine, n-am; uită, m-am certată cu cutare”, zâcie, „cre’ că-mi facie oarice.” Și bine înțales gându’ ăla: „Bată-te, nu-ți deie noroc, nu-ți face aia”, nu știu ce ș-așa mai dieparte și fiind slujbe în Cartie, păi duminata crezi că ăla rău nu-și are pretinii lui? Dacă ieste sănătate, oameni buni, este Dumnezeu

și dacă a apărut ș-ăla rău în Rai, o lăsat Dumnezeu că așa s-a întâmplat cum zăce Mântuitoru': „că am văzut pe Satana când a căzut din cer ca un fulger.” Ș-atuncea ș-ăla tre' să lucre oarece. Ș-atuncea, practic, ăla rău cu ce lucrează? Cu psihicu'. Că de-aicea începe toată treaba. Că nu tie lovește la ficat, nu tie lovește dincolo; da' nieputând dormi, nieputând să mănce, lucră prea mult, ați văzut, ș-așe mai dieparte, apăi începe: stomacu', ficatu', elealalte ș-așe mai dieparte, nu știu care-i bine. De-acolo, da.

Da' că ziceau au fost și cazuri de moarte, c-o murit. Zăcea că din cauza la făcătura, c-o fost făcătura, o murit, X'.

E, acuma am mai auzât, da' io de când sânt aice' io n-am avut ca să moară și să spuie mie că „Părinte, o murit că i-o făcut ala sau ăla”, sau așe mai departe. Nu, că au boala di-acolo și di-acolo ș-așe mai dieparte, aia-i cum v-am spus, la ordinea zilei. Că no, poatie m-o blăstămat oarecine, poatie aie, din cauza aie n-am înțelegiere-n casă, ș-așe mai dieparte. Da' io întătdeauna îmi dau sama că nu pot să-i spui la om: „Băi, nu ti-o blăstămat!” Păi dacă l-o blăstămat, dacă el aude cu urechile, când o zâs că „lasă că-ți fac io, îți arăt io țâie!” Ș-atuncea să ducie și el pă undie umblă, pă la vrăjitori, vrăjitoare, pă la... Și ursu' joacă păntu bani. Să vorbim! Ș-atuncea dacă s-a dus undieva, că și io fac pentru vrăjmași și pentu oameni răi ș-așe mai departe, că este slujbă, dragoste, ca să-i apere, știi, die oamini răi și așe mai departe. Apăi io n-am mai, fac slujbă, înaintie poatie că făceam, am făcut vreo câțiva ani de zilee, da' p-ormă n-am făcut decât numa' dacă l-am cunoscut pe om. Ș-am știut cam în ce, de undie bate vântu'. Că omu', dacă să ceartă doi oameni, îl auzi pe unu ce-ți povestește, îi dai dreptate lui; dacă mâne-l ascuți pă celălalt, îi dreptate lui. Ș-atuncea nu mai știi care îi... die undie îi. Da' cunoscându-i, știi die undie începe scandalu', die la masa asta și că masa asta o fost a lui Iuăn, nu a lu' Gheorghe, da' Ghio, Gheorghe-i trăbe și lui masa asta, păi și normal că „Dumnezăule ai grijă de el și întăleptește-l, și dă-i înțelegere!” Da' așe numa' ca să m-apuc să fac... au fost... sânt care plătesc, dragă, dau bani grei numa' să-i facă rău, să-l vadă pă ăla că sau nu poatie, sau... Undie să ducie omu care-i bolnav?

Păi la doctor.

No vedeți! Și la doctoru' celălalt, sufletiesc. Ș-atuncea și omu' să ie și să ducie. Și...

Vreți să spuneți că sunt și preoți care pot să facă așa ceva?

Păi oricare poate.

De rău?

Oricare poatie dacă iei cartea, și pui, și faci, ș-așe mai dieparte, da' io nu mă pot băga numa' să fac rău la oarecine.

A, am înțeles. Deci ziceți că pentru bani, unii fac.

Și unu' joacă și cela așa mai departe, știi?

Am înțeles.

Ș-atuncea nu, io m-am dus pă partea asta mai mult și mai mult mă rog pentu bolnavi pentu călători și pentu tineri. Cei mai mulți am tineri. Pentu căsătorie, pentu servici', pentu una, pentu alta. Cam aicea. Înainte am făcut. Amu-s vro douăș cinci de ani, douăzeci die ai, douăzeci și oarice die ai, deci să zâciem vro trisprăzece ai, paispe ani am făcut pentu hoți, pentu ...

Da, da, da, da, da. C-am auzit despre asta. Că i-o furat și te duci la preot și...

Io am oameni care vin și-n zâua die astăzi care mi-s datori. Că io m-am rugat păntu ei. Bine, îs di pin departe... dă pă la A., io nu știu dă pă undie, și n-o mai vinit. Șii, când mai vin acuma pe la mine, mai vin unii așe să le mai fac slujbă, ș-apăi zâc: „Cini te-o trimis?” „Păi uite cine m-a trimis, uite cutare trebe să vie pă la dumniata”, zâcie, „că ș-o găsât aia.” Ș-o zâs numa' die pă... Așe merge. Ca și la un doctor dacă dacă doctoru-și face datoria, iubește pă om, are clienți. Mnie să nu-mi spună. Și cel mai mult, dacă știi să-l iubești, să ti-apropii die om. La noi dacă știi tactu' pastoral, dacă știi să te rogi cu credință, cu dragoste, orice este. Io nu m-am rugat păntu cineva, în trizăci și cinci de ani, și să nu-și primească daru'. Io nu am. Să zâci: „Uită-tie, o vinit ăla ș-o zâs cătă minie: Mărie, nu mi-o ieșit!” O fost bolnav și nu știu cum, părintie, nu știu, că n-o ieșit, că așe mai diepartie. Nu am. Și tineri, c-are o fost patruzăci și cinci die ai, la patruș-șasă die ai s-o însurat. Și m-am rugat douăzeci die ai. Douăzeci die ani dacă îi foartie greu ca să, să crezi și s-o iei că po' să facă Dumnieto așe ceva. Deci ultima speranță. Și mulți or zâcie: „Du-te, părinte, că nu să-nsoară ăsta până-i lumea ș-așe mai”... Io am zâs: „Nu cred.” Ș-o avem și pe M., că la patrușăci și ceva die ai s-o căsătorit. No, ș-are doi coptii, amu o terminat facultatea, o făcut, dacă nu știu ce... Ș-aia numa' cu copiii vineau, practic să mă rog. Erau preteni di-a noști, nași lu' fratie-meo, da' erau niecăsătoriți că ei o avut două rânduri die nănași, și avea pretin, domnule, și dee, vorbea poatie die, și die zece ai vorbeau laolaltă. Nici nu s-o, nu s-o pus, domnule... Ș-atunci puniem întrebare: „Die ce?” Ceva n-o fost... în regulă cu ei. Ori un duh di-ala rău, sau mai știu io... înțelepciunie și gându' ăla că mă, uită-te, tre' să-mi fac familie, c-amu dacă erau die douăzeci și oarice die ai, zâceai. Da' aveau treizăci și ceva die ai când i-am cunoscut și m-am rugat păntu ei... cam opt, șapte-opt sau poate nouă ani de zâle m-am rugat pentu ei. Să-i deie Dumnezeu laolaltă; dacă nu, să-i... Deci Dumnezeu, El face minuni, nu noi. Și și un doctor, vedeți, dacă, cât învață și să pregătește, înțelepciunea aia care i-o dă tăt Dumnieto i-o dă, deageaba poa' să spună... fără Dumnezeu, părerea mea acuma, nu, că acuma sânt unii că amu io, știi, că zâcie amu dacă-i popa, zâcie, di-asta tăt zâcie că cu Dumnieto. Io spui din experiența mea, nu din alta. Nici din auzâte, nici așa mai

dieparte, că și io am făcut liceu' la comuniști, cum zâce eia, și dup-aia m-am dus. Ș-am vrut să mă fac ofițer, ș-am vrut să mă fac șef die gară și impegat, ș-așe mai departe și uită, până acuma uită-tie unde-am ajuns după ce-am terminat armata. Că n-am mai, am zâs nici s-o mai văd armată-n veci. Așa o fo'. Și L-am luat pe Dumnezo nu s-a, și citiți Scriptura, nici n-o recunosc, dragă: ca o cartie. Ca și cum m-am pregătit pântru Bacalaureat sau în secundară, am luat Biblia și dăi fratie! Asta-i! Da' citind acolo ș-așe mai departe, probabil, citind Scriptura, că io i-am învățat și pă credincioși: „Du-tie, ie Cartea, deschide-o, citiește tri-patru pagini; tri-patru capitole și dacă nu-ți dă Dumnezo o putiere de-aia să tie duci mai dieparte, vii la minie și să-mi zâci că nu-s popă.” Că asta-i ș-asta nu-i bine să spui, da' asta-i adevăru'; când m-am rugat pentu cineva, io i-am spus: „Dacă tie rogi cu minie cum îți spun eu, dacă nu-ți primești daru' să nu zâci popă”. Așa i-am spus. Că dacă faci cum îți spui io, nu? A postește astăzi, asta ați văzut și domnu' ăsta are ceva probleme. No, și i-am dat să citească. Ați văzut cum nu ști ce, unde să citească, cum mă sună: „Părintie, nu știu cum să mă rog.” „Uită, acolo, ce scrie?” Ați văzut. Ce să facă? Deci nu poți să faci să tie rogi, adică una-i să citiești și una-i să tie rogi. Asta greșește și credinciosu' și mulți domni; și dacă io v-aș spune că m-am rugat cu niște domni și, după câțiva ani die zile, știți ce-mi spun, domnu'? Zâcie: „Părinte, amu am înțales ș-am învățat cum să mă rog”, zâcie. Deci după trei ani de zâle îmi spunie mie: „Uită, acuma am înțales cum tre' să mă rog”. No, ș-atuncea vă dați sama? Deci el ie cartea, o citiește ca p-o poezie sau ca pe ceva și să ducie. Păi io mi-am făcut datoria. Amu popa să trimeată haru' (râzând) și banii. Da' dacă știi să tie rogi și să... ca și un elev, dragă. Păi una-i să citească lecția și una s-o învețe. Una să mă ascultî dumniata aicea ce Ț-am spus io și una să îmbraci acuma ce am vor[bit], câ[te], câtie-am povestit aicea și poți să faci. Da' nu, ideea e că, la țară, da' io cre' că și la oraș că mulți de la oraș is de la țară, is aproape de Dumnezeu ș-aproape de doctor... părerea mea, io nu știu. Da' io nu știu să mulțumesc că i-am învățat și i-am ajutat pe mulți, îți spui; atâta mulți. Deci n-am trăit trișcinci de ani aicea de pomană, știi cum? Că să treci ca valiza pân gară, știi că-i o poveste acela zâcie: „Băi, am trecut numa' așe și n-am făcut nimic.” Nu, dragă, întâtdeauna i-am învățat. Și asta-i satisfacția. Singura satisfacție, că-n restu' cum spun: boală am și io, c-asta e, boala... prostata, asta-i la, la toți; la, mai ales la bărbați, așe. La femei, la țară, iară-i boala aia a femeilor. Acolo ori că nu s-o spălat, da' cel mai mult o fost nașterile care-o fost fără doctori...

Deci cancer uterin, nu?

Da. Asta-i... mai puțân avem un caz sau două dacă. Da... bătrânile estea nu; astea de optăci die ai, die nouăzâci die ai, io n-am auzât decât numa', cum am spus, cazurile astea câtie-o fost că în timpu' nașterii o născut pă la fârcitură,

deci pă câmp; acolo o născut și probabil nu s-o curățat, s-o așa mai departe. Și de-acoloea zâcie: „N-am mai fost, zâcie, femeie niciodată fără să n-am dureri, zâcie, da n-am spus la nimeni”, c-o dor, ori asta e! Bolile cele mai frecventie care sânt. Și-acuma la astea mai tinere, știi, cum v-am spus no, care-o fost și-o fost operație, da nu-i da... N-am avut decât aci un singur caz. O fost operată, știi? Și-o avut cancer, da' cre' că s-o dus în ultima, s-o dus prea târziu la... Știi? o fost operată și-o vinit acasă, am spovedit-o, ne-am rugat acilea, da... s-a dus pă pticioare câteva luni de zâle. Da' astea care sânt și-o mai rămas, uită domnule, o ducă pă picioare. Mai ales una o vinit... no, moartă o adus-o acasă. Înaintie die Paști, n-am zâs niciodată. No, și îs două, așe, optâșpe, la Revoluție, atuncea după Revoluție, optâsprăzece ani, nouăsprăzecie ani, așe. Și-o ducie și o să mai meargă încă. Și să pregăteau atuncea, io mă duceam cu molitva, ioi și ea, să apropie Sfintele Paști, zâcie „Uai, domnule, numa' die Paști n-am îngopat om.” Numa' o dată, o singură înmormântare am avut die Paști. Și-am spus: „Uite, mă duc cu molitva, când viu înapoi acasă trec p-aci și-ți fac o rugăciune.” Măine iară, poimăne iară, după ce-o trecut Paștile i-am făcut domnule și numa' am văzut că să ridică din pat și zâcie: „Părintie, zâcie, nu mă lasă aici... Dumnezeu”, Dumnezeu și, bun înțâles acuma, și doctorii cum lucrează și cum o operație ca și mai departe și să duc. Și vecina ei la fel, aia o vinit p-aci săraca când o vinit de la spital. Zâcie: „Părintie nu știu cât mai am, zâcie, hai, nu vii pă la minie să-i faci ca la C., zâcie, că poatie să ducie”, știi? „Cum i-ai făcut la C.”, zâcie, „Hai, nu vii și pă la minie die la biserică să faci un...” și uită c-o ducie și doamna aia în atâția ani de zâle. Deci credință, io așa spui. Credință, dragostie la Dumnezeu și... mai mult ce să vă spui?

INTERVIUL NR. 17

Femeie născută în 1934

Este prezentă și fiica ocazional, iar intervenția acesteia este redată subliniat

C-asta-vezî cumpăra vo', vreo douăzeci de kilograme de grâu și le luam în spinare și haida cu ele și vineam pă la moară, dacă era moara goală, ni-o băga și măcina, și vineam acasă să facem și pită, (râde) ... Era, așa o fost timpurile. Când eram io tânără.

Înainte de război sau după? După război.

După război.

Și dumneata ești născută în...?

În trișpatru. Așa o fost odată, pă timpuri, era mai greu. Acuma văd că iar vine greu cu criza asta. Așa să vedie. Amu nu știu până când nie mai dau um pchic de penzie că ce-o zâs Băsăscu azi, mai acuma-s două luni? Că să baje samă, io am auzât la televizor, nu atâta, io la știri ce mai? Ă, o zâs să baje samă prim-ministru cum împartie banii că n-o să mai fie bani la pensioneri și la la pensionari și la ajutoare. No, apăi ce-or face cu noi? (râde) De lucrat nu sântem buni de lucru.

Apăi amu ați fost destul.

Apăi am fost cum o fost timpurile. Și mătușa m-o crescut, și cu unchiu', cu bărbati-so fi iertat! Și m-o măritat dup-un nepot di-a lui unchiu'. Di-aia soțu' mnieu îi mai, o fost mai în vârstă ca minie. Că n-avea alt nepot mai tânăr; mai avea unu-doi, da' nu le-o plăcut cum îs. (râde) Și-atuncea uită că am rămas așa, da nu mni-am bănuț că m-am căsătorit că... cum să zâc? O fost om capabil. Ne-am și mai certat, ne am... că cu copiii, am avut tri copii și cu... să, și pă casă, pă grajd, cumpără pământ, du-tie, haida. Vin și valuri cum îi zâsă în Biblie. Acuma-i mai greu c-am rămas singură. Până o trăit moșu' nici el, acuma chiar mă gândiesc: „Măi, moșu' cu doi ani înaintie di-a muri” o trăit optzeci și doi de ani jumatie. Acuma astă iarnă o fost trei ani de când o murit. Să-l ierte Dumnezeu și pă tăți morți! Mă gândesc: „No, amu cât mai am? Că și moșu' cu doi ani înaintie de-a muri nu mai putie lucra.” Când mai aveam așa oarice

zăceam câtă el: „Hai și tu și m-ajută oari!” „Da tu nu poți, nu vezi că io nu mai poci?” (râde) „Cum nu mai poți?” „Nu mai pot. Io nu mai am putiere.” No amu și mai glumeam că videam io că nu poatie, da... da’ mă gânziem la el, că el nici n-o putut mânca numa’ puțin, da’ n-o avut el mâncare multă. Da’ io mai mănânc încă.

Dumneata când ai fost copilă, ai fost bolnavă?

No, io n-am pea fost bolnavă când am fost și mică și mai mare, n-am fost bolnavă. Numa’ acuma mai în bătrânețe am mai fost bolnavă, am fost operată die două uări acuma.

Da? Ce operație ați avut?

Întâi am avut la Cluj operație.

Are scos uteru.

Și acuma-s vreo, câți ani să fie acuma?

Șase.

Șânt șasă?

Coxatroză. Are proteză.

Da. La picior.

La șold.

Am dus-o la T.

Da? Pentru a doua operație...

Pentru a doua. Prima o fost la Cluj.

No și cum o fost cu operația? Nu ne povestești? Cum v-ați simțit, de ce v-ași dus, cum, cum ați ajuns acolo? Ați trecut pe la dispensar p-aci sau cum v-ați dus?

Ă, la oraș am fost. Am stat o săptămână la oraș și nu mni-o trecut.

Ei! Da’ în tinerețe te-o durut capu’.

Capu-i die, capu-i din tinerețe cu durere.

C-am auzit multe femei p-aci cu capu: „Capu! Capu!”.

Păi da, pentru că iarna aici îi frig și înainte umblau...

D-apăi cine...

c-o năframă răceau.

Cine avea...

Cu toate că fărte mulți medici spun că nu există răceală la cap. N-ai cum să răcești la cap. Dar eu văd că lucrez în aer condiționat și-i dezastru. Dar medicii nu cred.

Ei zic că nu se poate. Nu să poatie, da’ este boală cu capu’.

Da. No cum o fost cu capu’?

Capu’ pă mine m-o durut din tinerețe. Am isprăvit un lucru io cu capu’ meu. Când am fo’ mai tânără, cum vă spusăi că omu’ câtie valuri tătie, omu meu o vrut să ducă, să aducă o turmă die uări die la M. și să gunoim aici pământu’,

cum zăsăi, cu câtie tătie. Vecinu' nost' din colo, nu eram supărați, o auzât că ce vrem să facem, că s-o dus omu' meu la un... mai aveam noi câtieva lețe că trăbuie făcută staul ca să le pui. O auzât că vrea să le-aducă, s-o dus omu' mnieu la omu' ăla di-acolo ș-o zăs că-i dă vo' câtieva lețe de-alea pântru staul. O auzât vecinu' din colo și s-o dus și le-o adus el. No, el pornise cu ciobanii de la M., d-apăi acuma n-aveam lețe de-ajuns. No, nu le-o mai putut aduce. Da' el zăcie: „Noa lasă că pântu asta îi dau io lui înt-o bună sară” că venea de pă la măgăzin, da' io zăc: „Nu-ți face de lucru cu oamenii, dac-o făcut el asta treaba lui”. Noi aveam atuncea batoză die îmblătit. Și pă la M. mai mult era cu ea. O vinit cum dusesese uimu', c-atuncea era pe vremea lui Ceaușescu, tătie să băgau la stat, nu era așa mare batoza, așa mai... și îl audie. Țăla umbla tăt așa fluierând, cum să spune. Ș-o trecut aici pă deal cum o vinit și io, numa' cât sosăse el. Și-l audie și iese afară el. Era um pchicuț, nu-i plăcea lui să beie, da' câte-un pahar-două mai bea. L-am văzut că um pic îi pornit. Să ducie acolea la el și io atuncea m-am gândit „Mă, îl loveștie, mai avem die lucru cu vecinii”, io am strâgat pă „D-apăi undie tie dusără?, io zăc, că te-așteaptă unu', ăsta, aci-n casă.” Asta o fost o minciună a mea. (râde) „Te-așteaptă în casă și acuma ieșiși afară și ala de când așteaptă după tine.” No, dacă o văzut că io am vorbit, nu l-o mai lovit pă ăla. O vinit în casă, da' io nu m-am știut că el, cam așa era el iute la fire și iute atuncea înt-alea... perioada aia să nu cam fii dinaintea lui și pă urmă nu mai era nimic di-aia. O vinit în casă, nu zăc nici una, nici alta, numa' îmi trântiește-o palmă. Una aicea și una aici. Ș-o botă păstă spatie. Io încă să hi stat cu ele blândă că mi le-o dat, era binie așe. Da' atăta era de frig toamna, nu știu când o mai fost așe frig. Și brumase și io zăc: „Io m-am arduit că mă duc la mătușa.”, acolea unde-i V. dacă zăsăși, ... „No, lasă că mă duc io la unchiu și spui pântru ce mă loviși.” Și io hai p-aci încolo, mă dusăi, pă când m-am dus io era culcați ei. „Da, m-am gândit, io nu-i mai scol acuma. Lasă mă duc câtă acasă.” Am vinit acasă, pă când am vinit el durniea. Pace! Trec peste ce-o fost. (râde) Să pusesese să culca. Da cie să viezi? Că nu s-o mânat mult, eram gravidă cu fata asta care-i acu aci; nu s-o mânat mult până când că pă mine mă doare capu', că pă mine mă doare capu'. Oare ce poate hi? Am apucat cu o năframă subțare io, și cum mă splase' io pă cap înaintie de-a vini el și eram udă la cap, ș-atunci cum aveam păru', c-atuncea aveam cozăle... Da, și cum le pusesem, și cu alea și udie, că mă doare capu', că mă doare capu'. Die fapt eram io cam bolnăvicioasă aproape cu tăți copiii, până când mișca el. Și pă urmă nu mai aveam treabă. Fără, nu putiem mânca, nu... no, mai... Și ce să vezi? Când mă prinsă bolnavă, cum o fo' toamna, mă prinsă boala aproape die Anu Nou; tăt durere mai mare. Și, p-aicea, ce să vă spui? Aicea o ieșit, uită p-aicea o ieșit, pă partea asta întâie, niște beșici așa tăt ca prunile, albastre așe. O dată o ieșit aici. Pă ormă o ieșit aicea. Da' durere, da'

durere. Ş-apăi m-am dus la oraş, ni-o dat ceva injecţii, ce mi-o dat şi mi-o trecut. Da' durerea de cap o rămas. Nu întătdeauna, dar acuma să ştiţi cu ce-o mai calmez: cu cafeauă. Io n-am băut cafeauă, da' la oraş tăt una-două meream cu capu' că nu mai putiam ş-un doctor o zâs cătă minie. Zâcie: „Bunică, cătie-un pic die cafeauă nu mai folosâţi?” Io zâc „Nu folosăsc” „Eea încearcă dumnitale”, că i-am povestit că cum o fost cu capu'. Da' di fapt la mine vād că mă doare capu' noaptea m-apucă, vād că-i tensiu[nea], asta mnică... Da, aia mnică scadie pea tare. Şi cu cafeaua creşte. Şi mai scăp de durere.

Da' de-atunci? Cât die tânără eraţi atunci?

Păi eram tânără că...

Eraţi gravidă cu doamna, aţi zis.

Da. Uită că-s patruzăcişincinci die ai, o fost azi iarnă de-atuncea. Da, patruşcinci die ai. Pă asta o am avut mai târzâu, asta mică. Cu doişpe ani ca şi ea şi băiatu' cu opt ani; că băiatu-i între ele. Băiatu' cu opt ani îi mai... în vârstă ca şi asta. Asta o... mai târzâu așa-s. Erau femeile atuncea. Nu mai ştieu nimic în lume numa' să facă copii. (râde)

Da, că, dumneata n-ai făcut așa mulţi. Trei ai făcut.

Trei copii da. Da' asta o vinit târzâu, deja atuncea nu mai aveam chef de copii. Că aia avea doişpe ani, băiatu' avea opt. Deci nu mai aveam chef de copii nicidecum, da' no, ce să faci? Dacă vinie, vinie. (râde) Nu ai ce să faci. Aşa era atunci. Cum zăcea o femeie „D-apăi ce-am ştiut noi când am fo' tinere? Să lucrăm şi să facem copii.” Pe care o avut cătie doisprăzecie. Ş-aici este o, o murit acuma oamenii, care-o avut şaişpe copii o avut omu' ăla. Şi zece o trăit şi tăţi bine-s binie. Una o murit acum de cancer de vo tri-patru ani.

No, apăi cu picioru' cum să vă spui? M-o apucat tăt mă durea picioru', m-o durut, m-o mai lăsat, da' m-o, m-o luat, aşe m-o luat cu durere. Da' atuncia o fost mare durerea.

Da' de când v-o luat cu picioru'?

Picioru'? Acuma die şasă ani. Mă luase cu durere înaintie; da' mă mai durea, mă mai lăsa, d-apăi când m-o luat odată, nu m-o mai lăsat. Ş-apăi m-am dus ş-am stat la oraş o săptămână, mi-o dat câte-o injecţie în aia, n-o ajuns nimica. Da' ce dureri am avut cu picioru', să vă spun, nu doresc nici la cel ce face tăt rău! Să nu mai aibă linişte. Să şie un om care face tăt rău pă faţa pământului, da' nu-i doresc! Ce-mi zâc să-l întoarcă Dumnieto Alduitu' să nu mai facă rele, da' durerea mea să n-o aibă. Aşa durere mare am avut cu pticioru'. Da' nici doctorii nu credea. Că zăcea băiatu' meu: „Domnu doctor, da' mama nu mai poatie die durere”, c-am mai stat o săptămână până m-o operat în T. Da' zâcie: „Sânt care vin cu pticioarele ruptie, cu mama dumnivoastă nu-i chiar așa”. Până m-o pus la operaţie. Atuncea o zâs: „Da nu ne-am crezut durerea.” Aicea curjea

di la porțolanu' ăla, o pă porțolanu' ăla cumva aici la șold, curjea ceva acolo. Ș-apăi durere di-aia!

Și la T. v-ați operat?

Da, la... Spitalu' Județan. Da, acolo. Acuma nu m-o pea durut, acuma di-un pic die vreme mă doare, chiar mni-am luat sosete cu treaba asta în pchicioare, c-am văzut că mă doare cu ploile estea. Mă doare pticioru'. Ș-am zâs: „Oarie die undie mă doare pchicioru? Că nu m-o pea durut; e domnu' mărit?” Da' mă durea și parcă sâmțeam ceva aicea. Mnie mni-o pus placă aicea. O zâs că aia rămânie acolo nu mai... până când oi mai trăi. Ce știu io? Am avut două operații bunie.

Ș-ați zâs că mai ați avut una.

Da, am, uteru' mi-i scos.

Așa, cum o fost acolo?

Cu uteru' cre' c-o fost așa că noi am fost duși în B., d-eia o rămas pruncii noști p-acolo. Noi am fost duși la un canton die irigație. Că omu' mnieu tăt o stat că să faciem una, să faciem alta, și tăt nu s-o angajat, zâcie no, acuma o avut un văr p-acolo. „Acuma trăbe să mă angajez um pic că ce fac cu bătrâniețea fără um pic die penzie?” No și ne-am dus p-acolo ș-am stat vo' zece ani și p-ormă ne-am tras acasă. Am putut vindie di-aicea și să rămânem acol' pântă, pă lângă copii, da' nu știu cum, amândoi am vrut să vinim acasă la noi. Tăți oamini trag în jos și noi am vinit în sus. (râde) Am vrut să vinim la noi acasă, să murim noi aici pă locu' nostu'. Cu picioru' știți cum o fost? Am, omu mieu să lovise la o mână, noi aveam acolo, nie dăduse acaturi și-un pământ, aveam ceva cereale de suit în pod, ș-apăi le-am suit io. Și el nu putiea cu mâna că nie ajuta, numa' die-l luam, și mni-o părut mnie că așe mă prindie ceva pân burtă. Și di-acolea s-o deplasat uteru'. Da' io am tăt stat cu uteru' așe, că nu dint-o dată, numa' așe cam, așe ca o nucă, încă mai mic, p-ormă una mai mare, acuma, să mă iertați, când m-am dus de m-am operat ieșea mult păstă și sânjiera. Sânjiera, ș-apăi o zâs doctorița: „Apăi nu Ț-o trăbuit, bunică, mult până dai, Doamnie ferești! înt-ala rău” c-amu să făcuse, să albăstrise, no! Dar o trecut. Tătie o trecut. Dar picioru' m-o durut și nu m-o durut după operație. Dar aicea jos la uter m-o durut rău după operație. Doamnie, că numa-n cap nu mă puniem de durere. Și zăceau femeile din salon cătă doctoriță care m-o operat. Zâcie: „Doamna doctor, dați-i ceva la bunica că numa-n cap nu să punie die durere.” „Așe trebe să doară.” Da' p-ormă nu m-o mai durut niciodată. Nici-o mai sânjierat, nici nu m-o mai durut.

Da' când ați făcut operația asta?

Die vo' șasă ai.

Și asta și picioru'?

Ba operația mai diemult cu utieru'. De șasă ani îi picioru'. No în fine. Io nu știu că cred că am o ceva pe indieva die când am făcut. Eea. Aia cre' c-o fost vo' patru-cinci ai înaintie. Zece-doisprăzece ai de când... este. No, ș-acuma uită așa. Am ajuns femeie bătrână, (râde) am adus și-n spație de la oraș, am lucrat și la ... Meream pă jos. Plecam pă la patru și nie lua cam tri oare până în oraș. Plecam femeile pă la patru și mai sta, că încă la șeptie nu era zăuă iarna, încă mai sta după zăuă. Să să facă zăuă ... Până pă la opt ce să făcea zăuă. Cătie patru ... și merjeam și nie cumpăram cie ne trăbuia și vineam acasă și dacă era vară mai lucram și la fân; dacă vineam. Ce tare-i omu' când îi tânăr. Ș-acum a nu mai poci facie nimica. (râde)

Câți ani aveați când ați venit aicea să vă crească mătușa dumneavoastră?

Șasă ani. Șasă ani, iea. Cu refugiu o fost atuncea când o vinit ungurii, când s-o...

Și pe urmă când v-ați măritat? La cât? La ce vârstă?

Da, în sārăcii îi mere, la cât? Da am avut cînșpe ani vara, în douășpatru iunie și iarna, în cînșpe februarie m-am măritat, m-am căsătorit. Atuncea așe era obicei. Poatie că și la, erau ca la, ca cum îs acuma la țâgani, așe era atunci (râde) ... cu românii cu căsătoritu'. Apăi că știi cum era atuncea... Io n-o trăbuit să mă mărit așa tânără, da' ei di-aia nie măritau tinere că creștea alta. Ai, era altă soră-n urmă și trăbuie s-o deie, că ce să facă cu atâtea fete mari acasă? Așe era. Erai copii mulți pă vremurile alea. Acuma chiar zăce că ș-aci la noi nu știu dac-a mai fi grădinița anu' ăsta că nu mai sânt copii. Tineretu' o plecat la oraș, ăștia-n vârstă cine să mai facă copii și... ?

Și când, câți ani aveați când ați născut pe primu' copil?

Când am născut primu copil am avut optșpe ani.

Și unde l-ați născut?

Acasă. Acasă, acasă.

No, și cum o fost?

(râde) Asta nu, vedeți dumneavoaște cum o fost: tătă zăua am lucrat la fân, da' am avut niște dureri, da' am lucrat la fân că era în douăștri iulie, am născut. Și disară, șideam jos acolo la socrii, aci mai în jos um pic cătă pădure, soacra știea de mine, fi iertată! că-s bolnavă, disară pă-nsăratie vinise fata ei di-acol' din sat die la M. aici la fân că avea pământuri cum îi dăduse și era înt-altă cameră și ea avea bai doară-i așeze pă ăia, c-apăi vine să să ocupe die mine. Eea, da' io n-am mai putut sta atâta după ea și o vinit omu' mieu c-o fost dus la B. Nu știu, să scoată un bun, pentru ce-o fost dus, nu mai știu tăt. Ș-o vinit în casă și io, cum eram cu durerile, mni-o fost rușinie să stau în casă. Mni-o fost rușinie casă, am ieșit afară și m-am dus din sus de casă, era acolo o conită cum să făceau așe

de lemne, acolo, și m-am pus acolo-n jerunți, acuma cu tăta rușania vă spui tot, m-am pus în jerunchi și-am născut acolo afară. Singură. Am născut acolo afară, no acuma ce să fac cu ea? Că era acolo afară, când o dat die iarba că vinise răcoare, vini să plângă. Da' ăialaltî din cee cameră zăce: „Mmm, parcă să audie o...”. Când soacra o ascultat um ptic, n-o zâs nimică. Și io ce să fac? C-amu nu era nimeni p-afară. Ce să fac? O am luat așe frumos aicea și m-am dus în casă. M-am dus în casă. Omu' mnieu când mă vedie cu ea, că mândru frumos o am pus așe jos. Numa' o fujit în cee cameră dincolo după mă-sa, (râzând) să vie mă-sa. Așa am născut.

Și cine au tăiat buricu'?

Soacra. Cre' c-o, când o picat jos cre' c-o fost numa' o, l-o legat. Cre' c-o pocnit el când o picat jos cum mijeam în jenunți. Na, poatie c-o curs um pic die sânje; băiatu' încă l-am născut, eram singură acasă. Omu' meu era dus la holdie atuncea și cu mai, cu mumă-sa... că atuncea nu să îngrijea combine. Secera aicea-n jos pă satie cu asta și merjeau oameni de p-aici. Eram singură acasă și-am mânat o nepoată di-a lui bărbatu-mieu că era la socri. Să despărțiseră mă-sa și-o creșteau socrii. Și io am mânat-o până la mătușa mea să vie pân la mine că m-am sâmtât bolnavă. Și fata tât să uita căta minie, zăcie: „Da' după ce să vie lelea V. la dumnitale?” „Numa' să vie pân la mine, să vie.” No, mătușa lucra la fân, n-o putut vini atuncea, io ce m-apucară durerile m-am dus lângă o bancă di-asta și-am născut copil. Da' n-aveam foarfecă, n-aveam nimică lângă mine. Ce să mă fac acuma? Am tras di-acolo die pă bancă ceva haină și l-am astupat acolo până o vinit mătușa. Mi să... (râde) nu să rupsesse buricu'. Când vini mătușa, fi iertată! intră pă ușă și mă vede, parcă până-i lumea n-oi uita, numa' face: „Hi!” S-o și spăriet (râde) cum m-o văzut acol'. O vinit și m-o și tăiet și...

O tăiat ea buricu...

Da. Așa o fost. Cu asta m-am dus la dispenzar. Da, aicea la noi în sat. Da, că tât vinea o moașă și tât zicea căta mini; acuma ea era mai tânără, „Tanti V. vii la dispenzar.” „Ba nu mai viu, io zâc, acuma la vârsta mea. La trizăci die ani nu mai viu. Oi naște io și-acasă ca pă eștia doi.” „Da acuma nu să poatie, trebe să vii.” Am avut... da' die dimineată am fost io cam bolnavă; și-o fost o nuntă la un neam de-a lui omu' mieu și merjea acolo-n jos. Am zâs: „Noa, acuma tât atâta. El merje-n jos, io mă duc cu nunta-n jos și-apuc pă ce cărare și mă duc la dispenzari.” Și-așa am făcut. Și era o femeie mai bătrână, aia care-o avut șaișpe copii de zăsăi, și ea oare o mai stat în urmă că io n-am putut mere așe tare ca... cum merea nunta. Și zice căta minie, io am apucat pă altă cărare, zăce: „V., nu viu cu tinie la dispenzar?” „Nu, că mă duc”, io căta ea. M-am dus, da' să știți că pe la jumătatie calea, de-acolo de la, ați fost la sfat? No, păi ei o mârș pă la sfat și o ieșit acolo și io m-am dus, ei o apucat la dreapta, io am apucat la stânga. Die la jumătatie mai este. Ați fost pă la dispenzar?

Da, am fost, am fost.

No, no, păi di-acolea die la sfat și pân' la dispenzar jumătătie calea m-am dus, di la jumătătie calea tăt așa m-am dus că o scăpam jos. (râde) Tăt așa m-am dus. Așa o fo' timpurile.

Și cum ați născut? Chiar când ați ajuns la dispensar ați născut?

Da, că numa' o zâs moașa câtă minie „No, șăzî tanti V.” Io zâc: „Mă duc în camera, în sala de naștere să mă diezbrăc.” Numa' m-am diezbrăcat și, da' zâcie câtă minie după ce-o vinit, că ea o auzât di-afară, zâcie: „Fe, fetiță ai născut, că vād că le cunosc după, după gură.” (râde) „Fetiță ai născut.” Da io, zâc: „Io nu știu, că io nu mă uitai.” Da zâcie: „Nu-i voie jos”. „Păi, io zâc, io așa-s învățată. Numa' așa m-am făcut.” Nu putiem numa' dacă mă puniem în jerunți. Asta era. Cum, vād că cum tie... cum tie înveți.

Da' după ce nășteai, cee, zâcea să faci ceva să nu mai ai strânsori. Ce să faci?

D-apăi îți da acolo on, o zamă die diestă die chimin de p-afară, făcut acolo, De chimin.

O ciorbiță.

De chimin?

Da. Că zâcea că nu mai ai așe dureri. Nu am avut dureri așe mari după naștere.

Da' pălincă nu-ți dădea?

Da, nu, nu-mi dădea pălincă, da' nici nu beu io pălincă. Nu, nu nu-mi dădea pălincă, da' nici dacă mi-ar și da, nu, omu meu bea câte-um pic de țuică, da' mie nu mi-o plăcut-o niciodată măcar c-am avut în casă; da' nu mi-o plăcut, n-am fost cu pălincă, cu țuica nu. No. Ș-așa am fost. O trecut, tătie o trecut.

Locurile au ieșit bine atuncea din dumneavoastră?

Da, o ieșit. Nu dint-o dată, mai am zăbălit, vin și câte-o zî cu el. Îhîm.

Așa mult o durat?

Îhîm.

Câte o zi?

Îhîm, și câte-o zî până când o ieșât.

Da' cine-l, ieșea el sau stătea moașa cu... ?

O o ieșit el. Îhîm. O ieșit el.

Deci nu venea moșa să vă apese pe burtă să iasă sau așa.

Nu, nu, nu m-o apăsât nu, că o ieșit el. Da, da.

O stat cineva cu dumneata până o ieșit locu'?

Da, păi mătușa o stat um pic atunci și s-o dus c-avea die fân, ș-o vinit, o mai vinit diesară la minie și gata o fost tătă treaba. Da' o ieși el, după o zi o ieșit. Am avut și stoarcere, da' nu chiar a mare tare; c-am văzut că oariecâtie au stoarcere mare. N-am. Cu băiatu' am avut, am, am sângierat și eram die vreo trei

luni... însărcinată. Și m-am dus la oraș, mi-o dat ceva injecție și aveam dureri și jos la naștere așa, aveam niște dureri și-așa sângieram, și-o zâs doctorii că cred c-am răcit pă jos. C-atuncea ce? Că nu mai luam nici chiloți pă noi. Numa, cum zăceam noi, poalie di-alea die pânză și p-aci ț-î drumu'. Așa era lumea. Numa' dacă nie țeseam, dacă nie făceam. Amu atâtia zdranțe sânt pă lumea asta die... Dumniezo mai ști cum a mai fi cu lumea asta; cu criza asta, cu tătie.

Copiii au fost bolnavi când au fost mici?

Nu prea o fost bolnavi.

Răceli sau să-și scrântească, să-și rupă mâinile, picioarele?

Nu, nu, nu. Nu. Băiatu' o avut ceva bube, da' p-atuncea i să spunea lupariță că ies pă cap. Aia. Da' nuu am...

Și ce-ați făcut, ce i-ați dat de lupariță?

Da' zăcea că să pui pă... pă sân când îi dai să... ceva miere de albină.

Și i-o trecut?

Da, păi trecu die la o vreme, da' să știi că era dureroase; știi cum plânjea? Îhîm. Până i le mai spărjeam și p-ormă trecu și-aia.

Bube-n cap zăceați?

Îhîm.

Și i le spărgeați?

Ba să spărjeau ele. Ba nu, să spărjeau ele.

Laptele de, de la sân se folosea în..., se punea pentru ceva în ochi la copii?

Nu le-am pus. Am auzât și io că le punia, da io nu știu pântru ce zăcea că să nu fie albaștri uăchii o cie, pentru ce-am auzât io. Să-i îniegrească uăchii până la o lună jumatie, auzeam, da.

Să-i pui lapte de țâță?

Ăăă, să-i mulgi în uăchi. C-atuncea dacă-i, îi pare că-i albastru la uăchi, d-apăi acum, atunci era, da' acuma văd că le place și că-s albaștri.

Atunci nu era binie să fie albastru?

Uite că nu le plăcea așe pea tare să fie albastre la uăchi. Da' acuma le mai place mai bine.

Era mai frumos să fie ochii...

Da, mai.

Negri? Mai închiși sau?

Mai negri, da.

Și dumneata ai făcut la copii așa?

Nu. Nu să videa să fie albaștri. Zăcea soacră-mea cătă mine, de asta mică, zăcea: „Asta o să fie albastră la uăchi, asta o să samine cu mine” că ea era albastră la uăchi. Mmm, da' copiii... copii. Da' nu.

Da' era ... când erau copiii mici și făceau așa, stăteau și, să-i mulgi um pic de tâță pe umăr și să freci așa...

Eea, zăcea că are luparița.

Și asta tot de la lupariță era?

Eea, zăcea că tăt; zăcea că are lupariță aicea și să-i pui. N-am avut treabă cu ei cu așa ceva. Zăce că tăt luparița era și la aia aicea la spatie, și să-l freci aicea și ... Măi, îs multie, ș-acolo tumna pă la L., acolo mai multie știu ca și noi. Da. Că mai sânt femei mai bătrâne. Da. Acolo știeu mai multie ca și noi. Nu știu di ce știeu mai multie ... merea acolo.

Așa ați auzit?

Da, așa am auzit io. Apăi nu știu. Era ș-un bătrân acolo mai diemult și zăcea că ala tăt zăcea și mereau oamini să vadă că când o fi timpu', că zăcea că el cunoaște vremurile; are o carte și cunoaște vremurile. No, păi râdiem, c-amu lasă că dacă-i ploaie și vrea oamini vreme bună atunci chiar ai oameni mulți acolo. (râde) Da' nu-s oamini cu aiestea, Dumniezo Îi Alduitu' cu ele. Nu sântiem noi cu aieste.

Așa, și când scâldai copilu', se punea ceva în scaldă?

Da.

Ce puneai?

Puniam die, cum aveam făcută, c-atuncea am numa' din cămăși, din cămăși de la soț, de la tați, cum putiei, die mânecă cum îi făceai, că atuncea îi înfășieam atuncea. Și punieam, aveam numa', cum să zăc? Trochița die lemn aveam. Și punieam un scutec di-ala didesupt, și pă urmă-l puneam păstă el și acolo-l scâldam. Da' era bună trochița aia de lemn că țâniei în ea, era caldă dacă puniei.

Da, da. Da' în apă nu să punea nimic?

Nu puniem, numa' ce puniem? Numa' apă sfințită zăceau bătrânele că să punem; apă de la biserică. Apă die la biserică.

Da' nu zăceau de piatră de vânt? De lemn de vânt?

Da, de aia zăsăi io că multie, o știut mai multie; die lingură die vânt, da' noi aicea n-am știut di-aiestea atâtea. Care-o fo' mai bătrânie ca minie au știut mai multie. Nu. N-am folosit, n-am știut.

Și soțu' ce-o pățit? Cum? O fost bolnav ziceți.

Da, el o fo' cu picioarele doi ai înainte. Da, vo' doi ani. Na, și tri ai, da' nu chiar tri. L-o dururt picioarele, d-apăi nu mă mir. După război cum spunie că ș-acolo pă munții Trata pân Ceoslovacia ... O zăs că șasă luni pă ei nu i-o, nici nu i-o schimbat nime', nici nu i-o băgat în casă nime. Și era iarna. O zăs că pocnie lemniele die frig și aducie înghețați care o fost și di pă la oraș, mai sensibili; apăi o zăs că dimineața îi afla ciot. O zăs că dint-o mie și, nu știu, cinci

sutie, spunie el, o câți o fost, câți o plecat în batalionu' lor or nu le știu io așe bine, s-o mai întors o sută cincizăci în țară. Tăți o picat.

Și? Nu l-o durut picioarele dup-aia?

Nu l-o durut până acuma-n bătrâniețe; acuma-n bătrâniețe l-o durut. Da' el n-o fo' bolnăvicios. Uită așa cum o fo' p-acolo, n-o fost bolnăvicios. Și stomacu', el n-o suferit niciodată că-l doare stomacu'. Io mai zăceam: „Doamne, nu știu ce poate fi că mă doare stomacu' ăsta, nu-mi trăbe mâncare.” El și avea răbdare când mânca să mănânce mâncarea așe liniștit. Die lucrat lucra, nu pot să zăc că nu lucra, da' așe lin. Da' el merea sucă, cum îi luam, mai meream mai la cuptori, mai încoace, mai încolo. Da' el nu, dar acuma l-o durut pticioarele, ultimu' an. Da' nici nu, nici n-o stat pe pat, nici o zi n-o stat pă pat. Atunci o vorbit cu mine, atunci o murit ... N-o fo' bolnăvicios, nu pot să zăc, măcar cum o, fu pă ... și pân păduri aicea, Doamnie!, pân păduri; di-aicea di jos die la Ș. bagatie die două uări, scoatie cu cai, cu fierele alea, după cai, lemnie, du-tie pă țară-n jos, adu douăzăci-trizăci de kilograme de grâu o de ce-o fi să trăiești cu oarece. O fost cam grele timpuri odată. Apăi acuma cum o mai fi. Numa' acuma zăcie că n-o mai fi de alea că sântiem aliați cu atătia țări. Da' tăt uită că vinie criza. No di cie vinie? Da' văd că ș-acolo îi pă la ăia.

Ați prins, dumneavoastră ați prins când erau păduchi?

Da, da.

Ați avut păduchi vreodată când erați mai mică?

Am avut.

Da' de care ați avut?

Am avut și die hainie și die cap.

No cum? Povestiți cum ați avut și cum ați scăpat de ei.

(râde) Doamnie, di-aia să nu mai fie! Am prins, întâtdeauna m-am umplut. La mătușa n-am avut păduchi. Erau copii cu păduchi la școală. Și să lua. Și măi era, era școala acolea unde-i V, dacă fusărăți, și înt-o cameră. Da' nu înt-alea că le-o stricat; unde-s alea din jos, ș-alea le-o făcut altile. Unde stă băiatu' ăsta. Și era camerile, două camere avea, ș-un șpaiț acolea și era, o fo' musai di-o dat o, o cameră pântru școală; că a noști n-o avut copii, undie era copii mulți cie putieu să facă? Și mai vine și sara. Zăua era copiii, sara vinea ăștia cu al-fabetu', bătrânii. Ș-apăi sărăcia-i știu că cum era, că numa' ne-am aflat că avem păduchi. No, ș-apăi ce-o făcut mătușa? Cum o făcut, cum n-o făcut că ni-am scăpat die ei; da' greu ne-am scăpat de ei. Păduchi die haine am avut o dată și de ăia. Fratele la bărbatu' meu s-o mutat di-aicea la șirie, la A.; ș-o durnit în C. că o mărs cu vagonu' atuncea. O durnit în C. la ceva oamini acolo, ăia îi mai lăsa să le mai deie un ban, mai moți di-aieștea și cum, și di-acolo vinie omu' meu, c-o stat cu tata, cu fratie-so până o încărcat vagonu', și ce să vezi? Că vinie acasă, numa'

că-s păduchi. Da' ăia nu-s ca ăia die cap. D-apăi die undie și cum? Die undie și cum? Apăi ne-am descățat și die aia, da' atuncea era greu să tie diescheți de ei. Merea, nu știu dacă era, și DTT-u' dacă era atuncea; nu știu dacă era. Numa' cu leșie cum făceam săpun, băgam hainile acolo și greu, m-am descățat și die aia; n-am avut. Asta mică, după ce ne-am mutat în, în B., când am fost la un canton die irigație și... n-o am putut s-o ducem acasă ca să margă di-acasă că era departie și o stat la școală la B., lângă L., fata. Ș-acolo o mai fost copii la internat și di-acolo s-o umplut și fata asta de păduchi, da' die aia m-am diescățat mai ușor c-amu erau die, die tătie. Am spălat și-am dat cu câtie tăte și m-am diescățat die ei. Și cu păduchii am avut treabă. (râde) Și cu râia am avut treabă.

No, cum o fost cu râia?

Cu râia încă tăt de la școală, de la copii.

Dumneata?

Da.

De la școală ai luat-o?

Da. Și după ce m-am căsătorit, cum spusăi că o vinit soră-sa aicea, ei, de undie... cum apăruse și ni-am umplut die râie die la soră-sa și die la bărbat-so... cum o vinit. Da' nu știu ce fel die râie o fost, mânânce-o baiu', râie câniască, că-i die cai. Tăt, tăt, tăt tie făcie bube ș-atăta tie mânca die tie rupei tăt. Ș-apăi nu știu ce-o făcut soacră-mea, ce leacuri o făcut și cum, și ne-am uns die două-tri uări d-apă atăta usturime să tie fără Dumniezo! Și ni-am descățat die ea. Ș-am avut și la școală râie.

Și, acolo cum ați scăpat de ea?

Di la școală? Iară nu știu cie midicamentie o făcut mătușa și ni-am descățat die ea. Acolo cum fierbeau cu rășină, cu săpun, cu... Dumniezo ști! Punie... punie cu, cum să zăc? Pchiatră pucioasă, o nu știu cum zăcea că punie; pchiatră pucioasă aia, pântru că aia mânca. D-apăi și durere cie era. Și pântre diejție și vai die capu' mnieu. Aia-i spurcată rău. Păi p-ormă n-am mai avut.

Cu fata m-am descățat mai ușor, atuncea că mai erau câtie toatie atuncea. Așa am fost io aicea la fân și o rămăș fata asta mică la canton cu tată-so și di undie-o adus omu' mieu o mătă cu doi pui și o lăsat pân casă cât am fost io aicea la fân. Când mă duc acasă, zăcie fata câtă minie: „Mami, nu știu ... cie furnici mici o apărut ca nu tie lasă noaptia să dormi.” „D-apăi die undie? Că n-am avut furnici.” Mă uit la ea cum îi ea p-aici „Doamnie”, io zăc, „tu ești mușcată die purici”. Am avut și pureci. Zăcie că purecii aduc belșug în țară. Da' păduchii zăcie că aduc sărăcie. (râde) Așe zăceau bătrânii. Mă uit, că die undie-i mătă asta și cum îi. „C-o adus tati cu doi pui ș-o am lăsat în casă.” „Da. No bun.” Apăi mă apukai io și spălai tăt. Da, că numa' era aproape acolo rău și aveam apă cât îi lumea, numa' mânuri să hie. Nu m-am putut diescăța die ei numa' așe cu apă și

adusesse omu' meu de la A., de la o... cum să zâc? De la o nepoată. Bărbatu-so era pă la o firmă die pui. I-o dat că dacă vin șobolani p-acolo, dacă vin, oarice i-o dat înt-o cutiuță, ceva praf i-o dat. Io spălai io tătie iară și zâc: „Io pui praf di-ala di-aia dus tu.” „Să nu pui că murim”, zâcie bătrânu' câtă minie. (râde) „Că murim.” „Da' să murim!” io zâc, dacă tu ai adus mîța aia acuma să murim.” Am pus di-ăla, da' n-am murit. Da' așa m-am diescățat die ei ca când n-a și fost die când îi lumea. O fo' bun, am scăpat de ei. Doamnie! Da' și mîța o am băgat în, am pus praf de ala ș-am pus apă, am băgat mîța, am băgat puii, d-apăi din mîța nu știu ce s-o ales că s-o dus, da' puii o murit, no. Bine-o făcut c-o murit că m-am diescățat die tătie. (râde) N-am mai avut. „Doamnie, zâcea fata ce-ai făcut mamă? Că mi-o fost milă die puii aia”. „Eea, d-apăi să tie mănce purecii nu ț-o fo' milă?” Die tătie-am avut, domnule.

Da' stelniță ați avut?

Da, și stelnițe.

Cum o fost cu alea?

Aaa, cu alea; alea, și die di-alea tie diescăți. Din ce m-am, am avut când am vinit la soacra; am avut di-alea. Avea, da' nu știu că cum făcuse ea, cum făcuse, dragu' mieu, cum văruise, că să dădea varu' ala jos de pă și p-acolo cum să corșea, cum zăcem noi, părătele, p-acolo era plin de stelnițe. Nu știu cum o putut sta numa' pă... cum o putut sta în casă. Apăi m-am apucat io cu un cuțat di-ala rău acolo ș-apăi tăt am ghierat p-acolo și m-am diescățat și de alea oarecum. Îs rele, nu tie lasă să dormi. Ferească Dumniezo! Și cum era pat din lemn atuncea să băga acolo pă la pat și am avut și gongi, domnule. Alea și... ș-alea-s rele. Alea nu știu cine mi le-o adus. Alea nu știu cine mi le-o adus că n-aveam apă acolo și di-aicea de la un vecin, cum sântiem acuma, duceam apă. Și pă când mă duc io în casă, că era așe burlan făcut din cărămidă acol' la socri; tăt acolo, înt-un colț sări nașa. „Oare ce-o fi aicea?” Mi să umplu casa die gonji. Să băgau în ladă la masă, cum era atuncea ladă, masa cu ladă. La ceapă, apăi în pat, apăi zâcie că noaptea nu știu cie făceau, vineau pă față. Vai ș-amar cât erau de rele. Am spălat, am scos, am opărit patu', tătie, m-am diescățat și die alea. Da-n io, să nu am păcat, io nu le-am dus. Da' s-o mutat în ia aialaltă cameră că nu erau împreună camera. S-o mutat la socri. (râde) Și cum era cu ta, cum nu era cu tavan, era cu știucătură di-aia sus. Da' nu le-am dus. Știi că să n-am păcat, nu le-am dus.

O zis că le-ați dus dumneavoastră?

Da, da. O zâs socru, că socru era rău: „Da, că o fo' la tinie ș-apăi știu că dracu' ti-o pus, o cine, și mi le-ai adus mnîe.” Io să nu am păcat pă sufeltu' mnîeiu, nu le am adus. Da' zâcie că alea mărg pă cale... am auzât. Apăi socru' săracu' s-o diescățat rău die ele. Pân-o adus mitrosan di-ala o ce știu io cum îi spunie?

Ș-avea ș-acolo cuptor di-ala, ș-apăi o făcut foc di-o roșit ș-o închis tăt ș-o pus pă plită acolo. Ș-o ars acolo și o ținut așe închis două zăle acolo ș-așe s-o descățat die ele. Alea-s spurcatie rău, s-o diescățat și ei di ele. Die tătie ne-am diecățat, acuma nu mai avem. Fie Domnu' mare! die mai avem.

Da' văruiați casele înainte, când erai dumneata copilă?

Da, da, le văruiam.

De câte ori să văruiau?

D-apăi die două uări pă an. Da.

Când?

De Paști și die Crăciun.

Și cine lucra la văruit?

Noi, femeile. Da. Cumpăram var, cumpăram albăstreală de-aia, d-apăi acuma nu să mai bagă di-aia. Albă.

Da' înainte nu să făcea alb?

Nu, nu, nu așa alb; cu albastru. No, ș-acuma... acuma aicea mi-o căzut astă iarnă și io tăt nu m-am suit acolo sus, că um ptic di la atăta durere de cap o ce, mă cam îmbăt um pic die cap dacă... Am zâs că acuma mi-oi băga o femeie să-mi... deie, să-mi deie cu var, cu tătu' că stau așa nu mai, capu' nu, nu-i mai așe bun die făcut atâtea. Nu mai poci lucra. Gata, s-o terminat.

Da' era... când o apărut săpunu' ăsta de casă? Săpunu' din slăhini, din grăsime de porc?

Și când eram io fată de-aiesta da.

Era?

Da. Da, că altfel n-aveam cum să facem, cu cie să nie spălăm că nu era săpun acolo, nu era... căsăle numa' cu lampă cu petrol; nu era curent, nu eraa...

Da' nu făceați cu leșie?

Ba da, că die la săpun. Și leșie puniem și leșie di la lemnie, di la cenușă, puniem acolo în cenușer deasupra, puniem cenușă, două pchietri acolo băgatie-n foc și puniem pă... apă fierbintie pă ptietrile alea, pă cenușă și merjea pă hainie, soponitie înt-o apă. Ca să margă apă fierbintie pă ele. Așe spălăm hainiele. Puneam așa, un cenușeru' pâstă butoiu' ala die hainie, ș-acolo puniem cenușă, acolo mai puniem un foc că mai făciem pă la cuptori vara, puniem două chietri acolo-n foc și când era aproape roșii le puniem acolo pă cenușă ș-atunci puniem apa aia caldă pâstă chietri și pâstă cenușă. Și merea pă hainie jos. Și să făcea leșie.

Și cât le țineai acolo cu leșia aia?

Da' nu, o oară, două. Și meream la vale și le spălăm.

Da? Aruncați leșia, să scurcea,

Ba, cu ea curjea... și le mai frecam um pchic în leșia aia și la urmă le limpezeam.

Și cu maiu' ... ?

Apăi cu maiu' dădeam atuncea pă ele. Atâta putiam să dăm cu maiu' pă ele. Io nu știu de ce. Așe era obiceiul. Acolo, acolo merjeam cu ciubăru', cu rudiele alea și meream acolo jos. Acolo era un părau. Aicea, aicea meream aicea la vecinu'. Vineam de-aicea de la socri și meream aicea la vecinu' că acolo curge apă la valău și luam apă cu găleata sau cu donița, cu ce-aveam atuncea, că nu pea era găleți atuncea. Donițe făcute de ăia din sus, die la muntie.

Da' chiar, cu ce, în ce încălzeai apa pe sobă?

Da' aveam...

Aveați oală de metal?

Da, aveam. Am, aveam oale, ihîm, și încă ce mari. Vineau țâganii cu oale di-alea. Și-nt-alea încălzeam apa.

Șiii cam cât de des mergeați la spălat? Spălați haine?

Spălam; tăt die două uori pă săptămână, o dată, d-apăi cum? Da, ieșam; ieșam.

Și cenușa care era bună de spălat?

D-apăi acuma și die ... asta, die brad îi bună, da' îi mai bună aia die fag.

De fag îi mai bună?

Da. Cu aia fierbeam tortu' cum torceam iarna. Da, cu aia.

Și cu aia și spălați?

Și cu di-aia, da' noi aicea la noi nu pea este di-aia de fag numa' die molid. Și cu asta spălam mai mult noi; cu asta de molid. Die fag numa' dacă cumpăram cieniușă di-acolo die jos die la ăialaltți, di la sfat mai în jos, di câtă D., de-acolo. Dacă ne aducea careva și pă când ferbeam tortu', că asta nu să ferbea bine cu asta de molid că trăbea mai tare un pchic. Zâcie că înainte n-o lucrat femeile și cu o grămadă de copii. O lucrat și înainte numa' cre' c-o fo' mai tari ...

Sânt mai sănătoși oamenii? Erau mai sănătoși altă dată?

Da, era mai sănătoși ăia mai bătrâni. Acuma dacă mînc; mîncam pită die săcare, io n-am trăit așa die rău la ... c-am fo' numa' io și cu mătușa și cu unchiu'. Dar erau cu copii mulți. Și tata meu săracu' i-o fost greu ... cu cotile. O avut pămînt mult tata și nu s-o înscris în colectivul și pămîntul cela bun l-o dat la care s-o înscris și pămîntu' cela ră ... Păi trăbuia să, apăi i-o pus cotă după pămînt de trăbuia să deie și nie rămânie die mîncat numa' pită cu săcară cu copiii. Ă, mălai cu săcară ... mîncă păstă iarnă. Pă urmă s-o scris în colectiv și-o fo', o fo' mai binie după-aia ... ce s-o scris.

Și aci n-ați avut probleme.

Aicea nu. Numa' și-aicea n-o fost ușor că punia câtie pă doi, câtie pă doi, pă tri, după cât eram die înstărit, după cum avea pămînt să deie câtie un vițal die patru sutie de kilograme; de două sutie de kilograme câte unu'. Apăi să dai

miel, să dai porc, o jumătate die porc, doi la un porc, nu-i interesa că cu ce li-i țâniea, cu ce li-i face, numa' să dai. Apăi după pământ impozitu'. Nici aicea n-o fo' ușor. Pâstă tăt n-o fost ușor. Acuma văd că iară vine greu. Da' oare ș-aieșta trăbe să-l mai ajung io? Așa-i norocu' mieu. Ajunsăi refujiată, p-ormă pă la V. de jos părinții; de la A. acolo, di-acolo m-o adus mama pă mine aicea, pă la A. Eram die șasă ai, da' parcă țân mintie poarta aia die lemn, mare, în A. când am trecut p-acolo... ș-am vinit aicea. Pă la A., p-acol, pă la M. p-acolo, am vinit pă la B., poi m-o adus aicea-n munții aieștea. De multie ori zâcieam: „Mama o murit, fii iertată!”... demult, șă șie iertată! O rămas tata cu o grămada die copchii. Păi mai zâceam cătă tata, da' când mai vinea pă la mine, da' rar, zâceam cătă el: „Tătă dint-o casă plină numa' mie-mi aflași vină?” Zâcea cătă minie „Da' nu, știea el, da' nu io te-am dat că maică-ta te-o dat aicea.” (râde). D-apăi nici nu le bag de vină că m-o dat dac-o văzut că îs atăța copii. Pe soră-mea mai mare îmi spuniea că de-aia m-o dat mama aicea că era ele două surori mai mari, că am fo' cinci când am plecat io din C.: patru fetie ș-un băiat. Ș-o mai născut mama una-n refuji și una după ce s-o dus acasă din refuji și la un an die zâlie după ce-o născut pă aia din refuji o murit mama. Ș-o rămas tata cu cinci copii acasă: o fată căsătorită și cinci niecăsătoriți și io p-aicea, no. O fo', nu i-o fost ușor. Nu s-o mai căsătorit că cine mai merea după... O vinit soră-mea cum o fo' die Paștie și le mai făcea o mâncare, le mai spăla o haină. P-ormă o crescut celelalte ș-o făcut ele-n casă. N-o fo' ușor, da' nu știu cum o fo' treaba. Die mi-a hi foastă greu, die mi-a hi foastă ușor, mi-a hi plăcută și mie să fiu acolo cu părinții și cu frații. Cum a hi fostă. D-apăi dacă m-o dat, am fo' bună dată.

Da' cine-o fost aici? Mama, mătușa dumneavoastră... sora...

Soră cu mama. N-aveau copii. Zâcea mătușa, i-o trimăs scrisoare, o vorbă, o cum, să-i aducă o fată; dac-o auzât că s-o dus în refuji și cum îi treaba, și să-i aducă o fată. Și uită că pă mine-o picat. Că zâcea, (râde) zâcea soră-mea, da' io zâc „Di ce-o picat pă mine asta?” Zâce „Că știi di ce?”, zâcea soră-mea mai mare „Di ce-o picat pă tine V.? Io eram mai mare fiica, sorăle după minie, ș-apăi dup-aceea mai era una, face, tu erai după noi” și eram do, una mai mică după minie și on băiat. „Da' tu, facie, te bătiei cu ăia doi.” (râde) „Și di-aia te-o dat pă tinie că p-aia mai mici nu să bătea, ele mai mari iară nu” și io am plecat cu bătaia. (râde) No.

(...)

Tăt di-aicea, tăt di-aicea. Chiar din, nu din comuna asta, die sus die la muntie, die la M. di-acolo s-o tras părinții. Și s-o dus acolo. Io nu știu cum s-o dus. Coloniști o cum s-o dus atunci acolo că și șa ungurii țin că-i teritoriu lor. Acolo o fost ceva moșie ungurească, Dumniesz o știe ce-o fost acolo. Că ungurii chiar c-o avut mare ură în părțile alea. Că o mai rămas p-acolo c-apăi

s-o refugiet c-o vinit ungurii și s-o cedat; și Cluju' o fost și... Ș-așa că o mai rămăs ceva bătrâni acolo pân sat și văd că, nu știu, unu o doi o omorât când o vinit noaptea ungurii. Noi am fujit în mălăiști... noaptea când m-o, o tras clopotu' că gata, vin ungurii pă sat. O fujit ghieți oameni în cămașă, cum ai apucat, până-n cee zî ce-o tras clopotu' înapoie că să strângă oameni în sat. Ș-apoi ne-o dus la gară cu caii noști, ne-o dus cu căruța la gară; ne-o dus și ne-o băgat în... în vagoanie di-animale ne-o băgat.

Aa, aci în patruzăci? Când o venit ungurii?

Nu, acolo. Nu aici. Aicea n-o fost.

După aia te-o dat.

Di-acolo de la V. cum ni-o dus acol'. Și ni-o, ni-o pus la vagoanie, în vagoanie die animale din C. Eram mică, da' Țău mintie; io, nu știu cum, pă mama n-o Țău mintie acolo pân vagon, cum? Da' pă tata Țău mintie că mai deschidea câte-un pchic ușa să videm și noi oarice di-acolo din vagoanele alea. N-o fost ușor. Da' am fo' mici și n-am știut noi.

Da' erați mai mulți, nu numai familia dumneavoastră, acolo-n vagon erau mai multe familii...

Mai mulți erau, mai mulți. Tăt, amu acolo era un tren, câți am încăput acolo din sat că... că ne-o dus cu caii noști la gară, o dus vacile; unde le-o dus nu știu că erau... Cre' că. Ungurii. Pă dimineața nu erau numa' capurile dee, die găini și die curci, și die ce erau, dimineața porcii, pă când am vinit noi a doua zî di pă mălăiști n-o mai fo' nimic acolo. Da. Ș-apăi o dus și caii, și tăt o dus, da' o vinit cu căruța cu caii noști o vinit și ne-o dus. Așa o fost. N-o fo' ușor.

Ș-aicea de mătușa dumneavoastră dumneavăastră ați avut grijă. Nu?

Da.

Sau mai... că ea nu mai avea alți copii.

Nu, n-o mai avut alți copii. Io am fost ca fata lor.

Cum se zice? Că v-o luat de suflet?

Da. Așa. Și io am fost ca fata lor, dar mătușa, Dumniezo o știe, că nu pot să zăc că ce s-o putut întâmpla, cum o fost, c-apăi io, pă mine m-o dat de noră, nu acolea la ei în casă. M-o dat de noră la cu nepotu' unchiului. Și io m-am dus de noră. În șaișnouă unchiu' o murit. Și am măritat pă V. acolea că mătușa tăt zăcea că amu ea să rămâie acolea, că ea n-ar sta sângură, că încoace-încol și mătușa s-o măritat la oraș după patru ai după ce s-o dus V. acolea. Nu știu ce i-o fost în cap de s-o măritat la șeptiezăci die ai. Omu' ala o fost di-aicea. Da' nu că-i, nu că-i fata mea, da' nu i-o fo' rău ei acolea. Că ea n-o fo' cu fata mea, că ea o fost în casă die măgan. Și zăceam căta ea: „Mătușă, dacă cumva nu, n-ai oarice, o cum îi, îmi spui mie. La V. nu-i spui tătie, dacă nu-ți place ceva, îmi spui mie.” Ce-o făcut, ce n-o făcut că s-o măritat și s-o dus la oraș ș-o stat patru

ai măritată și o am cerut să ne-o deie aicea și nu, n-o vrut bărbatu-so s-o deie aicea; s-o mormântăm aicea lângă unchiu'. No. Drept c-o zâs că dacă soseam io, o zâs că dacă soseam io sara, că noi am fost plecați în B. când o murit mătușa, am vinit io c-o fost în spital. Ș-am vinit io la ea-n spital și V. era cu copilu' mic și io am zâs câtă ea, no, o fo' paralizată da' înțălejea ce zăceai câtă ea, ș-am zâs câtă ea: „Mătușă, io mă duc până acasă la canton și-mi fac treburile cum mi le poci p-acolo și viu. Viu și mergem acasă la noi.” Și-nt-alea ea o murit. Înt-alea ea o murit. Când am zâs câtă ea „Viu și merem acasă și dacă dumnitale-i trăi mai mult o cela merem la canton iară”. Da' am văzut că tătie înțăleje. Atunci nu i-o plăcut când am zâs de canton. Acasă i-o plăcut dac-am zâs. „Merem, am fost la V. casă, la casa dumnitale și”, da' nu mai putea vorbi; nu mai putie vorbi. Ș-o murit în timpu' ala. Ș-apăi io am sosât dimineața cum am și... primit telegrama, atuncea am și plecat noaptea și pă dimineață am sosât, ș-apăi bărbatu-so o zâs așe că „Dacă soseai asară”, „Păi, io zâc, n-am putut nicicum să sosăsc sara că numa' pă la patru am primit telegrama și am și plecat la tren.” „V-o dădeam s-o aduceți, dar acuma io am făcut, m-am dus ș-am zâs câtă ăia care fac groapa și tătie”, no. D-apăi dacă n-o vrut... da' o trăbuit să stăruie mai tare di el. Ș-o putieam aducie dacă stăruieam mai tare de el. Da' numa' um ptic dacă nu tie prinzi, nu-i bine nici așa. Și era aicea. Dar acuma... mă duc la oraș, că mă vedie Dumnieto, în tăt anu, îi curăț mormântu', îi pui flori. Altceva n-am ce să-i fac... N-o am alungat noi de la casă că ea s-o dus. Dumnieto îi sus și vedie tătie: când a fost; cum o fost. Am trecut pă multie, dar acuma ce să facem? Tătie o trecut. Da' cum vă spui, că acuma nu mai poci lucra.

INTERVIUL NR. 18

Bărbat născut în 1954

Așa. Deci ziceți că o fost oamenii mai sănătoși p-aicea?

Mai sănătoși și trăiau mai mult. Acuma la cincizăci-șaizăci de ani să duc omu'. Numa' auzi: „S-o dus, s-o dus.” Moare. Ș-apăi di ce? Că zâcie că acuma-i mai bine-n lume, îi traiu' mai bun și... da' io zic că le mâncăm tătie bine otrăvite. Cartofu' otrăvit, grâu', pâinea otrăvită, tot, tot, tot mâncăm otrăvit. Noi nie dăm, noi cu mâna noastră, de mâncat să murim mai repede; nu tre' să... Ia acuma am vinit io di la, di la ei, di la legume, le-am făcut. Un hectar jumatie am și io, ș-o dat o hernie de disc acuma de mine, de vreo tri luni die zăle îs aicea nenorocit: Vezî? Da, de la ridicat. Am ridicat mai mult ca un animal. Sigur. Aia nu s-o întâmplat, dar uită că, chiar i-am spus la doctor când am fost la Cluj: „Domnule, uită, azi toamnă, nu zăc mai mult, da' patruzăci de tone, patruzăci de tone ca un kilogram; o dată i-am încărcat pă căruță, a doua oară i-am descărcat, i-am depozitat în beciuri.” Și nu s-o întâmplat atunci. S-o întâmplat acasă, acolo, ducând o găleată că am și animale. Am avut azi iarnă vo' șapte-opt bucăți acolo pă grajd. S-o întâmplat nenorocirea de la o găleată cu apă. Am luat-o di la robinet s-o duc în grajd ș-atuncea numa' am auzat „păc!”, aicea chiar în, no! (râde) Lasă că prea mult. Acuma ciupercile estea nu-s otrăvite. Aiestea le dă Dumnezeu și estea nu-s stropite, da' restu', de-aicea încolo, cartof, niște cireșe, niște vișine, este nu-s, nu-s stropchite că nu le stropchiește nimeni; merele nu le stropește nime' aicea la noi cum auzi la grădini din alea mari în sat că acolo le stropesc și merele și le...

No și cum, de la o găleată cu apă?

De la o găleată cu apă numa' am simțit că m-o fulgerat chiar aci pân, chiar aci... găleată de cînșpe kile o fost. Da' o fost ei saci de cincizăci de kile și de șaizăci și n-o fost nici un bai, nu s-o întâmplat nimic. Io l-am pus, io l-am ridicat, io l-am depozitat în beci, n-o fost nici o problemă. Și di la ăla și am avut noroc, adică am avut, că nu-s bun; luni mă duc iară la Cluj. Mi-o făcut doctorița ieri, am fost de mi-o făcut un bilet die trimitere, mă duc iară; am avut noroc c-o avut cine să umble. Am și io două fete în Cluj. Îs asistente la...

A, sunt în domeniu. Îi bine asta.

Și o umblat cu mine că altfel io nu știam unde să mă duc, la ce ușă să bat că n-am fost până acuma cu atât că-s om de cincizăci și cinci de ani, da' n-am avut vreme să mă duc în Cluj să umblu, să nu știu ce. Io până ce-am pățat necazu' aiesta n-am fost, mai mult die patru-cinci ori în Cluj de când îs. Nu, că după ce să mă duc în Cluj? Aicea muncim, aicea avem treburile noastre, nu-i de umblat pe drumuri, de nu știu ce. Să dăm bani la mașină, la autobuz să ne ducă, să ne aducă. Nu. Când o fost de adus un kilogram, da, asta vreau să zăc, roși, îs stropiți, cum îs ș-ăia. Tot, tot, tot, tot, tot îi otrăviți, îi asta. Noi nee, noi ne dăm de mâncare cu mâna noastră ca să murim mai repede ... Trăiea bătrânii nouăzeci – o sută de ani. O murit mama mea acumaa, acuma die tri ani, o avut nouăzeci și nouăzeci și doi die ani fără tri-patru luni? Ș-o avut fracturi de pțicioare și uită o trăit nouăzeci și unu die ani. Și un fratie di-a mnieu la cincizăci și șeptie s-o dus. No! Ăla di ce s-o dus? Adică di ce? Dumnezeu știe. Da' putea s-o ducă și el că...

Da' el ce-o avut?

O făcut la, la stomac, zăcea că cancer. Și io am avut la stomac și am aflat um pic de medicament, n-am nimic acuma. Nu trăbe mai bun medicament, totuși mi-o spus cineva ... am făcut casa asta aci în intersecție, asta chiar aicea jos în vale stau io; și-n ea stau io, da' am făcut casa asta aicea să ies de-acolo din vale. Asta de cărămidă aci-n intersecție. Da, acolo. Și acu ni-am, am făcut înțălesu' cu un ungur din S., acolo sânt mulți dulgheri. Ș-am făcut înțălesu' cu el să-mi facă ușile, ușile interioare, vreo opt uși. Că geamurile cred că le-oi pune termopane și să văd cum va fi și ... am spus și m-o dus fetile și mi-o aflat vreo patru ulcere. Patru ulcere mi-o aflat la stomac. „Tătic, îi bai.” „Păi îi bai, îi bai, mă gândeam, să nu depășesc vârsta lui unchiu-to, zăc, să, să nu mă duc deodată cu el. La cincizăci și șeptie, am zăs, mai tre' să mă căr și io că și el atăta o dus-o”; am zăs io. Că Doamne ferești să-i ... Ce vrei? Ce? A, mi-o făcut o rețetă, mi-am cumpărat medicamentie, încă ș-acuma mai ieu, da' mi-o spus unguru' ăla, zăce: „Să ai miere die alghină să nu să ghetie. Mierea die alghină în fiecare dimineață pă inima goală o lingură die miere die albină și cu zecie picuri die propolis. „Și ... și da să-i țai, zăcie, nu că astăzi iei și mânie nu iei și sara după ce-ai mâncat la o juma' de oră îi mai dai o lingură. Ș-atât. Da' să tie țai die programu ăla un an die zăle. Și la un an die zăle, zăcie, să-mi spui mie că n-o fost bun c-apoi atuncea văd io”. O spus; zăcie „Un frate de-a meu o avut cancer, zăcie, și ăla l-o vindiecat mă, l-o tămădit măi”. Zăcea, doctorii l-o scos din spital, „Nu mai am ce-i face, ș-așa.” Și i-o spus cineva „Să tie țai de medicamentu' ăsta”. S-o ținut de medicamentu' ăla și o scăpat. Dacă, dacă, dacă mințește el și io vă mint că ... Da' io, și io mă simt nu bine, foarte binie din problema stomacului; di-acol' nu

pot să, păi nu-i numa' de vro trei luni – trei luni și ceva. Da' acuma tre să mă duc să, s-o terminat mnierea și-i pă terminate și propolisu', s-aduc că are el pă cineva acolo. Ce miere pă pchiață aia, numa' o trecut pă lângă mierea die albină. S-o văzut poate una cu alta, da' atâta, nu, altceva nu. Îi făcută cu zahăr și cu flori din estea, acolo nu știu cum le amestecă, ce face cu ea, ș-așa face miere de albină. Ș-o vinde pă pchiață că zâcie că-i miere de albină. Nu-i! Numa' o trecut pă lângă miere die albină...

Cu spatele, luni mă duc iar la Cluj la un doctor am, am și ...

Nu v-o internat?

A, am fost internat, da' am stat la fete că am fetile-n Cluj ș-am stat la ele că nu mai era locuri și mni-o făcut niște proceduri acolo la ăsta încălzât di la electric. Proceduri, așe le spune, sau... cam așe ceva. Și m-am sâmtât mai binișor și m-am mutat de acolo că știea jinere mieu ăla mai mare un doctor în M. acolo la persoane vârstnice... Și m-am mutat acolo și mi-o dat o dat o rețetă, mi-o făcut o infiltrație, o injecție în coloană, m-am simțit um pticuț mai binișor, ș-acuma-s două săptămâni. „La două săptămâni, o zâs, vii înapoi la mine să videm. Dacă te simți um pchicuț mai bine, zâce, s-ar putea să schepi fără operație, da' nu văd, nu văd să scăp fără operat”. Aicea este de lucru, este... cum stau io așa să nu pot lucra?

Și n-aveți voie să lucrați, nu? Să nu ridicați nimic.

Da' nici, da, da' nici acuma nici n-am făcut nimic. Acu prima dată unde-am fost la doctoru' S., acolo, făcut-o: „Să stai blând, mă copile, dacă vrei să, să fii, să fie bine”. Aici ni l-o dat și m-o lăsat durerea. Da' co' să bagă două care de fân că nu era fân la animale. Acum la împrăștiat la gunoi de găină că tre' să puniem, puniem legume că tăta lumea punea legume și io cum să stau? Astăzâ îmi făcea, mâinie nu-mi făcea, poimânie mă duceam'napoi. O zâs: „Tăticule”, o zâs fetile estea, „stai aici, stai aici la noi, stai liniștit, aicea n-ai ce să faci, musai să stai liniștit. Da' dacă tie duci acasă știu că pui mâna.” Când m-am dus la a doua tură o zâs doctoru' „Mă copile”, zâcie, „n-ai fost cumintie”. Când am intrat pă ușă mi-o spus „N-ai, n-ai fost cuminte”. „Die undie știți dumneavoastră, domnu' doctor?” „Păi tie văd cum meri, mă. Și tie văd cum calci, mă copile, mă. Tie văd cum, cum ești. Altfel trăbe să te miști, nu așa, în halu' ăsta.”

Când ați fost mic, ați fost vreodată bolnav?

Nuu. Numa' pân' acuma nu. Io n-am știut ce-i aia injecție și alea, nu. Nu. Nici nu trăbe să știi. Păi la vârsta mea, bătrânii, mai demult, se mai gândea să mai trăiască încă atâta. Ș-o ducea, nu atâta, da' încă patruzăci liniștiți așe. Știu aci di-a rându' care la optzăci și cinci, nouăzăci o trăit. Acum la... la cincizăci-șaizăci numa' ai auzât „S-o dus”. Așe-l vezî că-i frumos la față ca și măru' ala care-i frumos pă deasupra, și roșu, și frumos, și-n mijloc îi putrăd tăt,

tăt, tăt. În pădure sălbatic știea că-l mânca cât era die, die acru, die amar, cum era, da' știea, ăla nu-i stropit, nu-i, nu-i atins nimică la el, domnu'.

Da, e drept. Afine amu ce mai sunt așa.

Afinele estea-s bune. Și și io am ceva probleme cu uăchii și chiar mi-o indicat să, să consum afinie cât de multe și...

Ați avut pe cineva bolnav în familie vreodată? Că dumneavoastră ați zis că n-ați avut.

E, noi, cum să zăce așa, am, am avut cam cu stomacu'. Am suferit. Și tata nostu o suferit cu stomacu'. Da' stomacu' nu-i o boală, dacă-ți vezî de treabă să poate trata, asta nu-i ceva să nu să poată trata. Să poate. Da bine! Pfua, păi io am văzut acuma. Dacă te țai de ce spune doctoru' și de nu știu ce, îi o boală care să poate trata. Numa' poate că nici prea târziu. Ș-asta zăci o treabă aicea că poate și fratele când s-o dus o fost prea târziu.

Ne-o mai zis cineva că asta se transmite pe familie. Și de asta când ați zis că fratele dumneavoastră și, și, da?

Pă neamuri. Da, și tata o avut și mai am încă doi frați și o avut, încă o fost operați la stomac. Da' fratele ăsta care s-o dus la cincizăci și șeptie... o fost la operație și... l-o operat, l-o închis 'napoi, „Îl duceți că...” ”. Și așa o și fost. La, n-o durat o lună jumate până când o fost gata.

Și mama dumneavoastră? Io știu când am fost acolo că se șinea foarte bine.

Mnicuță, o muiere mnicuță așa? Așa mnicuță și o dus-o cu picioru' ala rupt și n-o avut probleme că tata mnieu, Dumnezo să-l ierte!, o fost un picuț cam, îi plăcea să... și greutăți o fost, c-o fost greutăți; c-am fost șasă copii. Șasă, patru băieți și două fetie. Și nu i-o fost ușor, să zăci așa, că i-o fost ușor. Da' o dus-o... dac-o avut zăle.

Mi-o spus doctorii, o zăs „Măi, copile, estea le lași că... ăstea te-or așeza pă tine acolo, la loc.”

Ați fumat mult?

Două pachete la zi. Două pachete la zi le băgam.

Și de cât timp v-ați lăsat?

Păi după sărbători, după sărbători de iarnă. Încă nici nu pot zăcie că-s lăsat binie că ș-acuma-mi stă, și noaptea mă gisăz cu ele. Și când văd câte pă unu' că fumează așe și undie sântem mai mulți apăi, apăi îngițasc în sac. Îmi vinie, îmi vinie să... Nu, dacă nu văd pă cineva fumând nu am, nu am nici un bai.

Da' cum v-ați sâmtât? Care-o fost baiu' de v-o zăs să vă lăsați de țigări?

Am avut la stomac probleme.

Așa. Ș-atunci v-o făcut de tăte? V-o controlat la tăte?

Da. Mi-o făcut, mi-o făcut mai multe.

Și ce-o zăs?

„Lasă țâgara că nu-i bună că așa”. Dup-aia s-o pus fetile pă capu’ mnieu, ai, ai, ai, ai. A, ia, ia, ia, ia, ia, ia, ia! O zâs fetile: „Mă, d-apăi tu vrei să mori fără zâle?, ori cu zâle!?!” „Vrei să mori cu zâle așe? Ori nu știu ce vrei, ce...” Și să poatie, orice să poatie dacă are omu’ bunăvoință și... Da’ hernia asta nu știu cum o să scăp. Asta, asta este grea. Dacă mă operez, dacă mă operez cred că da, după un anumit timp... Îi greu, d-apăi... am auzât pă alții că o putut să lucre după ce s-o operat și, nu știu cum va fi. Ultima fază asta va fi dacă vād că nu, mai încerc la unu’, la oraș este unu’ acolo care lucră cu băbeștile. Cu, pân frecare așe cu dejitile, nu știu cum, și apasă odată acolo la loc în... și zâce că pă mulți i-o făcut bine. Și pă oarecâtiva i-o nenorocit de n-o mai fost oameni niciodată. C-acolo, uăsu ala dacă-l apasă ș-apasă nervu’, și calcă nervu’ cumva, ăla nu mai poate hi...

Și vreți să vă duceți acolo?

Vreu să mă duc ș-acolo. După ce termin cu doctoru’ aiesta unde, undie îs acuma, dacă vād că nu, ș-acolo mă duc. Nu știu ce, ce vrea să facă doctoru’ cu minie până în, până la terminate. Să... O zâs cătă minie „Dacă trișcinci-patruzăci la sută te calmează ce-ți dau acuma, pă când vii înapoi”, zâcie, „atuncea te fac bine”; o zâs. Da’ îi mult di la zâs până la făcut.

Și? Alte boli n-ați mai avut.

Nu. Binie, răceli di-estea că te duci iarna, meream iarna cu caii, ș-acuma am doi cai că acolo din valie di la mine ori cai ori tractor, n-aveam cum. Ș-acuma cai, niște cai de-mi mută casa din loc. Le dau de-acolo din vale de la mine o tonă tri, două-tri sutie, tri sutie die kilograme și mă sui în car ș-așe... și la un tractor d-esta care trage numa’ fața îi dă die gândit să iasă de-acolo cu, cu greutate. Animale duc... sălaşu’.

Șii vă răceați cu caii pe-acolo?

Păi da, fânū’ tră tăt, tăt fă, terenu’ m-i pă deal, cobor fânū’ în vale, bălegaru’ iarna și când așa tre’ să-l scot la deal. De-asta, că altfel... îi, îi mai binie acolo într-un fel ca și aicea. Și totdeauna într-un, nu un caz, numa’ pentru transporturile estea pântru, pântru agricultură, pântru asta-i mai... Da’ la cine-ar vrea să steie acolo și să, îi liniște, nu te deranjază nime. Îii, auzi numa’ apa aia curgând, atâta. Numa’, altfel numa’ asta-i, da’ la mine fânū’, furajăle la animale le bag în vale, legume, tot, tot, tot ce am, gunoiu’ scoate-l la deal. Și legumele primăvara... acuma îi bag tot, tot, tot în vale, primăvara când îi vând, sau așa, și sămânța când o scot la, s-o samân primăvara scote-o la deal. În loc să fie aci la îndemână să... asta nu mai... și... știți cum o fost? Că până după, până la cincizăci și doi-tri die ani... nu mi-o păsat de nimic. Da’ de-atuncea încoace parcă vād că dealu’ crește; creștie dealu’, creștie dealu’, creștie dealu’. Cum Dumniezo mă? D-apăi creștie dealu’ aiestă? Nu creștie. Îl sclăbesc putierile omului, asta-i.

Două fete aveți numa'?

Două fete am.

Vă trăiască! Să vă trăiască!

Mulțumesc, și dumneavoastră.

Da' n-ați avut probleme cu ele să fie bolnave când erau mici?

Um pic aia mai mică, am avut ceva. Nu știu ce probleme o avut, da' o avut ceva. Da de ele mă bucur că o învățat, m-o ascultat, am zâs: Să vă duceți unde-ți videea lumea cu uăchii să nu munciți atâta cât am muncit io; în zadar". Cam în zadar numa', nu. Mi-am mâncat sănătatea așe cu, cu munca, cu ridicăturile. Am ridicat mai mult, numa' dejaba le spui la mulți, la mulți dejaba le spui de problemele estea de ridicături; am ridicat mai mult ca un animal. Și m-o ascultat, și s-o dus, și după posibilitatea lor, după capu' lor, cum o putut învăța, cum vezî, da uită o ajuns acolo, nu-i nu știu cine că așa să uită nu știu cum, da' îs două asistentie, lucră, lucră în aceeași clinică, stau în Cluj într-un bloc amândouă, nu-i rău, să zic așe. Nu-s nu știu cât die mari salariile, da' ...

Da' cu cea mică, c-ați zis că ea o fost um pic mai bolnăvioară când era mică, o fost bolnavă de ați mers cu ea la spital? Sau la doctor, sau la dispensar, sau?

Da, la dispensar aci, pă urmă am mărs pă la Cluj um picuț, da' nu, ș-o revinit. Nu știu ce probleme o avut, da' no.

Dumneavoastră ați fost sau soția dumneavoastră cu ea?

Da, păi nevastă-mea, ea. Ea, neveastă-mea.

Cât de mic era copilu'? Cât de mică o fost atunci?

Fata? Începuse la școală, șapte-opt ani, așe.

Vă amintiți când o fost făcut dispensaru' aicea?

Cum?

Dispensaru' vă amintiți când o fost făcut?

Mni să pare că eram mnic, mnic tare eram când s-o făcut ... dispensaru'. Mi-aduc de-aminte die doctoru' D. și era un, un măroc, solid, așa. Avea un copil, B., atâta era de blestemat ala. Ioi, ioi, ioi, ioi, ioi! Și aveam o vacă, bătrână vaca, săraca, ș-acolo aveam, este o luncă di la noi în jos, acolo, o luncă faină lângă apă și îl lăsa vaca să sugă ca și p-un vițal. Deci merea la vacă și sujea ca și vițeei. Vaca aia îl lăsa să sugă. Apăi trăjea coptilu' de-acolo până când nu mai putea. Îi cura aicea! (râde)

Da' dumneavoastră ați fost la dispensar aicea-n vale?... vreodată, când ați fost copil?

Prima dată o fost și la noi dispensar acolo în, o fost patru camere acolo, da' merjeai dintr-una de-a lungu' așe era; ș-un târnaț în față făcut acolo cu scândură, ăla, și zăcea că doară o fi fost și la noi, da puțan die tăt știu io c-o fost

și la noi dispensar; dispensaru' și crâșma. Di-acolo o fost prima, prima crâșmă acolo la ... la noi poate că de-aia ne-o zâs ea crâșmăriță.

No, ce vroiam io să vă întreb? Ați prins vremea când erau păduchi? Ați văzut păduchi?

Pă, păduchii nu, numa' stelniță.

Ați văzut stelniță?

No binie... da' cum? Aia... Ioi, ioi! Ioi, ioi, ioi. Așe era ca și căpușile. Ca și căpușile, da' atâta când, când o omoreai câte una zbură sânjile din ele atâta mnirosea de urât de-ți era scârbă de ele. Oi, ioi, ioi, ioi, ioi, ioi. Păi am stat după ce-am strâcat căsăle alea mari care-o fost de vă spusăi că era patru așa într-un găbânaș, așe cum îi zăceam noi atuncea pă vremurile alea, nu era lipchit, nu era tencuit, nu era nimnică, numa' băgat cu vârvu' cuțatului știm, știm din asta de pădure era băgat între, între bârne să nu le hie frig acolo; ș-acolo da. Și al dracului la, la lumină, la lumină nu sta, fugea. Și când stânjeai lumina, atuncea să trăzea ș-aica mușca pă la gât și pă la încheieturi pă la mâini dup-aia. Ș-apăi când aprindeam becu' și omoream câte una așe, da' n-o, omoream una că omoream așa la en-gros la ele. Să băga pă la încheieturi pă la pat, p-acolo... apăi biata maică, Dumnezo s-o ierte!, numa' ea și cum s-o descățat de ele. Tot, tot, tot, tot, tot cu petrol, pă urmă opărâtie ăăă, p-acolo opări cu apă clocotind, pă la încheieturile patului, c-acolo s-așeza și sta și... o fost, fost urâtie. Păduchii nu i-am știut, puricii încă da, da' puricii așe, o fost animale frumoase, eeea! (râde) Aleaa oi, ioio, io, daa, daaa și urâtie ele așe, grețoase era.

Ați avut vreodată să vă scrântiți picioru' sau genunchiu' și să vă ducă la descântătoare de din astea?

Mâna da. Mâna da, este. Sânt. Sânt.

Și v-o dus la cineva? Și ce v-o făcut?

Sânt... ăă... ce? am dus niște unsoare de-acasă și cu un... din mătură, din stufu' ăla di la mătură, da nu m-o lăsat să stau acolo să, probabil că le învăț meseria sau nu știu ce și... Nu. Spunie „Mâna lui Toadier dreapta ori stânga, care o fost,” îți descânta acolo nu știu ce, cum îți descânta și tie frecai cu unsoarea aia die Da. Aa, acasă, da. Acasă. Și cu caii am avut probleme că îi videam că șchiopă câte-un cal, mă rog, ori din prinsătură că prindea prea tare, ori prindea cumva sucit cu picioru' și numa' videam că șchioapă „Mă”, zăcea a noști, bătrânii pân-o trăit, „du-tie mă, du-te la cutare și să-i coți de scrântit că ... no, aia știu”.

Deci așa se vindecau scrântiturile astea?

Da.

Aveați încredere să mergeți la doctor... mai demult?

D-apăi... mai diemult?

Înainte de Revoluție, să zicem.

Nu, n-am fost, doamnă. Nu am fost că n-am avut probleme și necazuri, da cum să n-ai încredere să te duci la doctor? Că doctorii-s buni, nu poți să zâci, numa' bine-ar fi să n-avem noi nevoie de ei, da'... să întâmplă să ai și tre' să te duci că... doctorii-s buni, nu poți să zâci că nu-s buni; îs buni.

C-am întâlnit așa la oameni, nu numai aici, și unde stăm noi, n-au așa încredere-n doctori, nu le vine, mai degrabă fac ei ceva acasă decât să se ducă la doctor. E adevărat?

Heeea! Faci, faci... faci, faci acasă, da'... când vezî că tumna-i bai te duci că nu ai ce să faci. Atuncea-ți dai sama că ho, că doctorii-s buni doctorii. Păi di ce-și țânie statu' ăsta și atâta, atâta doctor ș-atâta personal în, în sănătate? Și ce de masă, de-a bani să cheltuie în sănătate, știi?

Mulțumim mult!

Și io vă mulțumesc c-am stat um pchicuț la povești.

INTERVIUL NR. 19

Femeie născută în 1936

Ați fost vreodată bolnavă?

La triștri de ai am fost operată, doctoru... on doctor din Cluj; ala o fost săracu', stai... cum i-o zâs? Doamne iartă-i sufletu'! Că mă rog lui Dumnezeu și când mă culc și când mă scol. „Du-te, dă la popchi” face bătrânii, așe o spus. Și o fost N., doctoru' N. Și-atâta țânea ala la mine, și-o zâs: „Taci!” că era, o rămas J. asta mai mică aci de zece săptămâni și-atâta plânjeam cu zî, cu noapte că tulai c-oi muri și n-oi mai vedea... „Taci că ți-i crește copila, făcea cătă mine. Da-i cunoaște... bucuria, da-i cunoaște amaru” Tă-tă-tăt am pățat ce-o zâs el. Că să mărită, și-o fo' bine, o avut tri fete dup-acee muri omu'.

A dumneata?

Aa ei.

A ei?

A ei și rămasă cu tri fete.

Dumnezeu să-l ierte!

După ce-o murit A., a mneu, omu', el vine-nt-o vinere aci. Doamne iartă-l pă G.! că tătdeauna plâng. Și vine cu lemne. Io n-am zâs de lemne, că doară io am lemne până-i lumea aici. S-o dus colo pă vale... după lemne și p-acolo o zâs cătă J.: „Ioi J.!” „Da' ce-a hi?” Știi că-l paște pă om? „Ce-a hi să mă duc io la socru să-i duc apă? Că de când o murit nu i-o dat nime apă” Vine și-mi spusă: „Tulai G., io zâc, cine te mână pă tine după lemne? Cine te mână pă tine după lemne? că doară io am lemne!” „No, lasă soacră că-n veci nu mai viu la dumniata dacă zâci așa!” „Dacă te supără oarice di ce nu meri la doctor? Că și io am fost beteagă și ia, mulțam lui Dumnezeu, că-s aci” No, descărcară. No, dacă descărcară lemnile, să dusără cu caii, avea doi cai... și marsă pân-acolo, dincolo să-nturnă 'napoi, îmi pusă tri sute de lei în gard. Și sâmbătă muri.

Păi cum? Ce-o avut?

S-o dus după lemne pă vale și ieșind cu căruța p-acolo, poi numa' o murit.

Accident de căruță sau... ?

Ba! Ba!

Pur și simplu așa?

Numa' pur și simplu o pchicat; încă o fost un ficior la vară-mea acolo, paște oile acolo di pă vale... și o zis că-n brațe la el o murit. Tăt: „Tulai G., ce-i cu tine? Ce-i cu tine G.?” Și gata muri acoloa.

Da' cu inima? Avea cu inima ceva?

Ba, că ști-l Dumnezeu și Maica Sfântă! Tulai ce harnic era, tulai ce harnic era! Ea rămasă cu tri fete, ș-apăi nu tă-tă-tăt ce-o zâs doctoru' ăla? De unde-o știut ala? Ala ce-o fost? Doamne iartă-i sufletu! Tăt, tăt, tăte bine le-am pățat care mi le-o spus: „Taci, tu amărâtă, nu mai plânge, nu mai plânge! Că-i cunoaște bucuria, ți-i crește copila, îi cunoaște bucuria, da' îi cunoaște amaru'!”. Ia, așe o zâs. Ș-apăi ș-acolo-n spital, cum eram io operată c-am fost la... spitalu' de cancer. Da' nu c-am avut, numa' colo stă... unchiu-meo o lucrat aici cu doctorii, și i-o fost pretin doctoru' ala, și m-o trimăs acolo. După naștere, ce știu io? Numa' așe s-o vujit ș-atunci... că m-o bătut...

No, zî-i! Ce ați pățat?

Ioi! Să nu pățască nimeni ce-am pățat io! Cumnata, sora bărbatului, că i-am crescut tri... patru-cinci prunci și ea, așe era ea; ș-apăi o vinit și m-o bătut de tă-tă-tăt, și hainile di pă mine. Io când... când meream la a noști de la ea, c-acolea-n vale ședea, când meream la a noști, tătdeauna o videam 'napoia mea. Că gata, vine lelea și mă prinde! Și vine la mine, îi dau de tăte cele, io n-am treabă cu ea! Doamne Dumnezăule!

Da' di ce te-o bătut?

Da' di ce?! No, întreabă-mă! Atâta știu ca și dumneavoastră!

No, păi n-ai vorbit dup-aia cu ea?

Nu, io-n veci nici nu-i amintesc, nici nu... Doamne feri! Decât cătră mă-sa, c-aci o murit, în casă la mine, c-o avut prunci și io am cotaș și de bătrâna și tăt zăcea că-i rea. Șii... că zăcea c-am zâs io, ce știu? Am fo' pă la H., io nici nu fusease la H. că nu mă... și ce știu ce-am zâs io, ce-am zâs io de ea vinind de la H., c-atunci veneam pe jos. Ști-o Dumnezeu! Las-o, Dumnezeu să ierte! Ș-apăi ajunsăi în spital de șezui tri luni de zăle. Doctorii că: „Ce am? Ce am? Pântru ce-ai ajuns aici?” Da io eram tulbure, știi? Mă-ntimidase deruta. Și vine doctoru' și să pune lângă mine: „Io nu mă duc de-aci până nu-mi spui ce ai!” că ei de când m-am internat o gândit că din cauza soțului. „D-apăi vād ce soț ai, zî la zî la poartă plânje. Di ce-ai ajuns aici, tu amărâtă?” Tăt amărâtă-mi zăcea doctoru' cât am stat în spital. No, ș-apăi așa o fost, no. Ș-apăi i-am spus. Era una din B., o fată de popă era. „Spune-i bunică, spune-i!” I-am spus, ș-apăi: „Gata, știu! Gata, știu!” o zâs doctoru' „Numa inima, face, ți ca la fotbaliști: mare”. Amu io m-am spăriet: no, Doamne ferește!

Două fete zici?

E! Jenica rămasă cu tri: una o măritat, are nepoțică; tăt așteptai că zăsără că vin la mine aici la coasă. No, celaltă mijlocie iară-i, cică are prețin: Doamne, Dumnezo-i bun! Și Măicuța Sfântă!

Și cealaltă fată?

Celaltă iară tăți pruncii i-s așezați. Da-s în Cluj.

Da' ea-i tot aci... în sat?

Ea-i aci, fusă-aci dimineață de-și dusă niște fân. Că o cosăt și l-am uscat și că să-l strângă de-aci, o' să-l facă fârcitură. Și-l dusă că are car.

Dumneata, dumneata în ce am ești născută?

Triș'șase.

Mulți înainte! Când ai fost dumneata mică, bolnavă ai fost?

N-am fost de când îs bolnavă până atuncea de-am ajuns la spital. După Revoluție, așe pot zâce.

Deci când ai născut-o pe J., da' aia cu bătaia o fost înainte de-a naște sau după?

Înainte de-a naște.

Aia o fost prima dată când te-ai dus în spital.

Prima dată. Și ia că de patruzăci și unu' de ai amu-i fata, n-am mai deșchis porțile spitalului. Doamne țâne-l! Și-l laud! Și-l iartă p-ala doctor. Că tăt zâcea: „Să pcherde, rămâne copila c-o soră” O fost în G. săraca și tăt lângă mine-o stat în spital. Și ia că ea muri și-i mai mică ca mine c-on an. Ea o murit de doi ai. După P. o murit.

Și n-ați fost bolnavă, n-ați avut nimic?

Nu. Mulțam lui Dumne... Nu, Doamne, ferești-mă, Doamne ferești-mă! Da' nu. Decât aici la jeaștiu' ăesta nu știu ce am, uăchiu' găinii, ce știu io ce-i aicea? Aesta ni, vezi-l? Ala, ala mă supără, d-apăi stă el aicea ni! Aeștea nu-i poci face, amu m-o făcut fetile de îi poci, așe mă dor tălchile sara de și adidași d-aeștea nu-i poci țânea pă pchicioare. Nu știu di ce. Mă dor pchicioarele. Ei! Cât am muncit io în lumea asta. Numa pă petrăle Clujului c-am zâs, când? după Revoluție. Ioi, oare di ce le dă locu' la spurcați aia de oameni? Cât de răi era... Da, românii. Știi? O fost luat la stat, la colectiv, și le-o dat. Și meream la sapă. Ioi, c-amu n-aș ști-n Cluj umbla, cât am fost io de la vârsta de zece ai pă pchetrile Clujului la sapă. Apăi rumânii noști, acolo jos te puneai și-ți puneai n blid, da' unguru' te chema. Io țâu la unguri. Doamne ajută-le! Ne chema acolo-n bodeguța lor, știi cum au...

Și românu' nu te chema.

Românu' nu. Io di-aia zâc: rumânii noști, noi sântem răi. Io atâta zâc. Apăi io știu că io-s pățată. No. Ș-am fost... care era și unguri în Cluj, stam câti-o săptămână la ungur și câti-o săptămână la român, da' io mai fericită eram la

unguri. Creade-mă! Da' unguru, era o unguroiuță mnicuță, apăi zăcea că să mă duc că zăcea că-mi place mâncările făcute de... Io zăc „Numa' pulisca ta, aesta nu-mi place”. Știi? La mămăligă îi zăce. „No, să vii s-o faci” Ș-apăi mă duceam ș-o făceam. „Să vii s-o faci”. No, fel de fel. D-apăi pă Bănat la holde, și la mălai. D-apăi dacă trudeai și mâi, durneai colo-n grajd, durneai pă câmp, noaptea tăeam tulei... Odată eram pă graniță cu Ungaria, ș-acolo nu ne lăsa numa' pân' la patru ceasuri. După ce m-am căsătorit m-am dus cu A. Da' era sus, colea din foișor... esta grănicieru. Da io tăt rådeam, că io așe: „D-apăi io trec că uită, unguroile alea ce capre faine au! Era dincolo de pășune. Mă duc să-mi deie un pchic de lapte”. Da' cela o crezut: „Du-te, dacă te mănă pchelea”, făcea cătă mine!. D-apăi că pă unde trec astup cu mâna și nu să vede. Fost-am bogat în..., Doamne iartă-mă! Că noi am fost șapte fete. Apăi o trăbui, apăi io am fost cea mai chibzuită. De-acole din valea noaste. Mie-mi plăcea să mă duc la lucru. Ș-apăi Domne iartă-i, Doamne! Și hodinește-i!

Cu fetele ați avut vreodată probeleme de sănătate? Să fie bolnave?

Ba, cu a mele fete nu. Când am vinit de la spital, până-i lumea nu m-oi uita, vinitu-nt-o sâmbătă sara. Amu viu, mă bag în casă, nu șideam aci; vād nici belceu în casă, nici nimic, m-apuc de plâns. Da mama, soacră-mea încă plânge': „Ioi! Pân-amu cotai de J. și amu vini doctoru'și să dusără!”. M-am dus noaptea la dispensar și mi-am luat fātuța-n brațe. Da dăduse după Salvare. Ș-o-nvălesc în scutece și o aduc cătă casă. Da' doctoru' după mine: „Vrei să bagi pă badea A. la pușcărie?” „Nu-i bai! Moare fata, mor și io. Moare fata, mor și io!”, io zăc ieșind pă calea de la despenzar. Vinii acasă, cum mi-o spus tăt doctoru' ăla, Doamne iartă-i sufletu': „Când ți-a hi beteagă copila...” Am vinit acasă, am zăs cătă soacră-mea: „Iute mușețel di-aesta!” știi cum este? De câmp. Am hiert și o am învelit tătă, tătă, tătă-n mușețăl. Și vini dimineăța să o ieie, da' nu o am lăsat să să bage-n casă. O vint asistenta, c-amu era A., și io zăc: „Du-te d-aci!” Da' ea: „L. bagi pă badea A. la pușcărie!” „Da, pă că [să] bag!” Fata am văzut că ș-o revenit, zghiera acolo-n vale că mama tăt astupată o ținut-o; pă față, tulai Doamne ferește! În tri luni de zăle. Io am gândit c-a hi atăta de ciocușă, aveam o soră, sāraca o murit aci. Și vinea. Numa' cu ea să-nțălejea. O destupa. Pe estea surori nu le lăsa mama s-o destupe, numa' pă ghiata F., Doamne iart-o! Și așe, Doamne mulțamu-ți!, o fo' beteagă [atuncea], da' de-atuncea veci! (...) Da' di ce[au dus-o la dispensar]? Că ei o vinit aci la ea și ea s-o-ntimidat de ei că ea n-o mai văzut oamini, numa' pă mama, pă mamă-sa. Ș-apăi o am adus cu febră, patrușdoi era, avea febră. Când viu acasă: și mănūțale și capu' și pchicioarele tăt, tăt înt-o cârpă de pânză, și ș-o revenit fata! Și di-atunci, mulțam lui Dumnezo sfântu'! Ș-a ei o fost beteagă, aia mnică. „No, mamică, și io făcui cu G. cum ai făcut cu mine”. O-nvălit-o tătu-n mușățel și gata, fata ș-o revenit.

A, ca să-i treacă temperatura?

E, e, e.

Da' dumneata când ai plecat în spital era bolnavă fata?

Nu! O zâs c-o rămas de zece săptămâni și-apăi io tri luni de zăle am stat în spital. No, și-apăi la tri luni, când am vinit, fata era la spital și-am luat-o atunci noaptea, și-o am adus acasă.

Era aci, la dispensar.

Aci la dispezzari, în vale. Da' o pregătea, dăduse după Salvare. N-o lăsa... s-o ducă. Da', că dac-o ducea, murea J.! Dacă murea ea, muream și io. Apăi io, de murea J. „Și io mor!” Atâta mi-o fost de dragă!

Ea-i cea mai mare.

Cea mai mică.

Păi și n-am înțeles io foarte bine: de ce s-o-mbolnăvit ea? C-a ținut-o astupată soacra?

Păi ea s-o-ntimidat. O... mai vinit oameni și ea dacă tăt astupată, tăt astupată, tăt astupată: ea când videa oameni, ea s-o spăriet, o' ce știu io ce-o făcut? Că și de mine, numa' ca o mamă, c-așe zăcea și popchii, mi-o spus; numa' așe făcea cu guruța, da' zâmbea. Da' până la o săptămână tăt plânjea, când mă uita. „D-apăi tu cu mama! D-apăi nu cunoști pe mamică ta?” Să uita, făcea cu guruța, păi... era intimidată. No, așe. E.

Mai stăteai și cu altcineva în afară de soacra?

Baa, numa' cu mama și cu A. Și... tulai da' mama asta cum o murit! Așe de cându-s pă lume n-am văzut, nici n-am auzât! No, A.; să sculă A. la tri ceasuri. Când să sculă, mă-sa gata: „Da' maică, unde vrei?” C-așe era ea, s-o temut c-amu io fuseasăm la spital, era mai... „D-apăi unde vrei să meri?” „Astăzi mă duc di-aci” „Unde meri? Meri la F.? Meri la M. O' la G., unde meri?” „Știu io unde să mă duc” No, făcu dragă, că io nu puteam face nimică c-atuncea vinisem de la spital: făcu de prânz, tăiease porcu', avurăm cărnați, făcu friptură, pireu. Mâncă bătrâna dragă, s-apucă de horit și de jucat... cu J., c-așa-i zăcea la fată, J.: „Ei, J., J.!” Dup-aia jap! să dusă cu doctorii că era și M. Și el cum o sosât cu doctorii, nici nu o dat la cai, nici nimică, hai înapoi câtă casă. Că mă-sa, ce-i cu mă-sa? Aia face oarece, iară ajunge muierea ceea-n spital. Și când vini, dragă, mă-sa horea. El digan, s-apucă A. cu fata-n brațe de joc, de digan săracu', că mă-sa no, uită! Încă mă cheamă afară: „Tulai, io mă duc la cai. Că ni, și-amu io mă temui de maica azi dimineață, era sculată la tri ceasuri și ia!” No, marsă A. la vale, nu ieși bine din casă A. până zăce mămuța: „D-apăi tu de astă dimineață n-ai spălat cârpile la fată?” Și era spălate! Da' a mea fata aia mai mare, să hi zâs mămuță sau câtă ea să să baje pân foc, pân foc să ducea când zăcea mămuță-sa. E, că n-aveam apă atunci aci. Să dusă colo din jos. Fată pusă vadra aci la spătiță și să

dusă. Da' mamă-sa iute după ea afară: „Da tu unde meri? De astă dimineață tăt cu mânurile în apă. Iară meri după apă?” Fata nu zăsă că dumneata mă mânași, o' nimnic, numa' o ascultat. Și ieși și să dusă la păr și făcu cu mâna câtă păr, ș-aici din jos, când vini fata, mamă-sa moartă. Horind! Io operată, m-am pus călare păstă ea s-o scol, da' ea nu vorovește. Ș-apăi am mânat-o pă fată după tată-so, da' am zăs că să nu-i spuie, că ăla atâta o ținut la mă-sa. Să vie până acasă că nu știu ce, pchică mămuța pă strepți. Era moartă.

Da' ea mai fusese bolnavă înainte?

Ba, veci. Nu.

Deci nu mai fusese la spital sau... ?

O rămas văduvă ș-aie, că ea ș-o crescut pruncii. Și A. o rămas în burtă la ea. No, ș-acolea s-o gătat zălele. O murit horind... Tulai, că gândești c-o tăt vād!

Da' câți ani avea bătrâna?

Cât avea? Șeptești... șaișcinci de ai.

Da' dumneata în spital, când te-ai dus atunci pentru zece săptămâni, când era fata mică, trei luni când ai fost, ce boală-ai avut?

Da' io de unde să știu?

Da' ai zis că te-a operat.

E, da' o zăs doctorii cătă mine că – m-o operat, da – că am născut în pădure. D-apăi io știi di ce?!

Cum adică ai născut în pădure?

Așa o zăs că io-n pădure-am născut. Că știi ce-o fost la mine? După ce-am născut am avut o curvă de doctor aci și mi-o făcut injecție-n mână. „Păi taci tu, amărătă, că-n pădure!” „Cum în pădure? O fost doctor. O fost asistentă. O fost moașă.” „Taci, că-n pădure”. Da' io atâta... pân' ce mi-o făcut injecția aia, ș-apăi gata...

Da' cum o fost cu injecția aia?

D-apăi io de unde? C-am ajuns...

Păi când ați născut ați zis că v-o făcut injecție?

E, e, e.

Da' unde-ați născut? La dispensar ați născut?

La dispensari, am fost la dispensari.

Aha. Și cine era? ăla care o făcut?... Cine v-o făcut injecția-n mână?

E, D., mânânce-l ciorăle. El, el. Da' știu c-o murit, ști-l baiu'.

Da' cum ai, cum ai născut dumneata... ?

Apăi patru zăle am tăt făcut pă J. Ce știu io cum am născut? Greu.

Da' când te-ai dus aci la dispensar?

D-apăi m-am dus marți de [cu] sară, că A. era dus cătă L., că tăt merea acolo D. și-l ducea, acolo-l țânea câte două-tri zăle. No, io m-am dus pă sară-n vale,

stătui marți sara, miercuri sara, până vineri sara n-am născut. O vinit măicuța la mine, Doamne iart-o! Și greu. D-apăi auzi că după naștere la zece săptămâni am fost rău. Aveam aci o cumnată: „Tulai L. de ce nu meri la doctor? Tulai L., vai de norocu tău!” Amu mă uscam pă pchicioare. No, ș-apăi ne dusărăm cu A., io după gura la lelea, că nu meream. „Du-te L. la doctor!” „Mă hai, io zăc cătă A., hai să merem la spital” Și cu căruța și cu fata-n brațe, împăpușeată așe-n căruță, și ne duserăm la H. Gata, din H., doctoru’ T., Doamne-ajută-i!, m-o trimăs la Cluj. Iară cu fata. În Cluj ne trimasă, c-amu o știut că mă operează, ne trimasă cu fata la creșă; să lăsăm fata acolo. J. atâta era de scumpă ș-un păr tă-tă-tăt inele când era mică. Cum o dusărăm acolo era niște asistente, țâgani, o’ ce știu io cum era? O despăpușeară din periniță și aia o săruta. Să țâpă A. ș-o luă așe dezbrăcată și hai cu ea cătă casă. El nu-și lasă fata acolo. S-o sărute țâgâncile alea. No, ș-apăi bietu’ doctor zî la zî, Doamne iartă-l: „Amu putem mere la creșă, c-amu ești bine, să-ți vezi copila”. „Domnu’ doctor, fata-i acasă” Nu mă credea. Da’ de la vreme ce să mai știu io zăce cătă el? Iar: „No, gată-te că merem la copilă” „Domn doctor, i-acasă fata”. Nu mă credea. Da’ o dată zăc că n-am haine. „No, hai merem la garderobă să le scoatem”, face cătă mine. Și merem. No, amu ce să știu io zăce?! Că doară fata o dus-o A. atunci acasă. Așa o avut ala o inimă, ș-o fost neamț. Io cât am stat tri luni în spital, da’ dacă ați luat dumneavoastră pirulă, și io, da’ tăt cu pumnu’ [îmi dădeau]. Da’ el m-o-nvățat să le duc la budă. Și vinea doctorița M., Doamne ajută-i! No, „Videți, T. Tă-tă-tăt bea pirulile!”

El zăcea să nu bei pirule?

El. „Du-le-n budă”. Și m-o văzut că [doctorul] ala mi-o dat pirulă, o făcut cu mâna că nu. Și io am știut. Da’ cela, că s-o bag în gură. Imediat o vinit, da’ trăbuia să margă: „Tu amărâtă, tu ce-ai făcut?” „O am introdus su’ limbă” „Arunc-o-n budă” Da’ de le beam io alea, aș hi murit atunci. Amu-s patrușunu de ai. Da’ tăt cu pumnu’. Ști-le supărarea ce ne da atâte pirule!

Deci, de fapt dumneavoastră atunci când v-ați dus la spital, v-o zis că de la naștere-ați avut ceva și de-aia... ?

O zăs că mi-o dat, știu că mi-o dat injecție, în vână. Da’ doctoru’ săracu’: „Taci, c-ai născut în pădure. No, gata, nu cu doctor”. No.

Și când Ț-o dat-o... ? După ce-ai născut?

După ce-am născut am avut hemoragie ș-apăi atunci mi-o făcut injecția aie, ei știu ce-o făcut. Numa’ ei, de injecția aia mi-o spus... că nu cu doctori am născut, n-o fost lângă mine nimeni, că am născut în pădure.

Da’ dumneavoastră v-ați simțit rău, v-ați tot simțit rău după naștere?

Tăt rău, tăt rău, tăt rău, tăt rău. Numa’ nu mai eram curată, nu mai eram la locu’ meu. Era zece săptămâni și mă uscam pă pchicioare, nu știu [de] ce.

Vă ieșise locu' sau nu? V-o ieșit locu'?

Da, c-atuncea până n-am vinit de la dispenzar. Da' tăt, tăt rău, tăt rău, tăt rău. Ș-așa am fost.

Ș-acolo cine o moșit-o pe J.?

Păi o fo' doctoru', o fo' moașă, aveam o moașă de la oraș, o' ști-o Dumnezo de unde o fost. No.

Și badea A., soțu' dumneatale, era vizitiu acolo, la ei?

Da. Ș-apăi merea cu doctoru' cu zălele prin sate.

Da' pe prima fată, M. o cheamă, nu? Pe ea unde-ați născut-o? Tot la dispensar sau acasă?

Tăt la dispensari. Am fost duminica la joc, amu aveam dureri de naștere. Și în zăua de Anu' Nou. Ea-i de la Anu' Nou. La două zăle s-o născut. Și durere... io nu spuneam nici la A., nici la bătrâna. „Ce-i cu tine? Ce-i cu...?” „Io mă duc la joc”. Așe eram io. Mă dusăi, cum mă dusăi, unu' care tăt avea bai de mine, mă luă la joc. O, bătu-mă Dumnezo! Mă luă la joc; lăsați în supărare joc și hai, cătă casă. Amu era acolo la P., în vale din sus, avea crișmă... A. să uită după mine, amu el mă tăt pândea că amu știa că... io mă dădui pă vale-n jos. „Unde meri?” „Io mă duc acasă”. Hai, și el după mine: „Du-te, eu zăc, la joc! Du-te 'napoi!” Io nu vream să văd pă nime' lângă mine. „Mă, face cătă mine, io mă duc după soacra”. „Ba nu mere nici după o măicuță!” Viu acasă, mama cătă mine: „Tulai, d-apăi ce-i cu L., ce-i cu tine L.? Că tu zăsăși că măsăși la joc!” Măi, aveam niște dureri de... până a doua ză – nu știu cum o fost... marțea și până miercuri de sara n-am făcut pă M. – o durere măi! Nu spuneam cătă nimeni. Nu, nu lăsam să margă după măicuța. Să vie măicuța că știam că-i... No, ș-apoi am născut. M-am dus la despenzar ș-apăi o am născut la despenzari. No, și cu aia bine-am fost.

Multe femei nășteau acasă în genunchi și de-aia v-am întrebat dacă... ?

Ioi, că am o... soru-mea asta, F., Doamne iart-o!, o fo' ea beteagă, că nu cred că nu ați cunoscut, c-ați fost și la mort la ea. E, aia-i de-o stat pă pat. Aia numa' vine' la despenzar; amu era A. tăt îl sfădea doctorii că el făcuse o fată și gata, ultima. Și „Tulai, L. ce să fac amu? Moașa zăce să mă duc la despenzar, să mă duc”. No, marsă, da' ea... făcu o figură la doctori, că era numa' un doctor, P. era. „Ioi, face, mă duc până afară. Da' n-am dureri. Cum ieși, cum să pusă-n jerunchi pă sală și făcu pă L.” (râde) „Ioi lele F., face doctoru', ai, ai, te bat!” „Di ce? D-apăi io știui?” Ea așe năște', ea tăt așe, ea tăt așe o născut cinci prunci, tăt sângură-sânguruță acasă.

Da' măicuța, ca-n filme! Marsă tata, când o făcut pă V. asta; marsă tata la coasă, ea duruori și durori. Ioi! și cu biata S. [soru-mea], Doamne iartă! eram două amărâte de fete! Noi o am moșit. Io i-am legat buricu', ce știu io? Și

măicuța sclabă. Ioi! d-apăi o ieșit sânje dup-acee. Păi io fug dup-o muiere, era T., așa-i zăcea. Vini bătrâna: „Tu, tulai, vai de norocu’ vostu!” Face: „Și tu, A., ești bolundă? D-apăi tu fetile-ai... ?!” Amu măicuța era rău. „Fetile, da’ mereți după tat-to”.

No, și ce i-o făcut T.?

Păi i-o legat buricu’ bine.

A, dumneata nu-i legaseși bine?

D-apăi io de unde să știu io? Cu șapte ai mai mare ca V.? Io de unde să știu că ce-i baiu’? Cu buricu’.

Păi da’ de ce n-o chemat-o de la-nceput pe T.?

D-apăi nu o chemat măicuța. Io de unde să știu?

S-o gândit că poate singură să facă.

Da’ ea o gândit că... era o bătrână, așa-i zăcea T., ș-apăi aia-o moșea, era moașă.

Da’ stătea departe de dumneavoastră?

Ba, acolea-n deal numa’.

No, și cu ce ață se leagă buricu’ la copii? Orice ață?

D-apăi io cu niște... cu, nu cu orice-ață, cu... nește... soactin alb, știu că o am leagat pă V., cu soactin alb. Știi, cum îi de-aestea de cos cu ea.

Și cu ce să tăia cordonu’? Buricu’, cu ce-l tăiai?

Foarfecă.

Da’ cu copiii, ai zâs că n-ai avut nimic, da’ lupariță n-au avut?

Apăi io știu ce-i aia lupariță?

Nu știți ce-i aia lupariță?

Avea, știu c-auzeam; noi n-am fost, mulțam lui Dumnezeu! Am fost șapte fete... zapor.

Da’ făceați ceva pentru zapor?

Bube, așa zăcea. Ce știu ce făcea? Zăcea că era bube. Râe era când eram noi. Păduchi o dat-am fost.

No, spuneți cum o fost cu păduchii.

Ioi! Am vinit acasă, pă tren era, meream cu plase la T.. Tulai, Doamne iartă-ne, Doamne! Ce era pe tren atuncea, păduchi berechet.

No, și cum ați scăpat până la urmă de ei?

Păi am scăpat, ne-am spălat. Amu încoaci-încoaci era J. A mea la școală. Ș-o mârș doctorii de-aci cu tată-so la școlă. Ș-o aflat p-o fată păduchi. Da fata vine acasă: „Mamică! Tăticu’ nu-mi arată păduchii, să văd cum îs!” „Tulai, draga măicuți, da’ ce vorovești? Ț-amintești de păduchi? Nu ti teme că io am avut bugăț”. „Da’ să zâci câtă tăticu’ să-mi aducă”. Dragă, să dusă soțu’ și-i adusă-nt-o cutie. Când l-o văzut, de n-o vărsat fata!... „Tulai mămică, de-aeștea?”

„De-aștea. Dacă tu plânsăși, puiu-ți-l în cap?” „Ioi tăticle, nu!”. Așe să scutura fata... Că era și alghi și negri, Doamne ferești!

Da' care erau? Cum erau? Că erau unii de păr ș-unii de haine.

E, e, aia de haine, aia era răi, tulai Doamne ferești! Doară meream la mălai, apăi ne culcam, vai de norocu' nost', acolo în grajd cu vitile și... Doamne ferești!

Ați luat de-acolo?

No, aveam păduchi nu ti teme. Io nu mă laud. Și râe era.

Ați avut râie?

Râe-am avut.

Da' cum îi?

No, aia era bună! Aie atâta atâta te scărchinai până-ți duceai un rând de piele dă pă tine.

De unde-ați luat?

D-apăi io știu? D-apăi cât am umblat pân tâte...

D-apăi cum ați scăpat de ea?

Păi râe dacă stai în loc, cum stau io aci, ni, pă scaun, și viniți dumniavoastă și vă puneți, gata sănțeți. Păi io știu? Pă tren, pă... habar n-am. Numa' viu acasă... am scăpat, Doamne țâe-ți mulțămesc că... Dacă ne-am spălat... D-apăi ne mai unjea măicuța, oare cu ce? Nu știu, nu știu cu ce ne-am...

Da' stelnițe-ați avut?

Era. Stelnițe era la T.

N-ați avut? Niciodată.

N-am avut, Doamne ferești! De-alea n-am avut, da' era. Era. Am văzut la T., era jocu'. Acolo făcea joc.

Da' ce vroiam io să vă mai întreb? Cum făceați cu zugrăvitu'? Zugrăveau casele?

De prima dată le lipchea, dup-ae le zugrăvea. Le lipchea cu lut, dup-aia da cu var, dup-ae.

Da' cine dădea cu var?

Păi muerile.

Dumneata ai dat?

No, Doamne iartă-mă!, numa' ațâtea bani să am"

Și de câte ori pe an să făcea treaba asta?

Păi de două uări.

Și soțu' dumatile? El, o fost bolnav?

Ba, săracu'. Ioi cum o murit, ăla-n brațe la mine! Și câte palmi i-am dat io lui... Ala atâta să temea de injecții și vinea, era un profesor aci. Și vinea aci și zăceam căta el: „Ioi N., vii să-ți dee omu' aesta injecție?” (...) Da' ala la Cluj o trăbuit să merem noi cu el. Da' el năicum n-o vrut să margă, că A. ș-amu ar

putea hi-n viață. Ș-apăi s-o dus, și vini una și-i făcu injecție și n-o scos acu' bine pân-o murit.

Unde s-o-ntâmplat asta?

În oraș. Ș-apăi când m-am dus io să-l... Io năcăjită m-am dus di-aci. Mă gândii: „Coată ghetu' A. la oraș dus și io...” M-am dus să mă duc pă drum încolo, pân' aice. Nu puteam. Viu să mă duc p-aci-n colo, nu. Doamne-ajută-i! „Mă duc până-n oraș tăt pă jos” am zâs. Așa-am fost hotărâtă, că io nu-l mai aflu pă A. viu. Mă duc, doară unde? O iau, mă duc un deal, pă șoseauă nimic. Doamne! Mă luai pă șoseauă-ncolo. Desfundasă drumu' până aice-n stație, acolo la C. Nepotu' I., o fost el pă cursă, și... era aice cursa. Și dăduse de la oraș, nu mai merea nici tilifoanele-atunci când o murit A., nici nimnică. Și ce știu io că cine-o poruncit că să să prezânte I. la oraș c-o desfundat, să să ducă cu cursa. Ioi, io când îl văzui, mă dusăi: „Unde meri mătușe?” „Ioi, io zâc, mă duc” „Mătușă, nu mere nicări, mătușă, mă duc io la badea A. și nu mere, unde mei cu vremea asta?” „Ioi I., dragu' mătuși, io mă duc!” Și s-o strâcat cursa, o ce știu ce-o avut, am stat on pchic și când am sosât să zbătea ... Ioi câte pălmi i-am dat! Tulai Doamne, Dumnezeu! D-apăi tăți doctorii din spital! Că ce i-am înjurat și ce-am făcut cu ei: „D-eia v-o sclujit, că și la oraș o slujit, trizăci și patru de ai? Vini aici să-l omorâți?!” Ș-amu, nu știu când m-am dus la oraș, m-o trimăs de-aci și după ce s-o uitat unu' cătă mine, i-o zâc: „Nu te uita, că n-ai după ce”.

Crezi că te-a cunoscut?

No, ba nu m-a cunoaște, că io n-am lucrat zece ai și nu mi-o dat nimeni nimnică. Uă! mânânce-i cioarăle!

Unde-ați lucrat? Aicea la dispensar ați lucrat zece ani? Da?

Eea, aci la dispenzari, e. Nime' nimnică.

Da' el cum de-o ajuns la oraș de să-i facă injecția aia?

L-o trimăs de-aci.

O fost bolnav sau o avut ceva?

Nu știu ce i-o zâs, să-i facă analize câinii aia din oraș, ș-apăi îi făcu! El știi cu ce-o avut el? Cu hernia, ș-apăi numă' n-o vrut să margă la Cluj.

N-o vrut să meargă la Cluj să-l opereze... ?

N-o vrut, n-o vrut la operat. M-am dus io cu el până-n Cluj și n-o vrut să stee. No, ș-așe. Ia, să dusă de zece ai, unsprăzăce-a hi la anu'... în februarie.

Dumnezeu să-l ierte!

Ioi!

Da' câți ani avea?

Doamne și de treabă! Că șaizăci și cinci de ai, ca mă-sa.

Tânăr, tânăr.

Atâta o plâns ala după mă-sa. No, ala să temea c-oi muri io din ce m-o operat atunci. Atâta să temea ala, tulai ferească Dumnezeu! Iacă! Am lucrat tăt ca o animală de patruzăci de ai. Și cu zâua m-am dus la lucru... numa' amu, anu' aesta [nu], d-apăi în tăți aii. Amu-i un an, amu-s doi ai atâtea... Amu-s doi ai, numa' că tăt râde doctorița de mine că am făcut accident. Am o roabă. Ș-apăi tăt cu roaba mi-am cărat di-acolo [cartofii]. N-o mai încheput în beci, atâtea... Nu mi-o ajutat nime', nici una să-mi ieie de jos. Și numa' Dumnezeu mă ști și iacă.

Și ce accident ați făcut?

Am pchicat pă roabă. De dam cu gura, așe mi-o vinit un rău, știi? Am fost obosătă, ș-am căzut, ia acolea din sus de șură, pă roabă; că știi roaba aia di-acolea cătă rât vinea mai tare. Și ce știi io cum m-am dus? Ș-am dat cu cheptu'. Am gândit că și sânnii, și capu', eram umflată, am gândit... c-am văzut io la spital cu sânnii, Dooamne feri! Dumnezeu o fost bun. Tă-tă-tătă eram neagră, da' tăt compresă cu chișeat. Nu mai ștea nime'... Și tăt di-aia.

Da' o zâs doctorița să puneți de-aia?

O zâs doctorița! Io am zâs!

Da' doctorița ce-o zâs?

Da', că io i-am spus la doctoriță...

Da' dumneata nu te-ai dus la doctoriță?

D-apăi după ce să mă duc? Să mă mâe a indelete?

Păi ați zis c-a zis doctorița că ați avut accident.

E, amu o zâs, în primăvara asta. Că am zâs că mă supără aci. Ee, amu să gândește: accidentu'. No, mă gândii: „Du-te-n pchizdă la mă-ta!” Las-o, nu m-am mai dus altu'.

Lele M., Dumnezeu s-o ierte! sora dumitale, o zis că dacă ai o vânătaie și pui compresă cu pișat să nu să tragă-năuntru sângele, să se tragă în afară.

E. Și io ce m-am... mă durea! Și noaptea m-am dus ș-am tăt cotat, că de pânză trăbe: „Stai că are A. chimeșă nouă de pânză”. Am strâcat o chimeășă de-aia. Da' durea! Ș-apăi noaptea m-am învălit tătă, tătă. Ș-apăi dup-aceea m-am legat cu on ștergari, ș-apăi și s-o tras. Doamne mulțamescu-ți! și nu mă doare. Decât aci ni, da' la spital o curvă d-ala, tăt la ala îi spusăi. O zâs că am pungi, am puroi la operație. „Ce vorbești dumneavoastră?” Că el o zâs că altfel, nu știu la ce-o zâs că-s operată. Ia cum și ia cum... nu-s operată. Mi-o făcut o punte c-on ac, tulai Doamne, că io i-am spus la doctor, că doctoru' după ce m-o operat s-o dus în străinătate. Ș-apăi când o vini, io o pățai. Am gândit că creapă tavanu', atâta m-o durut. Și mă supără ș-amu acolea. Cu on ac, aașa ni. Ioi! mă gândii. E, aci ni, mi-o datu'. Ș-apăi i-am spus la domnu' doctor. Că după ce-o vinit i-am spus. Și m-o... știi că ăia acolo când te operează, pchici în salon la

oarece techergei. Ș-apăi am fost pă mâna lui, în salon la el. M-o și mutat de la el. Ioi, că sânt oameni și buni și răi.

Da' o ieșit ceva de-acolo?

Da' o ieșit... Doamne iartă-mă! ce să iasă?

El o zâs că-i ceva lichid acolo.

E, așa o vrut el ca să-l... doară i-am dat bani. Doamne nu-l ierta de-o murit! La ala i-am dat, da' la care o cotat de mine în tri luni de zâle, ala n-o luat nimnică.

Da' i-ai dat, da' n-o vrut să ia?

Nu! Aveam uăi, aveam mnei, aveam caș, aveam brânză. Nemnic, nemnic! Ioi c-atâta era de gras! „Roagă-te la Dumnezo, du-te dă la popchi să-ți facă sclujbe, du-te”, c-amu o știut ala că ce-i. Auzi: ala nimnic. „Dacă ați lua dumneavoastră...” da' așe ni, cu buna așe, am dus ouă, di-estea... și mă năcăjeam că di... „Alea le iau, da' nu în privința aia...” , făcea cătă mine. Nu! No. Da' nu cum îs amu. C-amu ar lua dă tri ori pchelea dă pă tine, ș-apăi mori în supărare acolea! Amu miliarde... nu-s hoți amu? Io aud, io aud și aud la televizor și...

De biata [soru-mea] V. vrusei să spui.

Așa.

Era după ce, de câți ai o fost? De patru ai când o pățât la uăchi.

Da, da.

Mă mână, mă dusăi io la vaci, acolea pă zopore, cum zăcem noi. O vinit ea, era una a C. o fată, mai mărișoară ca ea. Tătă zâuța, să mărise, ploease, și tătă zâua o purta pă V. gândeai că aia așe o vrut ca să facă oarice cu ea. Trăcea pă vale, pe punte, dădea apa păste punte. Ioi! io plânjeam: „V.! Măicuța n-o mai lăsa pă V”. Tata era dus în sat. No, mă dusăi la vaci, răriră norii, să ăsta... țaparăm vacile, le scosărăm, luarăm niște bote după mine. Fetile-o invitat pă V. că să mă bată să viu acasă să coate ele de vaci, să stee ele: făcea ce vreau. Suit-o pă tâte lemnile, pă pruni, pă mesteceni pă V. Unde zăcea F., V. să suia. Cum vinii io acasă, măicuța mă mână după lemne în pădure. Cum tot suii io de la noi colea-n deal, știi cum ieși pă drum în sus, acolea în deal, aud pă V. plângând. Io hai di-acolo-napoi la fugă și fug la ea. Când mă duc, V. lovită la uăchi. S-o dus vaca pă coaste-n colo și C. ceea o zâs: „Că du-te V. că-ți mere vaca pă coltae” Marsă vaca p-acolo și o dus-o-n schini și i-o scăpat schinu' din vacă și i-o vinit în... uăchi la fată. Ioi, cât zghera micuța: „Doare-te V.?” „Doare!” făcea. „Da' să nu spui la măicuța că aie plânje măicuța. Nu-i spune mă doare”. Lua haine și le spăla-n vale și horea. Săraca di V., horea ca să o vadă măicuța că n-o doare. Și să tămădisse odată. Și s-o dus, o vinit niște doctori de la Cluj, ș-o făcut nu știu ce de i-o pus pă uăchi și gata fusă V. C-o fost lovită în albuș, aci lângă negruș, aci o fost schinu'. Și era tămădita V. Ș-apăi...

Da' și cum? Spinu' o intrat și o ieșit sau l-o scos cineva?

Nu, nu era schinu-n uăchi.

A!... Da' atuncea v-amintiți dacă i-o pus ceva, măicuța dumneavoastră pe ochi?

Da. I-o pus compresă și ... da' cu alea i-o zâs c-o strâcat, că o pus cu ... i-o 'nvățat, o vinit ș-on doctor din Cluj, i-o pus compresă nu știu cu ce. Acolo pă ochi, ș-apoi gata fusă V... de la ochi. Da, păi tăt năcaz o avut cu ghiata V. Era mărișoară, nu v-o spus? Nu știți?

Nu știu.

Tulai Doamne Dumnezăule, mare-i voia lui Dumnezo! Era mare, dinainte de-a păți și nu vorovea nimic V. Tă-tă-tă pricepea, pricepea orice dacă cereai să-ți aducă, orice: cuțātu', pâinea, un lemn, orice dacă cereai de la ea, știa. Da' nu știa răspunde nimic. Și am fost cu măicuța cu ea pân sat, pă la doctori și i-o zâs că să margă s-o opereze. D-apăi di ce s-o opereze? Io tăt ca... gândeai că-s o vrăjitoare. D-apăi di ce s-o opereze să vorovească? Da' o vinit popa, și ș-ăștia nu ... Doamne iartă-l! Și vine și, o sclujit la noi acolo-n vale, știi beserica aia-n vale? Și să duce la beserică-n vale. „Măicuță, face cătă măicuța, zâce, să-ți aduci fata să ți-o botez ... că fata dumnitale nu-i botezată ... bine. O fost popa spurcat”. Io tăte le-am știut. Popa când o botezat pă V. o sfințat beserica la D.; ș-o fo' popi mai mulți și noi n-aveam popă. Doamne iartă-mă! că-i păcat să vorovești de popchi. Și, Doamne, nu m-ajunje! Ș-o vinit popa c-o curvă de muiere, s-o culcat cu ea-n pat, ș-o vinit ș-o botezat pă V. Aia-am văzut cu uăchii, că noi pândeam pă la fereastă. Am fost dup-afinele p-acolo, și o vinit... da' el când o vinit mă-ntreabă pă mine că io ca un cocostârc colo, înainte. Că unde să să spele? Noi aveam vâltoare, nu era vâltoare când ați fost aici. Io zâc: „Du-te bagă-te-n vâltoare!”

Da' dumneata erai, cât erai de mare?

La șapte [ani]. Io zâc: „Vă bagați în vâltoare”. Da' când s-o băgat în vâltoare, noi am mârș ș-am dat drumu' la apă la jgheab, ș-apăi o mârș multă apă pă vâltoare. Și io tăt așa-am zâs cât o umblat măicuța cu fata: „V. nu-i botezată”. O zâs popiiăștia: „O fost popa spurcat, o' oarice”. Păi io zâc cătă popă: „Spurcat o fost. Eu una am văzut!”. Ș-apăi V. nu vorovea nimic, numa' tăte bine, știi? pricepută, știa. Și i-o zâs cătă măicuța popa, Doamne iartă-l!, că și pe el l-o trăznit aicea-n beserică la noi. Șii... ce să margă? El nu duce fata, cum merea până-n B. cu fata? Da' mere [da' fără fată]. O mârș ș-o făcut slujbă, și când s-o dus V. nu vorovea. Când o vinit, amu noi eram acolo: era A., era F., eram tăte și aveam marhă. Și când o vinit era marhăle la fân. Da' măicuța din deal: „F., du-te dă vaca de la fân!” Atunci V.: „F., du-te dă vaca de la fân!”

O zis și ea?

Auzât-ai? Și măicuța nu o mai dus fata. Da' popa tăt așa o zâs cât o trăit: „Lele A. di ce n-ai adus fata să Ț-o botez?”

Da' până la urmă, unde-o fost? Cum s-o vindecat?

O fo' la el, la popă, de i-o făcut sclujbă. Când s-o dus, fata nu vorovea nimică. Când o vinit...

O vorovit.

O strâgat.

Da' n-o botezat-o?

N-o botezat c-o zâs că s-o ducă la el. O! Dacă V. o vorovit măicuța nu o mai dus-o. Și la o lună de zâle să lovi la uăchiu. Ș-o zâs popa: „Lele A., bunică, di ce n-ai adus fata să Ț-o botez?” Ca și popa, Doamne iartă! Când mă duc la biserică și mă bag în biserică la noi tătdeauna-mi aduc aminte.

Cu un an de zâle înainte... o zâs: „Să nu vă spăriați! Că io în fața altariului oi muri, aci... în beserică. Șii... să nu vă spăriați!” zăce el. Ia, că la on an de zâle avu nuntă fata soru-mea și pă când să să curune... da' el cătă cus cru, cătă G.: „Domnule... io bade, bade G. io nu stau s-o curun. Nu că... esta... io nu stau astăzi la beserică, nu stau!” O știut. Și s-o dus cătă casă. S-o dus cus cru G., nervos: „D-apăi nu vii să-mi curuni nepoata?” Și el era consilier la beserică, și: „D-apăi di ce-am făcut io? Și di ce-am plătit?” „Io viu, da' dumneavoaste răspundeți”. Când vini, pă când să le puie verighetile... când am arându it de la soru-mea, de la A., un nor gros, tăt după noi, tăt după noi, pân' la biserică. Când ne-am băgat în beserică, o vreme! Și n-o ploiat. Ș-așe o vreme faină când am mărș la nuntă! Și ne băgarăm în beserică: când tună de prima dată, drept în candelabru, din candelabru vini la popa ia aci. Da' fata mea, J., era pică tăt colo, cu măn uțâle-n șolduri, tată-său îi era rușine să să baje, bietu' A. Doamne iartă-l! să tragă fata. C-atuncea, știi? Punea verighetile. Da' ea să vadă. Mică, nu știu de câți ai. Și acoloa lângă fata mea o pchicat jos. Doamne Dumnezeu! Ș-acolo o fost o grămadă de oameni, în biserică.

N-o mai pățit nimeni nimic?

Ș-apăi îl luară, ș-apăi îl dusără, ș-apăi făcură o hudă-n pământ, îl băgară-n pământ, că zăcea că... gata fusă bietu'. O spus el că să nu ne speriem c-acolea a muri, în fața altariului. Și el o vrut, atuncea o știut. De-aia n-o vrut să stee să-i curune... tumna... Ș-apăi acoloa muri.

Da' io am auzât niște lucruri. Nu știu, poate și dumneata ai auzât. De zăce că prin unele locuri... zăce că poți să fii bolnav rău... sau poți să mori de la făcătură.

D-elea, Doamne iartă-mă! n-am... Acolo zăce că sânt.

Adică sunt persoane care fac?

Apăi așe zăcea, io nu mă leg. De ale nu m-am... Doamne ferești! și nu mă gândesc.

Dumneata n-ai avut probleme de-astea?

N-am avut, Doamne ferești! Zăcea când merea la popa și... da' n-am auzât, nici n-am fost, Doamne ferești! Doamne nu mă lăsa la rău și la greu! Să faci tu rău la oarecine? Nici n-am auzât, nici nu știu, nici neamu' neamului meu. Și sânt di-alea de tăt să... batjocoresc. D-apăi ele știu di ce, habar n-am.

Da' copiii mici, când sunt mici-mici și se freacă așa, nu știu, fac așa din umeri, nu zăceau că dacă le mulgi lapte de țâță pe umeri și freci așa le ies niște aripi, niște peri și... ?

N-am auzât de alea. Decât zăcea că la prunci mici când te duci să lași bani ori s... da' alea n-am avut, Doamne feri!

Da' ce zăcea? Că dacă ai prunc mic, nu știu până la cât? Până la un an? sau nu mai știu, și te duci la el și ai menstruație... ?

E, atuncea da. Atuncea-am auzât că cică să umple... nu știu, nici n-am pățat, nici n-am văzut, nici... îi spurci.

A, da, ne-o zâs de cineva. Că e un băiat acolo care-o fost, s-o umplut de bube de la o chestie de genul ăsta.

E, o mătușă a mea o avut. Ia amu-mi aduc aminte. O fată, tulai Doamne! că m-am dus, atuncea m-am dus la ea, în D. Ș-apăi zăcea c-o fost spurcată. Tulai Doamne! că era uscată acolo-n belceu. Era Doamne feri!

Și de la ce credeți?

Da' io de unde să știu?

Așa zăceau, c-o spurcat-o o femeie...

E, păi femeii, așa zăcea, așa vorovea. Nu știu: ști-le Tatăl Cel Ceresc. Doamne mare-i căsuța Ta!

Ce credeți? Erau mai sănătoși oamenii înainte?

Mai. Amu-s oaminii păgâni.

Și de-asta sunt mai bolnavi... ?

Da. Dumnezo așe vrea. Io de n-am umblat o lume, și io de n-am fost, d-apăi io n-am auzât ce-aud amu. Să omoare pruncu' pă mă-sa? Cu – cum auzi la televizor – cu ciocanu' i-o dat în cap până-o omorât. Să faci asemenea lucruri? Amu ș-o întors Dumnezo fața! Crede-mă că amu-s păgâni oaminii. Da' ia, pruncu' ala zăcea c-o băgat cuțātu' și-n tată-so... în inimă și o omorât pă mă-sa. Mă-sa profesoară... că zăce că ala o fi având cu mintea. Ala n-o fost cu minte, c-ala o fost... Doamne iartă-ne! Și câte să-ntâmplă! Și poate că Dumnezo așe vrea, c-așe poate merită... așe merită... Amu nu-s oaminii cum era. Tulai! Mai demult cât umblai și cât esta, da' n-auzeai ce-auzi amu!

Păi n-avea televizor atunci.

Meream! Ia numa' din T. de câte uări am vinit pă jos pân acasă... Tulai Doamne! Tulai Doamne!

Și nu s-o-ntâmplat nimica...

Da' din Cluj... Doamne! c-așe meream și la H., și vineam noaptea. Odat-am vinit de la T., ș-am vinit din C., era aprinse becurile ș-am vinit din H., din H. tăt pă jos pân' acasă. Și cu douășcinci de kile de fărină-n spate că n-aveam, mânca săcară, ș-am căpătat fărină și am adus să-mi fac io co... io nu știam că cât îi ceasu' și da', de-oi ajunje să facă măicuța colaci pă zâua de Crăciun. Am ajuns când o vinit, mi se pare, cu colinda! O, vai de noi! Era și rău, o fost mai demult, da' amu-s păgâni oaminii, îs prea încrezuți, îs pea... nu știu ce au. Știi-ne Dumnezo. Da' de la mic până la mare. Și dumneavoașrtă vedeți. Așe era când era... S-o străcat lumea. Amu dacă zâci cătă on prunc oarece: „Pf!” te bagă la mă-ta de tri sute de uări. Și te scoate. Da' așe voroveam noi? Nu... Ș-o-ntors fața, ș-o... Și Dumnezo ș-a-ntoarce fața... di cătă ei. Îs păgâni. Amu nu știu că ce-i păgânesc. Mie amu nici nu-mi place să dau drumu' la televizor. Da' de câte uări îi dai tomna pă programu' tri: apăi te sparii și te... te... Doamne iartă-mă! Doamne Dumneazăule Doamne! D-apăi îi frumos lucru' ala ce s-aude amu?! Da io, io nu-i mai dau drumu' no, că-s sângură. Da' în minut îl închid. Că văd atâtea porcării, atâtea... nu. Doamne iartă-l! Vai de noi! Io tăt așe zâc că s-apropchie sfârșitu'. C-amu io de nu umblam în lume, și sângură, și tăt nu s-auzea atâte. D-apăi amu, Doamne iartă-mă!, numă' auzi că pă ceea așe... ceea așe... Doamne, păzeăște-mă Doamne! D-apăi amu câte... câte accidente și cătee... duc fete di-estea și să duc cu ele și... Doamne ferești-mă! No. Io cât umblam? Mai mulțam lui Dumnezo că n-am pățat nemic. Și cum zâc că vineam noaptea și vineam, Doamne ferești-mă Doamne!

Or avut părinții dumitale... o fost bolnavi?

Fost și măicuța, și tata. Tata când o murit tă-tă-tăte organile... ce știu ce-o avut? Io nu, nu l-am știut pă tata la doctor. Ș-o țâpat plomânii, ficatu' tă-tăt. Știi? O vomat așe și pă gură.

Și cum? O vomitat până o murit?

Ă... le-o țâpat tăte și gata o fost. F. mi-o spus.

A! Ea era acasă?

Nu, c-o fost la a noști. Că și io am fost la tata că zăcea că nu-i bine și... Ș-apăi io am vinit că A. era tăt dus. No, „Nu mai stătuși, tulai! Că tată tă-tă-tăt vomă și tăt țâpă din el!”. Măicuța iară, Doamne, iart-o Doamne!, c-atâta să temea. Am fost la [soru-mea] V. de-o am înșchimbato, am spălat și [măicuța] vorovea corect, și o mâncat și... Și încă-am băgat haine di-amoi că amu no, „Stau aci c-am văzut că și A. îi acasă și mâne demineăță ne sculăm demineăță și... țăjut și le speli ș-apăi mă duc cătă casă” zâc cătă V. O, măicuța... pă când s-o ivit de zâuă, nu știu la cât era ceasu': „L.! L.!” tăt mă străgă. Io zâc: „Ce-i măicuță?” „Hai ia amu ni, tăt la fugă până la mine!” Mă duc la ea: „Ia-n minuta

asta te du câtă casă!” „D-apăi, măicuță, cum să mă duc io câtă casă că doară văzuși că băgarăm haine de-amoi și tăte le strânsărăm, și saltele și tăte să le spălăm, să-i ajut la biata V.” „Ia amu te du! Da’ cum sosăști acasă să vezi ce face A. – c-amu n-o știut cum să mă mâie – și hai înapoi. Numai te du și hai înapoi” „D-apăi, măicuța, di ce să mă duc? C-amu n-am prunci mici, n-am...” „Ia amu!” Ș-apăi înc-o zâs niște... atuncea i-o sosât ceasu’. Să ducea și s-o temut că-i spariu moartea, că io zâceam... că io stam tăt lângă ea. Ș-o zâs V. că n-am sosât coala la căsăle alea, până măicuța o fost moartă. Ș-apăi io am vinit până acasă și m-am dus înapoi. Am făcut ce-o zâs ea.

S-o temut că îi speriați moartea?

E, e, e. Așe mi-o spus niște domni, ia aci niște domni. Face: „De aie, lele L., te-o mânat că...” io plângeam, strâgam, eu stam acoloa lângă măicuța; și ei tăt milă i-o fost de mine de când m-am operat. Ș-apăi vinea la mine la spital, tulai săraca, cât plângea! Doamne iart-o!

Da’ dumneata... primu’ copil la ce vârstă l-ai făcut? Cât aveai?

D-apăii... pe M.? La opșpe ai m-am măritat, la tri ai o am avut.

Douășunu. Și pe J.?

Pă J. la nouă după M.

Nouă ani? La treizăci de ani.

E. Trizăci. No, atuncea am fost.

Da’ de-atuncea n-ați mai avut nimic niciodată? Nu v-o mai supărat... ?

N-am mai avut, da n-am mai avut nici... [menstruație]

V-o lăsat de-atuncea, v-o iertat?

M-o iertat Dumnezo. Da, mulțam lui Dumnezo că nu, că zâcea că și altile-o mai fost operate, da’ avea călduri, avea... Mulțam lui Dumnezo Sfântuțu! Mă rog lui Dumnezo pântru doctoru’ ăla. E, la spitalu’ de cancer, e.

INTERVIUL NR. 20

Femeie născută în 1944

Dumneata când ai fost copilă, bolnavă ai fost?

Nu.

Deloc?

Io n-am fost în spital numa' o dată când am, mi-am rupt mâna ș-am pchicat die pe-o fârcitură... și... mi-o mai fost oamini în spital? N-o fost. Ba, odată așe mi-o vinit niște crize, încă m-o dus la urjență. Da' aia m-o luat din obosală. Da' n-am fost în spital. Ca să șiu bolnavă cum îs... cu di estea ni, cu diabet sau cu... .. ia amu nu-i pot zâce, hepatită.

Da' ia zi dumneata cum o fost cu fârcitura?

Cum o fost cu fârcitura? D-apăi l-am strâs fânú' și la vârf m-am sucit când am gătat să gât fârcitura m-am dus ia așe pă spatie c-am dat cu furca-n par și m-am dus și m-am lovit. Aicea mi-am rupt tindreaua asta ni aicea la mână și m-am lovit la cap, mi-o trecut.

Da' când te-ai dus la spital?

D-apăi aia o foost... era fata die șeptie ai ș-amu-i die douășnouă. No. Cam die... câți ai îi di-atuncea? Douășdoi die ai.

Te-ai și dus la spital?

Atuncea m-am dus ș-apăi mni-o legat aicea mâna cu frânghie de di-aia, ce știu io cum. Ș-apăi am vinit cătă casă, n-am stat să stau; o zî sau două ș-am vinit acasă.

Da' cine te-o dus la spital?

Cu mașina. C-o mașină. Da.

Și de-acasă cine-o fost cu dumneata?

Las că, on vecin că pe omu' esta nu era acasă. La on vecin mni s-o-ntâmplat. Lui nu, îi murise muierea, ș-o zâs că să-i fac vârfu' la fârcitură. Era făcut fundacu' și... ce știu io ce am făcut, încă m-am dus cu fata. O zâs c-atuncea o și mârș la școală, în toamna aia. Șii cum m-am sucit, cum m-am invârtit, numa' m-am

trezât că mă duc. Am făcut bugatie fărcituri, da' așa o fost să șie. No. Ș-apăi el o făcut die mașină și m-am dus la spital. No.

Da' răceli, așa când erați mică, n-ați făcut, n-ați răcit?

Când eram mnică, mnică, nu știu. Din ce-am priceput io, n-am fost. Adica cum să zăc io? Nici n-am tușit ca să am o tusă așee, în viața mea. Amu poatie că mai chehelesc amu că-s bătrână, în supărare. Daca ... și umbalt-am și desculță, și pân ploaie, și la vaci și ... până m-am măritat am umblat la vaci. Apăi stam pân ploaie... N-am fost bolnavă. Bolnavă nu; cu aie Doamne și laudat, n-am avut probleme. Dacă-am lucrat bugat; și cu pruncii-n spatie hai la fânuri pă tătie dialurile, ... dac-am fost numa' um pchic die muieare, da' diejaba că dacă-am avut um pic die șire, sănătate. Amu mă dor mâmurile ia p-aicea na.

Și n-ați fost nicăieri?

D-apăi o zăs doctorița că-i reomatism. Apăi mai ieu medicamentie, mai mă ung cu niște unsoare di-aia die romatism. No, o zăs că ăla când oi muri, atuncea s-o duce. No, apăi (râde) mai răbdăm domnu' și mearem.

Da' când erați mică de-astea, scrântituri, ați avut? La mâini, la picioare? Mâini întoarse, picioare. No, cum ați făcut? ... cu mâinile.

Cum făceam? Era o femeie la noi die cota die scrântit. Meream și nie descânta, d-apăi ce știu cie descânta că n-o-nțălejeam nimică. Acoloo limba ei, da' nu zăcea că s-o-nțălejem să furăm die la ea. Ș-apăi mă freca binie, mă freca die, die plânjeam die dureare, așe tie freca. Ș-apăi c-o jumară die clisă mă freca, ș-apăi mai meream sara, mai meream în ceea dimineată, până-mi făcea două-tri frecție. Și-mi trecea. No, ș-apăi ... c-amu scrântituri, că mai fujeam, mai pticam, mai ... când eram coptil vezî cum îi; mai fujeam după, că strătieau vacile din pășunie numa' să nu le lăsăm să margă așe repide-acasă. Apăi fujeam, apăi costi, apăi pticam, apăi ... no. Asta era treaba. N-aveam ce face. Că dacă merea mai iutie vacile-acasă nie sfădiea părinții că di cie le și lăsăm. Ele le mușca muștile, fujeau căă ... (râde) No, ș-apăi acolo n-am fost la doctor să ni le frecie; acolo era o femeie la noi în sat, ș-aci este una, aci la coperativă unde-o fost primariu' aiesta, fostu' primari, poatie știți.

Nu știu dacă...

Acolo unde-i casa aia nouă di la coperativă. Din jos die el. Aia știi cota die scrântit. Că die multe uări mai, mai meream. Cu, cu ...

Ai fost ș-acuma die curând?

N-am fost, io n-am fost. O fost, pruncu' o fost. Amu-i un an, că acolo pă, nu știu ce-o făcut când ... o alunecat acolo la un răzor, avem acolo un teren și îi răzoru' ăla și cum o ... nu știu cum o sucit mâna cu coasa și ș-o târnăit aicea ni. No, aci n-i medicu'. Geaba meri la doctor să zăcă no, mni-am scrintit mâna, o picioru', ce zăcie? Să nu știu die scrântitură, îți mai dă niște medicamentie,

meri la ăsta tie freacă, numa' așe că-i ruptă, atuncea n-ai ce facie, atuncea coți să meri la medic. Da' când îi ruptă doară, Doamnie ferești, să sâmțeștie că-i ruptă. No... asta îi.

Cu părinții dumneavoastră, o fost vreunul bolnav? Beteag.

La bătrânieaște. Mama o avut, o dată o fost răcită rău că o fost la mălai, toamna o fost acol' dusă la mălai diepartie și... noaptiea tuierea tului ș-apăi s-o culcat udă ș-o vânit bolnavă di-acolo; da' ș-o revinit și no, n-o mai avut probleme.

Da' nu știți ce-o luat? O, n-o fost la medic, o luat ea ceva?

O fost, aicea aveam dispensari aicea ca și cum aveam amu. O fost da' acolo ș-o făcut medicamentie die la, o zâs c-o răcit la plămâni. Ș-o făcut câtieva zâle. Da' să hie la Cluj sau la spital la oraș, nu. Aci o stat la noi ș-apăi o vinit acasă.

Și tatăl dumneavoastră?

Nu știu. Până pă când muri atuncea n-o fost bitegos. Să hie bolnav. Nu. N-o fost la spital să hie internat cât o trăit; cât l-am ținut io, cam pân-o murit. Apăi când o murit no, o fost sclab și... o rămăs die mama ș-apăi atuncea el... nu putiea mânca. Că zâciea că nu-l doare, da' nu putiea mânca, no... Bătrâneție, ș-apăi...

Da. Și cât o stat așa fără să mănânce?

Păi n-o stat mult, amu tăt mai mânca el câte-un ptic, da' n-avea pofta c-ar și d-aia, c-ar și... mi-o mai dat și oarice medicamentie, o adus di-aici die la dispensari, da... nu, n-o sta; o săptămână-două... cel mult. Da' tăt o mai lins așe câte-un ptic, da' numa' n-avea poftă, n-avea... No, păi o zâs că să nu-l ducem la doctor că n-avem după ce să-l ducem.

Aa, el o zis.

El. O zâs că să nu-l ducem ori la Cluj, ori la oraș, o, no. El iea de-ac, da' nici aci nu prea vrea să ieaie medicamentie c-o zâs că el n-o luat (râzând) medicamentie die când îi. No, tăt o mai beut câte-un păhărel die pălincă, maai... no. Da' n-o fost... bolnăvicios.

Și câți ani a avut dânsul când o murit?

Șapteștri? Cam de-o etate-o murit. Și mama-o avut șapteș doi. El îmi pare că șapteștri.

Da' n-o fost să stea pe pat.

Nu, mama o stat pă pat. Mama o stat o jumătat die an, o paralizat. Că știi ce-o fost? Poatie nu paraliza da', amu nu vinovățasc io pă nime', da' aia așa o fost. I-o adus medica[mente], ea avea o nădușală așe... și n-a, tăiease porcu' ș-o și-nfoieat izu' ăla die porc și aia o fost pă un Crăciun. Ș-o dus medicamentie d-aci die la dispensar da' medicamentile o fost bunie ele, da' o fost tari ș-o avut tensiune mare și cum le-o luat medicamentiele sara, pă dimineața o și paralizat.

Ș-o avut două sutie cincizăci tensiune când o cotat-o. No, ș-apăi nu s-o mai reparat. Pticioru' nu, mâna o mai cela, da' nuuu, pticioru' nu. N-o mai putut... Ș-așa o stat pânăăă după Rusalii... după Paști. Ș-apăi o murit.

Dumneavoastră ați îngrijit-o.

D-apăi io, io nici nu așe că tomna am avut fata, adică n-o aveam încă, da' era departie. Mai meream mai stam acolo câte-o zi ia așe de mai spălam hainie, mai făcieam o... soră-mea, c-amu ea merea în tătă zi la ea. Și fratie-mnieu că era acolo... ș-apăi ei o îngrijât-o... mai mult. Mai meream și io când putieam, numa' dă di-aicea omu' ăsta meare la lucru; ș-apăi când meream stam câte-o zi și le mai spălam hăinuțe, mai o mâncare, mai... Ș-apăi soru-mea, soru-mea vinea-n tătă zi. No, tata era mai ceva. Păi era el acoalea cu ea și făcea mâncare și-i da... No, el o fost mai mult cu ea.

Și du, după ea, dânsul cât o mai trăit?

D-apăi cât o trăit? On an și oarice. N-o mai trăit mai mult. Amu s-o năcăjât, s-o aflat sânгур ș-apăi nu vrea să margă; am zâs că să vie aici să stea la noi, n-o vrut să vie. O zâs că el nu meare die la casa lui. Era, no, acolo era soru-mea și frate-mio, da' on bărbat îi alt om: să năcăjea, s-amărea. Ș-apăi n-o trăit mai mult. Apăi o dat și-n el beteșigu' și-n două săptămâni s-o dus. No,... asta îi.

Și socrii dumnitale?

Socru' o murit mai'naintie. El o avut treabă cu ficatu'. Mama dup-aia, ea o mai trăit, o mai trăi încă... vo' doi-trisprăzece ai după neanie. No, o fost sănătoși oaminii, o lucrat, o fost și muncitori și mâncați die lucru și știi cum îi: și sărăcie-n tinereață, copii, no să-ți faci una, să-ți faci alta, tăt... foartie greu o fost. No, ș-apăi cam așe de vârsta la a noști o fost și ei; cam die șeptiezăci și doi-tri-patru, cam așe. No.

Da' n-o fost nici unul să steie la pat. Nici tatăl dumnitale?

Nu, numa' el o fost cam doa, o lună și oarice, da' tăt să, o lună nu s-o putut ridica așe, să să scoale numa' sânгур. Dacă-l ajutai merea pân' afară; dacă-l ajutai, da' sânгур nu să putiea că sclăghiseră. No. Avea apă di-aia ș-apăi m-a, ne-am dus cu el la oraș die două-tri ori die i-o tras-o, ș-apăi când o fost d'altdată n-o mai eliminat-o nimnică, apa, ș-apăi o stat așe câtie, da' n-o, nici nu mânca, cam două-tri săptămâni, cam așe o fost. Amu o zâs doctorii că nu mai au ce-i face și, no. Amu mor și tineri și... nu mai contează, d-atuncia așe era bătrânii ăștia, o fost tare... grinjuroși cumva. Și posteau și nu era așe ca și cum îi lumea așe bună amu că tătie bunurile, da' gândiești că-i bună? Atâta cărneturi ș-atâta la stomacuri? Nu. Mai binie erau, mai sănătoși erau oaminii atuncea. Și văd io când, când nu po', io nu mânc vinerea die dulce, ba în postu' Paștilor mai țau miercurea, vinerea. Da' așe mă simt mai binie; cu mâcare die post ca cu die dulce.

Și cu copiii ați avut vreo dată probleme?

Nu, n-or fost bitegoși să stau în spital. Cu fata o dată, i-o făcut un vaccin, un vaccin și s-o-mbolnăvit din vaccinul' ala și o am dus-o la spital cam o săptămână. Da' altu' n-am fost internată cu ei.

Da' câți ani avea când i-o făcut vaccinul' ăla? Cât era de mică?

D-ap-amu cam până la doi ani, cam așe, cam on an jumatie; când era mici, știi, le făcea vaccinul. No, și altfel nu s-o mai îmbolnăvit, n-am mai avut probleme cu ei, să hie bolnavi, să hie rău să tie duci, că alții erau tăt cu ei în spital. Vineau, iară mereau, iară vineau, iară mereau. No, ș-apăi amu asta îi.

Deci nu vă amintiți cum o, de ce anume i-o fost rău de la vaccin? Cum s-o manifestat că i-o fost rău?

Auzi, așe o avut o diarie după vaccinul ăla, ea sujea încă chiept. Die cum mânca lapte, cum era gata. No, ș-apăi o aflat și i-am spus la doamna, la doamna doctor. Și să vezî cu ce o am vindecat.

Cu ce?

(râde) Te ghicii șmeacher. Mă dusei în spital, era zamă die orez. Aia vomita fataa, nici n-ajuncea bine-n gură până vărsa și ce nu mânca. Și mi-o adus o asistentă acol' că mâncare amu nu-mi ducieam, nu mi-am dus di-acas' așe, și mi-o adus o asistentă niștie brânză cu niștie pui die pituică că era numai um ptic die pituică, pui, șierți. Am mâncat ș-acasă și pitioici și îi dam la fată. Nu așe nu știu câtie, câte-un ouț fiert, câte-o pituică așe fiartă și... no, fata abea mânca. Zăcea că să nu-i dau laptie, să-i dau di-alea, fata slăbghiea, ce mă gândii io? Di-unde-ți știi voi? Curătai un pui die pituică și frecai așe cu brânză și-i băgai tăt câte-un ptic în gură și-l mănca fata. Tăt, tăt, tăt, și brânza și picioicile, toatie ce-o strâns. Binie. „Beut-o ala?” „Beut.” Și-l țâpase-n veceu că doară ei... că-l vărsa mă nuu, nu mai, nici nu vrea să mai ieie bibironu-n gură macăr era, așe-și țânea die sticlă cu laptile. No, facie: „atâta stai aicea până”... videam cum îi tinzuiesc că că lie făcea perfuzii în cap, nu lie afla venile. O-ntinzea din coptii și zghierături, io mă gândiesc că să nu-i facă așa ceva că io și mor. No, mai lăsai, n-am mâncat nici io pitioacă, mai lăsai măi târzâu pă la zeacie-unșpe să-i mai dau la fată. În ceea zî am avut o cunoștință, era di-aci din M., aia asistenta. I-am zâs: „Nu facieți binie, mai aduceți-mi niștie cartofi.” Mi-am luat o ciocolată. Amu io n-aveam bai die minie că mă ducieam acolea la chioșc și-mi luam câtie oarice die rându' mâncatului. Da' eram necăjită die fată că numa' nu să strângiea la burtă. Ce să mă fac? Aicea mă țân o lună die zâle oamnei aieșteea și omoară fata asta. Zăcie: „Ba da, ț-aduc”. Da' nu i-am spus io că ce-mi trăbe. Da' că ea ști. Și-i mai dădui la fată. Vini în ceea zî, ți la două zâle, doamnă dragă, o făcut fata caca cum trăbe. La două zâle. Că brânza-i foartie bună la stomac; și la om și la tăt, dac-o băut, mă gândieam: „De-ai bea tu așe.” Am zâs cătă

doctoriță: „De-ai bea tu așe apa asta care-oo... mni-o dai s-o dau la fată”, binie. Făcu analizăle fata, facie: „Mânie pleci acasă; tie ducie salvarea acasă.” „Foartie binie.” No, și o femeie di-acolea din salon m-o văzut, da’ io zăsăi: „Taci că tie mănă neacazu’! Die zăci oaricie, c-ăieștia amu stau să mă-npuștie.” Eraaa și pă timpu’ lui Ceușescu. Nimic, da’ zăc: „Încearcă și tu și nu omorî pruncu’ ăla.” Păi cum l-o, îl tinzuiea pă coptilu’ ăla mă și la să-i facă, încă nu-i afla venuțale în cap. Tăt, tăt, tăt numa’ negrea coptilu; ’negrea, ’nțalegi? Cât îl împunjea cu acu’ ăla și nu-i afla vâna să-i bajie perfuzăie. No, io zăc: „Pot să-i dau laptie?” „Lasă pân’ acasă.” Mni-o mai dat ea acolo ce știu ce mni-o dat, amu mă gândieam: amu nu știu cum să beau dacă mă duc acasă. Mni-o mai dat ceva tabletie să nu mă-ntorc iară. Nu m-am mai întors adică, nu o mai avut fata bai. Laptie, țăță, ce-i dam io die mânca, nu mai avu. Făcui caș die vacă și câte-un picuț die caș de-ăla și cu pituici fierte. Binie, binie nu mult. D-apăi dacă-i dam cinci-șasă îmbucături la fată o fost mult. Și până-apuca așe limina la stomac binie, binie, nu mai avui treabă cu fata. În veac nu m-am mai dus la ei. Și io putieam sta o lună-n spital cu fata, o lună cum că aia nu-l bea. No, cum îi băga țărlica aia-n gură cu bibironu’ cu apa aia die orez, dieparte-l zvârlea fata. No, mă gândii, io i-am spus la asistentă: – „Doamna asistentă n-o poci facie.” Vini ea: „Cum n-o poți?” „D-apăi dumniata,” că fata era pricepută, zgheia ca-n gura lupului. Io zăc: „Dați-i! Io-s di-acord.” Când i-o băgat țărlica-n gură n-o tras din ea pân-o fost pă ea, zvârli. No, io zăc: „Bea-l! Așe-mi omorâți fata.” Făi cie s-o-nervat: „Ce-i? Noi îți omorâm fata?” „Păi dacă nu mânâncă? Asta nu mânâncă nimică,” zăc. „Asta nu-l bea, mâncare nu-i dați. No, ce mânâncă?” Și io zăc: „Mânca-n tătă zi, io zăc, mai un fel, mai altu’, mai... da’ pulalăi aci ați îmbetejit fata cu tratamentu’ vost.” Facie asistentă: „Mai faci gură? Că tie trimeatem cătă casă.” Și io zăc: „Nu mă duc fără fată nici să știu că ardie saloanile estea, praf și pulbiere să s-aleaje din ele.” Da’ la două zălie: „Lasă că vă tomniesc io!” Și vinii cu fata cătă casă. Ș-altile acolo o rămas.

N-o zăs cine era în salon cu dumneata ce-ai făcut?

Nuu. Nuu. Că m-o observat că i-am băgat un ptic pă gât, amu io zăc: „Coată cum îi, ar mânca fata.” Îi băgai, da’ ea o fost dusă ș-apăi m-o apucat, m-o prins, știi?, că-i dam la fată. Ia îi bag două îmbucătură, aaa nu vrea să mânânce. Și io zăc: „Amu nu-i mai spune la doctorița, că ce mână,” io zăc. Amu mâncai și să uită cătă minie cum mâncai și-i flământă fata. „Să nu-ți umble gura”, io zăc, ... „c-o am îndopat cu pchită, cu brânză și cu pituici.” Mă gândesc: „Zî! Zî! Da’ și dieșteaptă tu, mai iea lucruri băbești, io zăc, nu tăt în spitale.” Și io aia zăc, când era răciți un pchic mă gândeam, în căsăle ale din jos strâcatie, alea care s-o strâcat; frig era noaptiea! Mă sculam, făcieam foc. Stai că soba asta meare. Făcieam și noaptiea focu’ și era recie-n casă și... cotam să-i schimb. Măi! Le

mai făcieam ceaiuri, mai una, mai alta, mai... da' nu era biteagi să mă duc cu ea-n spital. C-amu când avea temperatură cotasăm de ei. La doua zile le trecea. Mai făcieam câte-un pic die sirop di-ăsta die zmeură, le mai punieam în ceai, n-aveam probleme cu ei. No, nu. Ca să stau în spital cu ei cum sta altile, amu știu Dumniezo, poate și pruncii o fost mai rezistenți, nu știu. Ce să zâc? No.

Da' dumneata văd că Ț-o fost drag spitalu'...

Drag?(râde)Baa. Ș-acu la dispenzare că să mai mai duc să mai iau medicamentie die tensiunie. Ș-acu m-i groază să mă duc. Când să gatăă, c-am mai ieau, nu ieau în tăță zî; le mai las în potop că nu am așe mare tensiune și mă mai feresc, mai die mâncare mai die că văd că ce-i prea gras, nu mănânc și când am tensiune io să nu mă 'nervéz. Io fac tensiune când mă 'nervéz; Păă bază die nervi. Io când mă nervéz, atuncea și sâmtăsc că am tensiune. Și mă duc și-mi ieu o tabletă și... treace, să duc tensiunea mai încolo. (râde) Și medicamentele estea... ăsta n-o beut medicamentie, ba astă iarnă-o beut c-o avut un ptic die răceală ș-o beut; la prostată. C-o răcit, el s-o tomnit c-o răcit. O mai beut niște beare rece, mai nu știu ce, da'... nu, nu, n-am fost, Doamnie hi lăudat, pân-amu n-am fost în spital.

Da' G. ce-are cu urechea de n-aude bine? Cum o fost cu el?

G.? G. aude el, el îi cu videarea... cu viderea un ptic, i-i scurtă videarea. O purtat și uăchilari când o fost mic, da' nu știu, că doctorița asta care-o fost la Cluj, io am vrut să-l ducem să videm nu s-a putiea să s-opereaze? O zâs că poatie o fost prea tari ochelarii. Că tăt strâga: „Mamă, nu-i poci suporta, mamă nu-i poci.” Îl bătieam, când merea la școală merea pân-aci din sus și-i puniea-n jeam. „Nu-i poci suporta.” Îi mai purta die frică, da' zâciea că-l dor uăchii de ei. No. Și doctorița aia mni-o povestit, facie: „L-ați forțat și poatie-o fost prea tari pentru el.” Că io zâc: „Tăt așe să căiea că-l dor uăchii și nu-i poatie țâniea.” No, și el cu videarea are un ptic die probleme, cu viderea un ptic... da' no să diescurcă săracu'. Și coseaștie, și lucră, și... No, păi o zâs că nu-l pot opera. Că-i bai die la, nu-i aci la suprafață, îi mai înluntru, o zâs doctorița care l-o verificat. Ș-am zâs cât nie coastă să plătim operația, nu-i nici nu bai, da' nu-l poatie. No.

Ș-alte probleme n-ați mai avut cu copiii...

Nu. Amu tăt sânt că după ce cresc apăi își fac ei. (râde) Își fac ei destulie, au mai mari, ala ni mai dojenieaștie că um ptic o apucat ș-ăla cu beuturile ș-apăi... așe cum îi. I-am luat casă-n oraș. Ș-apăi amu o zâs că vreau să vândă.

INTERVIUL NR. 21

Femeie născută în 1928

Când ați fost copilă, ați fost bolnavă?

N-am fost, n-am fost. N-am fost, Doamne și lăudat. N-am fost.

Deloc, deloc?

Dieloc. Nu știu să hi fost... dieloc. Că no, lucrăm ș-atuncea și meream la vaci; cu optincile susuoară meream. Ieram die optspăzecie ai... die nu mi-i, nu tie-apropii die casă... c-o să mi-i. Era sărbătoare și m-ascundieam... Să nu mă vadă tânieretu' (râde) Eea, d-amu o trecut aia, aia s-o dus. D-ap-amu ce-o vini... să nu vie să stau p-un pat. Di-acolea-n colo... așe da.

Da' când erați mică și vă răceați, v-amintiți ce vă dădea mama dumneavoastră de leac?

Ce făcea? Ceai die chimin. Ceai die chimin și die tei, cum să zâcie. Ieaste. Ș-amu am înt-un sac... chic die flori di tei, di-amu i-un an. Nie făcea ghieții bătrâni. Posteam... tăt postu': postu' Paștelui, postu' Crăciunului... posteam. Atuncea era altă treabă. Nu era atâta bunătate pă lume. Era mai sănătoși oamninii.

Erau sănătoși?

Era, era sănătoși. Mai. Da' să stai... poți sta așe? Nu știei de cei, die furia la... dispinzare, la spita'... nici io n-am fost în viața mea pân amu die doi-tri ai, patru.

La spital?

Eea, mă.

N-ați fost niciodată?

Am fost amu die curând, da' nu... 'n viața, nuu (suspină), n-am fost. Că vini bătrânețea, n-avem ce face. Eea.

Da' copiii? Câți copii aveți?

Patru.

Să vă trăiască!

Mulțam.

Ei au fost vreodată bolnavi când or fost mici? V-amintiți de unul...

Nu știu... auzi, numa' di-apendicită o fost unu'. Altă boală n-o avut. N-o avut nici o boală.

Și pentru apendicită ce-ați făcut?

Am mărs la operațiaie. Da. La oraș. La oraș Am mărs la operațiaie cu el... da.

Ș-o fost mai bine după operație?

Mai, mai.

Cât o stat acolo-n spital?

Da, o săptămână încă nu.

Câți ani avea? Era mic?

Mnic, mnic. Mnic, o avut tri ai, doi-tri ai.

Ș-ați stat cu el acolo la spital?

Sigur.

Și cum vi s-o părut acolo la spital?

Binie. O trăcut că no, binie. Am șăzut acolo, încă tată-so o șăzut mult. Da, da. N-o fost mult, da' n-o fost. Amu G. tă are probleme, d-apăi cu pchicioarele, cu... No-o fost, fost-a truda lor. Nu. Ai mniei pruncii n-o fost bolnavi.

Că auzii pe cineva de era, era descântătoare die scrântit?

Era, era. Era. Era, era, era, era...

Mai trăiește?... cine descânta.

Ba. O murit. O murit, da ,sânt. O rămas.

Deci știe altcineva descântecu'?

Eea, ști. Ști, ști, știe.

Și dacă lumea își scrântește ceva la mână sau la picior, acolo se duce?

Să duce care nu-i rău. Care-i păstă măsură să ducie la spital. Nu stă cu problemele... ș-a mea o fost ruptă mâna asta.

No, păi cum v-ați rupt mâna?

Ah... un drac. Am făcu'... fârcitură, cum să zăcie la noi. Și m-am scăpat, am făcut v-o cinci bodi... fârcituri di-alea. No, io zăc căta ei: „Io nu mai, io nu mă mai sui că am sclăghit; eu cad”, zăc. Când am gătat am fost un cleștie jos... (râzând:) mni-am rupt mâna.

Ați căzut de pe fârcitură.

Eea, eea... ea. Încă G. era la cănac. Nu era acasă, nu.

No și cum? Cine v-o dus sau unde-ați fost?

Aai... vecinu-aiesta, la oraș. Mni-o, m-o legat un ghips și... am vinit. Și-s vo' șasă săptămâni cu ea am dus. Asta vreme tomna era când... era el cănac

Înainte de Revoluție.

O... Înainte. 'Naintie, 'naintie.

Erau la copiii mici mai demult, era ceva boală care se numea lupariță?

Eea, era, era. Era.

Și ce se făcea pentru luparița asta?

D-apăi oarece da... mniere die stup.

Da? A, se puneă așa pe buburuzu'?

Eea, eea; eea. Aha. Eea, eea.

Și trecea de la asta?

Trecea. O mai țapa ei die măgan.

Da? Și mai era ceva... că dădeai cu lapte pe umeri și frecai dacă nu erau liniștiți?

N-am pățat; cu a mniei nu, că să făcea așa o formă die, creștiea păr așe și... și era. Da' io nu... cu a mniei io n-am pățat. Era, era. La unii era. Poatie că care nu era așe grijit oo... nu știu cum să zăc, da' era, era.

Și cum le zăcea la astea, de păru' ăla?

Credi-mă că nu-i știu zăcea. Da' di-atâția ai...

Dumneata-ai prins vremea aia când erau păduchi?

Io știu odată că fetile-o vinit die la școală, fetile miele, pline-plinuțe. No, apăi le-am dat ghinca, foto fotoghincă, așe-i zăcea, foto... O săracile, Doamnie ce-o mai... (râde) ce le-o mai ars. Apăi io în viața mea... una dat-o vint die la școală. Încă vinie că die multie uori rîd fetile: „Tulai Doamnie, di ce nu ne-ai dat să nie mîncie?” Apoi nu-i un, nu pă, pă hainile noaste n-o fost. Da' era. Era, tuulai, alții vai die ei. Ioai.

Păi și nu încercau să scape de ei?

Apăi încerca, d-apăi era anievoie. Dacă să băga-n haine... înt-este groase, vai die ei era. Da' nu. Una-două le-am pitulit și le-am învălit la cap și... în două-tri zăle o scăpat cu ei. Eea, di la școală o vinit săracile.

Da' pureci? Erau?

Mai era, da' nu mulți. Serios, nu pea... era, era, erau. Vai die lume câte-o fost.

Da' când erai dumneata copilă, stelniță ai văzut?

Ba!

Nu?

Nu.

Da' cum le zăcie? Stai... ploșniță.

Da' io n-am văzut niciuna.

Alea care fugeau de la lumină.

Da' râie o fost?

Pă... io nici di-aia la a noastă casă n-am văzut. N-o fost. Da' era; era la unii, mai era. Vai die ei.

Ne-o zis cineva că dacă te scalzi în apa deee... în ziua de Bobotează scapi de răie? Ați auzit de așa ceva?

Nu. Da era unsoare, era unsoare. Na-m auzât d-ele. Poatie că alții no, mai știu di-alea, da... Când... la Paști, când tie... cela, atuncea merea și să spăla di boală-așe, die bube, die... în zâua die Paști; merea la izvoară. Ș-amu, cine vrea, ș-amu merg.

Îs izvoare-anume unde merg sau... ?

Ba nu, la 'ntre Fântini, la Arcinți, laa numa' să nu șie cu soț... eea. Merea, merea. Ș-amu mărg.

Și se spală cu apă din aia de fântână ca să nu se-mbolnăvească?

Eea, eea, lua. Lua și lua acasă. Lua și să mai spăla... sara o dimineața. Nievasta asta mai mere așe când...

Apă luată-n zâua de Paști?

Eea. În zâua die Paști.

Da' nesfințată die popa?

Niesfințată, da' până nu răsare soarele. Eea, până nu răsare soarele vii și tie speli și vii și-ți aduci o sticlă die apă.

Poți să fii bolnav rău, rău te poți îmbolnăvi sau chiar poți muri din aruncătură, din făcătură?

No, păi di-aia mai mulți care fac și știu face. Mor, nu mor, trudești; Doamnie ferești! Să nu dai din cale, la anievoie schepchi di-alea. Și de schepchi... și die schepchi când ai, mare treaba.

No, ați avut probleme di-alea?

Ba, n-am avut. N-am avut, da' să să audie și să facie lucruri rele.

Ați auzit de cazuri din astea?

Sigur. Da, da.

De-icea din sat sau din satele vecine?

Aflii și din sat și pân vecini și din... Eea, amu s-auzea că acolo, ș-acolo s-o făcut o făcătură... di-acee o murit o' di-acee s-o-mbolnăhit dacă... deci nu știi sigur că, no, ala și ala.

Da' se credea. Dacă vedeai că cineva era bolnav așa, se credea că-i...

Eea.

I-o făcut ceva.

Eea, i-o făcut. Și să mai tămădea și die doctor și de-ale.

Da' s-o zâs die pe-un, die vre-un vecin de-aci că o murit die făcătură?

D-apăi nu știu, p-aci nu că noi n-avem vecini numa' doi, da' nu, nu s-o auzât.

Știți când s-o făcut dispensaru'?

Știu, da' di ce?

Ați fost vreo dată acolo, la dispensar? După ce s-o făcut.

Am fost că nu știu ce-am pățat... că pățești. Am căzut și eram gravidă. Ș-am pchicat pă trepți. Da' nu aiește era, alții. Erau di la celea căși. Ș-acuma la dispensariu', tomna atuncea să făcuse dispensarea, mai-nainte. Ș-apăi no, am născut și...

Da' cum? Atuncea, chiar atunci când ați căzut ați născut?

Când am sosât, când am sosât am și... Am, eea; o burtă-așe

Aa, o murit copilul'?

Eea.

Păi cum ați căzut pe trepte-așa?

Amm, era gheață. Și n-am pus sama așe și cam avea cinci luni, șasă. No, ș-apăi atuncea da, atuncea să făcuse dispensarea, ș-am fost. Altu' n-am mai fost la dispensar. Am mai fost io la control, la pântru inimă, pântru... tensiune, pântru estea. Altie probleme n-am avut. Inima asta mă omoară, nu mă lasă.

Aveți probleme cu inima?

Cu inima și tensiune.

De mult? De mulți ani?

Die vo doi-tri ai cum îi mai rău, tăt mai rău. Amm, m-o apucat rinichii aiește. Apăi atâta mă dor... tului Doamnie.

Și luați ceva pentru rinichi?

Amu niștie pirule.

Copiii unde i-ați născut: acasă sau la dispensar?

Acasă.

Pe toți i-ați născut?

Pă tăți, nici unu' nu m-am dus nicării. Numa' cum o fost cu problema aia.

Și cum o fost? Pe primul cine l-o moșit? Cine-o fost primul: băiat sau fată?

Băiatu'. O vecină de-aici. Da' o murit.

Ați fost singură acasă?

Nu, cu... bărbatu' și nu, cu mama, cu bunica mea. Eea.

În genunchi ați născut sau pe pat?

În jenunchi. În jenunchi, nu pă pat, Doamnie Feri! D-apăi cum?

Și pe toți, pe toți, și pe fete și pe băieți i-ați născut tot așa, nu?,

Acasă.

O fost mai greu ori... ați născut ușor sauu?

Ba nu, nu, nu greu.

Se zice că-i bine să muncești până-n ultima zi ca să naști mai ușor?

D-apăi să muncești da', că mai iute-l schepchi. Zăcea, zăcea, nu ti teame. Dă să margă! Să vie mai ușor. No... îi mult di-atunci. (...) Am făcut una ieri. Iooai.

Chiar dacă luați pilulele?

Nie lasă, d-apăi tă vinie-napoi mai iară. Ioai.

Da' nu v-o zis ce-aveți la rinichi?

Am pchiatră. Nu știu di ce nu mai țap că...

Da' v-o dat ceva pastile s-o dizolvați? Să se dizolve? Da?

Da.

Și-acuma n-ați văzut dacă ați scos puțin sau nu?

N-am, nu; no, tă așe mă doare.

Copiii n-o fost nici unu' vreo dată s-aveți vreo problemă mai...

Numa' cu apendicita ăla mai mare. Nu, nu. Nu, Doamne hi lăudatu!

N-am pățat nimică.

La răceală le-ați dat cumva sirop de zmeură?

Die zmeură și ceaiuri și di-estea ni, nu, nu multie treburi că dacă ai îngrijit die ei... a cam cela n-o, n-o fost răcit atăta. Da' ceai făcea, ceai și...

Ați făcut vreodată vre-o injecție?

Făcut, făcut. Cum să nu? Când am ajuns la spital... ioai, ioai, ioai și-n perfuzie-am fost.

Când? Atuncea când ați fost aicea jos la dispensar?

Ba nu, amu. Aamuu. Eea, n-atuncea n-am... nici n-am stat zăua, noaptia când am pchicat dimineața așe pân zorii zălei m-am dus și sara am vinit n-apoie no, n-am mai...

Sara ați venit înapoi?

Îhm.

Erau mai sănătoși oamenii-naainte?

Era, era. Nu era atâtea baiuri pă ei, săracii. Iea tu că cancier, cât una, cât alta.

Părinții dumneavoastră, socrii dumneavoastră or fost vreodată bolnavi să stea la pat sau așa?

Nuu. Nu. Ei, așe de soi, așe să-nădușea. Știi? Ei duceau boala asta că nuu putiea purtaa... nu să putiea sufla; a mniei părinți. Altă boală nu. Să steie la spital, n-o stat nici un ceas. No.

Și dumneata de când ai problema asta?

D-apăi ieste amu die vo' doi ai, die tri. Nu, cu inima, inima asta vād că mă suportă așe de nu mă lasă să suflu. Nu-i rău. Pă cuscu', lucru' l-o omorât. Dară fata asta mnică-a noastă sara o fost acolo cu ei... ș-o băgat bodi cu cuscu', ș-o băgat... no, și noaptiea numa' o vinit c-o murit. O fost pediesătă... Apăi și bolunda asta die cuscră cu vacile: ce-i trăbe ei vacă? Doamnie!

Ș-acuma are vaci.

Eea. Și amu o vândut una. Aia o vândut, aia roșie.

Da' tot asta o fost ș-atuncea, nu?

Și. Și, și. Eea. Am zâs cătă ea: „Amu nu face nimnică, numa' te-omoară și tu. Fuji, fuji, fuji, ș-apăi... îi fuji tătă viața.” Doar are penzie, bogată penzie are. Să poatie descurca și cu...

No, poate vrea să aibe niște lapte.

Hm... io n-am, și noi avem vacă cu laptie, da' io n-am bai die laptie. Nu-mi trăbuie. Nu... și... nu... ș-a noaste-s sub poiată; două și calu'. Apăi coată di ele, vara și iarna. Le lichidează G. die ele, nu ti teme, numa' să fete. (*râde*) Da' că n-o omorî muierea asta. Mult, mult... (*suspină*) mult de lucru.

INTERVIUL NR. 22

Femeie născută în 1944

Dumneata când ai fost mică, bolnavă ai fost vreodată?

Nu Țau mintie să hi fostă. Tomna când am fost pică, pică, îmi spunea măicuța, Doamne iart-o!, că mai diemult avea copiii lupariță, așe i să zăcea. Să umfla aicea la mâni, la, pă la-ncheieturi, pă undie pă la mânuri. Ia! Videți cum să cunoaște? C-apăi zăce că-mi era tătă binie vânăta mâna. Și ia! M-o împuns cu acu' ca să iasă zamă de-aia. Vezî cum să cunoaște? Da' altă boală, nuu, nu mni-o zâs c-am avut când am fost mnică. Numa', numa', numa', ș-apăi ieșea zamă de-aia. Aia-i zăcea că însamnă că-i lupariță. Zăce că când îi gravidă o femeie, umblă, c-amu cum îi aici la noi, umblîi, meri pân pădure, meri ia așe după un lemn, după, și zăce că dacă calcă-n urmă die lup, pă unde-o mârș lupu', atuncea, și ea-i gravidă, copilu' ala, fată o ce îi, are lupariță; i să face. Și când îi micuță, d-apăi zăcie că aia-i durere, ș-apăi plânjee de nu știi ce să facă cu ea. Și doctorii n-au ce-i face... la boala aie. Aia așa-i un fel de-iesta. Apăi amu, amu îi, le mai dau zăcie că miere die albină. Aia-i bună când îs micuți copiii câte-un picuț, c-apăi să tămădesc. Apăi io nu știu. Eeea, eea. Zăce c-o Ță, zăce c-o Țăpă-n jos. Zăce că așe mere din ei numa' verdie, știi?

Dacă iau miere?

Da, da, da, da, da. Da' nu le dau numa', că nu le pot lua coptii, câte-un picuț așe cu lingurița, așe um pic. Apăi aia...

Indiferent cât sunt de mici? Deci chiar dacă sunt de...

Da, da, când îs mici. Când tomna atuncea după ce-i naștie, când sug la Țăță. Atâta miere le dă cât ungie buburuzu', știi? Când prindie să sugă să... S-alimenteze um picuț așe cu de-aia. Ș-apăi zăcie că atuncea o Țăpă. Să tămădește, no. Și nu mai are durori că altfel zăce că zgheară zî și noaptie; că aia-l doare. Apăi...

Da' copiii dumitale au avut vreunu' lupariță?

D-apăi io n-am pățat să aibă, să să umflă, să iesta. Că io tătdeauna, după ce i-am născut, din prima zî chiar mni-am făcut rând die mniere c-avea soacră-mea,

socru' o avut stupchi; tata lui badie-to. Ş-apăi nie da tătdeauna no, nie da câte-un pchic die mniere, ş-apăi io am apucat a le da câte-un picuţ. Şi n-am avut treabă să, să aibă şi să plângă să nu ştiu ce să fac cu ei. N-am, n-am avut.

Da' ne-o zăs o femeie că pentru asta se mai dădea şi os de lup fac...

Apăi zâcie că şi, şi de-aia am auzit că zâcie că le sfârma os die cioante di-alea, d-apăi amu die undeee să ştii că amu aflu-i cioante că oare-i die lup, o die cânie, o de ce-i.

Şi ce făcea cu cioantele alea?

Zâce că le sfârma şi le da să le mănçe.

Să le... tot pe țăță așa sau cum?

Nuu ştiu cum. Cre' că le făcea oarice ceai, io nu ştiu. Nu ştiu, nu ştiu.

Zâce că la copiii mici mici, mici, atuncea, foarte mici, de țăță, zâce că dacă să freacă așa... că mulgi lapte de țățăă,

Eea.

No, cum îi aia?

Zâcie că are poler, o nu ştiu cum le zâcie, pă spatie aice. Zâcie că ies nişte peri; peri așa, zâcie că din ptiele îi trage. D-apăi io n-am, io n-am avut treabă cu aia, io n-am, n-am făcut chestia asta niciodată. Am auzât şi io di-aia da' nuu, n-am, n-am făcut. Nu, că zâcie că care să tăt posăieşte aşe, să tăt... zâcie că-l măncă acolo la spatie, aicea-n. Io n-am pățât nici cu unu'. Nu, de-aia...

Așa, și când ai fost dumneata mică nimic altceva?

N-am avut decât când am fost numa' die patru ai când m-am lovit la uăchi, atuncea.

Așa, și cum o fost cu ochiu'?

Cum o fost? M-am dus la vitie, c-amu ş-atuncea, atuncea n-aveam gard. Şi cotam aici pă coaste, p-aici pân schinii aieştie, p-aici pă groapa asta pă undie merem, pă undie-i drumu'. Ş-apăi cum o fost? O mai fost o fată de-aici din deal, din vecini; amu aia o fo' mai mare ca mine. Şi amu avut-o cinie să coatie aci, că mai avea ea o soră, încă mai mare ca minie, şi soră-mea, amu ea era mai mare no, era fată ca şi cum îs aiestea ni, io ce eram? De patru ai die zâle. Ş-amu fata aia era mai mare şi la fata aia-i plăcea cu minie c-amu io eram în mintea ei, mă jucam cu ei, c-amu nie jucam acolo pă, atunci nu era pădure aşe ca amu, era câti-un schin di-aiesta undie şi undie era. Şi ce-o făcut? Soru-mea no, amu m-o lăsat cu ea acolo, ea o vinit acasă, c-amu ea avea bai, ei nu-i plăcea așa să margă la vaci, c-amu ea era mai mare, o altă mintie-avea, nu ca minie să mă duc; io abia aşteptam să mă mărg să mă joc cu fata ceilaltă p-acolo. C-amu şi ea avea o vacă şi io. Şi cotam laolaltă die vaci. He, (zâ)cie cătă minie, cie „V. du-tie şi dă vaca că ia mere pă colțari. Du-tie iutie după ea.” No, io iutie după ea cu botuța, no, amu ce era un coptil die patru ani? Şi m-am dus după ea, s-o dau io'napoie să

vie 'ncoci. Când m-am dus, vaca s-o dus așe p-ângă schini, ca și când aș mere p-ângă scaunu' aiesta. Și o dus cloambile așe nainite, știi, ca și cum ai mere pintre lemnie și să ducie clomba așe nainite. Și când o vinit cloamba, fain mi-o vinit în uăchi. Știi cloamba aia. Și cum is schinii aia, aia au ace, aia-i ca acu'. Și m-o împuns și atuncea no, mă durea. Și io, numa' m-o auzât acolo-n coastee, plânjeam. Că „Iooi, mă doare uăchiu! Iooi mă doare uăchiu!” No, binie-o vinit atuncea soru-mea aia iutie la minie că „Ce-i baiu? Ce-i baiu?” Amu să temea c-o bate măicuța că di ce m-o lăsat pă mine la vacă. Și di ce n-o stat și ea la vacă, nu să mă lase pă mini. „Da, păi amuu dacă ea o vrut să steie”, zâce soru-mea, „ce să-i fac? N-o am putut aduce acasă”. Că ea o mâna după minie să m-aducă acas'. Da die undie să viu io acas'. No, ș-apăi m-o dus, atunci nu era doctori aci, nici nu era, pă C. auzi. M-o luat în spatie și m-o dus, că nu erau nici mașini. Până-n C. acolo la, undie-s C., poate nu știți. Ai auzât die ele, dacă nu ai fost. No! Ș-apăi o zâs doctoru' că, zâcie: „N-avem nimică ce-i face la fată că s-o împuns tomna în lumnină”, știi cum îi lumnina, „și i s-o spart uăchiu.” No bun. Vinie acasă măicuța plângând gândiești că, io așe țâu mintie la că die patru ai am fost, gândiești ca și gândiești că numa' ieri o fost. Așe țâu mintie. Ș-apăi mă, nu mă durea nici rău, da' tât lăcrămoșea, tât cura la crântă, cura; până s-o scăzut uăchiu'. Și când am fo' die, amu die durut nu mă mai durea; când am fo' die zece ai, Doamnie iartă-l pă tata!, no, amu merem la dispinzare c-amu mai trăbea să margă coptii, știi, și m-am dus la școală și ... no. Zâcie de la despenzar când să vie doctoru', zâci cătă măicuța, c-amu cu m-am dus, da' nu pântru ochi m-am dus c-așe o trăbuit să mă ducă la, la ... zâcie: „Du-tie la Cluj cu ea că ieste acolo un spital, o policlenică acolo, și îi puneți uăchi die sticlă la fată.” „N-o lăsați așe.” No, bini. Mă dusă, da' cu tata amu, și amu o zâs că tre' să mă opereze. Să-mi scoată uăchiu' ala și să puie di-ala dublu, așe i să zâcie. Ș-apăi nici io n-am vrut, nici tata n-o vrut să mă lase să-mi opereze uăchiu' că s-o tiemut că da' die cumva, cum lucră aici la uăchi, că cică uăchii au legătură, c-amu vezî cum tie uiți încoace-încolo, să explodieză oaricie, să-mi taie oarice să-mi strâce și ăsta uăchi, să rămâi uarbă. Ș-apăi nu m-o lăsat așe. Da' zâce: „Nu” zâce, „dacă vreți este ochi”, zâce, „de ala simplu. Care-l pui păstă ala.” Și mni-o pus așe. Și până amu tri ai, amu doară țâneți mintie când ați fost data băgați die seamă, am avut uăchi di-ala die sticlă. Mai că mintienaș nu să observa um pic numa' față die iestalalt. Ș-apăi die la un timp m-am gândit io amu-s doi, tri ai, ieste „Apăi io nu-l mai pui.” C-amu gâdeai că oarecum, știi, s-ooo scăzut uăchiu' aiesta și gândieai că mă supără, mă lăcrămășea și cela. No, io nu l-oi mai punie. Apăi nu l-am mai pus. Apăi și pruncii o zâs: „Du-tie mamico, lasă, nu mai punie și mai să suferești să te doară”, zâce, „amu, Dă-i pace.” Ș-apăi așa am rămas. No, așa-am pățat io când am fo' micuță, vezi? Multe... Și cu pruncii măcar n-am

pățat nimică, mulțam lui Dumnezeu! Tăți îs, și bine. Apăi... cât die binie era die trăiea și omu' aista, de mai trăiea, cât die binie. D-apăi ce să faci? Ce să hi făcută, no? Azi-mâne are tri ai; în ceea lună. În ceea lună trișpe. C-apăi în șaișpe o fost zăua mea. Atuncea am împlinit, io am împlinit șaizăci și doi die ai și el o-mplinit șaizăci și... șasă. Cu patru ai o fo' mai mare ca mine. No, ș-așe o fost... Multie die tătie.

Și dumneata ce probleme de sănătate ai mai avut?

D-apăi n-am mai avut alte cele. Amu di-un pchic die vreme cu tensiunea asta; tensiune, mai inima... tensiunea asta mai, mai grozavă. D-apăi am avut cu rinichii și io, am avut piatră, am fost internată; m-o dus băiatu', atâta am fost die rău înt-o toamnă! Cam amu-s patru ai. Cu căruța m-o dus ia p-aici pă drumu' aista până-n centru. Ș-acolo o vinit salvarea după minie că nu mai știeam ce să mă fac die; aveam crize. Ș-apăi m-o dus la oraș și m-o pus în perfuzie, mni-o dat acolo medicamentie și-am țapat chietricele de-alea mici. No de-atunci, mulțam lui Dumnezeu!, ce știi io? Pchiatră am mai avut, am n-am avut, da' die durut nu mă mai doare, da' n-am avut crize așe mari; să am. Am mai luat medicamentie, mai, ș-amu ieu. Că ș-amu mă mai, doară ia p-aci ni ia cu o, cu o năframă-s legată ia p-aicea ni că zăce că, o zăs că să mă feresc die răceală și să... No, apăi... Doară n-am, n-am probleme. Nici cu pruncii, mulțam lui Dumnezeu! Îs binie, nuu... aia că tăt vin.

N-o fost nici unu' să fie bolnav când era mic? Să aibe ceva mai...

Nu, nu, nu. Diecât aie... Nu, nu, nu. Diecât știi cu care-am fost io la spital? Cu G. aista. Da' n-o avut nu știi ce mare bai. Diarie. Și m-am dus aci la despinzari, era die tri ai? cam așe, tri ai. Iute mă mâna cu el la oraș. Ș-apăi am stat voo o săptămână cu el. El lua medicamentie și ș-o revinit coptilu'. C-atuncea nu știeam așe. Doară dacă-i făcieam niște dulceață di-afinele sau sirop și-i dădeam la prunc să tămădea și nu trăbea să mă duc cu el la spital, să stau io cu el acolo. Apăi i-o dat ș-acolo ce știi io ce pirule.

Aaa, deci n-ați știut atuncea să-i dați afine.

N-am știut da, n-am știut că-s bunie, da' amu știu că-s bunie die aie treabă. Omu' mare, oricine a hi, dacă ai sirop di-ala die afinele și ai cumva diarie nu trăbe să iei numa' două-tri lingurițe așe ni să iesta ș-odată tie, tie iesta; tie tămădești. Nu-ți trăbee să iei pirule și de-alea.

Da' părinții dumneavoastră, mama dumneavoastră, tatăl dumneavoastră, au fost bolnavi?

D-apăi amu mai la bătrâniețe. Și măicuța tăt cu tensiunea o avut. Și tata, el o murit la cinșep, la șaișeptie die ai. El... când o murit, o suferit die, tăt die stomac să căiea, că-l doare stomacu'. Ș-apăi o apucat a sclăbghi, l-o durut pticioarele, o fost și pă la doctori, d-apăi tăt atâta. Când o fost de șaișeptie die

ai, da' n-o, n-o fo' bolnav, cam uon an die zâle. Măicuța, ea o fost mai mult; că ea o fost, o fo' prima dată cu tensiunea, dup-aia reo, reomatizu', apăi cre' că din reomatiz' o din ce o, ca o paralizie oarecum, nu mai avea putere-n pticioare, nu mai putie sta pă pchicioare. Numa-n pat o stat patru ai die zâle. Ia acolea-n pat, așa o spălam ca p-un coptil mnic. Ca p-un coptil mnic: io o ridicam din pat ș-o puneam acolea pe un scaun, die mai sta câte-un pchic până îi dam să mânce. Die mâncat, mânca. No, și o trecut și aia. D-apăi încă mni-am bănuit. Când o murit, încă zăceam: „Tulai Doamnie!” că n-avea bai cum era că încă să mai trăiască. Că dacă merea a mieu la lucru, batăr aveam cu cine vorovi c-amu pruncii erau duși tăți de-aci, că ei să căsătorise. Șii nu eram sângură. D-apăi ce să faci? Asta îi. No, ș-apăi... mi-a... De la reumatism, sigur. Ia din nouăzăci și cinci, atuncea o murit. Die câți ai?

Dumnezeu s-o ierte!

Nouăzăci și cinci. Da, da. Nouășcinci. No, ș-apăi tata îi mort die, încă nu-l născuse[m] pă G. Ia die patruzăci die ai... G. Atuncea, după ce-o murit, la o lună l-am născut pă G.

Da' el o fost bolnav la pat, tatăl dumneavoastră? O stat pe pat?

Apăi amu o stat om pchic; auzi o iarnă-o stat? Iarna. Să scula el, da' să steie în pat, știi?, să iesta cum o stat măicuța nu, că să ridica. Numa' era sclabă, tăt o slăbit, tăt o slăbghit. Ș-apăi... .. No, păi am avut pă soru-mea aia, pă F., la care-ați fost la'nmor[mântare]... No aia oo, aia ce-o pățât prima dată? Tulaai și ce femeie harnică o fost și cum muncea și o avut vro... cinci coptii, sau șasă, da' i-o murit doi. Ș-amu patru mai trăiesc și-n zâua de astăzi; patru. Ș-apoi ea sāraca atātă o lucrat. Amuu cum o fost mai diemult? Mai sāraci oamini, mai iesta, sāraccii. Merea la lucru la alți la seceră, la tâte ciele. Ș-apăi atātă o lucrat muierea aia! Și cu prunci, și cu lucru; no, tăt să-și facă, să iesta, că era amarnic, că era no, sănătoasă. Ș-o-nceput a o durea capu'; în tātă una zî di pă la amiază-s, după amiază o durere die nu mai știe die capu' ei ce-i. În, da' tātă zî vinea durerea aia pă ea. No, ce să să facă? Ce să să facă? S-o dus la Cluj bărbatu-so cu ea, zâcie: „Nu-i niemică”. No, o pus la aparat, i-o pus acolo, i-o făcut control, tâte cele, oo, zâcie: „Nu-i niemică, tre' să o operăm la cap că are tomoară.” Zâcie: „Cāt on bob die grâu”. No! Ghietu' die I., c-așe i-o fost numile la bărbat, zâcee, c-amu trăbuia el să semnieze pântru ea, știi; cum c-o lasă... la operație. Zâcie: „Io nu semnez, n-o las, că mă tem că moare.” No, bini. O vinit cu ea cātă casă. No, după ce vini acasă mai stātu on an die zâle; tăt așe, tăt durere și durere. Ce s-o gândit die la o vreme? „Mă duc amu. Diecāt să tăt răbd atātă, ce hi aceea a hi.” No, o operat, o ținut operația vo' zece ore. O operat și cum o operat, no ei o zâs că o fo' mare tomora, știi? Și i-o atăcat creieru', nervu'. Și fain frumos în mâna dreaptă și pticioru' o paralizat, ce să zâci? I-o atacat nervu'. N-o mai

[illegible]

cât o tăt pus perfuzăie și iesta. Da' tăt nimnică nu i-o putut face. Ș-apăi o adus-o acasă; n-o putut muri la spital, până-o adus acasă. Ș-apăi câtie o adus acasă, cum o adus astăzi, mâine sară o murit. No, da' nu mai putu vorovi, ala era năcaz pe ea; nu mai putie vorovi nimnică nu mai putiea. Apăi aia numa' paralizie o fi avut, o paralizat.

Înainte erau mai sănătoși oamenii ca acum?

D-apăi așeee vorovesc tăți. C-atuncea, nu ti teme, că trăieau oaminii și nouăzăci die ai; mai și suta. Da' amu sunt bogați care n-ajung nici șaizăci. No, din ce cauză? Că ș-atuncea o lucrat oaminii, ș-o trăit mai rău, nu ca amu. Amu poatie că trăiesc pea bine, o ști Dumniezo. Mânca tătie cele, ș-apăi vezî că ia și tensiunea asta odată o ie razna. Și die la ea-i și cu inima bai. Nu știu... ce să zăc.

Înainte n-aveau probleme de tensiune...

Păii nici nu știe de tensiune. Da' cinie le lua tensiunea? Când îi era oarecum omu' die făcea oarice, știi? ia, paraliza cum îi zăce-amu. Apăi zăce că, Doamne!, zăce că l-o lovit guta. Seerios, așe-i zăcea: „No, pă ala l-o lovit guta”. No, amu așe era o vorbă. Așe vorovea, nu știei că ia o paralizat; din cauza tensiuni. Nu știea că... Da' amu, nu ti teme, că amu gândiești că tătă lumea are tensiunie. Te duci la despenzari și câți, no, tăți că au tensiunie, au tensiunie. Apăi io nu știu. Și asta, die undie vine atăta tensiunie? Die undee... stresu' aiesta cre' că și, nu știu. Ști Dumniezo câtiee baiuri și câtiee... ..

Înainte de Revoluție mergeați la dispensar? Dacă vă simțeați rău sau așa.

Meream, sigur că meream.

Erau doctori aicea?

Era, era. Eraa. O fost un doctor de-o șezut aice'. Asta-i die la Cluj, asta numa' vinie luna și joiea, da' aila era, ședea aicea, avea aice, acolo-ntr-o, avea două camere încă aci la dispenzar. Ș-acolo șidea. O casă a lui, da' ș-ala o murit. Era un doctor ia așe ni ca tinie, așe pogănoc. Iesta ni, cum îi zăcie? Iaa ăă, Doamnie iartă-mă! Îi țâi mintie văd că. Pogănoc. Ș-apăi ce-o făcut? Pă când să iasă-n pinzăie și cela, ș-o luai că nu ieșea încă-n pinzie. Mai no, că nu era bătrân. Ș-o făcu casă acolo din jos. Acolo merea și șâdie. În R., și pă jos, c-atunci nu era drum. Amu cre' că ieste drum. No, și oamini tăt pogănoși, și iertat! O murit! Die mult o murit. Diemult, diemult. Ș-apăi o vinit altu' iară și ala s-o dus în America, și după ce-o mărș în America și ala o murit. No, și doctori, nu bătrâni.

Pe-aci zăce lumea, am auzât și noi în altă parte, da, că te poți îmbolnăvi rău, rău, rău sau să mori chiar...

Din ce cauză?

de făcătură.

Mai diemult vorovea di-alea, d-apăi amu nu știu mai, mai fac di-ale? Nu știu.

Da' n-ai auzât dumneata nici o poveste de-astea cu făcături?

Auzeam că zâcea că fac, d-apăi ști-le amaru' lor cum fac, cum, auzeam că zâciea c-o făcut die o murit, apăi nu știu, nu știu. Nu știu, nu știu... ce făcături. Tomna o soră a tatii, Doamnie iart-o!, o măritat moșu', tata tatii, o măritat după un văduvoi. No, și... Și o măritat după un văduvoi. Amu el fusese însurat ș-apăi, nu știu știu, i-o murit muierea sau s-o diespărțât din oarice cauză că nu s-o înțeles? Ști-i Dumniezo ce-o făcut. Și după ce s-o dus după ala, după văduvoiu' ala, ce-o făcut? Ăăă, o fost... o fo' beteagă ea, mătușa aia, sora tatii. Și tânără, n-avusese nici coptii. Dacă o fost măritată după el, hai să zâc die doi-tri ai. Tomna s-o măritat, s-o curunat cu ei și no. Și așe die rău o fost betiagă die tăt, tăt, tăt, atâta zâcie c-o avut niște durori die tăt, tăt, tăt își dădie ea păru' di pă cap; die dureri mari ce-o avut. Apăi pă undie le-o avut, ști-o Dumniezo. No, ș-apăi tata încă zâcea, și ia avu fetie, da' ăla n-o dat nici o fată după un văduvoi. O zâs că „Nici o dată să nu încalți optinca la cel viu și să nu dai o fată după un văduvoi care-o avut muiere.” „Și chiar dacă s-o diespărțât nu-i voie să o dai după omu' ala.” C-apăi zâce că doară aia i-o făcut făcături de-alea ca să moară, ș-apăi o și murit. No! Apăi atuncia mai demult era, nu știu, mai, mai proști oamini, o nu știu ce să zâc. Făcea ei rău.

Am auzit că, de fapt, făcăturile astea nu le fac oamenii; că să duce la popă, și la un popă d-esta care știe să facă, sau călugăr ș-ăla face afurisenie. Nu că facee...

Sânt și femei, zâce că, care știu să facă. Bătrâne di-ale die diemult, acelea. Ști-le sărăcia! Nu știu.

Făceau ele?

Făceau ele și la popă zâcie că merea și le desfăciea la care le putiea. Știi blăstămu' ăla și rău' ăla. Da' poatie că sânt popi die răi și cie facie? Nu știu. Poatie, poatie. Că cică taie din, îi taie din haină și dup-aia bagă, când moare oarecine, bagă în groapă cu mortu'. Ș-apăi zâcie că după ce bagă alea acolo cu mortu', apăi nu mai are nici o putiere și-i betiag, și poatie și muri. Ști Dumniezo! Nu știu, multie, multe, știu, știa multe demult. Făcea bătrânile, bătrânile care-o fost, ști Dumniezo de când.

Acuma n-ați mai auzit?

Nu, amu sânt...

Da' de C. cu doamna nu zâc că o fost făcătură?

Apăi amu zăcee soacră-sa; adică a soacră-sa, maica ei: „Că numa' i-o făcut oarecine oarice.” I-o făcut amaru' ei! Ș-o făcut ea. Dac-o umblat după iesta... Ea o fo' cu zece ai mai bătrână ca el, o trăbuit să-și vadă de treaba ei, die copchii, die bărbat, nu să umble dup-un coptil, el era die opșpe ai și ea umbla după el. Ș-apăi de iesta..., no. Ș-apăi ce știu? C-amu zâce că doară că nu mai vorovește cu el. Mni-o spus sora asta a lui; că are soră aicea. Apăi nu știu. Bine-ar face. C-o

zâs că vorovește c-o fată. Apăi... bine-ar face. Apăii... nu știu ce-o făcut. Acole o fost oarice, apăi ce-o fost? Nu știu, ei știu. Ce i-o făcut știe sărăcia.

Ce voiam io să vă mai întreb? Să zăcie că copiii samănă cu părinții.

D-apăi... mai samănă și cu părinții, mai samănă și la neamuri, nu știu ce să zăc.

Da' zi dumneata: dumneata cu cine-ai semănat?

D-apăi cre' că mai mult am sămănat la măicuța. Și tata o fo' frumos și cela, da' ea era mai... da' de hire și die iesta, și die, die... umblat și di-esta-n hire tata o fost. Că și ala până bătrân apăi merea... și când merea p-acea după lemne apăi să suie pă fag. Și era die cincizăci-șaizăci die ai. Să suiea pă fag și tăiea clombe de-alea uscate să aducă acasă die foc. Așa era de, de sprinten, die iesta; nu era om greoi, c-o fost așe mai sclăbuț. Apăi nici io n-am fost sclabă când am fost tânără, doară când? Până nu m-am măritat, eram die opșpe ai atuncea, optzăci și tri de kile am avut. Atâta eram die grasă. No, și la on an die zăle după ce m-am măritat am avut pă M.; la on an jumatie pă N.; dup-aia pă J., aproape la tri ai, dup-aia pă G. iară tăt cam așe, apăi dup-aia pă P., apăi după ce am a apucat a avea coptiui apăi lucru acasă lucru, el o mărș la servici, apăi, nu ti teme, c-apăi nu m-am mai îngrășet io. Gata! S-o dus... kilile. Da' pântru aia nu mni-o părut rău că, cum să zăc, eram sănătoasă și putieam lucra. Amu-i mai greu un ptic. Amu-i mai obosător și mai... Apăi mulțam lui Dumniezo că ș-amu mă mai duc, mă mai... Ce să faci?

Care-o fost primu' copil?

Păi fata, M., P. o fost ultimu', la șeptie ani l-am avut după G.

Fata cu cine zăceați că samănă?

D-apăi ea bărbătoasă așee și cu minie, da' mai mult sămăna la tată-so. N-o ați văzut, chiar, nici o dată? Oare nu ați văzut? Iooooi mare poză no, că-i faină... că mai cât tine-i die înaltă, așa-i die solidă. Ai die capu' meu! Iooooi! D-apăi nici pă J.? Doară pă ea o cunoașteți. Doară cu ea ai poză.

Numa' pe M. n-o știm. Da.

Și pe N. Tre' să-l știți.

Oi, oi! Da' ne-am întâlnit de multe ori cu el.

Doară ia acolea ni că-i ca tată-so; tăt, tăt, tăt. Tată-so-i dincolo și el îi dincoace. Gândiești că-i... stau amândoi pe păreți.

Și, pe urmă cine-o fost? J.?

D-apăi dupa N. J.; ș-apăi.

N. cu cine seamănă?

Da' că die N. vorovirăm amu că samănă la tată-so. Șe die gras și die cela. Da' la fățulă mai mult samănă la minie, că el îi oacheș. Tată-so o fost um ptic... n-o fost nici albastru la uăchi, da' nici căprinui așe. Da' el tătă lumea zăcea că

samănă cu mine P. și cu N. și J. Prima fată mai mult semăna la tată-so. Apăi G.? De G. zâce că samănă cu tata mnieu și cu un fratie a, cu un unchi di-a lui, cu fratie di-a tată-so. Are un fratie la T. Apăi tăt, tăt, tăt hirea lui și vorba lui și așee aspru, așe nu știu cum. Aiesta câtie vede tătie le face. Așe n-ai văzut! Orice. El, o zăs că el die sus și până jos o casă-ți facie cum vrei numa' să aibă din ce. Apăi fata asta mai mică a lui aicea samănă, cătă noi; cătă mătușă-sa M., cătă, așe mai bărbătoasă, mai, și asta tot cu lucru' și cu uăă. M. mai samănă și cu mămică-sa, da' no... Apăi a J., aiee mai mnică tătă-i ca tată-so, așe. Și vorba, și... Aia tătă-ii ca G., ca G. Fata mai mare samănă la mă-sa. Aia de s-o măritat.

Da' copiii mai semănau. Samănă cu ce? Cu părinții sau cu bunici sau cu alții. Seamănă la față, te uiți la ei să fie...

Și la față și la hire alții. Și la tăti cele. Altu-i mai hiretic, altu'... îi mai molcuț, mai molcom, mai blând, cum să zâce.

Da' sunt și boli care să transmit de la părinți la copii?

Amu poate că sânt, c-așe zâce doctorița. C-amu ea tătdeauna mă-ntra' că părinți mniei ce boală o avut? Die inimă? Die... o avut tensiune? O avut? Apăi măicuța cam așa o fost: și cu inima și cu tensiune, ș-așe-s și io, N. încă samănă cu tensiunea la minie, J. la fel, M. n-are tensiune. Nicii, nicii...

P.?

Ba, P. are. O avut, numa' că încă-i tânăr. O avut înt-un rând; daa...

Da' de G.?

G., el n-are tensiune.

G. și M. No! Și tată-so a avut tensiune și el. O avut când o murit. Și tensiune o avut.

Da' se zice și despre, că dacă părinții, sau unu' sau amândoi, sunt bețivi, a fi și copilu'?

Hm, n-am auzât asta, poatie că și mai urmează, da' nu știu. C-amu cum să zâc? Tată-so n-o fost, no, amu mai bea el și cela, da' n-o fost băutor să zâci că băutor cum is băutori. Die fumat iară n-o fumat nici tată-so, nici coptii nici unu', aieștea n-o fumat. Nu că i-o oprit nimeni, n-o fumat. D-apăi alți die mnici cu țigara-n gură. Macăr nienea, socru', ala o fumat, da' ficioru-so nu.

Și mai e un caz când zice că samănă copilu' foarte mult cu tatăl. Dacă o femeie măritată face-un copil

Oarecine.

cu oarecine, nu cu bărbatul,

Eea.

zâce c-atunci samănă.

Aaa, iala-i că samănă cu tată-so. Și die nu samănă poatie. Mai știi?

Nu știi. Da' sunt cazuri pe-aci din astea?

Sânt, sânt; iese.

Și seamănă?

Da, samănă cu tata care l-o făcut mă-sa, nu cu bărbatu' ei.

Nu cu bărbatu' ei, cu tatăl.

Nu, i-aci-n deal avem care primu' coptil l-o avut cu altu'. Tăt, tăt, tăt îi leit. Să nu ... chiar să zăcă oricine că „Măă, ala nu-i a ăluia.”, da' să vedie pă deasupra. Și vorba și tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, tăt. Da' nici ...

Băiat e?

Băiaa. D-apăi când era mai mnic și vinia de oareunde apăi îl vide' așa mai de la o distanță, era coptilu' așe. Apăi zâcie: „Ia pă tăticu', ia pă tăticu'!” Zâciea coptilu'. D-apăi știe și tată-so, aica bărbatu' mânia[sa] ș-ar ști că care-i treaba. Apăi ce să-i faci? Și și-n zâua de astăzi trăiește cu ea. No, și mai are apoi încă două fetie și tri coptii.

Da' sunt cazuri din astea p-aci, știi dumneata vreunu', în care copilu' născut cu alt bărbat să fie fată? Și să semene cu ... ?

Nu știi acia. Aci la noi numa' aiesta iese. Adică mai sânt, nu mai sânt, nu știi. Acia die ala ști tată lumea. Apăi ... Mai sânt ei, poatie p-a indierete, da' acia a nost' nu.

Și mai demult erau strigi? Și astea ce făceau? Făceau, îi făceau pe oameni să se-mbolnăvească?

Daa, să spărieau, ce știi ce făcea. Știi că ...

Nu furau laptele la vaci?

Aaa, așe zâcie că și laptiele.

Nu făceau de cădeau oamenii pe jos?

Și-i ducea, zâcie că-i ducea.

Îi lua pe bărbați?

Sigur, dacă cumva avea die lucru cu ele, le suduia o oarice, ieșea, zâcie că, înaintea lor bunăoară ca om era făcut. Ieșea'naintea lor și, no, dacă suduia omu' că nu știi ce, ce ai cu minie o nu știi ce, zâcie că-l purta. Îl ducia de nu mai știea omu' ăla că pă undie-l duce și ce-l duce, numa' să străzea dimineața cine ști unde să trezea; și bătut și ... așe vorovea; nu știi, n-am văzut. Bătut. Că doară ale, Doamnie feri!, cică era periculoase. Apăi amu nu s-o prea auzât di-alea. (...)

Pe-aici o fost vreun caz? Că zice că dacă este unu ...

Iooi.

care fură, îți fură ceva și te duci la popă și faci afurisenie îți aduce înapoi sau i se-ntâmplă lui ceva.

Apăi die întâmplat zâcie că i să-ntâmplă... dacă faci afurisănie; dacă-i die ghină, Ț-o luat oarice. Zâcie că s-aleje vai Ț-amar die ei.

S-o întâmplat pe-aci de-astea?

Amu aci la noi nu s-o-ntâmplat; da' era vorba c-aicea la D. mai diemult, îmi povestea măicuța că o fost on uom Ț-avea stupchi; Ți oarecine o mărș Ți i-o furat niere die la stupi. O hâit căptariu' ăla, o cela Ț-o furat stupchii. Ți zâcie c-o făcut, ala di-o avut stupchii, o făcut afurisenie. Ți cine-o mâncat din el, din ea zâce c-așa o ajuns bolnav die-l mânca ghiernii în pat. Nici nu murea Ți acolo sta pă pat Ți-l mânca ghiernii. No, om di-aici. Da' diemult no, diemult no.

INTERVIUL NR. 23

Femeie născută în 1962

Soacra femeii – intervenția acesteia este redată subliniat

Când ați fost mică, ați fost vreodată bolnavă?

Da. Pfuu, de cât țin io minte, deci bolile alea a copilăriei nu le știu, nu le știu, dar oreon am avut de când știu io, am avut rujeolă, bubițale acelea micuțe pe corp.

Haideți s-o luăm cu oreonu'. Cum? Ce v-aduceți aminte de el?

Deci medicamente nu știu să fi luat, nu știu dacă m-am imflamat de-o parte și die alta a gâtului. Da, da, așa deci spre ureche. Știu că căldură. Deci... Da, da; cald o, cre' că cu sare sau nu mai știu exact ceva așa-n juru' gâtului ș-am stat în casă. Ș-asta știu că...

Nu v-o dus la dispensar? Nu.

Nu, nu, nu.

(râde) Nu.

Deci așa știea și părinții că ăla-i e o boală care nu necesită medicamente și că de la sine va trece.

Și? Rujeola?

Da. Știu că murături, acru trăbuia să mîncăm.

V-o dat să mâncați acru?

Da. Castraveți acri. Da. Deci știu că acru. Aveam lângă noi un felcer era pe vremea aia, știți, la dispensare; un ajutor de medic. Țsta este pensionar, era vecinu' nostru și el, probabil, i-o fi spus la maică-mea să ne dea. Am făcut deodată și io și fratele meu. Da. Și cu castraveți murați am stat; știu c-am mîncat atunci da, atunci... da. No, alte boli nu știu, d-apăi d-estea mai burtică, din estea mai aveam și noi.

Și ce vă dădea?

Tot așa, cu afine ne trecea.

Afine sau?

Afine și ceai de chimin. Da. Dulceață de afine făcea maică-mea atuncea. Nu le păstra ca ș-acuma, nu știea să le usuce, să facă ceai, făceau dulceață de-afinie și ceai de chimin. Erau... Altceva nu... ne dădea.

Am auzit noi ceva aici: lupariță la copii, auzi. Ce-i aia?

A! Asta mai încoace când am născut io copiii, da. Deci asta ... era-n scaun, ziceau. Zicea soacră-mea că în primele săptămâni după naștere copilul tre' să se curețe pe dinăuntru și că aia e luparița. Deci era ca o ... Era gălbui-verzui. Deci parcă și așa ca și cu lâna broaștei, știți? Deci un verdie din ăla care legat așa, nu știu cum să vă spun.

Și zăcea că să curăță de lupariță?

Da, se curăță de lupariță; da.

No, ce-o fi fost luparița asta?

Nu știu ce-o fi fost. Deci probabil că no, zăc: adaptarea organismului la nou' mediu, mă gândesc, și lupta cu ce era-năuntru, mă gândesc că, în stomăcelu' lui. Deci asta-n primele ză, a la toți copiii pe, nu cre' că-i, așa i-o fi zis că-i lupariță, da era o curățire a organismului, după părerea mea. Și iarăși tot la copii, când era neliniștiți așa, tot vedeam că să freacă-așa cu umărași și soacră-mea, io n-am știut, zăce: „Pune um picuț de țâță pe o cârpiță și freacă-i pe umeri.” Și așa ceva io n-am putut să cred, dar am văzut. Dacă-mi spunea altcineva n-aș fi crezut, da' io am văzut. Le ieșea așa pă umeri, zăcea că îs aripi. Ce-o fi fost aripile alea? Ieșea, da' vă spun, așa negru lung avea tri milimetri, patru milimetri și tare. Deci ca și după ce-ai făcut găina de penie, așa, rămân cotorii ăia. Așa le ieșea pe umeruți. Și io-i luam cu mâna. Deci n-am putut să cred. Io n-aș fi crezut niciodată până n-am văzut io cu ochii mei. Deci ... Și dup-aia să linișteau.

Aa! După ce dădeai cu lapte,

După ce dădeam cu lapte de mamă, ieșeau ăia așa-n piele și-i luam cu mâna uită-așa ca și cum fac pe găină.

Și zăcea că sunt aripi.

Da, aripile. Die la ce s-o fi tras? Die la ce? N-ați mai auzât chestia asta?

N-am, n-am mai auzit.

Da știți când nu era liniștiți ș-așa, numa-i făceam cu lapte pe umeruți, îi vedeam, die la soacră-mea; îi vedeam că să freacă tot așa. Deci nu știeam cee, ce-i deranjază. Și imediat să potoleau. Ce era aia? (râde)

Nu știu.

Nu, zăcea mama că alea-s aripile care ies la copii.

Da' cât de mici erau?

Mici. Deci în primele săptămâni; da, în primele.

Da? atunci? Da, atunci să-ntâmplă?

Da, atunci, atunci. Când să curăța organismu'. Aia deodată era cu luparița și n-ați mai avut probleme. Și cu-amândoi copiii ați avut aripi...

Io cu toți. Cu toți trei am făcut. Trei. Deci cu toți de când îi vedeam că-s neliniștiți, de la primu' am știut, și să știți că le ieșea aici pe umeri, deci io aia

am văzut, nuu că-s povești. Aia le ieșea. Ce era? Ș-așa tare. Di ce... era ca și pe găină cotorii ăia. Ce chestie! Da. Și negri, nu că erau albi. Negri, așa era, ieșea pă piele. Nu știu. Era, era ceva ce io tot pe seama curățirii organismului o am pus-o că cinie știe ce îi.

Și, mai târziu, ceva boli ați avut?

Eu? Personal?

Da.

Așa n-am avut să fiu... nu prea am fost bolnăvicioasă. Deci n-am fost un copil bonav. Zăcea maică-mea că mi-o dat lapte die mamă până la un an și (râzând) nouă luni. (râzând) Strigam să-mi deie țâță. (râde) Și probabil și asta a fost. Deci n-am fost internată, nu am avut boli; așa o boală de care să sufer anume. Știți? No, dureri din astea...

Da' se credea că laptele de mamă ține copilu' sănătos?

Da. Da. Deci io așa și zic; și dentiția în special... Deci și io și frate-meu, deci pe-amândoi ne-o alăptat foarte mult și frate-meo mai, încă nu are nimic pus în gură, toate-s măselele lui și dinții lui, așa foarte, foarte. Așa se credea și mă gândesc că logic c-așa e că... No. Spre deosebire de noi care nu prea...

Nu? N-ați alăptat? Ați avut lapte?

Io am alăptat, n-am avut lapte. M-am chinuit foarte mult. Deci când o venit doctorița și dacă l-am născut pe băiat prematur, era la șapte luni, mi-o zis neaparat patru luni, patru luni jumatie să fie lapte die mamă nu mă interesează cum. Ș-atuncea am luat kilogramele. Că numa' atâta cât beam lichid, simțeam că mi se-adună. Când nu beam nimic, nu mai era.

Și ce beați?

Lapte. (râde) De-atunci nu mai (râzând) îmi trăbă lapte. În tătie felurile: și cu tăieței și die pasăre și cacao și așa de toatie; și compot foartie muult. Bere n-am putut că era amară, tăta lumea zăcea să beu bere, da' nu puteam că era amară și nu suportam, deci ceaiuri ș-așa. Deci mâncare și după mâncare mult, mult lichid. Am băut foartie mult lichid.

Și cât ați reușit să alăptați?

Patru luni jumate m-am chinuit și dup-aia-am încercat treptat cu ceiuț cu lapte, dup-aia... Da. Păi de lapte de mamă îi mai dă, le mai dădeam așa câte-o masă pe zi, da' mi-o zis că nici așa nu e bine că nu-i binie să stea țâța atâta că no... Ș-atunca da. Da, da. Și treptat, treptat, pe la șasă luni, șapte luni.

Șii cum i-ați înțărcat?

(râde) Păi dacă... Nu, nu, n-aveam probleme; că dacă treptat și erau destul de mici. La cinci luni nu, șase luni nu, nu știeau ei. Deci n-am avut probleme die genu' că... asta se-ntâmplă când îs copiii mari și pricep, știți? Când știu ce-i țâța... Vecina ș-o făcut-o, cu boia o dat odată și n-o avut bai. După ce așa,

după ce i-o trecut usturimea die pe buzuță (râde) iar i-o trebuit. Când îs mari, vă dați seama, caută. Deci i-o deschiat la cămașă, o, îi făcea bluzița-n sus și-i trăbuiea țâța. (râde) No. Și dup-ae la maică-sa l-o dus; știu că l-o dus pe băiat ca să reușască. C-altfel nu ar fi reușit. Și o-ngropa, și nu știu cum că nu să mai putea ea, deci avea atâta lapte că i se urca, sâmțea că i se urcă spre gât, spre, se simțea rău. Ș-apăi maică-saa, nu știu prin ce descântece cum i-o-ngropat țâța. Ce-nsemna nu știu. Laptele, da.

Țâța? Da' așa-i zăcea, țâța.

Da, așe i-o-ngropa, așe zăcea că-i îngroapă țâța. Da' asta zăce că dacă ai un al doilea copil, să poatie să nu mai ai lapte cu al doilea copil.

Fiind îngropată țâța.

Fiind îngropată țâța, știți?

Ș-atunci nu știe s-o și dezgroape?

Probabil că da; probabil că da. Ca să...

(râzând) Ca să nu lase pe următoru' fără lapte.

(râzând) fără lapte de mamă. Păi cre' că... no, era așa o...

Da' se mai folosea laptele ăsta, știu io, să-i pună-n ochișori sau?

Da. Decii în special când avea curent, știți că no, mai deschizi geamurile, mai duceam afară și făcea uldoruțurile elea la ochi; ș-atuncea se mulgea țâța în ochi, se mulgea țâța da' veneau și oamenii din sat care aveau probleme: curent la ochi, așa, la femeile care alăptau, veneau și le mulgeau în ochi și era foarte (izbucnește în râs) bun venit. (râde) Da. Vindeca, da. Da, da, da. Pe post de medicament, da. La sudură, știu că nașu' nostru (râde) îl prinsese sudură, ș-apăi în câtieva zile-o venit să-i mulg țâța-n ochi (râde) să-i treacă.

Și i-o trecut.

D-apăi i-o trecut-o nu știu de la ce...

Părinții dumneavoastră v-au fost bolnavi vreodată?

Deci au fost sănătoși. Ea are acumă șaptezeci și unu de ani,

Mulți înainte!

Mulțumesc! Și arată, nu știu, c-astăzi vine la noi, arată foarte binie, deci așa să fie bolnavă, să meargă să să, o avut ceva probleme că o fi început de hernie, dar nu era, o avut așa o mărire aicea a burții no, și cum ea-i așa zveltă și n-o fost niciodată grasă, nu... păi probabil că acumă s-o mai, da' nu o fost hernie. Taică-meu o avut o boală mai urâtă pe bază de stres, un fel de epilepsie, dar apărută la șaizăci die ani. Vă dați seama? Și din cauza asta o și murit. Da. Deci o făcut mai multe crizee, cădea jos, își pierdea cunoștința.

Da? Și epilepsie i-o zis că ar fi?

Da, deci o, un fel de epsi, epilepsie, dar altfel numită, nu știu cum îi zăcea; deci pe bază de stres, dacă nu era cineva lângă el nu știu ce s-ar fi întâmplat că

chiar atunci în momentu' când s-o-ntâmplat tragicu' accident, atunci când o căzut jos și nu ș-o mai revenit, câteva minute nu l-o găsit nimeni, noi tot am zis că dacă era ma[ma], dacă erau acolo probabil no. Și dacă erai acolo lângă el își încleșca așa gura, și avea tendințe să-și înghită limba. No. Și de fiecare dată-l salva, l-o salvat cineva, atuncea o sosit mai târziu um pic fratele meu la el și, no, tot așa o procedat: i-o deschis gura, abia i-o scos limba și o mers la spital, dar era târziu, era o venă, de fapt, de la creier, o venă care se rupsease ș-o fost... fatală.

Dumnezo să-l ierte!

Să-l ierte Dumniezo!

Da' de cât timp s-a întâmplat asta?

Ă, de zece ani. Mult, acuma de zece ani, mult.

Și fratele dumneavoastră? N-are probleme.

Nu. Tare tensiunea-l mai (râzând) deranjează. Tensiunea așa mai oscilează, i se mărește, mai coboară, da' așa să aibă probleme die sănătate nu. N-o avut probleme cu noi. Chiar die, die copii așa tare, tare bine-o fost că probleme di-estea de sănătate n-o avut. Și nici alt fel die probleme. Le-am spus „Putieți fi” (râde) ...

Da' răceli, așa când erați mici, cu ce vă trata?

Apăi, apăi trăcea cu ... Medicamentie io știu că până, cre' că după ce m-am măritat am luat primele (râzând) medicamente. N-aveam în casă medicamentie. Deci, în afară; maică-mea mai avea algocalmin. În afară de algocalmin nu mai știu să fi avut un medicament în casă. Noi acuma... ni plină ușa frigiderului (râde) de medicamente. Deci nu, nu luam așa medicamente, nu luau nici ei; nu-i vedeam să ia. În afară de-algocalmin. Țân mintie că algocalmin mai luau pântru dureri de cap mai vara când era cald. Da... Răceala cu ceaiuri. Io așa știu. Și apă caldă; apă caldă ne-ncălzea apă și țâneam picioarele-n apă caldă cu sare și ceai... Aaa zmeură? Mai târziu, io așe țân mintie că zmeură în zonă foartie târziu o apărut. Să știți. Deci zmeura o apărut când eram io cam prin clasa șasa-șaptea, după ce s-o făcut defrișările. Deci era pâlculețe așa. Dup-aia am început să mergem după zmeură cu găleată ș-așa. Știți din ce făceau ceaiu'? Erau pă marginea drumului crenguță așe, die zmeuruș din ăla, planta. Din alea rupeau crenguțe di-elea și alea le fierbeau. N-aveam zmeură, noi n-am, io s, nu știu până eram aproape deci pricepeam binie, binie când ne am dus după zmeură ș-am făcut primu' sirop de zmeură. Deci cu ceai din ăla de, de zmeuruș... și ceai de ce aveau: de măcieașe foarte mult. De măcieașe, da.

Și? Ați zis de afine, da. Da' ăla era pentru stomac.

Ăla era pentru stomac și dureri di-estea de burtă; no, domnu' n-are. (râde) Normal.

Și sunătoare nu foloseați? Nu strângeați?

Atunci n-am știut, să știți.

Nu folosea nimeni sunătoare...

N-am știut, io n-am știut de sunătoare [până] foarte târziu. Foarte târziu.

Coadă șoricelului?

Nu știam nici o plantă. Atuncea nu era, ăstea era: afin, zmeuru', măcieșu', ăsta, mușețelu'. Deci foarte mult mușețel. Adunam die prin curție, știți? Bobițe din elea și le uscam. Nu erau la pliculețe mușețel sau poatie era, da' nu știam noi. (râde) Și io mi-am cules. Ș-acuma mi-am cules din tăte. Nu știeam de cimbrisor, nu știeam de nimic nu știeam. Păi dacă nu știeau părinții, vă dați seama că noi încă eram prea mici ca să studiem sau să ne intereseze așa ceva. După ce...

Și de... din astea de, cum fac copiii, își scrântesc picioru', mânaa... N-ați pățit?

Ba și, ba și io am pățit. Da' maică-mea, și maică-mea și soacră-mea, amândouă știu foarte, foarte multe cazuri le-o trecut. Deci după descântetura aia. Mama vă poate spune dacă vreți să...

No, zăcețâ-ne dumneavoastră.

No, da' io n-o știu.

Nu, nu. Descântecu'? Da' cum o fost?

Descântecu' ăla.

V-ați scrântit mâna?

Ziceam că, am căzut. Nu mâna, că un picior. Un picior și trăbea să mă duc la școală la Cluj și nu puteam călca pe picior. Și m-am dus acasă, da' foarte greu m-am dus; era nu știu după ce, după luni era? Înaintie di-a începe anu' școlar. Da' eram la liceu, elevă. Ș-abea m-am dus acasă și reapedie, maică-mea, mie nu mai îmi făcuse, da' la alți oameni le descântase și-i frecase. Și imediat o cătat o bucată die slănină, tăt o împuns-o acolo cu un pai din mătură, o făcut descântecu' ăla și m-o masat așa, m-o frecat pe picior, ... de două-tri ori: sara, dimineața, înai[n]te; seara după apusu' soarelui, mi se pare că, și dimineața până-n răsăritu' soarelui trăbea să facă descântecu' că de masat putea și peste zi să te maseze de câteva ori și mi-o trecut. Apoi m-am dus la școală, n-am mai avut nimic. Da' la mulți oameni, deci i chiar cu efect. Apăi că descântecu', că masaju' respectiv; poate și fără descântec ar fi trecut, io nu știu. (râde) Nu știu, da...

N-ați mai auzit descântec de scrântit aicea; cum îi?

Da, de scrântit, așe le zăce, die scrântit.

Și nu știam, n-am, n-am găsit pe cineva care să ne zică și nouă descântecu'...

Mama-l știe. Vi-l zăce, vi-l zăcie dumniaei că-l știe.

Să vedem dacă vrea să ni-l zică...

Da', cum să nu vi-l zică? Da. Da' numa' din, că tăt am zâs: „Tu mamă, da' învață-mă și pă minie.” Și o zâs că nu-i binie, atuncea nu-i cu leac. Tre' să-l fur. Când o să-l zacă ea la cinieva că, oarecând? Die vreo două săptămâni? O venit cinieva că... ș-o scrântit fetița. Trăbea să meargă la școală și-și scrântise picioru'. Tot așa și die două-tri o masat-o, pân-o mârș luna la școală i-o trecut. A lu', ăla die lângă școală, a lu' N. îi fetița. Da. Și, deci nici n-o putut veni fetița s-o maseze ea, numa' o trimis bucățica de slănină că aia trăbă de la casa de unde (râde), nu că n-aveam noi. (râde)

A, și cine-o masat-o?

Deci maică-sa o masat-o, da' soacră-mea i-o făcut diescântiecu' pe slănina respectivă.

Cu copiii dumneavoastră ați avut probleme să fie bolnavi?

Apăii tot așa: răceli di-estea, inevitabilele răceeli, o avut oreon,

Și ce-ați făcut dumneavoastră la oreon?

Am fost mai (râde) ... Io m-am dus la medic. Am pus și sa[re], căldură, deci așa o, o cârpiță ia aș mi-am încălzât-o, ș-am pus-o pă lângă gât și la astea le-am dat vitaminuri, ce cred că, lămâie, ceaiuri cu lămâie, cu miere, ... la rujeoo, la rujeolă, așa-i? Bine zic? Una dintre, rujeolă, da' ce-o avut bubițale elea, știți care să nu să scarpinie că rămân urme. Deci estea toate merg pe bază de ceva acru, deci aspirină, asta, nu aspirină-i. No zăceți. Vitamina C. Da, vitamina C, no. Și așa ceva boli mai grave n-or avut. N-or avut ca să avem probleme așa cu ei.

Dacă-și scrânteau mâinile sau picioarele nu le făcea mama dumneavoastră, nu?

Nu ș-o, nu ș-o scrântit (râzând) nici unu'. Încă nu ș-o scrântit, Doamne ferește! Nu. (râde) Ș-o mai... ăsta i spatile așa o, soțu'; o prins de-un sac... și, dar m-am dus cu el la alt tămăduitor (râde) Nu știu dacă-ați auzit deee bătrănu' ăla din oraș, ... domnu' H. tot merge la dânsul. Da, pentru coloană. Și-i remarcat. Foarte remarcat îi bătrănu' ăla. Și io am fost la el cu coloana, deci la chestii de-astea de coloană tare, tare să pricepe. Io n-am crezut. Deci după masaju' respectiv... Mie mi-o fost sărite trei inele. Am prins de-un bodi di-ăsta cum să fac căpițale, știți, cu rudele alea care se duc, chiar cu vecina. Din, di jos era o pantă și era foartie greu, ș-am zâs „Lasă că-i foartie greu.” „Acuma hai!” No, io fiind mai măroacă ca și ea, am zâs: „Dacă ea poatie, io cum să nu pot?” și ne-am tăt dus; ș-am simțit o dată așa ca o arsură, ca o, nu știu cum să vă spun, în coloană. Deci nu durere. O o... o fulgerătură așa ca ș-o, da' rapid așa. Da' numa' nu mi-am dat seama și tot m-o durut, tot m-o durut, până când durerea o devenit insuportabilă. Tot de-acolo făceam toatie mișcările. Șii am povestit cu domnu' și cu doamna H., zâcie: „Hai că venim și noi să mergem la oraș, vino cu noi.” Și m-am dus și cele trei inele, că dup-aia am fost și la medic, mi le-o pus

la loc. Deci io am auzit cum, după masaju' respectiv pă coloană cu degietele și auzeam cum pocniește și să ducie la loc. Deci foartie multă lume are bătrănu', să știți. Foarte, foarte...

Da' bătrănu-iiii...

Bătrănu'.

nu-i medic, nu-i nimic.

Nu-i medic, da' să știți că are și ceva cursuri, acumă chiar o făcut un curs nu știu unde-n... C., în C., de maseur. Deci n-avea diplomă și probabil o fi avut reclamații, mă gândesc, de-aia o făcut; da' să știți că foarte, foarte multă lume, acumă ș-o și amenajat, are pat, are un fel de minicabinet, nu pot să zâc cu fel și fel de unguente, de unde și le-aduce (râzând) nu știu. Da' dă randament. Mie, cel puțin, ș-asta vă spun că și la el...

No, și l-ați dus acolo...

Așa rău l-o durut. O mers ș-o-ncărcat la centru niște legume. Și cineva i-o aruncat, i-o pus sacu-n spatie, da' așa dintr-o dată. Ș-o simțit exact chestia asta-n coloană. O venit cu mașina acasă și nu s-o mai putut mișca. Și noroc că era băiatu' acasă și repedi-o plecat cu el la oraș. Și când o venit, o venit, noi ne-am speriat, Doamnie ferești! S-o-ntâmpilat ceva la coloană. Vă dați seama că nu-l, nu mai putiea să facă nici o mișcare. Foartie rău o fost. Și s-o dus la bătrănu' și când o venit, o venit... s-or dus de mai multe ori după, deci die vreo trei-patru ori, da' no, de-atuncea n-o mai avut probleme. Deci la mutături d-estea de coloană, la inelele sărite foarte, foarte, foarte binie merge masaju' bătrănu'ului. Apăi nu știu no. Deci ceva, ceva habar are. Deci nu poatie să facă. Și la animale; vecina o avut o vacă cu picioru' scrântit, deci știți că la animale chiar foartie greu trece. Deci trebuie, nici medicu' nu, deci nu-i face că o duce la abator ș-așa. Și vecinu' avea o vacă foarte bună de laptie și-i părea rău după ea ca s-o ducă la abator. Și s-o dus după el în trei zile și l-o adus pă bătrănu' aici. Și i-o făcut vaca, ș-acumă și merge pă coastă, pă coastă ș-o scrântit picioru'. Și, no. Deci îi în zona asta foarte, foarte...

Foarte multă lume mergea...

Da. Foarte multă lume merge la el. Ș-așa, deci nu știu, el ca om îți inspiră atâta încredere. Așa-i un, un bătrân die vigilent, așa-i un bătrân die isteț, deci un (râzând) Ilie Moromete. Da, așa un bătrân deștept. (râde)

Și domn'u n-o avut probleme?

A meu? (râde) Da și el...

Cu spatele...

Cu spatele. Nu că și el o avut. Și el o avut, și el o avut. Și el o fost, am fost toți (râde).

Și? Ați mers tăt acolo.

(râzând) Toți am fost la bătrânu' (râde). Serios. Da' toți au problema, să știți, cu spatele. Chiar toți au probleme.

Ș-a mai avut de vreun reumatism?

Apăi reumatismu' cine nuuu îl are? Țsta cu... A, asta e.

Plouă.

Da.

N-aveți probleme cu reumatismu'.

Da' nu..., ba am. Și (râde)... la genunchi. Păi die toatie-aveam. Da. S-ar găsi diestul așa pă la genunchi, la spate.

Și ce faceți pentru reumatism?

Oare ce fac? (râde) Nu fac nimic.

Da' cam de câtă vremeee vă supără reumatismu', ați simțit...

Ooo, că și de zece ani. Prima dată m-o durut genunchii foarte, foarte rău. Deci acuma chiar nu mă dor genunchii. Coloana; deci ea, deci nu de la deplasarea aia că io mai am o altă problemă cre' că de la ri, (râzând) de ridicături; tot așa cu sacii, cocisu', știți?, capătu' ăla de coloană m-i deplasat în partea dreaptă. Și la statu' pe fund îi mai... Daa, foarte tare mă deranjează. Deci io nu pot să stau foarte, foarte mult pe fund că apăi când mă ridic (râde) tre' să (râzând) urlu. Stau aicea pe ceva moale, nu stau pă tare. Și stau așa mai pe de-o parte.

Și nu, când ați fost la bătrân la oraș, nu i-ați zis?

Da' mi-o zi, da' cum să nu-i zic? Da' mi-o zis exact același lucru ca și medicu'. Deci am vrut și să-l testez într-un fel, știți? Că io m-am dus la medic prima dată ș-am văzut că mi-o făcut radiografie și mi-o zis că asta nu se poate decât cu intervenție, dar indicat e să nu faci până când durerea-i suportabilă, știți? Zicea medicu' că în Cluj o fost un medic care, trăgea capătu' ăla de coloană pe fund. Deci o fost un singur medic în Cluj care făcea așa ceva. Ș-o dat rezultate foarte bune fără intervenție chirurgicală. No. Dar asta o fost mai demult, că el acum îi mort medicu'. C-am zâs: „Nici o altăă soluție nu mai există în afară dee”... aia, e localizat acolo, că mușchii s-au dezvoltat în jurul ei și, no. „N-ai, n-ai cum să faci altfel.” Dar până când durerea e suportabilă și nu te doare tot timpul, io când stau în picioare și când merg, ș-așa, nici o dată nu simt durerea acolo. Deci numa-n momentu' când mă așez... și stau pee...

Șiii ce v-o zis bătrânu'?

Și bătrânu', să vedeți. Deci m-am dus, și când m-o masat aici în partea dreaptă, că-n partea dreaptă mi-i deplasată, zice: „Aici se simte ceva?”, zâce: „Aici s-o localizat ceva”, zâce bătrânu'. Tăt o masat el, zâce: „Nu, nu cred, nu-i deplasat. Vă doare picioru'?” „Nu.” Zic: „Nu-i, nu-i deplasat nimic. Aici îi crescut ceva, îi un mușchi mai dezvoltat. Vă dați seama? Ceva aveți, îi modificat

față de șoldu' drept." No, și atunci i-am zis: „Să știți c-am fost și la medic”, da' el nu să supără, deci nu poți să zăci că să supără dacă te duci. Nu, el spunie: „Ce nu pot io” și chestii di-estea merg cu dureri reumatice, de genunchi ș-așa. Deci ce-s pe bază de deplasat, de oase, deci asta rezolvă. Amu el n-are cum să-ți iea ție reumatismu' din genunchi dacă io am răceală la genunchi, știți? No, deci... asta e.

De dispensaru' de-aici din comună, la dispensar aicea ați mers vreodată?

Daa. Deci și când era copiii mici normal că mergeam... Când era răciți așa, cu (râde) băiatu' odată de mi-o făcut o alergie de la căpșuni, atunci într-o noapte; da' atunci era bine că era medic de gardă. Deci acumă poți să tie-mbolnăvești că stai și te duci la urgență dacă vrei. Era spre seară deci, țin mintie, și el, aveam căpșunii numa' nu demult puși, deci în zonă nu prea erau căpșuni în vremea aia și noi pusesem căpșuni și crescuseră mari. De aia i-am povestit la R.; nu știu cât. Era ca și nucile căpșunii, foarte mari; foarte, foarte mari. Și el s-o dus cu copilu' lu' vecinu' și tot o mâncat acolo, io nu, io nu mi-am dat seama câți mănâncă ei. Acumă nu i-am numărat. Nici n-am știut că... Și o venit acasă și tăt zăcea că-l dor mânuțele. „Cum te dor mânuțele?” Am observat că i s-o umflat degețelele, da' după aia nu mai putiea călca pă picioare. I să umflase tălpile la picioare și degietile de la picioare. Și fața. Și l-am luat în spatie. Soțu' nu era acasă, și cu el în spate, că era destul de mic, nu știu, trei-patru ani, cam așa avea. Și m-am dus la dispensar, ș-acolo eraa... felceru' de care vă zic și cu un medic; nu știu cum îl chema. Și zicee „Întinde-l pe pat.” L-o pus pe pat, când o văzut zice: „O mâncat ceva copilu' astăzi?” „O mâncat.” „Păi ce-o mâncat?” „Așa, ș-așa”, io i-am spus de mâncare. Zăce: „Și altceva? Ceva fructe n-o mâncat?” Zăc: „Ba da, o mâncat căpșuni.” Și când o zis o, când am zis io c-o mâncat căpșuni, ș-o da' repede seama, o sunat, că ei n-aveau vaccinu' respectiv, la comuna vecină și nu mai știu cine-o mers după me[dicament], cu căruța? Nu mai știu, c-am stat mult acolo pân-o sosât vaccinu', i-o făcut vaccinu' respectiv ș-am vinit cu el acasă noaptea (râde), cu el în spatie, și i-o trecut. Mi-o venit, o venit de la, de la comuna vecină că dânsi nu aveau aicea, știți, vaccinu' respectiv. Nu știu ce i-o făcut. Deci ceva antialergic, știți? C-o zâs că-i alergie la căpșuni. Dup-aia și cu fetița mi s-o-ntâmplat același lucru. D-apăi io am știut (râde) și nu m-am mai speriat. Și n-am mai lăsat-o să mănce; probabil el o fi mâncat în mai multe zile cantitate mare de căpșuni de s-o umflat așa, știți? Că ia așe sta cu mânuțile și cu picioarele, nu mai putea să calce pă picioare; atâta era die umflate. Foarte rău o făcut. Da...

Și la fetiță... da' ei pot mânca căpșuni de fapt. Dac-o vrut...

Daa. Da' să știți, întotdeauna le-am atras atenția după aia să nu mănce mulți odată. Deci mulți odată.

Pot mânca, da' cantitate mai mică...

Da, mai mică.

Și la fetiță tot așa v-ați duus?

Nu m-am mai dus. Nu m-am mai dus. Nu m-am mai dus cu ea că, deci ea n-o făcut așe tare; numa' i s-o umflat um pic și mi-am dat seama mâncase căpșuni și mi-am dat seama că de la căpșuni și no, nu i-am mai dat, n-am mai lăsat-o. Și tot timpu' i-am atras atenția să nu mănce mulți odată. Ș-acuma le-am spus (râde) să nu mănce mulți odată. (râde)

Ce credeți: erau mai sănătoși oamenii înainte decât astăzi? Decât acum. Generația mamei dumneavoastră comparativ cu dumneavoastră sau copiii...

Nu știu dacă e; probabil că erau mai sănătoși, dar nici nu, nu știu cum, n-aveau timp să tot măsoare fiecare durere pe care o aveau. Știți? Nu băgau în seamă chiar așa. Noi imediat cum nie doare ceva căutăm medicamentu'. Ei le mai duceau și... dacă-i durea stomacu' păi mâca ceva, nu băga în samă și trecea, die la sine că trăbea să treacă (râde). Io cred că și faptu' că făceau atâta muncă, știți? Toatie toxinele, io mult mă gândiesc la chestia asta; ei die dimineată până sară într-una, într-una, ș-așa muncă. Țân mintie că-acuma nouă n-i groază să facem fânú' ăsta aci-n juru' casei, da' io știu, eram micuță și mergeam spre M., da' pe jos; deci cinci kilometri mergeam la fân. Dimineata ne porneam și până sara nu mai veneam de-acolo. No, deci făcieam fân c-aveam mai multe animale și nefiind pământu' așa gras ca ș-acuma nu aveam fân suficient. Ș-atunci făceam acolo în parte. Cumpăram iarbă, ce știu io, jumătate lor, jumătate nouă, ș-astă spun că ei toată ziua transpirau; chiar dacă mâncau slănină și o, o, o zamă cu rântaș (râde), dar toxinele din organism se eliminau. Io pe seama asta pun tot. Foarte mult; zic toxinele din organismu' oamenilor di-atuncea se eliminau prin transpira[ție], prin muncă foarte multă, prin muncă foarte multă. Foarte mult o muncit. Noi acuma... și noi muncim, da' nu, parcă nu chiar așa mult ca ei. Sigur nu așa mult. Și țăranii de-acuma nu mai muncesc chiar atâta. O partee... cu legume, dar atunci era și legumele, și fânú', păi și cânepa. Vai nu, nu vă zic cât mai muncea și femeile alea până ajungea la un prosop. Cât, câtă muncă.

Ați prins vremea cu cânepa?

Io am prins. Ioi când mă ducea să o scoatem de-acolo din, unde-o puneam să să-nmoaie, veci nu uit mirosu' ăla. Ăla m-o, vai de capu' mnieu! Îngrozitor!

Cât o lăsa acolo?

Vreo trei săptămni. Până ea se-nmuia acolo,

Pu, putrezea acolo și rămânea fibra.

Se putrezea. Putre, mirosu' ăla deee... da, fibra aia rămâniaea numa', știți? Deci o punie, după ce o scoteau de-acolo o spălau bine, bine în părau, ș-apoi o puneam să să usuce, ș-apăi începea procedeu' de (râzând) prelucrare.

Și mirosea urât?

Îngrozitor. (râde) Io nu (râde). Îngrozitor. Nu, foarte mult. Foarte, foarte mult avea săracii.

Dumneavoastră unde-ați născut copiii? Acasă sau la dispensar?

Nu, la Cluj, la oraș. Păi nu mai era aici la dispensar, nu mai era casa de nașteri.

Nu mai era casa de nașteri?

Nu mai era, nu mai era.

Deci n-ați mai prins să fie casa de nașteri.

Nu, nu, nu, nu. Da' acu...

Ș-ați avut curajul să vă duceți la Cluj? Că multe femei au preferat să stea acasă, să nu...

Io nu m-am gândit nici o clipă să stau acasă. (râzând) Nu.

V-o fost frică să rămâneți acasă.

Păi vă dați seama cum era; când l-am născut pe primu' băiat, dacă l-am născut la șapte luni, m-o apucat cu hemoragie și chestii deci chiar complicate. Prima dată m-am dus la oraș și ei, medicii, s-o uitat unu' la altu' și probabil că nu prea avuseră ei nașteri din ăstea mai cu complicații. Și atuncea o preferat să mă trimită la Cluj.

Și cât ați stat acolo la Cluj?

Cre' că vo' două săptămâni am stat că trebuia să ajungă la o greutate, știți? Și no, fiind așa micuț, de două kilograme o sută? N-o fost. Foartie... (râde)

Cum vi s-o părut acolo? Personalul, doctorii? V-au plăcut, nu v-a plăcut? De ce v-a plăcut, de ce nu v-a plăcut?

Știți ce nu mi-a plăcut? Că, io cum eram tânără la, încă n-aveam douăzeci de ani, ăsta mic (râde) nu știea suge, cum să știe suge? (râzând) Io nu știeam ce să fac cu el. Da' mă certa o asistentă „Cum vrei să sugă dacă nu-l trezești?” „D-apăi cum să-l trezesc?” Io tăt îl scuturam. Ș-o-nceput să-l piștie die nas, die diegetuțele de la picioare, mi-l zgândărea. „Păi să-ți faci așa pieptu.” „Păi”, zâc, „doamnă dragă, io n-am mai alăptat în viața mea, die undie să știu cum?” No, vă dați sama la douăzeci de ani cum eram io die pregătită de a fi mamă. (râde) Serios, deci... Cursurile estea ce se inițiază acuma sânt foartie bine venite, după părerea mea. Deci io, practic, nu am știut nimic. Io, m-am dus și io să nasc, da' io n-am știut ce înseamnă să naști, să fii mamă, deci nu, nu vorbea așa frumos. Presupun că acuma, deși când am născut-o pe fetiță la oraș deja se schimbaseră lucrurile um pic. Știți? No. Șii așa dur vorbea, așa... Apăi condițiile elea, știți, nu să găsea vată nu se găseaaa, și tampoane ș-așa, deci foarte, foarte greu te descurcai. Țân mintie că tifon din ăla, din...

Bandaj.

Bandaju' din ăla. Deci era așa, sub aspectu' ăsta.

Da' când ați născut dumneavoastră pe F.?

În optzeci și doi.

Și pe fată?

Nouăștrei.

A, deci după Revoluție. Se schimbaseră lucrurile.

Da, da, da. Deja se schimbaseră treburile. (râde)

Celălalt mijlociu' când e?

În optzeci și opt.

Ș-atunci? (râzând) Vreo deosebire?

Aaa, nu știu. Atuncea ... am născut la oraș pe al doilea băiat, deci fără probleme, no. Era, vaaai!, ce mă certaa că nu sugē; atunci cu primu'. Că „nu sugē, femeie! N-o supt numa' zece grame.” No, după ce-l ducea de la alăptat, mergea direct și-l cântărea. Și veneau „azi iar n-o supt.” „Păi (râde) io nu știeam”, „Păi nu simți? Cum ești niesimțită, nu știi că sugie copilu' ori nu?”

Vă luau ș-așa.

Eeee, că sugē sau nu sugē? D-apăi io nu-mi dădeam (râde) ... Până dup-aia simțeam io cu ce-nseamnă să sugă. Io tăt îi băgam țâța-n gură (râde), da' io ce știu ce făcea el. (râzând) El dormea la țâță. No, deci era micuț, era slăbuț, vă dați seama? Io nu știam cum să-l trezăsc, trecea timpu', c-atuncea nu ți-l aducea, noi mergeam la sala die alăptat, trecea timpu', nu știu, cinșpe minute – douăzăci die minute, ți-l lua c-o supt, că n-o supt, ș-o plecat cu ei. No, io nu reușam să-l (izbucnește în răs, râzând) trezesc în douăzăci die minutie, cum să mai și sugă? (râde) No, foartee ... ș-apăi venea cu o pompiță din aia

Și v-o fost dragă, v-o fost drag de asistentele alea...

(râde) Mi-o fost drag de ele! Să știți că, vedeți?, îs niște chestii care nu le uiți. Și, mai ales în momentele elea, io așa cred că ar fi trebuit mult mai finuțe să fie și erau niște babe din elea bătrâne; cre' că ș-asta. Io, după părerea mea, în funcții di-estea n-aș țânea personal (râde). Nu mai avea răbdare. Deci acolo trăbe nișteee ... doamne care să știe cum să te ia, să-ți arate, trebuia mai ales pentru tinerele mame, nu? Tăt că ... nu m-o văzut că io eram un copil acolo? Să vină și să spună: „Uită femeie: asta, tu fată, așa să ții”, io nici nu știeam cum să țin un bebel în brațe. Dacă nici frați n-am avut să țin un copilaș mai mic, io nu știeam. „Uită așa să-l așezi, uită așa să-i pui țâța-n gură, uită așa să sugă, ce simți când trebe să sugă.” Io nu știeam (râzând) c-o supt sau n-o supt. Io nu știeam. Io de unde să știu? (râde) No, păi dup-aia am învățat. Am învățat așe de binie.

Și domnu'? Venea p-acolo două săptămâni?

Domnu' o leșinat. La spusele mele că ce mi s-a-ntâmplat, trăbea să-l mai susțin și pe soțu'. (râde)

Unde? În spital a venit?

Da, acolo-n curtea spitalului. Păi venea-n fiecare zi. Era autobusu' ăla de M., știți? Și (râde) no, în prima fază nici io n-am știut. Păi io nu știam ce-s, cum ce să-ntreb unde-i copilu'? Și, la vreo două-tri zile, mi-o spus că copilu' îi-n incubator. Că nu mi l-o arătat. Deci mi l-o arătat când am născut și el tăt venea și zăcea: „No, o venit?”. Patru zăle nu mi l-o arătat. Și zăcea că să mă mulg io și să-i ducă laptie. Io mă mulgeam cu pompița aia cee așa și... tăt o venit și m-o-ntrebat c-am văzut copilu'? „Nu l-am văzut.” „Nici astăzi nu l-ai văzut?” „Nici.” „Păi cum?” Și la un moment dat era, venise cu soacră-mea și cu maică-mea și numa' am văzut că să lasă și Dooamnie ferești! Și-ăsta (râde) vedie un domn. Zăcie „Stai, domnule, că o omori.”, făcea. El o crezut că să lasă pă minie, da' el leșinase de-a dreptu'.

Ce s-o fi gândit că nu v-arată copilu'? O murit copilu' și nu v-arată...

Nu știu, deci nu ne-am dat seama.

S-o speriat.

S-o speriat, da. No. Și-apoi dup-aia, la patru zile ni l-o a[rătat]; da' și io mă gândeam di ce. Da' vă spun: deci așa atitudine avea că n-aveai curaju' să pui o sută de-ntrebări. Întrebai o dată, țe-o răspuns, salut. Nu mai venea să-ți explice, să, deci nu știu. Ioo... vă spun: deci nu aveau... cum să spun? Caracteru' ăla de om care să, să știe cum să pregătească o tânără, o femeie care-o născut, io nu știu. Io așa am văzut atuncea lucrurile. Deci io, mie atuncea nu mi-o plăcut atitudinea lor deloc, deloc; nu mi-o plăcut. Deci nu, născuse o femeie chiar atuncea, deodată cu băiatu', o fetiță cu buză de iepure. Iooo! Și tot întreba, ca orice mamă, știți? „Ce se-ntâ, ce se-ntâmplă? Când se poate?” „Cee? Ț-am spus o dată,” o zâs câtă ea, „Ț-am spus o dată că nu să poate numa' după trei luni. Ce te tăt interesează atâta?” Vă dați seama? Să-ți vezi co[pilu']...

Asistenta?

Asistenta. Să-ți vezi copiluțu', nu știu, cre' că fetiță era, cu buză de iepure. Pe femeia cât am stat acolo numa' într-una o plâns. Și zăcea: „Cum să mă duc io-n sat până nu-i fac operația la fetiță? Iea că tăt”, mnie-mi venea s-o aduc cu minie acasă, (râde, râzând) s-aduc la domnu' P. două. Da, deci „Cum mă duc io-n sat să-mi vadă lumea fetița? Unde să stau? Ce să fac?” Era, era, no, ca orice mamă tânără.

Deci nu fac ei automat operația?

Nu, după trei luni. Da, după trei luni.

Și cum e buza de iepure?

Ioi, nu vă pot explica că am așa o senzație.

E așa rău?

Nu putea suge fetița, vă dați seama?

E despicată buza?

Era de, în partea de sus era despicată. Da. Unde chiar că cu buza de sus mai mult apucă, știți?, sfârșu'. Foarte greu, foarte greu. Mai mult o alăptau cu lingurița. Că nu puteau, deci n-avea... Și micuță, vă dați seama câtă putere au și fiindu-i... era așa, deci și io mă tot gândeam înaintie: „Doamnie ferești să nu fie ceva, să nu”, dar când vezi de-adevăratelea să știți că îi, Doamnie ferești! Ș-apăi atuncea, cum vă spun, nu știeam că să mă uit la degețele, să... Cu ăștia, ioi, și când l-am născut pe al doilea băiat tot l-am dezbrăcat. Nu mi-o mai fost frică că m-or certa asistentile (râde). Și să-i verifici și fiecare parte a corpului, și Doamnie ferești! Îiiii un lucru foartiee... ca să-l vezi că-i, îi sănătos și fizic și...

Da' e vreo credință că dacă se uită la iepure și de-asta iese cu buză de iepure sau de ce-i chestia asta?

Îi, la sân nu, da' zâcie semnele care mai apar pe copii, știți? Și fata are un semn în căpuș, deci chiar i l-am observat,

Ce-ați făcut?

nu știu. Deci să fi atins ceva de burtă? (râde) Daa.

Așe zâce?

Zice că să te-atingi, da' să nu pui ceva. Io nu-mi amintesc.

Fără să-ți aduci de-aminte.

Deci mă feream de cheștiile estea.

Că ești gravidă.

Daa nu. Deci dacă aveai o haină pe tinie și avea buzunări și-n buzunar să nu pui nimic să s-atingă de burtă. Deci asta eraa... Nu, să nu s-atingă de, să nu se-ati[ngă]. Și să nu tie miri așa, deci să nu te uiți insistent la un lucru; dacă vezi o, on copil cu o problemă sau ceva ce ți se pare suspect să nu; deci l-ai observat, dar să nu faci din asta... exagerare.

C-atuncea apare pe copil...

Da. No, și la E. chiar după ce-am născut, oricum era cu părușu' foarte rar așa, am văzut o cicatrice roșie aicea. Io atunci m-am gândit că probabil o fi atins-o cu ceva, s-o când o am născut-o, știți?, de i-o rămas pătuța aia. C-atuncea nu să vedea, da' acuma să vedie. Da' noroc că îi aici și-i acoperă păru'. Da să fie, Doamne ferești!, pă față sau așa, chiar îi urâtă. Și-n timp, deci odată ce-o crescut, și semnușu' respectiv i-o crescut. Și se vede mai bine. Numai că, no.

Și io am semnu' ăsta. Cine n-are semne?

Da' știți? Îi roo, îi...

Roșu închis...

Roșu așa-nchis.

Vișiniu închis.

Vișiniu închis, da. De undeva o fi fost ș-aia.

Ați băgat totuși ceva în buzunar. Am mai auzit noi povești p-aicea prin sat. P-aici prin sat, și pin D. și pin alte părți, am auzit că poți să te-mbolnăvești rău, sau să mori chiar, mă rog, de moare nu știu chiar, da' să zice că și poți să mori de la făcătură...

(râde) Nu știu.

N-ați auzit? Că dacă ți se-ntâmplă ceva rău în familie, cineva să-mbolnăvește greu, „Apăi Ț-o făcut cineva ceva.”

Păi știți cum e? Io după părerea mea, dacă nu ai făcut tu, la rându' tău, rău nimănui, nu știu dacă trebuie să-ți fie frică; după părerea mea. Deci io așa cred. Deci toți cei care credem în Dumnezeu, e bine să crezi până-n capăt. Dacă... nu cred că Dumnezeu te poatie pedepsi pentru ceva ce nu ai făcut; după părerea mea. Probabil sânt, nu știu. Io, vă spun sincer, nu cred. Dar, și nouă ni s-o-ntâmplat, vă spun. Aveam o vecină bătrână, un pic sclero. Deci era pă la optzeci, șeptesopt așa de ani și ea mergea cu sacoși din estea de vânzare. Băiatul ei era bețivan și ca să nu îi fure banii, aducea banii la mama, să-i țină mama banii. Asta o fost ani de zile. Deci tot noi i-am păstrat banii. Adevăru' e că atunci când aveam nevoie ne dădea și ne-mprumutam și noi puneam la loc, deci o fost ok. o perioadă. Și la un moment dat o venit să-i dăm banii toți sau câți, nu mai rețin exact, dar, mă rog, o venit și nu i-o ieșit socoteala că ea are cu cinci mii. Vă dați seama ce-nsemna atunci cinci mii?

Înainte de Revoluție?

Era un vițel, da' de-ala vițel, un...

Muult. Erau o grămadă de bani.

camion de legume, c-așa am plătit. Să vă spun până-n capăt. Șii tot o venit „Tu femeie, uită atunci”, că-i scriam, știți, când am luat, când am pus, când am, ne-am îndatorat din nou, deci aveam ooo, o hârtiuță pe care notam ce-am luat pentru că așa era corect. Și i-am spus: „Lele, nu să poatie de-atâtăia ani. Cum crezi?” Ne-am dus la fată-sa, avea o fată, „Uită ce ne-acuză că i-am luat banii.” Ei știeau că ea deja deraia um pic, știți? Da' noi, nouă nu ni se-ntâmplase. Deci ea o fost foarte corectă și am înțeles-o. Dar ea continua și tot i-am, am rugat-o: „Adu-ți amintie ce-ai făcut. Probabil i-ai avut, da' nu i-ai pus în altă parte, n-ai făcut?” Nu știeam cum s-o mai lămurim. Și-ncepuse cu blesteme. Și înjura când mergea-n sus, când venea. Daaa. Și la noi în casă, și „că mă duc, și că vă fac”. Io eram gravidă cu al doilea băiat. Și ultima chestie care mi-o spusă, zăcie: „Am io un popă”, io nu mă temeam. Dacă nu-s vinovată, nu i-am luat banii, „Poți să te duci la câți poști îi vrea.”, io așa-am zis. Șii o venit at, ș-atuncea ș-o zis „Am io un popă, și mă duc acolo, și vă fac, și să se-aleagă prafu”, ș-așa. Și, fiind gravidă, că dacă nu eram gravidă nu-mi păsa. Și fiind gravidă zăc: „Io mă duc pân' la preotu' nostru să-l întreb.” Deci să poatie dacă nu sânt vinovată, să poatie să

se-ntâmples ceva? Și m-am dus la preot, i-am explicat care-i situația, i-am spus „Nu sânt vinovată, nu i-am luat banii, nu...” și zâc: „Părinte, spuneți-mi dumneavoastră, că ea vine-n fiecare zi să-i dau banii, ce să fac? Că ia auziți cum m-amenință cu preoți că ce știu io ce preot are ea, cine ce îi, îmi poate mie face.” Și zâc: „Părinte, se poate așa ceva?” Io asta l-am întrebat. „Dacă nu sânt vinovată și ea merge să-mi facă vreun rău, se poatie să mi se-ntâmples ceva rău?” „Da. Du-te și-i dă banii”, o zâs, „ești gravidă”, trebuia să nasc, nu știu cât mai aveam, zice „Du-te și-i dă banii că Dumniezo o să-ți dea din altă parte.” Da’ io nu aveam banii (râde). No, asta-i culmea.

Și nici dumneata nu dădusei din altă parte...

No, și țin minte-n veci c-o vândut taică-meu un IMS-eu, știți cum era așa, un IMS-eu din ăla die legume, ș-o venit cu cinci mii și m-am dus și i-am dat banii. Și când i-am pus banii pă masă și nu s-o durat două-trei ore ș-o venit cu două mii înapoi. Ș-o zâs că să teme c-o batie Dumnezo să-i ieie tăți. „D-apăi lele dragă,” atunci mi-am dat seama că chiar are-o problemă, „dacă dumnitale-ai zâs că cinci mii, să nu mai vii cu banii ăștia.” Și nu i-am primit. Și dup-aia o venit, fată-sa ș-o zis: „Lăsați așa lucrurile, după moartea ei, io nu pot acuma să vă dau banii”, deci o ceva o fost între ele, sau n-o fost, sau... „după moartea ei io o să vă dau banii.” Ș-așa o făcut. Deci că n-o mai fost aceeași valoare, asta o fost altă chestie. Dar ei i-o fost frică, vă dați seama? Deci ea, i-o fost frică. Poatie i-o dat ei, poatie nu i-o dat, nu știu. Ei i-o fost frică. Ș-o zâs: „După moartea ei, io vă dau banii înapoi.” Ș-așa o făcut. După ce-o murit bătrâna o venit cu banii și mi i-o adus înapoi. No. Că e ceva, că nu e, nu știu no. Io n-am crezut no, și nici nu pot să cred.

Deci practic, stați un pic, toate chestiile astea care se fac, să zâcem că nu te-nțelegi cu vecinu’...

Da.

Sau mai pățești ceva. Nu ți le face vecinu’, că să duce și prin preot, un preot, călugăr...

Da, un preot; numa’. Numa’...

Deci nu face el sau...

Nu face el, n-are cum să știe. Nu știe. Ei nu știu. Se duc, se duc. Da. Dar asta vă spun despre [un preot] el, că i-o povestit la taică-meu; o zâs c-o plecat la Cluj și stând într-o stație de troleibuz, el purta barbă. Stând într-o stație de troleibuz o venit niște tineri la el ș-o-nceput să-l miștocărească și le-o, știi... Și tot l-o luat în răs și așa, deci până i-o adresat numa’ vorbe o zâs că le-o dat pace și le-o zâs: „Mergeți frumos.” Și la un moment dat unu’ dintre ei o-nceput să-l prindă de barbă. Îi, pe preot. Unu’ dintre tineri, da. Și atuncea o zis că ș-o ieșit din fire și s-o dus mai încolo um pic și ș-o deschis cartea. Acuma taică-meu probabil

mi-o spus, noi eram mai micuți atunci. Și o zis că unu' dintre ei pe loc o muțit. Dacă e minciună... deci i-o spus la taică-meo că, pe loc, unu' dintre, probabil ăla care l-o fi tras. Deci nu-i o chestie care, e o chestie care... Deci au puterea aia și Dumnezeu i-o lăsat cu puterea... aia supremă, ca ș-a oamenilor die rând ca să..., ca să-nțaleagă oamenii că totuși că ceva există prin ei. Asta mă gândesc io. Că altfel...

Ș-am auzât că... Că și că de furt, la fel se zâce. Că dacă ȝ-o furat cineva, și nu știi cine ȝ-o furat, te duci la preot și dai afurisenie și de ăla s-alege prafu' care ȝ-o furat. Da' am auzit povești aici din sat

Da, da.

c-a doua zi o venit și i-o adus, de frică, c-o auzit că se duce să dea...

Da, da, da, da, da. Da, să știți, da.

la popă din astea. Și de frică o venit și i-o adus acasă ce-i furase.

Da, da. Nici nu prea, aici nu se prea fură, nu, nu, nu, nu. Că părintele nu... O observat că oricum să află. Deci oricum să știe și să află. Apăi prin ce metode și prin ce mijloace, nu-s, nu știu, da' părintele foarte mulți o descoperit cu furtu'. Deci acuma de ani de zăle nici n-am mai auzât die furt. Nu. Nu, nu, nu. Și de ani de zile. După ani de zile o venit ș-o mărturisit. Ne povestea într-o zi la școală despre unu' care avusese o turmă de oi și-i furase un altu' din oile lui și ăsta o văzut, vecinu' o văzut ș-o tăgăduit că n-o văzut și s-o judecat nu știu cât timp și după, nu știu, era dânsu' tânăr, acuma o venit ș-o mărturisit. Ș-o zis: „Uită, mie nu-mi merge bine și știți c-atuncea am mărturisit strâmb și... ”, vă dați seama? Deci de, poate de douăzeci și de ani, și la toată familia nu-i merge binie” și să-ntâmplă, știți? C-apăi dup-aia omu' face niște legături și punie pe seama acelor...

De scrîntituri știți ceva de leac?

Să vă mai spui cum îi cu scrântitoarea. Dacă i se umflă un pticior ori o mână și zâcie că-i scrîntit, coat-o săcure, coat-un sfledier și ȝapă apă di pă ele să margă pă umflătura aia. Și să, îi trece.

Deci de pe secure și sferedel?

Sfledier, eea.

Și ce mai zâceai? Că tri zâceai mamă.

Ce mai zâceam?

Cu răspundie și?

Die alea două știu.

De alea două?

Eea. C-amu era... di-estea, era boi, și-și scrânte pticioarele. Și amu la aia cum să le coți die scrîntit? Da' ȝapă apă di pă săcure și di pă sfledier.

Da' la oameni nu era bună asta?

Ba da, și la oamni.

Fără să zici nimic, numa' așa...

Numa' așe. Să, să curgă apă di pă alea, șerile alea.

Da' apropo tot de fiare; nu știți, era obiceiul să scalde copilu' în apa de la căuaci? Deci am auzit o poveste că cineva, o fost copilu' bolnav și l-o dus la căuaci și ăla avea ca un fel de covată în care călea fieru' încins.

Roșu.

Așa, roșu. Și că-n apa aia dacă l-o scăldat, copilu' să vindecă...

Nu.

Sau dacă era copilu' bolnav rău, da' copil d-ăsta mic de țâță, zicea că lua os de lup, ars, ciont de lup, îl ardea și cu cenușa aia dădea pe sfârc la țâță și copilu' când sugea că să-ntărește copilu'.

No, de-aia am auzât.

Așa era sau altfel?

Păi io nu știu. Băga-n foc osu' ala, ori numa' puniea apă di pă el? Nu știu, ce-am auzât.

Da' ați auzit.

Da' am auzât treaba asta.

Da' dumneata n-ai făcut de-alea?

Nu. Că n-am avut numa' un prunc. Pe aiestă.

Ș-o fost sănătos de mic...

O fost, ba o fost și cam bolnăvicios, da' i-o trecut; mulțam lui Dumnezeu!

O avut alergie di-asta cum au mai mulți. Făcinea di la flori, di la...

Și ce i-ați făcut?

D-apăi o fost la doctor.

L-ați dus la doctor.

D-apăi nu ș-o vindecat-o până-n optzeci și șasă; o făcut tratamentul ăla.

Avea alergie rău?

Ooo, de capu' meu, ce rău îl apuca câteodată și el până ș-o descoperit-o, ani de zăle, o dus-o așa. Vă dați seama? Nu știea...

Ce are.

Medicu' îi... îi făcea penicilină. Vă dați sama câtă penicilină? Da. Deci zăcea că i-s amigdalele inflamație. Nici vorbă. Că îi răceală. Nici vorbă. El avea manifestări aia cuu un fel de tuse, îi curgea na, ochii, curgea nasu'. Și până când o mers în șeptezeci și vro' șasă, cred că, o mers la mare. Ș-acolo o făcut de la prafu' ăla de nisip fin, fin, fin, de la apa aia, știi, de la mare mai sărată, el o făcut o criză foarte mare. Deci o treit să-l ducă de urgență la spital. Ei, și acolo i-o descoperit lui, în șeptesasă, boala. Deci până acolo nimeni n-o știut die alergie... în Cluj. Vă dați seama? No, ș-atuncea i-o spus; deci el avea niște țigări anti-astmatice,

deci la el nu era astm că era o formă astmatică, o alergie astmatică, cievea de genu', deci el nu făcea crizele elea de respirație numa-n contact cu alergenu': cu mucegaiu', cu prafu' die fân, no. Și în, în optzeci și cinci o venit un medic aicea, un ungur, da' foooarte cu tot... Și no, eram pretini cu el și tot venea la noi și băiatu' i-o spus: „Uită ce am, și de când și cum”. Zice: „Uită am io un medic alergolog la Cluj”. Deci era la-nceput. Dar să mergem și să-ncercăm. Și în optzeci și șase o făcut tratamentu' ăsta, dar vă zic: îi făcea o febră ca să, să lupte cu îi băga drojdie de bere, nu știu. Deci mai mulți eiîi, ăștia, alergieni care să-i provoace o alergie foarte mare și organismu' să lupte cu el, deci îi făcea până la patrușdoi febră. Vă dați seama? Deci era așa într-o fază die trecea dincolo. Așa. Dar sub supraveghere medicală. Deci medicu' era tot timpu' acolo și până la maxim. Deci cât o rezistat. Deci până la... așa. Și în veci de-atunci.

N-o mai avut-o...

Din optzeci și șasă. Și tot așa mai avea un văr de-a lui și el nu ș-o făcut, dar un vecin... El to' așa ș-o făcut că era foarte rău și el și eraa copil. Și i-o zâs băiatu' să să ducă și ș-o făcut și el tratamentu' ăsta.

Și o scăpat.

Da. ăsta mai are o formă așa. Știți de ce mai are? Pentru că el intră din nou în contact cu alergenii. Deci el dacă săracu-i țaran și tăt cu fân și cu poiată și cu mucegaiurile elea de pe-acol, știți cum îi. Și mai are, da' no. Băiatu' s-o și ferit, deci nu o mai cosât așa foartiee... Încă la coasă nici nu-l afectează așa, știți?, că nu-i prafu' încă. Dar să scuture fânu' și să așa. Când făcea fârciturile, ș-apăi și să freca la ochi. No, și s-o, s-o ferit. Dar putea, nu poți să te ferești die praf. Că n-ai cum să te ferești oricât îi ține-o casă die curată ș-așa, tot praf să mai adună ș-așa. Dar n-o mai făcut de-atuncea. O evitat, pe cât posibil, acuma nu în totalitate, da' nuu o făcut.

Da' ați zis că și-un văr de-al luii?

Da, el are.

Deci asta-i o problemă de familie sau?

Io nu știu dacă e de familie, habar nu am. Da' un văr de-a lui mai are chestia asta. Ș-apăi săracu' când, de-aicea-l auzâm cum strănută când cosește și lucrează la fân. Daa, deci ce strănuturi auu! Deci nu să mai opresc, așa. Și-și freacă nasu' și ochii și... și făcea crize de respirație. Deci nu putea respira. Și fuma câte-o țigară din aia anti-astmatică ș-aia îl mai îl mai liniștea.

Nici n-am auzit că erau, că sunt țigări anti-astmatice...

Daa. Io până acuma i le-am păstrat. Păi își luase baxuri de țigări. Daa, există. Păi fără ele, când îl apuca criza aia dacă nu le avea nu știu ce să-ntâmpla.

Să sufoca cred că. Pe moment, știi? Fără' medic, fără... No, îl apuca așa și ce să te faci? Unde să te duci?

Multe mai is pă lumea asta și pă bieții oameni.

Ce voiam io să vă mai întreb... copiii seamănă cu părinții. Sau, mă rog...

De obicei.

(râzând) de obicei.

Așa ar fi normal. *(râde)*

No ziceți-mi la copiii dumneavoastră, cu cine seamănă? Cum v-ați uitat dumneavoastră așa.

Fizic sau?

Păi nu știu, cu ce seamănă? Din toate punctele de vedere.

(râzând) Din toate punctele de vedere. Fizic de la to[ți], de la toată familia o luat câte ceva. Așa văd io.

Așa, da. Zăceți-mi, haide să... fiica dumneavoastră; ce-o luat, de la cine? Cum v-ați uitat, de mică.

Dragă, tu ce-ai, ce crezi tu c-ai luat de la mine?

Când te uiți la copil, cum să naște te uiți cu cine seamănă, că ce-o luat, ce...

Să-ncepem cu ăla mare. Ăla seamănă leit cu taică-so. Io așe zic. Îi povesteam și la noră și cum își trage șosetele-n picioare *(râde)* și-și aranjează, ș-acolo seamănă și cu, cu toatie.

Și la fire?

Și la fire, și la fire. Așa, și la pasiuni le are. Cântă la vioară, ba da.

Și vânător?

Cântă la vioară, și vânător o fost, ș-o tras și la talere, no.

Și cântă la vioară, și cântă la...

Ăstalaltu', mijlociu, ăsta-i mai ciudat. Ăsta parcă nu samănă cu nimeni. *(râde)*

Cum nu samănă cu nimeni? Cu bunici, cu străbunici.

Ăă, da. Fizic seamănă în partea lu' taică-meu, așa spune toată lumea și mi să pare și mie, dar psihic nu știu cum să vă spun. Când era micuț, îi povestesc la noră că așe niște schimbări, da' radicale așa, opuse totalmente. Atâta o fost un copil de cuminte de-aș fi zis că copii di-eștia cresc o sută de copii; dacă-mi dă Dumniezo nu mi să pare greu. Nu știu, de-o cumințenie mai rar întâlnești. Oriunde mergeam tăta lumea îl admira. Ș-amu-l admiră, da' *(râde, râzând)* altfel. Foarte, foarte cuminte.

Și ce ziceați atunci? Firea cui o are?

Io oooi, atunci zăceam că samănă cu mine. *(râde)* Amu zăc că cu tată-so. No; și fizic, v-am zis, seamănă mai mult cu taică-meo și o mai și stat acolo și tare drag i-o fost la bunicu-so. Dintre toți i-o fost cel mai drag. *(râde)* O fost

(izbucnește în râs) flebețea lui. Dar după ce o trecut timpu' nu știu, așa s-o schimbat foarte, foarte, foarte mult.

Da' când s-o schimbat? La liceu, când?

La adolescență. (râde) Da' nu că face el prostii, da-i o fire atâta de, de dinamică și de, câteodată impulsiv, nu știi ce s-alegi din ... Aici nu știu cu cine (râzând) seamănă.

Da' câți ani are acum?

Douășunu.

Mulți înainte!

Mulțumim. No și harnica asta die fată, asta seamănă cu mă-sa. (râde)

N-aveți dispute în familie?

Da' nu. Când fac prostii, io zâc că seamănă cu el. (râde)

S-ar putea ca unii, unu' dintre părinți zice că copilu' ăla seamănă cu nu știu cine...

Care-i mai bun seamănă cu el. (râde)

și celălalt zâce că seamănă cu celălalt.

(râde) Apăi nu-i ceva fix.

Domnu' e cam de-aceeași părere cu dumneavoastră? N-aveți dispute așa?

Păi da că a, nu v-am spus? Când face o prostie unu' zâce că seamănă cu mine, io zâc că seamănă cu el. (râzând) La lucruri bune zâcem că seamănă cu amândoi. No. E. Fizic cu taică-so mi se pare mnie mai mult decât cu mine, nu știu. Vă spun: nici unu' nu seamănă cu cineva anume. Nu-i știți pă băieți? Îi știți, i-ați văzut. Amu cred că nu-i mai recunoașteți păstă atâta timp dumneavoastră. (râde) Și s-o făcut și s-o înălțat și-i un bărbătoi în tăta regula. (râde)

Și fetița era micuță, micuță.

Era mică (râde).

Și altfel n-o semănat c-un bunic? Nu, nu seamănă la nimic cu bunicii mai bine?

Nu, să știți. Uită, noi atâta am povestit, nu pot să spun: „No uită, seamănă într-o anumită direcție cu cineva anume.” Di... O luat di la tăta lumea, nu știu, o amestecă (râde), o amestecă...

F. are un ptc di la moșu-so, di la bunicu-său. Aci-n barbă.

Aa, în bărbă.

Aaah, gropiță?

Di la socru' mnieu.

Străbunic. Străbunicu'. Apăi așa-ș... formatu' feței ș-așa nuu, deci nu seamănă cu cineva anume nici unu' dintre ei. Că știți, sânt copii care parcă-s la indigo aproape trași cu... ooo, unu' dintre părinți, da' a noști nu. Deci nu seamănă așa.

Dumneavoastră cu cine ați semănat? Ce s-o zis acasă?

Da' să știți, nici io nu am semănat nici cu taică-meu foarte binie, nici și nici fratele meu să știți. Probabil... și nici copiii lui fratie-meu să zicem că samănă cu cumnată-mea, deci așa... E-o amestecătură. Deci... n-au... Cu nici unu'. Da' nici, cu cine? Că nici cu frate-meo nu samănă și nici cu cumnată-mea. Tenu-i a lu' frate-meo, din formatu' feței ceva... nu știu. Al meu îi așa mai, mai închis la culoare.

Se zice că într-o singură situație copiii seamănă foarte bine cu tatăl; foarte bine, tatăl biologic.

Da.

Că dacă o femeie măritată face un copil, da' nu cu soțu', atunci copilu' ăla va semăna identic...

Cu ăla.

cu ăla care l-o făcut. Așa e?

Da, să știi (râde). O fi chiar așa, că nu-i așa, nu știu, da' de parcă mai binie samănă ca și copiii lui cu (râde)cu tatăl. Sânt cazuri.

Ați auzât?

Cică mai diemult; diemult. Să spui și io o poveste.

Da, spuneți, spuneți...

O fost o nievastă gravidă ș-amu zâcie că-i durea și pă bărbați când vinea muncile pă femeie și zâcie că să jelcuia un vecin când sosâse vremea.

Era cazu' (râde)

Nu soțu' ei. Cine-o făcut copilu', al, p-ala-l durea.

Îl durea sufletu'. (râde) Cu cine samănă? Cu vecinu'. O Doamne!

Da' sunt, sunt p-aci cazuri...

Da.

Știți vreunu să fie și fată? Deci fată care...

Băiat, io băiat știu.

Dumneavoastră știți de băiat.

Da, da, da' seamănă perfect. Deci bucățică copilu' lui... Da' să vedieți, erau copiii, că-s colegi copiii, frații; erau la banchet în clasa a opta. Și, da' pe cuvânt dac-o fost intenționat, io, care i-am văzut zilnic la școală ș-așa, și la un moment dat nu știu ce-am vrut să-l întreb pe unu' dintre ei despre cineva și i-am zis numele la ălălalt. Da' pe cuvântu' meu dacă i-o intenție. Așa i-a, deci atâta de binie semăna că îi confundai. De multe ori, și multă lume-i confundă în zi de astăzi, deci mult mai mult seamănă cu așa, decât cu...

Da' toată lumea știe cu cine-i făcut copilu'.

D-apăi normal. Deci așa-s, apăi... așa se zice, da' die semănat seamănă. Apăi că s-o mirat? că nu s-o mirat? Nu știu ce s-o-ntâmplat da' samănă cu ăsta (râde), cu vecinu'.

INTERVIUL NR. 24

Femeie născută în 1955

Soțul femeii – intervenția acestuia este redată subliniat

Când ați fost mică ați fost vreodată beteagă?

D-apăi răceală, răci ... numa' ră, răceală, nu am fost grav. Io internată n-am fost. Diecât la, laa trizăci și unu de ai, atuncea am avut nisip la rinichi.

Și cum o fost? Unde ați fost?

Internată-n oraș. Atuncea am, am fost, am eliminat atunci ș-am mai făcut nisip da' nu mai știu precis la câți ani după aia. Atuncea am fost în, în Cluj și mi-am mai, mi-am făcut un ecograf, ș-am mai luat tratament, da' năcazuri tăt mai am. Mă tăt cam supără rinichii. N-avem nici rând să merem și unde? În spital așe. N-avem, că soțu' meu mnieu îi pensionar, are numa' trisutie douășcin, douășasă. Atâta are și el îi die boală. Ș-amu mai muncim cât așe și mai bolnave, ce să facem? Muncim die nie țanem văcuțe, mai duciem lapte la lăptărie, d-apăi n-i plătit vai ș-amar, da' coa' să-l ducem că n-avem ce face și-i atâta ... p-atâtea bani. Și cu cinci mii ni l-o plătit în ... mai; cinci mii tri sutie. În aprilie, mai, în iunie ni l-o plătit cu șeptie mii litra. Mai dă subvenție cât nie mai dă, că câtie-nt-o lună nu nie dă. Zâcie că nu corespunde laptiele. Da' așe cum îi, tătă îl duciem că n-avem ce face, n-avem câștig.

Da, da. Da' pentru nisip la rinichi faceți ceva? Luați ceva tratament? Beți ceva?

Nu, pe ceaiuri, numa' ceaiuri.

Ceaiuri? Ce ceaiuri folosiți?

D-apăi de coada șoricelului mai mult și die cozi die cireșe ... și, mai ales iarna, mai mult numa' ceaiuri beau. Că mă simt io că nu, no, îs mai binie.

Da' medicamente ș-așa v-au dat să luați?

Nuuu, n-am mai luat. Atunci până c-am mai făcut ceva crize, atunci când m-am dus la Cluj, și n-am mai luat. Nu, no amu ce să zâc? Nu m-am sâmtât rău, când îs mai rău, atuncea mă duc la doctor, când cum îi zâsa că nu. Dureri tăt, tăt mai am, mai ales noaptea mă cam dor spatile, da' io cre că tăt di-acolo.

Cum o fost în spital la oraș.? Cât ați stat acolo când v-ați dus?

D-apăi atunci am mârș cu crize, am făcut crize. O săptămână și vreo două zile atunci. După atî, atunci n-ave', aveam numa' un, un copil, la doa, după aia am născut la on an, am mai născut doi di-atunci. Doi copii. Așe, cu rinichiu' mai bolnav, cum o fost; amu nn, nu pot zâcie că amu m-am tratat no, atuncea și l-am eliminat c-o fost nisip. Da' n-am avut numa'... da' nu, că nu trișunu, încă mai puțântel. Înaintie n-a, n-am, numa' așe dint-o dată m-o, n-am știut că ce am. Dint-o dată mi-o făcut crize, ș-atunci mi-o aflat că die undie-am făcut crizele. Da' no, o fo' binie, cum să zâc, m-o umblat medicii după, medicii după mine și... Îi mult de-atunci. Că iacă-i... io am cinșpatru die ai.

Mulți înainte!

Uf, ce să facem?

Asistentele erau drăguțe? Sau cum vi s-o părut așa în spital? Era curat, era îngrijit?

Da, era atunci.

Da? O fost înainte de Revoluție când a... ? Da, înainte?

Șii... da. Aie di-atuncea ia că-i de vreo tri zăci, îs douăzeci și cinci die ai. Să știi că atunci n-o fost, și și tratament era, nu cum s-audie amu, amu mîrg și-ș' cumpără. Dacă vreau să-i trateze cumpără pacientu'.

Atunci nu era așa...

Nu.

Da' cu ce-ați ajuns? Cu salvarea sau ați mers cu căruța?

Nu, cu mașina la urgență m-am dus atunci. Da' nu prea erau mașini atunci când, cum îs amu, c-amu la tătă casa, da' am avut un vecin și o avut mașină și m-am dus la urgență că vârs, vârsam, aveam vîrsături și n-am știut că die undie, am crezut că die la apendicită, că mi-a hi perforat apendicita și... No, și dureri și vîrsam, ș-a... de-aia m-am, m-am dus la urgență.

Altceva ați mai avut? Vreodată să fiți așa mai, mai beteagă.

D-apăi am avut și două ptierderi, alea înaintie de-a naște coptiii și nu, nu i-am putut purta, am făcut și ceva infecție atunci, da' no, fost ș-atunci și m-am mai tratat.

Atuncea pierderile unde le-ați avut: acasă sau ați fost la spital?

Nu acas', nici una n-am avut acasă. Una aci la, la noi la dispensar, c-atuncea... ne mai țanea. Una, aia prima dată; și la a doua am mai avut dureri și, ni-o vinit ceva roșu și m-am dus io și m-am internat; că mi-o fo' frică că ptierd. Șii... la o săptămână și ceva internată tăt am ptierdut.

Atuncea unde ați fost internată? [în sat sau la oraș]

La [oraș]. Ș-apăi cu a tria naș[tere], cu o, o, a triea sarcină... m-am mai păstrat, am mai fost la tratament ș-am putut să, am trei copii.

Să vă trăiască! Da' ce-ați făcut în primele două atunci? Ați lucrat? Din ce cauză ați pierdut? Ce-o zâs medicii?

D-apăi ce i-o, i-o zâs? Prima dată m-am sâmtât că die la o răceală. M-am dus, m-am udat într-o primăvară la, cum să zâc la, la un lucru, numa' bine o mârș un cumnat... și c-o soră di-a lu' bărbatu-meo o mârș la, s-o dus, s-o mutat di-aici, o stat acolo ni, s-o dus la țară, cum să zâc. Și io m-am adu, m-am dus și io să le ajut să încherce pă mașină și... am sâmtît, o plo... o vinit o ploaie, m-o udat și numa' am sâmtât că mni-o fo' frig. Și cum am vinit acasă numa' am văzut că s-o pornit pă minie. N-aveam încă tri luni. Ș-apăi vezi că după aia, poatie că și sarcina după ce ptierzî o dată îi mai slabă. A doua oară vă, cum vă spun, că aveam dureri continuu, tât am avut dureri; și m-am dus și m-am internat și tât am ptierdut?

Da' la cât timp ați pierdut-o pă cea... ?

D-apăi în două-tri luni.

Aa, tot la început, deci nu...

Tot la început numa'. Tot la început.

De născut unde ați născut? Acasă?

Nu. Doi am născut la oraș, unu acasă.

Da? Pe care l-ați născut acasă?

Aaa, a doilea. A doilea care o fost în, din cînșpe decembrie. M-am dus zâua până la dispensar, medicii, era ră, rău; că am mai avut io dureri noaptea; Și m-o, m-o vizitat d-apăi io încă n-am zâs că să mă trimată, doctoru' nu m-o trimăs atunci. O fost doctor aicea atunci când am fost. C-am știut că mai am, că pă tăți binie i-am născut mai iutie. Mai cu o săptămână-două... și no, am vinit'napoi acasă ș-apoi cum am umblată, pă jos am vinit, noaptea am născut. O vinit cu graba că io m-am îmbrăcat io să mă duc, d-apăi pă când să porniesc ni-o vinit forțale și l-am născut acasă.

Cum l-ați născut? În genunchi? Lângă pat?

Nu.

În pat?

culcată.

În pat?

Culcată așe cum am fost învățată de am născut ca la și, la spital, așa l-am născut... am născut și pă el. Primu' o fo' mai grea sarcina, eștia doi n-o...

Cine v-o moșit? Cine-o fost cu dumneavoastră când ați născut... acasă?

(râde) Ș-asta trebe să spui?

Apăi numa' dacă vreți, nuu, dacă...

D-apăi soacra, amu Doamnie iartă! c-o murit.

Dumnezeu s-o ierte!

Ea o fost aci cu minie și no, amu mai diemult tăt, ea tăt acasă o născut și și-o moșât și ea sângură p-a ei. Și nici n-o murit. (râde)

Păi nu, nu, știu c-am întâlnit aici, majoritatea femeilor ne-au spus, de-asta v-am întrebat, ne-au spus c-au născut acasă în genunchi.

Daa.

Că zicea că era mai ușor în genunchi.

Eea, așe io n-am putut. Io n-am putut, nu știu așe, m-am, m-o, m-o fost obișnuită cu celălalt, da' io n-am putut. Nici nu l-am născut greu, am avut forțe și una două l-am născut. Tri kilograme ș-o sută numa' o avut, n-o fo' mare.

Și dup-aia a trebuit să mergeți la spital, după ce l-ați născut sau v-au lăsat să stați acasă?

Nu. Nu m-o mai trimăs că daca io am fost zâua și nu m-o trimăs atunci o vinit doctoru'. (râde) Una-două o vinit, da' nici nu m-o mai trimăs. Nu m-o mai trimăs atunci.

Cineva, părinții dumneavoastră, mama dumneavoastră sau tatăl dumneavoastră, au fost betegi? Au avut ceva betesug? Au fost betegi vreodată?

Tata meu, el o avut astm. O avut astm tata.

Și făcea ceva pentru asta? Făcea vre-un tratament?

D-apăi el era, tăt cu tratament era.

De la doctor sau din ăsta de-acasă? Vreau să zic băbești, sau cum le zice?

Nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu aveau. O fost și-n pensie și el lua, lua tratament; de la doctoru' lua. Daa nu l-o, n-o murit el de la astm. Că el o avut astm. Mama, ea o avut cu inima pân' la urmă, mai tensiune o avut. No! Mai bătrână, amu tăt co' să aibă omu' să moară die oarice. (râde)

Sunt morți amândoi? Și mama și tatăl dumneavoastră?

Daaa.

Dumnezeu să-i ierte!

Dacă-s io bătrână. Și... io am fost mai din iarnă, am fost șasă frați și care-i mai mare... hăă, din patrușdoi, are șaișeptie die ai.

Trăiți toți.

Da. Tați binie trăiesc. Frumos. Îs bolnavi nu, cum zăce, că astm nu au nici unu' cum o fost tata, da' el o lucrat la o carieră die ptiatră și di-acolo di la prafu' ala o făcut. Ș-o fo' și el orfan die mic și mai tinzuit, și s-adună tătie. Da.

Ați zis că n-a murit de astm. Vă amintiți de ce? Sau... a stat la pat? A fost vreunul să stea la pat?

N-o stat. Maa, mama nu, cum să zăc, nici unu' n-o stat pă pat. Mama die, diecât o, cre' c-o făcut atac cerebral că nu..., d-apăi o avut șeptesopt de ai o avut când o murit. Că n-o trăit, o fost ca și-n comă tri-patru zăle.

Da' acasă ați ținut-o, nu?

Acasă, nu o am mai dus.

Acasă. Ați avut grijă dumneavoastră de ea.

Nu o am mai dus la urmă. Înainte-o fost cu un an o am dus internată c-atuncea o făcut tensiune. Și... mai târ, atuncea nu o am mai dus c-am văzut că îi; am chemat numa' di la dispensar de-o văzut și o zâs că n-are rost s-o mai ducem.

Și tatăl dumneavoastră?

I, el io nu, nu știu ce să zâc că până la urmă nu l-a, nici nu l-am mai, nu l-am mai dus. Că cu criză l-am mai fo' dusă la spital la... ăștia nu știu ce-o hi avută că o făcut hemoragie când o murit. Ș-apăi o hi avută poatie cancer? Să poatie?

Nu știm.

La plămâni? Numa'... s-o sâmtât mai rău, da' nu, tăt nu pot zâce, că nici n-am... crize atunci când o murit. Da' o sclăbghit și poatie și die la tratament că el lua zî la zî.

Da, deci lua pastile?

Daa.

În fiecare zi.

În fiecare zi lua atunci... de la astm. Tăt mie aia mi-o fost... făcea crize.

Da.

Cu copiii dumneavoastră ați avut probleme să fie bolnavi?

D-apăi ma, mai fo' răciți. Nici io am avut, am mai avut probleme? O fost mai sensibili și-o mai făcut și-aprindiere, pneumonie o mai făcut, da' aia doi care i-am născut în, în spital, cu aia am avut probleme.

Cu ăia ați avut mai...

Cu ăla care l-am născut acasă, ăla n-o fost internat.

Nu? O fost mai bine că l-ați născut acasă decât dacă...

Ăla-i dus. Îi dus în străinătate acuma. Unu' am căsătorit, fata o gătat facultatea... amu a mere la masterat; lucră deja. Ea o fost cam sensibilă, și-amu-i cam sensibilă la răceală.

Da? Ce le dădeați când erau răciți?

Când făceau febră le mai dădeam și antibiotice, că amu știi cum, da' cât am fost, în spital le-o dat, no. Ș-apăi le mai dădeam capsule și-acasă.

Le cumpărați dumneavoastră sau vă duceați la dispensar să vă dea medicu'?

Mai dădea și la dispensar, da' nu tătdeauna mă duceam că era și diepartie. Ș-apăi n-aveam cu ce-i duce. Le-am mai dat și io.

Ne-o zis cineva în, mai jos, ne-o zis de sirop de zmeură.

Daa, că și de-ala, și die muguri.

Da? De muguri dee?

Die mu[guri], die brad, die pin.

Pentru răceală. Deci astea erau bune pentru răceală... Și de ceai de chimion?

Aia pântru stomac. Pântu stomac...

Lupariță au avut?

(râde) Io nu, io nu știu așe binie die de-aia. Auzeam mai bătrânii de lupariță.

Știau de lupariță?

Nu știu, aia eeeee eee io nici, zăceam colici; colicile, mai dam ceai de colici. (râde) Bătrânii zăcea când videau că fac verdie. „No, are lupariță”, zăcea. Că-mi tăt spuniea și soacra și mama. „Dă-le ceai, că au lupariță, să curăță.” Mai aveam ceai și die colici, ea tăt găsea când au fost a mniei mici. Le mai dam. No, amu cum...

Și au scăpat de lupariță cu ceaiu' care l-ați dat...

Nuu am avut treabă cu ei. Un, ăla ni, care l-am născut acasă, apăi ăla trăiea să-i dau ceai în tătă zî. Dacă nu-i dădeam o zî, în ceea zî atăta plânjea, plânjea die nu-i aflam, nu îi aflam adevăru'. Cum îi dam ceai, da' nu numa', orice ceai. Dacă-i dam ceai zî la zî n-aveam treabă cu el. Nu mai plânjea, n-avea dureri. Ălalalt nu, n-o fost tomna la fel, așe sensibilă.

Da' am mai auzit ceva dee... dacă nu-s, dacă sunt neliniștiți copiii și se tot..., să le dai lapte aicea pe umeri.

(râde) Daa să știi că îi ceva di-aia, doamnă. Știu că io nu, n-am pățat așe, da' atunci mi, micuț-micuț. Am încercat și io și să știi că avea ceva perișori ca și, dacă îi frecai ca și cum îi soru' pă slănină, die pă, perii pă sor. Și ieșeau.

Dacă-i frecai cu lapte?

Da.

Și pe urmă îi, îi smulgeai?

Da, ieșeau singuri dacă tăt frecai, ieșeau sânguri.

Și cum le zăcea la aia? Nu zăcea aripi? Că are aripi?

Ca, cam așe, cam așe-i. (râde)

Da? Aripi le zicea?

Da, încă un, un, să vă spui dacă vreți să (râde) ... Da am, ați mai auzât să să ieie țâța die pă mamă pă copil?

Nuuu.

Nu?

Cum se ia? Nu, n-am auzit.

Io un, di ăla mai măruț; cum să zâc, dintre care am avut, primu', numa-l, îl vād că la țâțuța lui să sâmte ceva țapân. Amu io n-am știut atunci, ș-am întrebat-o pă soacră-mea „că oare di ce?” „No”, zăce, „ți, s-o și luată țâța die pă

tinie pă prunc.” Și când îl frec cum să cadie o ieșit... da’ nu tomna, ca zăru’... dacă știți. Ei, o ieșit die la (râde), die la țâță

De la el...

Da. Da îl durea că să-nțăpenise acoloa. (râde) No...

Și? Pe-ormă?

Și să mai, să mai, să mai ie și dacă mărg, mărg cum am și noi să merem la una care-o născut.

Adică se ia, o femeie care vine în vizită la o femeie care-o născut poate să ia țâța.

Eea, eea, eea; să ieie țâța pă ea. Am pățat cu, celălalt, care... al doilea care s-o dus aicea-n vecini. Și vinie pruncu’ și tăt îmi spunie că-l doare, c-amu era mai măruț. Când colo, ș-atuncea avu’ țâță. No așe, că ți să luă țâța în (râde) sânge.

Da? Și se face ceva ca să se dea țâța înapoi?

Nu, că...

Nu?

să să ieie să nu mai aibă femeia?

Da.

Aia io nu știu.

Nu, nu, da’ ca să scape el.

Nu, că amu spui că dacă am, l-am strâns și s-o luat, o ieșit și n-am mai avut treabă cu ea.

Deci nu i-o mai fost...

Da’ dacă nu, dacă nu... mai știu ce să întâmpla dacă era tare acolo? D-apăi io nu știu, estea-s lucruri băbești, da’ îți spui că să-ntâmplă, no, să întâmplă. Apăi die, din ce cauză (râde) nu știu.

Păi nu, am auzit numa’ ca femeia care alăptează să nu treacă peste o vale că atuncea i se duce țâța.

Diee, io nu știu ce să zâc. Amu poate ș-așe. N-am, n-am, nu mi s-o...

Deci n-ați auzit de-astea.

nu mni s-oo întâmplat, am avut țâță păstă unn ala mare n-o supt numai patru luni, n-o... Vreau să zâc c-o făcut un roșu-n gât și n-o mai supt. Ș-apăi s-o înțârcat de la o vreme. Nu mai; atuncea om muls țâță dacă n-o supt când am avut așe că m-am mai muls io și... Da’ ceialaltî păste on an le-am dat ș-am avut. Am avut țâță la ei.

Se înțârcau singuri sau trebuia să faceți țâțele urâte?

M-am, m-am ascuns de ei să nu mă vadă atunci câteva zăle. (râde)

Da? Că ne-o zis de, ne-o zis cineva că își făcea țâțele urâte ca să nu... ca să nu mai vină să sugă.

Cu ăla a doilea, că-i numa' on an și zece luni între... între aeștia mai mici. Io deja arăduisem gravidă că, da' n-am știut. (râde) N-am știut atunci. Șiii am văzut că nu-i mere binie la prunc.

Îi dădeai țăță...

Io-i dădeam țăță. Ș-apăi când am aflat apăi s-o și înțărcat pruncu' iute, atunci n-am avut probleme, că n-o fost așe bună io știu că țăță. Aveam lapte și... îi plăcuse din oală și din aia i-am dat. Dacă aveam die acasă nu m-am dus diepartie să, (râzând) la servicii să trăbuiască să îl las cu cinieva, să nu știu cu el.

Cam de când începeți să-i dați mâncare la copil, deci de când începeți să îi dați și mâncare, nu numa' lapte? De la câte luni... ați început?

Că chiar... tri-patru luni așe câte-un pic, da' nuu, nu prea. N-o prea mâncat așe mâncare. La, laptie mai mânca și mai biscuiți, da' nu, nu prea mânca de micuț.

La șase luni? La nouă luni? Cam la cât? Sau după un an i-ați dat de mâncare mâncare, mâncare de care mânca?

Mâncare cam așe după ce nu le-am, le-am dat țăță, apăi atuncea o mâncat mâncare și mai binie. Da' în laptie o stat mai mult coptiii. Laptie avu cu bibironu', cu sticla și...

Le dădeai lapte de la vacă?

Da, da.

Da' i-l dădeai așa laptele sau îl amestecați cu ceai? Sau cu apă?

Numa' când o fo' mai mnic, ăla care l-am, s-o înțărcat la tri-patru luni, atunci i-am dat cu, cu ceai când... când la ala i-am dat fest cu, dacă n-o supt i-am dat numa' cu sticla. Ieștea, la alții mai cu cana, mai cu lingura, că n-o, până o supt nu mni-o, n-o supt pă bibiron. Nu atâta, da' nu, la ăștia nu le-am mai învăluit cu ceai.

Cum îi țineai îmbrăcați?

D-apăi...

Atuncea se înfășeau sau se dădeau costumașe?

Să, să-nfășeau până la tri luni (râde) mai mult. Îi legam bine atuncea, eram mai proști, o' nu știu. (râde)

Îi legați bine?

Îi făceai păpușă...

Ca o păpușă, da.

Nu așa se zăcea că-i faci păpușă?

După, cam die la două luni nu-i mai făceam numa' la pchicioare.

Și mânuțele le lăsați libere.

Mânuțele le lăsam libere. Da, păi ș-atuncea îiis, mai zăceau bă, mai bătrânile câtă noi zăcea: „D-apăi legați-l că vezi că tresare și odată să strezească.” Îl mai dezbracă (râzând)...

A, ca să, că se lovește cu mânuțele.

Amu nu-i mai înfașe; când îi nasc, poate că-i mai binie amu, nu știu ce să zăc. Apăi în orice caz, nu-s legați. Da.

Da' era ideea că trebe să-i lege ca să fie, să nu li se strâmbe oasele? Că ne-o zis cineva ca să fie oblu, că de-aia era.

Da să știi, da. Țla la pticiorușe.

Așa vă zicea soacra dumneavoastră, să-l înfășați ca să fie oblu?

Pticioarele, aia zăcea că să știi că stau, că-i pui iute în căr, în scaun d-ăla cu rotile cum mărg să nu-i puniem iutie să steie pă fund că să strâmbă; și mere cracoș. (râde)

A, da? Am mai auzit...

D-apăi amu le, le pun câte-un pemperi, apăi abia-l duc. Atunci tăt cu, numa' cu cârpă-i, die pânză.

De pânză de cânepă;

Da. Ee, le puneam, nu, atunci spălam după ei nu ca ș-amu. Le punieam.

Da' ați zis că îi puneți într-un scaun; aveți un scaun?, am mai auzit aicea da' n-am văzut.

Aveam, ave', aveam, știi cu, scăunduț cu rotile, care merea și pân casă. Da, da. Eea, da, am avut... și, și numa' de lemn numa' să steie în pticioare atunci. Și de-ala am mai avut atunci la început.

Ce credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte... decât acuma?

Daa, io cre' că mai. Io, io așe, după minie așe cred. Nu, nu era atâta stres atunci. Io așe văd, amu cât îs de tineri, atâta stres au și coptiii. Tăți știe de-un lucru și nu le trăbuie atâtea atunci. Io cre' că și alimentația era mai sănătoasă.

Credeți că mâncau mai bine înainte?

Mâncau; că posteau mai mult, nu mâncau carne die porc cât mânâncă amu aici la noi; atunci tăiau un porc p-un an și posteau tătie posturile... și trăieau mai, (râde) hai mai spunie și tu, mai simpli trăieau și erau mai sănătoși, io așe zăc. Că io die, de carne grea de-aia tie îmbolnăvești mai (râde)...

Da, drept că te îmbolnăvești. Da' atunci iară am auzit, că mulți erau bolnavi de stomac; bărbați mai ales.

Mai diemult?

Da. Da, bătrâni, buni și tați bolnavi de stomac.

Nu știu, neamu' nost' n-o, n-a, n-o, n-am avut die stomac. Die plămâni da' mai fost, die inimă, da' die stomac nu. Ș-amu sânt; mai ales die fiar', die fiară cei mulți îs amu.

Da? De fiară?

Că amu-s, că mai sănătoși erau, mai mult trăieau mai diemult oamenii.

Oamenii erau mai sănătoși?

Erau mai sănătoși, cred că. Io așe gândesc. Că atunci ajungea la optzeci die ai, d-apăi amu ia vezî că cât îi die tânăr coptilu, die mic numa' auzî că-l dor pticioarele, că-l dor spatile, că-l dor coastele, îl dor tătie. (râde)

Ioooi, nu știu ce să zăcem. Amu tătă lumea-s numa' după...

Io nu știu, că tata și el s-o căit de stomac.

Îl țai tu mintie? Io nu țau.

Da' cum să nu? El dacă mânca mămăligă minten merea și vărsa. Ce știu io cinie io și zăsă lui că spirt sanitar cu miere die stup; un kil die spirt, die miere die albină și un kil de spirt sanitar.

Și-n fiecare dimineată câte-un păhărel pă inima goală; și dup-aceea nu l-o mai durut stomacu'. O venit di la ce, di la ce nu, io nu știu.

Nu l-o mai durut.

Nu l-o mai durut.

Da, am auzit și noi de miere cu alcool.

Da. Apăi dint-aceea o' din ce...

Nu să știe.

Da' altceva nu l-o, altă, probleme n-o mai avut tatăl dumneavoastră?

De avut o avut el, de tânăr o avut apă la plămâni.

O răcit?

Ce știu io? o fi răcită da, ori o transpirat, ce știu io ce-o hi fost? C-apăi i-o tras apa și pentru aia n-o fost, că nu s-o obosât, nu... N-o auzât în ultimu' timp, că nici io n-aud. (râde) Nu trăbe s-auzi atâtea...

Da' nu, făcea ceva? Lua ceva tratament?

N-o luat nicodată.

El nu l-o luat.

N-o luat nici un medicament nimic.

Că poatie că, die, tata meu o luat, da' el nu ie. Nici maica mea.

Nu prea se tratau înainte, nu se duceau la...

Nu băgau oaminii, adică ce știu? Poatie că nici n-o avut rând și nu era nici doctor pă, cum era, cum sânt amu. Nu le băgau oaminii-n samă. No, așe-i cum îi.

Da. Dumneavoastră ați fost vreodată bolnav când ați fost mic? Sau beteag?

Mmm, io nu țau mintie. (râde)

Nu țau mintie să și fost beteag.

Păi die mnici coptii am fost la vaci, am fost păstori (râde), până am vint di la, până m-am dus la armată. (râde) Uscam hainile su' noi. El [fratele] îi mai sănătos ca minie cu mult. Nie ploua tătă zăua și n-aveam... undie usca hainiele că durnieai înt-o colibă acoloa de un metru pă doi.

Pe minie mă tăt dor spatile.

Nie puniem hainile su' noi și să uscau până dimineța. Dimineța le luam iară pă noi și mai diepartie. La optinci, nu păpuci o... Poatie și die la... azi noaptie m-o durut mânurile.

Opinci de care? De gumă?

Die gumă, mamă, că die ptiele era scumpe, du-tie-n treabă-ți... Și nici n-avea cre' că din cie facie. Că era unu' aici la C., acolo di la Centru.

C-atuncea nu erau nici pantaloni când o fo' el mic.

INTERVIUL NR. 25

Femeie născută în 1931 Bărbat născut în 1929

Intervenția bărbatului este subliniată în text

Atâtie da, da am trecut foartie prin multie.

Am încă die la optzîci die ai.

Noi am răbdat și foame.

Și no...

Io am răbdat... că din douăzăci și nouă am luat viața s-o trăiesc.

Mulți înainte!

De-atuncea dacă nu m-am descurcat să trăiesc, n-am trăit; muream die foame.

Da. O fost.

Foartie greu, nu că greu, foartie greu.

O fost chiar acolo sus șeptie ai la ciurdă, cum să, înt-o...

Înt-o, înt-un muntie șeptie ai die zăle, nici cocoșu' n-am auzât.

Păstor. Așa la ciurdă o fo'

Da? Cât de tânăr erați atunci?

Iooi, că...

Cât die tânăr?! Dinn pân patruzăci și șasă și până-n cincizăci și doi.

Tânăr no, coptil coptil. În trizăci și unu amm, îs născut.

Și o avut norocu' die oare câtie ori că o muls vaca ș-o beut laptie că altfel...

O săptămână n-am mai avut, că ni-am dus ptită și cela și ni-o furat; ș-atuncea era hoți ca acuma.

Dezertorii. Că erau...

Nu dez... era, era partizanii.

E, partizanii, nu dezertorii. Și era pân păduri ș-apăi dacă cele sărac dacă nu-și ascundea.

Și era noaptea, ni-ascundeam ptita noaptea, nie suiem pă, în noaptia asta, pă mâne să mâncăm. Și noaptia merem ș-o ascundeam în păduri, în lemnie, în cela. Și nie urmărea. N-aveam cânie, n-aveam nimic.

Așa făcie. Când era cu urma, cu nu, cu

Partizanii, partizanii.

Ș-apăi când i-o prins, i-o omorât.

No, și cum v-o luat pâinea?

O furau.

O fura.

O furau și-o mâncau.

Când merem noaptea iară să nie aducem ptiță pă ceea zi, ptiță nicării absolut. Nici diesagii, nici nimic.

O acăța-n lemnie, ia așa o ascundie die ei, die partizani. Da' ei pin păduri fuga și ei, săracii, morți de foame căuta după...

N-am avut, acol' n-aveai undie mere că'geaba merei că nu-ți da nimeni; că eraa ce...

Era foamete.

Până vineam di-acolo aici în sat după mâncare, n-aveam pă cine porunci, aveam o sută și patru-cincizăci die animale. Ș-apăi până am, șeptie zăle muljeam, când nu mai putiem mere muljeam vaca într-o bidon di-ala die armată, di-a niemții, niemțasc și muljeam vaca și mai beam câti-un pic, mai meream. Co, că trăbă să cot de animale.

Păi no, atunci o fost foamete.

Nu numa' io, că am fost doi: un bărbat și io ciorăi. Așa am petrecut.

Nu vrem să nie aducem amintie, doamnă dragă, nu vrem să ni-aducem. N-am vrea să ni-aducem amintie... acuma.

O fost rău...

Rău. Aveam părinți, io doisprăzece frați am fost. Ș-aveam câtie o căsuță. Câtie-o căsuță, drunieam pă paie, durnieam, puniem un cearceaf pă paie; ca copii nie strânjeam laolaltă și nie adunam acolo și nie jucam. Noaptea rămânem tăt cu curu-n paie, să hie lucru cu iertare, că așa era acuma șeptezăci și cinci die ai. Că io-s die optzăci. Eram die cinci, o die șeptie, oo... Apăi nie mânca purecii, apăi nie mânca păduchii, apăi nie mânca râia, apăi nie mânca...

Dumneata ai avut râie?

Doamnie cât am avut, doamnieee!!

Aia eraa...

Cât am avut și câți păduchi am avut die, die, die i-aș ducee, i-aș duce on tren. Atâta. Era tata păcurar, păstori avea, îi nădragi di-eștia die lână cum să făcea atunci. Apăi așa sta pă dunga nădragilor la uăi acolo cum, parcă-i țâpa-i numa' jos. N-aveai, 'geaba vineai în casă că ia di-aici să ducea pureci.

Muierea n-avea, n-aveai cu ce să-i tratezi, să tie oblojaști.

Ia di-aci din ocol merea purecii. N-aveai cum scăpa.

Da? și cum scăpai de ei, totuși?

Î, î. Nie unjea,

Opărea hainele.

Opărea, hierbeam hainele. Da' tăt dacă îi'jeaba hierbeai că nu le puteai hierbe pă tăte. No, amu când eram die paișpe ai meream la București; negustori așe meream și io și cumnată-mea și mai mereau. Apăi nie prindea pân gări. Și nie băga numa' furtunu' și nie furtunea pă sub hainie că, pântu păduchi. Că și în gări era. Și stelnițee...

Când o apărut, odată ce o apărut comunismu'

Și stelnițe era și în gări, și tie mânca goange era și mizerie și-n gări era, gările strâcatie; acuma șaizăci die ai strâcatiee. Eea, ș-apăi nie dădea cu pompa pă tăți; dacă eram proști, dacă eram domni, pă tăți binie nie băga pă ușe gării cum nie cere. Apăi aiestea le-am petrecut până...

Da' dumneata ai avut râie?

Am avut râie diestulă.

No, die unde-ai luat-o?

Da, die unde-am luat? Meream cu copiii și nie scăldam. Așe vara, uită, meream...

Din trai rău;

meream și nie băgam în valea asta.

niespălare, din mizerii.

Ș-apăi din mizerie cred că era. Și ni-am scăldat, numa' vedeam că nie mânca ptielia și nie iese bube și blândie. Apăi nie unjea părinții cu ptiatră mierăie.

Piatră vânătă?

Cu ptiatră vânătă, pchiatră mierăie, ptiatră vânătă. Apăi nie spăla cu aia, apăi ca și când ne-avea punie foc pă noi. Zburam ca cocoși. Tătie le-am avut, domnu' dragă. Și ia aci sântiem la optzăci die ai și coptii noști nu-s așe sănătoși. Coptiii noști îs mai bolnavi că-s crescuți în puf și-n hrană. Ce să? Un cartof mâncam. Aveam um ptic die lapte, aveam vacă cu laptie, oițe, da' legume n-aveam pă cum îs acuma că am tăt anu' legume. Primăvara zăcea părinții: „Nu mânca fată că ia tăt trăbe de sâmânță.” Așe. Și uită ia cie am trecut câte zece-doișpe, opt, nouă, tăta lumea avea. Ș-o cameră, și tăți înt-o cameră.

Acumaa...

Apăi are o cameră și un pat.

Noi nu putiem dormi doi laolaltă sau înt-o cameră că tușim, o' drăvim și nie trezăm. Noi doi. Da' să durnim cu șapte în cameră. No, și copiii îs mai, îs mai bolnăvicioși. Și-s mai, mai apălis că-s tăți la oraș. Îs ca roua. Îs ca o rouă. Noi bătrânii am trăit și trăim șeptiezăci die ai, optzăci die ai aicea și sănătoși și voinici și nu mâncăm sâlamuri și di-estea, nu mâncăm. Să nie mâncie ele pă noi? Nouă nu nie trăbe de-alea. No, așe facem.

Și ce mâncați? Mai bine mâncați slănină?

Slănină mâncam nu prea multă, doamnă scumpă, că știi di ce nu mâncam multă?

N-aveam.

Tăiea un porc câtie di-o marje tăt anu. Făcea o untură, domnu' dragă, ca minie die gros. Ia așe strângie tătă peciuța-n untură și până toamna n-o tăie că să aibă toamna die mâncat, ș-apăi când o punie la buj ieșea un fum și era galbână ca ceara ... die galbână. Fum ieșea numa' din ea.

Di, din ea nu-ți dădea cât vrei. Acolo pă câtă roata ți-i porția. Atât.

Amu nu mai mâncăm slănină că amu o facem sopen.

Ș-apăi prăjeai chita aia pă jar

N-o mâncăm că n-o putiem și nu, nu nie ni de ea.

Și unjeai cu ea pă chită să ammiros', batăr să aminoasă.

Avem porc, avem laptie, avem găini, pui tăiem și amu mâncarea-i mai bună. O ciorbă die legume, una die pă, fasole, una die varză și cu ciont, cu di-asta di-a noastă afumată, nieafumată; și sântiem ... cu apă.

Și stelnițe ați avut aci?

Am avut la stelnițe die nu ni să ...

Aci n-am avut.

Avut alt; nu noi, părinții noi, nu noi. Nu noi. C-avea câte-un pat de lemn făcut. Și, și acuma dormeza-i die lemn că nu-i die aur. Da' nu ți-o putie scăpa die stelniță că era pânte dungi. Da' nu tie puteai scăpa. Tătie goanjile le-am avut. (râde)

Di-alea nu scăpai în veci. Numa' dacă ardei casa.

Da' cum ați scăpat de ele?

Nuu, păi nu știu cum am scăpat. Apăi după ce am crescut mare, m-am măritat, și când m-am măritat,

O fost soluție. O adus soluții di-alea die carii.

die două, die nouăspă, die optsprăzecie ai. Și undie m-am dus era patu' plin die stelniță. D-apăi o vinit soluții, o vinit um ptic mai binie-n lume, trai mai bun, o vinit fel die fel die stropchituri, ca la legume acuma. Și ni-am scăpat.

Amu numa' otravă.

Amu nu sântâm, amu nu sântâm că ...

Otrăvi. Nu mai mânci o mâncare ca lî, ba laptele di la vacă.

Da' acuma iară, iară-i bai domnu' dragă. Dacă fac pâine di-asta fărina faină albă, stă tri zăle-patru. Fac pâine-n cuptor. Cu drojdie și pui ș-om ptic die iler di-aiesta die pânie, da' nu mai stă pânea, să stracă. N-o mai putiem dup-o săptămână mânca.

Și înainte?

Înaintie o puteam mânca. Die săcară o făceam cu mălai laolaltă și și cu... și învăluim. Și o putiem mânca două săptămâni. Și dacă era uscată la două săptămâni o putiem mânca ca bunăta. Amu o fac die fărină albă faină că cumpărăm fărină, este aci la vecina și ungurească și rumânească și numa' o săptămână poci mânca din ea. La săptămâna co' să dau la porci, da' și la porci mă tem că să lipchiește die jejetie. Da' din cie cauză? Cie zăci dumniata?

Io nu știu.

Da îți spui io di ce. Păi tăt, tăt, tăt locu-i otrăhit.

Îi otrăhit tăt, tăt, tăt.

I-o stropchit tăt, tăt, tăt.

Îi stropchit, îi

Cartofă, domnu' dragă, când eram tânără și hierbeam la porci într-o oală mare, crepa și era făinos, mâncam die nie săturam, nu nie mai trăbuie nimică. Amu n-o putiem mânca nici cum. N-o putiem mânca, mânca-o supărarea.

Păi ce are?

Păi n-are nimică numa-i stropchit tăt, tăt, tăt binie. Și pământu-i stropchit și...

Și n-are gust bun?

Nu, nici are gust bun, da' nici îi bună. Nu-i bună cum era când eram noi tineri că aie era viată s-o hi mâncatăă, să ai mâncare di-aia, amu aia ar hi sănătate, doctorie întreagă ar hi.

Păi dumneata nu-ți pui și pentru dumneata niște legume de-astea?

Ba pui.

care nu le stropești.

Baa, da' coa' să lie stropim die pepti. Că die nu peptii lie mână și să distrug.

Știu. No, și alea nu-s bune?

Alea-s bune.

Apăi alea-s mai bunie. Nu-s dacă le stropchiești cu soluțâie, cu...

Dacă nu lie tratezi, le samini, lee cu

Da' și pământu', domnu dragă, pământu', pământu' stropchit. Dii, pânea di ce să stracă? Cie să să strâce? Tăt îi stropchit. Tăt, tăt, tăt mâncăm; ce mâncăm... dacă iei un salam, dacă ieie niște parizer, îl strânji așe nici gust numaa, să hie lucru cu iertare, ieu un salam o parizăr râgâiesc tăta zâua, îmi iese pă gură; îmi iese pă gât... Da, da, da... a parizăr, a sâlam, aia. Ooo dă-tie naibii! Lasă că-mi fac die mâncare. Avem tăti, avem ce face. Avem ouă. Nici nu prea mâncăm. Ouă proaspetie, laptie proaspăt, porcu' cotate die noi, mâncare îi dăm ca cum mâncăm noi, legume, făină. Știm că îi lucru bun. Dacă bem o cană die laptie sau bem sau facem tăițai sau facem gris, mă rog, no. O mămăliguță. Tăt auzâm la televizor că laptilee trăbee... că îi, are boală, ce știu ce boală, Că are microbi.

Boala n-a, vaca n-are boală dacă îi cotate și paște iarbă verde și mâncare ca lumea.

Și cum îi la noi mâncare, di-asta iarbă nu-i ca la ...

Și aia-i, ala-i laptie. Io dacă beu două căni die laptie sara poci durni liniștit.

D-apăi dacă meri să-l iei a nost' are patru gradie;

Și die-mi aduce o cană mă poci cosi un dărab cu ea.

Laptile patru gradie și mă duc și-l ieu die la bold cu patru zăci die mii și tras o dată, tras o dată.

Mă duc să cumpăr de la bold un cărnaț ... Io nu-l pot mânca.

Mai slab, dracu-l poatie mânca.

Apăi nu știu așa am născut, poatie, să nu poci, da' ala nu-l pot mânca.

Și-i patru zăci die mii vechi acuma, c-amu aici die vechi vorovim. Ș-a nost' îl plătiește cu șapte mii. Aiesta cu patru grade.

Apăi ...

No, statu', statu' nu nieeee, nu nie putrăzeștie die cap pă noi țărani? Până nie ardie putiem noi lucra că el nie frije.

Îl dă cu patruzăci.

Eea, și vă scoatie smântâna și face, și-l dă la orășeni. No, păi di ce-s amărăți, morți is fața la orășeni? Die sălamu' ăla și die parizăru' și die laptiele tras, die ala poate hi tăt, tăt, tăt cie cumpără die la oraș și mănca. Nu putiem mânca na tăte cele.

I-otrăghit tăt, tăt, tăt ce consumă-i otrăhit. Nu mai poatie die sănătos nici di-al dracu'.

Am trăit optzăci die ai și nu am fost la s[pital] ...

Mulți înainte!

Mulțamesc!

Io ia amu dacă-l pui pe unu' tânăr die trizăci die ani, și io-s die optzăci, să-l pui la coasă cu mine nu țane-o zî. S-o dus! Parc-o picat jos. N-are rezistența ei, n-are putiere, ce știu io?!

N-am fost bolnavi, n-am fost la spital, n-am fost la injecții, am făcut copiii acasă, nu ni-o dus nimeni nicării, nimnică. Nu că să te tăt ducă în tătă luna că ești gravidă să te trateze. L-am făcut, nici la on an nu ni-o adus că am făcut. Nici n-am stat în pat o zî. L-am luat în brațe, în ceea zî m-am dus la lucru.

No, câți copii ai dumneata?

Patru.

Să-ți trăiască!

Mulțumiesc!

No cum l-ai născut pă primu'?

Cum am născut pă primu'...

Așa, unde erai când te-o luat durerile?

Știi unde eram? În casă acolo la D., ați fost dumneavoastră la biserică.

Lângă biserică acolo, c-acolo am fost măritată. M-o luat strânsorile sara, pă dimineața am făcut o fată.

No și cine-o fost cu dumneata acolo?

Îi, o, bunică.

O bătrână.

O bunică. N-o vrut nime' să șie.

Da? și cum ați născut: în pat sau, în genunchi?

În jelunți, în jelunți jos.

Și cu ce v-ați sprijinit mâinile?

Păi am stat pă bancă sau am stat pă masă și, no, cu, nici nu mai știu; atunci de dureri nu mai știei că cum stătea. Te lași jos și faci un copil. Așa am făcut.

Și cine l-o moșit?

Bunica.

Bătrâna aceea?

Bătrâna, ajută-i...

Da' cine era bătrâna?

O bătrână.

O bătrână, îi zăcea moașă, îi zăcea moașa satului că aia era moașe la tăți bine.

Și? Cu ce v-o ajutat ea?

Nu mi-o ajutat cu nimic.

C-un păhar die pālincă

Pântu nu, cu, Dumniezo numa' mni-o ajutat. N-o avut cu ce-mi ajuta ea. Da' nuu, amu da, ia p-aci ni așe umbla cu mâna pă burtă și cela, no că, da' atâta. Alt ajutor nu putea fi. Nu, așe da. Îmi puneam mâna pă burtă și: „No uită, să, să sântie copilu', îi întors copilu'”, no, că era moașa satului. Așe. Acuma în tăta luna să meri la doctor și să meri așe și faci on zimbreală. Îl făciem die tri-patru kile și lucram tăta zăua. Mi-o suiem ia cum îi căpchița aia die pă vârvu' fârciturii cu pântiecu' la gură și păstă două săptămâni făceam coptilu' și mă buticam pă rudă... die pă ea. Țânie o rudă și mă puniem pă burtă și mă dam jos. La două săptămâni am făcut fata.

Și dumneata c-o zi înainte ce-ai, ce-ai făcut? Înainte de-a te lua durerile. C-o zi înainte, ce-ai lucrat?

Am lucrat, am lucrat așe ca țăranu', la fân, la ce-o fost atuncea, la sapă, la secere, mă rog, cu, o fost toamna, lucram la legume, lucram, seceram săcara. Mă, nu stăteam, nu stăteam nici până sara cee, până sara și noaptea m-o luat. La tri zăle, la patru trăbuie să meri la lucru.

N-avea voie să steie până o lua durerile. Trăbea să lucre.

Trăbea să lucru, nu să stau. Și am făcut patru fetie.

Maica o făcut nouă. După unu' tăt o durut-o, păi nu știu pă care. L-o născut și l-o pus în pat ș-o trăit [trebuit] să margă să-și aducă apă die la fântână că era să, să-l fa, să-l puie să-l spele.

(râde) No, acuma. Așa o fost viața.

Și ați născut vreunul în spital? Sau aci, la dispensar?

N-am născut nici unu', nici nu m-am dus cu ei.

Nici unu'.

Nici am născut nici unu'.

Tăți i-o făcut în casă.

Nici după, i-am făcut acasă și i-am împăpușet, și i-o tăiet moașa buricu'... și i-am dat. Și la după...

După ce-o născut pă asta mai mică numa', pă fată, o pă?

Pă asta micuță, era despenzariu aci când o am născut ș-o trăbuit să ieu ...

O fost musai să margă la dispenzar.

O fo', da' după ce o am născut în ceea zi că s-o ieu în brațe să mă duc la dispenzar să stau tri zâle sau patru.

Acolo?

Acolea la dispi... Am stat acolo tri-patru zâle c-atuncea era casă die nașteri era.

Casă die nașteri.

Și era femei născute și pri..., prima dată.

Mâncare dădea.

Și nu m-o lăsat doctoru': „Numa' vii, S.”, că eram no, vecini și ieșea și-i dam laptie, „Amu trăbe să vii. Tri zâle să stai cu ea.” Am luat în brațe și m-am dus și...

Și după ce nașteai, de strânsori ce luați? Ca să n-aveți strânsori.

Atuncea să bea țuică. Să bea țuică. Cum nașteai îți da câte un păhărel de țuică, două,

Die pălincă. Știi, făcută așe ca lumea, nuu...

Eeea, și șiertă și beam câti-un pahar două die pă, pălincă și nu mai aveam nimică. După ce-o făceam nu mă mai gândiem că am făcut copii. Să hii... Așe bem, da' acuma nuu, zâcie că nu-i bine să bei, da' acuma, atunci merea, bea muierile nu că, eram beutoare dacă beam...

Da, știu...

Da' cât bei câte-un pahar die țuică amuu, după aceea pă sară bei un pahar, mâine, poimâine și gata era. Nu mai aveai strânsori, nu mai...

Da' de ce să bea țuica aia?

Aie așe luasem noi de la părinți.

Așe rămăsese diemult.

Rămăsese că no, dacă naști să bei o, un pahar die țuică. Așe un pahar sau două; alta bea și două. Că numa' nu tie mai strângie pân burtă, nu mai ai dureri,

Și ce începea îl făcea, apăi în tăță zî merea la ea cu coșarca cu plăcintie, cu pālincă, niamurile, nurorile, apăi dacă avea multie niamuri apăi trăieu mai mult de-o lună tăt cu plăcinte.

Atuncea ie, dacă eraaa ... Litere die pālincă șiartă și pancove, c-așe merea atunci câteva

Veneau atuncea?

Vineau atuncea, vineau. Și două săptămâni.

Da' nu era periculos ca una dintre femeile care venea să fie la ciclu?

Ba era la ciclu, da' spunie, spunie.

Aa, spunea?

Puniem, puniem un sămn roșu, oo, o, acolea la prag, um pticuț die petic roșu.

Și dacă spunea nu era bai.

Nu era bai.

Da' dacă nu spunea?

Dacă nu spunea nu, era rău, să întâmpla die să făcea spurcatie și abie scăpa.

N-ai avut probleme dumneata.

N-am avut că spunie muierile, nevestiele, c-acuma era nieveste.

Spunie când vinea, era altu'

„Uită, îs la menstruație” și gata, nu mai să...

Mi-ți ajuta tu, zăcea muierile, să ducea, s-ajuta și bărbatu' merea la o văduvă o ajuta, da' amu nu mere nici la di-al dracu'.

Acuma s-o mai răit lumea. S-o mai răit lumea. Că copii-s duși și ei îs crescuți la oraș; ș-a mnei nici unu' nu-i acasă, nici, în [tot satul] nu-s numa' bătrâni. Copii-s duși, apăi și... îs duși și lumea, s-o strâcat lumea foartie rău. S-o făcut, s-o strâcat.

S-o strâcat!?! S-o strâcat că o învățat tătie prostiile la televizoare, la...

Când eram și meream la joc, domnu' dragă, că acumaa...

Io să șiu un șef în țara asta,

merem la joc, când trăbuie, sfințea soarele să him acasă. Că die nu eram acasă căpătam die la pă, maica die praf nie făcea. Viniem câtie c-un ficior die mână, da' nu sfințase soarele, cu zăuță. Și vineam acasă, vinea câți băiatu' la noi,

Da' ficioru' pleca acasă.

care no, vorovim bine, să băga în casă, voroveam pân' cu, în casă cu părinții și

Eea, după ce era, merea.

Eea, un ceas-două și merea. Acuma nu-i așe. Acuma-s copii noști și zâcie că i-i pretin. Fută-l pretinu-n cap să-l fută patru ai.

I-i pretin.

Îi bărbat și muiere ș-apăi tăt pretin. Ș-apăi să despărțește și facie copii nienorociți, reclaj n-am făcut, n-am știut ce-i reclaju', n-am știu...

Di-acolo ies coptiii.

N-am știut aia așe să măă hi un reclaj, să măă duc Doamnie ferește!

Di-acolo coptiii eștia die,

Că m-am tiemut die Dumniezo.

die indicapați

Am zâs: „Doamnie, dacă mă duc io, mă pediepeștie Dumniezo, cie facie cu minie Dumniezo? Să fac io un reclaj, să mă duc io la prostii, să mă duc, să am?” Am avut doi bărbați; aia i-am avut. Mie nu mni-o mai trăbuit. Unu' o murit, prima, Doamnie să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

Ș-aiesta, da' io n-am mai avut partie die alt bărbat. Da' nici care-s di sama noastre. Așe o fost. Acuma își schimbă ca chimeșa. Așe schimbă bărbații și pretini și, pretini și vin acasă și să culcă la părinți și pretini. Acuma-i un curvușag... diestrăbălat. Diestrăbălat. Nu știu mai este-o femeie bună sau un bărbat bun. Nu condamn nici pă femeii, nici pă bărbat. Da' o femeie bună sau un bărbat, mai este o casă cinstită. Nu știu.

Mai sunt...

Raaar, nu știu. Poatie pă la țară, pân marjinile estea.

Daa, o fi că...

Da' la o oraș nu prea, că videm noi la televizor.

Io să șiu un șăf de televizor mare, imediat le-aș scoatie tăt, tăt, tăt, tăt, tăt.

Da, da, da nu, da' nu aia mari die la parlament, dragă? Daa, daa...

Nici n-ar trăbui să-i lase, să

Aie, domnule, aie cu facultățile, câtie cu două-tri din Parlament.

să, cucu să știe că cu...

aie, aia-s diespărțâți.

Să întâmplă. Acuma să întâmplă.

Nu că să întâmplă, că spun și au, au copii și-s mari, și-s diespărțiți. Șii artiștii aieștea futuți în noroc tăt așe. No die, atunci die undie să luăm noi mintie, noi proștii? Di-a la ei?

Da. Ș-asta-i întrebare bună. Bună întrebare.

Die undie să, die undie să avem noi, no, die undie să ieu io mintie? Dint-ăla cu facultatie o din cela care mere la vacă?

Da...

Rar, cam rar, domnu' dragă. Fără supărare, îi rar, rar. Îl vezî om pă drum și zăci: „Ia un om”, da-ți-l mă-sa cie om îi. Așe, așe sânt. Ce să facem? Asta-i viața! Nie mirăm. Noi murim mânia-poimânia.

Eea, acuma lăsați că nu vă grăbiți nicăieri...

Noi nu niee, da' nu nie lasă, no, nu nie lasă anii.

Cine nu vă lasă?

Anii'napoi. C-o trecut aii. O trecut cu binie.

Nie chiamă popa: „Hai, hai, hai!”, „Hai că tre' să vii.”

Doamnie și mărit, și lăudat! C-o trecut fără spitaluri, fără paturi, fără chinuri, fără greutate pînă amu. Sântiem răi la gură, nu nie rugăm lui Dumniezo pântu asta treabă. C-ar trăbui în jelunchi să stau zî și noaptie die cie mi-o dat Dumniezo. O fost foametie, o fost păduchi, o fo' râie. O fo' bunie tătie c-am fost sănătoși. Undie ni-o mîncat, ni-am scărchinat. Și când i-am prins, i-am omorât. Șii am rămas tăt binie. Cu ficat bun, cu inimă bună, cu plămânie, fără avorturi, fără să meri la doctori să tie cotroboleze tăt, tăt, tăt, să tie diesfacă tăt, tăt, tăt. Apăi cie facie când meri la doctor să tie chilozeze să facă alea? Du-le, c-ale dracului! Da' ce fac alea? Alea cu dracu' lucră. Dacă i-o plăcut să facă un copil, facă și-și coată die el. Nu țape în budă și-n gozu' die lemnie și-n cat. Așe să întâmplă la țară amu. Îi lasă Dumniezo pă mâna dracului. Îi lasă pchierduți.

N-ați fost niciodată-n spital?

Ba am foost, mintonăș am vrut să mă duc. Mintonăș c-am vrut să mă duc. O vinit odată...

Și mai beteagă o vinit. (râde)

No zâceți. Cum o fost?

O vinit odată, o vinit odată după Revoluțiaie. Ia așe la fata noastră, că-i casa fetii noastre da-i dusă-n străinătate. Și ia așe ca dumneavoaste niștie domni și că așe, ș-așe și io am făcut niștie pancove. Niștie pancove,

Plăcintie. Da, da.

plăcintie. Acuma dacă stați la J. și știți cee că-i pancovă, că-i plăcintă.

Di-alea cu brînză și cu

și cu ceapă. Și cu, și... no așe. Și cu ceapă, și cu morar și cu brînză și...

Foartie bune.

No, cum o fost?

Ș-o vinit ș-o adus niștie soluție și fata tăt că să-i fac pancove di-alea bunie. O avut soluție die spălat.

Die spălat vase, io nu știu ce-i ala.

Ba die spălat vase. Și io atunci, mni să găta uloiu' la ea, mni să găta uloiu' dint-o sticlă și io dacă să găta uloiu' dint-o sticlă, ș-aiesta-i uloi, bată-l norocu',

că-i uloi, că uită că-i galbăn și sticlă și-i uloi. Io pui de-aci dint-asta um picuț laa pancovă. Eea, da' io întâie am luat pă buze și mi-o părut că-i moale, știi? ca oloiū'. Că o fost soluție di-aia, da' nu die vase că die era die vase nu era poatie acela. Ș-am pus pă pancovă. Când am pus pă pancovă o ieșit spumile ș-o dat păstă laboș ș-o mărș păstă arăgaz. Ș-apăi tăt am dat. Ș-apăi m-am spălat pă gură, atâta m-am spălat pă gură până mni-o rămas și limba spălată și lichidu' limbii și el. Și di-aia m-am dus la spital.

No, și cum o fost?

Ș-apăi am tras. Doi-tri ai die zâle până mi s-o făcut înapoi, așe cum o vrut Dumniezo, soluția aia pă, pă limbă. Am tras c-o fost spălată, domnu'. Am fost la spital die două-tri ori și die n-am întrebat și la Cluj și păstă tăt, no. Mai da pirule, mai da și după doi ai, după tri, mi-am revinit. Da' doi-tri ai am tras, am tras pântu treaba aia. Că io după ce-am pus, am pus pă limbă, așe o am cu, gustat um picuț, da' am făcut cu limba așe. Ș-apăi dup-aceea o trăbuit să mă spăl. Ș-apăi când m-am spălat, m-am spălat tăt spume o ieșit. Că soluția, io vă spui, ș-apăi mi s-o spălat.

Da' v-o făcut și spălături în stomac? Sau așa, când ați mers la spital?

Nu, nimic, nimică. Numa' io am făcut, io așe cu apă, cu apă. Am luat die douăzeci die uări, die trizăci die uări și m-am tăt spălat, m-am tăt, până s-o spălat limba și gura binie. No. Ia c-am tras.

Da' până atunci n-ați mai fost la spital.

N-am fost.

Înainte de Revoluție.

N-am fost niciodată. Niciodată. Niciodată.

Și dacă vă răceați sau v-ați scrântit picioru', nu?

Nu m-am ... nuuuu m-am dus nicării. Și de m-am răcit am tușit, o trecut, n-am băgat samă, n-am ...

Dacă scrântiești picioru' sânt doar d-estia die coată die scrântituri.

Amu când scrântiești meri la babă, la băbești, mai binie la băbești.

Și ce le face astea băbești?

Păii diescântă.

No, ce-ați pățat? Ziceți! Nu v-ați scrântit mâna, picioru'?

Eea, eea, da, da. Mi-a scrâă[ntit] Uită așe domnu' dragă, viața noastră așe o fost, bună o fost. C-am răbdat foame um pic și lipsă mălai în Florii și di-elea, da' o fost bună, lasă c-o fost binie pintu noi. Atât die muncită-am fost sărac, mi-am făcut căsî, am făcut prunci, am luat loc, am purtat la școală; tătie, pân tătie am trecut, domnu' dragă. Amu mai avem una, o dietorie. Aia-i cea mai mare.

Ce datorie?

Aia-i cea mai mare, aia vine.

Mai poate aștepta.

Aaa, aia-i cea mai...

Nu-i nici o grabă cu aia.

Aia-i cea mai mare.

Ei, mulți ar da oarecât s-o poată împingie dară...

Tată lumea ar da.

Aia-i sigur.

Aia cu bani mulți, cu miliardele alea, nu ni-ar putea da nouă doi bani să le-o dăm noi viața asta? Nu ne poatie. Eea.

Sânt di-eia care ar da, pfuai die capu' meu, țara o ar da.

Da' nu pot, nu pot nici ei. Să duc ei și rămân tată avuția.

Tăt acolo mere ș-ala, și bogatu' și săracu', amândoi odată.

Ala nu să duce la, la unu' sărac care are miliarde, că ala gândiești că să mai strângă să pună pă ele. Da' nu zăcie: „Na, săracu', că are um pic. Da' lasă-l să-l mângâi acolo”. Nu zăcie.

Nu știu, nu zăce.

Nu zăce? (râde) Așe domnu' dragă.

Da' părinții dumneavoastră tot așa sănătoși au fost? Sau n-au avut nici un...

Nu, nu. Tata mnieu o murit la șaizăci și doi die ai, c-o fost în războiu' mondial. Șii un, o fost prinsonieri.

În Rusia?

În Rusia. Ș-o mărș un rus cătă el cu banieta pă armă și să bagie-n el și s-o întors și i-o băgat la, lângă pticioare. Ș-o rămas cu boală die inimă. Și noi am tras, tăți binie. O murit frații tu, că numa' un prunc o avut tata când o fost în războiu' mondial.

Optsprăzece.

În optsprătece. Șii când o vinit, o vinit cu boală die inimă. Și die inimă o și murit.

C-o mărș la oraș, acuma știți orașu', la un târg ș-o luat un purcel și s-o pus să mâncie ceva mâncare, sclănină cu pchită cum ș-o pus di-acasă, c-atunci nu mânca că nu eraa și așe. Ș-o ieșit porcu' din sac ș-o fujit, și el s-o înfricat ș-o picat jos ș-o murit. Un fratie a mnieu, aiesta a lui cumnată-mea așe o murit. O lăsat coasaa...

Aci din sus.

Aci din sus cosea la otavă toamna, îl doare chieptu', îl dor spatile, îl duru, trăi până la ujină. Și muri în, pă mașină [salvare] Și unu' o murit iară în București. S-o dus așe ni de cu sară,

S-o culcat și

S-o culcat și nu s-o mai sculat.

S-o sculat mort.

Tot de inimă.

Tot de inimă.

No, păi tot de inimă o fost.

Tot die inimă. Aiela când vinea acasă și-l străgeam noi era păcurari, avea turmă die uăi. Apăi sara, zâua pă la amiaz vinea să culca, „No sculați-mă dacă-i ceasu’ unu să mă duc la, să mulg uăile.” Da’ și oare nie temeam să-l sculăm că când „Hii!”, să spărie.

Să speria.

Știi, să înfrica așe. Șă înfrica. Ș-apăi die inimă o murit. Și am avut tăți, că după aceea ne-o făcut pă tăți, pă unsprăzece, după ce-o vinit din războiu’ mondial.

Și deci ziceți că practic ați moștenit toți...

Chiar aproape, aproape, nu chiar toți.

boala lui?

c-o muri, am muri, numa’ io-s din unșpe, din doisprăzece. Da’ patru o murit.

Îi a zecea, ș-apăi di-aia zăce.

Eea.

No așa. (râde)

Și primu’ dumneavoastră soț cum o fost?

Primu soț o murit, o fost și el în război, nu-s înt războiu’ ala, nu-s, în războiu’ astalalt ș-o ajuns cu foametea. O ajuns, el o fost el vânător die muntie. Așe-i? Vânător die muntie. Ș-apăi zăcea c-o vinit odată tăți cu...

Laaa unitatie die vânători.

Eea. Die-i purta pin munți. Ș-o vinit și era flămând și plin die râie și die păduchi și die, și o mâncat din niștie mălăiștie

O vinit, o coborât

Frunze die mălai di-alea putriede amu die foame și die cela. Ș-apăi o vinit acasă și el o fost on...

S-o coborât die pă munți

O mai beut um pchicuț, o fost curier aci la sfat, o fost învățători din D., ș-apăi la Comisariatu’ Militari o fost la Cluj când... Ș-apăi rumatismu’ și i-o perforat stomacu’. Și i-o perforat stomacu’ și l-o dus la...

Atunci așe era, erau granița aici.

Era în timpu’, înaintie de patrușcinci.

Da. Era da, așa, apăi l-o dus la A. și l-o operat și n-am fost lângă el că n-am știut că undie-i dus că s-o dus la un sat, numa’ cu o femeie după niștiee ceaiuri

die stomac. Că faceau cineva ceaiuri băbești di-eștia die stomac. Ș-o mâncat cireșie die mai și dacă o mâncat cireșie die mai alea-o fost tari și până-n satu'ala o stat, nici nu s-o putut butica jos c-o stat îndoiet doa, că-l doareee stomacu'. Și di-acolea din sat l-o trimes la A. Și i-o perforat stomacu', și l-o operat și sâmbătă noaptea l-o operat și miercuri dimineața s-o sculat ș-o beut apă. Ș-apăi n-o mai treaba dac-o beut apă. N-o fost nimeni lângă el, o fost numa' bolnavi în salon, da' n-o no, n-o fost nimeni să zăcă, n-am știut că undie îi, ce s-o întâmpat cu el. Omu' numa-n sat să aducă ceaiu'.

Și nu trebuia să bea apă.

Și nu trăbuia după operație, daa, să bea. Da' n-o beut până miercurea apă; până miercuri dimineața, die sâmbăta până miercurea. Ș-apăi o murit. Am rămas cu două fătute.

Mama dumneavoastră, tatăl dumneă, adică tatăl dumneavoastră ați zis: de la inimă. Și mama nu?

Mama o trăit șeptiezăci și șasă die ani. Șeptiezăci și șasă die ani. La șeptiezăci și șasă die ai o murit die cancer.

Ce fel de cancer?

Ca, da' nu știu cum să-i zăc la canceru' ăla.

O fost la pat sau?

O fost la pat un an die zăle. La pat o fost on an die zăle. O suferit.

Dumneavoastră ați avut grijă de ea?

Da' cum? Am fost tăte, ia aci am fost tăți binie lângă ea. O fost a, cu aia, căsăle alea amândouă is a fraților, aia cu faianța, și io am fost aci cu casa, soru-mea o fost dincolo di păstă drum, acolo la cele căși... ș-am cotat de ea, Doamne Dumnezeule!, am fost tăți frații lângă ea. N-o am lăsat-o un moment sângură. Zăua și noaptea. O am dus pă la noi așe, la căsăle noaste să cotăm de ea... de la casa ei di-acolea. Ș-o zăs cătă noi, o plâns și o „Nu mă cota, dragu' mamii, în casă la voi, cotață-mă în casa mea”. No, tăți sântem aci c-acuma nu-i ca și că nu-s copiii acasă. Am fost tăți aci. Lasă că tie cotăm. Că tăt până la zece-doisprăzece stăteam iarna laolaltă. Ori la noi, ori la ei stăteam la sara până pă la zece-unsprăzece la ea-n povesti, ș-apăi unu' nie culcam cu ea. Unu' stam pă noapție cu ea. Și ooo, da' noi nu om hi cotați. Că n-om hi, că nu știu cine ne-a cota că prunci-s duși.

Azilu'.

Or vini ei dac-o fi...

Auzi: unu', unu-i binie, da' de care rămânie nu-i binie.

Cum? De care?

Die unu-i binie că unu' să coată pă alalalt. Unu' care, care care rămânie iala-i bai.

Da' die care rămânie apăi l-o dus Sfântu'.

Ala mere la azil.

La azilu' supărării, da' cine tie duci pă tinie la azil?

Apăi atuncea va veni un copil, măcar unu' să-l grijească. Aci.

Că i-a trăbui averea dacă, da' zâce că aaa!

Amu n-au bani, avere.

Că ce-i vrea cu ea că nu-mi trăbe.

Bani n-avem o stare că i-am dat la copii pân' acuma. Năz, acuma țăniem bani numa' pântu mormântare că la înmormântare cinci-șazăci die milioane nie trăbe la unu'. Așaa, aci să fac ca nunțâle.

Mai bogatie.

Câtie cinci-șazăci die milioane.

Da' di ce să face așa?

D-apăi...

D-apăi că nu să lasă cela la cela. Păi cum crezi?

Zăciem că, zăc copiii dacă au ei bani, săracii, di cie să-mi facă mormântări. Asta nu-i, asta nu-i bună la noi. No, trăbe s-avem o sută tri-patruzăci de milioane, cincizăci, c-atuncee pă, nie petrec la mormântare. Dacă nu, ce face cu noi? Zăcie: „O, săracu' die el, uită că n-o făcut die o cină.”

N-o făcut die o masă.

N-o făcut die o masă, așe.

Ș-o muncit în viața lui.

Ca la nuntă. Nu-i deferenți die nuntă. Nu.

Dispare.

Țuică, bere, suc, mizeluri,

estea dispar, io așe zăc că dispar.

tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, tăt, cozonacuri, tă; ce-i la nuntă tot îi.

Că vine economia asta ș-apăi...

Nu dispare die la noi, io nu sâmtăsc economia. Ce-am io cu economia?

Nu simțesc?

Nu, io nu sâmtăsc economia, da' di ce s-o sâmtăsc?

Încet, încet sâmtăsc.

Că om pic die penzie avem, văcuță avem, făină avem, legume avem, pchituță-mi fac. Și dacă nu-mi fac pchituță să găseștie. Ce-am io cu economia c-o sâmteștie domnu' că nu ș-a plăti casa? Fută-l în capu' lui. Di ce s-o dus tal, di ce n-o mai stat și la țară? Da' noi trăbe să zăcă, noi zăcem așe. Io zăc cu gura mea, am zâs die multe ori, um pic trăbe să suferească că dacă nu, nu-i om. Îi prea, prea, copiii, tineretu' aiesta... cum creștie acuma, nu dumneavoastă, dumniavoastă ați scăpat die că e și... No, ai, ai coștolit um pic, așe-i?

Am cam coștolit.

Io cum să zăcem noi, Doamne hii! Și nuu, nu, nu știei că cum să plățiești și cum, die undie să scoți bani. Doamnie, că io am zâs că nu scot die la bancă pînă-i lumea să nu, nu.

N-ați luat de la bancă înainte pentru pământ?

N-am luat. N-am luat nu, niciodată.

Nici pământ.

Pe-aici lumea am auzât c-o mai, să băga-n bancă să-și, să-și ia pământ.

Cum? Poatie cineva, poatie care, care... cari o fost care după Revoluție o fost, vād că ș-aia s-o băgat. A nu, și înainte ziceau că s-o băgat. Înaintie, înaintie nu știu no.

Pentru pământ.

Să băga înaintie, era care lua din coșe să ieie banu'.

Era? O fost și la noi di-o luat din coașe ș-apăi l-o scos din casă. Cu poo, cu coptii cu tătu'.

Stați. Din ce zăceați că lua? Din coașe?

Eea, din bancă, așe-i zăcea: coașe.

Din coașe, c-atuncea așe-i zăcea coașe,

Ce-i aia?

banca îi coașe.

Mă duc la coașe.

Și vinie portărelu', c-atunci iară când vinea portărelu' să-ți achiți cela, nu-ți putiei achita, îți sigila casa, tie scotea-n drum. Da' cam rar, no, să întâmpla. Da' amuu, ș-amu, ș-amu la oraș. Vin pruncii noști, nu zăc vinie să-i dai, numa' zăcie că numa' îi greu. Că trece luna, îi greu și nu-ți ajung. Șii...

Îi greu, n-avem.

Nu, nu vinee, vine să, vine să-i dai um pic, da' nu cere, da' dacă-i dai îi pare binie că no.

Nu zăce că dă-mi, no ia ce grea, cum ia vai.

Îi greu, tului că nu ne ajunje, tului că nu așe. D-apăi, Doamnie, cum ni-ajunje nouă?

Puie mâna și lucre că nu i-i rău. Dacă lucrui nu-i rău.

Auzi domnu' dragă: amu care-o, când eram noi tinere meream la sapă la altu' că era-n cilediu. Do, două zălie la sapă la legume și luam o năframă di-asta, că purtam o năframă tinerească, galbână, die legume. Două zăle săpam la legume. Că nu să vindea cu ciuperca, nu să vindea afineala, nu să vindea nimică. Amu o fost la noi de-o strâns die patru milioanie ciuperca în-o zi. Astăz', în săptămâna asta. Die patru milioane în-o zi. Apăi die un milion, apăi die șeptie dutie, apăi die zece sutie,

Păi die două-tri sutie apăi.

Apăi die cincisprăzecie, apăi die două sutie dacă s-o dus numa' om pic. O strâns. Ş-a-finiele... că p-aia urmă. Eea, da' pă timpu' nost' n-o fost de aieste. Şi putiei cu ciuperca, cu afinala facie ce-a vre'.

Nu capeţi un uom la coasă o la

Nu capeţi niemică. Nu, nu capeţi la un om să-ii, dacă-i dai cinci sutie.

Da, şi cu cât îi dai? Cu cât îl plătieşti?

Şeptie sutie.

Şapte sutie.

Şi nu vinie. Da' nu vinie. Nu vinie. Să-i dai, să-i dai şeptie sutie şi patru mâncări la zi şi sticla die pălincă pă masă. Şi ȱgărilor.

Şi ȱgările.

Şi tot nu vine...

Şi nu vinie. La un milion cu ȱgara, cu pălinca şi cu patru mâ[ncări]

La un milion, sigur. Şi cumpăr fănu' die la el.

Şi cu patru mâncări pă masă. Da' mâncări, nu să zăci că...

Hai că dă-i. Aşe mâncări boiereşte. Că amu aşe-i învăţată lumea, ca la nuntă. Mere oo, noi duminică coa' să m[ergem] noi la un nepot la Cluj. Păi fără cinci milioane nu pot mere.

La nuntă?

Eea.

Fără cinci milioane nu mă poci duce.

E scumpă nunta...

Îi scumpă nunta că-i scump meniu', no. Da' nouă câti-oo bătrână di-asta poa' să pui cinci milioane. Tomna asta-i cătră bărbat-mnieu, no. Cu cinci milioane bărbatee, mă', dau la un nepot.

Amu nu mai facie nunta cu tai ghiţălu', purceluu', caa aci-n casă.

Şi dacă, şi dacă facie aci, că tăt aşa o faci, tăt sătulă. Tăt cu şi cu ghiţal şi cu cumpăratu' şi cu şi la înmormântare nu tai nici, tăiem 'naintie porc, tăiem ghiţal, făceam noi bucătărese. Amu nimic, amu trimeţi cu maşina şi-ţi vinie cu gata tăt, tăt, tăt. Apăi avem porc, ghiţal să tăiem, da' nu-ţi mai faci complicaţii cu de-alea; nu tiee mai murdăreşti cu alea. Vii cu ele gata. (râde) No asta socoteala cu asta.

Şi copiii dumatle sănătoşi au fost?

Sănătoşi o fost, sănătoşi. Da' am o fetiţă bolnavă. Die, die cincizăci şi

Nu-i bolnavă die, îi bolnavă amu die

Die un an die zăle îi bolnavă.

Da' ce are?

Are-o boală foarte grea. Cu creierii. Cu creierii. Și are patru copii, da-s așezați, îi la A.

Îi judiecată cu ei.

Tăți is, tăți is copiii așezați la căsile lor și cu serviciu, și bine, bărbatu-o-i în pinzie, da' ie-i cu creierii. Tăt die la stres o zâs; die la stres. Îi niejudicată, niee, nu, n-o ajută creierii. Și nu-i boală să schepe. Asta.

La pastile sau face ceva?

Îi, îi, ie. Medicamentie-i dă c-o fost la doctor diestul și i-o dat medicamentie de care-i dă doctoru'... să ieie. Da' nu, nu-i speranțe. Și doctoru' o zis că nu-i speranțe. Din tres mare, din, bărbatu-so i-o fost în servici, are, o avut on bărbat di-aci, foarte bun. Foarte bun. O avut un bărbat, o zî bună, ea o fost capu' căsfi. Bani la ea, lucrurile celea, nu lași la răspundere bărbatu', nu. No, o și fost femeie și bărbat ca lumea, n-o fost casă die plăgată. Eee, da' dădu Dumnezo boala aia, dădu' boala aia foarte grea. Nu-i speranță. Tăt, doctoru' tăt așe o zâs. Are cincizăci și... șasă die ai.

Mulți înainte!

Apăi Dumnezo să aibă milă de ea. Cum ști El numa', Dumnezo, că altu' nimeni nu mă poatie. Bărbatu-so-i în pinze[pensie], copiii-s acoloa în oraș, lângă ei, mărg în tătă, și io am fost acuma-s două săptămâni. Am stat două săptămâni. Daa... stăm lângă ea n-avem ce face că stă bărbatu-so mai mult. Și copiii-n tătă zî mărg la ea. Și io am stat da' numa' tăt dacă stăm nu mai avem ce face.

Da' nu stă pe pat. Sau așa?

Ba pă pat, pat. Pă pat, pă pat. Să rădică ea așe um pic și mere și bagă-n baie și-și face baie și... da' nu, nu. Nu-i binie, nu.

Și înainte n-ați avut, ați zis, probleme cu ei, să aibe sau așa...

N-am, n-am avut, n-am avut, n-am avut. Cu spitalurile, cu răcitie, cu cela, n-am avut problemă. N-am avut.

Și începurați să ziceți de scrântit. Care-s leacurile băbești pentru scrântit?

Diescântăturile.

Descântăturile? Da?

Diescântăturile. Da-s cu leac bun. Io o, asta care-i bolnavă acuma era la marhă și cu copii, cu tăți de p-aci, că tăți aveam copii; și-o zburat așe de p-un zâd. Copii să juca de-a cloșca cu pui și-o zburat de p-un zâd și i-o zburat vinile de la mână; de-aci de la mână și i să cunoștea că die la hudă. Și mă duc la doctoru' cu ea: „Tulai, ce să fac?”, da' nu mni-o spus că cum o fost după, târzâu, că copiii nu că cie no, fac ei, cum zboală. Și mă duc la oraș la doctor și doctoru' o zâs că trăbe operată... la vinie, facie la vine. Încă era groapă. „Tuulai săracu' de noi! Da' ce m-oi face cu fata asta? I-a tăie vinile și și-a pierde mâna, cum s-o duc?”

Zăcie unu' cătă minie, unu' tăt de-aci din sat „Tu, du-tie la oraș la un om, nu mai mere la doctor. Du-tie la oraș cu ea să-i tragă jejeatu' și să-i deie ooo, o cutie die unsoare și îi trece.” Nici n-am vinit din oraș, m-am dus până la omu' ala. Ș-am ăla, ăla o fost fooartie bun om; die chicioare, die tăte celea o fost. Die spatie, die țâpam spata din loc. Și m-am dus la oraș și mi-o dat die cinci lei să ieu o cutie de alifie, în veac țâu mintie, că die musai. Ș-o am uns ș-o am frecat molcuț așe, ș-o am frecat și tătie vinile o vinit la loc. Și die stam la doctoru' o opera. O opera. Așe la, da' ala așe, da' o murit omu'. D-apăi mere' la el cu spatie, cu pticioare țâpatie din loc, cu spată, cu tătie cele; ca la doctor.

Aa, și el zicea și descântece?

Descânta și freca, descânta și freca.

Aicea este cineva care zice, sau numa'?

Sânt, sânt. Sânt die diescântări die scrântit, sânt.

Deci dacă te scrântiești te duci și-ți zice ceva?

Dacă tie scrântiești mâna, țe-o scrântiești și meri și-ți diescântă, tie freci și n-a, n-ai grijă. Trece.

Aaa, c-ați zis că se jucau cloșca cu puii...

Eea.

Ce joc îi ăsta?

Ala că să prindie copiii...

De legat la uăchi.

Săă, eea, să prindie unu' die celalalt până să prindie zece die haine înapoi și unu' dinainte s-o prindă și tăt așe să ferea că...

Aaaa! Da... și erau legați la ochi? Nu.

Nu, era legați la uăchi când să juca di-a mătă oarbă. Atuncea să...

Și astea se tot mergeau așa și să dădeau de-o parte și de alta?

Să tot fereau la o parte și să-l prindă ciela dinaintie, să-l prindă ș-apăi ptica pruncii, no, când a... Atunci eram... Da' atunci eram prunci,

Încă nu umblam la școală.

Doară atunci eram prunci.

Tăt vine', du, noi n-am făcut nici o, io, ea o făcut um pic, da' io n-am făcut, nici o zî n-am fost la școală.

Am făcut pă sărăcie! Cătie două zăle merem înt-o iarnă. Ne ducea docto', nie ducie învățătoriu'; că știți undi-o fost școala noastră când eram mici? Acolo în valie undie monu[mentul]

Die la

Acolo. Eea, acolo la prima biserică aia o fost...

Acolo era tătă comuna asta era acolo lângă biserică.

Ș-acolo merem. Ș-acolo era și școala. Ș-acolo ne duciem câte de două ori iarna. Nie ptica opchincile, treceam valea de-aci pă tătie locurile, nie ptica optincile din pticioare, c-aveam optinci legatie cu curele, cu ațe.

Opinci de gumă?

Optinci die gumă, die gumă.

Io și amu am avut.

De gumă. Optinci die gumă și le legam acolo curelele.

De gumă.

Apăi aveam, n-am avut încălți di-estea. M-am măritat și n-am avut sandală.

Io n-am avut boconci până-am mărs în armată.

Numa' opinci. Apăi îi, nu nie putiem lega la pticioare, apăi să diezlega, apăi... pân neauă rămâniem, apăi merem la școală două zăle-tri-nt-o iarnă.

Și vara?

Vara umblam diesculțe. Da' cinie umbla? Fără nimnică, fără, diesculțe. Umblam pă cosârâie, apăi nie împunjeam numa' hudie nie era tălptile. Apăi ieșea sânjeee, numa' ,uua, ioi' făciem. Că umblam pă cosâie, undie cosea. Apăi pă cosării tie împunjeai.

Și puneai ceva ca să oprească sângele? O plantă? Sau nu?

Punie supărarea, nu mai puniem. Puniem, dacă n-am pus di-ala n-am avut die undie să pui. Asta o fost viața.

Aci cumm, să văruiau casele?

Văruieu căsăle, văruieu. Și până la Pa[ști]... ăăă pă tăt Crăciunu' scotie lădițuța și patu' și murluie. Că era lipchită numa' de oamini. Ș-o murluie cu tină cu palma... bunică-mea, sau și maica mea. Pă tăt Crăciunu' și pă Paști scotea din casă și văruie. Și undie era hudă, pruncii mai ciela, să mai bătiei cu patu', să mai zghierie, pruncii cota, ș-apăi murluie. Și murluie. Și pă urmă da cuu var. Pă urmă da cu var. Meream după spoială. Diee, de-acolo cum butici la dâlboacă. Știți cum butici la dâlboacă acolea este die sub drum. Estie su' drum casa aie, tomna acolea cum tie bagi pă drumu' ala-n jos la dâlboacă. Dai sama? Ș-acolo nu era prăvălie, era o hudă și era mieruiala. Eraa spoială.

Albastru?

Alb, era niștie spoială, niștie lut mai albastru. Ș-aduciem di-aie și o făciem în var, ș-apăi văruiem cu aia.

Da' cine văruiau? Bărbații? Femeile?

Da' bărbații! Femeile văruie.

Și dumneata când ai fost copilă o ajutai pă mama dumneatale?

Da' cum să n-o ajutăm? Ajutăm, doar trăbe să ajută când eram fată mai mărișoară. Ajutam. Aie no.

Și rufele cu ce le spălați?

Rufile aveam tăt, tăt, tăt die pânză, domnu' dragă. Și făceam leșie de cenușe. Hierbeam cenușe, ș-o strecuram cenușe și frecam hainile alea; cearceaf die pânză, izmenie, poale die pânză, năframă die pânză, tăt, tăt, tăt eram îmbrăcatie-n pânză. Și frecam, atâta frecam în leșia aia de cenușe până tăt, tăt, tăt nie, ia p-aci nie merea ptielea și ieșea sânge die nie durea sufletu'. Că aia, leșia aia-ți mânca, știi tu cum mânca ptielea? Die ferească Dumnieto! și pânza țapână și puniem ciubăru' și rudiele și meream la vale, undie-i dispenzariu'. Ș-acolo eram. Acolo eram cu maiu'. Cu maiu', eram acolo.

Șii care leșie era bună? Care cenușă era bună?

De fag.

Cenu[șa] die fag; die fag. Aie, cea die gorun-aie nie tăie ca, caaa, nie tăie ca... tăt, tăt, tăt nie tăiea jejitile aia die gorun.

Ș-o foloseați?

O foloseam la tort, când hierbeam tortu', aia die gorun. Da' aia die fag o foloseam numa' la hainie la spălat. Că aia die gorun, aia nie tăiea, Doamnie ferești!, jejitile atâta era die tare. Da' când hierbeam tortu aiee o foloseam la tort. Că-l putiem hierbe albit.

Am auzât că pentruuu, că și vitele au păduchi...

Și vițaii și; da, da' die trai rău. No binie! Sigur. Da el...

Altfel nu fac...

Altfel nu face. Ș-acuma dacă și vaca dacă trăiește rău și n-o cearsă, no, vorba aia, și vițalu' dacă nu-i lași laptie, da' acuma la vițal îi lași laptie că să, că-s scumpi vițaii, știi? și-i vinzi la tri, la două luni die zălie, la șeptie spătămâni, la opt săptămâni câte cu tri-patrusprăzece, cu douăsprăzece, îi vinzi vițalu'... die milioanie. Da-i lăsăm laptiele să sugă să să sature.

Șii cu ce omorați păduchii de pee vite?

Cu DTTu. Da' acuma nu să găseștie, da' cu DTT. Nu prea să găseștie. Amu numa' țâganiele au pă la oraș că au câte-o punguță așe, nu știu cu cât. Da' cred că nu-i DTTu bun. Cred.

Da' io auzisem altceva. Am auzât aci că să făcea un fel dee... fierbeai rădăcină de strigoaică?

Eea, eea, die străgoaie, die străgoaie să, să... rădăcină de străgoaie.

Numa' rădăcina o fierbeai?

Numa' rădăcina, numa' rădăcina. Tăt, tăt, tăt scotiei cu sapa și hierbeai rădăcina aie. Ș-aie și hierbeai cucuruzu', o gă, o găină, cela și murea. Nu trăie. În cee zî murea.

Ce fierbeai?

Dacă hierbeam mălai și ajuncea la o găină, și? Să mănânce o găină. Da' era așe vecini die, veciniiăștia, auzeam acum ce știu câți ani; că avea holdă

sămănată și-o hiert o vecină și-o țâpat în holda ei ca dacă mere, nu-și coată die găini, merea să mănec. Tătie găinile-o murit.

Aa, îi otrăvitoare planta aia, strigoaia. Nu?

Daa, planta, sigur.

Și dădeai cu apa aia pe vită.

Dă, spălai cu apa aia.

Și gata...

Gata.

Și nu se lingea pe urmă vita?

Eea, păi că stăteam și-o apăram oleacă. Stăteam până să ziciula, până să cela că nu țânie mult; că vaca-i caldă, iosagu-i cald. Șii, ei odată să ziciula die apa aia.

Ș-atunci nu mai era bai...

Nu mai era bai.

Da' pentru păduchi la oameni asta nu era bună.

Nu era bună, buna Dracului. Numa' hierbea hainile părinții noștii, le hierbea și le opărea. Și-apăi o despărut die la o vreme. N-am mai avut nici pureci, nici păduchi, nu mai nimică, da' aveam păduchi în casă; nie scărpinam ia așe ni în cap și păru' vieții. Tolai! Numa' videai că ești plină de sânje pă unghii, din bube. Și-n alea... când era. Numa' să lipchea păru' pă; așe era când eram amu șeptezăci de ai. Dacă mă gândiesc, dorm câte-un somn noaptia, domnu', câti-un somn dorm sara și-apăi mă străzâsc iarna așe că-i noaptea mare: „Doamnie ie să videm io de când m-o făcut maica mea și-am priceput io, pân câtie am trecut io?” Să-mi aduc amintie pân câtieee, pân câtie rele și păduchi și mizerie și, și cum sântiem amu. Și pân lipsă die foame, și pân lipsă die pchită că facem pchită de făină albă și-o mănca, nici nu nie placie die cumpărat, domnu', nu nie placie die cumpărat. Îi mai bună die casă. Îi mai bună. N-o putiem dimnica-n laptie, n-o poți dimnica în păzătură, în zamă, că noi așe zâcem: zamă. N-o putiem diemnica a noastră, așa moale că încă-i ca cureaua. O pot țânie o zî că tăt miez bun îi. Asta dacă o sfârm că și că și ai băga ia așe făină în zamă sau în laptie, ca-i sfârâma fărină, așe să-ngroașă. Că nu-i frământată. Numa' îi dată fărina, îi încălzată fărina roată ca să nu hie tumna fărină. Și-apăi aie... cum să hie? Păi io o frământ die asud pă cap. Die să poți înconjura casa cu aluatu', roată. No, când faci câte-o plăcintă di-aia și cu brânză și cu ceva... nie facem în ler pchită. Câte două pchituțe că mai multă... Am un ler bun, c-am cuptor să facie. Die câte ori fac; că mai multă nu stă. Acuma că-i vară. Nu stă. Oricum oi face să, um pic aluatu' să lipchiește. Apăi plăcintă cu brânză, cu morariu, cu brânză goală, fără brânză.

Ce vroiam io să vă mai întreb?

O, Doamnie, Doamnie, mulți-o fost în lumea asta.

Știți de ce-i zice strigoaie la plantă?

Strâgoaie, strâgoaie-i zăce.

Da' de ce-i zice așa? Are legătură cu strigile care vin?

Ba da, ba da. Da' strâgoaie așa, aia-i strâgoaie, plantă urâtă aia. Și din fân. Și fân... dacă o cosâm și să uscă, nici uscată nu-i bună la marhă, o mai alejem. O mai luăm.

Da' vaca așa dacă, n-o mănâncă...

N-o mănâncă vaca, nu.

Verde, în iarbă.

N-o mănâncă, n-o mănă. Da' un uscată o mănă uși, umblă după ea uscată. După uscată umblă, da' verdie n-o mănâncă. Da' o alegiem noi. O mai alejem.

Și dacă o mănă uscată?

Dacă, n-are nimică, n-are. Da' tăt o alejem undie-i mai multă, așe din iarbă, când o coseștie o luăm ș-o țâpăm di-o parte. I-otrăvicioasă.

Deci nu le face rău; nu lee face rău, nu otrăvește vaca dacă mănâncă uscată... vreau să zic.

Nu, nu, nu. Nu otrăveștie vaca. O, încă umblă după ea ș-o mănă că-i uscată scrum. Să uscă ca duhanu'.

Și dumneata ai zis c-ai avut două fete...

Da.

No, cu cine-o sămănat fetele?

Fetile o sămănat cu bunicu-so. Așa o sămănat la bunicu-so una di-aia. Care le am cu bărbatu' aiesta, una îi leită ca și minie și una-i leită ca și el. Ca și el. Așe samănă una blondă așe leită ca el și una ca mine.

Și la fire cu cine seamănă?

Tăt ca așe, tăt cam așe la hire. A mea-i mai iutie că io-s mai iutie ca el. El îi mai... mai blânz, mai lăsat așe, nu-i... nu-i așa...

Și din prima căsătorie fetele ziceați că seamănă cu?

Cu bunicu-său, bunicu-său.

Cu cine? Cu tata...

Cu bunicu, cu tata, tată-so

Tata lui?

Eea, cu a bărbatului.

Deci aveți două fete cu primu' soț

Da, da, da.

Și două fete cu al doilea?

C-o murit, Doamne iartă-i sufletu'! O fost oon om învățat, o fost om cu școală. Da' o murit, oo, avea un război, o ajuns foametea, după aceea o început

o duhănit, n-ar hi trăbuită că-i spunea doctorii mai bea câtie pă la sârviu la ceva sat o fost oarecâți ai, dup-aceea o fost învățători în D., tăt nu i-o plăcut ș-o mărș în, la Comisaria în Cluj. Ș-apăi s-o îmbolnăvit. Și no. Da' n-am trăit numa' șasă ani.

Și fetele din prima căsătorie ați avut probleme cu ele de vreo boală, ceva așa?

A, asta-i. Asta-i bolnavă, asta-i bolnă die cincizăci și șasă die ai. Asta-i bolnavă. Asta-i bolnavă die un an die zăle. O fost um pic die mai'naintie, gândiei că suferi, știi? și-i mai fricosă, îi mai... mai cela, da' ne-am dus la doctor și no, că i-a trece, că i-a trece ș-apăi până devini, devini rău cuu cu creierii; cu creierii. Asta i s-o, asta-i boală are săraca. Ce să facem?

Să zăce pe-aceia că dacă să-ntâmplă ca o femeie măritată să facă un copil cu altcineva, nu cu bărbatu' ei...

Da... ăla samănă cu tată-so. Ăla samănă leit, aia să nu zăci și oricinie le-a face și din tătă România. Ăla cu tată-so samănă.

Sânt cazuri p-aci?

Sânt; nu prea sânt no, da' tătă sânt, tăt mai, apare, o mai apărut oareundie, oare. Samănă copilu' nu trăbă să spuie nime'.

Așa see, se cam află că seamănă copilu'.

See, s-află, ș-află. Și să mai și bănuiește. Că să află, da' să mai și bănuiește; că să află, da' să mai și bănuiește că ș-o mai uăchit um pic, ș-o mai filat, s-o mai... (râde) Acuma sântiem bătrâni noi și...

Voiam să vă întreb, așa apropo de boli, că am auzit, ne-o zis cineva că o fost foarte bolnavă că i-o făcut cineva ceva? Ați auzit?

Io nu cred înt-aiestea. Nu. Io nu cred. Sânt care le duce mintea și capu' lor că zăcie că o mărș și i-o făcut, da' auzeam și pă părinții mei, da' io nu, io-nt-aiestea nu cred în toate.

N-ați pățat din familie careva?

N-am, n-am.

Da' altcineva care să nu fie din familie ați auzit?

Am auzât, am auzât io. Știi că no, coată că zăce așa, da' alea nu-s bunie la gură muierile alea. Nu-ți pot face. Dacă Dumnezo îți dă boală și-ți dă urluătatie..., ți-o duci. Da' ce să-ți poci io face dumnitale să suferi? Undie să mă duc io să ieu să-ți dau o boală și să suferi? Numa' sânie, coată că poatie mi-o făcut, o trăit rău, i-o fost ciudă pă minie și mni-o făcut și alta-i mai ușoară die mintie, die cap, da' di-alea nu cred. Mie nu-mi vine să cred. Aiestea-s lucruri Dumniezăiești. Sânt de-aceia că ș-o făcut, ș-o mărș la popa, ș-o mărș la vrăjitori și i-o făcut rău, și i-o făcut... Chiar când eram tânără io și eram la București și era la, în satu' vecin, că acuma știți dumneavoastră, era un băiat, primu' die băiat în sat și ele era două fete ș-aveau amândouă bai die băiatu' ăla și părinții

avea iară bai die el și co... le-o luat și-o pățat rău, și i să visa rău și o trăceau șerpe păstă ea noaptea și prostii di-estea, da' când eram în tinerețe io tumna auzeam. Știu că vorovea și făcea sclujbe popa și... tăta nu-mi vinea să cred, d-apăi o luat acolo, aia o murit una, dup-aceea s-o despărțat, nu, nu, n-o umblat binie. Apăi că n-o umblat binie, o fost la vrăjitori mulți, o fost la popi mulți, o fost... Io nu zăc die, dracu' le ști pă alea. Că Dumniezo tie lasă când apuci pă calie re', tie lasă pă cale rea, da' trăbe să ai pă Dumniezo adus în suflet. Să meri cu... Aiestea o fost. Am avut un porc bolnav, duminecă, am mai murit die năcăjită. Că l-am luat cu tri milioane die tri luni die zăle și i-am dat tăt răciuța lui răciuțu ălă și tri zăle ea o mărit rația, i-am dat die patru uări înt-o zî și la tri zăle i-am mai lăsat rație și-i dădai numa' die tri înt-o zî, îi dădai pea mult, îl îmbolnăvii; porcu' o mânca bine, are vo' cincizăci die kile, atâta-i die mândru... ca la expoziție.

Și?

Ș-o îmbolnăvit, ș-apăi no, că moare. M-am dus după misal să-l taie ș-o vinit misaroșu' să-l taie. Așe stăteam aci. Zăce: „Mai lasă-l, nu-l tăie!”, ș-am zăs „No, Dumnezo!” ș-o trăit. I-am dat bruză, i-am dat... laptie acru.

Ce i-ați dat? Bruză?

Da, bruză.

Ce-i aia?

Bicarbonat. I-am dat săă eea, că o fost închis așe, să răgâiască o' să și i-am pus niște laptie acru, ș-apăi di-aceea, nu di-aceea, da' ș-o revinit. Da' mânăă, m-am supărat foartie rău. M-am gândit Doamnie Dumniezăuășule, dădai tri milioane, mai cheltuii, ș-acuma îl tai și, era bun că era ca peștile. Porc die cincizăci die kile și ce mânâncă el? Fărină și spălătură cum facem noi și...

Vă mulțumim

Și io vă mulțumesc. Și vă deie Dumniezo sănătate!

Și dumneavoastră.

Io v-o doresc cum o fost a noastă die sănătate. Fără spitaluri, fără spitaluri și fără greutăți. Apăi știi ce? O zî-i mai bună, una-i mai grea, die una tie superi înt-un fel, die una tie superi înt-altă, aie nu le bagi în samă. Da' fără spitaluri, fără dureri... trece mai ușor. Apăi tăt bunie nu-s zălile, nici tăt rele. Că odată tie superi o n-am putut facie, o' n-am câștigat, o' am pchierdut, o' n-am avut mintie: „Uită că n-am făcut binie” și tăt tie gândiești la treaba aia. Aiestea trec în viața omului. Aiestea trec. Aiestea trec.

INTERVIUL NR. 26

Femeie născută în 1941

No, când ați fost... de aci sunteți?

De aci.

Câte clase-ați făcut?

Am făcut opt.

Opt clase.

Șase-am făcut prima dată și m-am măritat la trișpe ai și dup-aceea am mai făcut două clasă. Așe era timpurile atunci că era cu ... cu comuniștii și ia p-a noști vreau să-i ... să-i depositeze și-o zâs că undie m-or duce că-s ... zâciea că-i ducie pân Bărăgan, pân să-și facă bordeie și-o zâs că mă mărită să nu-mi poartie grijă, no. Și-apăi la cînșpe ani l-am avut coptilu' aiesta. Amu că coptilu-i coptil cu tri fete. Și-o fată la șapte ai după prunc ... fata cea mare.

Să vă trăiască!

Mulțumesc frumos.

Și... când ați fost dumneavoastră copilă...

Da.

bolnavă ați fost?

Io n-am fo' bolnavă că am avut șeptescinci de kile când m-am măritat ... la trișpe ai. Și zăcea părinții: „Până-i lumea asta n-o a durea nimnic.” Da diejaba că după ce-am născut, coptilu-o fost rău ... și-am fo' bolnavă. Că nuu, înt-un an n-o durnit nici om pchic cum nu doarme apa. Trebuiea să stau, să leagăn zî și noaptie dă-i. Și n-am durnit și ... am fo' cam bolnavă. Și-apoi am fost internată ... și-aiea am avut on ganglion, și-apăi mi l-o scos, unu' un profesor, ăla m-o operat, dup-aceea o murit maica și-aam tăt plâns după iea și ... mni s-o făcut bazedoc. Aaltă treabă. No, o trecut și alea, ... dup-aceea am fost operată die fiară. Și ... o, mai nu știu cât o mai trăit omu' după ce m-o operat. Die nouășpe ai îi mort.

Dumnieto să-l ierte!

Ierte-l Dumnieto. Și-apăi capu'. Die ceea dată după ce m-am măritat, pă mine m-o-nceput să mă doară capu'. Din momentu' ăla. Așe o fost treaba că el

o fo' mai bătrân cu doișpe ani, știu că cred că dint-aia. Ș-apăi durere die cap, da' nu știu cum mai rezist.

Ș-acuma vă doare capu'...

Și.

Da' n-ați fost la doctor?

Am fost. D-apăi pirule.

Nu vă lasă?

Mă lasă... cinșpe minucie, dup-aceea iară. Ș-asta-i viața. Ș-apăi noi am fost cinci. Am avut o soră, aia o murit... mnicuță. Dup-acee-am avut un frate, o avut... merea după sare atunci cu căruța ș-o fost o iarnă grea și când o sosit o tușit. Ș-o zâs maica: No mă A., uită că vinie P., săracu'. Și ala la douășeptie die ai o murit c-atunci nu era medici. Ș-o avut... i s-o făcut găuri în plămâni. Și-o fost căsătorit, el o avut o, on pruncuț ș-o murit și pruncuțu'. Ș-apoi am avut pă sora asta di-aci die la... No, amu asta o trăit, d-apăi iea cu inima o avut. Cumnatu-mnio aiesta are... Optzăci și... nouăzăci are acuma. Optzăciși nouă? Cred că. Nu știu optzăciși...

Acuma face nouăzăci, anu' ăsta.

Facie, da. Da, da. Optzăcișinouă – nouăzăci. Ș-am mai avut un frate... ș-ala o murit.

Da' ce-o avut?

Ala... o fost treabă cu prostata. Că tata mnieu cu prostata o avut treabă. L-o operat, o murit. Un unchi, tăt prostata, fratie di-a tatii. Ș-ala o murit, tăt di-aia. Și fratie-mnieu, și el tăt aia treab-o avut. Ei n-o avut coptii. Ș-apăi cumnata asta, ș-asta o murit de șapte săptămâni.

Dumnezo s-o ierte!

Da' chiar în vale acolo... o stat. Undie treceți podu'. Aci-n vale. Eea, eea, acolo. Tre' să știți. Ala mi-o fo' fratie. Și i-o țapat[de-acolo din casă, pe vremea comuniștilor], i-o... în termin die nu știu câtie ceasuri o treit să dispărem din casă. Că teren n-o prea avut că părinți mnei când s-o dat laolaltă o fost săraci. Ș-apăi tata o fo' pădurar. Ș-apăi apucata ș-aduciee...

Da' el n-o avut pretini?

N-a. O fost acolo statu' tata mnieu,... o furat mașina die scris din comuna ailalată. Și... p-un cal. Ș-o tras după el să-l puștie. Ș-o... el o-nfințat comuna. Da, da, no el o... bghietu' tată. Ș-ap-o apucat aci comuna. Ș-ap-acolo la a noști o fost sfatu', milițea, tătie-o fost rău. Da' cas, casălie să steie acolo, să... Ș-apăi ei o stat înt-o căsuță... Așe o vrut el tata. N-o avut nici o clasă, da' o fo' foartie deștept. O știut tomni televizoare, nime' n-avea curent în sat, el ș-o făcut acolo cu apa un motor o pus, noi aveam curent. O fost un om foartie dieștept. D-apoi amu Dumniezo nu... când nie vinie vremea la oricare, mai dievreme, mai târzău, tie iea.

Da' când o murit dânsu'? Bătrânu'?

D-apăi îi mort die... die mult...

Di-nainte de Revoluție?

No, siigur.

Da' cât erai de mică atunci?

Când o murit tata nu eram mnică că aveam... cam die... douăzeci și cieve die ani.

No, pin anii șaizeci.

Cam așa. Optzeci... tri-patru o avut. Nu mai țau minte bine.

Da' ce-o avut dânsul?

Prostată. Maica mea o avut cancer. La ficat. Ș-apă-o operat-o... da' diegiaba că n-o scăpat. Ș-apăi o murit. Iea o murit la șaizăci... și vo' doi die ani o avut când o murit. Ș-apăi tata o mai trăi după iea... binie. Mulți ani singur, așe. Nu sângur, c-o stat cu frate-mio. Da' nu, no binie, s-a mai căsătorit truda. No și asta-i viața noastră.

Da' o fost vreunu' să stea pe pat? Tatăl dumneavoastră...

Tata n-o stat.

sau mama dumneavoastră?

Nii... maica o stat. N-o stat să steie că să scula, da' avea dureri groaznice. Tata n-o stat dieloc. Cum o fo' cu tata? Oo am făcut aici la biserică la noi, o sfîntât biserica ș-o fo' popchi mulți și, no, o zîs preotu' că... să fac io mîncare aci acasă. No, am făcut mîncare, ș-o vinit popchii și pă tata l-o băgat după masă, așe acolo cum îs căsăle mari... și popchii colo lîngă tata. Șii numa' bine-o treit să ias-afară să urineze și i-o fost rușinie să-i scoale. Și când o ieșit nu s-o mai putut... Și si-acolea... o fo' gata. Apăi l-o dus, l-o operat și era binie că să margă să-l aducem acasă și în cee, cum îi astăzi am fost și mîne să merem după el. Ceee să mai aduci? Cică l-o dus noaptiea, l-o trimăs die la oraș la Cluj. Și l-am adus, ghiu l-am adus, da' o murit. N-o mai, n-o mai zâs nimnic. Și foartie vesel o fost. Apăi ce-o mai făcut cu el, nu știu, no... zâua, după ce-am vinit noi. Că sângur nu l-am lăsat dieloc după operație, tăt cu el am stat. Și tătie binie și frumoase-o fost. Și pe când să-l aducem în ceea zî, l-o dus noaptiea la Cluj... ș-apoi di-acolo l-am adus că era gata. Nici nu mai vorbea nimic. Ce-o făcut cu el, nu știu. L-o hi pansat, l-o hi făcut oarice-acolo? Că doară eraa... așe povestea și râdea și vesel când am fo' la el. Aasta-i viața! Poatie c-acolea s-o gătat firu'.

Și dumneata... ai zis că ți-ai scos fiara...

Mni-am scos fiara.

Când o fost asta?

Asta-i scoasă die... v-o opșpe ani.

Aa, după Revoluție ați fost.

După, după.

No, și cum o fost?

D-apăi cum o fost? Nu știu cum să zâc, că binie-o fost. Da' (râde) am lucrat cât am vrut și di-atunci. Amu mă dor pchicioarele rău, amu nu mai poci mere die pticioare. Încă fata asta, o niepoată-i la recuperări și mă duc die două uări pă an. Mă dor jerunfii. Așe mă dor die ... dacă nu-s atientă pic jos. Ce durere-i asta, nu știu. Reumatism o? Mai diemult cum era? Că doară n-aveau pruncii, nu era-mbrăcați, nu erau ... Ș-apăi și la noi, acolo, o fost căsăle pă apă, răciră, binie, am răcit. După ce m-am măritat, ... așe era lumea: grea, rea. Iera bruma die două jeajite și io desculță-naintea cailor, meream la plug. N-am sâmțat atunci. (râd) Da' cre' c-amu s-adună, s-o adunat tătie. Șii ... co' să le duciem. Șaizăci și șeptie die ani, șaizăci și opt am.

Mulți înainte!

Apăi mama mea m-o avut mai bătrână, după fratie-mnio la doișpe ani. Ș-amu era ie mai pă veche, mai bătrână și era rușânie, bghiata. Ș-a tăt o vrut să mă (râde) pchiardă, cum zâc bătrânii. S-o dus la on medic în C. și ... i-o dat, o zâs, „du-tie, facie, că pă când, pchierzi”. Da' apăi tăt o stat maica mea, d-apăi nu, nici vorbă. S-o dus 'napoi ș-o zâs: „Lasă, fă, că cu aia-i hi mai sănătoasă”. No ș-apăi tăt rădieam die dumneaiei că zâcie că era foartie slabă. După ce m-o născut pă minie, i-o adus tata, zâcie că i-o adus on butoi cu vin. Și s-o început să se-ngreșe. No, zâc, vezi măicuță dragă, ai vrut să mă pierzi și uită-te c-amu ești și dumniata muiere ... samănam așe mai pchieptoasă, mai așe-i și fata. Sămănam la ie, dumniaiei. Bghiata die iea. No, apăi rădiea, amu ce-a zâce? N-o avut cie să zâcă, nimnică. (râde)

Deci dumneavoastră ați fost ultima sau ... ?

Io am fost ultima, iea. Cea mai mică. Daa, da, da.

Ne-ați zis c-ați avut o soră care-a murit mică?

Aia-o fost ... aia-o fost ... prima. O fo' mnicuță, așe mnicuță, nu știu câte luni numa' o avut ș-o murit.

Da' nu știți de ce, nu v-o povestit ...

Nuuu mai știm. Că nici nu prea știea atuncea. Cii[ne] ... O murit, o murit! Știi cum era bolile. Nu era medici, nu era. Că și pă fratie-mnio nu l-o putut ducie la ... spital. Că nu era. Nu erau doctori. Ș-apăi l-o ținut acasă, ș-apăi cumnată-mea aia o zâs că l-a tîmâdi ... o strâns pocăiți, c-o zâs că să pocăiește să-l tîmâduiască. Ș-apăi zâcie că vorbea-n limbi. Apăi tata plângiea p-afară că știea că nu, ce a face pocăiții. Normal că o ... deja o-nceput să aibă găuri în plămâni. Ș-apăi o murit. Soră-mea aia o fo' mnicuță. Aia nn ... nu știu cât avea, um pchicuț. Boli di-estea ... care, nu știu cum să zâc ... să duc pă coptii, pă ...

Erau mai demult se-n copiii ... când erau mici erau mai bolnavi...

Da...

Se-ntâmpla de mureau sau... ?

Le dădea, știți ce le... 'tâta știu, că și io aia știeam să dau. Sirop die zmieură. Apăi nu era medicamente. Nnuma că... Ș-apă' aia-m vrut să zâc c-am făcut fata la șeptie luni. Asta, da' n-o văzurăți care să sui la poartă.

Ba, ba am văzut-o.

La șeptie luni am făcut și-i acoloa. Nimică nu era gata. Ca și când ai... on kil doua sutie-o fost când o am născut. Parcă-s era gură, mâni, numa'... numa' tie gândiei că-i semnie. Și dac-o avut zâlie... două luni nimnic n-o făcut. Tră' să mă trimeată-ncubator, ș-am zâs nu mă trimeteți că grijesc io... die iea acasă. Ș-apă'... așe o fost. Ș-ap-am grijit die iea și... No. Da. Aaașe-i o ducem mai diemult.

Da' stați um pic c-ați început să povestiți cum...

Die ce?

Cum ați născut-o pe fată? Unde-ați fost?

Aci am născut și băiatu' și fata. Acasă. Soru-mea... soru-mea mni-o moșit p-amândoi.

Numa' cu ea ați fost sau a mai fost și-altcineva?

Numa' noi am... ăă o fost și bărbatu-mnieu, d-apăi n-o stat el în casă. Prima dată când aaa... la cinșpe ai am avut coptilu', na, nu știeam io. Amu di undi-oi ști? Și... m-am dus la lu'... o zâs soacră-mea: „Du-tie tu, F., la fân.” Cum aveam fân. Chiar pă timpu' aiesta. „Du-tie la fân.” Da, zâc: „Mamă... ba.” „Fă mâncare!” „Nu,” io zâc, „că mă duc la lucru.” C-amu aveam dureri. Și să nu spui... cum să spui? No. Ș-apăi o apucat durerile (râde) l-am născut (râde) și-i diestul die mare.(râde)

Da' uunde-ați născut?

Acasă, daa

Păi ați zis că v-ați dus la lucru.

No ș-apăi așe l-am născut pă el și la șeptie ai o am născut fata. Șș... femeile era foartie chinuite. Făceam bodi, cum zâcem noi, și-i duciem cu rudile ș-a... aici la părau. Ș-am zâs câtă soțu' mnieu: „Vai, zâc, ce greu îi bodiu' aiesta. Io n-oi putiea mere.” „D-apăi,” facie, „nu li-i lăsa aci.” Ș-apăi cân' am fost în deal am... mni s-o rupt apa. No, ș-apăi așe o fost. No, zâciea femeile câtă minie, două luni tăt așe-i hi. Uuuu bătutu-mo amaru' mieu. Ș-apăi soțu' mnieu s-o dus la un târg să vândă marfă, că el vindiea scânduri. Și când o... io am și făcut. Asta o fo' sâmbăta, duminică el s-o dus, duminică noaptiea o am născut fata. Și... (râde) ce... povești. Io nu am cutezat să zâc câtă soră-mea, că știeam că nuu... nu-i timpu' să nasc. Ș-am trimăs coptilu' să zâcă căta mătusă-sa că să legiea, c-avea un cânie rău. Ea, sâraca, ș-o dat sama că-i bai cu minie. Ș-o vinit. No,

ș-apăi o am născut. Ș-apăi bărbatu-mnieu când o vinit ș-o văzut ... iooai. Die tri ori o făcut: „Ptiu. Muiere așa mare făcuși nălucirea asta.” Că doară nu era numa’ o țără. Da’ mnîe-mi era dragă. C-o videam faină. (râde) Soacră-mea făcea: „Vai frumoasă-i!” Că iea o mai avut un ficior. Samănă cu cela ficior. Că avea mînuță pică. Păi o avea că doară...

Era mică...

Iooai. No, ș-apăi nu m-o lăsat să umblu la iea, maică-mea și soră-mea vineau ele și s-o-mpăpușea. Că era pchicioarele strâmbe. Da’ nu vād. Ș-apăi la noi o fost una care-avea pchicioare-așe și ... o zās: „Tulai Doamnie”, le-am auzāt pă ele vorovind în verandă, „să n-o ieie Dumniezo că”... „Ba s-o ieie,” facie, „că-i pe capu’ ei. Să nu i-o țāie că asta a hi vai die iea, nenorocită.” No, ș-apăi soru-mea s-o dus și o vinit niște medici ș-o văzut că-i cum trābe. Cu pchicioarele cum trābe-o fost, n-o fost... facie: „Lasă că-și revinie după cum să-mplinește vremea.” Apă’ asta vrui să zāc. Iera un doctor aici, am zās: „Domn doctor nu mă trimeteți că io nu-s obișnuită pă la spitale, io mor acolo. Da’ io grijāsc cum îmi spuneți.” No, ș-apăi am avut așe un ploponaș făcut, cu lānă, și am băgat o pchiele die miel mnireasă ș-am mai cusut o, on rānd (rāde) die monton și cu sticle cu apă caldă ... și-n perinuță. Și aia-nvālītă acolo. Și viniea și vidiea ... no facie, îi binie. Zāciea că-i binie cum cot die iea. Ș-apă’ când s-o-mplinit vremea numa’ am auzāt cu omu’ noaptiea: eee! Da, zācie bărbatu-mnieu, tu, s-auzī fata. Oare? No, mai stām un pchic, iară mai auzām păstā on ceas: eeeee! No, ș-apăi di-acolea ș-o dat drumu’. Da’ nimnică nu mānca.

Deci n-o māncat nimic douā luni?

Nimicā.

Cum nimica?

Nimicā. Așe o trāit. Vā spui: cu sticle cu apă caldă p-āngă iea, aia era permanent, punieam ș-īnvelītă așe acolo. Įve[leam] ... meream noaptiea, o luam în brațe și era loampă că n-aveam bec. Și mă uitam la iea și ... sta gādie și mnîe așa-mi părea că-i die faină. (rāde) Da, făciea cātā minie bărbatu-mnio, „du-tie tu muiere și te culcă. După ce stai cu fata aia așe?” Ș-apă’ la șepte săptămāni după ce o am născut m-o ntors beteșugu’, cum zāciem noi. Atāt-am fost die bolnavă, die io nu-mi putieam cāsca gura. C-am muncit mult în zāua aiea. Am făcut, am strāns cum zāciem noi, știi, tri căpițe, d-apāi pă terenu’ era muult și fānu’ nu. Și l-am strāns, tāt, tāt, tāt l-am făcut și sa ... die cu sarā o zās bărbatu-mnio: „Hai să duciem on car cu sēcārā” am încărcat și era snopchii grei și io... slabă că... Vinie, nāscutā, nu știu cum să spui, numa’ șepte săptămāni aveam. Ș-apăi când am sosāt acolo la a noști, c-acolo am blātīt tāt cu apă avea motoare tata, avea treburi. Am pchicat jos. N-am mai știut nimic die minie. Ș-apă’ așa-m fost ... muultă vreme. Sclabă. Ș-apă’ bărbatu-mnieu, cum

îs tăți bărbați. Nu știu tăți îs o'? (*râde*) Când nu ești bună, nu ești mai bună. S-o'naugurat un cămin acolo la D. și un văr a mnieu o vinit să ducă bere cu căruța. Nu știu câte butoaie avea acolo. C-amu era lume multă, că duminieca s-adună. Ș-o zâs: Maica, auzî T., die auzât auzeam tăt. Da die vorovit nimnic nu puteam vorovi. Nimnic. Om mort. Nu putieam... atâta poatie că clătieam, da' nimnic nu s-auzea sunet, nimnic. Ș-o zâs maică-mea: „T. dragă nu mă lăsa aci că s-o văd că moare.” Ș-atunci io am plâns. Și când o vinit noaptea, târzâu, o vinit noaptea târzâu ș-o ntrebat: „Soacră, ce face? Muri?” (*râde*) Iooai, mă gândeam, săracă de mine. C-amu oi muri. Măi, da' dacă ai zăle...

Daa' nu ați fost la doctor?

N-am fost nicări... că doctoru' aiesta mni-o făcut injecții. Care era atunci, nu amu aiesta. Că era unu... Apoi o mârș pân America, ala acolo o murit. Nievastă o avut tânără, ș-apăi iea s-o dus acolo că nu știu pă cine-o avut, și l-o dus și pă el, ș-apăi el n-o avut servicii și, die năcaz, el o murit. On medic foarte bun. Mni-o făcut injecții. Ș-apăi mi-am revinit.

Da' cât ați stat așa?

Apăi am stat cre' c-o lună tăt rău. Nu mă puteam scula. Numa' dacă mă ajuta oarecare. Da' die, nu voroveam nimnică ca uon om mort. Așe eram, mort. No aia-m vrut să zâc că până iești bine, îi bine. Da' ș-o femeie nu ști să să grijească. Cum îi aici la noi la țară nu știi deloc. Pân apă, pân ploaie, pân tătie. La vaci, la, cum zâciem noi, la tătie. Că n-ai ce să faci. Asta-i viața. Ș-apoi, dup-aceea vin bolile.

Da' atunci când ați picat, ați avut hemoragie? Când ați picat.

N-am. Nu. Am slăbit tare... n-am mai văzut nimnic ș-am picat. Tomna pe când să trec acolo puntee el o mârș cu caru' cu bucatile, cu săcara, io ciuciu jos. Când o fugit maica, zâcie c-o fugit la mine și m-o rădicat di-acolo. No, ș-apăi am mni-am revinit ș-am știut, da... gata-m fost c-apoi n-am mai putut facie nimnic. Ș-apoi când s-o dus tata cu minie la on medic, la on..., era on profesor, o zâs: „D-apoi după ce viniși cu iea? Di cie o ai măritat așe tânără? La trișpe ai s-o măriți? O ai nienorocit.” Io eram la ușă, afară și auzeam di-acolo. Că soru-mea asta, o avut on cumnat și ei erau colegi. Vineau la pescuit. Și s-o dus că se cunoșteau amu. Pân cunoștință la... cumnat, cum să-i zâc? Șogor? Nu știu cum să le mai zâc. El o dus pă tata. Și... vinind p-aceia, îl cunoștea. „Da”, face, „o ai adus, o ai nenorocit, amu ce vrei? S-o fac binie?” Și când o ieșit tata, o ieșit la minie, da' io auzâsem die la ușă. Ieșiseră da, zâc, „di cie plânji?” Io mai tare... Că mnie din nehodina aia, mni s-o făcut ganglioni. Tăt, tăt, tăt eram plină die ganglioni. Die nehodină. Să nu dormi tu nici on somn. Păi meream cu belceu' la soacra, trăjea die două uări cu ața, d-apăi doară plânsuri di-alea și fata și pruncu'. Trecuse die câte-un an și plânjea die nu durmeam nici un pchic.

Ș-apăi zăceam: „No mereți și vă culcați! Ș-apoi iară io tăt dă, legănă.” Ș-apoi zăuua... meream cu belceu’ pă câmp. Mai plânjea, mai sta. (râde) Lucram amu, stivă și... din nehodina aia... No, ș-apoi m-o trimăs... m-o trimăs la un sanatoriu, la B. Ș-apăi di-acolo, o vinit fratie-mnio și io plânjeam... c-aci ganglionu’ aiesta... o sută douăzeci die streptomice mni-o dat. Aiesta o trăit[trebuit] tăiet c-o spart. Aici io n-am umblat. Șii m-o dus aici la profesoru’ aiesta și m-o operat. Și mni-am revinit, nuu... n-am mai avut absolut niminic. Am luat tratament die la-nceput. No, apoi când o fo’ cu fata, iară eram sclabă, da’ n-am mai fost... bolnavă așe. Nu nu mni s-o mai arăduit dieloc. Am gândit că iară oi hi, da’ nuu. Că dac-am luat tratamentu’ ala m-am vi vindiecat total. Amu eram mai vechi, mai bătână on pchic, mai... în putiere. Apoi și cu fata asta, cu a mea, ce-am pățat? No, amu zâc, „mă omule, hai s-o dăm fata asta,” că, zâșie, „asta tăt plânje. O dăm la frate-mnieu. (râde) Că el n-are,” zâc, „coptii.” D-apăi el n-o zâs nimnică. Io am luat fata-n brațe, era die-on an și o lună, și mă duc. Și iea trăiea maica și tata. Și zâc io: „Știi cie ne sămălirăm? Că vă dăm fata asta. Că vă tăt cântați și vă amărăți că n-aveți coptii. Da’ io v-ooo, noi v-o dăm.” Măi, văd că să facie sară, nime’, die cu sară, nime’ nu zâcie nimic. Și-mi luai fata și hai cătă casă. Când am sosât aici mai în jos, viniea soțu-mnieu la minie. Și, zâc... io m-am apucat de plâns: „Măi n-o luă, n-o, nu le-o trăbuit.” Ș-apăi când mni-o dat două pălmi... „D-apăi mamă iești tu?” D-amu io atâta die nehodină parcă eram... mă gânideam: uită îi maica, îi tata, frate-mnieu or grijî și ei die iea. C-amu tăt îi trecută de-un an și să mai (râde) n-a... nu știu cum să zâc, n-am mai realizat că da... da’ binie, că poatie că-mi părea rău dup-acea. Și zâce: „D-apăi tu ești mamă?” (râde) zâcie cătă minie. Numa’ scântiei verzî am văzut. No, zâc, vaai die capu’ mnieu că vinie să omu’ aiesta... no, mă gândieam, atâta cât îs io, că eram amărâtă așe, din puteri. Mă gândieam: Amu o dau că doară maica-i acolo, coată iea. (râde) No și ai hi mai putută că soțu’ mnieu a hi mai vrută să aibă coptii. Da’ io n-am mai vrut. Nu nie mai trăbe. Că ș-atunci făciea muierile coptii. Da’ făcea, nu știeau, da’... no, io am avut on bărbat dieștept (râde), nu... Noi cu treaba asta n-am avut probleme. No, așa așe-i dragă. Ce să faci? Viața asta trece. Și ia die nouășpe ai îs aci cu coptilu’. O avut și ei tri fătuțe... greutate! Apăi asta mai mare o am grijit noi, cu bunicu-so, că la on an și opt luni o născut alta ș-apăi o am luat noi și... o am luat... că doar tăt aicea-m fost laolaltă. Am mâncat, am... Numa’ na, să cotăm noi. Că io știeam că ce-nsamnă coptiii și cât die greu îi la o mamă. Și așe deși și ea i-o avut, io nu, că nu i-am avut deși. Da’ a mnei o fo’ răi (râde).

Da’ di ce-o plâns?

Nu știu di ce. Poatie și die foame. Că nu știeam. Și le făceam câte-un stupuș, așe era mniere și cu pchită. Ș-apăi îl băgam în gură die bibiron că nu

era bibiron (râde). Ş-apăi când trăgea mnierea aia începea iar a plânge şi da cu limba, îşi scotea stupuşu' ala din gură (râde).

Da' nu aţi avut lapte?

D-apăi a am avut laptie, că doar nu-i dam laptie. Până la tri ai aşe-i legam acolo-n belceu. Apăi doară nu stătea. Că doară erau tari şi (râde) lua... n-are rost.

A, deci până la trei ani îi ţâneai

Eea,

în belceu?

Acolo-i ţaneam în belceu şi-i legam să hie oblici, să... aşe.

Aaaa, să fie drepti?

Trăbea s (râde) ... eram proaste. Ce să mai zăci? Nu ştiu.

La trei ani?

La tri ai. A la tri ai.

Cum până la trei ani? Că mergea-n picioare la trei ani.

Diejeaba. Băgam în belceu. Asta era! Aşe era lejea. (râde) Ş-aapăi acolo-i ţaneam, în belceu.

Da' cât aţi avut lapte de la sân să le daţi? Cât i-aţi alăptat?

No, d-apăi ştii cum era şi cu laptile... n-am pre' avut laptie că doară şi trăieam rău. Nu ştiu cum să spui, nu ca amu că aveai, tăieai un porc ş-apăi cu ăla erai tăt anu. Apăi mori, trăieşti, împărţeşte-ţi... cum ştii. Şii... io ştiu că niea... mâncam legume, mâncam di-estea ni, treburi di-estea, nuu... era ţaţă. Mnie nu mni-o prea, nu mni-o plăcut laptiele, nu beam laptie şi... ba era că poatie că tăt sujea el, dară dacă nu era... (râde) laptie.

Dacă n-avea, n-aţi avut ţaţă... da.

Nu ştieam nici să lie dăm die mâncare. Că-i îniecăm. Aşe era.

Cum adică-i înecaţi?

Da' zăcea că doară cum să-i dai să mănce, făcea bătrânii, aveam o soacră, că doară moare. Îi da oarecum şi moare. (râde) Ş-apoi dup-acei-am început cu gris cu laptie şă-i dădeam pă bibiron... c-apă' o apă o apărut bibiroanile. Asta la fată o fost. Da' la băiat nu. Cu linguriţa. La fată o apărut... no, începuse biberoanile. Da' cu băiatu' aşe, stupuş... aşe-i zăcea bătrânii (râde) tulai!

Deci ăla era în loc de mâncare de fapt?

Ala era în loc că tacă. Să sugă pă ala. În loc de bibiron. Ş-apăi puneam şi mniere die stup... că zăcea bătrânii că au lupariţă. Să ţape lupariţa. No. Ş-apoi (râde) mnierea die stup să găta die pe stupuşu' ala, ş-apăi plânsături di-alea die... la băiatu' aiesta aşe plânjea die tăt, tăt, tăt niegreă. Ş-o... tata s-o dus pân-acolo, nu ştiu, n-aţi fost l... Diepartie, pă jos, s-o dus la on vânător, c-o zăs că... îi... să-i deie... să-i deie ciont die lup. Şi l-o sfârmat tăt, tăt, tăt şi i-o

dat... că nu știeam ce să nie facem, că nie temeam că moare. Căă... așe trebe, să țape luparița. Așe știeam. No, ș-apăi i-o dat... (râde)amu die multie uări zăceam: „No, uită c-așe strângă pă tinie ca pă lup”, c-așe zăcea bătrânii că dacă-i dai di-ala... D-apăi n-am știut până mai încoaci că doară nu-i dădeam. Apoi doară îs, o vinit tata și maica aci că doară moare pruncu’. Ce să ne... ș-apăi s-o luat bgbietu’ tata și s-o dus bătrănu’ pân-acolo... diepartie că-s ce știu io câți kilometri. Să-i... deie...

Și cum l-o făcut osu’ ăla?

L-o sfârmat tăt, tăt, tăt ca un praf. Ș-apăi nu știu ce la hi dat noi... cu oarice ceai o cee i l-o dat... maica și tata. No, d-apăi ce gândești c-o țapat? Luparița pă naiba! Așe zăcea bătrânii că dacă țapă luparița. Știi... fac on verde coptiii. Vezî c-amu sânt ceaiuri anume pântru aia și... eram mai reduși, mai na. Și maica, și pe maica o durut capu’. Ș-apăi ce făcea tata? Că avea pușcă, că el cum o fost pădurar... desfăcea, până-i lumea nu uit, nu știu ce sârmă era... ș-apăi prafu’ ăla și-i dădea să beie. Ș-o mai îngăduiea capu’.

De la pușcă.

Eea. Prafu’ ala, nu știu ce praf. Iera niște sârmă, nu nu știu cum era habar n-am. Eram mnicuță și videam. Iooai, mama aproape, face, că io mor. Ș-apăi îi dădea tata praf di-ala și mânca. Și zăcea c-o mai îngăduie capu’. Nu știeam... vai die capu’ nostru! Die undie-i ști? Am băut pirule. Atâtea-m beut... cre’ c-un car am beut die antinevralgice. Nu, nu știu cum mai am stomac. Ș-ap-amuu, ferească Dumnezo, câte șapte-opt-zece beu odată. Numa’ așe mere treaba. Dacă nu... că curaj am avut și hire, da’ nu-i... nu-i amu numa’ dureri. (râde)

Da, da, da. Da’ de ce-ați zis că striga ca pe lup pe băiat?

Eea, c-așee strâga. No, uită că fusă colo, ba fusă colo, el nu putea ieși din casă să nu strâjie. No, amu zăc, cre’ că di-aia strâj’ (râde).

Așe zăceau bătrânii?

Eea, așe zăcea.

Că strângă ca pe lup.

Eea, strângă ca pă lup.

Da’ luparița asta di la ce să făcea?

Tăți coptiii o au aia. Tăți coptiii o au pân-o elimină. Aia așe zăcea, că di-aia zăcea că femeia șasă săptămâni să nu iasă, să să ducă să treacă păraiele, să nu... că-și pierdea țâța dacă merea. Valea, o părau, o oarice. Nu aveai voie o femeie să ieși... să tie duci. Așe num’ în juru’ căsfi, p-acasă, da’ să treci păraie și apă nu. Că dacă zăcea bătrânii că-ți pchiezi țâța și n-are coptilu’ țâță. D-ap-amu cine mai ști di-alea? Supărarea. Iera niștie... treburi atunci mai diemult. Și le respectam.

Dumneata ai respectat?

Le respectai. Ori să tie uiți în oglindă marțea, sara o vinerea, o...? Ferească Dumniezo!

Da' de ce să nu vezi în oglindă?

Da' nu era voie.

Fie că erai gravidă, fie că nu?

Fie că îi, ori vinerea să toarcem o să? Nuu. Am avut o soacră... O' să mânânci vinerea? O, ferească Dumnezeu!... die dulce. Post. Și mniercurea, d-poi mniercurea no. D-apăi vinerea, asta era... tădeauna dacă mâncam careva, o bem lapte sara, o'... dimineața ori era betieag, o aflai mort on animal, ori scotea jejitele, ori pățea oarice. Nimeni nu mânca. D-apă-amu nu lie mai arată Dumnezeu. Că zăcea că dacă... lucrui vinee mă, marțolea și vi vinerea noaptea vinie, ce știu ce vinie, și s-o arăta la fereastră la muierile care lucra. Și n-o mai lucrat nime'. Da. Ori... era jocurile când să leagă joile... die la Paști și până la Rusale, alea se leagă. Aatunci n-aveai voie să coși. Oaricee... că-ți arăta Dumnizo. Nu era binie. Ș-apăi o mărș la un târg, pă la..., pă la... și era mai mulți bărbați și zăce că înt-atâtă tuna că nu să putea ducie oamini... cu animalele. Ș-o zâs unu' cătă el: „tu, nu cumva ți-o cusut muieria oarice, joi?” Zăcie unu': „Ba, io am văzut lucrând joia.” „No,” zăc, „țâpă-ți chieptaru”; că avea chieptar. „Țâpă-l die pă tinie.” Și l-o țâpat pă o tufă, și când l-o țâpat l-o și trăznit chieptariu'. D-apăi aaamu... nu mai știm, nu mai arată Dumnezeu la oamini nimnică. Că-s răi. Sântem răi, uită că ni-e pediepsăște die numa'. Da' atuncia era on legământ, o stricteate, o... o, o frică die Dumnezeu, nu cum zăc amu că până ne-om potrivi. Atunci cie ști... tie... tie căsătoreai fată, tie cununai la biserică... Io nu m-am putut cununa. Da' mni-o făcut o dezlegare și așe am făcut nuntă mare. Că nu era voie, știi? Până la cinșpe ai, ș-atunci cu dispensă die vârstă că eram gravidă. Și-așe numa' m-o cununat. Da' nu aveai voie să tie duci, o să intri... mnireasă să tie bai și să nu hii fată mare, să... tie bai... în biserică, cu curună? Aicea, la noi, uon popă așa o... nu știu. O hi luat el păcatu' pă el? O nu știu ce-o fost, c-o fo' gravidă fata aia. Și o intrat în biserică cu curună. Încă băiatu' mieu aiesta era cu ficior cu prime. Că mai diemult merea cu ficior cu prime. Ș-o vinit Dumni... o dat Dumnezeu o vreme pă când s-arăduim di-aci die la o casă cu mireasa... die ferească Dumnezeu! că nu știei cum să intri în biserică. Ș-atunci era nunțile duminica, tătă lumea merea aici că îi nuntă. Și l-o trăznit pă popa-n biserică. Direct în popă-o dat. Ș-apăi io nu știu ce-o hi fost... că popa die tri ori s-o pornit ș-o zâs cătă o muierie mai bătrână: „Vaai măicuță, grea zî va hi astăzi pântru minie.” Și s-o arăduit să să ducă ș-o lăsat în scris să-i cununie alt părinte, dint-alt sat. Și aiesta, bunicu' la fata aia, era aci-n consiliul bisericii și l-o-nturnat ș-o zâs: că „ce părinte, chiar pă fata noastre?” Ș-apăi... cununat... d-apăi o murit... L-o trăznit. Nimeni n-o pățat nimnic, numa' popa. Ș-apăi el o avut o slujnică, ș-o zâs că dimineața când o vinit la biserică n-o avut nici on leu și du... când o murit, o aflat în buzunar șapte sute.

Atunci era bani mulți. Ce-o hi făcut popa, ce-o hi luat pă el?, nu știu. D-apă' amu mărg și groase și să cunună și... nu știu, poatie că nu pun cununa, nu știu ce fac. D-apăi n-avea voie să pui tu cunună dacă nu erai fată. Ierai, tie măritai, fată. Amu... asta-i lumea: stai câte doi-tri ai și să cunună-apoi și... ce să faci?

Ați auzit de ceva, la copii să le dai cu lapte pe umeri? Cu lapte de țâță? Când îs neliniștiți. Niște aripi...

Nu.

N-ați auzât. De niște puncte așa-s ca la... și le scoți.

Nu, nu, nu. Nu, nu. N-am auzât, n-am auzât chiar așe ceva. Da' pă față, femeile dădea, că nu era unsoare, când muljea vacile... cremă di-estea cum îs amu; merea ș-apăi da' cu spumă di-aia pă obraz. (râde) Aia era...

Da? Deci femeile dădeau cu spumă de lapte pe obraz?

Dădea că să făcea obrazu' moale. D-apă' alte creme noi n-am știut. (râde)

Daa? Și cât v-ați dat cu din... cu spumele astea de lapte?

No, păi seara când ne-aduceam aminte. Și când mulgeam vacile, dădeam. Da' nu, că ntr-adevăr să făcea pchielea... fină, așe. Apăi amu câtie creme au și rujuri și... După ce-am vinit aci, no, și io auzeam de cremă. Și zâcie omu' mnieu, că o mârș acolo la oraș la on târg, tu nevastă, ce să-ți aduc? D-apăi, zâc, să-mi aduci și mnie unsoare. Da' cie unsoare? D-apoi cere tu die obraz. Cum era obrazu' fin, la trișpe ai, mni-o adus on borcănel, ș-amu gândiești că-l văd, scriea cremă Maria. Ce știu ce-o cerut el? ... o unsoare. Ș-am dat. Pă dimineață... să nu mai povestim. Aveam un cap... tăt, tăt, tăt era pchielea umflată și...

V-ați umflat?

(râde) No, zâcie, cătă minie soțu-mnieu, „no uită-tie, uită-tie în oglindă cât iești de faină”, „D-apăi di ce?” „Da' uită-tie!” Tulai ce plânjeam c-oi rămânea așe. (râde) Ș-apăi veci... și pururi altu' io nu mi-am mai pus creme di-alea pe obraz. Da' ce faceți? Da' de ce? făciea bărbatu-mnieu: „Pântu cinie tu tre' să pui tu cremă di-aia când a...” „Păi să hiu și io faină.” „D-apăi cum nu iești faină?” face că. No, păi amu să nu-mi străce voie, o luat și el o cremă. (râde) Da' nu știu di ce scriea pă aia și pistrui... io, care io n-aveam pistrui. D-apăi di ce năcaz o făcut pchielea așe, nu știu... obrazu'; roșu și-nfocat. Iooai, ș-apăi plânsu'; c-oi rămânea așe. (râde) Da. Ș-apăi dup-aceea ce știu io cinie că cu... apă ala, era bun. Îți făcea pchielea moale și... spumile alea die laptie. Întreba, mai mă-ntreba nievestile: „Tu cum ai pchielea asta așe fină?” Începeam să râd. Da' nici nu le, nu le-am spus. Că nu știu cine mni-o hi spus și mnie. Die la un drac. Că doară (râde)...

Da, chiar aveți pielea foarte fină...

Foartie fină, foartie. Apăi așe-i. Ce să-i faci. O amintire numa', astea o rămas amintiri.

Îs frumoase și amintirile.

Dacă-i înțălejure-n casă și... îi mere treaba binie. Dacă încep certurile și... aia, noi n-am avut treburi di-estea. Ba poatie că nie mai certam pântru prunci, o pântru lipsuri că... era greu, no. Și coptiii știi cum îs... videa la alții și... no, d-apăi le-am împlinit, le-am făcut. Io-am avut o on bărbat foartie dieștept. Dumniezo să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

L-am aflat... o ieșit din casă și-o murit dinaintea șurii.

Păi... de inimă?

Cre' c-o făcut infarct. (suspină) În tăță dimineața, c-aveam două paturi în casă, io durnieam cu fata, el sângur, ș-o ieșât c-apoi noi ne-am făcut căsuțale estea c-am zâs că... lăsăm pă ei acolo, că i-am dat și la fată tăt așe: tri camere numa' ea o făcut acolo unde-i pensiunea asta, o făcut acolo multie. Ș-o mai făcut on nivel, și dup-acei... jinere-mnieu iară ș-o mai făcut, că io pă noi l-am adus jinere. Și ei ș-o făcut. No, ș-apăi și no le-am dat la prunci ș-am zâs: „Nu ni-e face că nu nie trăbe. Aci on pchic die baie”, zâc, „și... căsuță. Cie nie trăbe la doi bătrâni?” D-apăi dup-acee coptiii tăți veneau aci la noi. (râde) Ș-apăi el în tăță dimineața merea să deie la vaci. În dimineața aia, io cum eram întoarsă cătă fată, când mă uit: om în pat nu, becu-aprins. Niciodată nu-l aprindea. Și când am ieșât afară, era dinaintea șurii mort. O mârș să deie la vaci și n-o fost fân, ș-o vinit să vie-n casă, ș-o pchicat. Și... mort o fost. Acolea s-o gătat.

Dumnezeu să-l ierte!

Ierte-l Dumniezo! Tare drag mni-o fost. Că tomna lie spunieam la fetie. Că zâcie că mă mărit și nu mn-i drag... Nu știu, că mnie-mi era foartie drag. Îmi era atâta die drag... că mai zâcea că o dat-am pățat că viu și n-o vinit când o trăbuit. Și am plâns. Plânjeam că nu vinie. Și m-o aflat plângând. Ș-o zâs: „Di ce plângi, F.?” Apăi nu știu ce-am zâs, că doară mni-o fo' rușânie să zâc că plâng că mă temui că nu vii. Da, da' am ținut cu adevărat la el. Da-n... că zâce că țai, și la bătrânețe tie urăști. Nu-i adevărat. Nu mni-o fo' mai drag tânăr ca bătrân. Io l-am iubit cu adevărat. C-așe zâceam cătă fetile: „Io a... io l-am iubit.” C-amu mă duc că... l-oi îndrăgi. Nu, nu, ăsta... io nu știu, io nu vâd treaba asta. Dacă nu-l iubești die la-nceput, lasă-l die voie și dă-i pace.

Da, îi adevărat, da'... nu dumneavoastră, cine-o hotărât? Tatăl dumneavoastră o hotărât să vă măritați, nu?

Da' știi cum o fost? Că doară eram, cum vă spui, mnicuță și, vai die capu' mnieu, un cilediu. Ș-apăi fratie-so o vinit să mă ceară. Ș-o mârș la tata și o zâs „Ia vinii, facie, că mă mână T.”, c-așe-l chema pă bărbatu-mnieu, și pă fratie-so, I., „să vidiem nu ni-ți da pă fată, nouă?” Tata zâcie c-o râs, d-apăi, facie, cum să vă dau cilediu' aiestă? D-apăi, c-o zâs, c-om mai aștiepta. „D-apă-amu, facie

tata, dacă lor le-a plăcea unu die altu”... No, ș-apă o dată vini și io l-am îndrăjit. Mi-era drag. Și... di-acoli... ce? c-ap-o murit nienea. Că știu că mai iute... cie amar. D-apăi dacă io am fost în stare, o fo’ nunta, în casă. Aveam o casă vechie, bătrână, da’ mare. Și făcieam în casă nunțâle, așe să făcea. Și io am ieșit din casă... măi puiuțule, o vinit și... m-am pornit să mă duc acasă. Ș-o vinit după minie ș-o zâs: „Undie meri, F.?” „Mă duc pân-acasă, zâc, mn-i dor die casă”... și nunta aci. Cie minte-i ăla? Ș-apă m-o-nturnat n-apoi și zâcie: „No, auzi tu, lasă până să gată nunta”. Ș-apă’ o săptămână nu m-o lăsat acasă. Da’ di cie? Die minie mai avea bai unu’ și era în armată. Șii io i-am scris o carte, c-amu maica nu știea carte. Tăt scrieam, „ce tăt scrii, tu fată-acolo?” Am zâs că n-am fost sigură p-aiesta ca a mnieu, că doară tătie fetiele umblau după el. Și am zâs că mă silesc a noști să mă mărit după iaa, că-l cunoștea, era ăla dint alt sat, ala trăiește. „Ș-amu io cot să mă mărit, dacă... poți, haida că fug cu tinie.” Ș-o trimăs tri telegrame... c-o murit mă-sa, i-o trimăs, ca să vie să mă fure. Binie, că doară mie nu-mi plăcea die ala, că di-al mnieu îmi plăcea, die omu’ mnieu. Și el cum o vi, cum o fo’ nunta astăzi, sara o vinit. Făcea... nu știu unde-o făcut armata, că nu mai țau mintie. Ș-o stat la a noști ca să mă duc să ma fure. Binie, și omu’... frate-mio i-o spus la bărbatu-mnieu: „coată că ăsta a vini și vrea s-o fure.” Nu știea că ce-am făcut io, ce... porcării. (râde) Și zâce: „Nu trebe să meri, nu trăbe că așe să stă”. Aapăi mi-era rușânie... c-amu taie pânea când servești, d-apăi acolo o tăieai tu, fiecare om îți tăieai pânie. Mă gândeam: „Tulai dacă mni-oi tăiea mai multă or zâce”... No, puiule, lasă-l că l-oi ducie „or zâcie că mânc mult.” No și răbdad-am o scumpă die foameee... înt-o săptămână... mă gândeam: „Până-i lumea nu m-oi sătura.” Îmi era rușânie că era cumnatu-mnieu, aici înt-o casă tăți erau. Cumnată-mea, soacra și coptiii, era tri coptii, și noi... înt-o casă. Ș-amu le trăbe vile. Vile le trăbe și apartamente. Noi am putut sta tăți înt-o casă. Aveam câte-un pătuț... tulai! numa’ un pchic. Ș-apăi scârțâieau pătuțurile alea... (râde) Gândiește-te cie era acolo. No, și o fo’ binie. Și ne-am înțâles tăți și... binie-o fost. Amu lee, nu-nchep înt-o casă că le trebe la fiecare și coptil... Tăți eram acolo. Înt-o... era ladă, era paturi, era roată tătă casa, paturi. Ș-apăi cie mai era? Tulai! Ieram reduși. Dacă făta o oaie, băgam mnielu-n casă. Dacă... un purcel, îl aducea-n casă. (râde) Ș-apăi aveam o casă... cum să spui? Cu pământ, cum punia a nost’ coptilu după ce o-nceput să să tragă merea, cum da, pchica câte-un dărab die pământ di-ala și fujea sub pat și-l mânca. (râde) Iaară trebuia să mă duc să-l lipchiesc. Și să-nfund hudile. O casă bătrână, die cârtoagă că... că socru-mnieu făcea căși și vindea căsăle să ieie-n loc. O luat loc mult... mult teren avem. Mâncam die sănătate că altfel cie poți să zâci? Încă-nt-o vreme s-o vândut, numa’... că și noi după cee l-am dat la prunc, pruncu’ l-o-mpărțât la

fetie și noi iară am dat la fată, s-o-mpărțât terenu', da' atunci era numa' a nost'. Lucram noi, până n-aveam știre. (râde)

Ați avut de lucru. Daa' ce-am vrut să întreb? Am auzit ceva: era un fel de scaun în care se pune copilul ca să meargă?

Da, da, sigur, scaun. Nu cre' că, ș-amu cre' că-l am... nu știu pă undie. Așe-l puniei și el sta acolo când era...

Nu putea să iasă din scaunul ăla.

Nu putea, nu. Nu, nu, nu. Acolo stătea-n scaun. Atâta că mai meream să faciem o mâncare, că doară era tăt după noi. Să trăjea și vinea tie trăjea, trăjea găleata die pă... cu apă die pă laghiță, ori trăjea pă el merea la foc, ș-apăi mai băgam acolo-n scaun, aia era. Ș-apăi cu belceu' meream pă câmp... că să nu să tragă oarice, cu coșărcuță aveam. O ducem ș-o mai legam di-un... acolo la o cloabă la mestiacăn și cie Dumniezo era să faci? Că tie temeai că să traje, că era atâtea năpârci și șerpi și să nu să tragă, că la coptii și să trag. Ș-apăi să să țai aperi ca orice mamă.

Vă ajuta soacra cu copilu'? Stătea cu el?

Știi cum o fo' soacra? Făcea... ea n-o fost din sat d'aci, o fost dint-alt sat. Dup-aia o năpădit pruncii mulți. După ce s-o mutat de aci din casa bătrână, ei o avut, că ea o fo' făcut on rând de căsî până n-o murit și când le-o terminat și iei, s-o dus. Ș-apăi ea mai mult merea acolo. Că iea avea mai mulți prunci și no...

A! și se ducea acolo s-ajute pe nora cealaltă cu pruncii...

Cu pruncii. La mine știi cum vinea? Pă când era gata mâncarea. Io mai tare mă temem de soacră ca și die bărbat. Mă temem die ea când o videm, că așa o fo' bărbătoasă. Soacră-mea s-o măritat la opșpe ai și socru-mnieu o avut cincizăci și doi. O avut altă nevastă ș-o murit. Ș-atunci ce făceau bărbații? Atâta erau... să nu facă armată. Ș-apăi își băga spânz în urechi, în pchicioare, numa' să nu-i ducă. Ș-apăi socru-meo o băgat în urechi. N-auzea! Ș-apăi nu făceau armată. No-apăi care s-o dus și nu-și băga di-ăla, nu mai vinea; raar care-o mai vinit. Nu mai vineau. Ș-amu el și-o băgat spânz și... el n-auzea. Ș-apoi socră-mea, (râde) tului săraca de iea, la opșpe ai... tie gândește ce dragoste-o fost. Și ea o mai avut o fată, ș-a ei o murit, ș-apăi o mai făcut doi băieți. Ș-apăi s-o gândit: „tuului, Doamne!” c-așa zăcea căta noi, „că doară-n tăt anu' putiem face.” Du-te la bărbat, bărbat! „Nu-mi trebe.” Ș-apăi ea s-ascundea bghiata dup-un plopter, c-avea plopter colo-n căsăle alea când am vinit. S-ascundea după plopter și strâga după iea... Să margă la el în pat. (râde) Ș-a meu, făce, ghiata soacră: „Eu mă temeam că rămâi c-o grămadă die prunci... și el moare și io ce fac cu ei?” Apăi... doi numa', doi o rămas. N-o mai vrut iea că amu bătrânu' tăt făcea pă prunci, că doară... Ș-apăi așe biata soacră. Nu știu ce vai, ce dragoste o fost ș-aia la iea. Numa' iea ști. N-o fost bine. Numa' era bărbați puțâni că să ducea,

care să ducea pe front ala nu mai vinea. Ş-apăi merea după bătrâni, după no, să hie şi ele măritatie.

Şii era bărbătoasă, ziceţi?

Era bărbătoasă. Aşa ş-o voce-avea die bărbat. Că tie cam temei de iea.

Şi dumneata erai copilă...

Amu eram copilă, da' iea o vinit şi o zâs cătă maica c-aşa a cota. Iooai, mă gândeam, no. Aşe-i cota, c-apăi m-o lăsat să fac pânie; că doară trăbea să-ţi faci pânie şi trăbea să-ţi faci ce-ţi trăbe. Ş-o zâs că, acolo la M., că iea meare la piaţ' şi io să frământ pchita că vinie, pă când s-o bag. Frământai pchita. Nu mai vine. Tuulai, Doamnie! Ş-o dat Dumniezo o vremee... şi nu mai vinea şi nu ştieam ce să fac. Şi zâce bărbatu-mnio: „D-apăi cie? apucă-te şi fă!” o zâs cătă minie. No, ş-apăi m-am apucat ş-am am aprins focu' şi... păi m-am gândit io cum făcea maica, că iea avea un... bghiata soacră. Şi făcea aşe pita ş-o trăsnea-n cuptor. No, asta-i. Io până le-oi face estea, pă minie m-o bătuta mamă. Ş-apă' am luat masa din casă şi m-am dus-o acolo că era oo o o cuptorişte, ş-ala am luat tătă pita ş-o am băgat ş-am pus pă masă, ş-apăi di-acolea... zâcea bărbatu-mnio: „No, cum îi?” „Întindie coliţa şi lasă-mă die voie”, am zîs. No, ş-apă' o am băgat pânia. Ş-am făcut o pânie... ştiu că Dumniezo, că tăt într-una mă rugam la Dumniezo: şi plânjeam şi mă rugam. Ş-a... să nu le lipchiesc, să nu le... nu ştiem io. Ş-aşa am nimerit c-apăi am... mă gândii: măă, maica mea, d-apăi nu baji die samă până eşti acasă. Cum făcea? cum ţapa tărăte să vadă cum îi pâinea, când îi gata die băgat in cuptor şi vidieam că tărăţale ard o nu ard. Ş-aşa am făcut. Ş-am făcut o pâneee... frumoasă ş-o vinit soacra târzău: „No, unde-i pchita?” No, mă gândeam, la dracu să te-omoare. (râde) „Acolo-i” zâc, „în cuptor... în la cuptor, lângă oliţă.” No, mni-o zâs: „Ooo, d' apăi pchită faaină.” „Ei,” mă gândem, „că cu năcaz o făcut iea”. No, ş-apăi cu plăcintile iară m-o lăsat aşe. Că eu am darul ăista cu plăcintile. Cre' că mni-o intrat mnie că... chiar avem aci om care-i la coasă, apăi zâce: „Tu tăt mereu faci: când minciuni, când plăcintie, când scrobi.” C-amu' io nu, n-am ştiut face prăjături, c-atunci nu ştiea nime' facie prăjături. No, păi cu plăcintele cum o fost? C-amu' ea... io am mâncat plăcintie. No, binie. Ş-apăi s-o dus la acolo dieparte la C., c-acolo era fraţi ei, la biserică şi o făcut on aluat ş-acolo l-o lăsat. Asta o fost sâmbăta. Oooo... die cu sară. Trăbea frământate să doschiască şi între aia o vinit, s-o buit în casă tânieri di-aşteia, la noi. Cum eram căsătoriţi numa' di-atunci. No, cie să fac? mă gândieam amu. Io eram aci la ficior. Ce mă ştii io face cu estea? Cum le-oi frământa? Nu mai frământasem. O dată am frământat, până nu m-am măritat, am frământat pchită şi no, amu m-am obosât şi zâce maica: „Nu i gata, nu i gata până asudă grindă.” Ştii că avem grindă. Mă gândem: „tuulai, da' cum a asuda grindă?” (râde) „D-apăi,” zâc, „tu măicuţă, nu ştiu care grindă, asta o' aia?” Am

început și io să râd că io zâc nu mai pot. Ș-apăi o râs și iea. „No, amu bine-i că-i destul de frământată”. Ș-apoi cu plăcintile, ș-apăi dusăi ligheanul cu aluatu’, cu tătu’ în gâbănaș, acolo era un gâbănaș, la rece și dimineața să sculă bătrâna și să dusă la biserică ș-acelea mă iertă cu alu[atul] ... N-o mai zâs nimnică die plăcintie. No, da’ iea i-o trăbuit să faciem plăcintie. Și io nu spui, le-am mâncat, da’ trăiea făcutie. No, ce mă gândii, ce fac? stăi că... zâce omu’ câtă minie: „Da ce vrei să faci cu aluatu’ ăla? Da fă-le!” „Uh,” mă gândii, „bătutu-mo mama.” No marsă el la poiată și le frământai. Păi... și cum să le coci? că le cocea pe plopter și le unjea, așe făcea soacră-mea. La maica mea eraa în lespezie, în ladă. Ciuroi, nu unse așe; da’ era ... că tata o fost, spui, o fost gazde tare, teren mult, da... știu că nu vreu să... Părinții mniei o fo’ mai săraci, da’ o trăit altfel, nu știu cum. Noi nu luăm nimnică nu era ca să zâci că să gată o că nu ieste. Aicea era altă treabă. No, ce să-i fac? Ș-apăi pă când să le bag plăcintile alea o vinit cumnatu-mnieu. Tuuulai, Doamnie! mă gândeam, dac-amu mă vedie ce m-oi ști io facie? M-apucasem, no ce să fac? Am făcut vo două-tri, da’ ș-atunci vă spui mă rugam la Dumniezo-n gând, am făcut două-tri cam colțuratie. Ș-așe făcui ș-atunci niște plăcintie... că Dumniezău Ț-ajută; dacă ai credință și tie rogi cu credință și tie gândiești la El. Și le făcui și făcui niște scumpe die plăcintie... No, mâncară bărbații... și vinie iea noaptea. Ieșea die la biserică la frați și merea pă la crâșmă. Ș-acolo să stau, beu. „No, durniți?” Durni (râde), n-am zâs nimnic. Da’, zâce omu’ mnieu, „no maică coată și vezî că sânt plăcintie, mâncă.” „D-apăi cinie le-o făcut?” Așe era(râd toți trei). Zâce: „F. le-o făcut, cine să le facă?” „Eeai măh, da’ bunie-s plăcintile.” Că iea ce făcea? Iea numa’ muiea fărina, da’ ș-alea gândea că-s bune. Io-am zâs no stăi tu numa’ nu fac io cum... c-am văzut io la, pă maică băga ouă și mniere și ce trebe. Și făcui plăcintie ca lumea, (râzând) mă ieu după bătrână. (râde) No, ș-apăi nu mai avui treabă. „Apăi câtie ouă ai băgat?” Mă gândii io: „drac să te-omoare. D-apăi ni nu știu: două? o unu?” o ce știu ce-am mințat di-acolo din pat. Să coatie să nu puie mult. No, m-am gândit, no lasă tu di-aci. (râde) Nu m-oi întreba io de tine, c-oi face. No, ș-atâta o fo’ mult. Ș-înt-un fel m-am năcăjit că m-o lăsat, da’... nu mni-o mai fo’ groază; nici de pâine, nici die nimnică altu’ nu. Am făcut tăt. No, apăi mai și rădem, mai încoaci că face: Te-am lăsat să... că dacă făceam, nu făceai.

(...)

Da’ îmi trebe mie să văd podu’. Făcea muierile alea: Cum, dragă, apăi zâcie, amu nu nu-i spălată diemult. Da’ la mine ai putut să lingi die pă pod așe o fo’ casa. Că gândiei că mă sufoc și nu pot sufla dacă nu văd io spă... (râde)

Da’ de câte ori spălați podul?

D’apăi amu nu l-am spălat.

Nu acuma, da' când erai dumneata nevastă.

Aia era de două ori pă săp, pă săptămână, știi? Sara, io când pruncii durniea, io spălam podu'. Dacă era nevoie și de tri.

Da' cu ce-l spălați?

D'apăi io cât eram tânără, io ce făceam? Iute spălam podu' lună și bec. Făcem sopen și cu d'alea și-l spălam... n-aveai treabă. După ce era gata limpezăt tăt, șierbeam înt-o oală, da' nu știea muierile ce fac io, șierbeam paie. Și cu apa aiea limpezeam n-apoi podu'. Ș-apăi era podul galbăn, frumos. Aai die capu' mnieu! Păi mă-ntreba: „d'apoi tu cu ce-l speli?” „D-apăi cu ce-l spăl? Că cu apă”, spunieam. (râde)

Da' de unde ați știut de paie? De la mama dumneavoastră?

Die la maica mea. Cie mai, era secretie femeia care știea oarece, nu spunea la tăt satu'.

Da' ați zic că sopen și cu...

Eea, făcem sopen. Ș-apăii, după ce făcem sopenu', tăiem bucățele și rămâniaa acolo, rămâniaa die tri-patru dejite, aia era tăt ca un sopen.

Da' era lichidă... zamă.

Da' nu era, nici nu era subțare, că era groasă ș-aia. Ș-apăi cu aia apă. Păi să spălaa, n-aveai treabă. Da' după ce-am vinit aci, să spăla hainele cu leșie. Puniei un cenușeri și puniei cenușă și puniei apă hierbândă. Aia era când spălam izmenile (râde) și le dădea elea die lână, die pânză; d-apăi amu nu mai face nici dracu' die pânză.

Da' inn... în ciubăr, nu?

Eea, în ciubăr, în ciubăr. Ș-așe să spăla die bine, nici dero dracului nu spăla ca aia. Ș-apăi merea la părău și le luai cu maiu'.

Da', stați un pic s-o luăm așa mai... deci în ciubăr,

Eea,

cum le puneai? E o ordine?

Eea, le muieam die sară apă așa calduță și le lăsam, ș-apăi le băgam în ciubăr și apăi punieam apă hierbântă.

Stați un pic. În ciubăr la fund ce puneai?

Ooo haină, nu conta. Nu, nu le-nghesuieam, le punieam așe, știi? Nu, oricum. Nu, era acolo. Ș-apăi apa aia merea. Ș-apăi meream la părău, apăi nu era, n-avea muierile nădragi. Ș-apăi ia așe vinei cu poalile alea die la piele era de două-tri palmi ghiața, apa-nghețate, vinieai cu ciubăru' acasă. Numa' nu crepa inima-n noi, spui. Numa' nu mureai. Atâta era de frig. Când merem cu ciubăru' nu era așe, d-apăi când vineai îți crepa inima. D-apăi nu, că nu stătei în apă, da' era reace. Era atâta die rece die apoi trăbea să le lași și să le limpezăști, ș-apoi până merei curea, cura, știi? Era maiu' așe și dai pe ele. Le limpezeai. Îți dai

sama le mai limpezeai cu mâna că doară ce dracu-i facie? Până le limpezei tu un ciubăr die haine di-alea, tie mânca sfințîi. Spui, pă când vineai nu-ți mai trăbea că crepa inima-n tinie. Dejabă mereai cătă sobă să le încălzăști că să te ferească Dumnezeu cum dor. Mori. Numa-n apă rece le băgam. 'Napoi până-ți ieșea jeru' ăla din dejite. Grea viață era! Și treiea să stai noaptea să torci, tăta noaptea. Ș-ap-amu cum era pruncu' mnic, ș-apăi maica mă sfădiea că să am jirebdii multie c-oi și die minune că n-am pă gard jirebdii. Ș-apăi cu... avea roată; ș-apăi c-o mână-l legănam și cu asta torceam și vaaai, Dumniezăule, să am și-un jirebdnic că amu m-am măritat, să nu știu die minune. Zăcea maica, „să nu știu de minune că te-am măritat și nu lucrîi.” Niciodată nu zăcea:”no mai hodini-te. Lucră!” Ș-apăi când am fost biteagă plânge' c-a rămâne cu coptii și... apăi Dumniezo nu m-o lăsat și n-am murit.

Mama dumneavoastră sau soacra?

Maica-mea, maica-mea.

Soacra cum zăcea?

Soacra nu zăcea nimică că iea odată cu cea mere, cu cea noră ca să ma... că cumnatu-mnieu nu prea o vrut s-o ieie p-aia ș-apăi o fo' die gazdă, ș-apăi o luat și nu i-o prea plăcut la cumnatu-mnieu die iea. Ș-apăi o făcut la prunci... i-o făcut prunci mai mulți, ș-apăi trebea... grijă. Ș-apăi iea ghiata, cu unu', că mi-era și milă de iea. Așe o măsă până-acolo în satu' ala, și tăt pă urmă, tăt sânje-o pierdut. Și era mai sclabă. Trebea și ajutată no, și iea. Soacra ce-o zăs? Aicea-i maică-sa, aicea-i soră-sa, s-o mai ajute. Cum era cealaltă din cela sat nimeni n-o ajuta... No, o și înțeleg. Nu-mi era mnie, nu-mi părea rău. Nu-mi părea deloc rău. No nu, că n-a, n-aveam io probleme, n-aveam. Ea vinea numa' pă când era gata mîncarea. Gata-i mîncarea? Spui că așa mă temem... no, amu vinie. Ș-apăi nu prea știeam atunci la început ce să fac die mîncare. No, păi dup-acee am avut meșteri. Păi m-am învățat că doară nu durnieam noaptea cum să fac, să nu fiu de răs, să am mîncare bună, să... no. Mai merem la maica mai îmi deie slănină, mai îmi deie cioante că am meșteri. Ei aveu până-i lumea die tăt, tătie cele.

Da, da. Ce vroiam să vă-ntreb? Când erați copil, acasă sau pe urmă aicea, păduchi ați văzut?

Dooamnie batie-i! Am văzut da. Io aiceaa... stăi. Acasă nu, că era o curățanie lux. Da' era o doamnă, a secretarului, ș-avea un păr fain și aia mni-o pus uloi die păr. Tuulai, că-ncepea să mă mînce capu'. Io nu știeam. Măicuță, mă mîncă capu'. Păru' era mare. Când să uită: păduchi. Iooai, ș-apăi s-o dus la doamna aia, că-i plăcea, că aia n-o avut, doi băieți și fată nu. Și mă periea iea și mă unjea și mă... uloi de păr. Până-i lumea nu uit. Atâția am avut câți stupu'. No amu, face măciuța, „fă ce-i vrea că io cum oi trimeate fata asta la școală și

uită cum îi plină.” Atăta m-o spălat pă cap...cu leșie, cu... pus-o petrol, m-o descățat. N-am mai avut în veci. Da’ era pureci. Pureci să suiea die pă câmp. D-apăi io amu n-am mai văzut die ai die zăle nici purici, nici păduchi. Și zăce că era păduchi, io n-am văzut, n-am avut di-aia. Pă haină, pă cămeșă să și la biserică videai pă bărbați...că să suie. Aia nu știu. Cre’ că din mizerie. Nu știu. După ce-am vinit aci, cum era casa aia bătrână și atâtea-n casă, aicia avea steamniță. Dooamnie trăznește-le, am zâs cătă a nost’, „nu știu ce-i acolo că după ce tie culci tăt, tăt, tăt tie mușcă.” Și nu să vidiea nimica absolut. Era căsi cu grinzele așa. „Tulai Doamnie”, zîc „tulai Doamnie măicuță că io mor că nu știu ce mă mușcă tătă noaptiea.” No ș-apă’ o luat tata, ce știu unde s-o dus, ce pompă și ce-o adus, ș-ap-afară cu tăt, tăt, tăt și pe la tătie p-acolo tăt o dat și ni-o descățat. Ș-apăi gata, c-apăi n-am mai avut. Da’eraa...ști-le dracu’ cum era alea. Așe era mai lungi, mai... și s-ascundea dac-avei un tablou, dacă... acolo să băga. Și nu, dacă era, că el nu era bec, că era lampă. Nu, nu tie mușca. După ce potoleai lampa...Ferască Dumniezo ce mușcăture. Asta era viața...

Și râie? Ați prins?

Și râie, io n-am avut. Da’ o fost râie. Că barbatu-mniew cota de vitie acolo cătă, cătă B. în sus, acolo avea, acolo di-acolo s-o tras părinți laa la socru. Și di-acolo o vinit. Ș-apăi acolo durniea bghietu’ su’ un molid noaptiea și cota de vaci. D-apăi soacra o zâs că-n târnaț, cum era căsile alea așe vechi, acolo-l diezbrăca pă prunc și îl să schimba; că vinea să se șchimbe c-avea...avea râie. Și nu să putea descăța. Zăcea că-n zâua die Bobotează să tie baji în apă, făcea apă-n părau, cum udă-n părau, cum era-nghețată și să băga în pchielea goală pruncii și oaminii să să spele că zăcea că mere. Nu știu, n-am avut io. M-o ferit Dumniezo, di-aia io n-am avut.

Deci în ziua de Bobotează să se spele în apa aia înghețată ca să scape de râie.

Eea. Acolo, zăcea soacra că așe să diescăța die râie. Să băga-n apile alea că apile-atunci tătie-s sfîntătie și ... Altă soluție nu era. Păi nu? Poati că să unjea cu oarice, io nu știu. Nu. Di-aia n-am văzut, nu știu.

Da’ casele cum le văruiau? Cine le văruia?

No, noi le văruieam. Aia era regula pă Crăciun și pă Paști. Văruieam casa.

Femeile.

Femeile.

Dumneata o ajutai pe mama ta?

Oooo. Io văruiam io a mea casa, aia bătrână, cum era, o văruieam die n-aveam loc. Doară treiea să-nveți, tătie trăiea să le știi. Doar dacă iești muiere...

Da’ când erați acasă văruia mama dumneavoastră...

D-apoi ce? Io oi văruia... Bună zâua. Eram ca o bijuterie-n casă.

Mama dumneavoastră nu vă pune la treabă.

Nu mă punia, nu mă punia. Da' după ce m-am măritat... să nu mai spui la nimeni... apoi doară unde? Pățăști multe-n lume. Atâtea pățăști cât trăiești... iooai c-ai putia facie o cartie. D-apoi îs trecători și le uiți. (râde)

Lasă. Dumneata le ții minte...

Mai țău măi, mai țău, da' no, mai uit și io că doară-s atâția ani.

Copiii nu v-o fost bolnavi dup-aia... după ce, când o fost mici?

Nu, nu, nu. Nu.

Băiatu' sau fata să trebuiască să...

Apăi băiatu' o avut gălbânare c-așa avea coptii atunci. Gălbânare. Și, așe pică fata mea, atunci cum am născut-o, o făcut gălbânare. No că tăt moare. Da' n-o murit. Că dac-o avut zăle...

Și la băiat ce i-ați făcut de gălbânare?

El o fo' mai mare. Atuncia o fo' la spital. O stat la spital.

Ați fost cu el? Nu.

Nu, că acolo nu te lăsa. La oraș, că acolo aprțanieam. La oraș.

Și cât o stat acolo?

D-apăi nu mai știu. Că tăți o fost. Ș-alu' cela frate a li bărbatu' meu tăți binie coptiii... v-o cinci-șasă. Tăți o făcut gălbânare. Da' știi că mai diemult le dădea, era rădăcini di-alea și le punie...

De care?

Niștie rădăcini io nu le știu. Soră-mie le știea. Ș-apăi le băga în apă, în șpir, o-n ce știu ce și... d-apăi io nu le-am dat di-alea. Rădăcini di-alea, că zăciea că-s amare rău. Unii zăcea: Doamnie iartă-mă, că să-și beie pchișetu'...

pișatu...

că îi treace.

Da? Auziseră ei?

Eea, eea, voroveu. Da' io n-am dat. Cum să dai... ce știu? Bea oarecine făciea așe nu știu. L-am... dus la dis, la spital și no, l-o tratat acolo. Că gălbînărea aia o face orice coptil o dată. O' mai tânăr, o' mai bătrân. Poate c-ai avută mnică. Nu exista la coptil să nu facă. Ori mai bătrân, ori tânăr. Apăi di ce? Nu știu. Dar cam când iești mai coptil, atunci faci. (...) și, cum zăsărăm, păduchi și râie și tătie le-o avut bgheții oameni. Daaa și nu știu cum să spui și vă spusăi, puricii să suie de pă câmp. Merea și ți să suiea pă pchicioare. Așe era, nu știu ce era.

Da' oamenii erau mai sănătoși...

Era sănătoși.

Atunci?

D-apăi... aci are nievasta o mamă are optăci și patru die ai. Atâta mere, n-are nici treabă. Ș-o rămas la trizăci și șasă die ai cu cinci coptii. I-o murit bărbatu'. Asta acolo-n vale stă, da' ce știu io?

Apăi te gândești... [când ești bătrân] apăi n-ai cu cine vorovi cu nime'. Cu cine să vorovești? Cu băieții... Greu trece. Foarte greu. Amu și io die nouășpe ai îs singură. Nu că mă pot duce și la fată. Nu poci sta nicării că nuștu cum... n-am liniște. Acolo la mine, unde să nu deranjez pe nime', mă umblu io pin casă acolo, scol pe cela. Bă, bătrânii tre' să mai ieși afară, să mai... păi d-aia am vrut să-mi fac așe, mi-o trimis unde, c-am avut o baie veche și ni-am luat că aicea am, chiar acolea pe laviță am tătie... faianță și afară. Că să, da' nu-mi capăt meșteri, să-mi poci găta pă iarnă, și să-mi zugrăvesc... că nu-i urât nici amu-n, da' nu... Trebe să-mi pui și io la rând. Că vine iarna apoi. Am zâs să vie omu' ăsta să-mi facă baie, și-mi pune și nie d-aiesta ni pă casă... Cum Dumnezo-i zâce?

Polistiren.

Eh. Că nici lui nu i-o terminat, ș-apăi vine și termină lui și-mi face și nie, ș-apăi... cu care vorovește fata asta mai mică... el aduce meșterii, muncitorii ș-o zâs că-mi face și mie baie și să am și io ca... că vin bătrânețele și nu poți tăt mere colo afară... noapție. La budă.

Iarna-i cam frig.

Amu n-ai ce face că trebe ș-aia. Să ieși. Și după ce ești bătrân mai mult trebe să meri. Pântr-un pișu te duci nu știi până unde. Așe era, așe am fost. Că zâcea că doară nu te pui că-i rece. Nu-i pă naiba! era neaua de-o palmă... te puniei. (râde). Apăi nu-i și biteag! Încă nici nu sântem rău. După cum ai dus o viață și fără pantaloni. Amu di-um pic de vreme o apărut. Păi cine a... năcaz o știut die chiloți, o die...

Da, da, da, da. C-așa ne-o zâs toată lumea că nu... nu tu pantaloni, nu tu chiloți, numa' niște poale subțiri.

Poale, și-ți spui că vinem de la părau, așe stăte'. Așa vinei înghețat... ioi, mamă. Și lemnile... nu, noi eram și proști. Lemnile le aducem din pădure pă când să găta. Ș-apăi câte-o neauă... era negru pân-aici. Aia frecam noi pân neaua cu boi, cu cai, cu ce era. Muierea acolo cu el, cu bărbatu'. Io nu știu cum nu putieam găta. Până ne-apuca iarna. N-aveam atâta lucru, da' nu ne știem cumpeni. Până-i lumea aia era. Doară lemnele tre' să le aduci, să le... atunci când să găta. Ș-apăi doară n-ardea.

Erau verzî.

Era verzî. Apoi pruncii cum naiba n-or fi bitegi. Da' nu era bitegi. Trăie ei acolo pân casă. În cururile goale.

... da, da, într-o cămășuță.

Da. O cămeșuță, d-apoi ce altă? Nu avea nimică. Cine... că amu au pamperse de-astea și-s doamnie muierile. Pot face prunci că altfel și capătă atâția bani. Nu-ți dădiea nimeni nici un ban. Ș-apăi făcea câtie doi – trispăzece.

No păi îți umplea casa acolo cu prunci. Șii era tăți bine sănătoși ca tunu'. Nu te coceai c-a muri. Nu mure, la dracu', că nu mure'. (râde) Le dădea, îți spui, mai afiniele, mai punie acolo pân borcanie mai must die zmieură și cu asta era medicamentu'. Ş-apoi care era răcit rău de nu mereu, știi ce le mai dădeam? Eh... balegă de cal, mustu' ala-l storcea și le dădea că zăcea bătrânii: „no aista-i de plămâni”. Ş-apoi le da must de ala de cal. Și lapte de iapă. Muljea iapă și le dădea lapte de ala să vindeca. Apăi când era vorba de cancer nu zăcea nime', zăcea că are rac. Atâta știe. Atâtea era bolile. (râde)

N-am, n-am știut că-i zicea rac.

Rac îi zăcea la cancer. No, face, s-o umflat, are rac și-i gata. Ce să facem?

Io știu că se zăce și tăta lumea zăce, că copiii seamănă cu părinții...

Da, da. Samănă.

No hai să vedem: dumneata cu cine-o zâs

Cuu

c-ai sămănat?

Cu mama mea.

Cu mama dumitale?

Cu mama-am sămănat.

La față?

La tăt.

Și la fire?

Șii și la fire. Că tata o fo' mai... mai aspru. Noi am fo' mai moi așe, mai liniștite. (râde) Așa o fost mama mea.

Da' de mici zăceau așa?

Așe... așe să zăce că samănă cu maică-ta, cu maică-sa, samănă cu taică-său... Io am sămănat cu maica.

Da' ce să mai zăce p-aicea? că să zăce... Deci ce se poate transmite de la părinte la copil?

Apucăturile. Ee a dacă părintile, de exemplu, are-o meserie apăi așe zăcea bătrânii că și copiii, băieții... duc moștenirea asta. Meseria.

D-apăi îți aduci dumneata aminte de vrun caz așa, din asta, p-aci prin sat în care părintele-o avut o meserie și copilu' la fel?

D-apoi aicia ce-o putut avea? Să lucre la pământ și la coasă. (râde) Ce năcaz or face? Tăți o sămănat.

Iooai, Doamnie! aicia așe o fost. Păi... din... mai încoacie, din tipurile estiea, s-o dus la școli. Da' aia mai diemult stătea așe, acasă. Ce era să facă? Di-acolea-ș țânie casa. Să căsătoreu și ei la rându' lor, făceu coptii.

Da' dacă era, de exemplu cineva, c-am văzut că sunt pe-aicea care se pricep să cioplească-n...

Da, da, aiestea aicia-n...

Și copilul?

Aicia-n sus cătă munte, acolo dăc-ați mere. Acolo cătă poiană. Acolo făceu ciubere... să ocupa cu pădurea. Aicia la noi nu să ocupă cu pădurea. Aicia la noi nu-i.

Da' copiii dumitale, stai că ne-ai zâs câți copii ai avut.

Doi.

Doi. O moștenit careva pe taică-so? Da'... băiatu' dumitale? Pe... pă cine-o moștenit?

Cu cine seamănă?

Cre' că samănă cu (râde) ș-om pic și cu mine și cu tată-so, cu-amândoi. Eee... nu știu cum să spui, el asta i-o fost în sânje de, șofer. Die micuț era, fujea, îl lăsa tată-so la lucru și dacă videa o mașină fujea după mașină (râde). O zâs un pocăit cătă mine: „Taci, nu te năcăji tu că poatie că ala-i daru' lui.” Că io mă năcăjeam și plânjeam: „No uită unde să dusă pruncu' aiesta?” Să lua după mașini, merea la cu șoferii și... Ș-apăi când o vinit din armată, o avut carnetu' die șoferi. Apăi s-o și angajat. Apăi tată-so el nu, că el era... el avea cai. Atuncia nu erau mașini.

Și nu i-o plăcut la domnu' de cai...

Nu, nu...

Nu? nu i-o fost dragi caii?

Nu. La nevastă ii. Ie umblă cu caii. Iea umblă. Iea merea cu căruța, prindiea caii, să duce-n treabă la lemnie, la... da' el nu, nu prea. Facie el, da' nu cu drag. El să să suie-n motor să pleacie, asta-i. Fata. Fata mie cred că-l moștenește pe tată-so.

Păi, cum adică?

Așa are-apucăturile lui. Să facă mult, să cuprindă, să... nu-i sătulă die lucru. Și omu' mnieu era așe. Până-nt-un timp. Dupa cie-a fost operat, dup-aceea nu mai lucra așe, nu mai... Da' cât-am fo' noi tineri... îi era foarte, îi umbla mintia tare.

Da' să zâcie aicea, să zâcie

Merea pă la târguri, merea... să facă bani că... de undie bani? N-avei die unde.

Nu să zâcie la ăștia care lucră mult pe-aicea că sunt țâpați pe lucru?

Ba da, așe zâ... Aatâta lucră! Îi țâpat pă lucru. Samănă cu tată-so, samănă cu mă-sa (râde) Care-cum. Amu cotai să lucrui, că ce-o amaru' nostu-om face?

Da' fata, la figură cu cine samănă?

Cu tată-so.

cu tatăl?

Băiatu' samănă cu mine. Și cu nervii. Că și io-s cam nervoasă, că și io mă-nervez. Fără să vreu, da' mă-nervez. Dup-aceea-mi pare rău (râde) că n-are rost. Da' dacă nu mere lucru' cum vreu, că nu poci, mă enervez și... (râde) Io mă enervez, io trag, ce-oi face? (râde) Pân' iești di-aicea nu-a Ț-ajunje nimică că te-mbolnăvești, da... și io-am muncit mult la viața mea. Acuma că-s bolnavă, da' câtie dialuri îs p-aici, tătie, tăt mânuțurile mele. Că băga cosași, da' adunătoare nimic. Tăt io.

Dumneata erai adunătoarea?

Io adunătoare, io... să cot die vite, io... tăt, tăt, tăt: porci, ce aveam, casă. El să lua și să duciea. Cosași băga. Luaaa, el tușerea.

Cum adică?

Lua animale c-un preț și merea pă la târg, acolo pă munți, acolo, n-am fost nici o dată, nu știu.

Și le vindea acolo.

Și le vindiea mai mult. Și câștiga. Da' merea mulți kilometri. Muult merea pân' acol' la târgurile alea. No omu' le dădea și el le lua, ș-apăi avea ceva, dară. Iea

Da' nepoții dumitale? Fete are.

Fetie, tri fetie.

No, cu cine seamănă?

Și cu mă-sa și cu tat-so.

E vreuna care să samene mai mult cu el sau mai mult cu ea sau?

Fata aia mare seamănă și cu minie și cu tată-so. Și cealalt-al doilea. Asta mnică mai samănă mai mult cu maică-sa.

Da' în general când seamănă, seamănă și la fire și la figură sauu?

Și la tătie

seamănă la figură și la

Apăi depindie.

și la fire seamănă cu celălalt?

Depindie, depindie. Alții-s cu fizionomia, alții cu apucăturile... Iara fată? Iara fată, are băiatu' samănă cu mă-să și fata cu tată-so. Că fetiele, în general, samănă mai tare cu

Tații?

Cu tații. Și mai mult iubesc tații fetile. Daa. Nu tie poți băga.

Și invers?

Invers că...

Adică mamele iubesc mai mult băieții decât fetele?

Pă, băieții. Da' nu știu di ce. Nu știu di ce asta-i. Că ș-a mnieu omu' cu mult mai mult... dară vidiem io, și făcea deosebire. Mai mult Țanie la fată. Io, în fond, io Țaniem la prunc.

Deci și... și dumeavoastră făceați deosebire.

D-apoi și io făcieam, dară. Da' nu că nu ți-s dragi, că ți-s dragi, da' nu știu cum să spui. Parcă unu' ți-i mai drag. Și die face și niebunii, îl ierți. (râde) Ioooo. Daa, ce să faci?

Pe-aicia se zicie, io am auzit, că poți să te-mbolnăvești rău sau chiar să mori... dacă... aruncă cineva pă tine. Aruncături.

Vorovea bătrânii. Io nu știu. M-o ferit Dumniezo. Nu știu di-alea, da' aicia un unchi de... die la, ieste casa aia. Unde stă M., de are un pchicior tăiat. Doară n-ați?

Deci prima casă cum urci, drept înainte. Nu te duci la, că te duci drept înainte.

Nu-n a chiar în față, asta la dreapta-i. Di câtă părau. Da' nu chiar... dincolo dă părau. Apăi omu ăla zăciea că o dat nu știu-n cie... avea oamini mai diemult. Că s-o dus, nu știu la un loc, că mereau tineretu-atunci la jocuri era. Și când o vinit noaptea o hi dat, zăcie că-n nu știu ce poale (râde) vorovea și nu știu ce-o hi fost pă ele. Sânjie? O ști Dumniezo ce-o fost. Și el deja o-nceput să-l doară un pchicior din momentu' ala. Păi, zăcie oamini, c-o dat păsta alea. Păi ce era alea, nu știu. Ș-apai să... mai aud: că-i făcătură, că-i... apăi Dumniezo știi.

Da' aicia-am auzât povești că dacă ți se fură ceva te poți duce la popă să-ți facă...

A, apăi mărg, d-apăi nu știu. Amu binie! Nu ți le mai aducie nime'. Dac-o furat, îi bun furat.

Dumneata ai pățit? Să-ți fure?

Fata. La fata asta a mea, ie umblă cu banii. O ducie pă laptie banii. Șiii, cam die patru ani îi di-atunci, pă un Crăciun, o mărș la acolo die undie scotiea banii die la bancă cu bărbatu-so, ș-o pus banii-n porbagaj, el s-o dus la o nuntă, o-nchis porbagaju'. Șii el s-o suit să vie la, acasă, aici. Treie[trebuia] să vie aici că aicia-i repartizează banii pă sat și... acolo-ntr-un loc, nu știu undie, treie să iasă pruncu' die la facultate să margă acasă. Și ea o vorovit la telefon și nu era acolo undi-o zâs. Ș-o stat ce-o stat, ș-o văzut că nu vinie și nu mai avea răbdare. Ș-o transversat șoseaua, drumu'. Cum să zâ? Șoseaua. Numa' cât c-o trecut dincolo ș-o vinit'napoi că nu era. Că nu mai avea răbdare să steie locului. Și s-o suit în mașină. N-o văzut pă nimeni, nimnică. Absolut! C-o zâs că cât ai clipchi, numa' cât c-o trect ș-o vinit'napoi. Șii între timp poatie c-o trecut ceva mașini, știi? Până era ie dincolo. Da' o zâs că n-o stat nici un moment; numa-o mărș și... No, dacă nu-i, nu-i. Că nu mai avea răbdare. S-o suit și o vinit. Și când o fost în G., să ieie banii, bani nicăirii. Ș-apăi năcaz, ș-apăi plâns ș-apă' i s-o hi făcut rău, nu știu apăi o hi vinit poliția, cum o hi vinit, io habar n-am. Șii... o cotate. Cota, că aici o fost banii. No. Nu mai știe. Și s-o dus polițaiu' cu ea acasă că era pă nicăirii. Când o vinit bărbatu-so sara die la cum o fost la înmormântare la cievea

colegi, când o văzut mașina o zâs că i s-o și făcut rău. Oare ce-i baiu'? Când o vinit în casă era pă nicării. Zâce: „mni-o furat banii.” Mnoa, aia era pă Crăciun treiea să deie banii la oameni. Că era jale. Știi cum îi omu' așteaptă sărbătorili și bani nu. O sută și, nu știu, douăzeci die milioane? Da, era bani mulți. O mai mult die patru ani. Nu mai țin die... era bani mulți! Die undie să dai? Ș-apăi o zâs el: „No taci, nu tie năcăji că binie că n-ai pățat tu oariece.” No ș-apăi s-o dus la popchi. Tăt o făcut slujbe, tăt cu popchii. Și i-o zâs un popă: i-o dat un post să ție și i-o zâs: auzi: „o fost tri,” o cotate în carte. Da' popă, nu vrăjitor die ala. „O fost tri”, i-o spus, i-o descris cum îi o fost, cum cie păr, cum o fost, cât die naltă, daa', facie: „Doi băieți ș-o fată. Da', facie, dacă nu-ți lua banii, te-omoreu. C-o mai încercat”. Ș-o mai încercat o dată, i-o tăiet calea. Și s-o răsturnat și n-o, n-o mârș la iea că s-o oprit mașinile, știi? Da' n-o pățit nimica atunci, numa' mașina ș-o făcut praf. I-o tăiet calea. Aia o fost prima dată. Ș-a doua oară o zâs: „ai avut noroc, că” face, „ti-omorea că c-ai ieșit din mașină.” O zâs că ie o văzut o mașină roșie, da' ie nu ș-o dat samă că ni, cât o diepășea, cât sta. Și ia: ce-i? O zâs că nici nu s-o judecat iea că ce-ar fi. No, da' faciee, „banii nu-i ma recupera-n veac. Da', facie, Ț-a da Dumniezo întreit și-nmiit”. Ș-așe o și fost. Așe le-o mârș die biniee! Și ș-o recuperat și și-o făcut nivelu' aista aici la căsi diasupra și... așa o fost o perioadă di-o fost... O vând ie între timpu' ala. Ie o vândut un dărab die teren care i l-am dat io ș-o mai... pretinii o adunat bani ca să poată da banii la oameni. Că zâciea oamni: „cee? C-amu ni-o mâncat banii.” Era pă nicării șă-n termen de vo' două zăle au vândut și terenu'... înc-un dărab de teren bun. Faain teren. Tri zăci și, nu știu, două die milioane i-o dat pă el și-n rest i-o dat colegi și, și o făcut rost die bani și urma să deie la oameni. No, ș-apăi pă rând i-o dat la oameni. No ș-așe-i cu banii. Dooamnie ferești! Noi n-am pățat, nuu, nici n-am avut, avut-o..., da' iea o pățat. Apăi ș-amu i-o fo' frică, d-amu cre' că să gată firma ăsta. Că noi dăm la patron.

Da' zâcea că, c-o călcat? C-o călcat în ceva poale?

Ee. O dat în...

În haine...

Eee... în haine. O dat cu pchioru', n-o știut c-o fo-ntuneric ș-o dat acolo tăt lăvit. Aapăi că așe o fost, o di cie l-o durut pchioru', apăi io nu mai știu.

Da' șchiopăta sau nu?

O șchiopă... o șchiopat, o șchiopat. Sigur.

Da' dumneata n-ai avut probleme...

Io n-am avut di-elea. M-o ferit Dumniezo. Io n-am știut di-alea. N-am pățai nimic, mulțam lui Dumniezo! C-am fo' bolnavă, am fo' bolnavă, daa' noi, casa noastră, n-am pățat di-alea. Apăi nu poți să știi pă nimeee. Zâcie că sânt, ș-amu vorovesc că sânt. Apăi că Dumniezo le-o lăsatu'? O' dracu'? Ce știu

cine ce-o făcut? Că, zâcie că, uită-tie c-o mârș ficior' ala la fata aia și... l-o dus. Apăi cum l-o dus? Că doară el n-o avut bai die iea și l-o dus. Apăi cu ce l-o dus? Zâcie că cu dracu' o' ce știu că cu ce l-o dus?

Da? Făceau fetele ca să ia ficior' care le place?

Da. Vorovea bătrânii, eram mnică când zâcie: „No uită că... o luă.” Că i-o făcut. Ce i-o făcut? Ce știu? Carie-s mai bătrâni, care știu.

Da' să făceau d-estea de dragoste?

Poatie că să făceau. Da' oarie cum dracu?

Poate-ai auzit și dumneata...

Io nu știu. Fetele mai demult era... v-am spus io, că mai bătrânii să mărită. Îi ducieu pă front pă bărbați. Apăi... care rămânie, rămânie, v-am spus io, surzi, șchiopchi. Băga spânz de ala-n urechi și-n chicioare și Ai ferească Dumniezo! Să nănoreceau ei.

Da' cum își băgau spânz în picior?

Nu știu. Cre' că făcea oarice gaură și-l băga. Că altfel cum își băga? Că n-avea cum să-l bagie.

Da-i o plantă, spânzul...

Îi o plantă. Io nici nu știu ce-i ăla. Cee, numa' zâcie c-așa zâcie bătrânii că spânz. Apăi ce-i... io nu știu. Socru-mnieu o avut în urechi. Să să nu-l ducă-n armată. C-apăi dacă erai surd, șchiop, unde să te ducă? Nu erai bun. Așa rămâniei acasă.

Dac-o femeie face un copil, da' nu cu soțu' ei

Ala samănă perfect. Ala-i perfect.

Perfect. Sunt p-aicia cazuri.

Sânt, sânt.

Si fete si băieți?

Șii. Sânt.

Seamănă cu tatăl natural, nu cu...

Da, da.

Nu cu soțu'.

Ala samănă perfect. La care-i facie adevărat samănă, da' nu chiar așe. Aceie die la distanță știi. Da' știu că Dumnieză așe vrea. I-ajută Dumniezo că nu-i binie. Să păcătești. Da. Dumniezo di-aceea o lăsat doi laolaltă, apăi doi să hie. Să nu mai trebească și la femeie și la bărbat. Da' vezî că dracu' aiesta-i mare, te-ndiamnă. Apăi aia așe zâcie. Zâcie tăți binie, no. Uită ala samănă leit. Că-așe zâcie c-o lăsat Dumniezo durerile pă bărbat când să nască. Ș-apăi vecinu' străga tăt cât putea. Ooo, apăi Dumniezo nu-i binie. La S. i-o zâs la astă muiere că facem rușânie. (râd) Și treaba aia zâcie că era susuoară mai diemult. Ș-o zâs Dumniezo nu-i binie aicea și... (râde)

De ce nu era bine subsuoară?

(râde) Di-o lăsa acolo stă... stă el scuchi mult. Și pruncii... o lăsat Dumniezo când îi ai născut o țăpat păstă gard coptilu', Dumniezo. O zâs: „Țăpă-l păstă gard!” Mui[erea]... dac-o lăsa femeia, să-l țăpe păstă gard, umbla-n momentu' ala”. Da' muierea o zâs: „Nu, nu, nu, că moare.” No dacă nu moare, chinuiește-te un an. Dacă-l lăsa, dacă-l lăsa, când să naștea, coptilu' umbla atunci.

Aa, umbla el pe picioare...

Ee.

N-am mai auzât multe di-astea care le zăci dumneata. Așa zăceau bătrânii, toate astea?

Așa, așa, așe zăciea bătrânii. Și zăcie bătrânii când ai născut un coptil să nu tie-ntorci cu spatiele cătă el tri nopți. Că poatie vini să ți-l ducă, să-ți aducă altu'. Să stai cu fața cătă coptil. Să nu stai cu spatele. Da, și dacă ieși din casă zăua să pui o mătură la ușe c-atunci, zăcie, că nu vinie. Da' dacă tie-ntorceai cu spatile... că zăcie că la o femeie avea un scump die prunc și într-o diminieață atâta aviea altu' negru și urât die n-ți veniea să-l vezî. Așe zăcie bătrânii că să nu te uiți. Să nu...

Te-ntorci. Da' cine schimba copiii?

Păi oamini. Eea, io știu cine vinea? Io nu știu cine vinea, numa' ce vorvea la părinți. D-apăi amuu nu cred că mai ieste... sau mai știi oarecini di-ala. Că doară-l naștie și-l lasă acolo, femeile stau separat și coptiții ți-i aduce. A, aia așe era mai diemult. Așe vorvea?

Dumneata ai stat trei zăle?

D-apăi cre' c-am stat, dară. Dac-așe o fost ordinea... că soacră-mea aia no, mă punie la ordin.

Da' dumneata ai știut? Ai zâs c-ai născut foarte de tânără. Ai știut cum să grijăști de copil, atunci?

Daa, am știu am știut. Că doară binie, biata maica plângiea că l-oi omorî. Am sămănat cu iea mai țătoasă ș-apăi (râde) zăcie: „Tulai Doamnie! îi păți că-i adurni acolo pă belceu și lî-i omorî cu țăța.” (râd) Da, că doară Dumniezo ță-ajută și nu tie lasă s-adormi. Da. Trebea să stai acolo pă belceu și să-i dai țăța.

Da' de care belceu era? De-ăla atârnat sau de ăla de lemn?

De lemn, die lemn așa cu tălpchi, ș-apăi o ață, ș-apăi dai să meargă. Legănai zî și noaptie, dă-i. (râde) Apăi capu' lui numa' așe-i umbla. (râd) De la legănat. Când lăsa die ață, începea să plângă. Dă-i!

Și dumneata ai știut să-l înfășezi, să-l faci păpușă?

Păi cam cu greu prima dată, prima dată și de nu știu câte uări. Doară mânurile nu stau, apoi ala era tinzuiai că trăiea să-l țăi oblu'. Așe să faci și să steie oblu. Dacă, zăcie, că nu-i, că nu-i oblu dacă-l strânji acolo.

Și sora dumitale nu te-a învățat?

Apoi mai, soră-mea, maica, c-apăi soacra... n-aveam răbdare cu coptiții. Nu, că prima dată soacra mi-o... mni l-o, mni-o spălat coptilu'. Mă tiemeam că-l ard. Că trebuia să-l pui mâna în apă să nu... Tie ardă la cot. Și... așe era, nu băgai mâna că mâna-i altfel, da' cotu-i mai subțire și sâmței, ș-apăi atunci băgai coptilu'.

Da' die câte ori îl spălați pă zî?

D-apăi sara. Sara, ș-apăi dimineața binie, păstă zî dacă să murdărea cu o cârpă. Da' sara făcie baie regulat. Aia în tăta sara era.

Câtă vreme făcia?

No, păi până era mare.

Un an, doi?

Aa, no-păi îl spălam, singur. Apăi după ce era tumna mai mărișor nu, die la doi ai și ceva o' tri nu mai chiar așe. Da' pâna-n... apă un aaan în tăta sara. Ș-apăi acolo punieam lingură die vânt sau pchiatră die vânt ca să nu... punieai cârpile afară și nu era voie... trebea să le scuturi pă sobă. Și dacă puneai alea, că zâcie că să pun, puniem întoarse. Pă coptil bube de-alea. Ș-apăi treiea să le scuturăm acolo pă sobă, cârpile tăt, tăt, tăt lie scuturam și lingură die aia era. Așe-i o lingură făcută die... ș-o piatră și lingură ieaste, die vânt.

Da' cum funcționează?

Ca uon melc.

Da' astea die unde să luau? Din târg sau unde?

Nu știu, io... mnie maica mni-o dat-o. Apăi die undie era? Aia măreu pă nieam, pă nu știu acuma...

Nu mai ai dumneata de-aia...

Nu, io nu mai am. Nu știu nievasta, da' nu, îi țapată aia... Din lemn.

Da' arăta ca o lingură sau arăta...

Sigur, sigur

sau era numa... ?

Sigur, era ca o lingură. Era așe întoarsă tăt, tăt, tăt die vânt... nu știu cum să. Nu, era întoarsă așe die vânt. Ș-apăi cu aia, cu aia-o puneai în apă. Și-s... acolo era-n ciupă. Și ciupea ierea die lemn. Nievasta după ce să mărita, în ceea zî merea bărbatu' cu lemnu', die furcă. Cum era nunta duminica, luna dimineața lua lemnu' și merea la care știe, era meșter și făciea furcă și viniea cu furca la nievastă.

Care, de care furcă? De fân sau de tors?

Furcă die tors, die tors.

Când am venit data trecută ați început să povestiți cum de-ați născut așa repede, la șapte luni, da' v-ați întrerupt...

D-apăi că am născut că am adus di-aici ia, din părau, cum facem noi bodi. Amu ia ați văzut bodi. Ș-apă' o fo' greu. Și io când l-am, m-am ridicat cu bodiu, io am sâmtât că-i pea greu. Ș-am sâmtât că mă doare așe pân burtă, ș-am zâs „omule, io nu mai poci merea că nu mă ... și pân șele, am gândit că mă rup tăta.” Păi, zâcie, „da' nu-i lăsa bodiu.” No, păi n-am lăsat bodiu'. Când am fost acasă, cu bodiu', ș-onceput să margă, așe cum nasc femeile, on lichid.

No, și? Ce-ați făcut după?

Ș-apăi ce-am făcut? C-apăi l-am făcut așe.

Știu, da' unde v-ați dus? În casă?

Da, în casă. Da' undie?

Și cinie-a fost cu dumneata?

Cu minie, când am făcut pruncu'... tăta lumea era pă vremea fânului, era la fân. Și părinții miei erau departe cu fânul' die casă. Ș-amu io pă ci ... soțu-mnio o trimăs după o mătușă c-aci sta la biserică, era învățător el, mni-o fost unchi, să vie să steie cu minie că el lucra la fân. Șii no, zâciea: „Dragu' lelii!” C-apoi dup-aceia o vinit soră-mea o moșit, dragu' lelii! Zâc: „Doamnie ajută-mni! Doamnie ajută-mni!” No, tăt Doamnie ajută-mni! Doamnie ajută! D-apăi die la o vreme aveam dureri groaznice. Am zâs: „Doamnie dă să mori!” c-amu nu mai știem. Vai, tulai Doamnie! Tulai Doamnie! Nu mai vorovi că n-are rost. No, am zâs, tulai Doamnie rele... tâte prostiile așe zâc, „io nu mai poci că io tre' să mă duc la veceu”. Treiea să fac pișu. Io nu... ”d-apăi fă ia aci-n găleată, dacă tie scapă.” Nu, nu, nu m-oi face-n casă. Începui să plâng... apa aia, zâc, d-atâta umblam. C-aveam laghiță, pă su' laghiță că nu mai știem ce să fac. Da' era dureri groaznice.

Aa! Și nu stăteați locului.

Nu putiem sta locului. Iea zâciea să mă rog. Mă rugam, ș-apăi die la o vreme: „Iooi că mor!” (râde) No, ș-apăi binie, „stăi dragu' lelii, nu ti teme”, „Doamnie feri, doară nu m-oi face aici în casă. Nu, lele lasă-mă să mă duc.” C-așe zăceam, lele, și la soră și la care era mai mare. Așe era obiceiurile. No, ș-apăi am făcut pruncu'. No păi stăi, stăi. No, zâc, îi gata că-i cam... când am făcut coptilu'. Și cu fata și iea mni-o fo' rău. O fo', o fo' greu. O fo' pă... tăt lichidu' ala l-am țâpat și cu greu am făcut și fata mea de, di-o fo' mică. No și... no, face, „stăi, stăi liniștită că”... ”D-apăi amu”, zâc, „ce-i? Amu muri? Îi mort?” zîc „că nu l-am auzât plângând”, că auzeam că plângie. Că die la o vreme, că o clipă nici nu știu ci-o făcut lelea aia, o' cine. Ș-apăi l-am auzât plângând. „D-apăi”, zâcie, „stăi liniștită, hai și stăi în pat, hai stăi.” „D-apăi ce mai iese-amu?” Io nu știem că vinie loc. Ce mai vrea... Doamnie iartă-mă! Păi, zâc, „cie mai iese? Mai fac unu?” Aveam dureri. (râde) Zâcie: „stăi, stăi, că tre' să vie locu'”. Io n-am știu. Nici că vinie locu', nici că... Dumniezo o știut. Atunci nu vorovea mamilă cu

fetile. C-amu tăt, tăt, tăt știu. Auzeai tu prostii, o cie trebe să faci, o... amu-i pregătită ș-o fată când să mărită. Tătie le ști. Știei p-amaru'! Amu

No, ș-o ieșit locu'?

O ieșit. Apăi era... on... felcier ș-o moașă nu știu die undie-o vint. Ș-o diezgropat locu' să vadă. Că ce știu ce să vadă? Că cum... Da. Acasă i-am născut pe amândoi.

Unde să-ngroapă?

Apăi p-ângă casă, pă unde?

Da' di ce să-ngroapă?

D-apăi io nu știu.

Da' dumneata l-ai îngropat?

Da' io... io am și știut undie l-o pus. Maica, soră-mea. Nu știu care.

Da' cine l-o moșit pe prunc?

Soră-mea. O' soră-mea, o' amândoi.

Ea o venit când născuserăți deja.

Nu eram născută când o vinit că soră-mea asta di-aci, ea o vinit. Da. O vinit, c-apăi o anunța bărbatu-mnieu că-i altă..., că nu-i moașă, nu era. Eraa... ce știu io undie era moașilie? Pă la oraș, pă la... Așe năștei, acasă. Apăi era o bătrână și aia moșea. A mniei amândoi mni i-o moșit soră-miea. Ș-apăi o vinit ș-o stat, că doară iea o văzut că trebe să nasc. O stat până ni-o moșit, ni-o spălat și... s-o dus câtă căsî.

Da' v-ați amintit...

Ceai die chimin, aia-ți dădea să n-ai dureri. Și la femeii.

După ce nășteau?

După ce.

Da' io-am auzât altceva.

Ce?

Io am auzât că după ce nășteai, ca să nu ai strânsori, cum să zâcie,

Ee, strânsori.

Luai un păhăruț de țuică și gata.

Apăi să vedeți cu pruncu' cum o fo'. Că mni-o pus pălincă. C-atunci nu știu nici ce beți, nici... tulai Doamnie! că dint-o... din două-nghițituri am băut o fele die pălincă. Mă gândieam: Dooamnie ferește! Sete mi-era. Mi-eraa așee... Ț-î sete nu știu. Ni-e puniem ca vacile că, că și animalele tre' să le dai apă. Așa o lăsat Dumniezo. No, ș-apăi ceai de chimin. Nu putiei tăt bea pă pălincă că doară nici nu era.

O fele? Da' zâcie c-atunci nu te-mbeți. Poți să bei oricât.

Nu te-mbeți. Poți să beai să oprești o vale că nu te-mbeți. D-apoi di ce?, io nu știu. Ști supărarea di ce nu te-mbeți. Nu eram beată die loc.

Da' așa dacă beai...

No amu... da' binie. Că nu mai beau.

Nu acuma. Da' atunci, tânără, dacă beai o fele?

Nu că era tare. Cine bea o fele? Mereai la o... ceva joc și-apăi să stângieau însurați acolo o casă și păi orice bea, oarice vin or beai câți-un pahar-două. Nicidiecum să beai ca prostu'.

Mai știți ce-ați făcut... când ați născut pruncu', ce-ați făcut în ziua de dinainte să nașteți? Ce-ați lucrat?

Am tot lucrat la fân.

Iar ați fost la fân?

No binie. D-apoi și noră-mea... în război țesea, și-o apuca durerile, iea țesea. Și s-o dus... la oraș și-o născut. Da' să mai grijea muierile, ea amu cu nu știu cât timp merg naintie la doctor. Cinie știea?

Da-m auzât că așa să zăcie că e bine să lucrui că...

Îi binie, îi binie.

naști mai ușor.

Naști mai ușor.

Ceva de genu' ăsta. Așa-i?

Așa, așa, așe. D-apăi nu era femeile să zăci că îs grijitie, ori că dacă pe-s bolnave nu lucrui, or nu prinzi die greu. Da' noi n-am știu di-alea nici o dată. Că le-auzi când... d-apăi că-s bolnavă și la menstruație. Și nu ridică, ori nu... Noi di-alea n-am știut. Și noru-mea... muncit-o ca robu'. Și-o țăsut, în război țesea și-acolea i s-o rupt apa și o dusă apoi. Tătie tri fetiele, auleo, n-am auzât nici pă noră-mea o dată zăcând ioai. Io nu știu cum... io am strâgat ioai. (râd) A mea n-o strâgat. Io nu știu cum putie sta să nu strâgie. (râd) Da, (râde) no. Da' alea-s dureri no, de nu știu cum să spui.

Da, alea-s foarte puternice.

Puternice rău. Da' iea... iea nu.

Da' nu zăcia că trebe să te grijești să nu răcești? C-atunci mai greu.

No binie... io știu. D-apăi așe zăciea că să te grijaști, da' cinie să grijea? Dumniezo. Poatie că sânt femei di-es... să, să amu să gri[jesc]... Da' mai demult nu să grijea. Poatie că era și să grijea. D-apoi noi aici la țară știem să nie grijâm p-amaru' nostru.

Da' cât o durat nașterea la dumneata la băiat?

Cât o durat?

Durerile.

Apăi o durat patru-cinci ceasuri.

Da' io-am auzât ceva că te-ajuta să naști. Zăcia că te lega c-o năframă di-aicia...

Io, pă minie nu m-o legat. Aci pă minie nu m-o legat.

Că te lega cu-o năframă și să stai în picioare ca să se ducă, să nu-ți vină copilu-n sus, ca să se ducă tot în jos.

Io, io nu. Pă minie nu m-o legat.

Da' cum v-o ajutat femeia, mătușa aia? În afară că v-o pus să vă rugați, v-o făcut masaj pe burtă?

Nimnic nu mni-o făcut! M-am pus în pat și... ori în jerunchi dacă tie punieai... cre' că cu pruncu' în jerunchi m-am pus, nu știu cum m-am pus.

În genunchi așa și sprijinită de ce?

În gienunchi. Sprijinită, nu știu, de lajiță. S-am putierea mai tare că trăbea să... să tie scremi umn pic să iasă. Da' io străgam în gura mare că nu... fac așe că io mă fac pă minie. Străgam că nu, că doară nu m-oi facie-n casă, să mă lase la budă. Și după ce-am născut, atâta m-am țânui io die vijilientă și die tare die-am zâs că mă duc, că tre' să mă duc la budă. Și m-am dus cât di-aci în căsuță la minie ș-apoi am picat jos și m-am apucat die răs că nu m-am mai putut scula. O vinit omu' mnieu și m-o luat în brață și m-o dus în casă. No! Nu, nu, nu, că io mă duc. Și-ntr-adevăr mni-o rămas aicia o durere. N-aveai voie să tie scoli.

N-ai voie să te scoli imediat...

Nu, n-ai voie să tie scoli imediat, d-apăi... io n-am știut. Mnie nu mni-o zâs, nu ti-e du. Io nu, că mă duc, că mă duc. No, păi nu m-o mai putut țânie nime' că mă duc. Apo' m-am dus. Zece-cincișpe pași. Die la, nici nu cre' c-am făcut. Pân-am picat jos că n-am mai putut mere. Mni-o vinit o slăbghie ș-am pchicat. Mă gândiem că io cât is die tare. Ce-mi pasă mnieu die om? Da' aicia-o fost o femeie, aci, la noi... și o era la coasă bărbatu-so. „Cie nu mai vinie muieria cu prânzu'?” O făcut copchilu', l-o-mpă... înfășie, l-o spălat, o făcut o lașcă die tăieței, da' aia nu-i minciună!, ș-o făcut tăieței cu laptie și s-o dus la bărbat. Și bărbatu' avea cosari. „Da' tu cie dracu' stătuși atâta die vii așe târzău cu prânzu'?” „Apă' până făcui, până moșii.” Ș-apăi să uită bărbatu' că n-are pântiec. Da. Da. Așe era muierile, gătieau.

Am mai auzit, ne-o mai povestit de la o femeie mai încolo pe deal că o născut pe drum venind către casă.

No, păi fata asta a a nievestei noastre. Când o adus s-o ducă la oraș așe o născut, pe mașină. Și bărbatu-so o țânui... o... i s-o făcut rău, ș-o fo' pă nicării. Bărbatu-so o luat un prosop și o pus fātuța (râde) acolo la el. O țânui în brațe ș-o astupa cu prosopu'. S-apăi pân-o dat cealaltă fată telefon di-o vinit salvarea'naintea lor, salvarea viniea și iei merea cu mașina. Șii... dac-avu zâlie-o trăit și fata și mă-sa. Iea o zâs că n-o mai știut nimnică când o văzut că ce-i. Da' bărbatu-so o fost vigilent, repidie, ș-o... când o văzut c-amu ieșea, ieșea fata și

nu știea ce să facă. Și... Și o pus repedie (râde) Și-apoi după ci-o vinit salvarea, și-apoi i-o tăiet buricu' și... ce știi ce-o făcut apoi? Da.

Da' soțu' dumneata, când ai născut, o venit să vadă ceva, să întrebe?

Nu. Io când am făcut fata v-am spus că era dus și când am făcut pruncu' era... la fân. După ce-o vinit... că io nu știu, că și tata și tăți erau p-afară. Că l-am făcut sara. Nu s-o băgat nime-n casă pân-o fo' gata. (râde) Nu să băga să m-audă durerile care... la tata zâcie că plânjia die nu mai putea sta. Îi era milă die mine. Să temea că no-i putie naște, o ce știi io ce să tiemea?

A, da, c-ați fost foarte tânără când...

Am fo' tânără.

D-apăi la cinșpe ani ați zâs c-ați născut.

La cinșpe ai. No, și-apăi plânjea afară bghietu' tată și-apăi când am... după ce l-o împăpușeat, l-o spălat, numa' am văzut să băgă, s-o băgat fratie-meo, s-o băgat tata, maica, cumnatu', tăta lumea o vinit atunci. Da' stăteau p-afară.

Ieșise deja și locu'...

Eea, eea, eea.

No. Deci ați fost la fân înainte să-l nașteți pe...

Eea, am fo' la fân, și-apăi di-acolo die la fân m-o mânat soacra: „Du-tie tu F. și fă die mâncare.” Ba, io zâc: „Auzi mamă, du-tie dumniata că io lucru cât voi cât tăți.” Și du... așe și lucram. Tăt am așteptat. Când am văzut că trece soacra die la, di-aicia din jos die gard ia, die unde lucram, m-am dus la pădure și-apăi prima dată am luat năframa, și-apăi o am zvârlit că aveam durerile... Dup-aceea, am și chieptinu' din cap și rochia mni-am țapat. După ce m-o lăsat durerile am început să le strâng'napoi de pe tufe. Și m-am gândit: „Dooamnie ferești, apăi ce-i cu minie?” Da' die la durerile alea nu mai știeam ce să fac. Când o vinit soacră cu mâncarea... No, hai fată și mânâncă. Lucrasem câtva, da' nu nu știu cât. Aveam un cosaș. Și-ala o văzut că-i bai cu minie. Și-apăi m-o mânat soacra să mă duc io acasă să fac foc. Și-aicia când am vinit, era alt om, cosea. Io n-am putut vini. Am vinit ce știi io cât și m-am pus jos. Șii dup-aceea... am sosît... o sosît și maica mea și o zâs... că io strâgam: „tuuulai că io mor.” „Dragu măicuței, nu mai striga că te-aude șchiopu”. „Da' lasă-l în pchizdă la mă-să”, zâc, „să m-auză cine m-auzî ca să scăp io odată. Ce-i amu că m-aude?”, că el stătea aici s-asculta. Și-apăi știu că strâgam tare că era, maica i-o fo' rușanie. O zâs că iea nu, că iea să temea, iea fujea. Ea nu, nu, nu, ea nu putiea să vadă. Știi că-i era milă. Lăsa pă soră-mea că aia o fo' mai... aia altă hire. Aia sămăna cu tata. Da' bghiata maică o fost bolnavă când o avut, iea o avut cancer la ficat. Și dacă meream la iea, zâciea cătă minie: „No du-tie cătă casă!” Avea dureri groaznice. Și nici nu să putea căi să nu aud io că să căieștie. Zâce: „Du-tie cătă casă, da' ia amu tie du cătă casă că lăsași pruncii acolo! Du-tie cătă casă!” No, tăt

plângând: „D-apoi măicuță die ce nu mă lași să stau?” „Du-tie câtă casă că te-a sfădi omu”. Ș-apăi dup-aceea așa-mi zăce că-ntreba: „Trecu A.?” Ș-apăi începea niște dureri, strângături di-aleaa, Doamnie ferește! Avea dureri șă s-abțâniea să n-aud io. Doamnie feri! Boală rea-i. Tătie ... îs rele, da' die aia n-ai scăpare.

Da' nu mergea la doctor să-i deie ceva?

Baa, o fost. Ș-o operat la ficat și nu știu ce floare, ce cumpărase tata, că zăcea: Scuumpă tare-o fost! că dacă bea apă di-aia die pă floarea aia ... trece ce-i, trece. Da' povești.

Da' nu. Să-i dea ca să n-o doară așa...

I-o dat morfină. Da' degieaba, nu-i mai făcea efectu'. I-o dat morfină, i-o dat. Și soacră-mea când o fost, că și ie a avut cancer la burtă, și avea dureri groaznice așe pân burtă. Și era un medic aici, fără să margă la oraș, la nimnic. Când s-o dus ș-o zăs doctoru' ala, cu ala am născut, zăce: „Auzi,” face „bunică, du-tie acasă și tie iartă cu nurorile c-așe-ți creștie-o floare.” Direct i-o spus. Iea n-o știut că ce-i. Da' aștia-s foartie strezi die cap, care au cancer; până mor. Noi numa' binie am adus atunci, când o murit soacră-mea, grajdu'. Am cumpărat un grajd ș-aveam clacă ș-o aduceam cu caii. Ș-o zăs: „Da' nu sosără, nu sosără coptii eștia a mniei?” Că era la cumnată-meo aici, la, celalt ficior. „Nu.” No, face: „du-tie și” ... Ea tăt o mânat pă cumnata să margă să-i ducă pălincă. Nu știu câte sticle-o beut cu pălincă. Eea. Io m-am apucat die plâns s-am zăs: „Măicuță, d-apoi vin, vin oamini și io n-oi avea pălincă de ajuns.” „Taci,” face, „las' să beie câtă-i trăbe.” No, ș-apăi ea strează din cap. No binie, no coată când sosăsc copti, ficioru' iei să vie și nurori tătie să viniți la minie. Ș-apăi la fiecare-n parte ce-o avut ie die zî spus, i-o spus. Și s-o-ntors încolo și zăcie: „Dați-lie de mâncare repidie la clăcași. Și când ai, ați gătat die datului die mâncare”, atăta o ținut. Și n-o murit. „Să viniți,” facie, „aci tăți. Să vă văd. Să vă spui.” No, la fiecare ni-o spus în parte: tu așa, așea, așea. Și când o fost cu tăți, cu copti, cu tătu', că cumnatu-mnio avea coptii, s-o întors încolo ș-o murit.

Da' ce le zăcea la fiecare? Dumitale ce ț-o zăs?

Mnie mni-o zăs așea ... zăcie: „Tu A., cătă T. o zăs, tu A.,” facie, cătă omni mni-o zăs, „tu așa ai o muiere die n-o știi prețui. Să pui sama pă muierea asta.” Că niciodată io n-o am supărat. Cătă minie-o zăs: „A. dragă, cătie ț-am greșit, să ma ierți.” Că era severă și merea ... numa' vinea dădea ordine. Și io tăceam. Io nu zăceam nimica. Zăce: „să mă ierți.”

Și pă toți la rând v-o luat.

Și la fiecare ce-o vrut să-i spuie.

Da' i-o chemat pă rând?

Nuu, tăți eram în casă. Tu Iuuanie așe, tu Trăienie așe, ca și când îți iei un rămas bun. Și cu asta s-ontors încolo cătă păretie, m-o făcut că io aveam radio, o

zâs câtă cumnată-mea: Du-tie la A. și zî să-ți deie radio. Și l-o pus pă jeam cum era. Nu știu ce miros viniea dă pă giam, ca mortăciunie, o' a ciuperci strâcatie. Doamnie bată-le că-s în sacu' cela și nu le-am țăpat die colo. Am strâns acolo volomoz niște sticle. „Și”, zâcie, „să vie cu radio” ș-apoi să... i-am pus muzică populară, îi trebea muzică populară și acol' o stat pă jeam și o, i-o cântat până o știut că-i gata tăt și li-o spus la fiecare ci-o avut die spus. S-o-ntors încolo și Doamnie ajută! Îs foartie strezi aceia din cap. Știu tăt, tăt, tăt până în momentu' ăla... când mor. Cie să facem? Asta îi. Bolil-estea-s amarnice. Așe auzâi amu, dimineața, la televizor, că n-am durnit astă noapte. Nu știu di ce n-am putut. M-o durut rău pchicioru' și n-am putut dieloc durni. Era patru și n-adurnisem dieloc. Oare câți? Șasă fotbaliști? Da' măi, nu mai înțalesăi binie că eram întoarsă încolo și radio, televizoru' mai înciet... o prostituată di-asta, da' zâcie că frumoasă die tăt, și tăți s-o meșterit cu iea și pă tăți, pă tăți i-o umplut die Sida. Amu s-a auzi iea la televizor. Da, le... îi pusă-n pită. Da' nu?

Da' știi... pă vremuri, pe-aicia erau femei din astea? Care să-mbolnăvească pe alții.

Poatie că erau. Era... și-atuncea. Că zâcea că, oare ce, nu știu ce zâcea că boală. Aia are, ala are... muierea aia ș-are șui, are gută, nu. Nu știu cum dracu-i zâcie. Doamnie feri! Nu știu cum, urât.

Frânț?

Frânț.

Așa-i zâcieau?

Așa, așea. Frânț și mai ști-le dracu' cie boli! Urâtie. Da.

Ne-o mai zis cineva p-aici de mult că... undeva pe-aicia era care... și se uitau la neam când se căsătoreau să nu fi avut în familie boala...

Ooo. Să uita la neam să hie dacă die gazdă, gazdă, dacă... eea, să nu șie dacă o videai că-i sclăbănoagă așea, no că aia nu-i die treabă că doară-i slabă, să... Treiea să hii gras, trăbiea să... no, asta da fată! Îi vrednică, nu cum are amu subțirele și, d-atunci trăiea să hii pogan. Zâciea că asta-i sănătoasă.

Da, da. Da' ne-a mai zâs cineva că de neam însemna și să nu fi avut în familie Eea, boală.

nu știu ce boală din asta...

Eea, să nu margă. Da,

De-ați zis mai-nainte.

Die plămâni, die

Nu, nu, nu. Boli din astea de

Boli din astea eea! Așe nu știu cum să zâcie: sifilixs, sifili

Sifilis sau franț.

Frânț! Și franț. Și mai era nu știu ce zâcea...

Se știa care-s neamurile care avuseseră din astea?

Eea, d-amu doară nu era ele, dac-avea unu', dac-avea o scroafă di-aia... boală di-aia și mereau... mereau bărbații la iei și-i umplea, d-apăi doar nu era pruncii die vină. Numa' poatie că mamile alea care năștea prunci nu era binie. Nu știu. Poatie că aia să... știi supărarea.

La căsătorie să uitau să fie, să nu fie boli în neam?

Eea, păi să uitau și asta, sigur. Cum să nu să uitie? Da. Că dacă zâciea că... a hi betegoasă ca mă-sa. O' ca tată-so. Da, zăceau, cum să nu zăcă?

Da', de exemplu dacă era un băiat, cum ați zis înainte, care șchiopa sau așa, exista tendința să-i găsească o fată care să aibe și ea un oarecare defect? Sau dimpotrivă?

Apăi diepinde, nu să uita. C-amu die exemplu și fratie-mnieu, da... o fo' la pești. O fo' pă vale și i s-o făcut o bubă. Apăi n-o fo' din naștere. No, pă la aia nu să uita. Dacă-i plăcea la fată... știei că nu-i din naștere, îi... vezî că, no. Așa o avut o avut o bubă ș-apoi l-o operat și pchicioru-o fo' mai scurt. Ș-apă' o șchiopat. Apăi doar l-o făcut cum trăbe și... pân-o fo' mare. Apă umbla pă vale, acol' la pești și i-o fo' frig și... no, treburi di-estea.

INTERVIUL NR. 27

Femeie născută în 1930

Atâta am avut o șire de n-aveți, eram nervosă și nu putem lucra cât vrem, să și tăiet cu brișca în mine io nu sâmțem. Atât am avut o șire și amu mă năcăjesc, mă 'nervez că îs pă bază de nervi. Că nu pot lucra, nu poci face cum îmi place, api atâta mă 'nervez, api atâta mă împunge și mă arde și mă asta.

Da' dumneata, dumneata câți ani ai acuma?

Eu una, unu de 80, am am avut, împlinesc 79 de ani.

Mulți înainte, mulți înainte pă da' n-ai lucrat destul?

Nu, gândești că n-am lucrat nimic. Când mă lasă durerea aș zbura și așe îs, de, de tare să sâmțasc apăi îmi vine ia așe mă îndoiaie, să îndoie ciontile amu nu mă mai rezistă.

Nu vă ascultă...

Nu le mai poți face, să lucru cum îmi place apăi mă 'nervez, da' n-aș vre' da' nu mă pot stăpâni. Nu știu ce șirea draculi am, Domne iartă-mă. Atâta mi-o fost de drag lucru' și oamenii care o fost harnici și cuminte și n-o fost proști și beutori. Api oamenii beutori și oamenii ticăloși le-aș suci grumazi și tulai când îi vād beți și pă drum api strâgam după ei și spunem ioi că vin și vă omor, când eram tânără, mai tânără da' și amu. Așe mi-o fost tăți, am fost nouă frați și unu, zece am fost, da' muiera aia dintie o avut on prunc, tata cu ea și ala o murit și apoi măicuța Domne iart-o și am fost nouă frați, zece eram la masă d-apoi tata ala nu ne-o sfădit și atâta cota de noi și atâta ne, ne, ne iube' și atâta, de mers pân foc. Măicuța ne mai sfăde și ne mai, „lasă-le dragă” zâce „nu le mai sfădi că cine știe pe cine or pica și, și le-a bate și nu le mai sfădi și tu”. Tulai ce tată am avut, de ala n-o fost în, în, da' și hirit fost pă, pă sate, tăt corator o fost la sfânta bisericuță până o murit. Și mâncat de război și numa' on ficior o avut moșu' tăt fete o avut, o' cinci fete și numa' pă tata l-o avut. Tulai Domne d-api atâta cota de noi și atâta ne-o, mere' la oraș și aduce bucate, marțe' că măcina și știi era moră acolo și pă vale și apăi vine' sara și ne aduce la tăți bine câte o îndulcită de aia cu oglinduță, era. Și ne scula, că vine' târzâu, că ave' boi și ave' iosag de tras

că moșu' o fost gazdă, o fost doi frați și tăți, după ce s-o căsătorit câte cinșpe ai tăt, tăt laolaltă o lucrat, împreună. Atâta s-o înțeles de bine, și atâta s-o înțeles, amu îs răi oamenii nu se înțeleg, nu se iubesc, nu, nu, nu. Nu știi pă tătă lumea o am iubit și mi-s dragi oamenii și amu Domne, n-am fost sângură de când îs da' așe mi-s de draji oamenii să îi vād. No, mai faci? Ioi Domne Dumnezeu și amu care îi api băutor și prost și care nu le place lucru' de aia nu mi-o plăcut să vād. Domne Dumnezeu. No, spune.

Dumneavoastră când ați fost mică ați fost vreodată bolnavă când ați fost copilă mică acasă?

Nu știu, nu, nu știu, nu auzi că n-am, n-am fost, n-am fost tătă viața bolnavă numa' spatile aeste amu că de aceea știu că mă... da' ni nu credeam vreun om, că îl dure' și pă tata, o mână de reumatism din armată, de, de răceală, îi zbură cosa săracu', să prăvăle' pă jos. Și dacă îl freca, apăi reumatism de ala am și eu în spate. De lucru și când am fost la... de o fost fomete apoi bruma pe mine că țâpam hainile și tăiem tuleii noptea. Ia așe țâpam bruma, asudam și apăi adurmem că dam cu secera în cioturile alea cât tăiem zua, noptea trebuie să tăiem tuleii pă dimineață să șie tăieți. Apăi bruma, era frig. Știem până să găta mălaiu' de cules și apăi tăt trebuie să, să tăiem tuleii, io săracu' de mine dam ce dam în cioturile alea și picam, ia așe și așe durmem. Și țâpam chimeșa nu nu putem că mă încălzem, arde' pielea pă mine, nu sâmtam frigu' veac și apăi bruma ia așe o țâpam când mă sculam, nu mai, apăi pierdeam secera. Apăi două săptămâni n-am, n-am durnit nici zî nici nopte. Am vinit cu trizăci de dici de mălai la tata. Și vara la oraș, tri ai am fost la holde, atunci o fost fomete și o fost seceta aia mare, moldovenii săracii erau cu pruncii pângă soseni și strânje sticuri și duce la moră. La tata când am vinit cu grâu' am adus patru diji de grâu că atuncia o fost fomete și n-am putut lucra numa' o săptămână și apăi ave' grâu sâmănat și până o secerat c-on loc de-on car de fân ne-o dat, mai mult ca la frați macar că am fost de suflet la mătușa și o zâs frați că să nu-mi deie nimica, mă duce' de suflet. „Io mai mult îi dau, c-on loc de on car de fân” că așe era atunci. „Că asta m-o scos de la fome când o fost seceta”, mai ave' o jumată de pită. Mânca mălaiu' înflorit și api era plini de râie oamenii. Și păduchi și vai și amar, da' tătuțu' când am vinit io cu patru dici de grâu și o avut până ce o secerat, fata me m-o scos de la fomete. Doi dițai mari ca dițelele ăstea mai mari o dat pă patru dici de săcară așe de învălăituri la murari că era mori pă aici pă vale, știi, acolo cum îi și la șinu' că ala i-o fost nanaș. Ioi Domne tulai atâta mi-s de, atâta mă luă și durerea, Dumnezo dacă vă văzui nu știu di ce mi-s așe dragi oamenii. Când vād oameni și, da' nici nu aș pute' sta sângură, n-am fost de când îs și la tata nost' atâta dori, și cu lucru vine' sara tăt plin era, tăte noptile atâta, atâta l-o iubit tătă, tăt satu' și pă comune o fost hirit de, de treabă și om de omenie. Și o avut greutate și prunc mult ave' și tăt o cotat și n-am, n-am fost lipsât de mică,

că țâne oi, să avem marhă și o fost moși noștri o fost găzdoi și acolo între hotară când mei la oraș avea pământuri, atâta o fost de gazde. Și s-o iubit, da' amu nu știu că gândești că-s mai răi oamenii și nu se mai iubesc, nu știu, știu că...

Și zici dumneata că l-ai moștenit pe tata dumatle cu durerea asta de spate?

Da, el îl durea o mână și când cose' săracu' apăi vine' vara așe și îi zbură de mână și să prăvăle' pă jos și hai frecați-mă. Tulai, până am priceput, că io am fost mai mare. Cinci trăim și cinci o murit. Cinci frați, api Domne iartă-mă până n-am priceput nu mai râdem că amu nu vre' să să cosască de aceea, api după ce am văzut, da' amu cred, da' ni nu credeam că-l dore. Da' amu din ce mă dor și pă mine aicia în spate.

Da' pe dumneata când te-o luat durerea asta?

D-apăi și de și când trăie bătrănu' și de, trecut de douăzeci de ai, da' atunci eram mai tare mă mai luam și amu pirule și unsore de reumatism că reumatism am fost și la doctor că numa' reumatism în os. Pisicaloză de aia nu știu cum o zâs doctoru', o zâs, era un doctor aicia, așe gras, o zâs că sapa și lopata, că îi băgată în os răceală și romat[izm], pisicologă de aia că nici nu-i pot zâce. De aia în os. De răceală, cum de muncită, de, io merem pân' deal și îmi păre' că-i cald când eram tânără desculță până-n genunți. Nici, ba am avut on frate ala o murit săracu' în armată, o făcut tri ai de armată și pă când să vie acasă o murit.

Da' cum, ce s-o întâmplat?

Și-o dus să facă baie și s-o, s-o înneecat. O picat într-o sondă, acolo într-o no.

Dumnezeu să-l ierte.

Da' ați fost la doctor cu asta?

Am fost și des și la raze și nu-mi află nimic că numa' romatizm în os. Și pirule și o zâs că aia sapa și lopata așe o zâs doctoru' ala în, atuncia l-am suduit: „Domne bate-te de unde-i” și că eram tânără încă. Că de tânără, demult mă, mă, mă dor. Da' să muta pân spate da' amu de tri ai na, mi-o dat tri injecții aicia în spate la Cluj on doctor, ala o și murit bătrân și ala o zâs că primăvara și vara și la căldură și să nu muncesc. Dacă stau și nu muncesc și, și mă mai odihnesc gândești că nu mă mai dore așe da' după ce mă lasă durerea nu poci sta, aș lucra. Apoi o zâs că sapa și și lopata.

Da' dumneata ai fost vreodată în spital?

De când îs, nu, să nu aud de doctori și să nu mă duc, că o zâs că mă duce, o zâs că să mă duc la băi, zâc că nu mă duc că m-i rău și pă mașini, când văd mașinile îmi vine să vărs pă mașini. Io numa' aicia să umblu după marhă, la pădure după lemne, după păsulă, să muncesc. Când văd mașinile pă drum, izu' ăla așe mă înneacă și mă bagă îmi vine să vărs tât de când îs.

N-ați mers niciodată cu mașina?

Ba mă duc și da' atâta m-i de rău tât vărs pă mașină. M-i rău, de când îs mi-o fost rău de benzină și iar zgomot și când văd mașini la oraș doră am acolo

nepoți și, și pirule și de tăte îmi aduc, numa' să mai trăiesc. Atâta, atâta mă iubesc tăți nepoți și îmi aduc pirule și de tăte, măcar numa' o, o minune de fată am, am fost și urâtă și mică și slabă și da' tăta lumea m-o iubit. Nu mă laud Domne Dumnezăule unde am fost și la lucru și la, am fost așe bună de gură o... Drăgălașă, plăcută la, la lume, da' ni nu, ni nu doresc rău la nime', la tăți dușmanii mei numa' bine, la tăți dușmanii mei și la cine li ciudă pă mine Dumnezo să le deie sănătate și mie iară. Mi-o plăcut să muncesc, să-mi cot de familie, de prunci, de om, nu mi-o trebuit prostii, lucruri neplăcute numa', numa', numa' să fac să șie bine, dacă m-am, m-o 'nervat oarecine i-am spus și am gândit Domne Dumnezăule că nu putui tăce, să tac și să las devoie, să-i plătească Dumnezo. Și mi-am pierdut, iartă-mă de ți-am greșit, da' tu când mă supără oarecine și nu-s de, când fac oarece și îs de jină nu zăc nimic și recunosc, iartă-mă că am greșit. Da' nu mi-o plăcut să fac rău, să ajut pă tăta lumea care m-o chemat la lucru, de mi-o plătit, mi-o plătit, numa' să-mi ajute Dumnezo să mă duc și în zua de astăzi și la nepoți să mă duc. Io ce știu, dacă mai vorovesc și mă duc și mai, mai, mai gândesc că așe îmi dă Dumnezo sănătate și oi pute țane durerea, no.

Da' dumneata pentru boala asta nu ai fost la popă să îți faci slujbe, să îți ia boala?

Da' cum să nu că și amu tăt plătesc la popă și pruncii și... Da' și la... este on popă aicia, aicia demult... I-am făcut și la preoteasă o flanelă doi, de doi ai, două flanele și la părintele și cioci atâta mă iubește și atâtea slujbe și Domne că și și poptii și a nost' da, ne-o slujit și pă noi când ni s-o dus popa nost', a, a nost' îi tânăr amu își face aci la cimitir casă, le-o dat-o. Ioi și îi tânăr și atât, ioi, api numa' vine și atât salută și când vine cu crucea și când vine la noi că pruncu' meu îi la biserică con, conzil acolo la...

La consiliu, îi la consiliu...

La conzil, da, d-apoi atâta ioi, „măicuță doru-te”, zăc „tă' mă dor părinte și când mai vorovesc și te văd gândești că mai'napoi” și api așe râde. Ioi că așe mă ie de mână și la tăta lumea, m-o iubit apoi numa' Dumnezo să mă iubească și să mă ieie durerea de mai am zăle. Api am zăc că tăt chem mortea și nu vine, o spus să n-o chem că-i păcat. Așe mă dore câteodată că numa' îmi vine să vărs și mâncare api când pă când îmi vine să mânc și mâncarea îmi zboră nu știu ce dureri mă arde api numa' aci ni la mijlocu' spatelor cât pui două, tri dejite și iese pă vâna asta, până n-am fost la doctor. Amu ieste vreo cinci ai că doctoru' ala o murit. Îmi iese, nu ieșe, că în cap nu mă dure', iese pă vâna asta și ie aci. Apăi gândești că, gândești că sfederește cu on sfleder așe nu știu ce, ce, ce apă așe Domne iartă-mă și mai sudui, Domne bate-te morte de ce nu vii să mă duci. Api iară mă mai plâng, mă mai pli, no api îi spui la popa iară și popa râde. Să mă

rog lui Dumnezeu să nu sudui, să nu chem mortea, a vini ea. Doră amu, amu, amu tulai Domne ni nu m-am gândit io când am fost tânără, că mai slabă eram, când mă lasă durerea, așe-s de tare și am o, o șire să lucru ca-și rupe lumia asta, nu știu ce șire am avut de când îs așe.

Și măicuța dumneatale o fost sănătoasă, o avut vreodată vreo boală?

Sănătoasă și frumoasă, măicuța, io, io samăn cu tata o fost mai bărnaș. Tăt zăcem că de ce m-o făcut așe urâtă, di ce o vinit după tata, că tata o fost gazdă. Și api o silit moșu' și măicuța o fost, moșu' o fost săraci, o fost săraci n-o avut pământ, api atunci mulți mere după găzdușag și o fost oameni hirizi și de treabă și apăi o făcut să vie după măicuța. Și di ce ai vinit după tata și pă mine m-ai făcut mai urâtă, că tăți bine o fost mai faini frați, c-o sământat cu măicuța numa' io am fost să sământa, că pă mine m-o făcut dintie cu tata. Da' o fost de treabă om și l-o iubit Dumnezeu pote că și oamenii și...

Da' măicuța dumatiale cât o trăit? Ea când o murit?

D-apăi ea o trăit mai mult că o fost mai tânără ca tata, cam de șapte-opt ai, zece, ni nu știu precis așe mă uit amu, așe șerte, așe mă uit, mă îmbuibă de cap, așe gândești că după ce mai vorovesc cu oameinii și mai mă, așe îmi ie Dumnezeu durerea, apăi gândești că așe ni' nu vād așe bine. Nu știu ce m-i să lasă ce uldori pă ochi de durerea capului. Că așe zurnește așe în cap gândești că coce o bubă aci. Și api când mă lasă, așe-s de ușoră și gândești că nu m-o durut, așe să țapă că gândești că trage on căne de piele și mă ustură pielea di pă mine.

Da' o fost cineva vreodată să fie bolnav la pat măicuța sau tăicuța dumatiale?

N-o zăcut nici măicuța numa' o zî și-o nopate, și-o murit. Tata o mǎrs și-o adus fân de acolo de păstă vale că acolo am avut. Dacă ați fost pă acolo. Dosurile alea și până acolo tocmai la casă la G., până acolo, că acolo merem cu marhăle. Și o fost acolo după fân că acolo aduce' fân că o strâns în vale acolo la moră. De-a li M., acolo, acolo pă mine acolo în vale m-o făcut, acolo o avut moră laolaltă, o avut piuă, moși noștri: moșu' și cu moșu' la nevasta li A., un unchi de-a li frate-mio și o fost tăt neamuri. No și apăi de acolo o adus fân și numa' o mǎrs să deie măicuța, i-o pus de cină și „hai iute că am dat io la oăi” și aveam oăi că tăt tri lapți avem, tăt câte, până la brânză, la brânză și api câți țâgani și câți oameni săraci vine', la tăți bine le da nu câte-o mână, nu câte-o mână că și că câte o kilă. Măicuța încă ea o fost mai scumpă, api tata atâta o fost de bun că n-o ieșit din casa lui, api țâganii și pă cine o vinit pă tătă lumea i-o lăsat de sălaș. Tăți țâganii, câți vineau pă aicia că umblau săracii a cerșe, numa' la noi vine, numa' la tata că numa' tata lăsa să să culce și pă tătă lumea o iube'. Și el și am vinit și marsă să deie la oăi și pă când să ieșim din șură să margă așe în poiată ia așe o picat păstă cenușeriu' cu fân, cum o ținut de fân, și așe o murit. Într-o sară așe iarna, că iarna aduce fân' cu sania acolo pă drumu' ala pă coste. Încă aduce'

frate-mio ăsta care sta aci, era însurat tânăr și era în armată și vinise pă concedi' și cu el o mărș să aducă fână' și sta acolo la, că de acolo o avut nevastă și apăi nevasta o stat la alor până ce-o vinit, el că nu făcuse armata când s-o însurat și ave' o fătută pă M. asta care îi ia aci, după care și mărșă acasă și n-o sosât bine să, să ducă cum o vinit cu fână', o mâncat de cină, tata s-o dus', măicuța i-o pus la frate-mio de să mănșe și o mărș la nevastă că amu mai ave' două zăle până mere în armată și mărșă. „Lasă-te că le-am dat io”. „Mă duc să le mai dau că ce știu io cum le-ai dat”, nu să biziue la mine, la marhă, la oăi, atâta cota tăt marhă și și ieși din șură și pică ia așe și muri. Apă am zăs că da' de oi muri și io cu lucru' în mână ca tata, să nu să chinuiască nime', că nici on pahar de apă nici nime' nu s-o chinuit cu el, no. Cu lucru' în mână o murit, tăt așteptă măicuța ce nu mai vine, ce nu mai vine. Numa' mărșă vecina, cuscră, că ni și cuscră și vecină și vini care o fost sfât aci la biserică, o murit și el, de aici di pă deal, zăce „du-te iute că muri să dusă cuscră să deie la uăi și cu cenușeru' pică înaintea poietii și nu-l mai văzui să să scole, du-te vezi sculă-să”? Și era lumină, măicuța îl aștepta să meargă să mănșe de cină, pusese în blid, ce nu mai vine, ce nu mai vine, pă când să vie, numa' mărșă. No mănșă-le amu, no mărșă pruncu' ala a, cuscră ioi zăce „d-api cuscre, bade,” Cuscră nu, nimica, murise. Vine cuscră, vine cuscră, mărșă la măicuța „no hai că nu să clătește, nu zăce nimica”. Murise no, și api numa' bine, stam acolo dinjos că acolo am avut casă, punem, și omu' meu era la unchiu-so, acolo la vecini să dusesse. Da' zăce „unde îi”, să bagă în casă tulai că gândești că și amu îl vād ia așe ni pă lângă ușă, „da' unde-i C.” „D-api di ce, ce-i baiu”, tocmai era să aprind lampa, „da' ce-i baiu, ce-i”. Zice tata nu vre' să-mi spuie, d-apăi, zăce „haida zăce că muri tată-to”, „d-apăi cum muri,” „vine' cu fân di păstă vale și numa' pică și muri”. Tulai că nu credem și apăi m-am dus pă cale până acolo și numa-l adusesse în casă și-l pusese în lădiță și fusă bun mort. Da' nu credeam, „tăceți că n-o murit” făcem, io îl tăt rădicam și încă era cald „că n-o murit”. No așe morte o avut apăi io și-ti-mă Dumnezeu ce morte oi...

Dumnezeu să-l ierte, Dumnezeu să-l ierte.

Că io nu știu, nu știu că așa aș vre' să mor ca și el să nu mă, să nu mă mai chinuiască Dumnezeu cu durerea asta.

Și soțu' dumnitale?

Și al meu tocmai pă când să însură pruncu' aesta... săracu' o murit și el de trecut de zece ai și-o rămas tri fete de el pă când să să căsătorească. Joi nopte, sara, joi sara ne-am tăt înțeles că ce să-i dăm și cum să-i dăm că amu tată-so murise. Tată-so murise pă când să să însore, zice „no ce să-i dăm de unde zăci no, de-aci jumătate ia aesta, jumătate îi a lui și apăi di pă departe le-am dat la fete și apăi cum s-o împărți”. Și cum no, spusăi de unde cum să-i dăm, cum să... O fost joi sara și sâmbătă sara trebuie să facem târg. Cu soțâia, no zăce, ne

gătarăm, mâncarăm de cină, măsărăm no, așe de acolo și așe le dau și așe le dau și el, avem loc acolo lângă drum. Acolo o vrut să facă căsile aeste da' nu ne-o lăsat Ceaușescu, că am loc, că de acolo am adus lemnul și le-am făcut aeste lângă drum. Acolo, le-am adus lemnul când am luat de-am făcut căsile, că n-o fost vatră de sat. Și n-am, nu ne-o lăsat. El o zâs că mută căsăle alea bătrâne și să duce acoalea, că acolo unde-i fata me' după șoferul ăla, nu știu, șoferul Clujului. No, ala m-i jinere, mă duc lângă fata me' că aia o fost mai mică și aia, tăt aia i-o fost dragă că atâta o fost de, de treabă și fetile astea și... „Io mă duc acolo lângă drum și acolo, apăi tu dacă-i vre' îi vini, dacă nu, stai cu techergheii de prunci io nu mai stau cu ei.” Și ne înțelesărăm noi și de când ne înțelesărăm de acolo da' și așe dăm și așe împărțăm, apăi ei facă ce-a vre'. Îl întreb, „de amu înt-on an îmi fac casă acolo, căsăle alea bătrâne le duc acolo.” Pă amiază nopte, fusărăm, ne culcarăm, no zâce, „N-am avut vreme de când sântem laolaltă să ne înțelegem ca în sara asta.” Că ăla înțeles o murit și am fost pă veac. De acolo le dă și așe le dă și așe fac și apăi Dumnezeu le-ajute că amu am gătat cu tăt, aesta mai mic aesta îl căsătoresc și io nu mai stau nici cu unu'. No și ne culcarăm și de cătă zuă numa' s-o zvârcolit și ia așe i-o fost mâna între noi, eram la părete că tăt mă freca pă spate că și atunci mă dure' spatile, da' dacă avem vorsin într-o uieguță si de ala mă lăsa, și pirule nu prea beam. Eram mai tare no, nu mă zâ, numă de cătă zuă n-o fost on ceas până în zăuă, numa' să zvârcolește odată și n-o zâs nimica. Și gândii că el atâta durme de ușor, nu mai spui nimic. No, numa' i vād deștid ochii că să face, răsare sorile. Tătdeauna să scula și mere' că poiata ne era dinjos și marhăle, și mere' acolo. Avem două vaci cu lapte și mere' cu lapte la lăptărie, că ducem lapte și avem on gard acolo, le țapam acole, era p-on loc drept, p-on imaș și ce nu să scolă.

Deschide, zăsăi tului omu' asta nu să, era ia așe cu mâna între noi cum m-o lovit. Oare di ce m-o lovit?! Și oarece că cât de bine ne-am înțeles și n-am putut zâce nimic că... da' lacrimile așa-mi curau pă obraz, și eram întorsă cătă părete și mâna era așe, amu nu mai zâc nimică cătă el, că de alte ori să disa, să zvârcole. „M., dormi”, zâce' „că așe mă disai de rău” și ieșea afară și bea apă și mai câteodată mai și duhăne' câte o țigară. Și atunci n-o zâs nimica, amu nu mai zâc nimica că pote o adormit iară cine știe cum să disă.

Da' n-o fost cam on, on ceas și o jumătate de ceas că nu am mai adormit, da' mie îmi curau lacrimile pă obraz nu uit în veci și nu m-am putut întorce și n-am putut zâce nimica. Oare dorm, oare de unde să-mi aduc io aminte, numa' m-am gândit că s-o disat și s-o zvârcolit și așe era mâna între noi și io eram întorsă cătă părete și numa' deștid oăchii și vād că să vide' pă fereastră sorile c-o răsărit. Zâc „tulai Domne că uită-te omu' ăsta nu s-o sculat să meargă la vaci și-a și târzău, cine știe cât am durmit”, că n-avem ceas. Mă scol și mă uit cătă el nu

zâc nimica, că era cu ochii deschiși. Amu pote i-am greșit oarece, o am vorovit oarece și nu i-o plăcut, o' i ciudă oarece, di ce m-o lovit, nu mai zic nimica, viu la băiat, că să mutase aci și zugrăve', trebuie să meargă la conzil la domnii aeștia la sfat să le zugrăvească, că el era zugrav, și nevastă-sa, noru-mia s-o dus la oraș după feștele să aducă. Să margă să le zugrăvească și noi să merem la sapă la legume că era tocmai pă sapă, de sapă legumele, ieșite legumele de sapă aici din jos și el mere' tâtdeauna la vaci și mulje' vacile. Io rămânem și facem de prânz și io viu câtă el să vād că sculatu-s-o și unde-i M. și unde mărg să merem la legume, da' zâce „sculă-să tātuțu'?” Cotă de vaci, uite că mă duc la zugrăvit la, la primar, la domn, la domnii aeștia. Io zâc „ce știi io că nu să sculă”. „Da' poci cota de fete până vine muieră de la oraș, că co' să mă duc la domnii aeștia la sat să le zugrăvesc.” „Cot io” zâc „că-l scolă și mere cu laptile și mulge vacile mă duc să-l scol, mă duc să-l clătesc, „mă ce-i cu tine, scolă-te să coți de vacă co' să cot de fete mai am până vine fata de la oraș”. Mă duc, nu zâce nimica, tulai numa' viu, „tulai nu zâce nimică”. Ala mic vinise de la, nu se sculase, de la, de la gajică, de la să-i șie soție, mă duc, să mutase în cea casă în fund. Avem tri căsi, se mutase în ceea casă. Tulai că n-o venit, tulai d-apăi omu' ăsta nu se scolă, oare-i beteag o nu vrea să vorovească, i-am greșit, îi ciudă de oarece, oarece, ce Dumnezo. Viu, mă duc la G. „mă G. hai scolă-te că nu știi ce... tată-to ce-i cu el.” Vine băiatu', tulai Domne pă când să deschid ușa să viu la băiat, numa' de după, ia așe ni am deschis ușa de no, ia, ce nu mă uit în veci, tulai Domne io zâc „Domne ferește d-apăi ce-i cu voi, vreți să mă omorâți amu, o' ce drac nu te scoli?” Zâc io de la ușă. „Da' nu vezi c-o murit,” on glas de muieră subțire, „nu vezi c-o murit”? Nu mă uit în veac. Mă uit încoci, nimică nu vād pe nime', cine-i atunci, mă duc țopăind la G. și era în ceea casă. „Mă G. hai scolă-te c-o murit tată-to.” Tulai zbotă, „da' taci pote nu vre' să vorovească, nu străga”. Țăpă apă pă el, îl clăti, marsă N., no mort, și sara ne-am înțeles și am vorovit și no tulai Domne și numai că m-am gândit că-l tăt vād și nu credeam că, până, până și on an, doi tăt îl vedem la cornu' căși și tăt îl vedem și nu credem că-i mort. Morte de aia, no sara ne-am înțeles, am vorovit noi de când sântem laolaltă, n-am avut să stăm ca în sara asta să ne înțelegem și cu ala înțeles am fost pă veci, cum să-i împărțăsc și cum să le dau, care de unde să le dau no. Zăua o îngăduit acolo la marhă, să șie la vaci, o făcut curat, numa' le țăpam în gard și le băgam și apăi de când, trecut de două zăci de ai îi mort de...

Dumnezo să-l ierte.

Și stai c-o fost mai mic de șaisprăzece ai când s-o căsătorit și io de șaptesprăzece când ne-o adus mătușe me' de suflet. Că n-o avut prunci și o zâs că io îi trebuie, și el la bărbatu' mătuși că dacă nu ne dă tata. Tata n-o vrut să mă deie de suflet că o zâs că n-are prunci... nu știu cum să cresc pruncii.

INTERVIUL NR. 28

Femeie născută în 1947

Și aici ați locuit?

Aici am locuit, aici am ... m-i primu' loc de muncă și ... ultimul.

Da' cum ați ajuns dumneavoastră ... ?

Știți cum o fost? În... șaișicinci, s-o... selecționat niște tineri din sat, care știau sigur ca vor veni înapoi aici, să fa ... de fapt cu contract ne-am dus la școală. Școala profesională din B. am absolvit-o...

Sanitară...

Sanitară și... după absolvire am avut contract cu... cu Spitalu H., care ne-o repartizat în satele de unde am pornit. N-am fost... am fost... două am fost de-aicea. Una ne-o trimis moașă, și cealaltă, surori medicale. Cealaltă o plecat după cinci ani după ce și-o...

Cinci ani era contractul... ?

Era contractu'. Și eu am rămas în continuare aici, m-am căsătorit, am avut familia, adică am avut... am și... aici am rămas. No, ie o plecat. Când am venit noi aici, prin șaișapte, atunci am absolvit, era mutat dispensaru' în clădirea nouă, asta era destul de nouă... nu știu de prin ce an exact... nu știu, prin șaișiunu' o fost gata, sau când. Că vechea clădire o fost acolo la ... și-o luat-o tăt așe apa ... dispensaru'. O', înainte de... nu înainte, mai sus de... Mai este un pod: no, acolo o fost o clădire, o casă... o casă unde era dispensaru' și funcționa acolo, și tăt așe o venit o viitură și l-o luat.

O fost lângă apă și ăla...

N-o fost chiar lângă apă, da' o fost mare și... Este acolo, pe lunca aia, o clădire nouă acuma. Noi am rămas în continuare aici... suverani. Era un medic, era un asistent... nu asistent: era un dezinfector... așe se numea, era o asistentă de obstetrică-ginecologie; pediatrie făcea toată lumea că așe o fost pe vremurile alea. Apăi o venit o perioadă, o venit alt sistem, probabil atuncea s-or absolvit medicii ăștia mai tineri și erau obligați să facă la țară pare-să că un an de

stagiatură. No, și-o fost o perioadă când or fost cinci medici aici... cinci. Da: o fost medic stomatolog, o fost pediatru, doi generaliști... no și...

Și cum... ? Stăteau aicea?

Se făcea gărzi permanente, era casă de naștere, era staționar de copii unde să internau... cazuri de... fiincă nu se putea merge în oraș. Odată că nu erau drumurile... prin anii ăia era foarte greu. Nu erau drumuri, nu era curent electric, nu era telefon, se asista nașterea la lampa cu petrol. De multe ori, n-aveai ce face, trebuia să-l ții pă soț lângă tine, să-ți țină lampa aproape că... așa era situația. Salvarea nu venea, că era și drumu' ăsta de legătură de la M. până aici era foarte rău, aveam o căruță cu doi cai, și-un vizitiu, puneam bolnavu' și-l duceam la salvare în M., dar însoțit... însoțit că nu era nici însoțitor pe salvare și de multe ori trebuia să mergem cu bolnavu' până-n oraș în spital. Dormeam acolo, și a doua zi veneam cu ce puteam. Erau vremuri grele. (...)

No, păi o funcționat casa de naștere unde... acolo o fost cel mai greu că erau nașteri multe, personalul... eram puțini... eram puțini și trebuia să asiguri permanența tot timpu'.

Zi-noapte?

Zi-noapte. Dacă erau internați cu tratamente, era... pe vremuri se făcea tratament cu antibiotice... penicilina era suverană, care să făcea... să făcea și la patru ore în unele cazuri: trebuia să fii aici.

Și dumneavoastră pe ce secție ați lucrat?

Pe toate. Io am fost încadrată ca moașă. După aceea, no, toate gradele le-am luat, și am rămas pă post de asistentă... o vreme... de ginecologie, da' nu era pediatru, trebuia să facem tot noi. După ce o plecat sora aia medicală, la câțva timp o venit domnu' G. El era prin... tot [de] prin zonă pe-aicea, și s-o transferat el aicea. No, și-am rămas în continuare tot noi cu B., care era și el asistent de medicină generală. Deci, noi trei am fost, plus medicu'. Or fost cinci [medici] la un moment dat; după aceea... medicii tineri, normal că vroiau să facă specializare... s-or dus... în Cluj, și în final cam unu', doi o rămas. Unu... în ultima vreme... un medic, care face de toate. Și noi la fel. După ce s-o dus casa de naștere și staționar de copii și... erau cinci medici aici, noi nu mai făceam permanență. Deci, unu din doi medici, sau chiar doi stăteau aici permanent. Deci numa' sâmbăta plecau... în Cluj, și atuncea asigurau dânsi... da. Și noi oricum... fiind în zone diferite... că G. îi dintr-un sat... io eram din alt sat... ăstalt... noi asiguram permanența și pă teren. Deci lumea venea, ne știa, venea cu probleme, le rezolvam într-un fel. Așa o fost... destul de greu o fost. Și... asta era... bolnavii nu plecau, nu aveau unde să plece... nu plecau, aici era.

Și aici ați avut săli ca să puteți să internați?

Da. O fost amenajată. Da, și locuința medicului era... da' cu intrare separată pe partea aialaltă. Acuma tot îi în paragină. Nici nu știu cine trebe să facă, că ați văzut că destul de rău arată și clădirea. Pe dinăuntru s-o mai făcut așa... o spoit. În unele camere, chiar în cabinet, o făcut... o renovat farmacia, păm în rest... nu se poate. Cabinetu' stomatologic, și acolo s-o făcut un pic... exterioru' și instalația asta de apă, toată îi praf. Îi făcută prost fiindă așa erau și meseriași cred că.

Păm sunt vechi deja.

No, și is vechi de o grămadă de ani, iernile is foarte reci: îngheață, crapă, îi foarte... foarte nasol.

Și când ați venit dumneavoastră aici în șaisăapte, ați fost ca moașă.

Da. Ca moașă.

V-aduceți aminte prima naștere care ați avut-o sa ne-o povestiți unde, cum, când... ?

Da. Am avut... am avut. Prima naștere care am avut-o o fost la întâi august. M-am încadrat în cinsprezece iulie șaisăapte, și-am avut prima naștere... aicea, la întâi august, era duminica. Singură.

No, cum o fost?

Femeie de servicii, medic... O fost... foarte greu o fost. Noi am făcut în școală... foarte bună școală am făcut, și practică am făcut, și... asistență... Știam teorie, da' totuși nu era de ajuns câtă practică am făcut. Vă spun... am trăit clipe de coșmaruri de multe ori... de multe ori. Că venea în expulzie, venea cu prezentație distoci de bazin, prezentație cu pelviene, care le-am asistat aici... nu știu cine ne-o mai ajutat... cred ca cel de sus! Că n-am avut nici o mămică cu... mortalitate, nici copii... cât am avut cariera de moașă. Și-am avut câte cincizeci-șaizeci de nașteri într-un an. Pe când acuma avem câte două-trei gravide în evidență. Și era... le urmăream... aveam... și venea foru' metodologic... era din oraș, o echipă de medici specialiști, care venea o dată pe lună aci, și vedea cazurile de boli cronice, gravidele, copiii cu probleme... și le-adunam aci în cabinet și făceau dănși consultații. Că lumea n-avea cum merge de câte ori trebuia câte o gravidă urmărită. Era gravidă care trebuia să nască, nu era luată în evidență fiindcă se ascundeau. Noi, fiind tineret toate, n-aveau încredere. Să năștea până peste patuzeci de ani. Probleme cu primele... cu primele gravide, nu vroiau să se urce pe masă... de... de naștere. Trebuia să... vroiau să nască pe jos.

Da. Cum nasc ele acasă...

Cum nășteau ele acasă, pe vremuri. Am întâmpinat foarte mari greutăți.

Și cum le convingeați?

Vă dați seama că acumă după ceva vreme or avut încredere că or văzut că totuși știm câte ceva și... nu le vroia nime' rău. Nășteau pe căruță, nășteau acasă, erau retenții de placentă, complicații, hemoragii... Erau la distanțe foarte mari, veneau nopțile, io stăteam la cinci kilometri de dispensar' ăsta, unde am stat prima dată. Toate nopțile... nu ajungeam bine acasă că venea altu' după mine... zăce: „Hai că o născut muierea și nu i-o venit locu'” „Da' când o născut?” „Păi, zăce, ieri dimineață” Era trecut de douășipatru de ore. Foarte greu mi-o fost atunci la început. După aceea lumea, no... mi-am câștigat oarecum încrederea și... Da' veneau cu probleme... erau, erau urmărite gravidele... în general erau urmărite. Atâta umblam pă teren de ne săreau capacele! Ziua, noaptea eram în teren! Și copiii ăștia nou născuți, mai ales până la o lună... și de două-trei ori pe săptămână trebuia să mergem la ei în unele cazuri când erau cu probleme. No, mămicii mai în vârstă... Și erau... copiii îi mai lăsau, că așe era... aveau treabă la câmp, îi lăsau cu alți copii mai mărișori, îi lăsau cu bătrânei care nu puteau ieși la... și nu erau de-ncredere deloc. N-am avut nici un necaz așe de mare ca să nu-l pot rezolva. Măcar că... foarte multe nașteri am avut în weekend-uri, când nu era nimeni aici, nici femeie de serviciu, nici medicu'... vă spun că, de câte ori țaneam pă bărbat lângă mine să țână lampa.

Venea cu soțu' ... ?

Da. Venea cu soțu'... cu cine venea. Asistam nașteri la domiciliu, asistam pă căruță, asistam pe salvare, aveam truse medicale, avem... eram dotați, nu eram... Aveam și bucătărie că...

Da' făceați internări aci?

Da! Le dădea la...

Stăteau mult timp internați aici?

Acumă după caz, da' în general nu mergeau înainte de o săptămână acasă. Nu mergeau... stătea. Erau... era... sală de naștere, erau cinci paturi, să mai potrivea că erau mămicile internate cu sugari. Sau chiar cu câte o pneumonie, un adult sau nu știu ce, că n-aveau cum să meargă, sau... în... în oraș.

Practic era o singură încăpere de... ?

Erau două. Erau două încăperi.

Deci una în care stăteau cele care nășteau...

Și era una unde internam de obicei copii, da' când nu erau copii, mutam lăuzele acolo, și... În sala de naștere era și masa și paturile.

Aa... deci cele... da' nu se întâmpla să aveți mai multe femei... ?

Ba se-ntâmpla. Una era pă masă... Păi aveau atâta... no, care chiar nu era în lăuzia imediată de nu putea ieși din... mergea dincolo sau... ieșea. Da' era totuși deranj, că travaliu nu țane o oră, două. Păi... astea se vâitau de numa' pe sală... în sală, celelalte născute de-atunci.

Nu... mă gândeam să nu le sperie pe cele care nu nășteau încă să nu... sau n-ai avut așa, care să vină de dinainte să nască și să stea o perioadă?

Nu, nu. Nu internam așa. Cele cu probleme de obicei, numa' care rămâneau nedepistate ... sau nu veneau, că degeaba le lămureai și le spuneai că așa-i bine să vină. Nu te luau în seamă. Că n-avea cu cine lăsa ceilalți copii, n-avea cu cine lăsa purcelu', vaca, nu știi ce... nu, nu, nu te băgau în samă de multe ori.

Și vă chemau atunci să vă duceți acolo când nășteau... ?

Da... la... Sau nășteau... nășteau, și te chema după-aia... când avea complicații că nu-i venea placenta, sau... nu știi de ce nu îi suga copilul, sau...

La altele nici nu vă mai chemau dacă tot... ?

Ba da, că era... și-apoi... oricum le internam după-aceea, le aduceam aici în... le-aducem și le țineam sub supraveghere două-trei zile... și copilul. O fost... într-un fel, o fost frumos până vremea aia că eram tineri și... și aveai satisfacții. Când vedeai copilășul că-i bine, sănătos, respiră... no. Să mai nășteau și de-ăla cu asfixie și... Doamne, cum tremurai: oare... își revine ori nu? Ce să mai... ce să-i mai fac? Ce mai pot să fac acia?

Ați avut probleme de nașteri în care copilul să nu trăiască?

Nu. De-asta zic că nu.

Nu, nu, nu... deci... să se nască mort... ?

Nu, nu. N-am avut nici copii să se nască morți, nici să moară după naștere imediat, or fost ele mortalități mai... da' nu atunci imediat. La alte vârste... nu în perioada de nou-născut... în perioada aia de trei săptămâni, o lună.

Dumneavoastră cam... pe ce perioadă erați obligată să vă duceți să-i verificați. Până la la ce vârstă... avea copilul... o lună, două, trei... până la cât trebuia să vă duceți?

Până la un an era, da. Păi oricum mergeam unde era cazul. Vă spun că trebuia să mergem și de două, trei ori pe săptămână... că așa era... așa era... programul. Și nu numa', dar era mămici... pur și simplu neglijau copilul în multe situații, că aveau o droaie de copii, da' nu cu gândul că să nu îi deie de mâncare să moară, dar nu putea că... avea foarte multă treabă. Păi găseam de multe ori, așa cum îi găseam în leagăn: legați, acoperiți... și ea... hă, hă! Nu la un kilometru... la doi-țrei kilometri de-acasă dusă. Și legat cu sfori leagănu'. Apoi cu înfășatură câtă treabă aveam... Doamne! Cât îi lega: păpuși... da... și îi lega cu fașa aia, toate dungile alea să cunoșteau pă ei, săracii.

Le-ați explicat că să fie lăsați liberi...

Da' cum să nu?! Doră asta era... Educație sanitară făceam de ne săreau capacele! Făceam și școala mamei. Consiliere cum să zăce acuma. Da' atuncea făceam școala mamei, așa pe grupuri de cartiere... cu lăuzele, cu gravidele, cu femeile tinere... era frumos... no.

Și veneau?

Veneau, veneau, veneau.

D-apoi cu înfășatu' nu le-ați convins... ?

Cu înfășatu', acuma, mai încoace... da. Da' atunci demult, nu. Și scutece de-alea de pânză de casă și... ce... așe erau condițiile. Și să-i îmbăieze de tri ori pă zi. Asta era moda. Musai să-i îmbăieze de tri ori pă zi că după baie copilu' doarme și mămica își poate face treaba.

Aaaa... deci ei le făceau baie așa de des?

Da, așa de des.

Cât... ? În prima lună sau cât?

Cât era mic, până într-un an.

Asta n-am știut. Nu credeam că le făcea baie așa de des. Credeam că dimpotrivă...

Nu, nu. Că așe era moda că să-l... că după aceea copilu' doarme bine și mămica să...

Le dădeau cumva ceva de cânepă ca să sugă... tot așa... ca să doarmă?

Io am auzit... am auzit, am auzit de mac, le dădeau mac. Și sămânță de cânepă. Zăce că o fierbea, și o punea într-o cârpă... cu cârpa cu zahăru' am prins și io... Deci, nu era biberon. Erau, da' mai rare, da' le făcea într-o cârpă, le mesteca ele zahăr cu pâine. Și-o punea într-o cârpă și le-o băga în gură. O legau așe, ca un biberon, și sugea copilu' pe aia. Păi vă dați sama... cât era de... era o metodă.

Și semințele de cânepă cum le foloseau, ca să-i facă pe copii să doarmă?

Io nu am... n-am vazut, da' am auzit că s-o făcut mai demult. Da' io știu că și noi când eram copii, aveam cânepă sămănată acasă, și îi... cânepa crește și una-i de vară, una-i de... în aceeași recoltă să face o cânepă de vară zăce... aia era cu... cu flori numa', și cealaltă de toamnă înflorea și făce' sămânța. Erau, și-acuma îmi amintesc, era niște boabe mici, mai... nu știu cât să zic, ca... mai mari ca și... muștaru'... Cum îi coleandru'; no, încă mai mare un pic. No, așe erau. Și erau atâta de bune și de dulci, mâncam într-o veselie. Numa' că nu ne lăsa că zăcea că trăbuia s-o samene. Da' când puneam mâna la ie, mâncam... sămânță de cânepă.

Deci aia are același efect de a adormi copilu'?

Io mai încoace am auzit că... că de-aia nu-i la îndemâna oricui să samene cânepă... că-i și greu și nu știu ce, da' noi mâncam. Noi ca și copii io țin minte că mâncam. Era dulce și bună, bună era la gust.

Și semințe de mac? S-au folosit?

Și semințe de mac... nu... da' aia am auzit numa' că le dădea la copii semințe de mac. Nu știu, le fierbea...

Că n-am văzut mac pe-aici, de-aia întrebam...

Nu pre' este... nu... poate așa, puțin. Anume să cultive pentru așa ceva nu...

Altceva pentru somnul copilului știți să fi făcut în afară de băiță sau ceva ca să...?

Nu, nu.

Da' nu ați mai avut probleme cu ei... ca am cules tot felu': zicea că dacă la copilul mic până la șase luni, vine o femeie la ciclu, i să fac bubele alea...?

Da, bube spurcate.

Ce bube-s alea?

Nu știu ce bube erau alea.

Și zăcea că alea nu se tămăduiesc nicicum, numa' dacă... cu cămașă...?

Murdară... de-aia-i face baie... nu știu ce. Am auzât și io de chestiile astea, da' asta era stafilococia aia după câte am înțeles noi. Stafilococia aia cu puroi în vârful. Aia le zăce ele bune spurcate. Da' nu că nu să vindecau, că s-or vindecat. Numa' ele... nici nu le lua în samă. Sau că avea scaunu' verde. No păi, zăce, îi bine că-i merge luparea. Păi ce era aia lupare... nu știu. Nu era bine din... cum să fie bine că avea scaune diareice verzi? Da la ei, asta nu o considera o boală. Și trecea. Era scaunele alea de tranzit, probabil atunci după naștere, da'... nu, nu le băga în seamă. N-aveam foarte mare... că totdeauna eram... noi eram pe locuri prime când să făcea statistici, noi aici... cu mortalitate foarte mică la copii sub un an. Și-n general și la... adulți.

Cu laptele... nu veneau să vă spună că rămân fără lapte sau că au probleme cu laptele la copii?

Apăi aveau și acolo mentalitățile lor. Și cu laptele și cu scutecele: să nu le usuce afară nu știu câte săptămâni, că primesc nu știu ce bube din vânt, și nu știu ce pă piele... nici aia nu... Cu vremea o dispărut moda aia, da' le uscau în casă, vă dați seama? Nu erau atâtea scutece, că erau puține. Nu erau haine să poarte... mai strâcau câte un cearceaf mai rău, sau câte o pereche de izmene de-a bărbatului, sau de-alea de pânză care erau învechite, și alea erau un pic mai moi, nu erau ca și alea... noi. Io am prins când umblau cu cămăși: bărbații cu cămăși și cu izmene de pânză, țesute în casă. Și femeile cu poale. Și din ălea făceau, că alea zicea că-s mai sănătoase că-s de bumbac. Și-ntr-adevăr erau... no... nu erau foarte bune, da' alea erau.

Le fierbeau sau numa' le spălau?

Da, le fierbeau; unele mai zăceau: „Păi odată la săptămână mai fac leșie pă ele”. Deci, puneă pă deasupra o altă cârpă mai rea, c-așe zăceau ele, și pune câteva câni de cenușe, și turna apă fierbinte, fiartă. Și le țânea așa un pic și pe urmă le ducea la vale sau la pârâu și le limpezea acolo, în apă rece. Aia era metoda de a spăla. Detergenți... mai puțin.

Veneau la dumneavoastră dacă se îmbolnăveau de ceva copii sau preferau să stea acasă să-i trateze ele?

Veneau, veneau. Mai încercau ele cu băbeștile lor, dar veneau în general că... le era frică să n-ajungă prin spitale.

C-am întâlnit... majoritatea spuneau că nu prea voiau să-i ducă la doctor.

Poate mai demult nu... că nici nu era dispensar aci: mergeau prin C., mergeau prin H. Erau departe și probabil că mai mureau și-acasă. Mi-aduc aminte acasă la mine. Io aveam o soră mai mică și o fost odată bolnavă; era numa' un sanitar în comună. Nu era medic. Un sanitar, că așe-i zăcea. Păi cum? Cine o fost? Dumnezeu știe! Și... tot îmi aduc aminte că era... probabil avea febră că era toată roșie, fierbinte și zăce: „Are aprindere de plămâni”, zăce ăla. Și i-o făcut... nu știu... vreo două, tri peniciline și i-o trecut. C-atunci așe: cu un milion de unități de peniciline vindecam o pneumonie. Pă când acumă... câte soiuri de antibiotice sânt și n-au nici un efect.

Păi am înțeles că totuși penicilina îi cea mai bună. Cel mai bun antibiotic și cel mai tare.

Injectabile. D-apoi să fereau să le faci injectabile. Le dau de multe ori...

De ce?

Că-i doare pă copii și plâng și îi speriem cu injecție și cu vaccinul. Că după aceea-i beteag... cum să-i dai... cum să-l vaccinezi că după aceea nu mai doarme, și plânge și să umflă locu', și ce știu io?!. Motivații de-ale lor.

Și-atuncea cum le dădeau? Pastile?

Pastile. De multe ori le dădeau pastile de penicilina V, aia era suverană. Era aspirina, era sulfamida tablete și penicilina V. Astea erau medicamentele. Sulfamida o dădea și-n diaree și... Acumă în diaree mai dădeau ceaiuri de-astea de plante, de... afineluși... cum zăc ele, de chimion... Undeva aveau efect, numa' că... nu trebuia să le dai lapte, da' ele le dădeau și-și și mai puțin efect aveau.

Am auzit o poveste... mă rog... mai multe povești da'... acumă una îmi vine în minte special cu... laptele. Că-și pierdeau laptele în timp ce alăptau dacă trecea pe sub... ?

Peste un pârau, peste o vale. Da, asta era mentalitatea lor. Și cu uscatu' scutecelor, vă spun că nici alea nu le scoteau afară... deci era plină vară: le uscau deasupra cuptorului să nu le scoată afară. Și laptele, exact cum ziceți dumneavoastră... că treci pârau'... De fapt femeile care nașteau, până la șasă săptămâni nu prea ieșeau din casă. Asta era o regulă. Nu ca și-acumă, că vin de la maternitate și într-o săptămână îs nu știu unde. Astea nu ieșeau din casă să nu piardă laptele...

Erau femei care ziceau că-și luau leagănu' în spate și mergeau să lucreze...

Da. Îl duceau leagănu-n câmp. Îl duceau... că pe jos le era frică să-l pună că vin șerpîi... că la lapte trag șerpîi. Sau îi acăța în copac cu câte-o covătuță de-asta. Îi ducea în câmp. Și săracii, mai cum dădeau cu mâinile, mai făceau câte o arsură pă față... De câte ori nu i-am găsit că își dădeau scutecelu' ăla de pă față... scutecelu... că o năframă... ce aveau ele pe-acolo... mai subțire... sau batiste îi puneau. Păi el să mai mișca sau o lua vântu' și făcea arsuri până venea biata din celălalt colț de sapă... de rînd... din capătu' rîndului.

Da, da... cam asta... cam așa ne-au povestit că nu stăteau... la trei zile după ce o născut o pus belceu-n spate și s-o dus nu știu pe care loc, c-avea fân de făcut și... lua și copilul' cu... Da' în mod normal cam cât trebuiau... adică, cât le recomandați... ?

Păi șasă săptămâni trebuia să...

Să steie să nu lucre și să-și vadă de treaba?

Să-și vadă de treabă în perioada de leuzie. Acuma, leuzia imediată... o săptămână... chiar aia să steie măcar în pat. Apăi dup-aceea prin casă să facă treburi, așe mai mici. Efort fizic, până la șasă săptămâni... Acuma depinde și de felu' cum o născut: dacă era tăiată, dacă era ruptă... erau rupte destule, nu le mai puteai coase, așe rămăneau. Și de-acolo-s tăt felu' de prolapsuri acuma și... de la nașterile neasistate și... rupturile rămase așa, și... Nu veneau... că dacă nu veneau în timp, n-o mai puteai nici coase, n-o mai puteai nici trimite... Da' nu vroia ea să meargă... nu vroia să meargă... care nu vroia să vina nici aci, aia naștea la domiciliu intenționat, ca să nu... să nu o vadă oarecine.

Asta era ideea...

Asta era...

Păi erați femeii aici...

Eram femeii da' degeaba. Erau foarte multe de-astea mai în vîrstă care nașteau. Cu astea tinere mai colaboram altfel, da' ăstea... noi fiind ca și copiii lor, nu ne băga-n samă o vreme... că ce știu fetele astea tinere? Ele o născut? Ele știu ce-i o naștere?

Nu... o învățat. Practic n-aveau încredere... ?

N-aveau încredere. Prima dată n-o avut încredere...

Că erau moașe... deci erau moașe dar tot din astea empirice...

De-astea, mai... empirice, mai în vîrstă...

Da' toate erau mai în vîrstă, astea empirice... ?

Da' cum să nu?

Da... și erau în vîrstă... cum să iei o tînnără să... ?

Un copil să vie, să... vezi Doamne! Că noi eram tinere. Eram... sub douăzeci de ani când am absolvit și ele nașteau și până la patrușcinci de ani. Că de multe ori povestesc și-acuma când mai vin acia câte una: „Io, zâce, ce

ne-am temut atunci când am născut și v-am văzut așe tinere... oare ce știți voi să faceți?” Nu era nici doctor, nu era... erai sângur cu ea. Și trebuia să faci lucruri pe care... pe care normal... numa’ medicii le fac astăzi. Nu... cum îi în spital: îi asistentă, îi asistentă șefă, îi anestezist, medic... cinci în juru’ ei. Atunci erai sângur... tu trebuia să iei decizia și... care-i decizia cea mai bună, să... să nu... să... nu scapi copilul, sau mama să... pățească oarece. Și erau hemoragii mari. Să nașteau copii în poziții anormale: în pelviene venea, cu pelviană în expulzie. Vă dați seama? N-o putut naște acasă, că copilul o venit cu fundul, îndoiet în două cum zâc ele, și venea aci. Era... și suferind copilul din intrauterin, că normal că dacă o avut câteva ore travaliu acasă și n-o putut să nască, după aceea o venit aci. Apăi cum să nu tremuri? Și n-aveai ce face... n-aveai cum o trimite. Că până mergeai să dai telefon, îți trebuia o oră mersu’ și venitu’. Până mai venea să... până o puneai în căruța s-o duci în satu’ vecin, îți trebuia un ceas și jumătate să meri. Apăi nu puteai fugi, că drumurile erau rele și neasfaltate, căruța era nu cu de-alea de cauciuc, era cu de-alea de fier, zdrăngănea de mureai! Om sănătos... când mereai kilometri în căruța... Că seara de multe ori aveam teren în L. sau în R. în S., sau în... în C., c-acuma știți unde-i B.: și-acolo erau a noștri. Ș-aveam și-acolo femei. Acolo erau câteva femei care erau pocăite. Și alea... nașteau până intrau în menopauză. Foarte des mergeam și-acolo. Am avut odată, mi-aduc aminte, o naștere în R. Și o venit o ploaie de-asta torențială: nu se putea merge nici în jos, să vii la drum cu ie, cu vreo căruța... Era o cărare prin pădure, prin care coboram noi acolo... drept la ei. Da... nu știu câți kilometri era. Prin pădure... o cărare și era ceva plantație de zadă. Că nu știu... nu demult am fost p-acolo, zăda-i mare-mare, și-atunci era plantată numa’; era pe unde coboram noi. Uite cum o trecut timpu’! Cât îi de mare pădurea asta unde s-o...! Și am asistat nașterea acolo acasă, la domiciliu... nu puteam oricum. Și-o făcut și-o drăguță de hemoragie femeia. Niciunde nu puteam s-o mișcăm. Am făcut tăt ce-am putut. Am făcut extracție manuală de placentă acolo, pă loc. Aveam la noi totuși câte ceva, și după ce faci o dată – de nevoie, că n-ai ce face, musai să faci ceva – după aia nu ți așe de groază. Faci tăt ce poți. Și tamponament, și extracții de placentă, și cusături, și... Cine mai face amu, pă vremea asta, așe ceva?! N-o făcut... numa’ medicii.

Păi nu-i pus în situație să facă...

Nu-i pus în situație și n-are nimic în spatele ei și-n grija ei... în gându’ ei, dacă-s nu știu câți în spate. Atunci tu trebuia să iei hotărârea... și cea mai bună să nu... să-nțâmpie ceva.

Și deci practic, cand era medic aicea, în weekend erați liniștită.

Era... o! Când era și medicu’ aicea lucram cu o plăcere, adică oricum lucram cu plăcere, da’ fără grija aia în spate, că era și medicu’ lângă tine.

Da' vă mai chema duminica dacă era medic?

Ba da. Cum să nu? Mă chema oricum. Că foarte puține veneau la începutul travaliului. Veneau ... după ce aveau dureri, nu știu câte ore: „No lasă, că doră stai că nu naști acum!” Că doară și maică-mea, două zile și două nopți o tăt făcut p-un copil! Așe era ... nu că ... naști ... după nu știu câte ore. O fost greu, o fost greu că ... erau condițiile de-așe natură.

Cam de când s-au schimbat... de când au început femeile să vină mai din timp sau să... nu mai nască aici? Cam din ce perioadă?

Păi s-o desființat casa de naștere... prin '87. Și atunci... s-o desființat casa de naștere, și s-or dus femeile și or născut în maternitate. Și or născut o perioadă multe acasă... tot nu vroiau să să ducă la spital. Apăi înjurau... apăi de ce-o desființat casa de naștere? C-aci era mai aproape și-aci era mai bine... să ne poarte pe nu știu unde... sau ... După ce s-or mai făcut drumurile, or mai avut mijloace de transport, să mai duceau și la controale la specialiști, că după aceea n-or mai venit medicii. Venea foru' ăla metodologic, așe-i zăcea, venea un internist, venea un ginecolog, un pediatru – de obicei așe veneau – și noi anunțam. Era stabilită o zi din lună și le consulta acia care veneau, că nu veneau ele toate, da' noi încercam să le anunțăm pă cele cu probleme... și bolnavii cronici.

Da' așa să zicem, între '80 și '90... în perioada aia... ultimii zece ani să zicem înainte de Revoluție, femeile acceptau să vină de pe la începuturile gravidității să vă ceară sfaturi cum decurge graviditatea sau așa... ?

Acuma, singure nu pre' veneau, dar... știți cum... în orice sat, ai ori o cunoștință mai bună, ori o prietenă care mai colaborau cu ele, știți? Apăi când mergeam acolo, întrebam: „No, tu ce-ai mai auzât? Care-i mai gravidă p-aceia?” C-acuma venea ea când nu mai avea ce face, era pe la cinci-șase luni... când să vedea. Da' scopu' nostru era să depistăm cât mai devreme. Păi... ne mai... aveam câte-un informator: câte-o femeie din rându' lor de-acolo.

Aa... ele încercau inițial să ascundă că sunt gravide...

Să ascundă în prima fază. Unele de rușine, altele că îs pre' tinere, altele că au pre' mulți copii, altele... Nu cu gându' ca să facă nu știu ce. Or fost și situații... c-am avut un caz de avort unde... o decedat femeia: s-o făcut mare tam-tam acia la ...

Ea și-a făcut, sau...

Ea și-a provocat un avort și o făcut septicemie.

Tot așa femeie cu mulți copii, n-o mai vrut să aibă copii... ?

Nu... nu știu dacă o... da' tânără o fost, o fost tânără, și nu știu al câtelea copil o fost, da' era destul de tânără... tânără.

Era măritată?

Era măritată. Nu era probleme.

Da' nu știți dacă o făcut medical sau o fost la femeia aia care strica copii? Cum zic ei că era o femeie care strica copii...

A lui... a lui... nu a lui... în fine... Nu știu dacă aia i-o făcut, sau ea și-o făcut și-o învățat-o, că practic să ascund lucrurile astea, da' așe să povestea că și-o introdus în uter o rădăcină de pătrunjel.

Am auzit de metoda asta... am mai auzit-o. Da, și o lega cu o ață, și... cum zicea... când curgea sânge pe ață, înseamnă că poți să-l scoți.

No, păi dacă stă un corp străin în... vă dați seama?!

O început sa aibă hemoragie...

Da, o făcut septicemie. O murit. Tânără o fost.

Da' bine, în perioada aia o fost foarte multe cazuri... adică în țară...

Mi-aduc aminte că era una la R., care era... avea ceva probleme mentale și ne-o trimis medicu', cineva i-o spus medicului că ar fi gravidă femeia aia. Și ne-am dus într-o zi cu sora medicală... ea mai bine știa locu' acolo din zonă, o cunoștea și personal, și ne-am dus să o căutăm. Era o femeie tânără da' nu era măritată, nu cumva să facă oarece, să pășască ceva... să avorteze. Și ne-am dus o zi întreagă cu vizitiu' cu calu', ne-am dus dimineața de-aci, și am căutat-o acolo. Nu unde stătea, că stătea practic pe la neamuri, n-avea un loc stabil. Și ne-am dus cu ea, am adus-o pă sară aci în dispensar cu căruța. Am găsat-o. A doua zi ne-am dus cu ea în oraș, tăt cu căruța, să o vadă medicul ginecolog dacă îi sau nu îi gravidă. Deci așa să... să punea accent pe sarcină. Nu cumva să avorteze sau să facă nu știu ce. Și aia nu era căsătorită, nu era...

Și nu s-a opus?

O făcut un copil sănătos. N-o vrut să îi facă întrerupere.

Zic, ea o fost de acord să vină cu dumneavoastră...

O fost, o fost că... nu era bine cu... avea ceva probleme mintale. O venit cu noi... păi dacă am dus-o în căruță, și i-am spus că mergem a doua zi la oraș, și o-m cumpăra cireșe și ce știu io ce?

Și copilășu' e sănătos?

O ieșit sănătos.

Deci n-a moștenit problemele mentale ale mamei lui... ?

Nu. Nu. Am povestit de multe ori. „No, zâce, uite asta-i fata aia care am umblat noi atuncea cu ea”. Zâce că-i plecată prin străinătate că acum lumea pleacă de pân zonă.

Aaa... de fapt în perioada aia... da' de fapt e perioada aia în care era avortu' interzis și...

Da. Erau restricții și... Atuncea știți ce era?

Dumneavoastră aveți obligația să...

Să o depistăm cât mai devreme și să... le luăm în evidență. Nu cumva să fie vreo gravidă, să fie... Da' totuși erau avorturile, atuncia toate le numeau avorturi spontane. Apăi erau toate provocate... în ce mod, cum... Dumnezeu le știe! Da erau... erau. Erau probabil și medici sau alte cadre sanitare care le provocau... c-amu... cine i-o urmărit? Că astea nu se știau, numa'... cine știe cum se depistau? Umblam pe teren foarte mult... foarte mult mergeam pe teren că erau multe, multe gravide și mulți copii, normal. Păi cu vaccinările, nu se făceau în dispensar, cum să fac acum.

Sau la școală...

La școală era simplu că erau tăți elevii acolo... le făceam acasă. Și era destul de dificil. N-am avut niciodată reacții adverse, să se întâmple ceva la vaccinare, da' tu trebuia și acolo să... normal trebuia să vină și medicu'. Apăi câteodată venea, câteodată nu se putea, mergeam, cam doi mergeam.

Și nu fugeau?

Să mai ascundeau, d-apoi n-aveau... n-aveau ce face. Când s-o făcut o campanie de vaccinare antitetanică, atunci la început, mi-aduc aminte că s-ascundeau că zăceau că le doare, că le-o mai fi făcut oarecând ăla... sanitaru', și... mai făcea...

Deci vă duceți la ei acasă, și s-ascundeau...

S-ascundeau... s-ascundeau. De multe ori ușa era deschisă, tăte erau deschisă, femeia nu era niciunde sau...

Da' la ce făceți? La copii numa'?

Am făcut... am avut o dată o campanie de antitetanic. Am făcut la toată populația. Atunci demult-demult.

Și-atuncea fugeau?

Și-atuncea fugeau. Păi la copii... nu să prea opuneau, mai încoace, dup-aceea. Mai zăceau: „Păi mai lasă-l acumă până-n ceea săptămână!” că normal că mai făcea copilu' câte o reacție de febră, era un pic mai agitat, păi o deranja pă mămică de la treabă și... zăcea mai lasă. Păi nu puteam că acumă trebuie vaccinu' desfăcut... vaccinu' să expiră... Apăi îl puneam într-o... aveam și-atuncea niște cutii frigorifice, puneam vaccinu' în căruță, trusa de prim ajutor, și ia-te pă din... în fiecare sat... câte-o zi. Da' nu-i gătam. De multe ori nu gătam într-un sat vaccinurile că erau, acumă ați văzut cum îi zona, destul de împrăștiată.

Apăi când mergeam la B. de exemplu, ne trebuia... dacă aveam trei copii de făcut acolo... trei numa' aveam, mergeam de dimineața, până sara de-abia ne-torceam cu căruța. Sau în R.

Da' îi foarte departe într-adevăr... îi foarte extinsă comuna.

Acuma era drumu' ăla... pă la... unde coboară... de la L... foarte rău acolo. Foarte cu grijă mergeam cu calu': o vreme am mărs numa' cu căruța până-n L., căruța o lăsam acolo, și coboram fără.

Nici cu căruța nu se putea merge...

Nu, nu mergeai cu căruța...

Am văzut că-i abrupt rău...

Îi foarte... și cum erau ploile, așe erau tăt gropi, îl spăla, să făce gropi, te răsturnai p-acolo. Mai bine mergeai pă jos pă cărare. Era și mai scurt... „Hai să mergem, eram tineri atunci, fugim repede până jos, că-ntr-o oră mergem până jos”. Într-o oră coboram, într-o oră ieșeam. Numa' să cobori, să meri și să vii. Și din L., nouă kilometri cu căruța: făceam două ore. Cât mai... Da' avem și caii... nu erau așe de zdraveni că erau hrăniți prost și... căruța era rea, nu puteai să... erau roțile alea de fier pă drumurile alea, de sara erai ca bătut. Și mai mergeau și călare...

Doctoru' mergea călare?

Doctoru', el mergea călare.

El știa... avea nevoie aicea...

Avea nevoie... da' nu... ș-o făcut o căbănuță acolo, chiar lângă apă... mai mergea și cu calu' călare. Da' în general mergea medicu', mergea, nu numa' când era chemat. Mergea așe, pe sate. Erau puncte sanitare în sate. Și mergea o zî pă săptămână acolo unde era stabilit și mai consulta acolo. Vă spun că o fost și greu, da' o fost și frumos.

Era mai frumos decât acuma...

Mai... Le povesteam [la] doamna doctor, apăi nu le venea să creadă... De ce nu mi-ar fi fost frică? Pot să recunosc că mi-o fost frică, și că... stăteam c-o gheață-n spate... Off! De câte ori!

Vă cred... Și cam după un an, nu mai erați obligată să mergeți pe la copii să-i verificați...

Numa' când făceam vaccinarea. Atuncea... mai era vaccinare... mai era până la trei... când s-or... atâta s-or modificat schemele astea de vaccinare, n-o fost aceleași. Acuma facem, de exmplu, trei vaccinuri într-o singură înțepătură. Atuncea nu era așe. S-o schimbat mult în... și s-o mai adăugat antihepatic; mai demult nu se făcea: se făcea BCG-ul, să făcea...

Acuma se face și ăla antihepatic?

Da, să face din prima zî de naștere.

Ăsta se face obligatoriu... fie că vrea, fie că nu?

Da, binențeles. Acuma să face în maternitate BCG-ul care să face... din ziua patru de naștere, de obicei vin vaccinați cu prima doză de BCG și de antihepatic, să face în prima zî de viață. Aia să face în maternitate. Demult nu să făceau, mai demult nu făcea. BCG-ul l-am făcut dintotdeauna.

Ăla pentru ce e?

Pentru prevenirea tuberculozei. Și mai demult era sub forma de picături, după câțiva ani o fost injectabil... de-aia zic că s-o schimbat vaccinurile... nu erau ca și...

Deci cam până la un an, și după un an mai mergeați la vaccinări. Erau lucruri de... care să trebuiască să le faceți tratament acasă, și să vă duceți la ei acasă, și să nu acceptați tratament... un vaccin... ceva tratament?

Păi în general... nu. Că dacă erau probleme venea și să plângea, și mergeam să-l vedem, dacă era cazu' mai dădeam câte ceva acasă. No, și acolo, trebuia să pui tu diagnostic, să iei tu hotărâre singur, să-i dai un tratament cât de cât, că nu vroia să meargă în spital.

Da' de ce fugeau așa de tare de spital? Zic... de oraș... nu aici...

De faptu' că... „Vai de mine, îs răi oamenii!” sau să nu lipsască de-acasă. Nu era toată lumea, că unii poate c-ar fi mers din H. în București, numa' să-și vadă copilu' bine. Da' alții nu: așe era mentalitatea lor. „Lasă că doră nici noi n-am murit, doră și maica o crescut doisprezece copii, sau nu știu câți, și n-o pățat nimeni nimic. Așe... i-a trece”. Uneori nu-i trece'.

Așa din câte ați observat cine avea grijă de copii... să zicem, așa până pe la șase-șapte ani când mergeau la școală: mama, bunica?

Mama, binențeles. Acuma și bunicile mai ajutau că... Deci o fost vremuri grele. N-aveau cum să câștige-un ban, și trebuia să trăiască din oare-și ce. Apăi sămănau o legumă în grădină, țânea o vacuță, un purcel, și o găinuță, și-apoi ălea era traiu' de... Nu erau foarte mulți angajați, erau destul de puțini. Și no, bărbații mai lucrau pă la pădure, mai... Trebuia să steie acasă să grijască de vaci, că aia era baza... Că de multe ori întrebam d-apoi... Că și acuma doamna doctor întreabă... vine câte-o bătrână... no, că-s mulți hipertensivi. Apăi să nu mănânce grăsimi, apăi să nu mănânce sărat, apăi zăce: „Da' ce să mănânc?” „Ce-ai mâncat?” zăce doamna doctor „Ce mănânci de obicei? Zăce: „Dimineața mînc o ulceauă de lapte cu pită” „D-apoi la amiazăzi?” „Da... cam fac o zamnă.” „D-apoi sara?” „Sara picici... și mai fac câte-o zamnă de brînză.” D-apoi zăce doamna doctor după ce iasă: „Ce-i aia zamnă de brînză?” Păi știi ce-i aia zamnă de brînză? Își taie niște pâine într-un castron, își face așe brînză din aia mai pișcătoare și mai veche, și pune un pic de sare și apă fiartă... peste pâinea aia. Și aia-i zama de brînză.

Și ce zice doamna doctor?

Stă și să miră.

Țineau astea? Oare le respectă, chestiile astea care le recomandă... sau le recomanda doctoru': să țină regim, să... ?

Nu. Nici acuma. Măcar că acuma mai au condiții destule și ar putea să țină și nu pre' țin. Și tratamentul' îl iau aiurea că doar să vede la controale când

vin. „Apăi, zâce, n-am luat pilulele că nu m-am simțit rău. Dacă nu mă doare nimic după ce să le iau?” „Apăi ia, zice aparatu’ că nu ești bine” „No lasă, când o-i muri, n-oi mai fi!” No.

Atunci de ce mai iau pastilele alea... ?

Să le aibă acasă. „Apăi, zâce, mai iau câte una când văd că mă buigățasc de cap. Da’ după aceea-mi trece și nu mai iau două-trei zâle” Sânt care fac tratamentu’ și analiză ca lumea și respectă, dar sânt destui și de-ăștia care... Vorbește doamna doctor așe numa’, n-o bagă-n samă. Tăt cum vreau ei fac: „Apăi, zâce, n-am băut pilulele amu de două zâle că am avut niște neamuri și o trebuit să beau câte un pahar de pălincă și pilulele nu le-am mai băut” No, păi zâce doamna doctor: „Foarte rău ai făcut că trebuia să bei și pilulele, că ai făcut rău o dată că nu ți-ai băut pilulele, și o dată că ai băut”. Apăi zâce: „D-apoi cum să beau și pilule și pălincă?” „Păi și pilule, și pălincă. Când faci două rele, fă măcar una – alege-o pă una bună și-ți bea tratamentu’”. Că ei știu că dacă bea un pahar de țuică, să nu beie pilule în zâua aia. Da, îi greu cu oamenii de la țară să lucrezi. Adică... acuma nu-i așe de greu că totuși lumea-i mai...

Da’ atunci, mai demult, nu asculta...

Nu, nu, nu, n-asculta. Și nu era nici atâta soiuri de medicamente, nu erau așe frecvente bolile astea cronice... nu știu cum era, da’ nu erau.

Credeți că erau mai sănătoși?

Erau, erau... că sânt o grămadă... mai sânt încă bătrâni rămași, care-s pă la optzăci și ceva de ani... chiar avem o bătrână la nouășunu de ani aci în sat... cum îi zâce ei... pocăită ea... și lucidă, și bine mersi. Are ea ceva probleme, da’ nu foarte mari, cum îi la vârstă așe de înaintată. Ș-apoi așe zâc cu tensiunea: „Păi, zâce, noi mai demult posteam tăte posturile, miercurea și vinerea, în fiecare săptămână” Și aia nu era un lucru rău, normal că nu le creștea. Și plus de aia, nu mâncau atâta... atâtea... ei mâncau de-acasă ce mâncau și chiar dacă mâncau, dacă depui atâta muncă fizică și-atâta... nu se depunea. Io până la patruzeci de ani, am avut cincizeci de kile, tăta viața mea. No, acuma m-am mai... fiincă am umblat, am umblat foarte mult pă jos. Doră drumu’ mi-era de acasă până aci, era zece kilometri. Numa’ să mă duc și să viu... plus că de-aci: ia-o în stânga, în dreapta sau oriunde. Sau noaptea următoare vino că o născut aia, sau...

Și cu ce veneați?

Pe jos.

De-acasă?

De-acasă. Atâta era de... Să putea veni și cu căruța, d-apoi făceai încă atâta. Ocoleai pă drum... da’ o luai pă cărare. Io așa mergeam și ziua ca și... noaptea ca și ziua. Venea aparținătoru’ după mine și-l pierdeam pă drum. „Hai mă Ioane odată, că io nu pot aștepta după tine.” Io așe mergeam. Cunoșteam drumu’, dacă am umblat atâția ani. (...)

Și... stați... că era o moașă, că zicea că mama lui...

Da. Mama lor o fost moașă empirică.

Aha... io am crezut că o fost moașă de... cu școală...

Am prins-o... O trăit nouăzeci de ani.

Da, da, că era bătrână...

Era bătrână, era bătrână.

N-am prins-o că era dusă la Cluj când...

Vecină cu părinții mei. Io acolo stau acuma la casa părintească, da' mai înainte am stat mai sus...

Și cu moașele empirice, n-o fost probleme? Nu s-au luat măsuri în epocă să nu mai asiste... să nu mai...

Nu. D-apoi nu... cum să vă zic... le-o chemat o vreme, da' după aceea nu le-o mai chemat, nu le-o mai chemat.

După ce le chema? Să... ca să le ce?

Nu... le chema... zic că nu le-o mai chemat femeile care nășteau după ce o fost dispensare și personal calificat, le-o cam lăsat. Io numa'... da'... dacă vă spun că io am născut c-o moașă empirică, cu vecina mea. Da.

Da' erați moașă atunci?

Eram moașă, eram, lucram. Am fost în ziua ceea pă teren, chiar în ziua când am născut. Era primăvara, la întâi martie. Să topea un pic zăpada. Eram în cizme de cauciuc. Toată ziua am fost pă sat, am ajuns pe la șasă acasă – nu să țânea cont de ore de servicii: că-s opt, că-s zece, că-s... aia nu era. Era zi lumină. Și zic: „Tre' să dorm un pic că atâta-s de obosătă” Era pe la... am dormit de la șase, până la nouă. La nouă m-am trezât, travaliu' declanșat, niște dureri! N-am putut să stau în picioare... niciunde, niciunde. Ce să mă-mbrac? Ce să mă...? Și-n două ore am născut. Acasă la domiciliu. N-am făcut nici un pas. Niciunde nu m-am putut duce.

Unde ați născut? În pat sau lângă... ?

În pat, cu moașa empirică, cu vecina.

Cu vecina? Știa să v-ajute sau i-ați spus dumneavoastră ce să facă?

Da... că i-am mai spus, mai știa ea, știa ea... Da' bine că acuma, înainte, mai asistase ea o grămadă. Și a doua naștere, am avut naștere gemelară, și-am născut înainte de termen. La șapte luni. Fiindcă, no, io am fost mică, sarcina o fost deja destul de mare, și iar m-am pornit să mă duc la maternitate la oraș, și iar am născut înainte de a ajunge, pe căruță, înainte de a ajunge la materni... la casa de naștere din satu' vecin.

Pe căruță...

No. Vă dați sama?

Și era cineva cu dumneavoastră?

Era, era infirmiera, care era din satu' vecin. Da' când ne-am dus noi cu căruța încolo, o vinit și ea cu noi, să vină și ea acasă și să meargă cu mine. Și acolo era moașă... o colegă de-a mea: am născut – prima fetiță o avut un kil șapte sute, după aceea, cealaltă o avut un kil jumate. Era medic unu' tânăr, unu'... mi-aduc aminte bine, zâce... din ziua a treia o-nceput să crească fetițele, să pună pă ele. O supt imediat, după vreo câteva ore, după vreo zece-doișpe ore o supt, și din zâua a treia o început să crească. Zâce: „Nu te mai duce niciunde. Stai aci vreo șapte zile” Fetele mergeau foarte bine, o crescut, mi-o dat salvarea, și în zâua a șaptea am vinit acasă.

Deci ați stat un pic în satu' vecin?

Da, la casa de nașteri acolo.

Da' stați un pic... ați zis că pe căruță...

Una da, aproape... acolo... de casa de naștere.

Și cordonu' unde l-au tăiat?

Acolo, în casa de naștere... că imediat...

Ajunseserăți până...

Ajunsesem practic acolo.

E un timp anume când trebuie tăiat de când se naște?

Da, atuncea-i bine: imediat. Da' dacă... uite am avut un caz, nu la noi, aici într-un sat din vecinătate: s-o născut și l-o tăiat cineva așe, la nimereală l-o tăiat. Și o făcut hemoragie, și o murit mama. Nu l-o legat.

Păi n-o știut... ?

N-o știut. L-o tăiat, l-o tăiat, da' de legat nu l-o legat.

La copil nu l-o legat sau cum?

La mamă.

Deci practic se leagă și acolo, și acolo... ?

Se leagă și acolo, și acolo. La copil l-o legat la mamă [nu]. Și placenta nu s-o dezlipit, și-o făcut hemoragie... nimeni nu o știut că de unde și fel până când... Și io am pățit aci...

Nu știam că se leagă...

Ba da, binențales, da' placenta ți-i lipită de uter și-acolo când să dezlipește rămân vasele deschise până când nu se contractă uterul să să-nchidă vasele alea de sânge curgee sânge prin cordon. Nu numa'... probabil o fi fost și... ruptură sau... că acum nu știu cât sânge s-o putut scurge pe-acolo. Da' s-o scurs totuși.

Ați zis c-ați pățit...

Am pățit: mi-o fost să moară un copil după ce s-o născut aci, în casa de naștere. Normal așe am și învățat: să controlez bontu' ombilical după ce l-ai tăiat și l-ai înfășat copilu', tre' să ai grije... să îl controlezi că l-ai legat bine

sau nu. Uite io ce-am pățit. Am... s-o născut un copil la prima naștere, o fost un copil de tri kile opt sute, foarte bine, o născut, fără probleme, și mama și copilul; copil zdravăn, și după ce l-am pus în coșuleț lângă mama acolo, tot plângea copilul. Amu... n-o plăns el că l-o durut, că îi curgea sânge... Așe o fost să fie. Mă duc să desfac copilul, să văd ce are, cu gândul să mă uit la buric. Era cu hemoragie! Îi curgea sânge! Deci o fost ombilicu foarte gros, ligatura după ce am legat buricu, sângele ăla s-o scurs din bontu' ombilical din capăt, s-o slăbit ligatura și mi-o făcut hemoragie. N-o murit copilul, spre norocu' meu, da'... o învățătură de minte o fost pă tăta cariera me': cât o fost de-acolo înainte, să controlez de-acolo înainte buricu' copilului. Că s-o slăbit ligatura după ce s-o scurs sângele din capătu' ombilicului. Și era acolo să moară!

Da... sunt mici lucruri...

Mici sau... asta îi neglijență. Da' o putut fi fatală... să moară copilul ăla. Da' vă spun că de-acolo-nainte cât am asistat naștere, aia nu mi-o mai ieșit din minte. Așe m-am speriat.

Și știau bătrânele să facă toate chestiile astea?

Știau... acuma dacă să rupea, așa ramânea, dacă venea copilul: venea; dacă nu: nu venea, murea. Că făcea ruptură de uter sau... știu io ce complicații: făcea. Deci la alea nu-și dădeau ele sama că... când erau prezentații...

No... mă gândesc așa... ne-ai povestit cu buricu'. Știau ele să lege așa și la copii, și la mamă, și...

Știau, știau, știau. Da' vă spun că într-o comună de-aci din vecini, așe s-o-ntâmplat. Noi n-am avut nici la... empirice, nici la... Io cât am fost moașă și... n-am auzit... nici n-o murit, nici o mamă la naștere în sat. Nici asistată de moașă empirică sau de moașă calificată, n-am avut deces de mamă.

Ce vroiam să vă zic... în vremea aia, în vremea comunismului se putea... puteai să-i dai amenzi la cineva care nu respecta... știu io... nu venea să...

Da, era, era, la cine nu să prezenta la vaccinare puteai să-l amendezi.

Da? Și s-o-ntâmplat?

Nu. Păi mergeam de mai multe ori, și până la urmă tot înțălegeau, nu-i amendam că era o prostie să-i amendezi.

Nu... păi da' nu dumneavoastră...

Medicu'.

Medicu' putea să-i amendeze?

Putea să-i amendeze, da' nu, n-o făcut treaba asta. Mai erau ei mai recalcitranți așe, dar dacă știai să vorbești cu ei, îi domoleai.

Da' ați avut probleme să nu vă primească vreunul... să zică... că n-are nevoie, să te duci de-aci... O fost așa de duri?

Nu, nu, nu. Io cel puțin n-am pățit. Acuma fiind și de-aicea, lumea mă cunoștea, alții mi-erău neamuri, alții erau prieteni, alții vecini. Acuma oricum,

stând într-un sat, și dușmani ai, aia-n mod sigur, oricum ... că lumea-i rea. Da' nu, n-am avut probleme.

Dar n-a fost, de exemplu, să vă accepte mai mult pe dumneavoastră decât pe medic? Că medicii nu erau de-aici din sat nu? N-a fost să aibă atitudinea asta ... să vă accepte mai degrabă pe dumneavoastră și să vrea să... mai degrabă să vorbească cu dumneavoastră decât cu medicu'?

În unele cazuri da, că... mai să destăinuiau, mai... îți cereau unele sfaturi înainte de-a povesti cu medicu' și... erau, erau cazuri. Mai ales femeile tinere... și le era... zâce că „Ni rușine să-i spunem la doctor”. „N-aveți ce vă fie că doră om îi și dânsu”. Era și mai demult medici mai în vârstă. Chiar când am fost io aicea, prima dată, o fost un medic bătrân. L-am prins și pă dânsu'; după aceea iar o fost unu' maghiar, tot bătrân o fost. Apăi când o venit medicii ăștia tineri, atunci când s-o... era musai să facă un an de stagiatură, atuncea tot tineri am avut.

Dar n-ați întâlnit să refuze să se dezbrace?

Mai erau... mai erau... că le era jenă... vai, că să s-acopere așe, sau... mai sunt, mai sunt. Și-acuma sunt, bătrânele.

Da, că am auzit... că nici măcar nu le lăsau pe propriile lor fete să le vadă vreodată ceva descoperit... să le vadă pielea... goală. Și de-asta mă gândesc că... aveau și mai mari probleme în a se dezbrăca.

Sigur c-aveau... și-acuma sânt cazuri de-astea. Femeile mai în vârstă și mai... foarte greu... Că zâce „Că mi rușine” Da' [de] ce să-i fie rușine? Că nu-și arată... „Că am un semn aici sau nu știu unde” Și-acuma sânt... sau îți spune ție: „Da, zâce, vezi nu-i spune la doctor” Știi, că cu noi poate mai își îndrăznea mai bine. Am avut o femeie care-o murit de cancer, și o zăs că de la treisapte de ani o avut ceva la un sân. Și niciodată nu s-o arătat la doctor.

N-o vrut să se arate de rușine...

De rușine...

Și o murit bătrână... acuma... ?

O trăit vreo... șaisapte de ani o trăit. Da' nu știu cum o evoluat și boala aia... o stat pe loc acolo. Că era o tumoră, era... avea și-o crustă acuma într-un loc acolo, deci probabil o fi și supurat oarecând.

O fi încercat cu ceva plantă sau...

Da' nu... o zăs că n-o durut-o, n-o supărat-o, da' ea n-o arătat la nime. Și-apoi mi-o spus fetele. Zâce: „Vezi, încearcă dumneata, că ia ce are măicuța acolo și... nu vrea să să ducă la doctor și...” Apoi o zăs: „De când l-am născut pă N.” La... nu știu câți ani. Avea numa' vreo treisapte de ani. Da' o murit de bă[trânețe], de șaisapte de ani o murit. Să mai ascundeau...

Ce vroiam eu să vă mai întreb? Pe vremuri, atunci în anii tinereții dumneavoastră, când ați venit aci, cum era cu... erau păduchi? Aveau păduchi?

Aveau, aveau.

Și de haine, și de cap... ?

Și de haine, și de corp, și de... de tăte soiurile. Și scabie o fost. O fost o perioadă... da' pare-să că și acuma, după Revoluție o fost un soi de de pediculoză, nu știu de unde. Că nu zăceai că-s la copii neîngrijiți, sau la familii dezorganizate. Că chiar la... la copii și la persoane îngrijite, apăreau păduchi.

Da... poate-i luau de undeva... că se iau foarte ușor.

Da, acuma da, asta o fost și explicația noastră că... Și scabia...

Da? Râie-i zăce parcă...

Râie, râie. O fost o vreme când era multă și-n școală, și-n... Se mai ascundeau, se mai lecuiau ei acasă, da' acuma în ultimii ani chiar nu. Da' și după Revoluție, câțiva ani o fost o perioadă când era foarte mulți păduchi.

Da' veneau la dispensar dacă aveau păduchi să ia leacuri, să facă ceva?

Mai veneau așe pe ascuns, ne spuneau nouă și... nu veneau așe în public... Și noi când găseam copii la școală, c-am făcut foarte multă educație sanitară, s-ascundeau.

Era rușine să ai păduchi?

Era rușine să ai păduchi. Și cazurile când... am avut cazuri când am găsit copiii la școală, și s-o aflat: „Vezi că ăla are... copilu' ăla are păduchi!” Trebuia foarte discret să-i spui și să... „Stai acasă și să vii să te lecuiești și până când nu-ți trece să nu...” Până-l vedeam să nu meargă la școală. Repede săreau în sus: „Cum? Noi avem păduchi?” Nu era voie să știe toată lumea de...

Și ce le dădeai? Ce... ?

Era, era o soluție de pediculoză: pedi... mur...

Pedimur...

Da' să făceau ei acasă cu petrol, să făceau cu... Și-și cumpărau că după aceea s-or învățat ei și [nu] mai veneau. Să mai lecuiau ei acasă că le era rușine să aibă păduchi și scabie. Și nici nu vroiau să creadă că-i scabie, că râia mai demult nu era așe. Că râia era pă mâini. Apăi, aia pă mâini când să vedea, cred că era și pă corp... Cine știe cum era? Și nici... de multe ori nu puteai să o recunoști, că să suprainfecta, că să scărpinau, și transpirau și nu să-mbăiau și nu știu cum era... că să suprainfecta de nu mai sămăna cu râia. Numa' specialiștii or mai...

Ziceau că să dădeau cu leșie ca să scape de râie.

Da, păi tăt nu să scăpa. Și cu piatră nu știu ce... pucioasă... cum, ce era aia? Și s-afumau cu nu știu ce bureți, și cu nu știu ce lemne... știu că așe povesteau.

Și mai erau niște paraziți din ăștia. Stelnițe...

Stelnițe...

Așa... cum erau ăstea? Ați văzut vreodată?

Și-alea erau, am văzut, am văzut. Atuncea erau casele cu ... n-aveau tavan. Aveau, din scândură de brad era tavanu'. Și ăla, după ce să usca scândurile alea, să crăpau. Și acolo în crăpăturile alea, și pă... nu era mobilă șlefuită și nu știu ce... lăcuită. Era paturi făcute din... lemn de molid, de brad, de... Dumnezeu le știe din ce-or fi fost! Și s-așezau p-acolo, prin prin crepăturile alea. Alea numa' la întuneric ieșeau. Când aprindeai lampa, fugeau pe pereți, fugeau peste tot. Și miroseau urât de numa'. Am văzut ploșnițele.

Ploșnițe... așa... că ziceau că astea erau cele mai rele...

Da.

Mușcau mai tare?

Mușcau mai tare. Făceau niște alergii, bieții oameni, și niște... Oa! Erau foarte urâte. Apăi, dacă s-apucau la belceul copilului, ferească Sfântu'! La leagănu' ăla: apoi îl scoteau afară în curte, și-apoi cu apă fiartă dădeau pă el și... ca să scape.

Da, că așa ne zicea că trăgea la copii... pe copii mici... îi...

Îi termina. Aveau bieții pă ei niște bube! Ce să vă spun? În leagănu ăla, în belceu' copiilor, cum zăceau, le puneau paie. Peste paiele alea puneau un cearceaf de pânză, de care aveau, o cârpă, Dumnezeu îi știe ce aveau, și... no, stând acolo, să umezeau, să făceau viermi. Vă dați sama? Viermi erau. Apăi zăce: „Amu trebe să scot belceu' afară că iar s-o făcut viermi acolo” „D-apoi cum îi ăia? Hai să văd și io ce viermi! Doamne nu mă lăsa! Ai lăsat tu să să facă acolo?” Apăi scotea paiele de-acolo și pă... era viermi. Stătea acolo la umezeală.

Da, că de la umezeală se fac repede.

Cum să pișa bietu' copil curgea jos, pă podele. Ce? Era linoleu, sau covoare, sau ce știu io ce mochete! Nu era. În fiecare săptămână să șurluiu lădițele, scaunele, masa. Pă masă nu era față de masă. Că le mai spun la câte unii acum, ce mari oameni să dau ... erau câte șase-șapte oameni în familie, pă masă n-aveau față de masă, ce față de masă?! Era din scândură făcută, și-apoi cum să jucau copiii cu briceagurile, tă-tă-tăt era cioplită, era găurită, era... tăt felu'. Masa era... un model acolo. Pă pat avea o cuvertură de-aia țesută cu zdrențuri, cum is preșurile. Hamurile cailor erau după ușă, în casă. Ce să vă spun?! Și-acuma dacă le spun: „Mă, da' tu nu-ți aduci aminte când veneam io la voi?” Și cum era masa aia, tăt îmi aduc aminte, cum era găurită, cioplită, tăt modele aveau pe-acolo. Și-acuma, alte vremuri! Pe jos nimic. Era podele, să șurluia cu leșie, în fiecare sâmbătă șurluiam, lădițele le frecam și masa ... cu peria de rădăcini.

Aveau ce lucra femeile pe ele.

Să făcea, să făcea: sâmbăta era zăua de șurluit.

Deci dumneavoastră sunteți de-aici... dumneavoastră practic ați făcut aici opt clase... la școală.

Nu, nu. Am făcut la bunici. Io am stat la bunici. Acolo am făcut.

Și de când ați stat la bunici?

De mică.

După ce v-ați născut?

Nu. De pe la trei ani. Am stat acolo. Și după aceea am venit aicea. M-o adus părinții acasă.

Și până când ați stat? Până la ce vârstă ați stat acolo la bunici? Cât aveți când v-ați întors acasă?

Aveam paispe ani. După ce am terminat clasa a opta. Deci... călătoream cu trenu' că tot le spui la copii, c-așe bine era... în fiecare vacanță mergeam și veneam singură cu trenu'. Da, în vacanțele mari veneam, în vacanțele mari, numa' vara veneam, în vacanța mare. În rest nu veneam, că cine avea atâta rând de plimbat? Și când am fost la școală aici la B., noi nu ne plimbam cum să plimbă acum copiii. Numa' în vacanță veneam acasă. Și atunci și bilete de de călătorie ne-or dat, și rechizite și to-to-tot, și haine și cazare și mâncare și... da' cu condiția să vii aici după ce termini. Cinci ani... unde te repartizează. Da' am făcut o școală... foarte severă o fost. Nu ne plimbam de colo-colo. În fiecare seară să făcea apel. Venea și ne număra. N-am umblat vraise și... O! Cum fug acum de la ore și... Școală-școală.

Când ați fost mică dumneavoastră, ați fost bolnavă?

Nu, nu. N-am avut nici o boală de când mă știu. N-am luat nici medicamente. Acuma de doi ani iau un medicament: am așa, o ușoară hipertensiune, da' nu foarte mare. Am fost la Institutul Inimii că mi' pulsu' foarte mic. Și am fost la o specialistă la cardiologie și mi-o indicat un medicament. Unu' singur iau. Da' de la șaiszeci de ani. Io până acolo n-am avut nici o boală, nici concedii medicale... și concediile de naștere și de leuzie erau foarte puține atunci. Nici nu știam să beneficiem... cum vin acum... păi să-i deie medical, apai să-i deie de nu știu ce! Noi, când se termina concediu' de odihnă, de ce era, de maternitate: la servicii. Nu mai umblam după alte concedii. Nu știam, nu erau...

Ce era atunci? Cât se dădea?

O fost, osutădoșpe zăle era dacă-ți luai înainte, dacă-ți luai după, da'... de obicei după naștere. Atâta stăteai. Ce Dumnezeu să mai stai acasă? Că și atunci, și fetele mele, până am stat acasă, foarte bine o mârș, da' în general o mers bine că pe la șase luni, o recuperat în greutate, erau ca și copiii născuți la termen, n-o fost problemă. Până am stat acasă și le-am alăptat. Când am introdus laptele praf, deja nu le-o mers așa de bine. O început să facă dispepsii. No, le lăsam cu

maică-mea. Păi și ea, săraca, cu doi gemeni, și ălalaltu', de-un an și zece luni, că toți or fost mici.

Or venit aproape unii de ceilalți...

Da, numa' un an și zece luni îi între băiat și fete. Da' era ... era bun obiceiul să le deie lapte de mamă la copii. Deci nu era tendința asta: să nu alăpteze, să alăpteze!

Nu se dădea și lapte de vacă? Ați zis că lapte praf...

Ba să dădea și lapte de vacă că era ... io nu le-am dat, că, cât de cât, mă gândeam că mai bun îi laptele praf. Aveam aici lapte praf, știți cum aveam? În saci de cincizeci de kile. Așe era. Cum îi ambalat cimentu', în saci de-ăștia.

Aaa... și ați crezut că îi mai bun decât laptele de vacă...

Păi așe am considerat io și le-am dat lapte praf. Că n-aveam la cine-l da laptele praf. Îl dădeam la copiii care erau în drept să-l primească, și-apoi îl mâncau care-l mâncau acasă. Da', decât să să bulgărească aici, că dacă desfaci un sac de cincizeci de kile, vă închipuiți că nu era bine să-l ții nu știu cât desfăcut. Trebuia să-l dai. Și-apoi dădeam la femeile cu copii mici, și-apoi să-l mănânce cine-a vrea. Că trebuia dat, nu?

Da' preferau mai degrabă să le dea de vacă decât...

Da, că ăsta era treabă de făcut.

Și când ați început să le dați lapte de vacă la fetele dumneavoastră?

Păi le-am dat după ce o trecut de-un an ... le-am dat lapte de vacă.

C-am înțeles... am auzit c-ar fi foarte tare laptele de vacă pentru copii.

Îi foarte tare că-i foarte gras, no. Da' și acuma, sânt tendințe și-acuma să le dea lapte de vacă și le dau pe la șapte-opt luni. Că acuma să cumpără laptele praf și îi scump. Numa' că le mai spun io să degreseze: deci să-l fiarbă să ieie smântâna sau... Acuma de obicei, știu femeile care-i laptele gras, că merg la lăptărie, acolo să fac gradații. Păi zâce „Laptele meu are trei și șapte linii, altu' are...” Deși laptele de comerț îi de unu virgulă cinci... apăi zâce „Cât să-l înmulțesc? Nu i-oi da apă!” Și-i dă lapte de-ăla gras. Mai ia smântâna ... dacă o ie.

Da' îi face rău copilului dacă-i prea gras laptele?

Da' bineînțeles că nu îi indicat. Nu îi indicat laptele de ... mai ales până la un an nu îi indicat laptele de vacă la copii.

N-am știut asta.

Și dacă le zici, zic „Da' ce? Ăștialaltu' nu i-am crescut tăt cu lapte de vacă? Și uită-te la ei cât îs de faini și de roși, de sănătoși!”

Am întâlnit un caz... ne-o zis o lele că... n-o avut lapte deloc la una din nașteri.

Mai sânt și cazuri din astea.

Și o zis că i-o dat... biscuite... înmuiat cu nu știu ce...

Da. Cu ceai. Le dădea biscuiți muiți. „Doamne, tu!” Apăi zice „Dacă n-am avut țâță!” „Păi nu este lapte praf?” „Păi cine are tri sute de mii să deie p-o cutie de lapte praf?” Mai sânt cazuri și acuma. Nu toată lumea o duce strălucit. Numa’ că nu-s copii mulți acuma. Tăt tineretu’ s-o dus, sânt metodele astea, contraceptivele, astea-s la îndemâna oricui și noi avem aci gratuit de nu știu când.

Și puteți să le oferiți gratuit?

Da, da. Binînțeleș.

Vin să ia?

Vin, sânt, sânt. Au foarte multe care și-or pus tăt felu’ de sterilete, de... pe la medici. Nu mai fac copii acuma ca să le fie foarte greu și...

Păi am observat că aici e foarte grea viața.

Îi grea, îi grea.

Mi se pare foarte greu...

Sânt și unii care o duc, ca și oriunde de altfel, da’ sânt care o duc și greu, așe-o fost dintotdeauna. Unde s-o mai câștigat un bănuț, unde bărbatu’ o fost în servicii, sau o avut un loc de muncă, chiar la pădure, că acuma ei îs obișnuiți cu munca grea, dacă-o mai adus un bănuț din altă parte pă lângă ce-o avut în gospodărie, repede s-o văzut și la trai, și la altele. Păi da’ și-acuma îi întreb pă copii, îi întreabă doamna doctor, că mai sânt și anemici, și... „Păi, zâce, tu ce mănânci măi copile?” „Apăi dimineața mînc pită cu lapte” „La amiază ce mănânci?” O ciorbă dacă mîncă, o tocăniță. Și nu stau să gătească, toată ziua la cratiță. Mănâncă pă apucate, ce este: lapte, un ou prăjit, slăninuță, o brînzică și... Acuma sânt mezelurile astea care la multă lume nu le lipsește deși-s așa cum îs. Și conservele.

Da, chiar am observat... le plac foarte mult salamurile... Le pun în zamă... în loc de carne. Și în zamă, și prăjit, da’... preferă salamurile...

Le plac foarte mult salamurile, da, da. Ceva... trebe să trăiască și ei. Că încă acuma să mănâncă totuși carne, da’ mai demult dintr-un porc de o sută de kile, trăia toată casa. Și era nu știu câți în familie. Nu era nici moda asta să taie viței. O găină, o pasăre o tăiau... la Paști, de Crăciun, de nu știu ce sărbătoare, de nu știu ce botez. Deci nu să făce’, nu să mîncă carne. Puțână să mîncă. Și aia proaspătă nu să mîncă, că o afuma, o săra, o păstrau așe cum o păstrau. Încă acuma o mai păstrează că mai sunt congelatoare, frigidere, da’ demult o sărau de o lua naiba, o afumau și de-acolo puneau câte o bucățică de-aia în zamă, ciorbă, ce făceau. Și de-aia și acuma... și oameni mari sânt și... nu mîncău legume, nu erau, nu erau, numa-n oraș sau departe. Acuma, deja-și pun și-aicea. Mănânci și din sat roși. Da’ mai demult, le cărai, o dată pă lună îți aduceai un kil-două

de roși din oraș, sau zarzavaturi. Amu câte-un fruct mai era: mai erau mere, că mi-aduc aminte că nici nu le pica floarea și mâncam, atâta erau de mici. Da' acum a or mai pus și pomi, sânt și vișini, și cireși. Nu erau nici pomi mai demult. Nu știu cum era lumea așe de... redusă. Nu puneau. Mai bine... nu... nu... nu puneau. Păi în grădină, mai încolo de o ceapă și de un usturoi, o salată mai puneau... da' nu mulți mâncau salată că nu le plăcea. Nu știau... ce să vorbești de spanac, sau gulie, sau conopidă? Nici nu știau ce-i aia până mult încoace, mult. Acuma de la Revoluție încoace... poate că. Și-acuma nu mănâncă toți. Ei atâta știau: cartofi, fasole.

Da, da, că am observat. Mai ales cartofii...

Cartofii, baza.

Da, da.

Nu erau atâtea... Și nici nu știau să gătească femeile. N-aveau de unde. De-asta zic, și nu... nu să tăia vițelu'. O perioadă o fost că n-o avut voie. Da' mai demult, mai demult nu era restricție așe. Da' îl ținea să-l crească, să-l vândă, să facă un bănuț. Să cumpere o bucată de teren, să cumpere nu știu ce la fată că o mărită... nu-l tăia. Și carnea aia... aia era puțină, dintr-un porc. Mai încoace, țin doi, tri' porci pă an. Taie și vițelu', taie și... cumpără și pește și... Ce să mănca lumea pește mai demult, sau carne de vită?! Nu! Doar știu de-acasă, nu din altă parte. Totuși, nu erau atâtea boli ca și-acuma, așa cu alimentația aia care era.

Da... tot erau mai sănătoși.

Da, io și în zâua de astăzi zic că mai bine mînc atâta slăninuță decât să mănânc un mezel.

Da... cred că aveți dreptate, că-i mai bine așa.

Și mai ales când muncești și faci efort... Acuma dacă stai, normal că... Cum vin ăștia... Păi zice, doamna doctor le zice să nu mănânce aia, aia: „Cum să mă duc la lucru cu mîncarea asta? Că pic acolo pă breazdă!” Așa e. Și așa-i: depui efort, trebe mîncare consistentă, și slăninuța aia îi bună, și-o brînzică, și...

Nu... câte vreme faci efort, nu... Poți să mînci...

Poți să mînci de toate, normal.

Cum zic ei... cum zic că... cât poți să mînci și poți să lucrî... e bine... e bine...

Da' cum?! Am trăit aicea o veșnicie... Acuma... am fost în concediu și-am fost plecată la mare. Și copii mei toți îs în Cluj. Zăce: „Tu mică, toată viața, numa' ai muncit ca un rob.” Acuma m-or dus la mare, ei m-or dus. Apăi așe m-am bucurat, nu știu cum să vă spun, ca și copiii! Toată viața am, am muncit numa'. N-am fost plecată în concediu trei zile... trei zile să mă duc să

n-am treabă, să n-am griji. Acasă am avut gospodăria, am avut trei copii de întreținut, bărbatu' o fost pă șantier... mai bețiv, mai așa cum o fost... Vă dați seama cât de greu mi-o fost! Munca asta foarte... nu munca ca atare... drumurile astea, plimbatu' ăsta, atâta drum am umblat pe jos de numa'. Da' de-aia îs sănătoasă, încă. Încă nu mă plâng. De cinci ani îs pensionată și... mai muncesc în continuare. Acuma gospodărie nu am, că stau la una dintre fete: au o fetiță mică și mai o ajut.

Cu fetița...

Cu fetița că acuma tre' să meargă la servicii de la întâi august, și... Până anu' trecut am avut tot timpu' vaci, porci, păsări, terenu'... Cultivat-am și io legume, în grădină, numa' ce nu s-o putut, n-am avut. Da' acuma n-am nimic. Că mi le-o distrus o dată înghețu', [apoi] o dată gheața. Asta-i viața. Și aici vin, fiindcă bugetu' îi mic. Deci nu poate să plătească doi asistenți cu normă întreagă... știți. No, îs în funcție, banii ăștia, de număr de pacienți înscriși. Apăi unii nu-s asigurați, nu-i poate înscrie, unii îs plecați în alt sat că acolo îs la un pas de... no. Și drumurile astea-s foarte proaste. Dacă mergeți acuma să vedeți cum îi, îi teroare... îi un drum... de-abia mergi cu picioarele. Apăi lumea normală că... acuma toată lumea are mașină... au și câte două, trei; apăi preferă să vină repede să nu piardă timpu', și să duce acolo unde-i șosea. Mai bine preferă să meargă în Cluj decât să vină aci. Că toți copii li-s acolo și... da. Au autobuz...

INTERVIUL NR. 29

Femeie născută în 1934

În două locuri, că unde îi focu' vai ce foc o mai fost.

Erai în casă când... ?

În casă.

Noaptea s-o petrecut accidentu' ăsta?

Sara o aprins. Sara.

La ce oră?

La 20. Cu motorină.

Cu motorină? Da' și la poiată nu s-o întins focu' așa?

Da nu.

Și la poiată?

Doră o fost poiata plină de lemne. Și acolo is scânduri și o fost poiata doră mare încă cu două metre mai lungă da' din păretilă hălălalt n-am putut alege nimic. De tri ori o am spălat cu dero, cu chefea, cu, numa' să am rând să văd perete și înlontru am cumpărat scânduri și am blănuit tăta cu scânduri, da. De o fost focu', de atuncea m-am îmbolnăvit de inimă și tensiune.

De la 70 de ani?

De la 70 de ani, da.

Când erați copil, părinții dumneavoastră ce făceau când erați bolnavi, dacă aveți ceva, nu știu vreo boală, mai, vreo răceală?

Nu știu, amu răceală am avut.

Cu ce-o tratați?

Cu câte un ceai. Io nu știu că cu ce m-o tratat că io am rămas de unșpe ai de mamă, dragă și n-am ni-o dat Dumnezo, n-am avut frați și surori da' pă Domnu' Isus l-am avut și mi-o rânduit sănătate. No.

Atuncia, când erați bolnavă, deci în general cine avea grijă de dumneavoastră, tata, mama sau bunica?

N-am avut bunică, n-am.

Erați tratată cu plante, ce ceaiuri sau cu comprese? Ce foloseau părinții duminică?

Compresă, ceai, compresă de oțăt de pere, amu mai încoace am știut de lapte – compresă cu lapte dulce la copii când au, că amu am tratat io nepoții mei. De pă tălpile de la picioare dacă le pui și pă palmi – oțăt de pere și rece, no, de aia zăce că le trece aprinderea de plămâni și nu au și nu, o dată nu fac aprindere de plămâni, când ai febră mare dacă pui pă spate și pă piept, no io așe îți spui ce știu. Api nu știu, tu de alea mai auzât-ai, n-ai mai auzât?!

N-am mai auzit.

No.

Când erați, ați fost vreodată descântat, vă întreb cum se făcea descântatu', de către cine și de ce? Erați de descântat sau erați de deochi?

No api amu am fost, api ne-o deocheat [descântat] o babă care o murit, lelea M., care o stat la voi, bătrâna, nu asta care o știu tu.

Și făcea descânțețe?

No, pi o știut.

Cu ce făcea descânțețele?

Da' cu cărbuni.

Cu cărbune ca și acuma?

No, țapa tri cărbuni, da, sigur.

Trei sau nouă?

Sau tri chibrituri da, mai nou amu nu-i cu foc că-i cu aragaz, stânjeu chibrite pă unde erau pă hotar, pă drum oamenii așe de descântat nu știu.

Vă învățau părinții vreodată mici povestioare, poezioare sau povestioare atunci când vă cădeau dinții ca să fiți sănătos asemenea, nu știu, unui animal sau să fiți, da' când vă cădeau dinții ce să spunea?

Nu știu. Io nu știu că cum zăc mi-o murit mama iute. Io n-am avut vreme și tata n-o avut vreme să se ocupe cu mine, de mine, cu d-alea tăt așe m-am dus și am vinit cum am rămas de mama.

Cunoști vreun caz în care cineva s-a îmbolnăvit grav și s-a spus că din cauza farmecelor s-a îmbolnăvit și pote chiar o murit din cauza farmecelor?

Nu știu.

Există cazuri în sat de așa ceva de-a lungul anilor?

Nu știu, nu știu nimica dragă.

Ați avut frați?

Poate că sânt, poate că nu sânt, n-am avut frați, surori, n-am avut pă nime'.

Cum au murit părinți duminică?

Moarte normală.

Bunicii vi i-ați cunoscut?

Tata o nu, nu.

Cum o murit tata?

La șepștrei de ani. Moarte bătrânescă, și mama la patrușcinci.

Da' ai născut vreodată, câți copii ai?

Tri.

Ai născut vreodată acasă? Vreun copil acasă?

Da, am născut o fată ca o floare.

Cine o moșit copilu'? Exista atunci pe vremea aia?

Moșe.

Moașă în sat? Cine era moșa?

Moșe di la dispensar, d-api io ce știu cum o chema.

Ce o făcut moașa în timpu' nașterii, la ce te-o ajutat efectiv?

D-api io după ce am făcut fata, o mers după moșă. Io am fost fără parinți aici, fără mamă, soră.

Da' nu prea ai avut ajutor din partea neamurilor să zâc așa.

Socru io n-am avut, de aia zâc pă Domnu' Isus l-am avut, gata.

Când ai născut o mai fost cineva prezent la naștere?

Numai io și soțu'. Și moșa. O venit, m-o văzut.

Și ce-o mai făcut în zilele următoare?

O văzut fătuta, o cântărit fetița, m-o văzut pe mine cum îs, la două, tri zâle o mai vinit o dată și după aia gata, când o trebuit să-i facă vaccin.

La botez era invitată și moșa, făcea ceva?

Nu la botez moșa. Moșa nici amu nu-i invitată la botez. Doră alea îs de stat, au sălariu, au. Da.

Ce obligații avea mama copilului față de moșă? Sau era strict?

D-api io ce știu ce obligații că acolo bărbatu' o fost moșa, io, o fost după ei, i-o anunțat, i-o adus, i-o dus, el o plătit, io nu știu, nu țân minte de atunci.

După ce ai născut ce ai făcut cu copiii sau existau practici pentru ca el să fie sănătos?

Sănătoși sigur care erau sănătoși, nu am avut copii bolnăvicioși.

Ce boli existau atunci specific copilor?

D-api io ce știu.

Când erau, când se îmbolnăveau ce făceați prima dată?

D-api io n-am avut nici copiii bolnavi.

Ați apelat la medic?

Și badet-o o fost sănătos întaia vreme și io și copiii mi-o fost sănătoși.

Exista în sat spital sau dispensar, maternitate?

Dispensar, în comună. În comună, în comună.

Da, înainte de 1989 și după, în sat n-o fost instituție medicală?

Nu, nu, că numa' amu o vinit aeștia da' nu-s nici aeștia pântru copii, vin odată pă săptămână, la două săptămâni o dată.

Da, și nici pe vremea când erați dvs. copil în sat nu exista spital, dispensar sau maternitate?

Nu, în comună este acolo îi. Maternitate și spital încă, n-am fost io, o fost murită moșa asta de s-o întrerupt... În comuna vecină o fost după moșe.

Când vă simțeați rău, mergeați la doctor sau încercați să vă tratați acasă?

Io n-am mers pătru orișice la medic, că ar trebui și amu, m-aș duce, n-o avut cine îmi sta acasă, să merg.

Din ce cauză, din cauza muncilor câmpului și-a?

Tătă viața mea, tăta viața nu mi-o fost drag să mă duc la doctor pântru orice, că zâc, îmi spunea ceva și api io mă înfric și mi gându' tăt acolo; da' așe tăt mă duc și zâc că mă dor spatele sau am un junchi, m-am dus mai departe.

La cine, cui îi cereați prima dată sfaturi despre cum să îngrijești un copil, adult, bătrân bolnav?

D-api. D-api acolo ni, cum voroveam cu vecinii, cu. Cui să le cer?!

Personalul angajat la spital sau la dispensar, maternitatea din sat sau din comună, cum să purtau cu dvs., aveați încredere în ei? Dacă da de ce și dacă nu de ce, să-mi motivați cumva?

D-api io n-am avut nimica cu ei că n-am avut atăta, no.

La maternitate ai născut vreodată?

Da, și pă fete am avut la Cluj și în comună la dispensar.

Și numai pe?

Pă fata cealaltă o am avut numai în luna august, în august și chiar numai o claipe și jumătate am fost.

Ai născut acasă?

Și era arsa tăta cu fân: mamă nu-i, soră nu-i și fata mică cui i-o lași, i-o făcut și pe ăilalți să nu mergă să lucre no, și api ei o fost la deal la fân și api până o vinit ei, o mai fost un pic și am făcut fata, am fost numa' singură acasă. N-am avut cu cine lăsa pe ăilalți să mă duc nicăieri și api așe, de aia o am făcut acasă.

Când ați născut la maternitate, cine o fost prezent la naștere? Cum v-au ajutat?

Doctoru', da' Dumezeu m-o ajutat, că o zâs că mi-o face cezariană după aia că să mai stau dacă mai pot îngădui că mă, că sânt altile mai grav, că strângă acolo tului Domne.

Și cum ai născut?

D-api zâc, mereți liniștiți și faceți operații după aia, că tăt am dorit și am născut fata cu bine și pă când o vinit ei, până o gătat de operat și eu am gătat fata. O vinit și am fost gata, mi-o luat-o și-o înregistrat i-o făcut baie și noroc.

Poți să-ți mai aduci aminte cam câte zile ai stat atunci cu cei doi copii pe care i-ai născut la maternitate, câte zile?

Da, cu B. am stat, atunci țâne' atunci opt zăle, și am stat cinci zăle că trebuie să mergă badea-to, și-o luat numa' liber de la servici' pă când să nasc de o vinit, trebuie să meargă. M-o dus acasă numa' m-o băgat în casă și sara s-o dus, dimineața lucra la mină.

Deci totuși în spital erați în mai mare siguranță decât să fi născut acasă așa? Deci dintre nașterea acasă și nașterea în maternitate pentru prima ați fi optat așa, pentru a doua de fapt?

D-api.

Pentru nașterea în maternitate, nu?

Da' prima o am făcut în comună. A doua acasă și a treia la Cluj.

Când erați, când erai dumneata copil erau păduchi? Deci, de la ce se făceau păduchii?

La ce?

De la ce se făceau păduchii?

Pi se făceau, io eram mică de unde să știu.

De pe ce se luau? De pe ce luau?

De pe ce, pă nespălate și de trai rău, io n-am prea avut, dragule.

Nu prea ai avut păduchi?

Nu am avut. Că io am fost numa' sângură. Și noi am avut ce mânca. De la ulei se fac păduchi. Și di la ulei; Api tăt mai rău ca la.

Da' ce au păduchii cu alimentația?

Di la trai rău să fac și la iosoguri, la animale.

Și de la animale?

La vite, da. De sete, de trai rău.

Da' când ai avut păduchi cum ai scăpat de ei, ce se folosea?

Io n-am avut să trebuiască să mă...

N-ai avut, de câte feluri erau păduchi?

Nu știu. Dacă nu i-am avut, de unde să știu?

Animalele aveau păduchi, le luau pe om?

Avem. Am avut. De nu se luau pă noi. Cersălam.

Le cersălați?

Cu petrol dam pă animale. Da. Și la școală când eram, spunea la care ave' că să deie cu petrol.

Da, dar pureci existau atuncia când erai dumneata copil, pă vremea aia?

Pureci erau destui vara și de căldură, de praf, de praf.

Cum scăpai de pureci?

D-api dracu-i ști, vine' frigu'. Hă, hə.

Ploșnite ați avut?

Nu.

În vremea copilăriei duminică se văruiau casele?

Da.

Când se văruiau și de către cine era făcută treaba asta?

Uă, io cât am fost tânără atât de tri ori într-un an mi-o făcăm. Cu var.

Var, numai cu var?

Numa' cu var și cu albăstreală. Da.

Hainele cum erau spălate până la apariția detergentilor, cum spălai până au apărut detergentii, cu ce spălai hainele, cu leșie sau cu ce?

Cu leșie și cu săpun, io atâtdeauna le-am avut săpun.

Când ați avut săpun de casă? Când ați avut sau când a apărut săpunul de casă?

D-apoi io nu știu în ce an, pe ce vreme. Că atâtdeauna am cumpărat că n-am fost mulți să nu pot lua un săpun.

Da' cum să prepara acasă?

Ce?

Săpunu' de casă, din ce se făcea?

Din său, slănină stătută, d-apoi io amu am țapat o găleată de unsoare.

Ați spălat mult cu leșie din cenușă?

Nu.

La ce foloseai leșia?

Pi în loc de Dero ce știu, leșia așa spală ca cristalu', numa' că cam taie la mână.

Cu ce se spălau pe cap părinții dumneavoastră? Când se spălau pe cap?

În atâtă săptămâna noi ne-am spălat. Săptămânal, da.

Când, înainte de a merge la biserică de obicei, nu atuncia sâmbăta, nu?

Sâmbăta, duminică. Când puteai, că așa-i și amu când ai vreme.

Dumneavoastră când vă spălați pe cap și cu ce, ce folosiți?

Io cu Ariel mă spăl pe cap.

Șampon?

Ba io nu.

Cu ce vă spălați pe cap?

Io cu Ariel.

Cum cu Ariel?

Pui un pic de Ariel în apă.

Cu detergent?

Da, Ariel.

De spălat hainele, rufele?

De spălat rufele, ala, e.

Interesant, da' șampon nu folosești sau săpun de păr de?

Cu de ala și cu săpun.

Cu Ariel și după aia dai cu săpun?

Da, apa mi-o fac cu Ariel și după aia dau cu săpun.

Și în apa aia de Ariel îți bagi și capu' sau îți dai direct pă cap?

Da.

Da, n-am mai auzât.

Da' nu, doră tăta lumea să spală ori cu Dero ori cu, o' Dero, da' io cu de ăla folosăsc, de ăla îmi spal.

Baie corporală când erați copil când se făcea?

D-api sâmbătă sara.

Și acuma în prezent?

D-api și amu sâmbăta, duminica dimineața amu vara, iarna de obicei.

Cu ce vă spălați?

Cu săpun.

Ce crezi dumneata, ce înțelegi prin expresia asta „așchia nu sare departe de trunchi”?

Că cum semeni, semeni cu mă-ta. No, api aia înseamnă că nu, nu mei departe de ea, ala-i trunchiu'. Mama și tata, da, sau obiceiul căsiei sau a ocolului sau alții bătauși și zăce no vezi, că samănă cu, aia zăce că așchia nu sare mai departe de trunchi.

Deci cum îi fata, așa-i și mama sau sunt anumite obiceiuri care să transmit și să... ?

Obiceiuri care să transmit, unii care să bat sau no...

Da, primu' copil îi fată, așa? Cu cine semăna, cu dumitale sau cu badea?

Cu bade-to samănă.

Ce o mai moștenit fetele de la părinți, de la bunici?

D-api amu... D-api harnice, harnice da. Să lucre, să învețe, numa' după ala s-o îmbolnăvit tată-so și o murit și nu s-o mai putut purta la școală. Tăte.

Da, dumneata așa acuma fiind și singură de obicei câte mese ai pe zi? Vreau să te întreb și ceva cu alimentația? Sau pe vremuri când erau, când erai copil?

Cum am, cum am vreme. Cum am vreme să mânc, de câte ori mă duc dimineața și api uit să îmi iau pirulele. Că n-am mâncat, ha; ba dimineața când mă scol.

Câte mese ai pe zi sau aveai când erai copil?

Două, tri, aveam tri și atuncia. Aveam ce mânca când am fost mică.

Ce mâncați de obicei dimineața, la amiază și seara, de exemplu, puteți să îmi spuneți așa în mare?

Smântână mâncam dimineața. Mămăligă, balmoș, gris îmi făce' în lapte, atunci nu pre' făcu gris în lapte.

De ce?

D-api io nu știu.

Nu se găsea?

Nu se găsea gris, nu era pă ce lua, nu știu.

Da, și la amiazăzi?

No, acolo ce se făcea de mâncare.

Supe, ciorbe, sau ce și felul doi?

Zupă, da' felu' doi! Io dacă mânc un fel nu mai îmi trebe și hălălalt. Nici amu n-am obicei de felu' doi. Că nu pot mânca. Și sângură api după ce să fac felu' doi? Da' și amu cu căldurile aste. Api ce pui în frigider după aia tăt nu-i mai ca când îi prospet.

Da, și ca supe ce supe făceți?

No, de varză, de cartofi, de fasole.

Da, deci ce, ce cultivați, ce aveți în grădină și pă câmp?

Da.

Și felul doi când făceați, ce făceați?

No, pi dacă facem, depinde cum era, ce ciorbă era, pireu, cartofi rântăliți, cu slănină. Cu cârnaț, cu tocăniță, bună cu cârnaț, asta am făcut-o alaltăieri, c-am așteptat copiii, mai am de o mâncare pântru tăți și api gata.

Și sara?

No, pi depinde ce mânc – o' ce rămâne de zua, o' no, mânc io oarice, lapte, mai fac plăcinte.

Lapte, plăcinte, cum faci plăcintele? Dospite sau?

Și dospite și subțări. Și astăzi destul, trebuie să fac da' nu putui face de obosătă și de cald și fasolea asta tre' să o pui mâne să să uște, api o întind, mintonaș pă mâne îi întinsă într-o zi și gata.

Da, îmi aduc odată aminte că povesteai dumneata că mai erai odată, ai mai rămas odată însărcinată și ai pierdut copilul?

Da, un băiat.

Un băiat, poți să îmi povestești treaba asta, că erai în câmp și te-o lovit?

M-o lovit un cal. Bine așe m-o lovit, o zvărlit și gata; m-o nimerit drept în burtă.

Erai în câmp sau acasă? În ce lună erai însărcinată?

Nu, de șase și jumătate. Mai era două săptămâni până la șapte și îl puteam salva.

Și atunci cine v-o ajutat? Unde ați mers să, imediat după necazu' ăsta?

D-ăpi am trimis după salvare.

Da, și o venit salvarea până în sat, nu?

Și m-o dus la Cluj, da; Am mers cu domna li B. Cu salvarea amândouă, ea o avut fetiță atunci și o pierdut și ea. No, și ea o pierdut. O fost bolnavă, amândouă om mers pă o salvără;

Da, asta o fost după ce ai avut ăștia trei copii așa, ăstea trei fete?

Da, ultimu' am avut băiatu'. No!

În timpul comuniștilor, cum trăiați? Era mai bine atunci sau acum?

Io tăt bine am trăit și atunci. În câmp, acasă.

Mama dumatăle o murit de tânără, așa, ce-o avut, de ce o suferit?

Nu știu, mama mea o murit la un an după front; nu erau medici, atunci pă aici, nu să știe.

După terminarea celui de al Doilea Război Mondial?

E, amu după frontu' ăsta. Ultimu' al treilea.

Al doilea război, al doilea o fost. Și mama, din ce cauză o murit după front, după război?

De, așa am înțeles că de aprindere de creieri. N-o fost bolnavă numa' tri, patru zăle pă pat. Era un medic care umbla pe aici, um medic era. No și api așa am auzât vorovind că de aprindere de creier.

INTERVIUL NR. 30

Bărbat născut în 1941

Da, vreau să vă întreb când erați copil ați fost bolnav vreodată?

Am fost de plămâni o dată.

Din ce cauză v-ați îmbolnăvit de plămâni?

Din răceală. Răcit.

Ce făceau părinții dumneavoastră când erați bolnav?

Pi îmi dăde' ceaiuri, da' p-atunci m-am dus la spital.

Cine a avut grijă de dumneavoastră?

Mama.

Cum ați fost tratat, deci cu ceaiuri și altceva foloseați?

Pi cu ceaiuri și ceva medicamente.

Plante sau comprese se foloseau?

Și comprese cu apă rece, ne dezbrăcam în pielea golă când eram răcit așa de plămâni și moie on, on cearceaf cu apă rece, mă învăle' rotă și pă ormă pune unu' uscat, mă punem în pat și dimineața era sărită febra și alea.

În afară de boala asta, ați mai fost bolnav de alte boli când erați copil?

Nu.

Ați fost vreodată descântat, povestiți cum, de către cine și de ce? Descântat, când erați de deochi?

Nu, nu am fost descântat niciodată, de alea n-am avut.

V-au învățat părinții vreodată mici poezioare atunci când vă cădeau dinții sau ca să fiți sănătos asemenea unui animal? Nu știu, când vă cădeau dinții, n-aruncați dinții?

No, aruncam dinții păstă casă. No, m-o învățat să-i arunc păstă casă să crească alți, era povești de copii. Îl aruncam păstă casă și zăcem „na cioră unu' rău și adă unu' bun”, cam așa ceva.

Dar mai târziu când ați crescut, ați fost bolnav în adolescență sau acuma la maturitate, ați fost bolnav?

Am mai fost, am mai fost de două ori.

Ce boli, de ce boli ați suferit atunci?

Am avut de aia ni cu scaunile. Disenterie de aia. Am fost internat și atunci.

Cum v-ați tratat, unde v-ați tratat?

Pi la asta ni, cu injecții și perfuzii, la boli contagioase.

Cunoașteți vreun caz în care cineva s-a îmbolnăvit grav și s-a spus că din cauza farmecelor?

Nu știu, nu știu; ba știu, știu. Unu' aci în sat, mă o, așe i s-o făcut la picior on de aia ni, o umflătură. Și api dint-aia o și murit, o murit pă clasa a VIII-a parcă.

Și s-o spus că din cauza farmecelor?

Da, da, da.

Făcute de către cine?

De o mătușe de a ei. Mătușe-sa îi mortă.

Ați avut frați/surori care au murit prematur de bolă sau de accidente?

N-am avut frați deloc.

N-ați avut frați, părinții nu vă mai trăiesc din câte știu eu?

Nu trăiesc, nu trăiesc.

Cum au murit tata dumneavoastră și mama, cum au murit și unde au murit?

Tata acasă o murit. Amândoi, acasă o murit.

De ce boală?

Tata s-o umflat din cauza romatismului și aia, la șaișopt de ani o murit, mama la șepteșopt.

Mama dumneavoastră din ce cauză o murit?

De bătrână și, și ea.

De bătrânețe, deci o morte naturală.

Da, naturală amândoi.

Bunicii vi i-ați cunoscut?

N-am cunoscut numa' din partea li mama on, pă bunicu' și din partea tati pă bunica.

Cum o murit?

Tăt natural, că o murit pă la opzeci și ceva de ai.

Când erați copil, exista moșă în sat?

Nu, nu era numa' în comună, acolo m-am și născut.

Cine era, medicu' și?

Era o moșă de acolo din comună.

Moșă, ce făcea moașa?

Păi, trata femeile care nașteau.

Și după naștere mai făcea ceva?

Ce să facă?

Mai avea și alte activități pe lângă mama?

Nu știu, pote. Era asistentă de aia la doctori medical, cum să zâce.

În timp ce obligații avea mama față de moșă, mai să păstrau legăturile?

Mere, mere.

Sau imediat după naștere.

Colaborau, colaborau între ele.

Cum?

Pi ce face, cum o duce, cum să sâmțește de aeste.

Imediat după naștere, ce se făcea cu copilu', existau practici pentru ca el să fie sănătos?

Existau pă vremea mea.

Ce practici, puteți să-mi spuneți concret?

Păi erau injecții, medicamente, ce trebuie.

Există boli specifice copiilor?

Păi există, da' eu nu le știu ce boli erau, eu n-am fost până am fost mic, bolnav.

Da, dar atuncia când se îmbolnăveau copiii, ce făceați prima dată sau ce să făcea, ce știți de la mama dumneavoastră?

Păi ne ducе' în comună[la dispensar], ne vizita și amu dacă era cazu' ne trimitea în Cluj dacă nu, medicamente acasă, da' mai mult acasă că n-am fost; în Cluj n-am fost numa' în comună.

N-ați fost internat niciodată numa' la?

Ba internat atunci când am fost mare. Atunci când, v-am spus înainte cu bolile alea două.

În vremea copilăriei dumneavoastră se văruiau casele?

Se văruiau.

Cu ce se văruiau?

Cu var.

Cu var.

Și băga câte un galos de ala albastru sau ceva de dăde' culore.

Da.

Dăde' culore.

Când se văruiau casele de obicei, în ce anotimp și de către cine, deci era o activitate specifică bărbaților sau femeilor?

Femeile, femeile le văruiau.

De ce, pentru că ele nu erau implicate în muncile câmpului și aveau mai mult timp la dispoziție sau din cauză că?

Știeu mai bine cu meseleu', să văruiască cu meseleu'.

Bărbații nu aveau răbdare de așa ceva?

Nu dară, mai migălosă.

Și când, în ce anotimp se făcea?

Păi înainte de Paști se făce', se făce' și toamna până nu îngheța.

Până nu îngheța, deci de vara, cam până toamna; din primăvară până toamna.

Da, de primăvara până în toamnă. Primăvara, că iarna îngheța și pica varu' jos și aia cu care se văruiește.

Cum spăla mama dumneavoastră sau chiar acuma hainele, deci înainte de apariția detergenților, cum spălați hainele și ce foloseați?

Pi spăla cu, încălze' apă și făce leșie din cenușă și d-alea și le spălau după ceea le limpezeu. Mai ales jurebdiile din care să făcea cearceafurile că erau cearceafuri din cânepă, nu erau ca amu din, din ce se face amu cearceafurile nu erau așe; erau din cânepă. Să torce', să mielița, adică să mielița, să torce' înainte; să toptea și după aceea fuioru' ala și pă ormă o țese' și o cose' și ave' aia cearceafu' ala.

Da, săpunul de casă când credeți că o apărut, vă puteți aduce aminte? Când erați copil, mama dumneavoastră îl folosea?

Pi da, să folosea, da' ala îi apărut di pă timpuri, nu de amu.

Cum să prepara săpunu' de casă, puteți să-mi povestiți?

Se bagă, se bagă într-o oală mare, să băga sodă caustică, ai apă și sodă caustică. Și fierbe', fierbe' oasile, grăsimile și din aia. De la animale, de la porci, oase de ce era; mai mult, de la porc era mai mult.

Deci din oase sau din grăsime?

Din oase și, și grăsime.

V-ați spălat hainele cu leșie vreodată?

Da, când am fost mic se spălau.

Pe cap cu ce se spălau părinții dumneavoastră?

Pi cu apă și săpun de ala cheia. Săpun de ala de haine.

Când se spălau pe cap, în ce moment al săptămânii să zic așa?

Pi mai mult când aveau vreme, o dată pe săptămână.

Da' când? în ce zi exact?

Păi mai mult sâmbăta sara. Sâmbăta o' duminica.

Ca să fie curați pe duminica când mergeau la biserică.

E, da. Api sara durmeau și să uscau la cap; iarna nu erau condiții să te uști bine. În casă era cald și să usca capu', păru'.

Dumneavoastră când vă spălați pe cap și cu ce acuma și în trecut și acuma?

Tăt, tăt cu sopon cheia mă spăl mai mult.

Și acuma vă spălați? Nu folosiți șamponul?

Nu.

De ce nu folosiți șampon?

Pi n-am făcut metreață niciodată; nu, nu-mi place cu de ala să mă spăl.

Baie corporală când erați copil când se făcea?

Pi de două, tri ori pe săptămână ne făce mama, api pă urmă făcem io tăt așe de două, tri ori.

Când faceți acuma, când faceți baie corporală acuma?

Când am vreme. Într-o săptămână de două, tri ori mă spăl și amu. Când, când lucram în tătă zua, acolo cum lucrai, te murdăreai, tătă zua trebuie să faci.

Ce înțelegeți prin expresia așchia nu sare departe de trunchi? Ce înseamnă după dumneavoastră expresia asta dacă pot să o numesc așa?

Pi expresia aia, expresia aia cum să zăc dacă îi om rău și copiii tăt ar sămâna cu el.

Da. Copii n-aveți, aveți sau n-aveți?

Nu, nu am.

Vreau să vă mai întreb deci în sat nu există spital, dispensar sau maternitate?

Nu, există un punct sanitar; vin de două ori doctorii de familie.

Înainte de 1989 cum o fost? Povestiți-mi înainte de 1989 și acuma?

Pi n-o fost, n-o fost atunci punct medical da' și acuma vin de, o dată pă săptămână.

Și punct ăsta sanitar când a apărut în sat?

Pi după Revoluție, adică, e, după Revoluție.

Și în comună puteți să-mi spuneți asta dacă știți ceva de dispensar?

Ala îi făcut de când...

Cum a fost construit, de cine îi făcut și cum a fost construit?

A fost construit de un grof. On grof mai demult de când o fost ungurii pe aici. Atuncia l-o construit demult, grofu' așa și api l-o făcut pă urmă de TBC. De la, de la război încoace api o vinit comuniștii.

Deci, când erați copil mergeați la dispensar acolo sau vă tratați acasă?

Merem la dispensar, întrebam de, cam de ce bolă sufăr, dacă eram răcit sau ceva, no mai răceau copii.

Deci, când vă simțeați rău mergeați la dispensar?

Mă duce' mama când eram mic.

Cui îi cereți prima dată sfaturile despre cum să îngrijiți un copil, adult, bătrân bolnav? Cui cereați sfaturile?

Păi n-am cerut că n-am avut nevoie de așa ceva.

Puteți să vă aduceți aminte cam când ați fost prima dată la dispensar? Sau la spital sau când ați cerut ajutorul medicului prima dată?

Eu, prima dată. Eram pă clasa a III-a, aveam zece ai. Atuncia m-am îmbolnăvit prima dată de plămâni.

Cine lucra la spital atunci?

Atuncia era o doamnă, ea era asistentă și era medic din Cluj, că o fost on medic din comună; era o doctoriță din comună și două din altă comună, erau asistente când am fost io, înainte nu știu.

Da, cum se purtau cu dumneavoastră, aveți încredere în ei?

Aveam într-ai-a aveam. Da, avem. Vorbeau frumos și tratau oamenii destul de bine.

Când erați copil erau păduchi în sat?

Erau și păduchi și pureci.

Ați avut păduchi vreodată?

Păduchi n-am avut, numa' purici, că atunci așa era obiceiul că în tăte căsile erau nu numa', era la unu' sau la altu'.

Cum scăpați de pureci atunci?

Pi dădeai cu...

Din ce cauză erau atâtea pureci?

Că era condițiile no cu spălatu' și cu aeste ni era mai greu, știi.

Deci condițiile de igienă.

De igienă, mai grele până o apărut. Până o apărut soluții, pă urmă o vinit verde de Paris și api s-o scăpat oamenii de ei.

Ce-o venit, cum?

Soluție, Verde de Paris așa i se zăce, pi cu aia.

Verde de Paris, de unde o venit?

D-api cumpărai, cumpăra.

De unde se cumpăra, de unde putea fi achiziționată?

Din Cluj, din Cluj.

Din Cluj de la farmacia sau trebuia o rețetă specială?

Auzi, era la chimicale acolo.

La chimicale, și folosea lumea din sat la dezinfectare?

Foloseau la dezinfectare, da' atunci o scăpat de ei.

Și ce făceau, cum dezinfectau, dezinfectau casele sau?

Pune' pă, că erau, nu erau dormeze, erau paturi cu pănăjag; noi așa zăcem, ca un fel de salte' făcute din paie.

Pănuși sau paie?

Pănuși pân care, ce, mai mult din paie de grâu parcă era.

Și de la paiele ăstea lua lumea păduchi?

Aia nu știu.

Nu păduchii, purecii?

Aia nu știu di pă ce.

De la animale luau oamenii păduchi sau pureci?

Nu.

Se luau ăstea pe om?

Nu se luau, luau cârcei eventual sau râie care no, de alea.

Râia, ce puteți să-mi spuneți, ceva despre râie, de... cum o apărut sau cum, de la ce se făcea râia?

Nu știu, nu știu precis din ce apare, să șie aia, dacă are unu' râie să pună.

Se ia de la animale sau se transmite de la om la om?

Și, și, și să transmită de la om la om aia.

Da' ploșnițe erau?

Erau.

Ce, ce de la ce se luau ploșnițele puteți să-mi spuneți?

Nu știu tăt di pă la animale cred că.

Mai puteți să-mi spuneți altceva, ce vă aduceți aminte din trecut? Ce, de exemplu ce mâncări, mâncăruri făcea?

Făce zamă, pireuri, sarmale da.

Câte mese aveți pe zi?

Păi noi nu eram cu mesile, că când ne era fome mâncam, numa' când era la...

Deci nu respectați nici un program de masă?

Nu, nu.

De ce? Nici părinții dumneavoastră în tinerețe?

Nu, nu respectau.

Deci când mergeau la câmp, nu mâncau dimineața de exemplu?

Păi la câmp, la câmp acolo se respecta; da' cine stăte' tăt să mănce; mâncai dimineața, mâncai la doisprezece la unu, sara mâncai. La cosă se mânca de patru ori.

De ce la cosă se mânca de patru ori?

Păi era mai mult, mai gre', mai grea munca și te trezeai la patru dimineața; merei la cosă, la opt prânzei cum să zâce, la unu și la cinci după masa mâncai iară de ojină, la cinci jumate și până seara ce întunecai la zece, sara când vineau din, de la cosă la zece. Opt, nouă, zece când vineau de la cosă.

Și foloseați produsele din gospodărie, nu?

Da, gospodărie.

Mai tăiați, ce tăiați de obicei?

Găină, miel, ied, porc.

Când sacrificați animalele astea de obicei?

Primăvara. Primăvara și iarna.

Iarna sacrificați porc înainte de Crăciun?

Da, porc mare.

În fiecare an sau și porc și oaie?

Pi când.

Ce făceați din carnea de porc?

Din carnea de porc făceai cârnați, făceai cartaboși din măruntaie, făceai iară, no ce să făceai din măruntaie, nu mai știi cum.

Mama dumitale nu folosea, nu puneai carne în bidoane pentru vară, de asta că se făceau?

Puneai că o, o băga în sare că nu erau frigidere și...

Și unde îl conservați în pivniță, în beci, aveți beci pentru așa ceva sau?

În pivniță și în casă.

În casă, într-o cămară sau în ce?

În cămară așe, în cămară și apoi înainte de a face mâncarea o desărau. Scoteai de astăzi, no ca de exemplu. Măine mereu la lucru, astăzi o schimba în două, tri ape și sara o făceai. De dimineața o scoteai, o tăi desăreai și sara o făceai să șie făcută în cealaltă zi când mereu oamenii la lucru.

INTERVIUL NR. 31

Femeie născută în 1933

Câți copii ați avut, puteți să-mi spuneți vă rog?

Patru nașteri am avut.

Îmi puteți spune, dacă, câte nașteri ați avut acasă?

Dar acasă, toate le-am născut acasă.

Tot, toți patru copii au fost născuți acasă?

Tot, da acasă.

Cum au, cum ați născut și cine v-a ajutat, a existat moașă în sat în momentul în care ați născut dumneavoastră?

Da, exista, exista, o fost aici privatizat, atunci nu când aeștia o fost moșă în comună, în comună. Io am născut acasă primu' copil și m-o dus cu caru' până la dispensar, acolo o vinit înaintea mea sora și m-o luat și m-o băgat în dispensar; am stat tri zile și de acolo m-o dus la ginecologie în Cluj și acolo am stat patru luni și o săptămână că l-o pus să-l crească la incubator, o' cum să spune. Și de acolo, amu să spun până la capăt. Și copilu' o plâns, o plâns, aștepta brațe și să-l alăptez și o primit hernie, (râde).

Îmi puteți spune, vă rog, când, cât în ce timp, în ce an ați născut, când ați născut prima dată, în ce an?

În '54 am născut că în '53 m-am căsătorit și în '54 am născut. Și am stat patru luni și o săptămână la ginecologie.

În Cluj?

În da, ca să-l crească și o primit hernie c-o așteptat brațe și să-l alăptez și de acolo s-o vătămat, cum zăceam noi. Da.

La cât timp, la câte luni l-ați născut, cât timp avea?

Șase luni jumate l-am portat, în pânțece. Și după ce, o trăit patru luni și o săptămână acasă și apăi după cee o fost așa bolnav, tăt era așa. După ceea o murit. I-o mers.

Avea diaree, avea o.

Nu, nu, vătămat cum să spune, l-o înhăit zăcem noi.

Hernie, hernie.

Și api numai așe era ca o doscuță și o trăit patru luni și o săptămână acasă, după ceea o murit, no și api atunci era un preot, să vă spun. Era on preot care era în comitet, câțiva oameni care avea ură mare pă socru și atunci n-o vrut să mi-l înmormânteze copilu' și-o vinit uncheșu-to, nănașu-to și o zâs „da' ce tăt vreți cu copilu' esta? Să-l viniți să-l botezați nu, nu; șapte preoți aduc” o zâs. Și zâce „ce-i baiu, no lasă că șapte preoți aduc la copil, da' altu' preot n-oi mai și altu' nicăieri”, nu numai aici și api o vinit și l-o înmormântat și când fusă înmormântarea, știi cum mere cu cădelnița și tămâiază; știi cum o zâs? Zâce Doamne iartă pă răposatu' robu' tău ..., ha, ha o fost a lui socru copilu'. Cum mere' cu cădelnița așa da' după ce trecu înmormântarea zâce omu meu tu A. io n-am știut că copilu' o fost a tati. Da' cum mă, că nu cu tată-o, nu cu tată-o m-am culcat.

Se pare că omu' o încurcat, preotu'.

N-o încurcat, nu.

Sau l-ați făcut chiar cu so?

O avut ură.

O avut ură.

Ambiție că tăt comitetu' era ... Da, stai o avut ambiție pă noi, pă socru și api de aia l-o pus că el îi socru, no ha, ha, c-o fost înmormântare și i-am făcut.

Puteți să-mi spuneți și despre ceilalți copii, ceilalți trei copii?

Cum să nu. Āla no, la patru luni și o săptămână o murit. Și pă urmă o vinit unu' cu numele de I. După cea cu numele de N. Încă o fată o am avut, o am purtat două săptămâni moartă, moartă în mine.

Moartă, era moartă în burtă?

Și o am născut la, așe bine, cu dureri așe ca ...

Ca o naștere normală.

Da, da, da, da. Și nici o durere, nici un năcaz n-am avut și api ne-o dus mama și o îngropat acasă aici.

Da, dumneavoastră știați că ultimul copil îi mort?

Am știu, am știut, am știut, al doilea o fost.

Din ce timp, al doilea copil tot mort?

Da, da; nu āla, al doilea fată. Și o am născut bine și api din comună și m-o dus acasă mama și zâce doctorița: „lele dragă, bunicuță dragă păcat de fetiță; duceți-o și faceți o lădiță și o înmormântați”. Acolo în mijlocu' gredinii o fost așe între pomni, no și api așe.

Și a doua naștere deci din ce cauză a murit copilu' în burtă, fata în burtă?

O zâs omu' meu că așe sete mi și uită-i să beau apă, și mă dusăi și când mă întorsăi cu ulcea cu apă, socru o zâs, așe ni o împins pe socră mea: „fugi din

fața mea”, da’ fără să știe și o vinit așe ni mâna, mortă: „Hi!” o făcut fără să vreu și în cea zî mi s-o rupt apile. Șase săptămâni am umblat așe cu apile după mine și megheș recunoștea socru, că merem și numai legători făceam ca să nu mă aplec io să ieu mănunchi și apăi așe, că aeștia doi îmi trăiesc și copilu’ esta acum îi paralizat de trei ani și are tri copii. Două fete și băiatu’.

Deci la naștere... deci ați născut acasă și la dispensar cine era, era moașa?

De la comună. Moașa... statului, cum să spunе’.

Da, mai medici, câți medici erau?

D-apăi vene’ când și când de la Cluj.

Ce obligații mai avea moașa, ce vă aduceți aminte, vă mai aduceți aminte de ceva?

Știi, știi ce obligații am avut noi? Lepedeu de acasă, perină de acasă, uite așa o fost atunci.

Deci astea au fost obligațiile femeii care năște’ față de moșă?

A noște, da, da păi noi le duceam: lipideu, pernă și api când vinem de acolo le aduceam înapoi acasă, no. Și api asta o fost, nașterile o fost patru din care doi îmi trăiesc și I. o rămas paralizat de tri ani din cauză...

Ce boli erau specifice copilăriei atunci, de ce boli au suferit copiii dumneavoastră?

Da’ nici o bolă numai hernie, numai hernie o primit și de aia.

Copiii nu aveau boli, nu aveau.

Ce făceați prima dată, îi îngrijeați acasă sau mergeați?

Acasă în legăn, acasă în leagăn de ala cu tălpi poate că ați văzut oare. Și îi legănam, cu picioru’ legănam, cu mâna torceam că așe o fost. No și api noi ne ocupam de lucru, de aeste caznice.

Da, ce părere aveți despre injecții și despre pastile, despre boală în general?

Da, alătură boala, mult alătură boala, injecțiile și de aeste.

Înlătură.

Alătură sigur.

Deci aveți, nu refuzați ajutorul medicului?

Nu, nu, nu.

Nici în timpul copilăriei, nici acum, deci sunteți o persoană deschisă către instituția medicală...

Și când n-am putut naște mi-o vinit cu oxigen.

Când aicia acasă?

La Cluj. La Cluj.

În timpul cărei nașteri – a treia, a patra?

Da, a treia.

Deci a treia naștere ați făcut-o în Cluj?

Da, da.

A patra, numai chiar primele două au fost făcute acasă?

Da, da.

Puteți să-mi spuneți când erați copilă ați fost bolnavă?

Niciodată.

Nu ați fost bolnavă niciodată?

Nici amu nu-i bolnavă.

Mulțam lui Dumnezeu alduitu' nici.

Cine, cine avea grijă de dumneavoastră?

Părinții. Până ce m-am căsătorit și atunci desigur s-o informat familia, am avut copiii din care iacătă cum vă mai spusă-i, copilu' amu-i paralizat de tri ani. S-o desprățit nevasta de el.

Vreau să vă mai întreb ceva dacă ați fost vreodată descântată sau dacă părinții dumneavoastră v-au învățat mici poezioare atunci când vă cădeau dinții, de exemplu, sau ca să fiți sănătos asemenea unui animal sau ca să vă liniștească când plângeați sau?

O, da' cum să nu. Ne da, ne da când aveam dureri.

De descândată ați fost?

Stai, bine zâci, punem pâine și cu miere și făceam așe dinjoji, așe motroșcuțe. Așe se zâce și sugeau copiii pă ea, sugeau, sugeau până li se făceau albă limba, așe era și așe, că amu la vârsta de șaptesapte is bine, sănătoasă. Fata vine de la Cluj, îmi aduce tăte felu' de bunătăți cu junerile. Li-a a doua căsătorie și-a N. Da' eu am avut una, două; două căsătorii am avut și eu.

No, vreau să vă mai întreb ceva: mai târziu când ați, la maturitate ați fost bolnavă, ați suferit pe parcursul vieții de vreo boală?

Niciodată, niciodată. Nu.

Ați avut frați sau surori care au murit prematur sau din accidente, prematur de boală sau de accidente?

Am avut o soră, era pă clasa a VII-a. Și ce știu ce-o avut că nu știeu bolă sacă, știu că la plămâni o avut ceva și o murit și era pă clasa a VII-a și aia așe bine o învățat, și tăți di la școală i-o adus învățătoru', și o adus elevii de la școlă; tăți bine o stat așa în jur și i-o spus câte o poezie așe de doliu.

Părinții dumneavoastră cum au murit?

Tata o murit în Cluj.

V-ați cunoscut părinții și bunicii?

Cum să nu și pă buni i-am cunoscut și mama o murit în Cluj, după, pe urmă și tata, s-o recăsătorit a doua oara tata și api așe-i fusă sorta și la tata cum i-o cerut mamii. Și api o murit și amândoi o murit în Cluj așe pă rând nu o dată.

Da, deci de bătrânețe, de moarte naturală?

No, de bătrânețe, nu, nu o fost bolnavi nici unu', nici altu'. Pă mama o prins de aici ca să pui averea și atunci mama s-o înfricat. Să puie, da' să puie că tata o fost de la alt sat. Și să pui averea, să puie averea. Mama o zâs: „Măi I., doră împreună am făcut copii, cum să pun io averea pă tine că, zâce, copiii îs a noștri amândoi”. Și api pentru aia o răbdat mama mult, da' mult o răbdat că tăt așe o dojone'. No și până la urmă s-o liniștit și apăi ia că noi trăim doi, da' una am în T., furată mireasă și rămâi io aici. Doamne dă-i sănătate, Doamne de aia se îngrașe.

În sat nu exista spital?

Atunci nu, nu exista nu.

Numai dispensaru' în comună, puteți să-mi spuneți ceva despre dispensaru' din comună?

Era control câteodată, numai vine' așe pă neștiute, nu știe nici moșa, nu știe nimic.

Unde venea control? În sat sau la dispensar?

La, în comună la dispensar Și eu o dată mă văietam nește dureri de alea crâncene.

Erați cu a doua, a treia naștere sau cu a patra?

Da, cu a doua, a tria. Și eram în nește dureri grozave. Da' naștere așe, să termin aici, iară mă lăsa și iar-și. Da. Deci așe te suportă și aicia termina și o vinit controlu' fără să știe nici moașa și zâce „da' care naște aici” bărbați că sta de vorbă, sta de vorbă nu c-o fost, frate-mio, serios... Și zâce, da' zâce: „Cine naște aicia, bărbați sau femeile?” Io am zâs că femeile, da' zâce: „Di ce stai afară, câtă mossa, di ce stai afară, și zâce, răzi acolo și femeia, uite, n-are nici aer” și api o vinit și ni-o făcut o injecție și imediat mi-o venit muncile și am născut.

Ce injecție vi s-a dat?

Că să am.

Să vă provoace nașterea?

Sigur, sigur.

Sau să vă ușureze nașterea?

Nu, nu, să vie nașterea.

Cui îi cereați pentru prima dată sfaturi despre cum să grijiți un copil, adult sau un bătrân bolnav, cu cine, cui cereați sfaturile?

Cu cine mă sfătuiem? Cu mama, cu mama.

Cu mama, ce vă spune mama dumneavoastră?

Mama, dacă oi naște cum trebe, „api mamă uite eu ce dureri am”. Api zâce „Dureri, zâce, ți-i vremea să naști”. Și chiar așa o fost că nu mi-o fost vremea. Apile mi s-o rupt și api după cea, api la șase săptămâni am născut acela care o fost, ala care o fost în incubator. No și api așe că m-o dus salvarea și acolo api

asta fată... și îl băgă la cremator [incubator] numai când și când noptea mă duceam, zâc sora V. Așa o chema V., vă rog să îmi arătați copilu', no, mi-l arăta și api acolo s-o vătămat copilu' și după aceea m-o lăsat acasă de agust; am stat până în săptămâna Crăciunuli și atunci m-o lăsat acasă cu copilu' așe, cu hernie și api o mai trăit cinci săptămâni acasă. Și api și la moartea lui o fost rușine că n-o vrut să-l înmormânteze că aveau aeștia ambiție. A., badea A., C. și o mai fost ei încă, V. Poștașu', aeștia tri aveau ambiția aia mare pă socru să aibă și ei casa la drum; no atâta-i știu de a meu trai.

Când ați, vă aduceți aminte când ați fost prima dată la dispensar?

Pân iulie, pân iulie.

Câți ani aveți?

Pi, pi stai așe douăzeci, la douăzeci m-am căsătorit și la anu' am avut copilu'.

Deci pe la douăzeci și unu de ani.

Da, atunci am avut, în '53 m-am căsătorit și în '54 am născut.

Puteți să-mi spuneți cum se comportau cu dumneavoastră?

Foarte bine, foarte bine, da' o spus că haină de acasă trebe – lipideu ca să... Sigur, lipideu. Ca să șie acolo. Ba așe am dus, da' n-ai auzât și lelea A. a lui C., încă eu i-am dat lipideu no așe.

Deci, ați născut numai cu moșă, așa?

Da, da și fata mortă, o vrut să mă trimeată în Cluj și atunci io am zâc „nu, moșe, că io am o speranță la Dumnezeu că io nasc așe ca și ăialați vii”. Așe o și fost și moșă o adormit și cineva o zâc: „Hai moșă că-i gata!” Am născut și așe cu dureri așe normale ca și la ăia vii. No și api amu aeștia doi trăiesc. Copilu' ia amu-i de patru, de tri ani care îi paralizat, s-o despărțit femeii-sa de el și el de năcaz l-o și paralizat că i-o vinit divorțu' și api stă în comună, api. Da, l-o băgat, că el are patru, câți sunt numa', are vreo douăzeci.

Din ce cauză o divorțat?

Din cauză că ea o fost maghiară și de la o vreme i-o fost ciudă că n-am pus averea pă ea și api s-o dus și când.

Și acuma unde-i dusă?

Ea la Cluj, așe-i ajută.

Și copiii unde îs, cu mama lor?

Copiii tât în grija ei o fost și ce să zâc, i-o crescut pă tri copii. Și o vinit deunăzi nepotu' și o zâc „Bună, nu mă cunoști, îs, bună nu mă cunoști că io-s polițist”; zâc că și eu am un nepot polițist, nu l-am cunoscut, serios. Tulai bună, doră io îs B., atunci i-așe ni și m-o pupat tulai bună. No și api.

Vreau să vă mai întreb ceva, când erați dumneavoastră copil, erau păduchi?

Până-i lumea. Eram bogați, ha, ha.

Cum ați scăpat de ei, puteți să-mi spuneți ce foloseați?

O venit nește medici și prăfuie cu pompă de asta cu flituri și tăt tăt tăt ne-o, paturile, pă noi.

În casă?

Și api ie, sigur în casă. Da, aia, DTT. Da, ave' praf de ala DTT și așa am scăpat.

De câte, cred, de câte feluri credeți că erau păduchii?

D-api mi se pare că de tri. Era de aia cu, stai că o fost; ni că nu crede, era de aia cu raniță. O fost destui, când dai cu piaptăni așe era domn[ne]. Trăia rău. Din traiu' rău că nu ti teme nu era să facem ca amu fel și fel de prăjituri și de bunătați de aestate cum fac amu; da' așa o fost. Mâncam mălai, mâncam pită de săcară cu învălituri de aestate cu grâu. Păduchii, unii era de aia cu raniță. Pupoși. Cu, roși.

Și al doilea fel?

Și al doilea era așe numai, suri așe, surii așe.

Și al treilea fel?

Și păi stai, așa, așe o fost ha, ha.

Păduchii se luau pă om?

Se luau, se luau.

Deci, de la om la om, de la animal?

De aicia, dacă era pe aicia ajunge' uite aici sus pă cap. De așe să urca, făce' de rușine, no.

De păduchii animalelor cum scăpați?

De aia, da' doră să vă spui cum. Unde se ascundeau ei? Așe, așe lasă că și aicia că știu că tetea cât iube și cât cota de dibolițe; ei lasă, dă-le pace.

Pureci ați avut, ploșnițe?

Ho, pureci cu picioare multe, tata lor o fost păduche; ha, ha și pureci și pă drum umblau serios.

Cum ați scăpat de pureci?

Și de ala vezi că m-o întrebat și de stelnițe. Și de alea. Se ascundeau sub. Sub blide. Pă su' blide să nu să vadă. Cum așe era cu, tu n-ai avut nimic numa' pat cu paie. Și alea draga mea că nu v-am, cum aprindeam lampa, cum ieșeau să se ascundă api să vezi cum ne mușcau noptea tăt cuc săre' și copii în legăn; mușca rău alea.

Ploșnițele sau?

Da, da, da.

Cum ați scăpat de ele?

Api o venit ăștia cu prafu', cu raniță de aia și le flituie.

Mai puteți să-mi spuneți, vă rog când erați copilă se văruiau casele, cine făcea treaba sta?

Femeile. Serios, făceam varu'. Aducem așe pietri, era varu'. Și punem apă pă el și el așe clocote până să înghega bine și api de acolo luam și luam albăstreală, muruială așe-i zăcem de var și făcem așe după cum ne gândem că să șie potrivit și api vine' și văruiem cu meselu'; nu mai era ca amu pictori bărbații, nu, noi o...

Și văruiiau și în interior și în exterior?

Sigur, și pân târnaț.

În ce vreme, cu ce ocazie vă văruiți casele și vă curățați casele?

Da' mai ales, mai ales pă când vine sărbătorile Paștilor că atunci era.

Da, și înainte de Paști, primăvara?

Înainte, înainte și de Crăciun că așe proști am fost mai demult, frig, îngheța păreții câteodată.

Hainele cum vi le spălați înainte de apariția detergenților, ce ați folosit?

Spălam așe gulerile la mânuri și aici și le punem, le moiem bine și punem în ciubăr.

Cu ce le înmoieți?

Și d-api că n-aveam atunci... cu cenușe punem, punem așe, așe ni ceva de pânză; punem îi zăcem cenușer. Și punem acolo și punem cenușe și pă el apă, caldă așe clocotită așe să hainele de bine, vinem în vale, jup cu maiu' no și acole mințasc.

Când ați început să folosiți săpunu' de casă? Cum, ați preparat vreodată săpun de casă?

Eu una nu, da' vinem că era așe dărabe așe sopon la boldă, la prăvălie și api ne cumpăram de ala, de haine pentru râie că și râie am avut.

Ați avut și râie?

O, bogăți, avut, avut vine' sanitaru' ala tot de așe ne da cu meseleu' de numai.

De unde ați luat râia?

Râia, amu să-i spui. De la o mătușă de-a lui B., de la A. aesta a C., o dornit D., pote nu-l știți pă D. Acolo stă în jos. Și o dormit că el era în București, tată-so și o fi zăs lasă nănașe pă A. să se culce cu, nu ne place singur și o vinit plin de râie aici și la încheieturi și api ne-o umplut pă tăți bine și apăi no ce să facem, așe ne mânca de rău. Da, dacă stai pe locu' la ala cu râie să lua căldura, să lua râia pă persoana... Și api o vinit on sanitar și-o fost mai mulți atunci cu râie și o vinit on sanitar și api cu bidineaua tăt tăt tăt, nu știu cu ce gândeai că-i var, tăt tăt ne-o vărui și api de abia am scăpat. D-api usturime de aia și la nește Paști, io așe țăi minte că la nește Paști, am venit aicia ni și ne-am țăpat în apă, da' cu lipideu' pă noi. Că zăce că atunci în, la Bobotează atunci să scăpa de râie, nu la Paști, la io mă gândesc că și la Paști și vinem și ne țăpam acolo ni, api uite ieșem

de acolo și înapoi ne punem lipideu' și dă-i drumu' până acasă. Nu știu ce-o fost da' am scăpat de râie, din apa aia, din ce...

Cam de când știți că ați folosit săpunul?

O, pi eram acasă la părinți.

Deci aveți, erați mică, nu?

Da, sigur.

Cam câți ani?

Păi de la tri ai, patru, ții minte că atuncia fă, ce mai putem până acolo pricepe.

Părinții dumneavoastră cu ce se spălau pe cap și pe corp?

Tăt cu de aia, cu sopon de ala, nu o tăt ave' modru de sopon de flori și dacă ne-am umplut de râie, Doamne iart-o, m-o dus mamă-sa și haida la noi și pă cap am avut d-aia păduchi și api ne-o dat on sopon negru, nu știu, mamă-sa o care. Așa-i de coceni. De coceni, de coceni cu aia ne-am tămăduit. No și apăi așa că așa am scăpat.

Dumneavoastră când vă spălați acuma pe cap și cu ce, ce folosiți, ce produse folosiți?

Amu, da' amu de aeste cum să spune, șampon.

Da, unde vă spălați acum, când erați copilă unde vă spălați?

Știi cum o zâs una la școlă, dint-on hârbut, dint-on hârbut. Sigur, luam apă în gură și ne spălam pă față, pă gât; n-aveam nici covată, n-aveam nici ligheanuri, eram mai săraci; ciubere așa ni mai late, așa cumpăram anume de spălat în loc de ligheanuri, no, așa o fost.

Și acuma unde vă spălați?

Amu avem vană, avem coveți de tablă și chiar vană.

Pe dinți vă spălați?

Ne spălam cu sare. Serios, serios.

Și când erați copilă și acum vă spălați tot cu sare pă dinți?

Cu sare, da, amu mă spăl, ce amu am pastă, am de aia ni, chiar am pastă.

Baie corporală când faceți?

În, depinde de coraj, serios. Câteodată am și io coraj de mă mai spăl tătă; câteodată mă spăl pă aicia ni și gata și pă aici dă-i drumu'.

Săptămânal, săptămânal vă spălați?

Da.

Sau mai frecvent vara, vara de câte ori vă spălați?

Da, nu, că vinem pline de apă de la muncă, ne apuca ploaia. La seceră, la adunat, la săpat și api vinem, api valea era baia pântru noi.

Vă mai spălați și în vale aicia?

Sigur. Se făce' câte un tău mare și api.

Acum ce tip de produse folosiți pentru baia corporală, puteți să-mi spuneți, deci săpun, șampon.

Șampon, săpun de flori sau de față cum i să mai zăce. Amu de aeste, amu-i domnie, serios, față de cum o fost atunci.

Da, înțeleg; puteți să-mi spuneți dacă, ce înțelegeți dumneavoastră prin expresia așchia nu sare departe de trunchi?

Deci dacă tata o fost și și-o împrăștiat familia sau așa ceva, deci tăt la fel să-mi șie și copiii. Și ei să șie tăt așe, să-i arunce din casă că vine beat. No așe am pățat.

Cum ați pățat, ce ați pățat?

Chiar cu fecioru' meu, am pățit și am dormit la mamă-ta că așa-i zăci, am dormit și acolo, am dormit și aicia la A. li G. lângă apă; durmitam ala capăt de sat, durnitam C. acolo la jușca, la cumătra la G.

V-a alungat băiatu' dumneavoastră de acasă? De ce?

E, îi trebuie averea, ala o fos', n-am picat din leagănu' ala.

Puteți să-mi spuneți din ce cauză?

Copilu'. Când el o fost căsătorit, s-o căsătorit de la vârsta de douăzeci de ai, o fost noră când o vinit și s-o legat deolaltă și o avut copii; până o avut tri copii: două fete și băiatu' și atuncia ea o băgat divorț, o băgat divorț. O băgat divorțu' și când i-o vinit divorțu' numai o picat jos, copilu' aesta al meu, așe s-o năcăjit când o văzut hârtia aia în mâna lui, divorțu'. S-o gândit la tri copii ce i-o avut, cum să, să despartă el și atuncia hă făcea jinars cuiva. Și numai s-o prins ia așe ni că pica în foc acolo unde făce' jinars și o ținut și paraliză și io, zăce unu G., pote îl știți I. și-o zâs, zăce „A., aici îi cazu' de salvare la copilu' aesta a tău” și vini și când fusei ia pă aici, da' degeaba că o interesează obiceiurile și ie. Și când fusei ia pă aici zăce V. a lui N., „tu unde mei așe speriată”. Io zăc „dă-mi pace că paraliză A.” și atunci mă temă și telefonă și vini salvarea, numai mereți și vă gătați și api stătu trei săptămâni în Cluj, paralizat și de acolo îl adusă fata și amu îi aicia așezat în spital, să odihnește acolo.

Despre boli îmi mai puteți să-mi spuneți ceva? Ați fost vreodată descântată, credeți ceva în farmece și în ăstea?

Am și fost să-mi cot. Am fost să-mi cot de, de sortă.

Și de descânt, cum? De sortă cum, unde?

În D. cu ocazia că omu' meu la fabrica de bere, s-o răsturnat pă el casetile și o fost aici șchiop; după ceea m-am dus la el și iacă o femeie și zăc „doamnă dragă, io te văd așe parcă ești o femeie pă portu' dumitale te știu. Atâtea năcazuri, zăc, o dat păstă familie și nu mă îndrepti undeva”. „Ba te îndrept în D.” Și așe m-am dus și acolo tă-tă-tă mi-o spus și de bola la copilu' aesta și de despărțire, doi să despărță, unu' pă veci și doi zăce ave' al doilea căsătorie,

fata, și io zâs pă nume și D., nu i-am spus io. Și zâce: „Or trăi, zâce, cu al doilea căsătorie nici fă-te încolo unu’ cu altu’”, de fată îi vorba, de G. Și uită că așe-i no și mama me o mers în E. cu lelea A. a H., ce știu io ce ți-o fost, nănașe tu și o mers și i-o spus: „Mami așe zâce ești tânără, dar păstă puțin timp zâce te căsătorești, da’ l-aduci acolo, vine el di păstă două dealuri”. Tata îi din alt sat, așe și uite și aia i-o spus și câți copii or ave’ împreună, care or trăi și care or muri, tăți hei mai mari o murit și hei mai mici di pă urmă o rămas. Tăte i le-o spus mami și zâce: „La vârsta de vreo șaizeci și ceva de ai așe-i fi de bolnavă de, zâce, ca frunza pă apă; nu-i sigur că de acolo te mai faci, refaci sau nu, aici nu-i sigur, dar trăiești, dacă cumva schepi de bola aia care oi avut bolă. I-o făcut cine, i-o tăiet din cămeșe și zâce, dacă schepi de năcazu’ ala, zâce, o să trăiești la bătrânețe, adânci bătrânețe”. Așe o fost no, A. i-o tăiet mami așe cât o pal[mă], așe cât o batistă de asta mică, mică de copii. Și de atunci mama n-o mai avut ză bună și să scula, no, să fac lucru cutare, cutare; pă când sta în mijlocu’ căsii și nu mai știe nimic, nu mai ave’ să facă putere și plânge’ și o mers tata și în F. și-o pus așe on blid, știi ce-i blidu’? De lut. Și o pus două linguri așe păstă blid, și zâce: „Cam târzâu ai vinit, o zâs câtă tata, hai să încercăm”. Și dacă o pus lingurile așe păstă blid, numai o sărit lingurile așa țanc și o dat de o luat, i se zice experanță și uite mama și-o revenit. Da’ prin post și rugăciunie A., a ținut, noi mâncam, da’ tata nimic și mama ia șe, îi desfăce gura și i băga cu linguriță de aia micuță, micuță ca la copii, îi băga câte on pic de ceai de-i uda gura, no, aia o fost facere de bine la F. și api o trăit de aesteia cu post și cu răgăciune. Da, no.

Puteți să îmi spuneți dacă în sat o fost boli grave, cazuri de, de boli, de deces datorate bolilor grave?

A fost, o fost și-on fel de bolă, cum îi zâce de pica păru’ di pă tăt.

De pe cap sau de pe tot corpul?

A fost, cum i zâce lângore. Da.

Când o fost?

Stai că io eram de vreo 2–3 ai, cam așe. Și api râie până-i lumea și api ne spăla cu sapon de ala negru. De râie, de râie anume era, cumpăra de ala, no și api bolă de plămâni, din răceală din ce. Nu știu.

INTERVIUL NR. 32

Femeie, născută în 1922

Aici amu îs căsătorită, părinții mei o stat acolo mai către centru mai în mijlocu' satului cum se zice. Dar tot aci în comună numai că io aicea m-am măritat în casa asta.

Da, am înțeles, ce vroiam să vă întreb... când ați fost copil, câtă școală ați făcut?

Șapte clase.

Aci în sat?

Da, așa era atunci și după aceea era.

Înainte de război?

Da, sigur înainte de război.

În 1936 am terminat io șapte clase, a șaptea clasă.

Dumneavoastră ați fost sub Carol al II-lea?

Da, da, da, da, atunci eram, eram.

Ați prins toate regimurile?

Da, eram străjeri. Că atunci erau pionieri, dar noi am fost străjeri cu Carol.

Da, a da, așa aveau, semăna și uniforma.

Da.

Pantaloni scurți băieții.

Da, da.

Da, ce vreau să vă zic... când ați fost copil dvs., ați fost bolnavă vreodată?

Nu, când am fost copil, nu. Nu, amu bătrână, am mai fost dar când am fost copil nu, n-am fost la doctor niciodată.

Nu, când ați mers prima dată la doctor?

D-apăi când am născut fetele că am două, doi copii.

Să vă trăiască, să vă trăiască.

Două fete am.

Și până atunci n-ați mers niciodată la doctor?

Nu, nu n-am fost; am fost într-o familie în care noi am fost șasă frați, șasă copii. Da' nu am, a fost o familie așe de... nu am fost bolnăvicioși, n-am fost bolnavi, n-am fost la doctori.

Și prima dată când ați fost aci ați fost la spitalu' de aci?

Da, aici... pe prima fată am născut-o acasă că atunci nu era dispensare și d-estea în '41.

În '41?

În '41 am născut-o pe prima fată.

Deci nu era aicea casa de nașteri făcută?

Nu era, nu, era spitalu', da' nu aveau casă de nașteri, de astea de naștere. Era spitalu' mare, aveam doctori mulți și de chirurgi și de tăte, da' sală de naștere și de astea nu o fost în timpu' ala, pe când am avut-o pe astalaltă fată de-a doua, asta o fost în '54 acol' am născut-o în spital, atunci era. Era o secție numai pentru sala de naștere și...

Și nu ați vrut să nașteți tot acasă?

D-apăi nu, atunci așa era. Când te simțeai că erai bolnavă: merei.

Aicea ați născut acasă?

Aicia.

Și cine o fost cu dvs. când ați născut?

Era moașă în sat. Aveam moașă de, plătită de stat. Era, așa-i zicea moașă comunală. Și era plătită ca salariată a statului și era moașă care vinea când te simțeai că îți vin durerile trimiteai după moașă și vinea.

Și ați chemat-o?

Da.

Cine o chemat-o? Soțu'?

Da, sigur.

Cum era, era tânără, în vârstă, era mai tânără?

Cine?

Moașă.

Moașă nu, nu era... așa, cum să zic, nu bătrână, în tăt cazu' cam către patruzăci de ani cam așa era.

Și cum v-o ajutat la naștere? Ce v-o făcut ea?

D-apăi ce să facă?

Păi nu știi, vă făcea frecție pe burtă?

Păi da.

V-o făcut?

Da, da.

Da, și unde ați născut: pe pat sau lângă pat?

Pe pat. Io prima fată am născut-o pe pat acasă, a doua am născut-o pe pat, da' în spital.

Hm, da' tot timpu' pe pat ați născut?

Da, da, tot pe pat, nu nu nu știu altele cum erau, da' la mine așa o fost.

Da, ați născut ușor?

Da, ușor.

Deci nu a durat să fie mai multe zile sau să fiți răcită?

Nu, nu. Nu, nu, nu, pe asta de a doua fată când am născut-o în spital nici nu era moașa lângă mine, că eram în salon între femei și n-am apucat să mă duc în sala de naștere și acolo în salon, între femei acolo. Când mi-o venit o durere mare, am pornit să mă duc și m-am dus până la al doilea pat și-am întornat înapoi și m-am pus în pat și...

Da' și atunci a venit moașa sau v-o ajutat femeile din salon, cine o moșit copilu'?

Nu, că o fugit după moașă, întâie eram în spital intrată și de pe saloane și o venit după mine și api nu m-o mai dus în sala de nașteri, acolo m-a lăsat. Doctoru' o luat numai copilu', atuncia lăsa copii lângă mamă, nu-i duceau în altă parte, numai după aia s-o făcut sală de ducea copiii în cărucioare în altă parte, da' atuncia îi lăsa, l-ai născut, îl pune lângă tine și...

Da' la prima naștere ați zis că o venit moașa de comună, da' pe lângă, cine o mai fost acolo?

Bunică mea. Aveam bunică și bunica mea.

Bunica dumatăle sau din partea soțului?

Nu, din partea mea. Am picat lângă a mea, din partea mamei mele.

Ați chemat-o pe ea?

Nu, acolo era, la noi.

Și o stat să vă ajute?

Nu, când am asta na... și mama o fugit după moșă, o venit după moșă și...

Și soțu' unde era?

Păi el era dus mă tem că la, nu știu... la coasă sau nu știu, sau la sapă: erau plecați bărbații, și am rămas numai cu bunica.

Da, da' dumneata ce vârstă aveai atunci? În '41... stai: treizeciși... douăzeci și...

În '41, nouășpe ani.

Și cine o tăiat buricul copilului?

Moșă.

Și moșă asta de comună ce mai făcea după ce tăia cordonu'?

După ce nașteai dară, te spăla, te curăța în fiecare săptămână vinea la noi acasă. Și apoi făcea frecție la picioare să nu îți rămâie varice, ți le ungea întruna în fiecare seară, venea o dată pă zi de cătră sară, făcea baie la copil. Și îți făcea frecție și na, o plăteai. Nu așteptam, numai cu ce capătă ea salariu' de la stat, noi, la care vinea acasă, îi plăteam apăi; na, te îngrije.

Și după aiai rămâneai într-un fel de relație cu ea sau nu?

Păi nu, nu: amu când te întâlneai cu ea te întreba că ce face copilul și...
ăsta da.

Și cu copiii, dumneata n-ai avut probleme de sănătate?

Nu. Nu, nu, nu mi-o fost bolnavi.

Ați făcut vreodată injecții?

Numa' acuma bătrână am făcut.

Da' n-ați făcut niciodată injecții?

Nu. Când eram în colectiv făceam de tetanus. Atuncia ne făcea la tăta lumea, vinea în echipă acolo unde lucram și ne făcea injecțiile, că dacă ne tăiam cu secera sau cu sapa să nu facem tetanus. Și merem pe rând fiecare și ne făcea injecția, când eram acolo tăți strânși într-o...

Nu vă era frică de injecție?

Nu mi-a fost frică, că acum mai bătrână am mai fost bolnavă, c-am avut o dată cu inima, am fost internată pă spitaluri.

Ați fost, unde, aici sau...?

La Cluj. La Cluj am fost.

Și cum o fost în spital?

D-apăi am făcut, nu știu ce an o fost, am fost răcită și am luat niște penicilină tablete și am făcut alergie din ele, tăta-tăta m-am înroșit și ăsta, și m-o dus la Cluj la spital la c-am o fată care lucra la... și m-o dus acolo și apăi acolo am stat mai mult, că am stat atunci vreo două săptămâni, vreo cînșpe zile am stat și mi-o făcut injecții. Da' nu mai pot lua de atunci medicamente, antibiotice deloc.

Da, penicilina tablete dumneata ai luat-o?

Da.

Te-ai dus la farmacie și ți-ai luat?

Păi aveam o vecină care era asistentă la spital și de la farmacie mi-o adus ea și mi le-o dat. Nu știu, n-o am mai luat până atunci medicamente, o fost prea mult pentru mine, prea tari nu știu cum, da' na: din două peniciline: tabletă de aia de penicilină. Atât am luat una la zece și când am o fost după-masă la șasă ore să iau iară mai după-mniaza la șasă sau la cât trebuia să iau, am luat și peste câteva minute numai am simțit că numai așa o... parcă mi se umflă fața, gândești că nu vedeam bine. Am avut noroc că era ginerele acasă și era cu mașina și zic „Măi oare ce-i cu mine, că zic, gândești că nu văd bine?!”. Zice „D-apoi mamă, așa ești de roșie, zice, tăta ca focu' ești”. Am fugit la spital mi-o făcut nu știu ce injecție.

Aci?

Da. Și mi-o făcut o injecție și pă haia zi m-am, m-o trimis la Cluj, m-o dus el la Cluj și m-o internat aci, d-apăi de atunci mi-o, nu mi-o vinit așa bine că

nu pot să iau medicamente. Am fost operată la picior, da' fără să îmi deie nici un medicament.

Da' cum o fost cu picioru'? Ce ați pățit la picior?

Dară m-am lovit. Am fost la cules și am vinit acasă cu cucuruzii și aveam doi porci, trebuia să le dau grăunțele, m-am dus să le dau grăunțele și aveam un ocol așa afară și păstă garduțu' ala le-am pus mâncarea și când m-am dat jos, m-am dat așa cu spatele. Că m-am suit pe scăunele ală, așa cu spatele și acolo era o, o oală de asta de tuci și am dat în, am călcat... adică nu oală o, o cratiță era, că o fost mai jos, și am călcat pe el și m-o lovit aici; și apoi uite cum mi-o rămas.

Da' rău v-ati lovit?

Am fost operată și no, și apăi...

Aici v-ați operat?

La Cluj, la Cluj, o fost.

Da' asta când o fost? După Revoluție?

Da, ba nu, era după Revoluție dară, că era pământu' luat adică nu mai era colectiv. După Revoluție o fost, după.

Și ce vroiam să zic, părinții dumneavoastră cum, o fost bolnavi?

Nu, tata o fost bolnav, o făcut o aprindere de plămâni și... da, era, no de șeptezeci și ceva de ani. Și dint-aia apăi o mai slăbit și... da' nu o făcut, n-o fost pă la spitale și d-estea, acasă.

Și mama dumneavoastră?

Și mama, mama o trăit până la șepteshnouă de ani, am avut o soră mai mare ca mine nouășdoi de ani, i moartă acum de șasă ani. No și așe că io amu, io-s mai, mai bătrână, mai am încă un frate de opzeci, de opșpatru, de opșpatru cred, ba nu că-i de opștrei numai, de opștrei că-i cu patru ani mai mai ca mine, din'26. Cât ne dă Dumnezeu trebe să-i ducem, că ne place, că nu ne place, așe, ce să facem.

Da, chiar înseamnă că sunt oameni foarte sănătoși aici în zona asta!

Din familia noastră, noi așa am fost. N-am fost o familie bolnăvicioasă așa să... picioarele astea, numai altfel nu-s, mai am o țără de tensiune, mai cu inima d-apăi mai iau medicamente și no mă mai duc până într-o zi.

Da' cu fetele, ați zis că aveți două fete, n-o avut probleme de sănătate nici una?

Nu, nu, chiar ieri mi-o fost fata aia mai mare aici, că-i la Cluj și aia, da' nu-i bolnavă; nu, nu suntem bolnăvicioși.

Nu, dar când o fost mici sau așa dacă, cam cu ce se tratau? De exemplu, dacă răceau, dacă răceai când erați dvs. mică cu ce vă trata mama dvs.?

D-apăi numai cu ceai, ceai de soc să nu tușim. Și ne lega la cap, ne pune la gât sare caldă când ziceam că ne ustură în grumaz, ne doare, nu puteam înghiți,

încălzea sare și ne puneă într-un săculeț și ni-l puneă pă piept, numai cu d-ăstea, nu ...

Și la cap, cu ce vă lega la cap?

La cap mai când ne dureau mai tare, răzălea cartof și-l puneă într-un săculeț și ni-l lega; zăcea că cartofu' ăla trage, trage durerea, așa altfel de medicamente nu ... mai miere de albină ne mai da și d-estea numa'.

Și dacă, cum sunt copiii că își scrinesc mâini, picioare se făcea ceva?

Aveam o bătrână aicea în sat care ungea, de meream la ea și ne da mâna la loc, picioru' dacă era.

Și cu ce ungea?

Cu unsoare, duceam unsoare de acasă și cu unsoarea aia ți-l freca până ce pocne' sau simțai că să duce la loc, îl tăt învârtea așa.

N-ați avut niciodată să... ?

Ba mi-o fost zmăcit un pic picioru' ăsta când eram micuță.

Nu mai știți de la ce? cum s-o întâmplat?

Prima dată am'lunecat cum umblam desculță atunci, nu umblam vara ... de cum se desprimăvăra nu mai umblam încălțați, și-am'lunecat și apăi degetu' aesta mare mi s-o dus di la loc, aesta. Acum ăstea tăte is duse de la loc, nici unul nu-i la locul lui. Și atuncia no, m-am dus la bătrână aia și mi l-o dat la loc. No, pi după aia mi s-o ... mi-o sărit iar aesta de aici. Am fost de-am cărat niște grâu, cum eram atuncia acasă când eram înainte de război. Numa' aici când o venit colectivul se strânge' într-un loc și am încărcat caru' și când, eram în car, și un unchi de-al meu îmi da și punem snopii de l-am încărcat și punem suluri, și-l legam. Și când m-am slobozit pe funia aia de la sul, nu știu dacă n-ați văzut dumneavoastră de-alea, când m-am slobozit pe funia aia am, iar mi-o sărit di la loc. A doua oară. Și apăi tot așa mi l-o frecat bătrâna aia și mi s-o dus la loc.

Da, ea zicea și un descântec când freca?

Nu, numa' ță-l freca, când începe să te ungă îl făcea cruce. Ți-l ungea și după ce-l ungea și asta, iar făcea o cruce pe el. No, nu nu bozgorodea nimic nu am auzit să zăcă nimic.

Și femeia asta făcea la tot satul lucruri de astea?

Da, cine avea nevoie vinea la ea.

Și-i dădeai ceva pentru asta?

No, păi îi mai duceam, că era muiere așa mai bătrână și mai sărăcuță, n-avea vacă, îi duceam lapte. Îi duceam câte o țâr' de brânză și din ăstea nia de ale mâncării numa', bani și din ăstea nu se dădeau, nu cere', adică ea nu cerea nimic, da' îi duceam noi. Când merem, nu merem cu mâna golă că „Am venit lele D. și uită-te”, ea se apuca și ne unge'.

Da' ce credeți erau mai sănătoși oamenii înainte decât astăzi, decât acum?

Erau, eu nu știu atâta tânăr să să vaiete: că-l dore picioru', că-l dore încocea, că-l dore încolo; eu nu știu, pă vremea noastră nu mere' nimeni așa cum se duc amu pă la spital. Păi chiar dacă ne dure', d-apoi dară nu fugeam iute la doctor.

Da, acum se și duc repede?

Da, amu când un picuț îl dore ceva numa' fuge la doctor; nu, nu merem atunci; nu, nu mereu așa cum se duc amu, nici cu atâtea medicamente, nu umblau cum îi amu. Dacă-i bătrân îi cu medicamente; bătrânii mei: bunica mea și moșu' n-or luat medicamente în viața lor. Na, io nu i-am văzut niciodată să margă la doctor, măcar o trăit și moșu' nouăzeci de ani, bunica opșapte, n-o umblat; amu nu știu, e altfel atmosfera asta, dintr-aia pricină nu știu, gândești că... Și aerul nu-i cum era atunci. Altfel era, nu știu acum și vremurile nu mai umblă cum umblau în timpu' acela: când era primăvară era primăvară, cunoșteai – no, s-o dus zăpada pân martie, pân aprilie în postu' mare noi umblam desculți. Amu nu poți, nici nu știi că când îi primăvară, nici nu știi că când îi așa, câte se schimbă.

Se întâmplă că-i soare zici că-i vreme de primăvară, iarna și după aia...

Eu cum îi amu, dacă îi așa nia cald, eu nu pot sta afară că nu pot să suflu. Că apasă aicia de musai să stau în casă ascunsă, așa; dimineața, seara gândești că-s și io nia, mai voioasă după aia, după aia după ce iese soarele... Și atunci erau călduri, d-api io știu că parcă nu erau așa înădușitori ca amu, amu să te îndădușești, să te apese așa.

Erai și mai tânără dumneata...

Eram tânără dară, merem la seceră, seceram într-una cu seceră când pă vremea colectivului că nu erau atunci d-estea de secerat, nimic: numa' cu mâna. Și cu coasa, d-api amu îs și bătrână, nici nu pot aștepta, nici nu aștept nu știu ce, când știu că o trecut aia vreme, ce să fac?

No, da' la dumneavoastră în familie totuși a fost cineva vreodată care să fie bolnav la pat?

Tata o fost o lună, mai cam o lună, o' două, altfel...

Înainte să moară atunci?

Păi atunci că o zis că are aprindere de plămâni și dintr-asta no, atunci o slăbit așa, da' nu mult o stat pă pat; la noi în familie moșu' o murit așa: ieri o fost afară, o venit în casă și numa' l-am văzut că nu îi bine și o murit, era chiar a treia zi de Paști când o murit. În familie la noi n-o fost așa care să zacă pă pat. Nu știm noi aștialaltă ce ajungem. Asta ne rugăm lui Dumnezeu să ne deie sănătate până ce să mă pot mișca, până aici am zăle.

Da, și copiii când se nășteau, cum se nășteau mai demult, erau cazuri în care nu trăiau?

Nu prea mureau copii atunci. Nu, noi spui că am fost șase, d-ai nici unul n-am fost bolnavi să zicem că...

Deci n-ați avut frați sau surori care să moară în copilărie?

Nu, nu, nu, nu știu așe care... amu pote că o fost în familii care, am avut un frate care o murit în război, acela n-o mai venit din Rusia. (...) O soră care o murit din naștere.

Păi și cum?

O născut, cum să zăcea, cum să zăcea fără vreme, la șapte luni, nici n-a avut șapte luni și dintr-aia, atunci o fost dusă la spital da' o zis că moșa o fost de vină că i-o dat nu știu ce medicament și dintr-aia.

Și copilu' a trăit?

Copilașu' când s-o născut nici nu, nici nu... numa' cât mișca, cât sufla. Da' nu, că n-o fost, o fost nu știu... nici, mă tem că nici șapte luni n-a avut. Și atunci nu erau incubatoare, să-i ducă, să-i curețe, să-i astea. No, așa mureau mai mult care la... decât cu asta, care nasc acolo îi bagă în incubator și-i țin acolo. Și cu medicamente cu de-astea, atunci.

Pe vremea când erai dumneata copil, erau păduchi?

Erau, la școală. Îi cota în cap, le mai găsea păduchi, așa la copii de ăștia mai sărăcuți așe.

Da' ei nu se luau?

Ba se luau dacă stai cu capu' lângă altu' de ei.

Da' dumneata ai luat din ăștia?

Am luat.

De la cine, mai știi?

Aveam o colegă în clasa a III-a și aveam noi păru' așe mare în codă pe aicea împletit și m-am dus acasă și zic „Mică, îi ziceam la mama mică, mica, așe mă mănâncă în cap” „Tu i și căpătată v-on păduche la școală, lângă cine ai stat?” I-am spus lângă cine am stat, „N-o să știi că”... mă cotă în cap și-mi găsește păduchi. Și apoi ne ungea pe cap cu petrol. Și m-o pieptănat și s-o luat c-aveam pieptene de ala cu netezor că și amu am de acesta, piaptăn de ala și a luat păducheșu' și am scăpat. Pe alții, no îi cota în tăta săptămâna, vinea de la spital, era, ziceam soră de ocrotire. Era o doamnă maghiară, aia vinea și ne cota, se uita în cap la noi și ne cota și no, aveam, erau copii dintre ei care făceau păduchi, nu știu, aveam în casă ei mai mari frați, o' ce știu io, da' aveam, fiindcă veneau la școală cu păduchi așe.

Da' sunt și de haine păduchi?

De ălea n-am văzut până o venit armata, când o venit armata cu războiu' acum, atunci am văzut io păduchi.

Unde ați văzut? Cum ați văzut?

Păi o vinit ei, era la noi plin de armată.

Nemții sau românii cu ruși?

Și românii, și românii. Și apăi se spălau și-și puneau hainele pă gard să să uște și mama s-o dus la fântână după apă și când o venit zice „Să știi, zîce, că aieștia, zîce, că aeștia au păduchi, că zîce aeștia numai și-o înmoiat hainele, da' zîce că dacă te duci și te uiți acolo pă gard zîce păduchii merg pe cămășile lor” Și așe era, amu m-am dus și eu după apă și m-am uitat și era, era păduchi; până atuncia n-am văzut păduchi la noi. Apoi poate că alții să fi avută nu știu, da' eu până atunci până o vinit din război aștia, până atunci nu ...

Și nu v-ați umplut de păduchi dacă... ?

Păi nu ne-am umplut că n-o vinit, ei nu erau în casă, numa' afară o stat. Păi sta câte o noapte și după aia porneau și se duceau iar. Când să, mai ales când s-o retras de aicia di pă front atuncia o vinit și nemți și de tăți și apăi nu sta numai câte o zi, o' două și se duceau.

Da' astea cum le zice, ploșnițe ați văzut?

De ălea n-am văzut.

Da' ați auzit de ele?

Am auzit, am auzit, o dată... ba stai că am văzut, am văzut da, la spital: eram în clasa a VII-a și am țasut niște covoare persiene la directorul școlii și ave' și administratoru' tăt aceiași formă, tăt același model. Și o vrut să fim gata de Paști, no, pă Paști noi elevele dintr-a VII-a i-am gătat-o la directoru' în timpu'... în loc să merem în recreație țasam la războiu', ala, făceam nodurile și no. Și în vacanță ne-o chemat administratoru' pe mine și încă pe două colege să merem să-i gătăm și la administratoru' că ei erau prieteni de familie și să șie gata să, că știem modelu', da' amu îl știem din cap că doră cât o, un covor mare de trei metri lungime și doi metri și jumătate lățime, că aveam acolo războiu' acela așa înalt aicia și acolo am văzut. M-o făcut, o zis că să rămânem noaptea să durnim acolo la ei la spital, că administratoru' șede' în incinta spitalului. Și am durmit acolo în bucătărie la ei, io și cu o colegă. Alta pretină, colegă, aia era tată-so la spital, șef cu... făcea fișele de intrare și ieșire din spital, aia o durmit acasă. Io cu pretina astalaltă am durmit într-un pat, în bucătărie, așa într-o dormeză așa. Io tătă noaptea n-am putut să dorm, zîc: „Tu A., eu zîc nu pot dormi pe mine nu știu ce mă mîncă, tăt într-una mă pișcă și acesta... zîc lasă-mă pe mine la părete, că zîc, acolo”... Numa' m-am pus la părete: mai tare, și atuncia am văzut ploșnițele; da' când aprindeai lumina ele fugeau așe, o buburuză roșie oarecum gândești că îmi amintesc că era. No, și api p-aia n-o mîncat-o defel, pe mine tăt m-o mîncat, păi nu știu di ce, într-on pat și pe ea nu o mîncat și pe mine tăt m-o mîncat.

Și n-ați lăsat lumina aprinsă?

Da' nu era lampe de ăstea, numa' atunci nu era lampă, lumină de asta.

Să fugă, că ziceați că fugeau la lumină.

Na, fugeau când... ziua sta ascunsă pă supt ciripuri, pă supt blide ziceau.

Da, râie ați auzit de râie?

Râie, erau copii la școală cu râie pe aicia nia, printre degete.

Da, n-ați avut niciodată?

N-am avut.

Și aia se lua ușor.

Să, să lua, păi ne ferem de ei când îl vedeai care-i râios.

Da, și cu ce se vindeau de râie?

Păi io nu știu cu ce, ceva de prin farmacie luau, nu știu cum îi zice, nu știu cum îi mai ziceau pucioasă sau... alifie de puciasă sau nu știu cum, am învățat și la școală de asta.

Da' dumneata săpun de casă făceai?

Făceam, păi da.

Mama dumitale știa să facă?

Da' și io am făcut aicia, și acum am săpun de casă.

Da' se găsea sodă?

Se găsea, se găsea doră este sodă caustică și acum. Numa' amu de vreo trei ani n-am făcut; am făcut și io, am și acum dintr-ăla.

Din grăsime, din ce făceați?

De porc.

Numai de porc?

Numa' de la porc făceam. Grăsime de porc și sodă caustică și se face săpun fain.

Da' înainte când nu erau detergenți cu ce spăla rufele?

Cu leșie.

Din ce se făcea leșia?

Din cenușă.

Și dumneata ai, când ai spălat ultima oară cu leșie?

Io cu leșie n-am spălat, nu știu, că spălam cu apă de ploaie și cu săpun de aiesta de casă, cu leșie n-am pre' făcut de de mulți, de mulți ai, nici când erau copiii mici.

Da' mama dumitale spăla cu leșie?

Spăla, spăla și apăi când făceau leșie, când torceam cânepă și de ăstea, opăream jirebdiile. No, ca să se albească cu de aia. Și după aia le punem la soare să se uște și pânda și tăte, da' le opăream cu leșie.

Da' pe aici cine văruia? De câte ori se văruiau casele pe an?

D-apăi io casa asta o văruiam și de două ori pe an, întâtdeauna pă Paști o văruiam, numa' amu nu am văruit că n-am putut; da' pă Paști o văruiam și pe Crăciun văruiem.

Femeile văruiau?

Io cu mâna mea, io.

Și acasă la dumneata la părinți cine văruia? Mama văruia?

Tăt mama și io, și noi.

Fetele, băieții nu?

Ei nu, n-aveau treabă cu de ăstea, ei numa' cu la grajd, la vaci, la boi, pe la oi, da.

Și pe aicia pă grinzi cu ce se dădea?

Pe aicia cu leșie spălam, apă, leșie de aia făcută din cenușă. Și apăi puneam încă apă să nu șie prea tare că dacă era prea tare îți strica degetele, și așa spălam. Amu di la Paști, la Paști mi-o dus, o luat fata, da' ea l-o spălat cu de ăle, ce știu io ce? Di pă acolo, di pă la Cluj și-o adus. Că n-am vrut să-l vopsesc că dacă l-o apucat de s-o făcut așe, apăi nu, nu l-am mai vopsit.

INTERVIUL NR. 33

Bărbat, născut în 1933 Femeie născută în 1935

Intervențiile femeii sunt subliniate în text.

Ce vroiam să vă întreb... câte clase aveți?

Deci, patru am făcut atunșea și patru am mai făcut ulterior când ...

Cu comuniștii, anii '50 atunci, da?

Trebuie, trebuie în în serviciu să ai, să ai și un pic de pregătire știi, și am avut posibilitatea asta de a... am făcut opt clase.

Și ce servicii ați avut? Unde ați lucrat?

Făceam naveta, da. În fiecare zi, era mașâni...era, erau autobuze, era ... No, și după așea, după n-am stat vreo, vreo cinci ani am stat la, la Cluj, după așea am venit dies că... după așea am venit la baza de recepție, aicea la noi în sat... Că, no, o fost, eram acasă cu serviciul... Că am avut școala de mecanici făcută și aici la bază le trebuia un mecanic; eram și mecanic și sudori, mă rog, universal...

Și de-aci v-ați pensionat?

Da, de-aici m-am pensionat. De fapt, cum să vă spun... ani de servicii numai trișunu' am avut ... n-am avut mai mulți că, înaintie, pân... pân '60 am fo' la colectiv...era colectiv. No, vreo, vreo doi ani am lucrat în colectiv, după așea m-am dus...

Da, vi s-o socotit vechimea din colectiv?

Nu, nu o socotit-o! nu, că trebuia să ai, să ai zece ani efectiv lucrați... atunșea. Când m-am pensionat io nu ne-o făcut niș' o adeverință, deși de la, de la colectiv, că o zâs că n-am avut, numai doi ani am avut la ei, că trebuie să ai zece ani. No, și așa că am rămas cu munca care am depus la Cluj la și la baza de recepție.

Și doamna o stat acasă.

Ea o stat acasă că am avut familie destul de... șasă copii...și o trebuit să, no cineva o trebuit să... păi nu putea să meargă... sub nici o formă.

Și dumneavoastră sunteți din sat de aicea.

Da.

Și doamna tot de-aicea?

Exact.

Deci nu v-ați luat din sate vecine?

Nu, nu.

Acuma, ce vroiam să vă întreb, când ați fost copil ați fost bolnav? Bolnav.

Boală. Știu eu.

Da.

Ce boală ați avut?

A... nu, eu nu am avut boală, n-am avut boală. Nu. N-am fost bolnav niciodată. Acuma mai la bătrânețe, acuma mai suntem bolnavi, avem un pic de tensiune, un pic de, deși trebuie grijă ca să nu, ca să nu lucrezi prea mult, să nu stai în căldură, să nu stai, no, mă rog, îs niște treburi care...

Când ați fost prima dată aici la spital, aici?

Aișea la spital? Deci ă... în șaizăciși, nu... opt, în '68, atunșea am făcut o aprindere de plămâni.

Cum o fost aia? Ce-ați... ?

Cum să vă spun... lucram la Cluj și, cred eu, că am săpat în grădină aișea acasă cu hârlețu' și cred că, am băut poate că apă reșe și am stat așa, m-am dus la serviși, nu m-am aflat binie și zic cătră maistru: „Dom'le, zic io, mă duc la dispensar că, zic, nu mă aflu binie”. „Da, lasă D, dă-i pașe lasă că te, lasă nu...” No, și când o fost seara, noaptea am avut, am făcut o febră, temperatură și...

O stat cu febră vreo două zile acasă...

Am stat, da.

Cu paracetamol și cu de aștia de-a noștri.

Și nu i-a scăzut febra? Paracetamol? Și altceva? leacuri din astea...

Nu băbești, nu: și ceai, și ceai, și ceai...

De care ceai i-ați dat?

Ceai de șapă! [ceapă] că și tușea... io fo' rău atunși

Și atunșea am fost internat la spital...

Aicea?

Exact, vreo trei, trei zile, cred că s-ar putea să fie... Da, am stat vreo săptămână! O săptămână am stat, sigur că da; no, până o constat ei, medicii că...

Ei vor spus că aveți aprindere de plămâni?

Da, da, d-apoi m-or consultat, aveam radiografie aișea... Acuma l-o... l-o..., am avut toate bolile și și chirurgie și tot.

Am auzit că se făcea operație aici...

Da, și era, venea, că zona asta a noastră este, poate știți undie ie... îi A. și era ași la noi, ș-apoi nu mai era de-aicea spitale până-n Cluj... zona asta aișea... la noi vinea la spital. Da, era, foartie, foartie bine dotat și cu mediși, era, no.

Și asta cam până când o ținut? Când a început să se strice? Că acuma zice că nu mai e așa bine.

Da, acuma, acuma e, o venit o directoare, o femeie directoare la la spital și ... de când era A ... atunșea s-o stricat, atunși era D., D. era director...

Atunși s-o stricat, atunșea o cam plecat doctorii buni cari o fost, el o fost director de spital și era bătrân și vroia salariul de aiși, apoi l-o alungat ... trebuia să iasă la pensie.

Nu, nu tocmai pentru bătrânețe, da' nu se prea ocupa die oameni, die, die, el merjea la vânătoare, merjea ...

O fost problema, că trebuia să vie, venia cu șeva doctor, stătea o săptămână-o lună și să dușeau nu mai stau care era buni ... că ăia, rămânie el și care vrea el pe aișea, asta era ...

Avea cunoștințe, cred eu, pe la B...

Și ce-o fost la Revoluție? L-au ... o ieșit lumea? Așa am auzit.

Da, da, o ieșit lumea, apoi acum nu exagerat că tot satul da' ... că dintre oameni ...

Douăzeci-treizeci de oameni, cam așa.

Ie, or ieșit și ș-apoi totuși nu l-o, n-o ieșit el atuncea ... o ieșit doar la pensie până când o murit ...

O ieșit, o ieșit ... tăt nu o mai stat mult, că i-o fo' rușâne.

N-o mai stat mult și o și murit ... o și murit, da' o făcut un, di la vânătoare. Doar nu acolo la cabană a murit?

La cabana F., da.

La cabana F., acolo o murit. O fo' la vânătoare și și el ca medic ...

Și după el o venit cineva, o doamnă ați zis că e acuma, o femeie sau ... ?

Da, o femeie, o femeie.

Da, după el sau nu?

Nu, acum, de doi ani. Acuma-i venit și și soțul ei, tot medic da' încă-i la Cluj. Le-o oferit primăria loc de casă ... adică o solicitat să-și facă o casă aișea să fie mai stabili că ... Și și-o și făcut, o și început să facă. Le-o dat, primăria le-o dat un teren acolo în sat, în centru acolo mai sus și o început să facă, oamenii no ... și probabil dacă or fi, or termina poa' să vie și bărbatu-so ... Aici-i foarte bine și eu am zis că ar și foarte bine dacă ar veni soț și soție sau ... unii și alții, să vie medici că și aparatura cât o fost aișea până când o fost D. tot mai prime' aparatură; păi câte o dat în alte părți ...

Cărată.

Și dacă ar fi să comparați cum era înainte spitalul pe vremea comuniștilor și cum e acuma ... Cum era mai bine? Adică mai bine, mai bine dotat, mai ...

Mai bine dotat...pe vremea comuniștilor. Sigur că da... Mergea foarte, da, foarte bine mergea ...

Nu erau așa sărași... ca amu.

O ajuns într-un rând că trebuia să aducă oamenii cartofi și să pună janta la spital că nu mai are ce face la bolnavi.

Da. Nu finanțau, să știi. Era, destul de, destul de greu, destul de...

Bun, și ziceți că în '68 ați fost cu aprindere de plămâni, ați stat o săptămână, o fost binie.

O fost bine...

Așa și de atunci cum... ați mai fost prin spital de-atunci?

Păi am mai fost cu tensiunea asta a noastră, cu tensiunea, că asta dacă nu se îngrijește un pic sau ... mă rog, să nu faci prea mare efort, să nu stai în căldură pre' mare... să nu bei țuică, să nu bei vin, să nu bei bere... Aia nu, aia nu, gras să nu mănânci, să nu... No, bine că aia nici nu foloseam noi, da' mai foloseam un păhărel de țuică, deci era o o doctoriță aișea, un medic aișea, femeie să, am fo' la ea odată la consultație, da' chiar atunșea am avut io, am avut șeva probleme cu directoru', cu D. și, m-am dus la consultație, că eram așe, nu mă simțeam bine și zișe, no zâșe „Stai, stai jos”. M-o cunoscut așa din văzut, mă cunoaște'. Nu era de-ași, fășea naveta așa, da' o stat mai mulți ani și mă cunoaște. Eu mergeam în sus la Bază, dumneaiei vinie „Sărumâna doamna doctor”. No mă rog, în fine. No, și de aia vreau să vă spun că zâșe, doamna F., așa-i, zâșe „Domnu F., zâșe, io nu zic că să nu, un păhărel, un picuț așa, un pic, poți să bei un... nu în fiecare zi, să nu faci abuz die băutură, te apuci die băut că ai prieteni, că ai neamuri, că te-apuci de băut. Nu-i, nu-i bine. Îi interzis la dumneata. No că, dacă-i tensiunie asta urcă băutura și...” Aia-i baiu' la țuică, inima, nu, tensiunea, că la tensiunie îi bună țuica, că noi avem țuică de prună.

Și v-o dat regim să nu mâncați gras?

Da, da, da. Asta sigur...

Și ați respectat?

Ie.

Să nu mâncăm gras, să nu mâncăm sărat, deci...

Niși nu le poace lăsa, și acru, ălea două nu le lasă, apăi. Da, nu că i-i binie tensiunea el, luăm medicamente, și eu ieu și el ia de tensiune.

D-apăi.

Și funcționează?

160 cu 7, cu 8, când cum...

140

Numa' cu medicamente, că în fiecare zi luăm medicamente.

Da' când ați avut prima dată probleme cu tensiunea? Înainte de '89 sau după?

Da, înainte.

Ați făcut vreodată injecții? Când ați făcut prima dată injecție?

Prima dată injecție. Păi atunci am făcut, deci am fost în armată am făcut, era injecțiile alea die...

Obligatorii.

Obligatorii în armată deja...atunci. Și după aceea am mai făcut injecții când am mai fost în spital și periodic făceam... ăsta pentru titan, titanos ăsta...

Și la dumneavoastră se făcea?

Da, se făsea, eram în servicii, dar ăsta trebuie să-l faci că era periculos și lucram cu fiare, lucram cu... no. Aesta era obligatoriu, era obligatoriu să-l faci. Din cinci în cinci ani se făcea ăsta.

Când ați făcut prima dată injecție, nu v-o fost frică că-i injecție?

E, nu mi-o fost frică! Că ș-acum mi-i frică! Doamnă dragă, eram de trișasă de ani și m-o durut o măse', m-o durut o măse'. Așe. Da' așe mi-era de frică să mă duc la medic să mi-o tragă să... Apoi ea o vinit cu minie.

Se temea, Doamne feri!

Ea o venit cu mine la medic să-mi trag măseaua. Ș-acum dantura mi să strică, ș-ar trebui... da' așa mi-i de frică să mă duc să trag și să pui alții să... Ie îi mai tare, ie-i mai tare într-adevăr.

Da. Și injecții? Dumneavoastră când v-ați făcut prima injecție?

Daa, am făcut, am făcut.

Și nu nu v-o fost frică când ați făcut, că era prima dată și n-ați mai făcut?

Nu... Am luat și eu pentru reumatism... așa, ni, câte zeșe bucați pă an.

Când ați fost tânăr, când ați fost sau copil, n-ați avut să vă tăiați, să vă scrintiți picioare, rupeți... ?

Nu, nu, de rupt nu! dar m-am mai lovit, m-am mai...

Atunci se umbla desculț.

Pe timpurile alea într-adevăr se umbla desculț.

Ce foloseați dacă vă scrânteți piciorul sau dacă vă loveați și curgea sânge?

Doamnă. Știți ce foloseam? Zicea mama Dumniezo să o iertie, zîșe „Rade un pic de var de acolo nia die pă perete, așa cu cuțitu', și punie acolo pe rană” zîșe... să vindiecă. Și să vindieca. Eu chiar dacă m-am tăiat, și m-am fost, așe, m-am tăiat odată cu săcurea... ș-acum se vedie: așe mi-o intrat securea acolo, se pune p-ași, noroc numa' că nu... n-o ajuns la os. O ieșit pă dincoase. Și, m-am dus la medic și m-o pansat și până când nu s-o vindiecat nu l-am mai desfăcut, decât puneam niște țuică pă el. Atunșea puteam be' mai mult... mai merjeam pă la bufet. Și mai rămânea un păhărel și ăla-l puneam pă dejet aicea, nia, și când am luat pansamentu' de pă dejet deja era vindecăt, era în putere.

Când ați fost copil nu v-o dus că aveți știu eu, sunt tot felul de boli de că nu te simți bine să te ducă să te descânte? La vreo bătrână care știa descânta?

Era. Știți ce era atunșea de descântat? Zapor sau cum îi zisea la ală?

Vărsat de v... ? Făcea bube copii?

Cam așa. Dar nu știu cum îi zice atunșea pe aia vreme... Stai, die-ăla, cum te roșieai tăt, te mânca pielea așa, fac copiii mici, și acum fac. Ăla-i, ăla era de descântat și la noi acolo era de-ălea, era femeie bătrână. Descânta cu șomoieje de paie, făsea așa și descânta, nu știu ce zisea, da' mi-aduc amintie că eram mică și ea zice că treșea. Nu știu dacă...

Și ce făcea cu șomoiejele? Le aprindea sau numai stătea așa?

Nu știu ce făcea cu ele. Nu-mi aduc aminte, da' știu că cu ele ce făcea, pe unde, ce știu eu pă... ? Pă unde ieșeau bubuțele alea.

Dar era și ceva, am mai întâlnit un fel de bube, ziceau că se făceau bube. Nu zaporu' ăsta. Niște bube mai mari... ?

Buboaie se zisea, nu?

Da.

Buboaie se fășe', da.

Și alea cu ce se tratau?

Nu mi-a... știi cu ce se tratau? Ioi, că eu chiar am avut: Chiar sub jerunche aicea, dar eram cred că de vreo cinci ani, cam așa eram, și cu sămânță de in șiartă și îmi pune acolo și mă lega. Și n-am umblat cred că vreo jumătate de an numai cu picioru' îndoit... așa, nu puteam să mi-l lovesc. Tăt mi l-o uns și mi l-o frecat și mi s-o făcut șeva.

Da' stați un pic. Deci buboiul acela o copt, o ieșit afară?

Da, da. Și după ce mi-o trecut, nu mi-am putut îndoi pișiorul.

Da' nu v-o dus la doctor? Că aici era!

Pe timpurile ele cu de-ăstea, nu... Totuși mai mergeau unii oameni, mai merje' și-i opera. Fășea o simplă operație la buboaie.

Mai târzău, mai târzău.

Și eu am avut aișea. Uitați, aișea ni, am avut în '44, am avut un buboi aișea ni... eu nu-mi putiem, nu-mi putiam îndoi mâna așe nia, că... mă dure. Deși era chiar pe timpul culesului la porumb, toamna și eram chiar atunșea când s-o rupt frontul în '44. Eram la o rudenie de-a mea. Ni-am dus cu animalele de aiși din sat, avem doi boi, avem, și ne-am dus acolo la hotar că umbla ăștia să ne ieie, să ieie animalele...

Care? Nemții sau care?

Nemții și ungurii, sigur că da.

Le luau oamenii și le tăia și le...

Și ne-am dus acolo la hotar...

Le ascundeau pe unde puteau.

Și era un un vecin acolo unde, și zâșe cătră minie: „Mă D., adă mă să vediem cum ți-i buboiul acela ce-l ai acolo, cum ți-i buboiul ăla acolo așe?” „Poi uită, uită mă F. uite așe nia, uite așe mă doare și mă...” „Da’ ie adă-l mă, să vedem.” Și m-o prins de-ișea nia, mai blând... era poate de vreo douzăci-trizăci de ani, ce știu eu. M-o prins de aișea și o ieșit mizeria aia... S-o spart ăsta.

Că până sparge, atâta e.

Și s-o spart și nu m-o mai durut. Așa o trecut de la sine.

Și? *Deci cu degetul unde v-ați tăiat acolo la deget, cu topor, numa’ ați fost la medic să panseze?*

Am fost la medic și m-o pansat... Era un medic, un chirurg foarte bun aișea, și zâșe: „Mă D., zâșe, păi n-ai avut unde tăia, numai la dejet?” „Păi zâc, domnu’ doctor zâc, acolo o nimerit securea. Șe să fac?” No. Și vă spun că m-o pansat și așa l-am lăsat până când... Mai merjeam la bufet. Beam un pahar de țuică sau... puniam pă el totdeauna așe și când l-am desfăcut pansamentul era prins.

Nu v-o cusut? Domnu’ doctor.

Nu, nu, nu. Da, numa’ l-o pansat. Punea numa’ la medicamentie pe acolo, tiinctură cred de iod, șe știu eu șe era... ?.

Cât de tânăr erați?

Apăi eram, eram cam pân șinzăciși, patrușcinci, eram căsătorit. Eram căsătorit da.

Da’ la cât v-ați căsătorit?

În’54

Aveți, aveți. Ați făcut cinzeci de ani!

Demult. Sigur că da.

Exista. Și dincolo este, este un o bătrân aici. Vecin de-al nostru. Săracu’, ăla o făcut războiu’, o fost prizonier șapte ani.

La ruși?

La ruși. Când o vinit acasă o zâș că treișcinici de chile o avut. Așa era... Niși acuma nu-i, nu-i gras. Îi destul de... Da, atunșea... eu îl știu că avea un loc acolo unde sta ei, părinții, unde sta el și părinții, chiar atunșea m-am dus la... cu boii după grâu sau după porumb. Nu mai rețin că... Și atunșea l-am văzut, n-o fost vinită cu o săptămână eventual înainte din prizonărie. Și aproape că nu l-am cunoscut. Era slab, slab, slab era, foartie slab și zâc „Tu ești mă A.?” zâșe „Io, mă, io. Apoi nu mă cunoști?” „D-apoi te cunosc amu, te cunosc”... Apoi acesta povestește când, de mulți ani am stat de vorbă cu el. Apoi cum o fost prin Rusia pe acolo zic cu... în lagăr și cum mureau oamenii acolo și cum îi

dușea dimineața. În fiecare dimineață dușe' câte-o mașină de oameni că era, era câte zeșe-cincsprăzeșe mii într-un ... lagăr.

Ce vroiam eu să vă mai întreb: și alte boli așa mai serioase ați mai avut?...

Nu. Acuma ... acuma asta boală: tensiunea și deși ... nici chiar inima nu-i chiar bună ... că dacă ai tensiunie.

Ați mai stat în spital în afară de atunci în '68?

Nu. Nu. Am mai fost vreo ... Când am mai fost? Acum de vreo vreo doi-trei ani, [am stat] două zile că m-am simțit ... m-am dus la beserică într-o duminică și am ajuns la beserică și când să intru în beserică zic cătră soția, zic: „Tu, io, zâc, io nu mă bag în beserică zâc, parcă așa mi-i die rău cumva așe, zâc îs nielinistit cumva așe, du-ce tu că eu mai stau ași pe bancă afară”. Și am stat, am stat pe bancă afară vreo șiinși-zeșe minutie poate că, și după aia m-am băgat în beserică și abia am așteptat că ... era înjenuncherea ... și pominirile, stau oamenii în jenunchi. Și când o fost pominirea asta, așa mi-o vinit un rău în beserică. Mi-o fost greu, mi-o fost, c-apăi știi cum se uită lumea, să uită lumea ... ”No oare ște-i cu D.? Oare di și-o ieșit?” No. Ș-am stat până când s-o ridicat din ... o terminat pârintele pomenirile și am ieșit afară. Soacră-mea sta chiar vizavi die beserică și m-am dus la ie acolo, și mi-o vint să vomit. Am vomat, am ... Ș-atunși am vinit la spital. Ș-atunșea am stat vrro două zile. Vreo tri ... două-tri zile am stat în spital că am avut, am avut tensiunie. Mi-o găsit tensiunie. Vreo două sute cu șeva cu ... o sută poatie.

Sunt sănătoși oamenii aici?

Doamnă îs sănătoși care au noroc de la Dumniezo de sănătate ... merg binie, dar sunt tinieri care o murit die patruzăși, cincizăși, șaizăci de ani o murit. Chiar la noi aișea ...

Bolnavi.

Da' care are noroc de sănătate și ... o mai dușe. O mai dușe. Mai merje mai-naintie.

Da. Cum vi se pare dumneavoastră dacă ar fi să vă gândiți. Trăiau oamenii mai înainte, pă vremuri, când erați copii ... trăiau mai mult decât astăzi sau mai puțin? Erau mai sănătoși?

Iera mai sănătos, era mai sănătos. Dar știți: nu, nu era atâtea boli sau dacă ... cum e acum la noi ... o făcut infarct. O făcut infarct și no. Atunșea zișe l-o lovit vântu' ăla rău pă ăla ...

Sau guta.

Cam așe. Așe era ... așa se pronunța atunci. Da, cum să vă spun? Eu am șepteshnouă de ani cum v-am spus. Înaintie, care era oameni de șeptiezeci de ani, trecuți de șeptiezeci de ani parcă, eram copil, și parcă îi vedeam mai bătrâni cum ... mă văd eu acuma în oglindă, de exemplu. Mă văd pe mine în oglindă și

parcă, îi vedeam mai bă..., mi-aduc aminte că-i vedeam mai bătrâni, mai mai amărâți așe, mai...

Păi erau și mai muncitori oamenii atunci cred. Da' de fapt...

Păi era mai munșiți oamenii că avea pământuri, avea pământuri, da, și se lucra cu animalele... nu erau tractoare pe timpurile alea, să are, să facă... Aveai două vași, doi boi și-apoi tie dușei: arai, sămânțai...

Ați prins, dumneavoastră ați prins până prin '60 când s-o făcut colectiv aicea...

Oi die mine, da' cum nu, cum nu!

D-apoi am avut animale, am avut boi, am avut vași, am avut... pe timpuri aveam și un un pic de slugă, sluguță; un copil care merjea cu cu ele, cu animalele. Io, nici eu nu eram mai cu mult mai mare ca ei, da' eram... deci maică-mea o fost bolnavă. Era bolnăvicioasă, o și murit la cinzecișinouă de ani. Și am luat io condușerea familiei, a căsii... am avut un frate mai mare, ăla s-o dus în serviși; o soră iar mai mare, s-o căsătorit... Io am stat ași, io am rămas aici. Apoi când era la primărie ceva, apoi dumneaiei nu putea mere, apoi tot io mă dușeam. Așa că ne-o trecut, de la primărie ne-o trecut pe minie, toată... n-o mai chema pe maică-mea, Dumniezo o ierte, că mă chema pe mine: „Hai D., hai”, sau impozitu', sau mă rog anumitie treburi care...

Și mama dumneavoastră ce o avut?

Astmă.

Astm.

Astmă la plămâni.

La plămâni, la inimă.

Da' cum o făcut?

Păi cum? Aia din rășeală se fașe... din rășeală, din lucru... și cum o rămas cu trei copii. Tată-so o murit când o fo' el mic...

Die tri săptămâni.

O, Dumnezeu să-l odihnească!

Și o rămas cu socru-so, ș-apoi să facă casă la tăți, o lucrat până n-o mai putut. Die lucru mult. S-o și rășită undieva și din picioare. Și zăcea, ce știu eu, nu era... și la doctor dacă o dușe' nu știe... de fapt era avansată boala, era...

Poi când o venit D. așea, atunși o mai tratat el, că vinie acasă că îi și dușeam lapte noi... acasă. Când îi trebuia laptie zășea: „D. zăce, adă niște lapte” și no, vinie acasă și o trata o... numai... probabil nu era medicamente ca acuma.

Acuma sunt șeva șpreiuri, dară punie la gură și...

A. tăt cu astmă o fost, și o fost în rejimu' acesta, nu?

Care?

A.D.? Tăt cu astm o fost și o murit tânăr și ăla. Șaizăși de ani.

Și la mama dumneavoastră venea numa' medicul și dădea tratament din acesta medicamentos sau făcea și... din astea țărănești pentru astm? Altceva?

Nu. Nu, nu. Ce-i dădea medicul.

Da' cât, cât timp a avut astm? De când a început ea să nu se simtă bine?

Păi în orișe caz o avut vreo zeșe, înainte cu vreo zeșe ani... înaintie cu vreo zeșe ani... nu s-o simțit binie și apoi c-o fost, cum vinie medicu' ăsta S și i-i da medicamentie, și o vară o fo' și în spital la Cluj. Da. O fost și în spital sigur... o stat.

Și tușe' de la plămâni, tușe' rău... și o înădușe' și...

Și tatăl dumneavoastră ce-o avut? Cum o murit?

O murit în accident. Un accident în Constanța. S-o dus la lucru. O carieră de piatră sau cam așa era vorba... că era și-un cumnat de-al lui acolo și și-o verișoară de-al lui era acolo. Și dumnealui o stat așea, că o luat bani din bancă și acela n-o plătit și o luat pă dumnealui. Bătrânu', tătă-so lui... moșu' meu, zășe: „Mă, să nu merem nicăiri că vindiem boii și plătiești și dă-i pașe!” „Ba nu, că nu-i vindiem că mă duc acolo și acolo câștig bani și...” și ia, că o câștigat moartea. Că nu... după vreo lună de zile sau tri săptămâni sau nu știu, cam așa șeva, foarte puțin timp, o fost la, legată la vagoane cu cârljiile alea știți? O fost la legat la vagoane. L-o pus cineva că era un maistru, unu' de-așea din satu' veșin. Și ală zișe: „Du-te I. și acață, acață vagonu' de ălalalt!”. Lua niște cârljie și le-o acățat, ia acolo, și avea tampoaniile alea... și dincoase și dincolo, și l-o prins între tampoaniile ălea și... o și murit. Pă loc. Ș-apoi biata mama o avut, o avut pensie după dumnealui. Atunși pă timpurile elea o mie lei. Era mulți bani atunși o mie de lei. Și tăt cu așia bani... apoi ni-o crescut pe noi că am fost tri frați.

Da, o trăit tată-so lui... socru-so. O trăit până o devenit mare.

Poi eram de paișpe ani când o murit bunicu' meu. În patruzăși... în patrușpatru o murit.

Nu făcea șângură... o mai ajutat-o.

Amu... Numa' că dumnealui o fost... și dumnealui o lucrat de-ăsta, meșter de-ăsta de lemne, căsi, fășea și o căzut de pă o casă și și-o rupt un pișior ș-apoi era șchiop di-un pișior, da' eu nu mai... cum să vă spun? N-am mai întrebat că o fo' la medic sau n-o fo' la medic sau... Așe s-o-ntâmplat, că pișioru' ăla era un pic mai scurt... șchiopăta. Nu-l dure', nu-l durie dieloc, dar șchiopăta cu el așe. Și dumnealui n-o mai, n-o mai lucrat așa, să lucre la câmp, la hotar să lucreze. Nu, că ș-atunși o avut un servitor. Ș-apoi acela venia cu animalele merea cu... no. Se mai descurca și atunșea oamenii cu... cum i-a ajuta Dumniezo.

Și? Di ce-o murit? De bătrânețe sau cum?

Era bătrân. Optzășipatru die ani. Optzășipatru die ani o avut când o murit.

Optzășipatru. Arăta ca tinie parcă. Era om de optzăși die ani... Ziși „Tulai Doamnie, ăsta n-are optzăci de ani” sau o femeie sau... atunșea zișeai că erau... Știam eu doi bătrâni acolo, era prin vale... atâta erau de bătrâni la optzeci de ani! Vai! Păru’ lung așa pă spatie și slabi și vai de capu’... Da. Amu este unu’ aișea de nouăzășidoi de ani. No, și este una de nouăzășisase de ani. Ie! Ș-ăla are cal și căruța și vacă. Uite! La nouăzășidoi de ani.

Și el le îngrijește?

Da. El. El le grijește și mere și vinie.

El cu soția. Și soția bolnavă și...

Ș-aia-i de...optzășisasă. Și el de nouăzășidoi. Și uite că mere.

Și merje cu căruța și vinie, vinie la beserică cu căruța și... merje-napoi.

No.

În perioada războiului, deci dumneavoastră erați copil, destul de copil...

Da, die, die...

Paișpe-șaișpe ani.

În trizăcișinouă, când o început războiul... eram la școală. Eram la școală și atunci or început concentrările... concentrările oamenilor, că aveam colegi care era... eu n-aveam tată, că al meu o fost murită, taică-mieu... Așe, dar care ave’ părinți, apoi plânje’ copiii la școală că îi dușe’... și-i dușe’ la armată și...

Da’ zic cu... că zicea cineva că după ce o trecut frontul pe aicea în’44... o plecat, o plecat nemții și o trecut românii și ruși; o zis că o rămas atâta muniție pe aicea și se jucau copiii cu ele.

Da, aia și eu am făcut-o.

Și ce ați făcut cu ele?

Da’ știți?! Păi da, dar noi nu ne dădeam sama atunșea că eram... aicea eram poate vreo șeptie-opt copii la strada asta. Acuma nu mai țin minte. În fine. Ș-apoi aișea ave’ cantonament... ăștia când vinie, aici pă râtul ăsta, unde-i terenu’ de fotbal...vinie sara și noaptea sta aișea. Mă rog. Avea corturi, avea... le punia corturi, băga acolo, dormiea și mânca șe știu io! Și în aialaltă zi când pleca iei, noi repede după... să vedem...ce-o rămas pe-acolo. Apoi găseam, găseam cartușe, găseam... am găsit odată un... automat un... armă automată...un pistol automat nou-nouț, nou-nouț în cutie. În cutie, ăla nu o fost folosit că încă avea vazelină pă el; am găsit acolo. Doamne ferește! Cu cartușele, deci luam cartușe de acolo, săpam un pic die groapă, băgam cu, cu glonțul, îl băgam în pământ și dincoace fășeam foc, dincoace fășeam foc. Ș-apoi fujeam. Fujem, ne tiemem. Apoi când se încălzea aia exploda. Așe. No, noi râdieam că pușca și suna...

Și n-au... n-o fost nici un accident?

Nu, noi n-am avut accidente, da’ o fost aici mai la hotar că arunca die la avioanie fel de fel de obiectie...de stilouri, fel de fel de obiecte de-ăstea

aruncate din avion și era explozibile. Dacă umblai cu el, doară... acela, fratele lui S... de-aia o murit. De aia o murit: o găsit un stilou și o zis să-l desfacă, și când l-o desfăcut o explodat. Tot l-o...

Da' cine aruncau? Nemții?

Da, da, da.

După ce s-or retras?

Păi asta o fost chiar în timpu' războiului. Doar în timpu' războiului... În patruzăcișitri, patruzăcișidoi-patrüzăcișitri...

'42-'43. Atunci nu nemții trebuiau să arunce, că eram cu nemții noi.

Păi atunși eram... Sau americanii, americanii.

Da. Da, că auzisem că ziceau că au găsit și mine, când se ara...

Da. Păi chiar în locu' nost' unde aveam acolo, la hotar... aveam loc... și era pe vremea culesului și nu ne-am putut dușe la cules acolo că o fost minat locul, tăt ăla. Ni, venit o echipă care era specialiști... în ăstea, de-o desfăcut, le-o desfăcut... era legate în, era legate în serie, așa cu cablu și nu se vedie... era pă jos așa, pă aproape în pământ și dacă călcai pă ie exploda. Mureai acolo. Era mine...

S-a întâmplat, pe aici oameni să calce pe...

Nu, nu, că o anunțat, cum vă spun, și poliția și primăria că să aibă oamenii grijă die problemele estea... să nu meargă prin porumb, să nu... No, asta o fost războiu' și...

Și ce ați făcut cu armele? Care le-ați găsit? Automatul?

Deci știți ce-am făcut? Eera țeava... țeava era mai lungă... el... cam atâta cu țeavă cu tăt, pătrüzăci-cincizăci de țenti atâta intra și ave' încărcător, încărcător de ală cu cartușe de era nou-nouț și cu prietenii ăștia de copii zic: „Ce să facem cu ăsta, că ăsta dacă o iei așa se vedie die sub haină, să merem oareunde să...” Ș-apăi am tăiet din [țeavă] cu pânză de bonfaier și cu fel de fel de! Am tăiet-o de era numa', numa' atâta țeavă o mai rămas, și era cam atâta cu totu'... laolată cu totul vreo douăzeci de țenti. Ș-apoi ne-am dus aicea încolo pe deal nia într-o seară și ne-o apucat de tras cartușe... nu erau multe cartușe, mi se pare că numa' două încărcătoare die cartușe o fost în janta aia unde era. Apoi le-am terminat și... o auzit cineva, o auzit cineva pușcături, dar atunșea nu era chiar așa suspect că mai umblau oamenii, mai... și ăsta mai avea un pistol și ălalt poate, găsit, nu cumpărate și... no. Ș-apoi după așeea l-am dat la unu' că zâșe „Mă, zâșe, dă-mi-l” „Hai că ță-l dau, dă-l în jar! Du-te cu el!”

Bun, acuma ne mai rămăsese nouă de data trecută niște lucruri care voiam să vorbesc. Când ați fost copii o fost păduchi p-aci?

Fost. Am avut.

De unde i-ați luat? Cum ați scăpat de ei? Cum făceai?

Știi de unde s-o luat? Di pă iarbă, atuncia cu războiu' și pă iarbă erau și pă iarbă.

În '44 că atunci o fost mai pă la noi, și pă iarbă cum zăce soția era, apăi atâția păduchi era de ai de capu' meu! aicea așe pă la baltă, pă la pantaloni, pă la api, apăi mama Dumnezeu o ierte, fierbe' hainele, fierbe' cu leșie de asta de cenușe din, de lemne de la șerbe' acolo. No, aia se ducea, da' doră era alți și apăi o apărut prafu' ala DTT-ul ala o apărut, foarte era bun da' așe mirose' de parcă, parcă era ș-apoi dam cu DTT-u de-ala, cât că mirose', dar cu ala apăi s-o...

Ala, dacă ai dat o dată pă haine că trebuieu, cre' că tăte hainile erau pline și era un fel de săpun atunci după război zăcea că-l faci din ulei și din săpunu' ăla dacă te spălai pă cap pă heia zî tăt erai; o zî două, peste două zăle era de-aia mărunți, mărunți în cap așe să făceau din, din săpunu' ăla.

Cum din săpun?

Așe din săpun, că era făcut zăcea că din ulei rău ce știu cum era. Din săpunu' ăla zăcea că să fac.

Că dacă te spălai, c-amu n-avei atunci că p-aia vreme nu era fel de fel de săpun, nu erau săpunuri bune și săpunuri, greu să găsea, greu să găsea.

Și pe cap cu săpun vă spălați?

Da. Noi și acum cu săpun de haine ne spălăm.

Da-l faceți dumneavoastră săpunul?

Da, noi, noi de casă.

Da' nu să dădea cu ăsta, cu gaz, cu petrol lampant, nu să?

Da și cu petrol și ăla era bun. Ala îi foarte bun și sclipea părul și să descâlcea rapid, știi? Ușor, ușor luneca, luneca tare piaptănul pân el și, da, știu. Da' nu miroase bine ăla. Nu ne făceam cu de-ăla.

Și zăcea că de ăla nici păduchii, nu puteai să ai păduchi de păr că-i omora pe toți.

Dacă aveai și vedeai, te ungeai o dată, gata; nu mai era nici linghinile din alea cum să făceau din păduchi, din care să făceau păduchii.

Dar, dumneavoastră ați avut vreodată păduchi?

Da.

În '40 ați zâs.

Atuncia, atuncia. În '44. Da, da, am avut sigur că da, am avut păduchi. Nu, nu era, nu era chiar așa mare rușine că ai, ai păduchi, că toată lumea avea, așa era, no.

Da' de care de, de haine și sau și de cap, și de una și de alta?

Și de una și de alta.

Și de una și de alta și dacă te pieptănai, numa' vedeai că pe piaptăn iasă păduche bată-l, no, așe era, așe o fost.

Da, înainte de război?

Înainte, înainte de război, deci când umblam la școală, că eu am început școala în '37, deci n-am avut probleme cu astea și nici în toată clasa nu era, măcar aveau și țigani în clasă, dar nu era.

Poate nu-i controla atuncia ca și acum, pe aia vreme nu cred că se controlau așa copiii la școală.

Apoi amu, poate că nu se controlau, dar nu, deci no părut ca să zâci că; ulterior se controla și găsea păduchi la copii din clasă. Da' atucea cum să zâci nu poate nu să nici controla, nici chiar așa de tare, da' nu era când am umblat io la școală, nu era.

Și când, cam după război, cam când au dispărut păduchii?

După război apoi cam pân '46, cam așe pân '46, deci '45-'46 atuncia, în '46 n-o mai fost păduchi altu.

Da, o venit DTT-ul ăla care mătura prafu' și mirose' așe urât.

Da, acela era, mirosea tare da' ăla distrugea, ăla nu mai, nu mai apărea.

Ce știi unde că numa' pă jos putea să șie, pă unde să șie că jaba șerbeai hainile și opăreai. Că atunci era pânză de aia de casă, pă aia vreme nu era lucruri de ăstea ca amu și le puteai fierbe și opări, dar nu, nu, nu pe.

Da, da și DTT-ul ăsta de unde îl luați sau veneau ei și vă dădeau, sau cum?

Un timp, atunci când o apărut DTT o fost formată o echipă care mergea pe la tăte casele și...

Apăi mere', știi unde mere'? Mai la, la ăștia mai săraci, la țigani și mai p-acolo că era mai... și acolo dădeau ei. Restu' cine avea, își cumpăra. Era petrol sau pachetele de DTT, apăi.

Și puteai să dai peste tot, pe haine, pe corp? Puteai da cu el pă tine?

Pă haine, numa' pă haine. Pe cap, dacă avem, era petrol, ăla era, nu DTT-ul.

Și dumneavoastră când ați avut păduchi de cap, cu petrol v-o dat să scăpați?

Ala era principalu'.

Și pe urmă, n-au mai apărut cândva, câteodată?

Nu, nu, nu de atuncia așe ca să fie păduchii nu, n-o mai fost.

Asta, ce mai erau ploșnițe sau cum le zicea?

Ploșnițe, da, da. Da' noi n-am avut, aicia la noi n-o fost ploșnițe.

Și io am auzât, dar nici io n-am văzut de alea. Tu ai văzut? Tu unde ai văzut?

Știi unde am văzut? În alt oraș când am fost atuncia la montat la un uscător acolo am... ne-o cazat într-o, într-o cameră acolo că erau vreo douăzeci de oameni acolo și acolo era ploșnițele în, în era o... cum Dumnezeu Sfântu' o și fost acolo că era o sală destul de mare, destul de mare și acolo ne-o cazat, era paturi acolo și de exemplu când să stângea lumina, când stângea lumina atuncia apărea ele.

Și te ciupeau, ce-ți făceau?

Ai de mine! Și nu puteai dormi; când aprindeai lumina, parcă nu mai era nici o ploșniță. Fugea, fugea, de lumină fugea.

Și ce făceați, dormeați cu lumina aprinsă?

Păi mai dormeam și cu lumina aprinsă, mai dormeam într-adevăr, dar unii cum vă spun, că unu'... unii era de-aicea și altu'... și unu' din Baia-Mare, unu' din ce știu eu de unde? Tăți am montat un uscător în, acolo, uscător de cereale la o bază de recepție. No și păi ne-o dus meseriași de ăștia, ne-o dus să facem acolo. Pă alți, alți zăce „Mai stânge lumina că nu pot dormi” No, păi dacă nu poți, stângeam lumina, și după aia ploșnițele umbla pă noi!

Da, asta cam în ce vreme era?

Da, știți când o fost asta? În, cam pân opzeci, cam pân opșdoi-opștrei, cam așe ceva, da.

Și până atunci n-ați văzut ploșnițe niciodată?

N-am văzut, până atuncia n-am văzut ploșnițe, nu, nu. Noi aicea n-am avut.

Și prin sat n-o fost care aveau ploșnițe?

Cineva zăcea că evreii aveau ploșniță? A da, cineva ne-o zâs că evreii.

Tot ce să poate, tot ce să poate.

Aia șerbeau hainile, erau nește evreice la noi în sat, aici c-o fost mulți, era două bătrâne și elea când spăla hainele, fierbea cu petrol, nu știu de ce.

Cum le fierbeau? Puneau petrol în apă?

Da, în apă. Era două bătrâne care erau sânzure și o zâs că ei pun petrol în apă când fierb hainile, apăi că di ce puneam și ce era aia la ei, api nu știu.

Și de atuncia n-ați mai văzut?

Io spun, eu n-am mai văzut, până atuncia când am fost cazați acolo.

Dar de unde ați știut că ales-s ploșniță?

Apăi mai era, cum v-am spus din, din toate părțile „Mă, zăce, ăștea-s ploșnițe”; știți cum era ploșnițele? Așe ca, cum să vă spun?

Mai mari ca păduchii?

Mai, mai, mai, mai mari, așe cum era cârceii aia. Știi cum erau? Late, late așe era, nu era lungărețe că era late, așe nu știu cum să spun, așe cum era cârceii ăia pe miei, pe miei, dar nu chiar așe de mari era, era mai așe, era late, nu era lungărețe.

Și ce culoare?

O culoare așe cum să spun? roșcată cumva așe, nu roșie, așe între.

Nu v-o scăpat de alea, cât ați stat acolo? Cât ați stat acolo?

D-apăi nu, o săptămână am stat.

No suficient, nu putea să dea cu ceva ca să scăpați acolo?

Doră am zâs câtră șefii ăia acolo, șefii de bază și directoru' și care... „Păi mă, dați și voi cu ceva, dați!” „Cu ce să dăm?” Ei se duceau în treabăși, noi rămânem.

Stați că mi-am adus aminte de ceva: da' păduchii, păduchii nu se făceau și pe animale?

Ba da, și acum se fac.

Ba da, da, dar nu era, nu se lua pe om, păduchele de animale și acum, și acum sunt.

Pe porci, pe porci. Da, da și pe vaci, da.

Da, și nu faceți nimic dacă are păduchi? Cu ce dați pe ei?

Ba da, ba da, dăm, acum o apărut soluția asta pentru râie, pentru râie la oi, știți. No, și aia îi foarte bună, dacă ai uns de exemplu, deci era periculoasă, îi periculoasă să nu se lingă vaca în zona aia și trebe un pic, un pic de grijă.

No bine, ea se face pă gât, să face la vaci, după cap, așa.

Da, după cap pe la coarne. Și le ungem cu, și făceau soluție din aia este, era la ... și acuma este la dispensarul veterinar. Și gata! Și pă porci, și la porci.

Tot cu din aia dădeați?

Da, tot din aia, eu încă am avut de când aveam oi într-o sticlă de două kile. Ie, o fost dezolvată și am dat așa pe porci, i-am spălat așe.

Da, așe cu mâna, am pus așe, i-am frecat și gata, n-o mai, n-o mai...

Așa, stați că era, am auzit în alte părți, la fel că și de pureci, da' și de altele că dădeau în casă cu verde de Paris, ați auzit?

Am auzit de verde de Paris, da' noi nici n-am dat... ăla îmi pare că nici nu să, nu era recomandat. Ala-i foarte periculos.

Ați văzut vreodată?

Io n-am văzut da' îmi spune' când o fost medicu' veterinar aicia, altu', nu ăsta care... ăsta zâce că îi foarte periculos pentru sănătatea omului; dacă ai dat cumva, undeva, într-adevăr că omoară tot, da' și pentru sănătatea omului era pericol.

INTERVIUL NR. 34

Femeie, n. 1920

Și ziceți că n-ați făcut decât patru clase?

Numai patru clase. Că o zâs tata că nu m-oi face preoteasă, trebuie să umblu cu vitile, aicia ni că ave' vaci și cai și eu, atuncia, copiii trebuie să facă ce spun părinți. N-am avut dreptu' să comentez și am fost acolo, no acasă și no... o venit timpu' de m-am căsătorit.

La câți ani v-ați căsătorit?

La douăzeci, la douăzeci, de afară la câmp, știi, la câmp. Io am fost fată de centru, am fost ca o domnișoară, nu trebe să mă laud da' n-am fost pentru, pentru acolo, da' o fost băiatu' hăl mai mic și el s-o dus în armată și io să stau cu bătrânii să-i îngrijesc. Am mârș și am stat, am stat și dragă o trecut, am stat șapte săptămâni cu el și s-o dus în armată activ și api o fost, o vinit războiu' și o fost și război și o trecut, și o trecut și o trecut pe aicia și românii, ocupat și Ungaria și el o fost în Ungaria și o făcut într-o sară distracție că mân' dimineată vin acasă. Noptea, nu, l-o împușcat, l-o împușcat și-o murit.

Dumnezeu să-l ierte. Înainte să vină acasă?

Dimineata vineau acasă.

Da, unde s-o întâmplat asta?

În Budapesta. Era soldat român.

Da' el era român sau maghiar?

Maghiar. Că putea să rămâie acasă să nu margă că D. nu-i departe de Budapesta. Zâce „Așe ne-o învățat să ne facem datoria până în cap, c-apăi avem drepturi” no, așe fost. Și dragă o murit și apăi am stat acolo. Bătrânii n-o vrut să mă lese să viu acasă că casa părintească, aicia îi a tria casă. Și am, am, n-o vrut bătrânii să mă lase să viu acasă, da' am vinit că ave' frații și zâce nu, mi rușine; stă acolo și io stau în casă în chirie, aicia sta într-o casă nu departe în chirie. Și amu, am auzât, zâce mama mi-o spus: „hai G. dragă acasă că uite ce-o zâs I.” și apăi am vinit, așa am plâns când am ajuns la porta căsii, așa am plâns, no și apăi am stat acolo acasă un an, am jelit, după aia, no o trecut și ăsta și da' eram tăt

aşe amărâtă cumva. Mă duc într-o zi în sat, aici era o ferărie aproape de, vizavi cu spitalu'. O ferărie acolo a, era un preţin care era fierar şi el o avut on, on preţin de la S., din comuna S. aici. Io am dus, m-am dus „ce faceţi” şi no vorbeam aşa, zice ăla „mă cine-i nevasta asta.” Alălalt „mă asta-i bună de tine, tu, că-i văduvă” şi el nu era căsătorit. ăsta mi-i bărbatu' aicia ni. Asta i-al doilea. Şi apăi mi-o făcut cunoştinţă şi o vinit; era, era bine, era şi mecanic şi, şi era dintre primii oameni şi era cătră primăvară. El o lucrat la arat şi la sămănat, dacă vrei, io nu mai viu, să vii că, să ne căsătorim şi apăi m-am dus şi nu mi-o părut rău c-o fost on om, domn o fost; mai bine ca atunci, acolo dintie. Mai bine că ţărăncile ăstea nu mai şti să bârfească, ştii că, Doamne iartă-mă, că amu tăte vă spui. Io, ştii, îmi punem baticu' şi atunci aşe şi avem haine aşe, nu ca ţărăncile în sat că mama era şi croitoreasă şi apăi ne făcea zăce, no unde am rămas?

Bârfea, ce bârfeau că zăceau că bârfeau?

Nu bârfeau tare aşe, nu bârfe' nu era aşe ca amu da, da' ştii di ce mă bârfe cumnata mea acolo afară, unde am fost că di ce îmi pui baticu' aşe [legat la spate], de nu aşe. Că numai curvile umblă aşe.

No, să nu mi se vadă păru'.

Io tăt în capu' gol umblam când era fată şi no, o fost bine.

Şi cu dânsu' aţi stat până la bătrâneţe, cu al doilea soţ?

Da, în opzăcişi tri o murit. A fost de opşcinci de ai.

No bine, ce vream eu să vă întreb, dumneata când ai fost mică, bolnavă ai fost vreodată?

Am fost, da' nu mă ducea la doctori că-mi trece'. Nu te mai duce' atâta. No şi api să vă spui io o poveste, apăi m-am măritat după aesta şi o vinit de, am ajuns timpu' de eram de trişasă de ai, aicia am cumpărat casa asta n-o fost-casa mea, o fost prima în stradă şi, şi mare gredina. Da' io avem televizor mai repide, telefon ce era, tăt io şi era preţină numai cu ăştia di la sfat, conducerea şi doctori şi ţinem porci, vine' aici tăia porci şi domnu' doctor A. şi, şi o sută de găini am avut. No am avut tăt, drept că şi lucram, lucram, n-am fost în serviciu că io lucram acasă şi bărbatu' în serviciu. Era, era la ce era că atâtea, o dată o fost România Mare, după aia România mai mica, apoi o vinit ruşi, o vinit nemţi. Şi multe, multe am păţat.

No, da' zăceaţi aţi fost bolnavă vreodată?

No şi am ajuns. Am fost d-apăi mi-o trecut.

D'a cum o fost, povestiţi-mi ce boală aţi avut.

D-apăi pote tuşem şi mă dure' burta şi nu ştiu ce.

Şi ce făceaţi de astea, ce vă dădea, mama ce vă dădea?

Apăi îmi dădea, stai numa' ce, la burtă făce nişte ceai de mentă şi nu ştiu ce no, îmi da ceva; mai mere' şi la farmacie de cumpăra ceva da. Când am fost

de trișasă de ai. M-am gândit, vai Doamne io tăt felu' avem și io n-am copii. Am on copil, l-am făcut așe necăjită și m-am dus la doctoru' C, era bătrân, m-o consultat, de atâta redicătură cum lucram la fân, mi s-o astupat trompa asta; mi-o făcut tri suflări zăce, să vii la control când m-am dus la lună la control zăce, „G. l-ai prins”; uite ăsta mi băiatu'. Îi inginer la Cluj.

Da, stați un pic la treișase de ani, asta când era atunci? În, în '56 aici ați fost la spital?

Aicia am fost, tăt spitalu' o fost aicia când eram copilă mică atunci o făcut, o dată în H. și acolo este soră cu spitalu' ăsta așa la fel le-o, îs făcute.

Și dumneata ai prins când s-o făcut sau era făcut dinainte spitalu'?

Atuncia când eram micuță făce', l-o făcut. Mică încă. Așe nu știem io. Eram io așe că avem căsuță aicia și noi acolo aicia sus în gredină aicia, acum îi gredină și mama o mârș în sat; io după ea plângând până când nu m-o adus înapoi, nu știu cine, că io n-a, n-o vrut, mama ave' treabă, de. Eram așe dejghețată știți, tăte vrem. Mai, mai luăm câte o cașchetă de la tata.

Ce cașchetă?

Șă, să, să, să dacă comentam știi. Că și când m-am măritat acolo, te-ai dus, nu i-o plăcut că unde m-am dus; te-ai dus, să taci, să lucrî și să taci, să tac să nu comentez. Nici n-am comentat, am stat ca o prostă. Și Dumnezeu m-o scăpat de acolo și mi l-o dat pă omu' ăsta. No și apăi m-am dus la F., am stat on an acolo că el o fost de acolo și-o trebuit. Într-o zi vine tata la noi acolo. Zăce haidați că se vinde casa lui A, asta o fost a lui A. s-o cumpăram. El o vrut să ieie la Cluj, tata săracu' să știu aproape să-i mai ajut și i-am și ajutat cât am putut, am vinit, am făcut târgu': 120.000 o cerut, n-o vrut să ieie numa' 100.000, zăce tata 10 dau io numa' să cumprați și așa o am cumpărat și aicia am îmbătrânit.

V-ați mutat aici?

Da, da. Amândoi sigur, o vinit și el, și lui i-o fost mai bine aicia. No, ce să vă mai spui?

Dumneata prima dată aici la spital când ai fost, n-ai fost niciodată aci?

Ă, ăsta internată? Știi când am fost, când, că eram așa zăhăită când femeile rămân cu menstuația. Eram tare zăhăită și api m-am dus aici și de aici m-o trimăs la Cluj și la neurologie am fost și apăi m-o întrebat ce bărbat ai, cum să portă, ce, ce lucrî? Apăi acolo acasă. Da' copii ai? Am unu, am unu, da' n-am copii; no zăce trebuie să te ocupi să, ca să scapi de bola aia că aia îi o bolă, urăciosă, trebuie să fi mai ocupată. M-am dus la internat că era internat de copii aici; m-am, m-o angajat acolo da' numa' c-o jumăta' de normă, am vrut ca să fac și acasă lucru'. No și apăi așa acolo am lucrat zece ai și am ieșit la penzie.

Înjecție când ați luat?

Înjecție mai făceam că și mă lăuda că așe bine, bune a mi... Făceam injecție și atunci cu copilu', cu nebunia aia în cap, cu este o perioadă când

femeile suferă câteodată tare, mă tăvăleam pă aicia jos. Pă, pâ-n curte, mă, mă tăvăleam așe rău și apoi dacă am, am fost, m-am dus la internat dragă, acolo trebuie să lucru; m-am dus la linjereasă, croitoreasă, știi, și linjereasă, călcam la copii, știi, și pot să. No, merem la fân, la adunat, la triat no, n-am pre', n-ave' vreme bola să vie la mine și api am ieșit la penzie, de acolo am ieșit da' mi-o rămas numai șasă ai și nu știu câte zăle. Cu cinșpe lei m-o penzionat, așa era atuncia. Că și banii tăt să, să schimba. O fost și cu on milion, o fost și cu sute, o fost și cu lei numa', no.

Unde ați născut?

Io aici a tria acasă.

Nu, nu copilu' unde l-ați născut pe el?

Unde am născut copilu'?

Da, da.

Copilu' în spital.

Aci, aici sau la Cluj?

Aicia.

No și cum o fost?

Eins, fain l-am făcut.

N-o fost greu, n-ați avut probleme?

Habar n-am avut, am, am avut și o cumnată atuncia, o, o născut și dragă dacă zăce să împing; ea era rușinosă, apăi ea încă strânge' de io făcut capu' așe ni lungăreț. De și acuma nu-i, nu-i normal și trăiește nepotu' meu, ia șe ni în vârsta...

Și dumneata n-ai, ai împins, a fost bine?

Am, îndată am vinit, în martie, am născut în cinșpe martie; am vinit acasă, vremea lucru'. În grădină, du-te, hai G. la grădină la lucru, apăi am făcut io o bolă de așe tremuram, știi, că atunci nu-i voie să faci forță.

Da, și ce ați pățat?

D-apăi mi-o trecut, am făcut ceva injecții, oarece injecții, mi-o trecut da' nu putem să las copilu' aicia. Aicia acasă m-am vindecăt, vine' doctorii, îi dam câte on șoldan, își tăie aicia, că avem porci nu. Am fost gospodină bună, dar o vinit rău, o murit bărbatu' mieu. (...) Nu le mai adunam, și-am măturat tăt curtea și, și aicia ni drumu' și dau să mătur și pă marginea drumului stau, vine o mașină, pic și îmi rup picioru'.

Ați picat, când?

Da' când am căzut doră, am fost amu bătrână. No, o fost după, am fost văduvă. No bătrână aicia am căzut pă marginea șanțului. Am vinit înlontru. Și îs operată, de aia umblu cu aia ni. Și de atunci sufer.

Nu s-a vindecat bine?

Apăi s-o vindecat cum s-o vindecat că atâta am stat la Cluj atunci acolo la, că și copilu' era student atunci și... Acum n-am pă nimeni să mă ajute; nici pântru bani nu găsesc, că țâgani de ăștia mai umblau să te fure și nu-ți lucră și vai de capu' meu, vai de capu' meu și de zâlile mele. Băiatu' vine când pote, da' îi ocupat cu, are el o fermă or cum să zâce.

E căsătorit, aveți nepoți?

Da, sigur, am o neopată, o terminat acum, az' toamnă Facultatea de Drept. Io am vrut doctoriță să se facă da' nu-i place sânge și așe.

Da' dumneata de ce ai vrut doctoriță?

Da' ce știi io, am știut că doctorii îs cineva. D-apăi acum și aia cu dreptu' și aia îs ceva; no acum terminat da' mai face acum on an pentru nu știi ce drept. No, și după aia să facă doctoratu' și apăi bani și dăi și. M-o costat mult, că atâta bani ieu și aicia la facultate și de trebe și de nu; de terminat, o terminat cu nouă, așe că nu-i problemă. Nu mi-o făcut rușine, aia ni mi-i fata, o fost dansatoare în, aici în primu', aia. Și acolo-i cu, cu tată-so; era prima dansatore dragă. Păi acum nu mai dansează, numa' chiar. No asta.

INTERVIUL NR. 35

Femeie, născută în 1946 Bărbat, născut în 1943

Intervențiile bărbatului sunt subliniate în text.

Și ziceți-mi... câtă școală ați făcut aci?

Patru clasă.

Aci în sat?

Patru clasă-n sat. M-am dus slugă... doi ani slugă.

Unde v-o trimis slugă? Povestiți-ne. La ce vârstă?

În M. La nouă ani m-am dus slugă.

La nouă ani? La cine? Era rudă cu dumneavoastră?

Nu. O murit ăia... nu mai... geaba... am fost la el slugă. Doi ani... unșpe, și doispe ani... am stat... slugă... după ce-am gătat școala... clasa a patra. Mă purta cu vacile, desculț. Mâncare... mămligă rece... mămligă caldă cu lapte sara, mămligă rece, cu lapte dimineața...

Nici nu mănă laptele amu!

De-acolo... am vinit... m-am dus... la C... la V în F. Ni și nănaș amu. Am stat și-acolo un an, tot slugă. No, acolo mai bine-am dus-o. Acolo... mâncare-o fost... nu eram jingaș de mâncare. Pă urmă, am vinit și am făcut clasa a-V-a la fără frecvență. N-am mai făcut dup-aia. Iar am întrerupt școala.

Da' unde v-ați dus atunci?

Am lucrat la pomicultură. Era...vie și...pomi...livezi. Da' livada asta nu că livada asta o fost dinainte. Da' sânt aici-a livezi pă care le-am plantat...io, în locu' popii acuma o făcut pădure acolo..., vie...viile...alea tăte viile în R și în C am plantat, am umblat la stropit și tăt așe...până ce m-am dus la mină. M-am dus în armată. Din armată am vinit...m-am dus la școala de pomicultură.

Unde era asta?

La Polocioi. În Cluj. No, am făcut șasă, m-o trimis colectivul... șasă luni la școala de pomicultură. Am vinit de-acolo...nu m-o plătit cum o trăbuit, m-am dus la „Gostat”, la vaci. Am stat și-acolo șasă luni. De-acolo am vinit înapoi, am stropit la colectiv la vie, și-am lucrat la colectiv până la douășase de ani.

Și nu v-ați căsătorit până la douăzeci?

Eram căsătorit. Aveam două fete.

O vinit din armată, o stat o lună.

Nu... io am făcut un an și șapte luni de armată. În iunie... am vinit în concediu, în iunie m-am dus din concediu, în iulie m-am liberat și-n august am făcut nunta.

Pă urmă m-am dus la mină.

La mină?

Am pornit să.... Am avut o soră acolo și m-o dus să mă ducă la mină. Și când m-am dat jos de pă tren, am văzut acolo afișat că angajează la... face înscrieri la școala de CFR-iști. I-am zâs la soră-me' „Io nu mă duc nici la mină... dimineată vîi cu mine și mă duc aici la școală.” „Dacă nu câștigi?” „Nu-i bai dacă nu câștig. Nu câștig..., nu câștig..., mie-mi ajunge cât câștig.”

Și-ați făcut școala de CFR-iști?

Am făcut școala de CFR-iști. No și de-acolo am ieșit manevrant. Am făcut... acar, frânar, manevrant, paznic de barieră, scriitor de vagoane. Așe... atâtea... că le-am făcut în gradu' întâi. No am stat... că mi-am dus și soția acolo, am stat cinci ani acolo, în P. Am venit din P.

Și io am un băiat născut acolo.

No și până-am fost la P., am făcut încă tri clasă... cum am făcut o clasă, tăt la fără frecvență.

Țâne' copiii pă piept.

Și-așe învățam...

C-am avut patru copii. Îi țâne pă piept și-așe învăța.

Am vinit înapoi și-am stat tri ani în M. Cu tot. Cu copii cu tot. Cu toată lumea. Am stat tri ani în M. și am făcut naveta la D., la CFR, la manevrare.

Am cumpărat casă aicia. Că asta...

Și-ați ieșit la pensie de-acolo?

De-acolo am ieșit la pensie.

Când ați ieșit?

De opșpe ani. O lucrat în mișcare și la cinzeci de ani o putut să iasă. Și-am zâs ieși, ieși... că bine-i. Și-apoi o vinit aici ni, și s-o apucat de pus vie, pomii i-o completat,... tâte...

Mi-am pus aicia vie, mi-am lucrat gredina... Și-aici am rămas și mi-am făcut casă aicia.

Ce vreau să vă-ntreb... V-ați născut aci, ați copilărit aci, ați tot venit... știți toate lucrurile. Când ați fost copil, ați fost vreodată bolnav?

Operat de apendicită în armată.

În armată v-o operat? No, cum o fost? Povestiți-mi și mie cum v-o luat... ?

No... m-o operat și m-o dus în salon și am fost gata că m-am vindecat.

Da unde? Stați un pic. Unde v-o operat. În ce oraș... în ce spital?

În Brașov.

În Brașov ați făcut armata?

În județu' Brașov am făcut armata da... în Brașov o fost spitalu'.

Și... cum... v-ați simțit rău așa odata?

Nu. Am simțit că mă doare și m-am dus la operație. Am zâs că ce să mă operez după ce viu acasă.

Și cum o fost la operație?

Bine. Bine.

N-o fost problemă...

Foarte simplu o fost. Doctor bun.

La spitalu' militar, la Brașov...

La militar, la Brașov.

Și altfel, stați un pic, cât ați fost copil, n-ați avut răceli, lucruri de genu' ăsta?

Apoi cine le bagă astea în samă?

Am strănutat și-am tușit.

Și ce vă dădea mama... să zicem.

Ceai. Ceai de soc. Ceai de soc... și... ceai de salcâm... dacă...

Așa, da' socu' la ce-i bun?

Pentru tusă, pentru astea,...

Și salcâmu'?

Și salcâmu' tăt pentru tusă. Și ceai de ceapă. Tăt pentru răcelă... dacă... te doare-n gât.

Ceapă uscată, nu?

Da, sigur. Și-o puneai acolo în zahăr... zahăru' să să prăjească... ceapa acolo și slobozât apă păstă el.

Deci cum? Tăiai ceapa...

Nu. Curățată și tăiată în două... și luai învelitoarele. Deci cum... frunzăle alea. Și când să înroșea un pic zahăru', puneai ceapa acolo, deci... chestiile alea... învelitoarele alea... de la ceapă. Și pe urmă slobozeai cu apă.

Puneai apă peste...

Sigur.

Deci prăjeai sahar?

Sigur. Acoperit până să răcește și dup-aia dat la copii. Ca un sirop.

Și e rău la gust?

Păi amu cum să nu fie? ... Dulce cu ceapă. No, păi da' să știți că era bun.

Nu era atâta oameni bolnavi.

Nu era atunci?

Nu, nu ... ca acum. Dom' le noi n-am auzât de cancer până amu, aniăștia nia.

Atuncea zâce'... în satu' cutare este un om cu rac la mână. Ave' o bubă la mână și... ave' cancer la mână și așe-i zâce... rac la mână. Sau în satu' cutare să face-un om pricolici. Sau în satu' cutare să face căine. În satu' cutare este un... doi bărbați trăiesc împreună... acum în satu' cutare trăiesc jumătate împreună.

Și aci, că aici este spital și întotdeauna o fost, când ați fost prima dată? Când ați fost dumneavoastră prima dată aci la spital?

Niciodată.

Aicia niciodată.

Sau la dispensaru' de-aci...

În tăta luna mă duc... la control.

Da întrebați-mă și pe mine că de patrușpatru de ani suntem împreună... singur o dată o fost la spitalu' CFR-ului în Cluj.

Da? Ce problemă ați avut?

Cu gātu'... c-o făcut manevră cu locomotiva aia neagră cu abur...

Nu mi-o stat graiu' de tăt... da' m-am răgușit așe...

Și-o vrut să-l opereze, și nu s-o lăsat, și n-o vrut să ieie injecții și... o...

Da' cum... ziceți... de ce n-ați vrut să... ?

La unu' i-o luat... de analiză din gât, și-o rămas mut de tăt. Era de tri luni în spital și...

Și el s-o spăriet.

Și... când l-am văzut pă ăla... era de tri luni în spital și încă nu putea vorbi.

No, zâc, mie nu. Dacă mi-a fi mai rău, zâc, oi vini înapoi... zâc... mie nu.

Deci să vă opereze la gât să...

Să... să-mi ieie de analize... să mă piște... să-mi ieie... Atunci am stat tri săptămâni în spital.

Și ce? Nici injecții n-ați vrut să vă deie?

Da' nu... nu mi-o dat injecții.

Știți că să făceau antitetanusurile alea... și... da, și stăteam... că noi am luat altă casă mai în centru... și o vinit... o vinit asistentu' să ne facă. Mie mi-o făcut una, două... doră is foarte bune alea... Ăsta, omu' meu, tăt pă lângă... cum era stâlp la târnaț... la... verandă... tăt roata l-o-nvârtit. Nici cum n-o putut să-i facă.

N-ați vrut să stați... ?

Nu... Zâce: „Pă mine nu pui tu acu' până-i lume.” Așe... medicamente o mai... Io decît să beau medicamente, mai bine să mă-nțepe. Ioo... medicamentele... io cu ele-s mai...

Numa' atâta mi ocupația me'... să lucru acasă, și la biserică. Când nu-s cu popa-s acasă. Când nu-s acasă-s cu popa.

C-o zis doamna că pă dumneavoastră vă găsim acasă.

Ducem pă câte unu', nu mai vine 'napoi până-i lumea... pă care-l ducem noi. Poliția-l poate duce că vine 'napoi... d'a noi pă care-l ducem, ăla nu mai vine 'napoi.

Și ziceți că alte boli n-ați avut. Tatăl dumneavoastră, sănătos o fost?

El o fost cu plămâni.

Tata o avut cancer la plămâni.

Păi o fumat? Sau cum?

O fumat... o fumat mult. Tare mult fuma.

Apăi țigări de-alea... prefăcute.

Apăi țigări dealea de foi și...

Făcute de el?

Și-apoi o avut... nu era așe știință atuncea... acuma-s patrușasă de ani. O avut cancer pă canalu' care duce la plămâni... glanda aia.

Păi și cum l-o depistat?

Apăi doră... aici o fost spital mare...

Și s-o dus aci la spital?

Eee... da' era maree... și să opera... și sală de nașteri, și... de tăte o fost aici. Da'... amu dacă-ți pică un goz în ochi te trimite la Cluj să ți-l scoată! Da, serios! Doctoriță bune... doctoriță bune... și nu-ți scoate un nisip din ochi. T-o căzut var în ochi sau nisip în ochi sau ceva... te trimite la Cluj.

Bătrânu' o stat în spital? L-o operat aci?

Nu... nu... nu l-o operat că nu să opera atuncea. Era greu...

O așteptat să moară acasă.

L-o ținut ce l-o ținut în spital și...

De parcă băga cineva-n samă!

Da' era bătrân?

Nu era așe bătrân.

Nu era bătrân... Asta când o fost? În ce an o murit dânsul? Înainte de '89?

O! sigur că da... Eram io de vreo doișpe ani.

Cât o mai trăit după ce-o vinit din spital?

Șasă luni... șasă luni. Din cum o căzut la pat... mai umbla așe, că n-o stat... cam o lună o stat pă pat. Tăt p-afară... mai încoace-ncolo. Mai preumbla... n-o pre' stat pă pat.

Da, da. Și mama dumneavoastră?

Mama o murit la șeptesdoi de ani.

Deci mult după bătrânu'? Ea o mai trăit...

Mult... mult. O mai trăit. Mama o murit c-o fost bătrână... o fost... bolnăvită așa...

Nu... o murit că... spune și tu... i-ați vândut casa aicia, ați dus-o-n..., la muiere nu i-o plăcut acolo... acolo era cumnata mea...

O băgat-o ăla-n azil, și-apoi la azil acolo...

Noi am vinit în Cluj. No, io avem tri copii, mari, așteptam pe-al pătrălea. Nu puteam să o aduc și pă dumneaei că era așa mai împiedecată, mai... trebuia să ai grijă de ea... și cu servicii eram. No... amândoi lucram că doră la patru copii trebe mâncare și spălat și îmbrăcăminte și de tăte... și tăt la oraș i-am crescut. Și-apoi n-am putut s-o aducem. Ea de năcaz săraca... s-o delirat o țără. Apăi cumnata mea o băgat-o la acolo în... spital, și-o murit săraca. No. Ne-am dus, am înmormântat-o și... acolo-i.

Dumnezeu s-o ierte.

Că chiar am zâs cătră omu' meu că oare s-o aducem s-o punem lângă socru' meu. Daa... zâce... mai zăhăim osăle alea... dă-le pace... mai bine... No. Tătdeauna ne-amintim de ea și...

No. Ați zis că aveți patru copii. Ei... cu ei ați avut ceva probleme de sănătate?

Tăți îs sănătoși... tăți îs...

Și șasă nepoței am. Și am una de-un an și patru luni acuma.

Drept că noi nu i-am lăsat să să drogheză, când o fost gravide nu le-am lăsat să fumeză... să beie, să fumeză...

Da' fumau? Ele fumau?

A! și-amu fumează, fumează, no bine!

Păi și după ce-o stat nouă luni cât o fost gravidă, i-o mai trăbuit țigară după-aia?

Eee... după nouă luni... Sigur. Omu' dacă vre' din orice poate să facă să... Apăi le-am zâs: „Mă unde-ați învățat? Nici io, nici tată-to n-am fumat.”

N-ați fumat? Nici unu'?

Nu. Nu.

Io am fumat vreun an de zăle.

Apăi nu erați fumător. Într-un an de zăle nu te faci fumător.

Vreo tri pachete de țigări fumam într-o zi.

Într-o zi fumam tri pachete de țigări. Și m-am lăsat. Nu mai putem mânca, nu mai putem... Și m-am lăsat dintr-o dată. Mă sculam noaptea din oră-n oră și-aprindeam țigara.

D-apoi nu vă simțeai rău?

Apăi chiar că, de-aia m-am simțit... că de ce m-am simțit, de-aia m-am lăsat.

Io nu le-am tăt zâs... mă, lăsați nu ardeți... mă... mai ales acuma ce scumpe-s! No, nu le dau io bani că au ei treburile lor și... no... îs bine tăți și nu

am probleme da'... parcă pântru sănătate... pântru sănătate, nu pântru bani, că banii omu' îi face.

Da' cum tatăl dumneavoastră a fumat atâta și n-ați prins obiceiul ăsta?

N-am fumat...

Ba o fumat la vreo șapteșpe ani... așe. Da' când o văzut soacră-me', nu-i plăce'. Nici în casă nu-i lăsa. Afară... afară... fumați afară. Nu-i lăsa și probabil că nici soră-sa n-o fumat. No, că ei o fost doi copii. O fost, că cumnata-me' îi moartă săraca.

Dumnezeu s-o ierte da' ce-o avut?

O picat jos și-o fost gata.

Comotie cerebrală. O făcut comotie și...

La ce vârstă?

La șaișdoi de ani.

Când s-o întâmplat asta?

Acuma-s cinci ani. În P. acolo.

Cu tri ani îi mai mică ca... o fost mai mică ca el. Da' vă spun că... da' ie săraca... o rămas și fără bărbatu-so, no... fata s-o căsătorit, băiatu' iară o terminat facultatea, cred că s-o dus în străinătate că nu dăm de el nici la Dumnezo. Nu știm că ce s-o întâmplat.

Și-acuma zăceți că ce probleme aveți? Că zăceți că vă tremură picioru' sau cum ați zâs?

Păi amu îmi tremură picioru' și mâna, da' fac tratament și nu...

Da' de când o-nceput treaba asta?

De vreo doi ani.

Da' de la ce poate fi treaba asta?

Tăt așa-am zâs că de la... ei o pus altă...altă boală...da' când am făcut casa asta, io tăt așa-am zâs că de-acolo mi-o vinit. Mi s-o deplasat ceva vene. Nu găseai nici oameni, mă durea mâna asta...mâna asta de numa'. Pă partea asta-am cărat moltăru'...tăt moltăru' cu găleata și pă dinlontru și pă dinafară. După-o săptămână o-nceput să-mi tremure picioru'...și mâna. Și-apoi tăt m-am lăsat așe... nu m-am dus vreun an de zâle, ș-apoi o-nceput să-mi tremure tare. Și-apoi am făcut tratament.

Aci? Aci?

Aci m-am dus, și m-o...mi-o dat trimitere la policlinică în Cluj. Aicia nu fac nimica. Aici nu descoperă boală, nu...

No zâc, „D., hai numa', hai”. Și m-am dus la asistentă „Spuneți-mi un particular.” Și-apoi mi-o spus la centru medical pă Horea. Și foarte bine. Foarte bine l-o tratat.

Și? Sunteți mai bine acuma?

Mai bine.

Da-i tremura tare mâna că ... trebuie s-o bage în buzunar.

Păi așe-mi tremura mâna de... păi nu puteam... trebuia să pui plapuma și picioru' ăstalalt păstă picior. Așe-mi tremura de nu puteam să mă hodinesc.

No, foarte bine s-o ocupat ... tare bine. Atâtea programe i-o făcut doctorița, până când o dat de ce trebe. Foarte, foarte bună doctorița. Așa-am picat pă ie. No, bine și noi ne-am dus de-acasă ... nu gândiți că ... Că dacă nu te duci ... nu-ți face nimica, fii liniștit.

Ați zis că aveți patru copii. Unde i-ați născut?

Uaai ... fetele ... una-i născută chiar aci-n casa veche. Aici. A doua ... '68. Șii aia mare, în ... casă la soacră-mea, sus, cum meri, pe șoseaua principală.

No, ziceți-mi la prima fată, cum o fost? Când v-o luat durerile, cine v-o moșit, cum o fost, ce v-aduceți aminte?

Aicia ... aicia, aici să naște'. Când am născut io fetițale, aici să naște. La spitalu' ăsta. M-o luat la tri noaptea, m-am dus ... și pă unșpe. Și m-o dus și ... pă unsprezece ... pă jos am vinit ... am coborât la spital. Am zăs cătră soțu' ... cătră bărbatu' meu. Zăce: „Stai tu că mă duc și scol pă vecina să prindă calu' să m-aducă.” Atunci nu erau atâtea mașini ... amu-s patruștrei de ani. No ... și ... zăce ... ză „Mă nu te du nicăieri. Când m-a lua durere', stau în loc. Că-i primu' copil. Nu-l nasc așa repede.” Că mi-o fost spusă moașa că ... N-o și pă jos am vinit până la spital.

Cu cine?

Cu soțu'. Pă la tri noaptea. No și am ajuns, și era moașă ... M ... o femeie foarte specială, foarte ... bună, m-o consultat, ... „No E., zăce, stai liniștită, că ... ești bine.” No și pă la unsprezece dimineața am născut. Pă la unsprezece zăua.

Și cum v-o ajutat moașa să nașteți? Ce v-o făcut?

Foarte bine. În pat domnule ... și-am prins ălea ...

Da' v-o făcut frecții, masaj?

Da' de unde!

Împinge așa? Că mi-o spuc cineva că s-o suit cu genunchii și apăsa cu genunchii...

Nuu, nuu că nu mi-o trăbuit. La băiat așe mi s-o suit.

Păi de ce?

L-am născut în P. Îs puturoși băieții! Nu ... serios. Și al doilea băiat, tăt așe greu l-am născut. Două zăle și două nopți m-am chinuit cu el. Da' cu fetele n-am avut probleme. Am născut ...

Primele două născute îs fetele?

Da.

Și cine... o mai fost cineva la dumneavoastră la spital sau numa' cu moașa ați născut acolo?

Numa' cu moașa și doctoru'. Doctoru' o vinit. T. era... doctoriță... de lăuză. Și-o vinit, o vinit dimineața când o vinit la serviciu o și vinit la mine și... no... zâce îi bine tăt. Doră asta era... mai bună ca o doctoră. Era o femeie în vârstă, moașa. Erau moașe bine pusă la punct mai demult dom'le. Erau așe... știeu ce să facă cu tine să nu te chinuiască, să nu te... Am născut cu picioru-n șold la ie... mi l-o pus. Că nu erau mesă d-estea de... Totuși pe mesăle astea altfel naști... altfel...

Mai ușor?

Maii... mai... cu mult... cu mult. No. Și după doi ani am născut-o pă A...

Și atunci cum o fost?

Prima o fost D., a doilea A... A doilea... fată... ne-am fost mutată că aicia am avut chiriași și-apoi tăt n-o vrut să iasă de-aici că să-și facă casă, că să le-o vândă proprietaru'... că asta am primit-o în jocu' miresî... proprietatea asta până-n deal și tăte.

Cum adică în jocu' miresî?

Așe bine... când am avut nunta.

V-o dat-o cineva?

Sigur. Sigur. Unde o fost bărbatu-mi-o mulți ani... T. C-apoi casa aia o-am și cumpărat-o noi. Șii... am născut-o... mi-o vinit să nasc, și-avem oi. Nu uit niciodată. Tătă noaptea am făcut la păstori de mâncare, c-atuncea să făcea, când mereai după lapte la oi, să făcea mâncare... supă de găină, friptură, nu știu ce... tăte, tăte le-am pus la rând, le-am împachetat, ca el să poată mere după lapte la oi dimineața. Și zâc „No, acumă hai du-mă.”

V-o luat durerile?

No bine... da' tătă noaptea le-am avut.

Și la cât v-ați dus la spital?

Păi pă la patru și ceva dimineața. Și când trăgeau... era Constantin și Elena... trăgeau clopotele... am născut-o. Da, fata... aia mai mică... chiar de Constantin și Elena... la ora unșpe. Și-o vinit, doctorița de lăuză, „Noo... zâce, ni s-o născut o E.” Și ie era tăt E... doctorița.

Da' nu era născută în ziua aia...

Nu era născută, numa' o chema E. Și ni s-o născut E. Și vine bărbatu-meu să vadă că ce-am născut. El aștepta băiatu'. Nu-i mai trăbuie fată.

Io am așteptat... numa' a treilea o vinit.

Când o fost la poartă, zâce cătră paznicu' de la poartă, zâce: „Măi nu știi, mi-o născut nevasta? Nu știi nimica?” Zâce: „Ț-o născut măi. Ț-o născut. Da, zâce, moașa-i vinovată. O fost ficior măi, ficior.” Daa... no el bucuros că-i ficior și... el o zâs... când am un ficior altu' nu mai faci.

O născut un ficior, da, pă când stau să mă bag,...: „Da auzi.” Zâc „Ce-i baiu’?” M-am spăriet că o murit. „L-o scăpat moașa jos și s-o... s-o... s-o făcut fată.” „Ai băga-ț-ai...!”

O răs de dumneavoastră. Știa că vreți băiat. Păi și tot nu v-ați oprit... c-ați făcut băiat și-ați mai făcut unu’.

Am mai făcut unu.

Am făcut unu’ că a patrulea am fost io bolnavă și... o trăbuit să-l fac.

Cum adică?

O zâs că ori să mă taie, ori să fac. Să-mi aleg.

Da? Da’ ce boală ați avut să... ? Și-o zâs că trebe să faceți un copil?

No... fibrom uterin.

Și de la ăsta... să vindecă cu naștere? Io nu știu că...

O ieșit... o ieșit cu nașterea afară. Păii... auziți. Daa... dacă el judeca bine... ginecologu’... bine... nu făce’ treaba asta. Că... oaaii... păi era... era... era să mor, nu altceva. Și după aia am avut dificultăți, și...

No da’ zâceți-mi cum o fost?

No... băiatu’ ăl mare l-am născut în P. Țăla, așe cum zâceți mi l-o împins afară... tăta m-o albăstrit.

Moașa?

Nuu. Ș-amu îmi imaginez că un domn ca dumneata o fost...

Doctoru’?

... da’ parcă aici ni mai lat...

Da’ de ce Dumne... ? Și cum... el o pus genunchii?

El s-o urcat păste mine pă masa aia și pă... că are un fel de drepti, două drepti și m-o masat. Și moașa îl trăge’. Atuncea își dăde silința pântru copil. Amu nu mai... amu o dată le taie... Da’ greu o fost. O fost puturos. Că știți cum o fost când l-am născut? Mi l-o arătat. L-o prins așe ni între degete. Zâce... ia pântru cine te-ai chinuit. Așe era de rozosin și de frumos... Ș-amu-i frumos bărbat... ș-amu-i frumos bărbat. Zâce: „No ui pântru cine te-ai chinuit!” cum ave’ el mânoaia aia mare... doctoru’. Zâce: „Ia pântru cine te-ai chinuit... puturosul ăsta...” și... pleosc... o palmă. Parcă o dat în mine.

De ce? N-o plâns și de-aia?

N-o plâns dară... Ș-apoi l-o ținut până i-o curs veninu’ ăla... c-așe face cu copii. Îi curge un fel de venin. N-o zâce uite... ș-amu mi-l imaginez ce roz era așe și... cu grășame așe pă el.

Da’ fetele n-au fost așa?

Ba da. Ba da. Păi aia mare am născut-o de tri kilograme... Din gras, gras iesă... opt sute. Fata aia mai mică ca ie patru kilograme opt sute. Țăta... băiatu’ ce l-am născut o fost tri kilograme șasă sute. Și și io am fost mare... că doră

io eram... Doamne feri. Și ăsta mic, de tri kile. Ăsta o fost săracu'... că l-o chinuit... fibronu'. Las... că n-o fost așe mic. N-o trăbuit să steie în spital... Daa, da' i s-o localizat aici ni fibronu'... Io îl vedem. Și tăt l-am pus pe partea undee... capu-i era... mai bombat... ca să să facă... că io-l vedem.

Adică fibromul de la dumneavoastră s-o lipit la el pe cap și după ce l-ați născut îl vedeți... ?

Sigur. Sigur. Dacă să lipea la o mână... și n-avea o mână. Sau un picioruț... sau... Doamne ferește.

Da' când v-o apărut fibromul ăsta? Când l-o depistat?

Noo...

Erați însărcinată când v-a apărut... sau înainte...

Nu. Înainte. Înainte. Și aveam numa' trișunu de ani. Și-o zâs că dacă mă operez, nu-i bine, că zâce... ăsta trebe tăt scos afară, și curățat, și tot, și zâce... din ăstea devin despărțări. Zâce nu-i bine. D-apoi zâc domn doctor ce să fac? Zâce: „Faci un copil.” Că la, zece ani îi diferență între ăl mare și... și ăsta micuțu'. No și-apoi am făcut copilu' ăsta d-apoi... greu mi-o fost... greu mi-o fost, că pânu' la urmă, era un ginecolog la clinică. Amu-i plecat mi să pare de-aicia. Și-i și în vârstă. Și ăla mi-o spus. Zâce: „Ai bucat-o. Dacă cumva, zâce, s-o localizat pă... poate să fie nenorocit, poate să fie...

Copilul?

Iee... Văii... și până am născut, ferească Dumnezo... Daa... că până la urmă ăsta o murit... ginecologu' care... mi-o făcut... Că doră am făcut tratament ca să rămâi. No și... ăstalalt mi-o zâs. Zâce: „Acuma, cum îi ave' norocu'. Roagă-te la Dumnezo, că numa' el te poate ajuta. Că, zâce, fibromu' ăla s-ar putea localiza unde nu trebe și...” No, o dat Dumnezo c-aici numa'... de partea stângă... un pic... da' aici ni la cap. Și-apoi atâta l-am întors cât o fost mic, să să... facă bine... căpușoru'. C-atuncea îs moi copiii și dacă-i pui în partea respectivă, își revin. No, da' baiu' o fost că l-am născut greu. Ferească Dumnezo. Doamne... fie-i țărâna ușoară la profesoru', de la clinică, bătrânu'... nu tânăru', că bătrânu'... și el m-o ajutat. Că de mă operau ăștia, poate muream.

Deci să vă facă cezariană?

Iee. Că s-o infectat fibromu'.

Când s-o infectat?

S-o infectat. Mi-o făcut... am fost la naștere, ... că și-amu tăn minte c-un doctor, C. îl chema, i-am văzut emblema aicia, și... atunci vorbeai cu moașa înainte... pardon... vorbeai cu moașa înainte, nu cu doctorii. C-așe să vorbea atunci cu moașele. No, amu, moașa, ea, m-o ajutat săraca. M-o ajutat. Doamne dă-i sănătate... c-o murit. Încă chiar am plâns când am auzât c-o murit. Și... am vinit acasă. Tăt nu mi-o fost mie bine... lăuză... în clinică. Nu, nu mi-o fost.

Și laptele parcă... nu mi să... nu mi-era mie bine. Și-ntr-adevăr... că eram la un doctor S. și zâce: „Nu te du nicăieri, M., stai aici. Să vedem care-i situația, că ai o febră de treișapte cu patru. Și asta-i o febră infecțioasă. Asta nu... nu-i bună febra asta.” Zâ „Doar copiii mi-s acasă domnu' doctor. Și erau tăți la școală. No. Tăți erau la școală... ai tri mari. Fetele la liceu în Cluj, băiețelu' ăstalt la..., zâc numa' soțu-i cu ei acasă.” Și tăt vine... zâce: „Tu... nu știi ce să mă fac cu ei că le duc supă, zâce, de la cantină și nu vreau s-o mănec nici la Dumnezeu. D-apoi, zâce, le fac io. Cum pot.” No. Și... am vinit acasă. Acasă m-am infectat. O vinit doctorița din sat, și zâce, „aicia-i grav. Trebe să meri”. M-am unflat tătă... așe gândești că nici n-aș fi născută. Deabie încăpem în sarapanu' ăla de l-am avut. No și... chiar atunci să făce' drumu'. Tăt o groapă și-un gropoi. Și io avem durerile de naștere. Și m-o dus, o luat copilu' în brațe și m-o dus la clinică. Păi când zognem în gropile alea, ferească bunul Dumnezeu. Și-amu îmi amintesc. Doamne feri. C-auzi domniță dragă, un copil pă dinaintea mamei să nu treacă... să nu treacă... să nu treacă.

O pus-o pă masă, și o apăsă... zâce: „Mai are-un făt.”

... pă dinaintea mamei să nu treacă...

„Are fătul... fătul lu' Dumnezeu, zâc, dacă ești doctor prost.” Chiar așe i-am spus „Ești doctor prost. Amu o născut, zâc. Are copil de tri săptămâni, zâc.”

Eee... și când ajung acolo... zâce... „mai are-un făt înăuntru.”

Cum adică mai are-un făt?

Păii... urina. Mi s-o blocat rinichii... de urină... și el zâce' „mai are-un făt înăuntru.” Și ăsta cu copilu' în brață. Zâce „Vaii... mi-ați omorât copilu'.” Io când am auzât de pă pat... Zâce „i-ați omorât copilu'. Ce-ați făcut?” zâce. Și-ntr-ai... o dat Dumnezeu și-o apărut bătrănu'. Era bătrân... și-amu îl văd, c-ave un câine așe ni mare, negru... și... zâce: „Ce faci... cu fata?”... o zâs bătrănu' cătră doctoru'... P. Zâce: „Ce să facem... pregătim sala de operație s-o operăm că zâce uită-te.” După cee mi-o slobozât urina... mi-o băgat sonda... că o văzut el că urină îi, nu copilu'. Că ăla... P, nuu... zâce' că-i făt... și-o murit acolo și m-am infectat tătă și... Adevăru' că infecție am avut, și zâce profesorul: „Asta-i urină. Adă sonda-ncoace.” Și-apoi vo' patru kile de urină o ieșit. Dup-ai n-am mai avut nimica. M-am eliberat așe... m-am desumflat, și parcă aș vini... aș fi vinit acasă 'napoi. Și zâce: „Îi pregătită sala de operație.” „Nu puneți cuțātu' pă fată până vă spui io. Când voi spune io atunci să puneți. Că, zâce, are patru copii, tre' să și-i crească.”... bătrănu'. Doamne... fie-i țărâna ușoară că-i mort. Zâce: „Copilu'... nu-l băgați între copiii ăialaltți. Domnu' mere la leagănu' copilului... cu copilu'. Îi fac io hârțile și... cu salvarea îl duci acolo.” Și-apoi o mănășă... o mănășă de copil acolo... și... Apoi pă mine o început tratamentul. Și-apoi mi-o extras fibromu'. Că n-o vrut să mă opereze. Și legată

de cap, de pat am fost. M-o legat de pat. Și mi-o legat o sticlă de-un kilogram plină cu apă la căpătâiu' patului... ca cum suflu, așe, să... mi să tragă afară. Păi nu vă spun că până aici ni l-o tăt prins cu pensete... așe o infecție mare. Și zăce: „Nu puneți cuțātu' pă fată până nu vă spui io. Io când oi spune...” Și-apoi mă duce' dimineața, tătă dimineața, bătrănu', vine' și îi zăce' la S... Doamne dă-i sănătate și la S. O dat un tifon mare, așe ni lat, și-apoi tăt mă... tampona. Și bătrănu' îmi extrăge' afară... că zăce: „Trebe s-o tragem afară. Când te doare tare să-mi spui. Străgă. Străgă.” Și zăce: „Dragă, cu cine-ai născut?” Și-i spun... cu doctoru' C. „No, zăce câtă asistentă, zăce, ia du-te că mă tem că el îi de servici la sala de nașteri. Du-te repede și adă-l încoace.” Zăce: „Ia mă ce-ai făcut cu fata. Asta-i mamă la patru copii măi. Mamă la patru copii. Ce-ai făcut cu ie. Zăce, poate muri. Și zăce, rămân patru copii necrescuți. Și... zăce, arată-mi mânurile.” Bag sama, el o văzut pă fibrom. Că de nu-l zgârie... Ave' unghie mare la degetu' mic. Și zăce: „Da' cu asta ce ai făcut... să te scodolești în nas sau de ce ții tu unghie? Păi dacă ți-o trăbuit meseria de ginecolog, atuncea, zăce, tu nu știi că până la piele tăiem unghiile... să nu fie un microb nimica.” Zăce: „Ai nenorocit fata.” Săracu', nimic n-o zăs. Nu și-o dat el sama. Că mi-o făcut după naștere un control manual. Deci fără mănuașă. Și m-o zgâriet cu unghia. Și cum m-o zgâriet, ăla s-o infectat. C-o zăs, bătrănu', zăce: „Ăsta să distrugea sânghur, că fibroamele să distrug sânghure, până alăptai... că, zăce, nu ești bolnavă la... ciclu.” Și săracu'... Dintr-aia că m-o infectat doctoru'. M-o... m-o... m-o zgâriet... că nu și-o dat el sama. Păi nu știu, că n-o vrut el. Io știu că n-o vrut.

Ați simțit când v-o zgâriat?

Nu... că asta o fost după naștere. Da... ce mai simți atuncea. Că mi s-o lipit placentă, și-o trăbuit s-o ieie. Și-aia numă' simțu'... numă' cu degetele goale putea s-o ieie. Numa' așe simțea. No... și-apoi m-o infectat, și numă' fain am tras...

Și cât ați stat în spital acolo?

Șapte săptămâni. Și copilu' meu la leagănu' copilului.

Cu domnu'...

Da, cu el. Sânghur. Căă... ne-am prostit, că noi am avut laptee... pă lună acasă, și puteam o femeie. Că și-așe am plătit... la leagăn. Că amândoi am fost în servici și-am plătit. Da' no, atuncea de năcăjiți și de... oh, Doamne. Că nu mă mai scol altu și gata. No și-apoi mi-o trăbuit sânge, și-apoi tăți colegii mei o vinit și mi-o dat sânge, și după opt luni tăt l-am dat afară. Nu mi-o primit corpu'.

Sângele?

Sângele. Nu mi l-o primit.

Cum l-ați dat afară?

Așe bine... și pă nas, și...

O curs?

Tăăt... hemoraie, și pă nas, și pă... tăt. Până... când am terminat de dat sângele n-am mai avut nimica. Numa' c-am fost slăbită. Și-apoi și-atuncea m-o dus la... clinică, și zâce S. cătă mine, că la el în salon. Amu deja eram... fami... fama... cum să zác... în familie acolo. Zâce: „Ado-ncoace că-s învățat. Îs învățat cu ie... ado-ncoace.” Și-apoi o vinit la mine la pat, și zâce: „Să faci bine să-ți faci sângele. Că... nu-ți primește corpu.” Nu mi-o primit corpu'. Zâce: „Să vede că ai sânge de câne.” A2...

Da... nu știam că se zice sânge de câine... Da' de ce i se zice sânge de câine?

Probabil...

No și... ați stat șapte săptămâni și o scos fibromu'? Bătrânu'?

Da. Mi l-o tras afară. Și-apoi eram, no, și-o femeie mare, apoi vine' bărbatu-mio, săracu', și-mi făce câte-o baie... și mă spăla că doră mi-era și milă de femeile astea că io nu mă putem... mă lăsam. Deci nu putem să stau pă picioare de slăbită. D-apoi el mă duce', mă spăla și... mi le așeza așe să nu... că eram prinsă cu pensete, cu... Și-apoi când o fost la extragere, apăi zác, închid ochii și-atâta rabd până când da' de-l taie jos odată de-acolo să... îl trimită... să vadă nu-i canceros? Și-apoi așe... tăt m-o udat S., și aveam cozi. Mi le tomne aici nia cozile. Îmi tomnea cozăle cum era păru' împletit, și... mă tăt tampona. Și zác închit ochii și... Da' el... pleosc... o palmă păste față. Zâce: „Deschide ochii, deschide-i!” Să nu-i închid de tăt. Zác „N-aveți frică, că nu am nimica.” „Nu te doare?” „Nu.” Da' așe mă duree de... Și-apoi mi-o tras, și-o zăs c-o rămas un pic, un pic de... rădăcină. C-o fost prins așe ni... atâta nia loc... o fost prins acolo înăuntru. Și-apoi ăla mi l-o tăiet frumos tăt, roata, jos, și într-un borcan de opt sute mi-o trimis... la laborator, de mi-o făcut să vadă dacă... nu am cancer. N-am avut, Doamne feri. Doamne țâie-ți mulțumesc că n-am avut. O fost bun, și de-atunci...

Nu mai aveți probleme.

Nu... nu. Doamne țâie-ți mulțumesc... sau să mă doară sau... cum... pă sub burtă... da' operată am fost de două ori la picior, colicistă' scos, hernie de două ori,...

Ooo... dumneavoastră chiar...

... îs tăietă... tătă-s clâmptoțată.

No și la picior ce-ați pățât?

Doră varicile... ia. Eee aici nia? Aici m-am pus să mă spăl, că doră amu-mi fac baia. M-am pus să mă spăl, și cum m-am lăsat în jos, s-o rupt de pă sanie scândura. Și mi-o tăt mărs picioru' jos și m-am...

Ee... și v-ați lovit în scândură.

No. Și uită-te că nu-mi trece că chiar pă varică m-am lovit. Și... greu îmi trece, da... îmi pare bine că n-am făcut un ulcer varicos acolo sau altceva, Doamne feri.

Și dați cu ceva sau... ?

Dau, dau. Am de gălbinele. Îi foarte bun.

Daa... ce vroiam să vă-ntreb. Cât ați tot fost prin spitale, n-o trebuit să dați nimic? O fost totu' bine?

Nu... să știți că io am... bătrânu' la bărbatu' meu nu i-o luat nimica.

Da' ați vrut să dați și n-o luat bătrânu'.

Nuu. Nu. Restu nu, nu. Încă... încă m-or protejat c-amu deja mă prindeam așe și mă mai sculam. Și vezi doamne io am avut ceva deosebit... în clinică... și-apoi tăți studenții i-o adus pă mine. Da' o vinit doctoru' de salon... Amu dacă faci o operație, îți spune în față că cât tre' să dai... Da' să știi că... uită-te și la fată... nu mi-o spus în față... nu. Cât i-am dat, atâta o fost. Da' nu mi-o zâs c-atâta trebe. Sau la fată. Amu s-o operat ginerile. Da... depinde și de om. Depinde și de doctori. Depinde. Sânt care-ți spune direct.

Că am auzât povești că... Sau sunt care nu-ți spune, da' dacă nu-i dai, nici nu să uită la tine. Așa am auzât.

Nu știu. N-am pățat așe... no. N-am pățat. Și io chiar, chiar tăt într-una am fost tăietă... tăt într-una. Amu asta la colicist și la... la colicist am fost de Ș. și băiatu' ăsta care m-o operat amu de hernie o fost cu el... făce'... masteratu' ăla... no. Și-amu el m-o operat de hernie. Da' io vă spun, cu forța i-am băgat. Aicia-i nia fata me de față. Cu forța i-am băgat... am luat geanta... zâc „Domn doctor, domn doctor, tătă lumea dă, nu numa' io... sau dumneata primești. Tătă lumea așe dă. Și sânt care-ți impun c-atâta... trebe. El nu. Uită... amu l-o operat pă ginerile. Zâce fata „Tu mamă, atâta o fost de mulțumit și-atâta... atâta o umblat după el, c-aiesta n-o vrut să steie în spital.” Ș-apoi l-o dus la cuskra acasă și-acolo s-o dus. Nu... că nu-s obișnuiți, doamnă, nu-s obișnuiți... S-o dus la mă-sa, și-acolo s-o dus doctoru' de l-o... să vadă că nu i să-ntâmplă ceva? Da' nu, Doamne-ți mulțam. Tare mână bună are. Da' zâce fata „Tu mamă cât să-i dau?” „Amu, cât gândești și cât are omu' că nu-i el așe...” Da' atâta o fost de mulțumit de... no... oioioi. De-ăștia doctori tăt să deie Dumnezo... să nu spuie. La ăsta vă spun io... Când am fost operată... de... colicist, S, care lucra cu D., cu ăsta, îi era ajutoru' D. la S... la o femeie... o văzut-o că-i săracă și amărâtă și... no, săraca și ie... două mii de lei... atuncea era cu miile când m-am operat io, că asta-i de câțiva ani... io scos și i-o dat pă marginea patului... și i-o luat și i-o împăturat frumos și i-o băgat sub pernă... zâce: „Poate-ți mai trebe să-ți iei medicamente sau ceva, zâce, lasă-i acolo.” Sânt, sânt oameni și oameni da' sânt care... jecmănesc așe. Io n-am picat pă de-ăia... io vă spui drept. N-am picat pă de-ăia.

Păi ați avut noroc că dacă...

No... și... ăsta la care-am fost internată...

Dacă n-apărea bătrănu' atunci când o venit ăla și-o zâs c-aveți făt, cine știe ce vă făceau.

Mă opera și eram moartă.

Nu-i lăsam. Io i-am spus că ce are.

Da' i-ai spus ce am. Nu i-ai spus ce am că... pă urmă o dat bătrănu'... că am urina... urina-i baiu'. Și... ei mă operau. Mă operau că... s-o spăriet și ei că-i făt acolo și trebe operație.

Și vă făceau altă operație.

Muream.

O crezut că e făt mort care o stat acolo și s-o infectat și trebe scos afară...

Ie... ie, ie, ie... așe... așe o gândit ei. Da' când colo, rinichii mi s-o blocat. Și bătrănu' una-două o știut. O băgat sondă, și-ndată am terminat. No... da...

Și cu colicistu' cum o fost?

Cu colicistu'...

V-ați simțit rău?

Da. Eram... de servicii și-aicia ni mi-o ieșit o pată roșie. Și avem o... nu mă dure'... da' avem o somnolență așe... era joia. Și-amu țin minte. Și eram de servicii. Și zâc mă... mă duc la doamna doctor în cabinet c-avem cheia de la ie că-i udam florile și... acolo... și zâc mă culc acolo o țără să-mi treacă. No păi da... când m-am pus jos am și adormit și dă-i. Și-o vinit asistenta... c-o avut o urgență și-o vinit asistenta și mă vede acolo. Zâce: „G... ce-i cu tine?” Zâc „Io nu știu, doamnă asistentă, da parcă tât îmi vine să dorm. Ceva... ceva nu-i în clar.” Zâce: „Tu, aia-i de la ficat. Ia ridică tu în sus halatu'... să vedem.” Și mi-o văzut aici ni... „No, zâce, acasă te du acuma nia. Și de nu meri mâine la policlinică... era vinerea... de nu meri mâine la policlinică la C.F.R. să știi că ai încurcat-o cu mine. Să nu vii la lucru! Că io-s de servicii.” „Doamna asistentă, da' nu mă doare-așa, zâc, am făcut alaltăieri o criză, da nuu...” Zâce: „du-te că, uită-te, ai o pată roșie și-acolo-i ceva infecție.” No m-am dus, m-am dus dimineață că m-o spăriet tare și... m-am dus și... mi-o și spus. Era S. la policlinică, ăsta care m-o operat, și... zâce: „Doamnă scumpă, vă și fac internarea. Să nu faceți un icter mecanic.” Că, zâce, îi infectat. De-aia-i roșu acolo că-i infectat.” Și mi-o scos patru pietri așe nia... exagonale. Io nu știu cum, Dumnezeu, o stat acolo. Așee... biluță... exagonale cu exagoane pă el cu... serios nu știu cum s-o făcut acolo. Patru mi-o scos așe ni. No, m-am internat, și zâc „Domn doctor, asta era-n noiembrie, da' zâc soțu' meu îi la țară, și tre' să tai porcii, și trebe...” „Oo, zâce, bată-i soarele de porci. Io-ți fac internarea, te duci la spital, îți iei patu' în primire, îți pui tăte la rând acolo, și te duci acas' că-i sâmbătă, și-așe nu-ți fac nimic, și... îți aranjezi cu porcii. Da' să nu mânzi nimica.” Noo, frate.

Adică să-i tăiați porcii?

Să-i tai ... porcii și să nu mânc nimica. Daa ... n-am avut ce face. Trebuie să mă operez ... avem aicia nia ... și ... no. Îi dau telefon la soțu' ... îi dau telefon, vine, zăc „Măi, mâine mereți cu fetele și tăieți porcii. Io nu mă duc că uite, io-s oprită și de la mâncare și de la tăt și ... tăieți porcii, i-aduceți acasă și ... îi pregătesc, fetele gustă și ... duminică sara mă duc.” Așa am și făcut.

Așa. Ați tăiat porcii... ați tăiat porcii duminică?

No ... și o vinit soțu' cu ginerii ... din Cluj ... cu fetile ... și-o tăiet porcii și i-o adus în Cluj ... și ... i-am pregătit ... tăt tăt tăt ... cartaboș ... tăt ...

Dumneavoastră? N-aveați treabă...

Io ... ie ... și mi i-am așezat tăți tăți tăți ... no ... Atâta la S. i-am pus un picior dinapoi de porc, i-am ... am avut niște telemea foarte bună de oaie ... două calupuri, și-o sticlă de două kile de țuică de prună, și aia i-o fost tăt. Și duminică sara m-am prezentat la el. O vinit soțu' cu mine, i-am dus, m-am dus la cabinet la el. „No, zăce, gata. Măine începem analizele.” Și-o vinit el cu mine. În tri minute o fost făcute analizele. Îndată mi le-o făcut ... la sânge, la ... tăt tăt tăt. Și marțea m-o operat. M-o operat ... și-am stat ... cât am stat? ... da' n-am stat opt zăle ... nici vorbă ... cam vreo cinci zăle am stat operată. M-am vindecat și-am vinit acasă.

Da' v-o scos și fierea?

Da, siguur. Și patru pietri ... mi-o scos afară. „No, zăce, era să zbâcnească, zăce, le vezi? Astea, zăce, era să zbâcnească ... în ... la rinichi și cine știe unde să localiza și mureai ... să face icter mecanic. No ...

Da' asta când o fost? Înainte de '89? Sau după?

După ... așe-i? ... tu din '93 ești în pensie ... Cam pân '94 ... '95.

Și-ați zis că vă duceați să faceți la doctor curățenia...

Nuu. Numa-i udam florile ... îi udam florile ... Nu lăsa pă nimeni la flori doamna doctor. Era mai pretențioasă o țără. Și-apoi aveam cheie, intram și ... îi udam florile ... noo ... ștergem că picuram p-acolo și ... zăc mă pui jos că ... da' nu putem umbla de picioare. Deci infecția aia amu era pe ... D-apoi înainte am tras v-o câțiva ani de zăle cu ficatu'. Oioioi.

Făceați criză de fiere...

Sigur, sigur. Și mi-o fost și leneșă, și ... Da ... fierea leneșă. Eee ... da' la mine s-o făcut piatră. Apăi știi Dumnezo ... c-am fost rectificator? ... din cauza aia? ... ceva mi-o mârș ... praf de-ăla ... știi să ... am inhalat ... nu sh[tiu] ce să zăc. Da și din cauzaa ... apei, faci. D-apoi cum. Calcaroasă.

Aicea nu-i bună apa?

Aicea ... asta de fântână a noastră îi calcaroasă. Da' io când am văzut că vine apa de Cluj ... vaii ... după nimic nu mi-o părut rău că m-am mutat din Cluj.

Decât de apă...

Apa. Amu când am vazut-o... pământu' l-am pupat.

Da' când o adus-o?

Anu' trecut. Am și băgat-o... noi am fost primii (râde). Ză „No, D., să aducem apa în curte.” Nu-mi căde' bine din fântână când vedem cocomârlele alea p-acolo... nuu. Așe mă dezgusta și așe... Și să știți că degeaba operezi ficatu' că tăt sensibilă rămâi. Tăt sensibilă rămâi. Nu-ți cade bine. Apăi vă spun că...

Ați zâs c-ați mai avut de hernie?

Da. Când m-o făcut la colițis', m-o făcut și la hernie... c-am avut aici ni hernia. Dar... G. n-o stat în loc.

Trebuia să nu lucrați...

Noo. Bine. Păi și eram la lucru. Fierăle alea... doră eram rectificator. După-aia am fost la injectoare. Cine dracu' ni le făcea ca io trebuia să le fac. C-amu te-ajută colegu' o dată, de două uări. Da' nu poți tăt într-una să-i tăt impui: „No, hai ajută-mă”. Și o fost greu, no, și căratu'... îmi duceam marfa, și...

Și de-acolo ați făcut hernia?

Și-am făcut hernia... mi s-o făcut așe ni ca un cap lângă... buric... buric. Și mi s-o făcut aici ni și am început să fac... de-astea... criză. Și... tăt am stat io... copiii tăt într-una zâce' că doară să vedea pân fustă... afară. Să vedea afară. „Hai, tu mamă du-te să nu pățâști ceva... hai du-te... hai du-te.” Într-una... și fetele și băieții. Într-una tăt îmi zâce: „Mamă, mamă, nu te-ai gândit să meri să te operezi? Du-te mamă și te operează până nu-i târâu.” Și... într-o săptămână m-o luat... anu' trecut... amu-s doi ani, pardon, nu anu' trecut, în toamnă. Amu-s doi ani în toamnă m-o luat așe ni... criză una după alta. Două nopți dup-olaltă... n-am dormit deloc. No, zâc, stai că te tomnesc io pă tine. Nu eram programată să mă duc și dau telefon la fata de-aicea și zâc „No, io mă duc la doamna doctor să-mi deie trimitere și plec la operație.” „Mamă, da' cum de te-ai hotărât?” Zâc „Tată noaptea n-am dormit”.

Vă durea acolo?

Vai... făceam niște criză... și tăt frică mi-o fost să nu fac încurcătură de mață. Doră până ajung în Cluj îs gata. M-am dus, mi-am luat biletu' de trimitere... nu știu cum... poate de intimidată sau cum, n-am dormit, m-o găsât sub tensiune și mi-o dat o tabletă doamna doctor de-aicea. Și n-am beut-o până ce n-am vinit acasă. No aicea nia zâce: „Tu mamă, da' unde te duci?... o și sosât fata... zâce unde vrei să meri la operație?” Zâc I-am spus la doamna doctor c-o spus că să mă duc la evreiescu'. Io la evreiescu' nu-s învățată, acolo nu mă duc. Mă duc la CFR.” „No, zâce, du-te și la CFR... unde vrei dumneata, numa' du-te.” No mi-o scris acolo p-amândouă. Și... acasă dau telefon la CFR

să vedem cine îi de gardă... după-masă. Și chiar am picat chiar pă D... Vai așe mi-o părut de bine... zâc... ni tu, băiatu' ăsta care m-o operat și cu S. îi de gardă. No și asistenta foarte drăguță zâce: „viniți și vă internați și una-două facem treburile”. No, nici nu mi-o trăbuit trimiterea de la doctor... nici nu mi-o luat-o... că el m-o și... și-o adus de-aminte că m-o operat că i-am spus... zâc „Cu domnu' doctor S.” Zâce „domnu' doctor S. îi dus la mare și zâce aveți noroc că îs io aicea și... și io plec peste două săptămâni.” „Vai, zâc, să nu mereti până când mă faceți pă mine și-apoi dup-aia mereti în concediu.” No, m-o și făcut. M-o și făcut... când m-am dus... luni dimi... luni după-masă... așe... luni după-masă, și... m-o... și băgat... după-amiază. Cum am ajuns acolo m-o și băgat în perfuzii să mă liniștesc, c-apăi nu vă spun c-am luat tableta și... m-am dus cu cursa, că ginerele nu era acasă și m-am dus cu cursa cu fata. Și zâce: „Mamă, ție ți rău.” Probabil că m-am schimbat la față. „Tu, m-i rău de când am băut tableta aia, doamne pușc-o. Io tăt tri șoferi văd în loc de unu” „Vai mamă, ȝ-o scăzut tensiunea” „No amu, zâc dă-i pace.” „Zâce, mă duc la șoferu' să-i zâc să oprească să iei un pic de aer.” „Ba nu. Lasă să ajungă odată... s-ajungă odată.” Zâc „s-ajung în Cluj c-apoi acolo ieu un taxi și odată îs la spital”. No păi am ajuns în Cluj, acolo nu mi-o fost așe rău numa' vedeam în zig-zag. No și am ajuns în Cluj, am luat un taxi, și îndată am fost la spital și... era domnu' doctor... s-o dus asistenta... m-o și cunoscut... zâce „Din D... sânteti?” „Din D.” Zâce: „Cu dumneavoastră am vorbit așa-i?” „Da.” „No, zâce, stați că mă duc după domnu' doctor.” O vinit domnu' doctor și... o leg și... m-o și băgat în perfuzii. Zâce „să vă liniștiți o țără și-apoi pornim la analize care îs după masă să le facem și mâine dimineată și poimâine dimineată vă operez.” Așe o și fost. Miercuri dimineată m-o dus... m-am operat și... Da' zâce fata „Vai tu mamă, una-două te-ai dus.” „Io ȝ-am spus, când nu mai pot, lasă că mă duc io.” Că io decăt să mă duc ca alți mai bine... Io nu pot suporta salvările. Nu le pot no. Doamne feri să nu ajung în ie. De când m-o dus atuncea cu copilu'.

Salvarea v-o dus...

Iee. Și-apoi nu... de-atunci nu mai pot suporta. Zâc mai bine mă duc io. Așe i-am zâs și la ginere. „No. Pregătește-te și te du că amu nu aveți nu știu ce de lucru, la servicii și du-te și te operează și te pune la rând.” Că el o avut un accident și i-o ieșit mațale în piele. Doră să vedeau cum să cade. Am zâs „Du-te mă și te operează mă, nu sta să pățăști o nenorocire.” No, s-o hotărât și s-o dus și s-o făcut. Apăi vă spun că repede m-o operat D., îndată... el m-o anesteziat de-aicea în jos. Eee da' o trăbuit tătă. Doră tătă am fost ciur. Tătă... și-apoi mi-o pus plasă, treizeci pe treizeci... la burtă, și zâce „Acuma n-o să mai ai probleme, numa' să nu ridici.” No.

Și când o fost treaba asta? Acum doi ani parca ați zis?

Da. În toamnă... în toamnă... n-o fost toamnă... că... în septembrie mere' doctoru' în... No, da... și nuu... de-atunci n-am nimica.

V-ați ferit de ridicat?

M-am ferit un an de zâle. Amu mai ridic așa păste cinci kile... m-ai ridic... cinci kile... că doar nu mă forțează nime'. Am găletușile alea nia, și cu ele... Bine că am apă aici nia. Și ne-am bagat-o și în casă, și-n baie, și... no. Și nu mai ridic.

Da' un an de zile nu...

Nu. Nu. N-am ridicat nici un kilogram de jos... nu, nu. N-am ridicat că... m-am temut, no. Că mi-o explicat medicu'. Zâce: „Fii atentă. O vezi, plasa?” Zâce: „Astea până să umple găurile astea ni de carne... crește pânie... zâce... să nu ridici... că să rupe... zâce să face așe bucațele și te-nțapă. Și iar trebuiești operată. No păi, amu a șasa oară să mă operez? No. Doamne iartă-mă... că... tăietă am fost destul. M-am grijât... Nici bărbatu' meu nu m-o lăsat. Și amu, fata, bag sama i-o intrat în sânge... când mă vede că prind ceva „Lasă tu mamă jos odată.” I-o intrat în sânge... să nu ridic... să nu... no. Nici apă din fântână nu m-o lăsat să scot... nici nimic... nimica. No... dup-aceea am mai spălat o buleandră... mai așe nia... da' așe să ridic nu... nu. Am făcut de mâncare... dacă-am făcut mai multă, am luat c-o cană și-am pus într-altă oală în șpaiț și... no. Faci cum poți. No... dacă vrei să te grijăști. Dacă nu... Amu ioo... vă spui drept. Nu mai vreu să mai fiu tăiată. Menghiș atâta mă forțează și-amu că l-o operat pă E., i-o zâș și la față: „Să vie mama dumatăle să facem varicile alea.” Da' nu mai îmi vine să mă duc. Nu mai îmi vine. Uăă... am încercat domniță dragă io cu tăt feliu'. Da' astea-s moștenire. Astea să moștenesc. Astea să moștenesc. Varicele, cancerul la plămâni, astea să... să... să moștenesc. Și ficatu'... exact așe am fost operată la vârsta lu' mama când s-o operat mama de ficat. La ăia ani am fost și io operată. Și frate-mi-o tăt la fel.

Deci s-a moștenit de la părinți...

Siigur. Să moștenește. Țasta să moștenește. Apăi mă duc iară... dă-le-n... Mă mai dau cu Lioton, cu... de-astea nia. Mi-o scris un fel iară, când am fost... la operație, un fel de... unguent de-ăsta gel. D-apoi așe șod îi zâce că... nu știu să-i zâc. No, și... ăla-i foarte bun... foarte, foarte bun. Mi să mai strâng pulptele așe ni. No, ar trăbui să mă duc, da' mi-i groază. Mi-i groază no, că atâta am fost și... nu mai... și nașteri, și... Io tăt... n-o fost omu' meu da' am fost io destul. Am fost de-ajuns. No. Apăi... n-avem ce face.

SUMAR

Introducere.....	5
Interviul nr. 1.....	9
Interviul nr. 2.....	40
Interviul nr. 3.....	62
Interviul nr. 4.....	76
Interviul nr. 5.....	86
Interviul nr. 6.....	99
Interviul nr. 7.....	108
Interviul nr. 8.....	114
Interviul nr. 9.....	121
Interviul nr. 10	126
Interviul nr. 11	156
Interviul nr. 12	167
Interviul nr. 13	172
Interviul nr. 14	180
Interviul nr. 15	188
Interviul nr. 16	202
Interviul nr. 17	217
Interviul nr. 18	235
Interviul nr. 19	243

Interviul nr. 20	261
Interviul nr. 21	268
Interviul nr. 22	275
Interviul nr. 23	287
Interviul nr. 24	310
Interviul nr. 25	321
Interviul nr. 26	347
Interviul nr. 27	385
Interviul nr. 28	393
Interviul nr. 29	420
Interviul nr. 30	429
Interviul nr. 31	437
Interviul nr. 32	448
Interviul nr. 33	459
Interviul nr. 34	475
Interviul nr. 35	480